Aukštaitijos partizanų prisiminimai

II dalis
2 knyga



Aukštaitijos partizanų prisiminimai

Aukštaitijos partizanų prisiminimai

„Algimanto“ apygarda

II dalis
2 knyga

VILNIUS

UDK 888.2-94
Au 54

Sudarė, nuotraukas ir
archyvinę medžiagą pateikė
ROMAS KAUNIETIS

ISBN 5-415-01340-7
ISBN 5-415-01339-3 (bendras)

© Pratarmė, sudarymas,
Romas Kaunietis, 2000

VIETOJ ĮŽANGOS

„Aukštaitijos partizanų prisiminimai" neliko be atgarsio. Kai pasirodė pirmoji jų dalis (1996), pirmiausia mane pasiekė telefono skambučiai, įvairios nuomonės, išsakytos žodžiu, paskui – ir publikacijos periodikoje. Štai „Lietuvos aide" (1997 01 31 Nr. 21) straipsnyje „Pokaris – ne vien tragiška, bet ir didvyriška epocha" Liudvikas Gadeikis rašė: „ <...> Partizanų atsiminimai duoda begalę gatavos medžiagos įvairiausio, net nuotykinio žanro kūriniams, kuriuos skaitytų ir mažas, ir didelis. Juk knygos apie didvyrių žygius nebūtinai turi būti iš senųjų laikų. „Aukštaitijos partizanų prisiminimuose" kai kurie ilgesni pasakojimai be jokio literatūrinio pagražinimo skamba kaip herojiškos baladės, kaip kvapą gniaužiančios apysakos, žadinančios tauriausius jausmus. Tikiuosi, kad tie palyginimai neįžeis žuvusių partizanų atminimo. Jų kova bus dvigubai prasminga, jei skatins ne vien sukauptai maldai, bet ir vyriškam išdidumui". O Eugenijus Ignatavičius savo straipsnį „Dienovidyje" (1997 04 04 Nr. 14) pavadino „Krauju rašytas testamentas". „ <...> Dar vienas paminklas – „šviesios taurės lelijų" ant mūsų didvyrių ir kankinių kapo. <...> Tai knyga – staigmena, juk buvo neįtikėtina, kad panašaus pobūdžio kūrinys apskritai kada nors Lietuvoje pasirodys ir kad nors vienas kitas iš tautos atmintyje seniai apraudotų ir palaidotų, netgi pamirštų ir išniekintų partizanų – miško brolių galėjo išlikti gyvas iš po čekistinių mėsmalių dantračių. To negana, gali byloti po šitiekos metų apie pokario bolševikmečių pragarą, kagebistinių okupantų ir stribų žiaurumus, iš esmės – lietuvių tautos genocidą. <...> Taigi turime apie 90 išpažinčių ir paliudijimų antrojo Niurnbergo (o gal Hagos, Prahos ar Vilniaus) suruoštam bolševizmo teismui, kuriame turėtume parodyti, ką padarė su mūsų tauta imperinė bolševikų Rusija, kuo ji nusikalto pasauliui, žmoniškumui,

Lietuvai. <...> Užvertus paskutinius lapus, lieka gilus padėkos jausmas šios knygos autoriams, kurie po tiekos metų vėl ryžosi sėsti prie stalo ir dar kartą išgyventi nueitą golgotos kelią, – ne visi tam turi jėgų. Taip norėtųsi pamatyti, sutikti kiekvieną iš jų, pažvelgti į akis, paspausti ranką ir padėkoti už jų gyvenimus, meilę ir narsą, iš jų dvasios gelmių pasisemti jėgų ir drąsos įveikti likimą, neprarasti tikėjimo Lietuva". Apie šitokios knygos reikalingumą kalbėjo ir Jonas Pošnius (slp.) „Panevėžio balse" (1997 04 18 Nr. 102, straipsnis „Atiduok, ką privalai"): „Istorija ir žmonės turi žinoti viską. Kraujo upeliai, nežinomi kapai, motinų, žmonų, vaikų ašaros ir nepakeliamos kančios reikalauja teisingumo".

Gavau daug laiškų. Iš Čikagos parašė tarpukario Lietuvoje buvusio Vidaus Reikalų ministro Povilaičio sūnus daktaras Romualdas Povilaitis: „ <...> Čia yra atliktas labai didelis darbas, istorinė medžiaga visiems laikams: liūdna, žiauri be galo, bet tai toks tautos likimas. <...> Žiaurumo pasaulyje yra labai daug, visada buvo ir turbūt neišnyks: ar tai būtų Bosnijoje, ar Afrikos tautose, ar Vietname. <...> Atrodo, kad tie stribai, kurie yra kalti savo žmonių išdavimais ir žiaurumais, nėra traukiami atsakomybėn, teisman. Lietuviai užmiršta, nekerštauja. Gal ir gerai... Kas padaryta – padaryta, neatitaisysi. Ar pamokysi kerštu ateinančias kartas, kad taip nedarytų? <...> Linkiu Jums ir toliau rūpintis liūdna Lietuvos praeities istorija, kad ji galėtų visiems parodyti, kas buvo ir kaip ateityje to išvengti".

Žinoma, teko gauti ir kitokių laiškų. Štai buvęs partizanas prašo paneigti būrio vado mestus jam kaltinimus, kad jis buvęs provokatorius ir išdavikas. Skaudūs kaltinimai, bet kaip juos dabar paneigti, kai tas būrio vadas jau miręs, likę tik jo išsakyti žodžiai... Jeigu tikrai sąžinė švari, belieka turbūt tik pačiam sėsti ir parašyti apie save, apie anuos kruvinus laikus, gal kai ką ir patikslinti, bet taip, kad liktum ramus ir prieš Dievą, ir prieš žmones. Juk negirdim, kad kas prisipažintų daręs negerus darbus, išskyrus gal tik vieną kunigą Valantiną, kuris išdrįso atvirai pasisakyti, šitaip sumažindamas jo išduotų ir nukankintų

artimųjų skausmą, palengvindamas ir savo sąžinės vidinių priekaištų naštą...

Sulaukiau jau pirmųjų atsiliepimų ir apie antrosios šių prisiminimų dalies pirmąją knygą (1998). Antai buvęs „Vyčio" apygardos „Trimito" būrio partizanas Vincas Grinkus-Kariūnas kategoriškai paneigia buvusio partizano „laisvūno" Petro Meškausko-Grandinio ir Jadvygos Krikščiūnaitės teigimą, kad partizaną Boleslovą Krikščiūną dėl vadų įsakymo nevykdymo sušaudęs būrio vadas Alfonsas Vaičiūnas-Parašiutas kartu su partizanu Ipolitu Petraičiu. Šį faktą taip pat neigia ir pats Alfonsas Vaičiūnas, kiti asmenys (Stasys Laimikis, Zita Aldona Bredelytė-Meilūnienė, Liucija Povilaitytė-Kirdulienė), kurie tvirtina, jog Boleslovas Krikščiūnas per neatsargumą kažkaip susisprogdinęs granata. Nemažai kritinių pastabų dėl kai kurių faktų iškraipymo prisiminimuose pareiškė buvęs Ramygalos apylinkių partizanų būrio vadas Bronius Juospaitis. Jo teigimu, Katrytės Mažeikaitės-Jakubėnienės pasakojimas (p. 675) apie partizano Algirdo Krikščiūno sušaudymą neatitinka tikrovės. Šis partizanas žuvo 1947 m. Žeibgalos vienkiemyje kautynėse su rusų MGB kariuomene per savo brolio Leono išdavystę. Cicilijos Meškienės užrašytuose prisiminimuose minimam „Rupūžėno būriui (p. 695) niekuomet nevadovavo Užkuraitis. Aleksas Vaitelis (p. 533) klaidingai nurodo Rapolo Vaznonio žūties vietą. Šis partizanas žuvo Žudžių kaimo lauke, su juo tuo metu bėgo Danielius Krikščiūnas.

Norėčiau atsiprašyti skaitytoją už prasprūdusius ir kitokius netikslumus knygose. Štai 1996 m. išleistoje knygoje po nuotrauka Nr. 34 vietoje Bronius Krivickas turi būti Jonas Krivickas-Krivis, „Nemunėlio" būrio vadas, Broniaus brolis. Po nuotrauka Nr. 58 vietoje Petriukas (iš Petrausko būrio) turi būti Jonas Sirbikė. Po nuotrauka Nr. 61 turėtų būti parašyta: Partizano Edvardo Žilinsko tėvo laidotuvės Biržų girioje. Prie karsto stovi: Stepas Giedrikas-Girietis, Ladziukas Butėnas-Vanagėlis, Jonas Marciukas, Bronius Krivickas-Gintaras. Tikriausiai ir daugiau faktinių netikslumų pasitaikys visose trijose knygose. Ypač sunku su vietovardžiais: kaimus, vienkiemius pasakotojai

prisimena tokius, kaip vietiniai žmonės buvo įpratę vadinti, o šiandieniniuose žinynuose jie sunorminti, daugelio vienkiemių žinynuose iš viso nėra, nes jie jau išnykę.

Šiose knygose apstu archyvinės medžiagos – išrašų iš KGB ypatingojo archyvo operatyvinių bei baudžiamųjų bylų. Tegu nešokiruoja skaitytojo tas nuolatinis žodis „banditas" – kitokio KGB tardytojai nevartojo, net partizanų apklausos protokoluose tardomieji neturėjo teisės partizanų vadint partizanais, o jeigu vadindavo, vis tiek užrašydavo „banditai".

Baigdamas dar noriu pasakyti, kad pastaraisiais metais jaučiau didelę ne tik moralinę, bet ir materialinę paramą iš buvusių partizanų, jų ryšininkų, rėmėjų, šiaip paprastų žmonių, kurie iš pensijų, iš kuklių santaupų skyrė, kiek galėjo, kad tik nesustotų „Aukštaitijos partizanų prisiminimų" leidyba. Tai Vaclovas Janušis, Benedikta Žilionienė, Zofija Žilienė-Galinaitienė ir kt. Nuoširdžiai visiems dėkoju.

ROMAS KAUNIETIS

Pasakoja ***APOLONIJA MORKŪNAITĖ-VAITULIONIENĖ***

Užrašyta Panevėžyje
1990

Gimiau 1928 m. Gasparėlių kaime, netoli Bernatonių, Panevėžio rajone. Tėvai turėjo 7 ha žemės. Šeimoje buvome keturi vaikai: du broliai ir dvi seserys. Brolis Petras, gimęs 1932 m., pokario metais buvo partizanų ryšininkas – *Dobilas*. Kada skrebai sudegino mūsų namus, išėjo į mišką.

Atėjus rusams, iš mūsų kaimo į mišką nė vienas neišėjo. Iš pačių artimiausių vėliau į mišką išėjo Vladas Krivickas, Vladas Kirdeikis, mano bendraamžiai. Daugiausia mes rinkdavomės pas Kęstutį Kuzmą, ten vakaruodavome. Būdavo linksmi suėjimai. Vladas Krivickas buvo Kuzmos svainis. Iš kur kilęs Krivickas, aš nežinau, dar prie vokiečių jis gyveno pas Kuzmas, jį vadino „pulko augintiniu", vėliau jis vedė Aldoną Kuzmaitę.

1947 m. Vladas Kirdeikis ir dar maždaug šeši vyrai registravosi: iš Spirakių *Klevelis*–Bronius ir kt. „Žaliosios" rinktinės partizanų vadas buvo *Briedis*–Stasys Kulys, kilęs iš Trakiškių kaimo, o mūsų apylinkėje *Čerčilis*–Juozas Šomka. Daugiausia *Briedis* laikėsi mūsų apylinkėse: Spirakiai–Bernatonys–Gustonių miškas.

Tuoj po karo, 1945 m. gegužės mėnesį, Spirakių miške vyko didelės partizanų kautynės su rusų NKVD kariuomene. Tuomet

rusai sudegino Viščius. Mes ką tik grįžome su Povilu Juškevičiumi iš „mojavos", iš Gasparų kaimo, vakaras toks gražus, tik matau, keliu į Skaistgirių pusę nuvažiavo kelios mašinos, pilnos rusų kareivių. Gal už 10-15 minučių pasigirdo šaudymas, gyvulių bliovimas, matome, kad uždegė eigulio Viščiaus namus.

Man buvo griežtai uždrausta eit kur nors pas partizanus ir dalyvauti kokiose nors sueigose, nes pas mus buvo net bunkeriai, kuriuose gyveno partizanai. Jei kada ir reikdavo ką nors pranešti kitiems, tardavausi tik su *Čerčiliu*, *Briedžiu*, Antanu Žygu, Vytautu ir Jurgiu Balčikoniais. (Balčikoniai kilę iš Berčiūnų.)

Pagrindinis bunkeris pas mus buvo gyvenamajam name po pečiumi. Įėjimas per mūro sienutę, kuri pasistumdavo į vidų ir anga atsidarydavo. Į tą bunkerį ir žinodamas ne taip paprastai pateksi. Faktas, kad buvo įskųsta.

Tuo metu mano brolis mokinosi Naujamiestyje traktoristu. Grįžo į namus, reikėjo važiuoti į malūną (tai buvo 1952 metų vasario 2 diena – penktadienis), prisipylė grūdų ir išvažiavo. Motina išėjo į Panevėžį, o aš ryte išėjau į darbą. Dirbau kolūkio kontoroje buhaltere Pakuodžiupiuose. Apie antrą valandą buvęs kolūkio pirmininkas įbėgo į kontorą ir sako:

– Greitai eik kur nori, jūsų namai apsupti kariuomenės, girdisi smarkus šaudymas.

Aš tik užsivilkau paltą ir išėjau. Ėjau tiesiai per lauką, užėjau pas Beinorauskus, dar pastovėjom visi trys kieme, kiek palaukėme, matome, mūsų namai dega, girdisi šaudymas. Aš su jais atsisveikinau ir patraukiau į Panevėžį.

Mano brolis ir sesuo Petronėlė nuėjo pas Černas, kadangi pas juos slapstėsi Antanas Žygas-*Aptiekorius*. Su kitais jie jokio ryšio neturėjo. Černaitės jiems davė adresą Spirakiuose, kad jie pasislapstytų pas tuos žmones – atseit patikimi. Brolis ten nėjo, o sesuo nuėjo. Ryte atvažiavo milicininkai ir paėmė ją. Ten gyveno tokia tetulytė, pas kurią nemažai partizanų slapstėsi, bet visus ten ir paėmė. Be abejo, kad čia pasidarbavo provokatoriai.

Kada mane tardė, aš visą laiką galvojau, kas galėjo išduoti tuos partizanus mūsų namuose. Mintys nedavė ramybės, kad įvyko tokia baisi išdavystė. Atvažiavo dvi mašinos kareivių, atsivedė kaimynę, išplėšė duris ir suėjo visi į vidų. Viduje kareiviai išbuvo kelias valandas. Gal nieko ir nebūtų atsitikę. Ant stalo buvo padėtas ką tik iškeptas ragaišis. Jie jau ruošėsi išvažiuoti, išėjo visi į kiemą, o vienas kareivis dar sugrįžo pasiimt to ragaišio ir tarpduryje susitiko vieną iš partizanų. Įvyko susišaudymas. Vytautas ir Jurgis Balčikoniai, iššokę iš degančio namo, atsišaudydami bandė trauktis, bet maždaug už 100 m krito abu prie pat kaimyno tvarto, o Dunkevičiukas Petriukas pats bunkeryje susisprogdino.

Iš Beinorauskų aš tiesiai nuėjau pas seserį į Panevėžį. Sesuo dirbo tubdispanseryje. Ji nusivilko chalatą, ir mes abi išėjom. Eidamos prie stoties susitikom ir motiną. Einam trise, susitinkam Balčikonių pusseserę Onutę Nakrošytę iš Spirakių kaimo. Ji sako, einam pas ją. Mes juk neturim kur eiti. Nuėjom pas ją į Zanavykų gatvę, o iš jos – pas tetą Elžbietą Gasparkienę į Naujamiesčio gatvę. Čia atvažiavo ir brolis. Kiek pabuvęs, pasakė: „Važiuoju į Berčiūnus pranešt visiems, kad žuvo Balčikoniai".

Slapsčiausi nuo vasario 2-os iki 27-os. 1952 m. vasario 27 d. nuėjau pas savo apylinkės pirmininką Šeškų, paprašiau, kad pakinkytų arklį ir vežtų mane į NKVD. Jis dar paklausė, kad ir komunistas buvo: „Ar tu jau galutinai apsisprendei? Juk iš ten, žinok, jau niekada negrįši". Dar užsukau į kontorą, atsisveikinau su visais, to buvusio pirmininko Maminsko žmona mane apraudojo išleisdama. Nuvažiavom dar į Gasparų kaimą, kur kalėdojo kunigas, ten jį vaišino. Moterys mane pasodino už stalo, pavalgydino sočiai, pridėjo pilną maišą produktų.

Jau vakarop atveža mane į saugumą, kur dabar muziejus. Pirmiausia atlėkė saugumo viršininkas Čechava. Ėmė keiktis visokiais žodžiais: „B...t! Mes ieškom jos visur, o ji pati atvažiavo!"

Šešias naktis iš eilės – vakare dešimtą išveda, o ryte šeštą atveda atgal į kamerą. Pagrindinis mano tardytojas buvo Loginov. Su manimi jis elgėsi gana padoriai: nei jis manęs keikė, nei jis manęs mušė. Tardytojas Meškov gerokai koneveikdavo, bet jis ne pagrindinis mano tardytojas buvo.

Kada atvežė mane ir įmetė į kamerą, ten radau Birutę Šilkaitytę nuo Krekenavos, aštuoniolikmetę moksleivę, paimtą iš mokyklos, buvo nuo Spirakių viena senmergė Irena Kopūstaitė – provokatorė. Ją pasodino kartu su Augute Aleliūnaite, jos „bendrabylės" buvo. Vėliau mus abi buvo uždarę su Kopūstaite. Mane ji bandė išprovokuoti, bet jai nepasisekė. Kaip supratau, Kopūstaitė su Aleliūnaite kaime varydavo „samagoną" ir vaišindavo tai skrebus, tai miškinius. Aleliūnaitė gavo 10 metų, o Kopūstaitės daugiau jau niekur nesutikau. Ją mėtė po kameras kaip provokatorę, toks jau jos darbas buvo.

Panevėžyje mane tardė nuo vasario 27 iki balandžio 11. Teisė trys rusai dabartiniam moterų kalėjime pagal 17-58-1a str. 25 metams ir 5 be teisių. Atsėdėjau 2 metus 8 mėnesius. Teko sėdėti trijuose lageriuose: Selicharde, Eleckoj ir Archangelsko srityje Krasnoborske.

1952 m. liepos 10 d. iš Vilniaus mūsų išvežė 76 vagonus, vien jaunimo. Vagone buvo maždaug po 70 kalinių.

Vytautas Balčikonis pas mus bunkeryje gyveno nuo pat pirmų dienų, o Jurgis 1948 m. pabėgo nuo vežimo į Sibirą ir ėmė slapstytis. Pats pirmas bunkeris mūsų namuose buvo įrengtas daržinės priestate, kokius dvejus metus jame slapstėsi Balčikoniai ir Šomka. Po to vienas bunkeris buvo iškastas pušyne, maždaug už 100 m nuo namų. Kada 1948 m. vyko didieji žmonių vežimai į Sibirą, tame bunkeryje ir mes dar kartu slapstėmės. Vėliau tą bunkerį, jau sudubusį, užtiko skrebai, o viduje rado ir nudūrė barsuką. Tame bunkeryje 1947-1948 m. taip pat gyveno Balčikoniai ir Juozas Šomka-*Čerčilis*.

Vienoj vietoj tie vyrai išsislapstė palyginus ilgai. Kadangi aš dirbau kolūkyje pusantrų metų, komjaunimo sekretorius Boleslovas Aleksandravičius pas mus ateidavo kaip kavalierius. Partizanai miega bunkeryje, o jis su broliu kamaroje. Baimė ne kartą į akis žiūrėjo. Galvojam, kai susitiks, tai bus juoko. Aleksandravičius buvo našlaitis, todėl jis pas mus dažnai ir lankydavosi. Ateidavo ginkluotas, vaidino baisų didvyrį.

Kadangi pas Černaites gyveno Antanas Žygas-*Aptiekorius*, jis joms ir pasakė, kad pas mus slepiasi Balčikoniai. Iš jo Černaitės sužinojo tą paslaptį. Žygas pas mus ateidavo ir labai garantuodavo už jas.

Prieš Šomką pas mus partizanų vadas buvo Antanas Tubis-*Apuokas*. Jį 1947 m. netoli mūsų paėmė sužeistą gyvą. Jis nieko neišdavė, visą laiką vaidino ruskį tardymo metu, rusiškai šnekėjo. Pradžioje ir jis pas mus dar slapstėsi.

Gasparuose pas Čerkesą buvo trise: *Čerčilis*, *Apuokas* ir Vytautas Balčikonis. Pas mus buvo skrebai ir degė šviesos languose. Išėję iš Čerkesų, jie ėjo pas mus. *Čerčilis* sako: „Neikim pas Morkūną, kažkas ten įtartina. Kodėl antrą valandą nakties dega šviesos?" Bet *Apuokas* su Balčikoniu sako, kad tikriausiai sesutė parvažiavo iš Kauno. Mano sesuo dirbo Kaune, geležinkelio ligoninėje, sesele.

Skrebų buvo pilna visose kaimo sodybose. *Čerčilis* su Balčikoniu pasiliko, o Tubis priėjo arčiau namų. Jam priėjus prie mūsų namų, skrebų sargybinis pastebėjo. Įvyko susišaudymas, ir Tubį paėmė gyvą. Vėliau teko su Tubiu jau po lagerio kalbėtis. Jis pasakojo: kada jį vežė, mušė ir liepė pasakyti, kur daugiau „banditų", jis su skrebais rusiškai kalbėjęs ir vis kartojęs, kad vaikščiojęs vienas, be jokių draugų. Jo šeimą išvežė į Sibirą, o jis pats atsėdėjo 10 metų. Kada jį išleido, nuvažiavo pas vaikus į Komi respubliką, ten pragyveno keletą metų ir mirė.

1948 m., jau į vasarą, miške sunku buvo laikytis – kasdieniai siautimai, kratos, todėl partizanai stengdavosi slėptis daugiausia

pas žmones, bunkeriuose. Kai Tubį paėmė, Šomka ir Vytautas Balčikonis daugiausia tik dviese vaikščiojo ir slapstėsi. Prie jų prisidėjo Vytauto brolis Jurgis. Jurgis vežimo į Sibirą metu pabėgo iš vagono ir pasakė, kad jis jau geriau Lietuvoje mirsiąs.

Vasarą jų susirinkdavo ir daugiau, vaikščiojo gana plačiai: Berčiūnai–Gustonys–Spirakiai–Stačiūnai ir t.t.

Kaip partizanas, man labiausiai patiko *Briedis*–Stasys Kulys. Protingas vyras buvo. Jau gerai suaugęs žmogus. Labai retai jis susitikdavo su žmona Kapočiaus miške. Ji gyveno Trakiškėse, turėjo 4 vaikus. *Briedis* žuvo, kada aš jau buvau areštuota.

Mūsų apylinkėse lankėsi kažkoks *Diedukas*, kuris, pasak mūsiškių partizanų, vadovavęs visos Lietuvos partizanams. Aš pati jo nemačiau ir nežinau, nei iš kur, nei kas jis. (Tai buvo Jonas Kimštas. – *R.K.*)

Bernatonėlių kaime 1946 m. tikrai partizanai sunaikino Ginkų šeimą – vyrą, žmoną ir sūnų. Vytautas Ginka liko gyvas. Paskui jis važiavo į Spirakius atsiimt grūdų už kūlimą dar su kitu žmogumi. Važiuojant per mišką, nušovė ir tą Vytautą. Čia jau buvo Šomkos vyrų darbas.

Nenorėdama skleisti gandų, pasakysiu tik tai, ką pati mačiau. Kai užėjo rusai, po kokių dviejų dienų mes buvome prie Lėvens. Ten kartu buvo Povilas Juška, buvęs baltaraištis. Jis slapstėsi nuo rusų. Tai tas Ginkiukas atvedė rusus ir parodė į Jušką. Jį iš karto ir suėmė. Visi apylinkėje žinojo, kad Ginkos nekokie žmonės. Be to, jie buvo ne vietiniai, o iš kažkur atsikėlę. Vienas Ginkiukas tarnavo kariuomenėje, grįžo, jis nieko nelietė ir jo niekas nelietė, gyvena su šeima dar ir šiandien.

1946 m. Bernatonėlių kaime buvo sušaudyta Juškos šeima. Baisi tragedija neaplenkė visos Juškų giminės. Pradžioje rusai areštavo Povilą Jušką. Kitą brolį Steponą kūlimo metu savo namuose rado pakartą. Tai aš pati savo akimis mačiau. Nepraėjus

metams, nakties metu labai žiauriai nužudė žmoną ir sūnų Vytuką. Mano sesuo dalyvavo skrodžiant. Sakė, 20 ar 30 kartų tam berniukui buvo duota plaktuku į galvą. Berniukas mokėsi dar tik antroje klasėje. Apie 50 smūgių plaktuku buvo suduota ir motinai. Kitas brolis – Petras Juška – turėjo posūnį Joną Stokę. Jonas nuo rusų slapstėsi. Joną užmušė ir paguldė ant gelžkelio. Kada važiavo traukinys, mašinistas pastebėjo gulintį žmogų ir traukinį sustabdė. Apžiūrėjęs lavoną, suprato, kad jis jau sustingęs, vadinasi, seniai nužudytas. Tiesiog nesuprantama ir paslaptinga ta visa Juškų šeimos tragedija. Tada tokie laikai buvo. Gal kas ką ir įtarė padarius šitą nusikaltimą, bet tylėjo.

Vladas Vareika buvo stribas, o jo brolis taip pat gyveno Bernatonėliuose. Brolį sušaudė partizanai 1946 m. Balčikonis man yra pasakojęs, kad čia daugiausia pasidarbavęs partizanas Vladas Kirdeikis. 1947 m. Kirdeikis registravosi su kitais šešiais. Partizanai yra pasakoję ne kartą, kad Kirdeikis buvo labai žiaurus.

Mūsų kaimyną Joną Meškauską iš Gasparėlių kaimo sušaudė neaiškiomis aplinkybėmis 1945 m. Pas juos vyko kūlimas. Daug žmonių buvo, iš miesto buvo atėjusios Meškauskienės seserys. Atėjo trise, jį pasikvietė į lauką, paklausė, ar jis Meškauskas, tas pasakė, kad jis, nušovė, batus nuavė ir išėjo. Aš dažnai klausinėjau partizanų, dėl ko sušaudė Meškauską, jie ne kartą sakė, kad tai Meldučio darbas, partizanai niekuo dėti.

Vienoje pusėje Lėvens gyveno Meškauskas, o kitoj pusėj Meldučiai. Meldutis prie vokiečių buvo baltaraištis. Pas Meldučius tarnavo to Meškausko dukra, be to, pas Meldučius burdavosi ir partizanai. Jo dukterį suėmė, ir Meškauskas važiavo į Panevėžio NKVD jos vaduoti. Gal tie Meldučiai bijojo, kad tėvas neišduotų jų, ir jį sunaikino. Pas Meldučius slapstėsi jo svainis ir dar kažkas. Netrukus Meldutį suėmė, vežė, jis bandė bėgti, bet jį nušovė. Meldutienę su vaikais išvežė į Sibirą. Taip tą šeimą visą ir sunaikino.

Tik rusams atėjus, po apylinkes siautė plėšikai, pasivadinę partizanais. Pamenu, buvo toks „Čigonas" iš Panevėžio miesto. Aš jį porą trejetą kartų mačiau. Žmonės kalbėjo, kad jis buvo specialiai pasiųstas iš NKVD. Jo grupę sudarė šeši vyrai, ir visi buvo iš miesto. „Čigoną" partizanai patys sušaudė, o toks Janulis liko su tikrais partizanais. Mačiau, kaip jis su kitais šešiais Panevėžyje valsčiaus kieme prie Petro ir Povilo bažnyčios buvo paguldytas. Man atrodo, kad ir „Čigono" pavardė buvo Janulis.

Apie 1949 metų vasarą daržinėje buvo Šomka, Balčikonis ir *Aptiekorius*. Iš mūsų šeimos daugiau nieko nebuvo namuose. Aš nunešiau jiems pietus krepšelyje, jie susėdę pavalgė, susidėjau indus atgal į krepšį ir einu. Tik duris atidariau – vežimas skrebų į kiemą suvirsta. Aš kaip rankoje laikiau krepšį su indais, taip ir pastačiau viduje, kitapus daržinės durų. Išeinu į kiemą, nutaisiusi linksmą veidą, juokauju, sakau: ot gerai, kad atvažiavot, turiu alaus. Jie mane apsikabino, ir visi nuėjom gryčion alaus gerti. Partizanai sulindo į bunkerį. Viskas gerai pasibaigė. O jeigu aš tik žingsnį būčiau žengusi su tais indais, tada jau viskas...

Pas mus dažnai lankydavosi garsusis Piniavos skrebas Jansonas. Bet jų vadas – leitenantas Povilas Žiaugra iš Panevėžio – buvo labai neblogas žmogus. Kada Žiaugra vadovavo Piniavos skrebams, kokių nors smarkesnių susirėmimų su partizanais arba kitų kokių žiaurumų apylinkėje lyg ir nebuvo. Iš Piniavos pas mus dažnai ateidavo 7–11 stribų. Būdavo, bastosi bastosi po kaimus, o vakarop ateina pas mus ir sugula ant grindų kaip savoj gryčioj.

Vieną sykį atėjo mano brolis su keliais paaugliais. Automatai stribų sustatyti prie sienos, o patys miega. Brolis pasiėmė automatą ir sako: „Dabar visus iššaudysiu!" Kaip šoko tas Jansonas! Mes jam sakom: „O jūs protą turite, kad jokios sargybos neišstatėt?

O jeigu „banditai" būtų atėję? Durys tai atidarytos, o sargybos nėra". Jansonas buvo tikras mūsų pabaisa. Kad ir savais jis mus laikė, bet atėjęs pirmiausia visur iškrato, išverčia, keikiasi, tik po to sėda už stalo. O Žiaugros aš niekada negirdėjau keikiantis. Po mūsų namų sudeginimo Žiaugra metė skrebystę, vedė kažkokią farmacininkę ir išvažiavo į Joniškėlį.

Naujųjų, 1951-ųjų, metų išvakarėse Vytautas Balčikonis norėjo išeiti į kiemą apie 12-tą valandą, o prie daržinės, maždaug už 30 m – stribų pulkas. Jis atgal gryčion. Tik spėjo uždaryti duris, tie jau pradėjo belstis. Įeina į vidų:

– Kas čia pas jus yra?!

Mes sakom, kad nieko. Jie, matyt, jį pastebėjo. Brolis sėdi už stalo, tai jie į jį:

– Ko tu bėgai atgal?

O jis sako: „Nusigandau, pamatęs tiek daug". Žodžiu, jie pagalvojo, kad į lauką buvo išėjęs mūsų brolis. Kadangi bunkeris buvo įrengtas tarp dvigubų sienų, Balčikonis greit jame pasislėpė. Nors skrebai viską išvertė, bet bunkerio nerado.

Brolis Petras Morkūnas-*Dobilas* žuvo labai keistomis aplinkybėmis 1952 m. gegužės 22 dieną.

Pas Černaites buvo likę brolio kailinukai. Jos parašė ir atsiuntė raštelį Antano Žygo vardu, kad jis ateitų pasiimti tų kailinukų. O kada jis ten ėjo, jo laukė pasala. Ruskiai reikalavo pasiduoti, bet jis nepasidavė. Mūsų manymu, jį jau gyvą paimtą nušovė, nes kulkos padaryta skylė buvo pačiam viduryje kaktos.

Kada žuvo brolis Petras, ten nuėjo Šomka, pakėlė skandalą ir išsiaiškino, kad Antanas Žygas visai jokio laiškelio nerašė. Šomka apklausė Dunkevičius, Valkūnus ir išsiaiškino, kad raštelį rašė Černaitės. Brolio sušaudymo metu dalyvavo skrebai ir rusų enkavedistai.

Tiesa, Šomka jo dar nenorėjo išleisti, sakė, kad čia kažkas įtartina, bet Petras vis vien išėjo, pažadėjęs būti atsargus.

Panevėžyje, kada mane suėmė, už mūsų kameros sienos sėdėjo Rimaitis, Razgaitis ir Žemaitis, buvę partizanai. Taip pat sėdėjo ir vieno žmona. Juos užmigdė provokatorius ir todėl paėmė gyvus. Visus nuteisė mirties bausme. Pasakojo kiti kaliniai, kad jiems nagus nulaupė, tarp durų rankas kišo.

Pasakoja BIRUTĖ ALIKAUSKAITĖ-KAROBLIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1995 07 02

Gimiau netoli Panevėžio, Margių kaime. Iš mūsų kaimo partizanaut buvo išėję:

Juozas Stanevičius-*Puškinas*, gim. 1924 m. Su juo mes kartu ėjom į mokyklą. Vėliau jis legalizavosi. Dar prieš išeidamas į mišką, jis pas gimines slapstėsi bunkeryje, dėl to susirgo džiova. Po legalizacijos greit mirė 1949 m. Partizanavo apie dvejus metus.

Kazys Juozapaitis-*Viršaitis*. Į kariuomenę jam dar nereikėjo, nes buvo jaunas, bet jam labai patiko ta partizaninė veikla, ypač domėjosi ginklais, tai ir išėjo su partizanais. Labai veiklus partizanas buvo. Vaikščiojo su *Simu*, su jutiškiečiais, su *Liūtu*–Stankevičiumi. Vėliau Kazys legalizavosi ir, kiek man žinoma, buvo užverbuotas rusų MGB agentu, nes prasidėjo išdavystės. Baroniškių kaime buvo išduoti partizanai Mažyliai, – prieš tai jie kartu vaikščiojo. Baroniškiuose gyveno jo teta Juozapaitytė, kuri buvo ištekėjusi už Bareikos, taigi jis su to kaimo jaunimu buvo pažįstamas, žinojo Mažylių bunkerius. Išdavystės metu namuose bunkery susiprogdino Alfonsas Mažylis-*Kotas* ir jo brolis Vytautas

(ne partizanas), abu iš Baroniškių kaimo, o trečias – Kazys-*Kazokas* ir ketvirtas – Antanas-*Dūmelis* žuvo vėliau.

Tuoj po Mažylių sunaikinimo Juozapaitį suėmė mūsų kaimynystėje pas Kazį Mainonį Panevėžio stribai. Jie visi buvo draugai. Ten kartu gyveno ir seserys Mainonytės. Greit išaiškėjo, kad pas Juozapaitį rado ginklą, atseit todėl jį ir suėmė. Mes jau galvojom, kad geruoju tas jam nesibaigs, bet kitą dieną jį paleido. Supratom, kad čia kažkas ne taip. Netrukus jį pasigavo partizanai, ir nuo to karto Juozapaičio jau daugiau nieks nebematė.

Kazys Vaznonis-*Vanagas*, kilęs iš Kriklėnų. Jo žmona buvo Zubavičiūtė iš Margių kaimo. Kazys žuvo Marčiuškų lauke, važiuodamas į Panevėžį.

Jonas Vaznonis-*Žvirblis*, kilęs iš Kriklėnų (Kazio brolis). Jo žmona buvo Žiukaitė iš Margių kaimo. Kadangi Vaznonių žmonos buvo kilusios iš mūsų kaimo, todėl jie pas mus dažnai ir lankydavosi. Joną areštavo žmonos namuose. Šiuo metu jis dar tebegyvena.

Petras Tamošiūnas-*Simas* buvo meniškos prigimties žmogus, mes su juo dar draugavome, gražiai grojo smuiku, vaidindavome vakarėliuose Mitkų mokykloje, už mane buvo vyresnis, o į mokyklą ėjome kartu su jo broliu Alfonsu. Vyriausias buvo Jonas, po jo Juozas, Petras ir Alfonsas – keturi broliai. Jonas irgi buvo partizanas, žuvo dar pradžioje – 1945 m. Juozas ir Alfonsas, baigiantis karui, irgi slapstėsi nuo sovietinės armijos, juos rado pasislėpusius, paėmė ir išgrūdo į frontą. Alfonsas žuvo, o Juozas grįžo. Kadangi brolis Petras buvo miške, Juozui teko iškentėti stribų patyčias ir mušimus, todėl ir namuose gyventi ramiai negalėjo, ilgą laiką gyveno Troškūnuose.

Po 1949 m. vežimo į Sibirą mes namuose jau nebegyvenome. Motina man pasakojo, kad *Simas* vaikščiojo jau vienas. Buvo vėlyvas ruduo. Jis tada ėjo kažkur už Paliūniškio, apie Vilkapievius, tuo metu vyko medžioklė. Vengdamas medžiotojų, pasuko į kitą

pusę ir užėjo ant pasalos. (Kitų duomenimis, ta medžioklė buvusi suorganizuota specialiai įvilioti Tamošiūną į spąstus ir tuo pridengti tikrosios operacijos tikslą. – *R.K.*)

Kiek man žinoma, Petrą Tamošiūną dar tuoj po karo buvo areštavę stribai, Pumpėnų stribų vadas Kudulis jį užverbavo ir paleido, nors, kaip žinia, Petras jiems tikrai nedirbo.

Matušauskas Aleksas-*Kapsukas*. Jų maža gryčiutė stovėjo ant vadinamo Kriklėnų Pylimo, keliu važiuojant į Kriklėnus.

Mūsų tėvelis buvo grįžęs iš Amerikos. Ten užsidirbo pinigų ir ant Svalios kranto nusipirko gražią sodybą, kartu ir 44 ha žemės. Todėl pokario metais mus daug kas įtarė, kad mes palaikom partizanus. Vieną kartą Pumpėnų stribų vadas Garbanovas su vietiniais stribais – Aleksandravičiumi, Gudoniu, Marščionka – net devyniese pas mus sodyboj pragyveno tris savaites, laukė miškinių, bet miškiniai neatėjo.

Pas mus du kartus buvo atėję nakties metu nepažįstami ginkluoti vyrai, kurie vaizdavo partizanus, o iš tiesų velniai žino, kas jie tokie buvo. Jų elgesys rodė, kad jie netikri. Kadangi aš buvau prigrasinta (be to, pati sutikau) bet kokiu atveju, pasirodžius partizanams, pranešti į Pumpėnų MGB, tai ir pranešiau, kad buvo atėję miškiniai. Viršininkas tik pasakė: „Pažiūrėsim, pažiūrėsim..." Bet nei atvažiavo, nei daugiau klausinėjo. Matyti, kad šitie jiems visai nerūpėjo. Iš to mes sprendėm, kad čia jų pačių žmonės buvo.

Po Trybės išdavystės Mitkų kaime pas mus buvo užėjęs *Simas* ir pasakojo, kad Vytautas Kulbis, gal savo gyvenimo pabaigą jausdamas, tą dieną buvo labai linksmas, prie visų kibo, nuo jaujos pečiaus šokinėjo, tiesiog nerimo savam kailyje. O *Simas* iš vakaro prieš tai išėjo su Vytautu Zubavičium-*Šeškumi* į kaimą. (Šiuo metu V.Zubavičius gyvena Kaune.) Nuėjo pas Aleksandravičiūtes (buvo trys seserys), o kai pradėjo aušt, įlindo į klojimą. Netrukus pasigirdo šaudymas.

1945 m. nuo Karsakiškio dviese arkliais atvažiavo tie vadinami „vokiečiai" ir užvažiavo pas eigulį Lukavičių. Lukavičius buvo prasilavinęs žmogus, baigęs gimnaziją ir vokiečių kalbą suprato šiek tiek. Užvažiavę prašė suvest su partizanais. Bet Lukavičius suprato, kad ta kalba jų ne visai vokiška, daugiau žydiška. Kai išvažiavo, jis iškart pranešė Vaznoniams, kad pasisaugotų, nes čia tikrai ne vokiečiai, o kažkokie apsimetėliai. Gavę perspėjimą, mūsiškiai partizanai atsisakė susitikti su tais „vokiečiais". Tada anie apsisuko ir nuvažiavo link Daujėnų, o pas daujėniškius buvo ir tas *Šeškas*. Jie tą *Šešką* paėmė ir vežėsi kartu, bet jis šoko ir pabėgo.

Buvusioj žydų pirty, sumūrytoj iš akmenų, po karo stribai įrengė areštinę, vadinamą „KPZ". Jei tik apylinkėje kas susišaudydavo, tuoj per kaimus važiuoja stribų pastotės, renka žmones, kurie jiems daugiau įtartini, veža ir uždaro į tą žydų pirtį. Man penketą kartų teko joje pabuvoti. Šiuo metu toj pirty Panevėžio gatvėj įrengta pieninė.

Dažnai surinkdavo ir uždarydavo Tamošiūnaites, Kazę Stanevičiūtę, Čingą. Činga pastoviai sėdėdavo tame „KPZ". Stribai įtarė, kad jo posūnis yra miške, nors iš tiesų jis buvo žuvęs fronte. Činga prie visų valdžių buvo seniūnas. Prie vokiečių jis kaimyną Aleksandravičių įtraukė į išvežamųjų sąrašą darbams į Vokietiją. Kai grįžo iš Vokietijos, tas iškart prisirašė stribynan ir ėmė keršyt šitam Čingai.

Mus palaikydavo 7–10 dienų ir paleisdavo, o Čingą į kampą įmetę laikydavo ištisai, be jokio pasigailėjimo mušdavo, jo krūtinė vis būdavo rankšluoščiu aprišta, sakydavo, kad stribai pasiguldę jam ant krūtinės keliais vaikščiodavo. Činga tik meldėsi ir prašė Dievo, kad greičiau jį pasiimtų.

Vieną kartą mane nusivarė į Panevėžio gatvę Kirklio naman. Ten tardydavo Paprūga, Mardvincevas. Kabinete ant sienos kabėjo iš odos supintas bizūnas. Tai su tuo bizūnu nuo Paprūgos ir

man per pečius teko. Reikalavo pasakyt, ką žinau apie partizanus Kulbius. Parėjau namo rainuota nugara.

Nei stovyklose, nei bunkeriuose pas partizanus man neteko lankytis. Aš turėjau tik ryšio punktą ir susitikimų vietą. Žaliosios miške, nuo mūsų sodybos už kokių trijų kilometrų, buvo mūsų susitikimo vieta, kurią vadinom „Pagrindu". Ten buvo toks didelis kelmas, į kurį įdėdavom laiškučius.

Jurgis Pelenis (Palionis)-*Ponas*, Petras Juška-*Mažylis*, Edvardas Bačelis-*Gėbelsas*, Romas Simanavičius-*Robinzonas* – šie keturi partizanai buvo kilę iš Panevėžio miesto. Su jais kartu vaikščiojo dar ir Vytautas Ramanauskas-*Karvelis*, kilęs iš Karsakiškio, nedidelio ūgio. Jų šita grupė vaikščiojo atskirai ir prie mūsų vietinių vyrų kažkodėl nelabai pritapo, matyt, dėl miesčioniškų ambicijų. Daugiausia jie laikydavosi Mitabynės kaime, ateidavo į Vilkapievius pamaistaut. *Ponas* buvo posmarkis vyras, ne per daug su kuo skaitydavosi, buvo atvejų, kad ir prievarta ką nors atimdavo iš gyventojų. Mėgdavo pasigirti, visada linksmas, žvalus, nusiminusio ar nuliūdusio jo neteko matyti. Petras Juška jau kitokio būdo žmogus buvo. Vėliau į mišką išėjo ir jo sesuo Genutė-*Čigonėlė*. Ji dažnai lankydavosi pas mūsų kaimynus Mainonis. Iš Samanynės kaimo į partizanų būrį buvo išėjusi ir Milė Svirplytė, žmonės kalbėjo, kad ji buvusi Juškos draugė.

Mano brolis Jonas Alikauskas už mane buvo gerokai vyresnis. Jis buvo jau vedęs, netoli miško galulaukėj turėjo pasistatęs namelį. Ta sodybėlė buvo labai patogi užeit partizanams, todėl pas jį dažnai užeidavo ir *Ponas*. Vieną sykį atėjo rusų garnizonas su stribais ir surengė pasalą. Gryčioj paliko sargybą. Ir kas tik ateina – nebeišleidžia. Kiti ant aukšto su kulkosvaidžiu laukia. Miškas prie pat gryčios. Atsidaro durys, ir įeina šitas *Ponas*. Ruskis jį tik capt už nugaros ir – „idi siuda"... *Ponas* nieko nelaukęs ranką ištraukė ir pro duris atgal. Ruskis iškart šoko prie šeimi-

ninkės klaust, kas čia toks buvo. Šeimininkė ėmė aiškint, kad nepažįsta. Kol aiškinosi, *Pono* ir pėdos ataušo.

Ponas žuvo gal jau apie 1950 metus, anapus Pyvesos pas Bačinską. Bačinskai gyveno neturtingai, nedaug žemės turėjo. Apylinkėj žmonės kalbėjo, kad jis net bedievis, žodžiu, čekistams visai neįtartinas žmogus buvo, dar lyg ir prijaučiantis sovietų valdžiai. Jis turėjo kelias dukras, visos buvo ištekėjusios ir namuose nebegyveno. Buvo likusi tik viena dukra Stasė. Tai pas šituos Bačinskus per žiemą ir gyveno *Ponas* ir Bronius Alenčikas (*Kelmelio* brolis). Apie Šv. Kalėdas jie abu buvo atvažiavę rogėmis netoli Panevėžio, už Paliūniškio. Ir čia juos, matyt, kas nors pavaišino. Po to grįžo namo, o ta Stasė Bačinskaitė juos vežė. Bevažiuodami susitiko rusus. Rusai juos praleido. Tada jie iš to džiaugsmo, baigiant įvažiuot į Žaliąją, ėmė ir iššovė kelis kartus aukštyn, taip sakant, pasaliutavo. Rusai, išgirdę šūvius, apsisuko ir ėmė juos sekt. Per visą Žaliąją iki Bačinsko namų. Įėję į tvartą, rado dar visą garuojantį arklį, tada jau ėjo į vidų. Įėję į gryčią, tuoj nušovė šeimininką Bačinską. Bronius šoko bėgt per langą, bet jį greit lauke nušovė, o *Poną* rado paprieždy, tą irgi nušovė. Nušovė ir tą mergaitę, namus sudegino. Motina buvo išėjusi į svečius pas kitą dukterį, tai ta liko gyva.

Žaliosios miške mano pusbrolį Zdanavičių nušovė rusai, o Romui Simanavičiui peršovė koją. Juos abu išvilko prie Žiuko kvartalinės linijos. Kiek pasakojo, tas mano pusbrolis dar buvęs gyvas, bet kol atvežė į Žiuko kluoną, greit mirė. Suimtą Simanavičių vedžiojo po apylinkę, o jis rodė, kas jį maitino, kas jam padėjo, šitaip apie 20 žmonių su savimi nusitempė į kalėjimą. Jis išdavė ryšininką Morkūną, pasakė, kad jis jiems duoną kepdavęs, mano brolį išdavė, kuris jiems padėdavo, mane išdavė, išdavė mūsų kaimo gyventoją Čerkesą, kuris iš lagerio nebegrįžo, eigulį Lukavičių, Pažemecką, kuris gydė ir slaugė partizanus, šiais metais

atšventė 100 metų jubiliejų, Joną Žiuką, kuris iš lagerio irgi nebegrįžo, jis buvo kalvis, remontuodavo partizanams ginklus.

Man asmeniškai bylos nesudarė, o broliui pats tardytojas yra pasakęs, kad *Robinzonas* – tai ne partizanas, o skystimas. Nors ir kaip jis stengėsi kuo daugiau su savimi įsitempt į tą liūną, bet šėtonas ir jam nepagailėjo, drėbtelėjo 25 metelius.

Petras Juška žuvo kartu su Mile Svirplyte, ir dar kažkas kartu su jais žuvo. Visi buvo atvežti į Panevėžį prie „KPZ" ir suguldyti ant grindinio. Čia stribai iš jų kūnų tyčiojosi kaip tik galėjo: užkelia Juškos lavoną ant Milės ir kvatojasi, pulku sustoję, paskui sukeičia vietomis ir vėl kvatojasi...

Genutė Juškaitė buvo labai graži mergaitė. Pas mūsų kaimyną Mainonį nuo Pušaloto iš Pažūsių kaimo atvažiuodavo patalkininkaut jo kelios seserys, tai su šitomis Mainonytėmis kiek padraugaudavo ir Genutė. Pradžioje stribai nelabai ir atskirdavo, kad čia ji irgi yra, bet vėliau gal kas pasakė, gal atpažino, nes ją tam kieme rado ir suėmė. Varėsi per Margių kaimą, netoli Žiuko namų ji bandė bėgt, bet stribai ją nušovė. Tada visi įtarė, kad šitą Genutę stribams išdavė Juozapaitis, nes jis su tom visom mergaitėm draugavo.

Ramanauskas-*Karvelis* legalizavosi ir vedė Žiukaitę, buvusią Jono Vaznonio žmoną. Po to dirbo miško darbininku, sakino pušis. Vėliau rado jį miške nušautą. Sunku dabar pasakyt, kam jis užkliuvo, nors spėliot galima įvairiai.

Vytautas Zdanavičius-*Senelis*, gimęs 1914, žuvo 1946 m., perlaidotas 1988 m. Kilęs iš Rinkūnų kaimo, Pasvalio rajono. 1944 m. jį rusai pagavo besislapstantį ir išvežė į kariuomenę Jarcevan. Kada paruošė juos vežt frontan, grįžo į Pabradę. Du kartus buvau nuvažiavusi jo aplankyt į Pabradę, nes tėvų jis nebeturėjo, brolis buvo areštuotas. Jis jautė, kad netrukus gali išvežt į frontą, o kai vežė, Latvijos miškuose su draugu pabėgo, abu ginkluoti. Atbėgo pas mus į sodybą. Mes jį priglaudėm, be to, jis dar buvo tėvelio

krikštasūnis. Kamaroj po grindimis iškasėm bunkerį, kuriame jis pagyveno apie tris mėnesius, o pavasarį išėjo su partizanais į *Simo* būrį. Žuvo 1946 metais lapkričio mėnesį. Prieš tai mūsų kaimynas Mainonis jam buvo žadėjęs paruošt bunkerį savo tėviškėje Pažūsių kaime pas tėvus. Paprašė jis *Robinzoną*, kad padėtų nueiti jam pas Mainonį pasiteiraut, ar paruoštas tas bunkeris. Tuo metu prie Žiuko namų pasalavo rusų garnizono kareiviai su stribais, tai jie kaip išėjo ant kvartalinės, taip ir pateko į tų rusų ugnies liniją. *Robinzonui* peršovė koją, o Vytautas sunkiai sužeistas mirė išneštas į Žiuko kluoną. Vytauto lavoną įmetė apleistoj sodyboj į šulinį, o *Robinzoną* išsivežė su savimi. Nutarėm, kad reiktų jį ištraukt iš to šulinio ir palaidot. Dvi dienos praėjo. Kazys ieško partizanų ir niekur neranda, o vieni kaip mes laidosim. Praėjo gal septynios dienos, atėjo partizanai, penkiese, kartu buvo ir *Simas*. Svalia jau buvo išsiliejusi, ant vandens užsidėjęs plonas ledelis. Mes užkūrėm pirtį, Žiukas padarė karstą. Pernešė vyrai jį su tuo karstu per Svalią, tėvelis verkdamas dar nuprausė, nutraukėm tuos visus kruvinus ir purvinus rūbus, o vyras didelis, kostiumo perrengt nėra, mama pasiūlė suvyniot į paklodę. Suvyniojom į paklodę, paguldėm atgal į karstą ir taip palaidojom.

Pasakoja NELĖ KUOKALAITĖ-KAZLAUSKIENĖ

Užrašyta Kliučiškiuose
Stumbriškyje
1991 12

Gimiau 1925 m. Valmonių kaime, Pušaloto valsčiuje. Šeimoje augome penki vaikai, tėvai buvo bežemiai.

Čia, į Kliučiškių kaimą, mes su tėvais persikėlėme 1948 m. Su pasvaliečiais partizanais man dar teko palaikyti ryšį, kai gyvenome Valmonių kaime.

1948 m. Žaliosios miškuose partizanų buvo gana daug. Mūsų namuose jie dažnai lankydavosi. Pirmieji pas mus atėjo *Šarūnas*–Antanas Liaulėnas, kilęs iš Lebeniškių kaimo, su *Ąžuoliuku*. Trumpai pakalbėjome, pajuokavome, mama jiems davė pieno atsigerti. Kada žuvo *Simas*–Petras Tamošiūnas, aš jiems daugiausia ir ryšininkavau; po du, po tris vaikščiojo, mažomis grupelėmis. *Šarūno* nurodymu teko važiuoti net į Nemunėlio Radviliškį. Ten gyveno jo sesuo, jis kvietė čia atvažiuot seserį jo aplankyti.

Buvome labai atsargūs, ką žinai, kas kada gali užeiti. Jei kas yra atėjęs pašalinis namuose, atidarydavome klėties langą, o jei nieko nėra, langas būdavo uždarytas. Nesvarbu, kad vidury miško gyvenome, dažnai ateidavo ir skrebai, ruskių garnizono lydimi. Dauguma skrebų buvo man pažįstami dar iš senų laikų. Dažniausiai čia ateidavo Daujėnų skrebai – leitenantas Mula, iš Pušaloto ateidavo Kazys Poklevičius, Vytautas Laužikas. Vieni skrebai čia bijodavo vaikščioti, juos visada ruskių garnizonas lydėdavo.

Vieną kartą tik išėjo partizanai, už kelių minučių skrebai prisistatė. O mano sesuo Stasė kambary prieš tai vaišino partizaną *Bijūnėlį*. Ant stalo likęs ąsotis, stiklinės neišgertos (*Bijūnėlis* buvo *Užos*–Jono Vincevičiaus brolis). Kaip griebiau viską nuo stalo ir sumečiau į kiaulių gardą per langą. Minutė kita – ir galėjo įvykti baisi tragedija. Grįžę tėvai gal jau mūsų būtų neberadę.

Rusų garnizonas pro mus maždaug porą kartų per savaitę praeidavo.

Vieną sekmadienį sutarėme, kad aš nueisiu pas partizanus į stovyklą. Stovykloje man įdavė maišą su megztiniais, baltiniais, ten buvo dar mediciniška knyga. Grįžtu su tuo maišu atgal. Tik pajutau, kaip griebė mane kas ir partrenkė ant žemės, tada pama-

čiau, kad skrebai. Ėmė spardyti kojomis, keikt visokiais žodžiais. Daugiausia mušė ir spardė tas skrebų skrebas Mula. Reikalavo pasakyti, iš kur ir ką čia nešu (buvo Daujėnų skrebai). Galvoje kūriau, ką sakyti. Ėmiau aiškinti, kad tą maišą aš paėmiau iš po eglės paslėptą ir turėjau jį nunešti paslėpti į kitą vietą. Pasisodino ant kelmo ir ėmė reikalauti, kad jiems dirbčiau. Aš vis aiškinu, kad šitą maišą partizanai man liepė padėti po egle, ką aš ir norėjau padaryti. Tada nuėjau prie mano nurodytos eglės ir padėjau maišą, o skrebai išsižioję laukė, kada čia ateis partizanai.

Po kurio laiko kvietė mane į Pasvalį ir klausinėjo, ar kas nebuvo atėję pasiimti maišo, reikalavo jiems rašyti laiškelius ir informuoti apie partizanų pasirodymą. Mane tuo metu neva jau jie užverbavo. Bet man taigi reikia būtinai pranešti partizanams, kad mane buvo sulaikę. Aš jiems pažadėjau, kad eisiu grybauti, gal ir sutiksiu kur nors netyčia miške, o pas mus jie neateina. Bet čia vėl neramu: o gal šities skrebai sekios man iš paskos?

Kitą dieną pasiėmiau krepšelį, pasakiau mamai, kad man būtinai reikia eit ieškoti partizanų. Aš žinojau, kur jie yra, tik skrebams sakiau, kad nežinau. Darydama apgaulingus vingius miške, stebėdama, ar tik nesu sekama, ar nėra „uodegos", nuėjau tiesiai į stovyklą. Vyrai jau iš karto suprato, kad buvau įkliuvusi. Viską papasakojau, dar kiek pabuvau pas juos ir grįžau į namus. Stovykloje buvo *Lapė, Šarūnas, Bijūnėlis, Už̌a.*

O skrebams visą laiką rašiau raštelius, kad niekas nebuvo, niekas neatėjo. Po kiek laiko atėjo jie pas mus į namus, Mula sako: „Ką tu čia, durnele, rašinėji?" Dar apstumdė, aprėkė. Pasitariau su partizanais. Jie pasiūlė man iš namų pasišalinti, kitaip skrebai čia neduos ramybės, nuo jų neatsikabinsi paprastai.

Mano tikras pusbrolis Alfonsas Gailiūnas iš Valmonių kaimo buvo skrebas. Kada ateidavo su skrebų „šaika", tėvams tik mirksi,

kad šitie neprasitartų, jog jis mūsų giminaitis. Šiuo metu jis gyvena Panevėžyje.

Strumbriškyje teko dalyvauti Burkausko vestuvėse, čia svotais buvo pakviesti jų giminaičiai – du broliai ir sesuo Nagrodskiai. Nagrodskiai tarnavo skrebais Geležiuose. Į vestuves atėjo ir keturi partizanai: *Lapė, Šarūnas, Bijūnėlis* ir *Už̃a*.

Nedaug reikėjo, kad būtų jie supylę šituos „svotus". Bet mes, vietiniai, labai prašėme partizanų, kad tik nepradėtų šaudyti. Palyginti viskas ramiai praėjo, tik „svotams" blusos, matyt, iš baimės numirė, per naktį nėjo miegoti, o ryte, vos praaušus, išdūmė į namus.

Žaliojoje partizanai turėjo išsikasę ir bunkerį. Jiems aš pristatydavau šovinių, ginklų; pistoletus teko pirkti. Šovinių važiavau net į Ėriškius dviračiu pas mokytoją. Ištraukėme sėdynę ir pripylėme vamzdžius, ir šitaip tuos šovinius atgabenau į Žaliąją vyrams.

Po perspėjimo iš namų pasitraukiau į Panevėžį, bet ryšį su partizanais vis tiek palaikiau. Nusisamdžiau butą, kuriame gyvenau apie du mėnesius, pas mokytoją Šataitę prižiūrėjau močiutę.

Kartą mane partizanai pasikvietė į Žaliąją Klimbalon. Buvo kažkokia šventė, jie turėjo alaus. Aš nuvažiavau su ligoninės sesele Birute Vertelkaite, atvežėme vaistų. Čia buvo ir Jonas Jakimavičius, Stumbriškio gyventojas, kurį vėliau partizanai įtarė kažkokiomis tai išdavystėmis. Šis mūsų pobūvis taip pat buvo išduotas, apie jį pranešė Aldona Stangvilaitė iš Kenelių kaimo.

Areštavo mane 1951 m. gegužės 21 d. Panevėžyje. Ryte, išeinant pro kiemo vartus, du civiliškai apsirengę sulaikė ir liepė eiti kartu su jais. Prieš tai jau buvo areštuotos ryšininkės Aldona

Stangvilaitė, Regina Kriščeliūnaitė. Pirmiausia areštavo mano seserį Stasę. Jas visas vedė akistaton, susipynė tardymo eigoje. Teisė mane vieną. Nė vieno aš neišdaviau. Akistaton buvo suvedę su Jonu Jakimavičiumi. Jakimavičiaus neteisė, paleido.

Gavau 10 metų lagerio. Teisė Maskvos „osoboje sovieščianije". Teko sėdėti Intos lageriuose ir Jaltoje, netoli Karagandos. Iki Kingiro 500 kilometrų. Iš viso atsėdėjau 5 metus.

Vertinant anų dienų įvykius, pokario metų partizanų kovas, jų gyvenimo, buities sąlygas, tiesiog sunku viską apibendrinti. Miškuose kovojo didžiausi mūsų tautos patriotai, kultūringiausias kaimo jaunimas. Galite įsivaizduoti, jeigu buvo didelė gėda tais laikais kalbėti net su skrebo seserimi, tai turėtumėte suprasti, kas buvo partizanai, kas buvome mes – jų rėmėjai ir ryšininkai. Tada mes neįsivaizdavome, kaip lietuvis gali tarnauti atėjūnams ir būti skrebu. Ir kas keisčiausia, jog šitie vyrai, šitie laisvės kovotojai iki galo buvo įsitikinę, kad tiesa vis tiek nugalės, nors ir jie žus, kad laisvė visai čia pat, diena kita – ir mes iškovosime nepriklausomybę. Koks bereikšmis buvo laikas jų mintyse. Jei iki nepriklausomybės mes dar gyvenome penkiasdešimt metų, jiems tai buvo penkios dienos. Kokia galinga laisvės troškimo mintis, ji net amžius vienu šuoliu per sekundę gali peršokti.

Pasakoja AUGUSTINA SKUPAITĖ

Užrašyta Skupuose
1995 04 24

Mano brolis Antanas Skupas gimęs 1917 m., Bronius – 1923 m. Antanas vokiečių okupacijos metais jau buvo vedęs, gyveno Panevėžyje ir tarnavo savisaugos daliniuose, saugojo geležinkelį.

1944 m., frontui grįžtant, pasitraukė kartu su vokiečiais į Vakarus, namuose liko žmona ir mažas sūnelis Sigitas. Kiek aš žinau, iš Vokietijos jau 1944 m. gruodžio 22 d. jis grįžo kaip desantininkas ir buvo nuleistas netoli Įstricos kaimo kartu su Antanu Birbilu, Vincu Navicku, Antanu Šilu-*Kovu* ir kitais.

P a s t a b a. „Šilo" grupę sudarė 12 desantininkų, kurie 1944 m. lapkričio 19 d. buvo nuleisti parašiutais Panevėžio rajone, Įstricos kaime.

1. Antanas Šilas-*Kovas*
2. Antanas Balčiūnas-*Rokas*
3. Juozas Šulskis-*Šulas*
4. Vincas Navickas-*Dobilas*
5. Juozas Zaremba-*Vareika*
6. Vladas Stankevičius-*Raišelis*
7. Antanas Birbilas-*Baltušis*
8. Petras Bučinskas-*Žilvitis*
9. Pranas Alekna-*Meškėnas*
10. Povilas Samuolis-*Šimkus*
11. Antanas Balčiūnas-*Bukys*
12. Rafaelis Sargautas-*Daumantas*

"Petraičio" grupę sudarė:

1. Vladas Jazokas-*Petraitis*
2. Stasys Dirsė-*Prabočius*
3. Jonas-*Vilkas*
4. Matas Stasiūnas-*Misiūnas*
5. Alfonsas Šeškanas-*Klikūnas*
6. Antanas Šležas
7. Mykolas Dobrovolskis-*Čeponis*
8. Juozas Skačkauskas-*Strausas*
9. Antanas Bručas-*Strazdelis*
10. Jonas Tolušis-*Vėžys*

11. Jurgis Bručas-*Vanagas*

12. Antanas Skupas-*Bartulis*

13. Petras Preidys-*Mikštys*

14. Juozas Vasiliūnas-*Rugys*

15. Anicetas Gailiušis-*Gurbelis.* – *R. K.*

Prieš pat Kalėdas atėjo Antanas į namus, aplankė žmoną Geležiuose pas jos tėvus.

Netoliese gyveno mūsų teta Čeriaukienė. Kartais pas ją brolis slapstydavosi, kartais miške. Daug vyrų kaimuose buvo pasiruošę išeiti į mišką, vieni su kitais palaikė ryšį. Sutarė vyrai kartą susitikti Povilo Mėdžiaus jaujoje ir aptarti tolimesnės veiklos planus. Pirma keliolika vyrų užėjo pas mus, pavalgė, o naktį nuėjo į tą jaują. Dar dienos metu mūsų tėvai ir Mėdžiai važiavo į Skumbino laidotuves Breiviškių kaime. Važiuodami sutiko daug rusų kariuomenės ties Karsakiškiu. Be abejo, kažkieno buvo pranešta apie susitikimą Mėdžiaus jaujoje. Nors ta jauja nuo mūsų namų buvo gal už 300 metrų, mes su broliene kambary kaip velnio užkeiktos juokėmės, kikenom ir net negirdėjom šaudymo. Tiesiog tikras užkeikimas – broliai žūsta, o mes juokais nesitveriam. Tik vakare pamatėm, kad jauja dega. Prigužėjo pilnas kiemas rusų, mus paėmė ir nusivarė pas Mėdžius, suvarė į kamarą, ėmė tardyt po vieną. Bronei Mėdžiūtei ruskis kaip trenkė šautuvo buože rankon, buožė ir perlūžo. Povilą Mėdžių irgi smarkiai mušė. Po to susodino į vežimus ir nuvežė į Karsakiškį – mane, Bronę Mėdžiūtę, Antaniną Skupaitę, Povilą Mėdžių, mūsų tėvelį. Karsakišky vėl tardė. Tėvelį ir Mėdžių išvežė į Panevėžį kalėjiman, o mane paleido, bet prigrasė niekur neužeit. Einu vienais medinukais, sniego daug, užėjau į Breiviškius, pavalgydino, grįžau į namus, o namuose klaiku žiūrėti – viskas suversta, patalai nuo lovų ant žemės, indai sudaužyti, mamos nėra, išėjusi pas kaimynus. Supratau, kad rusai „tvarką" darė.

Tuo metu (1945 m. sausio 21 d.) Mėdžiaus jaujoje žuvo abu mano broliai, Antanas ir Bronius, Vincas Navickas, Antanas Balčiūnas-*Urbšėnas* iš Velniakių kaimo, Antanas Petrulis iš Sodelių kaimo, iš viso 8 vyrai. Antaną Balčiūną-*Roką* ir Kazį Sarapą iš Stumbriškių kaimo nušovė enkavedistai, apsimetę vokiečiais.

Šiuo metu ant paminklo, esančio kapinėse žuvusiems partizanams, užrašytos pavardės visų partizanų, žuvusių šiose apylinkėse, ne vien Mėdžiaus jaujoje.

Brolis Bronius, atėjus rusams, kad neimtų į armiją, ėmė slapstytis, bet pagavo jį rusai ir nusivarė į Panevėžį. Kadangi varant į Panevėžį jam labai nutrynė klumpės kojas, paleido į namus laikinai. Pasibaigus dokumento galiojimo laikui, tėvelis vėl jį nuvežė į Panevėžį. Bet kai grįžo iš Panevėžio antrą kartą, tada jau ėmė slapstytis. O kai grįžo Antanas, tada jau abu vaikščiojo.

Dėl išdavystės Mėdžiaus jaujoje kalbų buvo įvairiausių. Vieni šnekėjo, kad rusai pastebėjo mano brolį Bronių, kada jis nešė iš jaujos į netoliese esantį bunkerį ginklus, tuo metu į jį rusai atidengė ugnį ir jis įbėgęs į tą jaują. Bet kad tai buvo išduota ir pranešta, dėl to abejoti nereikėtų, kadangi į šią vietą rusai traukė tiek nuo Karsakiškio, tiek ir nuo Stumbriškio. Labiausiai žmonės įtarė Vladą Skupą, kadangi jis tada mokėsi Karsakiškyje, kada atėjo rusai, buvo įstojęs į komjaunimą. Kažkas matė jį einant į Vabalninką, nes tuo metu mes priklausėm Vabalninko valsčiui, o šiaip tuo metu iš kaimo į Vabalninką niekas nevaikščiojo...

1944 m. gruodžio 28 d. 63-iam kvartale esančiame bunkeryje žuvo penki partizanai, tarp jų Blažys, Sarapas, Balčiūnas ir du vokiečiai. Žuvusius Mėdžiaus jaujoje palaidojo tose pačiose Bikiškių kapinėse, šalia šių anksčiau žuvusių. Visokie nedorėliai ilgai dar draskydavo ir niekindavo tuos partizanų kapelius, tik sutvarkom, būdavo, ir vėl išdrasko, kryželius išmėto, sulaužo.

Vladas Žilys iš Užubalių kaimo irgi buvo desantininkas, nežinia kur palaidotas, neaišku kur palaidotas ir Matas Birbilas,

Subačiuje ant aikštės gulėjo nušautas ir išniekintas. Šių partizanų vardai irgi įrašyti paminkle.

Kada 1944 m. gruodžio 28 d. 63-iam kvartale žuvo penki partizanai, tuo metu gyvi liko Antanas Birbilas, Vincas Šopa ir Albinas Sabaliauskas-*Markuška*. Vincas Šopa ir šiuo metu gyvena Vilniuje. Vinco sesuo – tai mano brolio Antano žmona, ji šiuo metu irgi gyvena Vilniuje. Ėjo kalbos, kad Vinco tėvą nušovė partizanai ir namus sudegino už tai, kad Vincas be partizanų leidimo registravosi.

Bikiškių kapinėse palaidotų ir nepalaidotų šioje vietoje, bet įrašytų paminklinėj lentoj žuvusių partizanų sąrašas

1. ALENČIKAS ALEKSAS – „KELMELIS"
2. ALENČIKAS J. Žuvo 1945 01 22
3. BALČIŪNAS ANTANAS – „ROKAS"
4. BALČIŪNAS ANTANAS – „URBŠĖNAS"
5. BAGDONAS
6. BIRBILAS MATAS Sušaudytas gulėjo Subačiuje ant grindinio
7. BIRBILAS ANTANAS – „BALTUŠIS" nuteistas mirti
8. BLAZEVIČIUS JURGIS iš Dvariškių kaimo. Žuvo 1944 12 28
9. KAZLAUČIŪNAS Žuvo 1945 01 27
10. LAŠINIS PRANAS iš Butėnų kaimo. Žuvo apie 1947m. per šv. Joną Prūselių miške.
11. GAIŽIŪNAS B.
12. MIKELIŪNAS J.
13. MASELIS S.
14. NAVICKAS VINCAS – „DOBILAS" Žuvo 1945 01 22
15. PETRULIS A. Žuvo 1945 01 22
16. RUDYS ALBERTAS iš Įstricos kaimo. Žuvo 1945 01 22

17. SAKALAUSKAS A.
18. SARAPAS A.
19. SARAPAS KAZYS iš Stumbriškio kaimo
20. SAMUOLIS POVILAS – „JUODAS PONAS"
21. SKUPAS ANTANAS – „BARTULIS" Žuvo 1945 01 22
22. SKUPAS BRONIUS Žuvo 1945 01 22
23. STAKĖ PRANAS iš Aukštuolių kaimo. Žuvo 1945 01 22
24. JUŠKA PETRAS iš Panevėžio m. Žuvo 1946 m.
25. ŠILAS ANTANAS – „KOVAS" Žuvo 1945 01 22
26. ŠVILPA A.
27. ŠUKYS J.
28. ŽILYS VLADAS iš Užubalių kaimo
29. ZAMKAUSKAS J.
30. ŽĖKAS V.
31. SVIRPLIŪTĖ EMILIJA iš Bobkalnio kaimo. Žuvo 1946 m.
32. PRANEVIČIUS P.

Pasakoja JANINA ČINGAITĖ-BAMBONIENĖ – „VARLĖ"

Užrašyta Puodžiūnuose
1995 08 14

Gimiau 1924 m. gegužės 13 d. Margių kaime. Iš mūsų kaimo į mišką pokario metais buvo išėjęs Juozas Stanevičius-*Puškinas*, partizanavo apie trejus metus, po to registravosi, bet ilgai nebeišgyveno, mirė džiova. Stanevičius vaikščiojo kartu su Petru Tamošiūnu-*Simu*. Į mišką dar buvo išėjęs Kazys Juozapaitis-*Viršaitis*. Vėliau ir jis registravosi, ėmė šnipinėt rusams, todėl partizanai, sužinoję, kad jis čekistams teikia žinias, jį sunaikino. Apie jo žuvimo aplinkybes man kalbėti labai nemalonu, nes jį tiesiog pakorė buvę jo bendražygiai, iš tikro tai kaimynai, nes jis juos buvo

pradėjęs per daug atvirai skųsti. Tą egzekuciją vykdė Kazys Mainonis, kuris už tai vėliau atsėdėjo 10 metų lageryje, grįžęs iš lagerio mirė.

Iš mūsų kaimo į mišką dar buvo išėję Kazys ir Jonas Vaznoniai. Kazį paėmė sužeistą, žmonės kalbėjo, kad jis mirė, o Jonas irgi gyvas įkliuvo, atrodo, dar tebegyvena.

Mano pusbrolis Vytautas Zdanavičius-*Senelis* taip pat buvo miške, bet greit žuvo, enkavedistai įmetė jo palaikus į šulinį, vėliau savieji išsiėmė ir perlaidojo kapinėse.

Iš Keruočių kaimo į mišką buvo išėję broliai Kulbiai – Petras ir Vytautas.

1945 m. rudenį Pumpėnų stribai visą savaitę pas mus gyveno, valgė ir miegojo. Tuo metu jiems vadovavo kažkoks Karoliuk, bet čia buvo dar ir Garbanovas, Paprūga. Prieš tai jie Įstricos kaime smarkiai sumušė Karalių, nusivežę į Pumpėnus, kankino, nagus nulupinėjo, žmogus kruvinas ir juodas buvo. Atėję jie mus suvarė gryčion, o patys kamaron sulindo. Tai po vieną ateina, nusiveda kamaron ir duoda ten. Auginau ilgas kasas, tai tas kasas nurovė, partrenkė ant grindų, kojomis spardė, visaip tyčiojosi. Motinai brauningo rankena kaktą prakirto. Daugiausia mušė stribas Mykolas Ananikovas iš Gegobrastos kaimo, nepagailėjo kumščių ir Paprūga. Ant sienos kabėjo šventųjų paveikslai, tai aš atsiklaupiau prieš švenčiausios Marijos paveikslą ir susiėmusi rankom galvą ėmiau garsiai melstis: „Marija, Marija, švenčiausia Marija, gelbėk, nes jie užmuš mus!" Kaip trenkė man, tai aš paknopstom net į sieną atsitrenkiau. Nesuprantu, iš kur jie ištraukė, kad mano brolis Kazys miške, reikalavo pasakyt, kur jis. Kaip aš jiems pasakysiu, jei tokio brolio išvis aš neturėjau, tokio žmogaus net šeimoje nebuvo.

Vieną rytą šitie stribai susikrovė visą mūsų turtą į vežimus, paėmė kartu ir mus ir išsivarė į Pumpėnus. Paliko tik tuščias sienas. Brolienę Verutę Cimolonskienę su dviem mažamečiais

vaikais irgi išsivedė į lauką, bet kiek pavarę keliu, jai liepė grįžt atgal.

Buvo spalio mėnuo, jau šalta, aš dar paprašiau stribo šilčiau apsirengti, tai jis pasityčiodamas atsakė:

– Ne į balių važiuoji...

Pumpėnuose toj žydų pirty sugrūdo į rūsį, nei pasiklot, nei apsiklot. Viena kamera buvo įrengta kaip reikiant, įdėtos durys, o mus atviram rūsy laikė. Kartu buvo Antanas Stankevičius, Petras Vyšniauskas. O utėlės kaip apipuolė – nėr kur dėtis. Taip jie mus dešimt parų išlaikė tam rūsy, o tėvuką paleido tik po trijų savaičių. Grįžę į namus, visai nieko neberadome. Kaimynai daug padėjo – Morkūnai karvę davė, Pažemeckas maisto atnešė.

Kada tėvelis grįžo iš Pumpėnų stribyno, jis pasakojo, kad daugiausia jį mušdavo stribas Ananikovas. Kai stribynus panaikino, geresnio darbo jam niekas nepasiūlė, keselius pindavo ir pardavinėdavo Pasvalio turguje.

Apie partizanų žuvimą Mitkų jaujoje sklandė įvairiausi gandai. Vieni sakė, kad partizanus išdavė savi, kiti šnekėjo, kad Povilionis išdavė. Pašte dirbo mano pažįstama Verutė Pyragytė iš Žaliapurvių, kuri matė ir girdėjo, kaip atėjęs Povilionis pasakė: „Dar nevažiuokit, susekiau, bet tiksliai dar nežinau..." Povilionis gyveno Sabonėlių kaime, po to kartu su sūnum buvo skrebu Pumpėnuose.

Daugiausia aš ryšį palaikiau su Petro Tamošiūno partizanais. Su Petru mes kartu augom, kartu į mokyklą ėjom. Tai buvo didelis idealistas, patriotas. Mes net padraugaudavom su juo. Mama manęs tai jau niekur šiaip neleisdavo, o su Petru – nors ir vidury nakties, kažkaip pasitikėjo juo. Dar tuoj po karo Petrą ir Vytautą Zubavičių rusai buvo areštavę, abu užverbavo ir paleido, galvojo, kad jiems dirbs, o tie kaip išėjo, taip ir nuėjo tiesiai į mišką.

Simo draugė Lapaitytė-Linkevičienė taip pat buvo ne kartą areštuota, vedžiojo stribai ją po miškus ir, manau, irgi nepaglostė. Kilusi ji buvo kažkur nuo Suvalkijos, o čia pas mus dirbo mokytoja

Mitkų kaimo mokykloje. Tikriausiai ją grasino pasodint arba užverbuot. Tada ji susitarė su partizanais. Jos tarnaitė Liudavičiūtė papjovė gaidį, pritaškė visur kraujo ir sukūrė legendą, kad ją neva miškiniai sumušė, išsivedė ir nužudė, o iš tikro ta Lapaitytė savo noru išėjo kartu su partizanais. Kiek man žinoma, miške su partizanais ji pagyveno apie pusmetį, po to kažkur išvažiavo, lyg į Kauną. Ji turėjo dvi dukras, vieną išsivežė jos motina, o kitą buvo įsidukrinę Rutkauskai Panevėžyje.

Labai dažnai mane areštuodavo stribai ir vesdavosi tai į Joniškėlį, tai į Pasvalį, tai į Pumpėnus, ir vis verbuodavo.

Vieną kartą einu karvių perkelt. Girdžiu, kad iš krūmų kažkas šaukia mane. Prieinu arčiau, žiūriu – Pumpėnų stribai. Kviečia, kad ateičiau pas juos į būstinę Pumpėnuose, tik kad niekas daugiau nežinotų. Nueinu aš į tą Pumpėnų stribyną, nieko manęs neklausinėjo, truputį pasišnekėjome, po to sako:

– Eik dabar Pušaloto gatve, pavys mašina, pakelk ranką, tave jie paims...

Ką darysi, reikia eit. Drebu ir einu. Pasiveja mane „viliukas", aš pakeliu ranką, sustojo. O saulė jau visai leidžiasi. Įsėdau, važiuojam pro lepšynę, saulė jau nusileido, aš net drebu iš baimės, galvoju, nušaus ir pakiš po kelmu. Bet mano spėlionės nepasitvirtino. Nuvežė į Joniškėlį ir ėmė čia tardyt. Vis reikalavo, kad pasakyčiau, kur slapstosi Tamošiūnas. Mokė, kaip susitart su juo susitikt kur nors ir pranešt apie susitikimo vietą jiems. Supratau, kad gražiuoju čia nesibaigs, todėl sutikau „padėt" jiems paimt Tamošiūną, kitaip nebūtų paleidę. Paleido vidurnaktį, davė 25 rublius, liepė eit į geležinkelio stotį ir laukt ryto. O kai Tamošiūną išduosiu, žadėjo dar kelis tūkstančius pridėt. Ryte sulaukiau traukinio, atvažiavau iki Pušaloto, iki namų baigiau pėsčia eit. Namuose niekam nesakiau, kad mane užverbavo, tik Tamošiūnui pasakiau susitikusi, tas nusijuokė, ir viskas tuo baigėsi. Po to užverbavimo ėmė mane kas savaitę kvietinėt į Pumpėnus, paskutinį

kartą pasimatymą paskyrė prie kapinių, bet ten niekas neatėjo, nuo to karto aš pas juos ir nebėjau.

Bronius Alenčikas žuvo pas Bačenskus per Kalėdas. Jie iš Paliūniškio važiavo ir susitiko rusų kareivius. Kai prasilenkė ir išvažiavo iš miško, pajuokaudami, kad susitikimas su rusais baigėsi laimingai, ėmė ir iššovė kelis kartus. Rusai, išgirdę šaudant, apsisuko ir grįžo atgal. Radę pas Bačenskus tvarte ką tik pastatytą dar suprakaitavusį arklį, iškart puolė gryčion, o gryčioje buvo partizanai. Žodžiu, per tą lengvabūdiškumą žuvo patys, sudegino namus, ugny žuvo tėvas Bačenskas, jo dukra, partizanai *Ponas*–Jurgis Pelenis ir Bronius Alenčikas.

Kada suvarė į kolūkius, mūsų „Pergalės" kolūkio buhaltere dirbo Janina Morkūnaitė iš Margių kaimo. Po darbo ji ėjo į namus ir Sabonėlių kaime užėjo pas Lelį į gegužines pamaldas – „mojavą". Nors dabar sunku pasakyt, kaip ten iš tikrųjų buvo, gal ją pasikvietė užeit, o po „mojavos" grįžo namo. Ėjo pro Gvazdausko namus, ir Gvazdauskienė, ją pamačiusi, paprašė užeit. Pas Gvazdauskus tuo metu buvo partizanai ir, kiek žinau, juos truputį „pamuštrino", nes Gvazdauskai su partizanais nesutarė. Po kiek laiko partizanai ir šita Janina iš Gvazdauskų išėjo ir visai netoliese pateko į stribų pasalą. Susišaudymo metu niekas iš partizanų nežuvo, tik Janiną peršovė. Sužeistą Janiną nuvežė į Pasvalio ligoninę, kur prieš pat mirtį ji vis prašė seselės Marytės, kad ta paklaustų Gvazdauskienės, kodėl ji ją prašė užeit. Matyt, kažkas buvo svarbaus. O ryte ji mirė.

Su partizanais mes, mergaitės, susitikdavome ir miške, kartais surengdavome vakarušką, Stasys-*Lapė* pagrodavo armonika.

Banionių kaime gyveno Vilaišio malūno direktorius Montvilas. Tuo metu tas direktorius buvo išvykęs, o namuose kitam gale liko tokia Birutė Milaišytė. Pas ją atėjo keli partizanai ir dabartinis mano vyras. Jiems ten besilinksminant, per langą su visais stiklais į kambarį įlėkė akmuo, o *Lapė* tuo metu grojo armonika.

Metė jis tą armoniką ir išbėgo laukan pro duris. Lauke jį ir nušovė. Kambary buvo *Už̌a* ir dar du man nežinomi partizanai. Kitą dieną areštavo tą Birutę, kuri pasakė, kas toj vakaruškoj buvo, tada visus ten buvusius stribai surinko ir uždarė stribyno rūsy.

Partizanas Juozas Kalenda žuvo apie 1949 m. Mitkų lauke. Nakties metu jis ėjo per Mitkų kaimo lauką ir susitiko su stribais netoli Šinkevičiaus sodybos.

Morkūnai iš Margių kaimo labai daug padėjo partizanams, turėjo tris vaikus: Stasį, Juozą ir dukrą Stasę. Jų motina tai tikra partizanų motina buvo. Kai aš nueidavau, man kartais net keista būdavo, savęs jie nė kiek nebegailėdavo, paskutinį duonos kąsnį atiduodavo partizanams. Jie ilgai gydė sužeistą partizaną *Kelmelį* bunkeryje 1946 m. *Kelmelį* dar slaugė ir Istros pradžios mokyklos mokytoja Stanislava Čižaitė-*Stirna*. Tokia aukšta, liekna, tamsiais plaukais. Kiek žinau, vieną kartą ji buvo suimta, bet vėliau paleista. Po paleidimo ji jau slapstėsi ir mokytoja nebedirbo.

Apie 1956 m. bunkeryje, kuris buvo šalia keliuko į Lipniškio kaimo pusę, buvom radę moters palaikus. Apylinkėje šnekėjo, kad tai Eugenijos Aleksandravičiūtės iš Kliuokmaniškio kaimo palaikai. Ją iš namų išsivedė ginkluoti vyrai, sušaudė ir paliko tam bunkery. Bunkeris, kai mes matėme, buvo išverstas, o kas jį išvertė nežinom. Žmonės kalbėjo, kad ta Aleksandravičiūtė buvusi užverbuota stribų ir teikusi jiems informaciją apie partizanus.

Pasakoja KAZYS KARALEVIČIUS

Užrašyta Panevėžyje
1991 12

Gimiau 1919 m. sausio 1 d. Adomavos kaime, Pumpėnų valsčiuje, Panevėžio apskrityje. Šeimoje augome trys seserys ir aš. Tėvai turėjo 23 ha žemės.

1941 m. man jau būtų reikėję eiti į kariuomenę. Okupantai jau buvo išdavę „krasnoarmeiską" knygutę, bet kadangi rusai išbėgo, man į jų armiją nebereikėjo.

1943 m. vokiečiai taip pat paskelbė mobilizaciją. Išsirūpinau dokumentus, patvirtinančius, kad aš vienas prie žemės, tėvai seni. Su jais nuėjau į komisiją. Apžiūrėjo, vėliavytę prie peties prisegė, dokumentus mano pasiliko, gavau nurodymą už dviejų dienų prisistatyti į Panevėžį, į darbo batalioną. Ar aš kvailas, kad važiuočiau tarnaut vokiečiams, bet dokumentų tai jokių nebeturiu, viską iš manęs paėmė. Pumpėnuose turėjau gerą pažįstamą policininką. Jeigu vokiečiai tik atvažiuoja dėl kokių rekvizicijų, jis man per žmones duoda žinią, kad slėpčiausi. Tada aš išeidavau iš namų pas Volkūnus arba pas Dunkevičių, miške per dieną kur nors paslampinėju, vakare vėl pareinu į namus. Į Panevėžį jau nebegalėdavau nuvažiuot, tik po kaimą.

Dar nepriklausomybės metais buvau šaulys, Paįstrio būryje. Kai 1944 m. grįžo rusai, aš vėl be vietos, nėr kur dėtis. Tada mane tėvukas 1944 m. rugpjūčio mėn. nuvežė į Panevėžį. Lepšių kaime gyveno mūsų giminaitis, Pažagieniuose. Čia pabuvau visą savaitę. Pas juos gyveno tetulėno sesers dukra, su ja mes dar kiek draugavome. Kartais nueidavau ir į Panevėžį apsidairyti. Bet, matau, kad galo vis tiek nebus, reikia eit ir registruotis, ko gero, dar tėvai gali nukentėti per mane.

Rugpjūčio 10-ąją registravausi komisariate. Suvarė mus į traukinio platformą ir atvežė į Vilnių. Iš Vilniaus nuvežė į Jarcevą

Baltarusijon. Du mėnesius išbuvau Jarceve, čia dar gavau skyrininko laipsnį, teko jau ir kitus apmokyti. Labai gerai šaudžiau, duodavo man „prišaudyti šautuvus". Po dviejų mėnesių vėl grąžino į Lietuvą, į Pabradę. Čia buvo atvažiavę tėvukas, sesuo aplankyti. Dar du mėnesius išlaikė Pabradėje ir vežė į frontą.

1944 m. gruodžio mėn. ateinam iš valgyklos, visus surikiavo stadione, išpurtė, nupjaustė sagas, aplink kas 10 metrų stovi automatininkai. Žiūrime ir savo akimis netikime. Kas čia dabar darosi? Ar mes jau kaliniai? Vienas pulkininkas pasakė rusišką kalbą, mes jo net nesupratome. Išvarė per vartus į stotį. Tie automatininkai aplink apstoję eina, stotyje, matome, išstatyti „Maksimai". Tik tada pagalvojau, ar yra už ką kariauti, jeigu mus taip apsupę veža į frontą.

Pamačiau Kosto Rutkausko, draugo, žmoną. Iš tėviškės atvažiavusi, matyt, aplankyti jo. Aš dar norėjau porą žodžių sušnekt su ja, bet man kareivis kaip davė šautuvo buože į nugarą ir ėmė grūsti į vagoną. Žiūriu, ateina ešelono viršininkas. Aš tuoj prie jo prisistačiau ir pasiskundžiau, kad neduoda man su seserimi pasišnekėti. Jis davė nurodymą leisti man 5 minutes pasikalbėti. Pasikalbėjom, ji man dar įdėjo maisto, suėjom į vagoną, žiūriu, ateina mūsų kuopos vadas žydas Geršovas. Atėjęs pasakė:

– Jūs visi jauni vyrai! Man gaila jūsų! Jūs visi gyventi norite, bet iš jūsų fronte liks tik kraujas ir mėsa...

Įsivaizduokite, kaip sugadino jis mūsų nuotaiką. Už ką mes turime kariauti? Už ką mes tą kraują turime lieti? Jei mirti, tai geriau jau Lietuvoj. Iš karto susidarėme vienminčių grupė. Taip ir sutarėme: žūsim Lietuvoje, nes mes neturime už ką kariauti.

Iš Pabradės iki Druskininkų važiavome tris paras. Stotys perpildytos ešelonų, o vagone šalta, nėra kuo kūrenti. Jeigu eini savo reikalo, toliau trijų žingsnių nuo vagono negali nueiti, aplink saugo automatininkai. Atvažiavę iki Druskininkų, sutarėm, kad iš Lietuvos niekur nevažiuosim, bėgsim, kas kaip sugebėsim.

Pabėgimą organizavau aš. Iš Naujamiesčio čia buvo man pažįstamas Ladavičius. Norinčių bėgti susidarė apie 20 vyrų.

Vagone keturi automatininkai. Iš vagono jie mūsų neišleidžia, po du pasikeisdami vis budi prie durų. Nutarėme juos nuginkluot ir bėgti. Ešeloną traukė du garvežiai, sąstatas buvo gana ilgas. Tik išvažiavę iš Druskininkų, griebėme šituos automatininkus, partrenkėme ant žemės, nuginklavome, aš šokau pirmutinis – daugiau atgal, ne į priekį. Į gretimus bėgius trenkiausi, sutrupėjo petikaulis, skilo rankos kaulas, keturis šonkaulius sulaužiau. Akyse tik sužaibavo, maniau, kad jau viskas. Nukritęs pasižiūrėjau į nueinantį ešeloną, atrodė, kad vagonai ant manęs virsta. Atsikėlęs dar pabėgau toliau. Kai traukinys gerokai nuvažiavo, pasigirdo kelios automatų serijos. Jaučiu, rankos nevaldau, kabo kaip mazgotė, akyse mirga marga. Matau, ateina kažkoks nepažįstamas, irgi iššokęs iš vagono. Einam toliau dviese, sutinkam Grigaliūną nuo Zarasų, mano gerą draugą. Dabar jau trise einam, randame netoli bėgių gulintų nupjautom kojom virš kelių Ladavičiuką. Šokant jį patraukė po traukiniu. Verkdamas šaukia:

– Pribaik, Kostai! Pribaik!

Sakau aš jam:

– Kaip tave pribaigti? Man pačiam ranka sutraiškyta...

Jokios pagalbos negaliu jam suteikti. Žiūrim, kitas, irgi iš Naujamiesčio – žemiau kelių abi kojos nupjautos, guli ir vaitoja. Šis irgi šaukia, maldauja, kad pribaigtume, kitam kraujas čiurkšle eina iš galvos, trečiam ranka irgi sutraiškyta, visas kruvinas. Ladavičiuką pabučiavau, peržegnojau ir palikau. Tolėliau – toks Beinoravičius guli iš klubų išnarintomis kojomis, dejuoja... Toliau nebėjome. Grįžom atgal pagal geležinkelį. Buvome kažkur netoli Merkinės. Čia buvo nušautas vienas partizanas, ir mes užėjome ant skrebų pasalos. Tik suriko: „Stoj!" Naktis. Mes net nemanome stoti. Šokom bėgti. Na ir paleido į mus iš automatų, bet nekliuvo nė vienam. Ėjome labai sunkiai, sužaloti. Atėjome į

Druskininkus. Stotis didžiulė, pristatyta ešelonų. Čia patruliai: „Stoj! Stoj!" Mes po vagonais, išlindom į kitą pusę. Mano sužeistoji ranka pajuodo kaip nuodėgulis. Paeinu puskilometrį, trumpai pritupiu, padejuoju ir vėl pirmyn. O miego norisi, jau pusantros paros praėjo. Užėjom pas žmogų, paprašiau užvalgyti, šis sako:

– Tik greičiau bėkit, po miestą patruliuoja ruskiai ir skrebai.

Radom tuščią tvartelį. Gyvulių nėra, mėšlas truputį šiltas, atsiguliau ant to mėšlo. Ką ten, gulėt visai negaliu, ranką taip suėmė skausmas, atsisėdęs laikau ją šiek tiek pakėlęs kita ranka. Sušalom. Palikom tą tvartelį ir einam vėl. Per tiltą negalime eiti, stovi sargyba, einame išilgai Druskininkų. Užėjom pas žmones, dar gavome duonos truputį. Jau auštant nuėjom į panemunį. Kur dėtis? Per dieną ištūnojom paupy, po medžiais palindę. Pastebėjom nedidelį ežeriuką, o jame valtį. Nemune tiesiog sūkuriai ledų eina, nuo kranto ledas jau apie 20 metrų.

Nuėję pavakariop prie to ežeriuko, ėmėm valtį traukti. Jos pusė įšalusi į vandenį. Sunki, nei kaip pajudinti, o mes visi invalidai. Nei irklų, nei karties. Šiaip taip išjudinom, pradėjom vilkti, užtempėm ant ledo Nemune, ledas laiko, nelūžta. Užlipom ant valties, ėmėm siūbuoti, kol pagaliau ji įlūžo. Tada sulipom į ją, vanduo ne daugiau kaip per pusę plaštakos, vos nesisemia. Nusiyrėm kiek tolėliau nuo kranto. Vien rankomis kapstomės, o reikia kitą krantą pasiekti. Gal kelis kilometrus taip mus nunešė. Tik priplaukėm kitą krantą, žiūrim – nuo Druskininkų raitas pirgulęs atjoja. Nutarėm, kad skrebas. Iššokom į krantą dviese, trečias įkrito į vandenį, vos ištraukėm, o valtis pasviro ir pasinėrė į dugną. Kitapus Nemuno tas atjojęs ant arklio rėkia, grūmoja kumščiais pusiau rusiškai, pusiau lenkiškai, kad jo valtį nuplukdėm.

Pradėjome kelionę toliau. Priėjom didelį ilgą ežerą, man atrodo, jis vadinosi Ilgio ežeru. Šalia kaimelis. Užėjome pas gyventoją

paklaust kelio ir gal ką nors valgyti gausim. Šeimininkas sako: „Greit bėkit, pas kaimyną skrebai sėdi". Mes iš gryčios laukan. Matyt, tie skrebai mus ir pastebėjo. Ežere ledas tik užsitraukęs, šalčiai nedideli. Jeigu bėgsim aplink, jie mus pasivys. Nutarėme mauti skersai ežero, tiesiai ledu. Prigersim bus prigerta, tiek to. Pribėgom tą ežerą, ant ledo užšokom ir kas kaip sugeba – ir keliais, ir pilvu, ir kojom tuo ledu nešamės į kitą krantą. Visą laiką atrodo kaip dubenyje, ledas įlinkęs, treška. Skrebai kaip ėmė pilti, kulkos nuo ledo atšokinėdamos tik švilpia ir kiauksi. Nuo kranto tuo metu buvome nubėgę apie 300 metrų. Pasiekėme kitą krantą, per ežerą skrebai jau nebesivijo. Dzūkijoj, Dainavos miške, palikome savo trečiąjį draugą. Pasirodė, didelis bailys esąs. Jis niekur neina, nei kelio klausti, nei duonos paprašyti. Jeigu mes kur užeinam, tai jis atsitraukia dar toliau, kad jo kas nepagautų. Likom dviese su Grigaliūnu. Dieną eidavom grioviais, miškais, o vakare išeidavome į kelią. Traukėme Alytaus kryptimi. Kada praėjome Alytų, kiek pritemus tik – drrrrrrrrr ir užvažiuoja dvi pastotės su skrebais. Aplink plynas laukas. Kur bėgti? Tik kelio griovys, žole apaugęs. Sukritome į žoles ir gulim. Ar girti, ar šiaip kvailiodami ir rėkaudami pravažiavo jie pro šalį, nepastebėjo mūsų. Pasiekėme Alantą. Alantoje su Grigaliūnu išsiskyrėm. Jis patraukė į Zarasų pusę, o aš į Panevėžį. Tiesa, einant gatve Alantoj, tik girdžiu kažkas suriko:

– Stok! Kur eini?

Atsigręžiu, pagyvenęs vyras prieina arčiau, sako:

– Nebijok. Aš žinau, kas tu esi. Einam pas mane. Aš irgi toks pat.

Ką darysi, reikia eiti. Užeinu pas šitą žmogų. Buvo Šv.Kūčių naktis. Jis sako:

– Pakūčiausim, pernakvosi, ryt aš tave nuvesiu pas miškinius, ten galėsi pailsėti. Mano brolis taip pat miške. Nebijok.

Pakūčiavom, aš ir užmigau tiesiog prie stalo. Ryte jis man sako:

– Tu žinai ką? Tik užsiregistruok. Alantoj dabar registruoja.

Davė man naujus drabužius, aprengė, apavė, visus kariškus drabužius pasiliko. Nuėjau į tą registracijos punktą, pastebėjau: jeigu kas tik kuo nors skundžiasi, skrebai tuoj pas daktarą varo. Mane nuvarys, aš gi be plaukų, sulaužyti šonkauliai, iš karto paims. Apsigręžiau ir vėl pas tą patį žmogų. Pasakiau, kad niekas neišeina. Šitas žmogus mane nuvedė pas kažkokį savo giminaitį. Didelės trobos, matyt, buvę stambūs ūkininkai. Pergulėjau dieną, o naktį atėjo miškiniai. Kviečia pas save, ir viskas:

– Einam pas mus, pailsėsi. Galėsi ir visam laikui pasilikti, sugysi.

Sutikau aš su jų pasiūlymu. Ėjome labai toli. Parą pas juos išbuvau stovykloje. Labai prašė pasilikti, bet aš nesutikau, be to, juk reikėjo gydyti ranką, šonkaulius. Išvedė jie mane iš miško, nurodė kryptį, kur eiti.

Ateinu iki Traupio. Kojas jau tiek primušiau, vos bepavelku. Važiuoja moteris. Aš jos ir paprašiau, kad pervežtų mane per Traupio miestelį. Ji sako:

– Tai kad aš bijau vežti nepažįstamą, dar kokie skrebai užstos.

Šiaip taip prisiprašiau, pervežė per Traupį, padėkojau aš jai. Nuo Traupio patraukiau laukais. Prieinu valdišką griovį. Truputį pašalę, sniegelis. Bandžiau pereiti, maniau, kad jame aš ir numirsiu. Kokį šimtą kartų lipau į krantą ir niekaip negaliu išlipti, vis nučiuožiu atgal. Rankos visai sugrubo. Net neprisimenu, kaip aš iš to griovio išsikapsčiau. Kai išlipau ir atsipeikėjau, sakau sau vienas: dabar gal dar gyvensiu. Išėjau į kelią ir einu. Vienoj pusėj kelio miškas, kitoj pusėj laukas, toks kelmynas. Beeidamas išgirdau, kad iš užpakalio kažkas atvažiuoja. Galvoju, paprašysiu, kad pavežtų. Staiga suriko: „Stoj! Kto idiot?!" Pamačiau tik kaip automatą užvedė. Ką daryti? Bėgti nėra kur. Kol perbėgsiu skersai plento, iš automatų mane tikrai spės patiesti. Į lauko pusę

bėgti irgi nėra prasmės. Tada atsiliepiau: „Svoji! Svoji!" Privažiavo arčiau. Dviese važiuoja, klausia, kur einu. Rusiškai atsakiau, kad Traupyje buvau pas gimines, dabar einu į Miežiškius. „Jeigu į tą pusę važiuojat, – paprašiau, – pavežkit ir mane". Priėmė. Atsisėdau priekyje. Kai atsisėdau, tik akys aptemo, nieko nebematau iš skausmo, šonkauliai subraškėjo. Per tą mišką arklį šuoliais paleido, matyt, bijojo, kad miškiniai neužkirstų. Kiek pavežė, išlipau iš tų ratų ir tiesiai per griovį kelmynan. O jie įsuko į kitą keliuką, girdžiu, juos sustabdė ir kalba rusiškai: „Kavo tam vypustili? Dokumenty proverili?" Tie sako – ne. O aš per tuos kelmus kaip nešiau kudašių, dar girdžiu šaukia: „Stoj! Stoj!" Bet nesivijo.

Nuėjau iki Miežiškių. Jau gerokai buvo tamsu. Ties tiltu kažkoks tipas sustabdė ir klausia:

– Kur eini?

Aš jam:

– Koks tavo reikalas, kur aš einu? – ir pasitraukiau šonan.

Jau praaušus atėjau į Pažagienius pas tą savo tetulę. Dvi dienas prabuvau pas ją. Tetulėnas išvažiavo į malūną, teta paprašė, kad nueičiau į tvartą pašerti eržilo. Galvoju, kaime kas čia matys, medžiai aplink sodybą suaugę. Nuėjau, iš daržinės pasiėmiau šieno, nešuosi į tvartą, žiūriu, pastotė atvažiuoja, prisėdę skrebų baltais kailiniais. Aš į tvartą, šieną įmečiau į ėdžias. O kur dingti? Jie tai mane pamatė. Po ėdžiom palindau, užsikamšiau šiaudais dar, kad nesimatytų. Ir sueina visi į tą tvartą. Apėjo apie ėdžias, aplink mindo, arklys ėda, šieno paduota, o žmogaus nėra. Nuėjo į kambarį ir klausia, kur šeimininkas.

– Malūnan išvažiavo, – sako šeimininkė.

– Kas šėrė arklį? – klausia skrebai.

– Nieks, – sako šeimininkė.

– Kaip nieks? Matėm, kad ėjo žmogus ir dingo tvarte. Kur banditų bunkeris?

Na ir ėmė tetulę kojom spardyti, šautuvo buože talžyti, o ta rėkia, kad nieko nėra, ir viskas.

Buvo dvi kiaulės papjautos. Pamatė, kad lašinių daug prikabinta, nusikabino kelias paltis ir išvažiavo. Atėjo tetulė į tvartą ir šaukia: „Kastuk, kur tu?!" Išlindau iš po ėdžių. Dar vieną naktį pernakvojau, ryte tik šuo sulojo, žiūriu, tie patys skrebai vėl į kiemą sudardėjo. Aš greit ant pečiaus, tetulėnas dar užmetė pagalvėm. O nuo sienos plyšys nemažas pripiltas smėlio buvo, kad neužsidegtų. Įlindau į tą plyšį. Suvirto gryčion šitie skrebai. Tetulėnas ant jų ėmė bartis, kad jie žmoną prikūlė. Aš vos alsuoju. Vienas skrebas už stalo atsisėdęs dar pavalgė, ir jie išvažiavo. Tetulėnas, atitraukęs pagalvę, klausia, kur aš, o aš jau ir žodžio nebegaliu ištarti. Šiaip taip jis mane ištraukė iš to užpečkio.

Kai atsigavau, atėjo mano pažįstama Felė Kupčiūnaitė ir nusikvietė pas save. Pas jos tėvus išbuvau apie savaitę. Jų namai arti prie plento, taip pat nesaugu. Tada mane tetulėnas perrengė ir arkliu išgabeno į Kiūčių kaimą pas dėdienę. Čia irgi skrebai arba enkavedistai slampinėja, nežinai, kada užeis. Tvarte šiene išsikasiau urvą, pasidariau guolį ir taip gyvenau. Per dieną skaitau knygas, o naktį po tuo šienu įlindęs miegu. Antanas Jankevičius dar atnešdavo laikraščių, kad tik nebūtų taip nuobodu.

Po kiek laiko dėdė išvarė „samagono" ir kviečia gryčion pavakarieniauti. Ateinu gryčion, ruošiamės valgyti, šuo sulojo kieme. Žiūrim, jau skrebai po kiemą vaikšto. Kur dabar dėtis? Aš tuoj kamaron, galvoju į kubilą lįsti, bet ką žinai, jei kratą darys, ko gero, atras, gal kas apskundė, kad aš čionai. Atsidariau langelį, tik pasnigta lauke, išlindau į lauką, gal kokius penkis žingsnius paėjau ir išgirdau: „Stoj! Ruki v verch!" Atsisuku, automatą tiesiai į mane atkreipęs laiko skrebas. Bėgti jau nėra kur. Ėmiau aiškinti tam skrebui, kad aš kaimynas, ėjau va pro šalį... Matyt, geras durnius buvo, patikėjo mano žodžiais. Pėdos taigi šviežios, matosi, kad išlįsta per langelį. Prisistatė ir kitas skrebas. Dabar man

jau nebėra ką daryti. Liepia eit į vidų. Įvaro į vidų ir nieko aniems nesako, kurie viduje buvo. Pasirodo, jie važiavo į Žaliapurvius kažkokio žmogaus areštuoti. Dėdė ruošias eit arklio kinkyt, aš jam sakau: „Dėde, ir aš eisiu". – „Eik, vaikel", – sako jis man. Išeiname prie tvarto, aš dėdei sakau: „Bėgu". – „Bėk, vaikel", – sako dėdė. Pagal malkas, susigūžęs perlipau per tvorą ir – į mišką. Bet sargybiniai vis tiek išgirdo. Buvau jau apie 200 metrų nubėgęs. Kaip pradėjo pilt iš automatų, iš kulkosvaidžio, iš šautuvų. Kada lipau per geležinkelio bėgius, pataikė į skverną ir per kelius. Kai užbėgau už geležinkelio, tada nustojo šaudyt, nesivijo. Tada pasikvietė gryčion dėdę, ėmė mušti, spardyti, klausia, kas buvo. Dėdė ginasi, aiškinasi, kad kaimynas. O aš į mišką įlėkiau tik su švarkeliu, šalta. Atėjau prie storo ąžuolo, atsistojau, visas drebu net dantys barška. Kai pamačiau, kad skrebai iš dėdės sodybos išvažiavo, atgal sugrįžau ir įlindau į tą patį urvą, sušilau. Gal po valandos tie skrebai dar grįžo pas dėdę. Dėdė juos „samagonu" girdė, vaišino, paskui pripylė į kanistrą, kelias paltis lašinių įdėjo, ir tie išvažiavo patenkinti. Girdžiu, dėdė, atėjęs į tvartą, šaukia: „Kastuk, ar tu dar gyvas?!" – „Gyvas", – sakau ir išlendu į lauką. Na ką gi, dėdė visas mėlynas, sudaužytas. Sako: „Va, matai, ką jie iš manęs padarė". Kurį laiką aš pas jį dar pagyvenau, paskui patraukiau į namus.

Nuo Kiūčių iki Adomavos buvo 7 kilometrai. O vėliau jau ir skrebai sužinojo, kad aš pabėgau iš kariuomenės, namuose pradėjo ruošti pasalas. Tėvams pasakiau, kad išsikasiu bunkerį kapeliuose, bet mama ėmė verkt, prašyti: „Ką tu ten, vaikeli, su „nabašnykais" kartu..." Tada pasikviečiau besislapstantį kaimyną Albertą Čeporį, iškasėme bunkerį ant Lėvens kranto, dureles padariau su velėna viršuje. Įlendi, užsidarai ir nežymu, kad ten bunkeris. Pasimūrijau pečiuką viduje, kartais pasikūrenu, šilta, lentomis išsikaliau sienas. Ranka ir šonkauliai kiek apgijo, nors skausmai vis dar kankino nežmoniški.

1944 m. žiema buvo labai bloga – palyja, pašąla, sniego prisninga. Lietus nulyja, nuleidžia sniegą. Per miegus kartą jaučiu, kad vienas mano šonas jau mirksta vandenyje. Atsikeliu, vanduo sunkias, išlindau į lauką. Kur dėtis? Tai pas vieną, tai pas kitą tenka nueiti. Daugiausia ir glausdavausi tai pas Dunkevičius, tai pas Volkūną, tai į namus pareidavau.

Netrukus sužinojau, kad slapstosi Stasys Kulys pas mano dėdę Petrą Karalevičių ant tvarto Adomavos kaime. Parsivedžiau aš jį pas save, išsimaudėm pirtyje. Paskui pradėjau susitikti su kitais partizanais, sužinojau, kur „Liūto" būrys laikosi. Pradžioje pas juos buvo aštuoni vyrai. Su jais susitikdavome Pišios miške, Apolonija Volkūnaitė mums palaikė ryšį. Tada jau ir per vasarą dažnai stovykloje pas juos gyvendavome. Kadangi iš bunkerio vanduo mane išvijo, teko ieškotis prieglobsčio būryje.

Tiesa, bunkeryje, kada apgijo ranka, po truputį pradėjau drožinėti šaukštus, samčius, pliurnikus pieštukams susidėti.

Vieną kartą tėvukas sako: „Dabar nieks neužeina, pareik į namus, pasikalbėsim, visokių reikalų yra". Parėjau į namus, ginklus palikau lauke, sodelyje po eglutėmis. Ilgokai pasikalbėjome, pernakvojau, ryte atsikėliau, tėvelis sako: „Neik, vaikeli, dar pabūk, per langą matysim, jei kas važiuos".

Jau buvo šviesu, gerai išaušę. Žiūriu, nuo kaimo keliu atvažiuoja dvi pastotės, pilnos prisėdę skrebų. Aš tėvukui sakau: „Žiūrėk, skrebai važiuoja". Išbėgčiau, bet jei pamatys, bus blogai. Ką daryti? Šuo mūsų buvo labai piktas. Jeigu skrebai pasirodo, jis jau už kilometro pradeda loti. O jei mes iš miško ateinam su draugais, – nei am. Žiūriu per lango kraštą, matau, kaip įsuka į mūsų keliuką. Klausiu tėvuko, kur lįsti. Jis sako: „Lįsk po grindim, nes ant aukšto gali ieškoti". Palindau po grindimis. Čia buvo nedidelis rūsys bulvėms supilti. Ventiliacijos langeliai atviri, šviesu, palei pamatą atsiguliau ir klausau, kas čia bus toliau. Girdžiu, lauke rėkauja. Pirmiausia jie nuėjo į klojimą, šieną išvertė, šiaudus

išbadė, bunkerio ieškojo. Tvarte ėdžias perkėlė į kitą vietą, visą mėšlą išbadė, kalvę išvertė, suėjo gryčion, spintas, skrynias išvertė, išieškojo, ant aukšto užlipo, visus kampus išmaišė. Rado įėjimo dangtį po grindimis, kišo šunį, šuo inkščia, niekaip neina. Girdžiu, šneka rusiškai: „Čiort, pod polom ležit... Streliati v pol!" Ir pradėjo terkšt iš automato. Matau, kur lekia kulkos, zigzagais varo pagal sienas, viduriu grindų. Pabaigė diską. Pakeitė kitą, irgi išvarė. Visai šalia manęs tik smėlis dulka, o aš kiek galiu glaudžiuosi prie pamato. Mama nukrito be sąmonės. Dar kiek pasikeikę, išeidami pasakė: „Puskai gniot!"

Kada išvažiavo iš kiemo, tėvukas sušuko įbėgęs:

– Vaikel, ar tu dar gyvas?!

– Gyvas, – pasakiau. Išlindau laukan, mama guli be sąmonės. Tada aš jau nieko nebelaukiau. Pasiėmiau ginklus ir – miškan, vengiau ir pažiūrėti į namus.

Mūsų būrio vadas buvo Jurgis Stankevičius-*Liūtas*, kilęs iš Birželių kaimo, netoli mano tėviškės – Adomavos. Jo brolis Antanas Stankevičius-*Bijūnas* irgi kartu buvo mūsų būryje. Veikimo zona siekė Kriklinius, Margių kaimą, Pajstrio, Pišios miškus. Būryje buvo nepastovus partizanų skaičius, daug tokių, kurie dieną ateina, o naktį išeina į namus. Buvo apie 30-40 žmonių.

Antanas Stankevičius-*Bijūnas* užsiverbavo ir dirbo rusams, kada aš jau buvau lageryje. Man lageryje parodė nuotrauką, kurioje Antanas Stankevičius milicininko uniforma. Tardytojas klausinėjo, ar aš jį pažįstu, bet aš gyniausi, kad jo nepažįstu. Taip pat klausinėjo, ar jis buvo miške. Kiek vėliau teko girdėti, kad iš milicijos jį išvijo, tiktai keista, kodėl jo nepasodino. Paskutiniu metu Antanas Stankevičius gyveno Kaune, mirė prieš trejetą metų. Išėjęs iš miško, jis išdavė daug partizanų, jų rėmėjų, ryšininkų. O Jurgis Stankevičius-*Liūtas* kažkur dingo be žinios, irgi, matyt, kur nors pasislėpė, bet apie jo žuvimą neteko girdėti.

Maisto tai reikdavo pasirinkti. Išėjom kartą vakare netoli Kriklinių. Nueinam pas vienus žmones, sako: „Ar jūs žinote? Ryt važiuoja pro Šimkevičių skrebai areštuoti vieno žmogaus". O mes tik trise buvom. Einam keliu ir girdim kažkokius garsus. Sugulėm bulvėse, žiūrim – eina pulkas skrebų ir užėjo pas tą patį žmogų, pas kurį mes ką tik buvome. Girdim, sodyboje rėkauja, klausinėja garsiai šeimininkų, buvo ar ne „banditai" atėję. O mes gulim bulvėse ir klausom, kas čia toliau bus. Ir ką mes trys galim padaryti – automatas ir trys šautuvai. Čia tai trauk juos velniai, bet rytoj važiuoja to žmogaus areštuoti, reiktų ten jiems kur nors pasalą suruošti. Netrukus jie išėjo iš to kiemo ir dingo iš akiračio. Tada pasikėlėm ir pasekėm, kur jie eina. Žiūrim, traukia išsirikiavę dešimt strebitelių. Tariamės, ką daryti: užkabinti juos ar ne? Čia užkabinsim, ryt nebeteks. Nutarėm palaukti rytdienos. Mes dviese su *Ilgūnėliu* (ilgas plonas vyrukas) pasilikom vietoje, o trečiam davėm nurodymą: nueit į stovyklą, pasakyt, kad ryt visi būtų prie Šimkevičiaus aikštės, o mes apžiūrėsim vietą, pasirinksime pozicijas, kur sugult ir paruošt pasalą.

Naktis. Nueinam iki tos Šimkevičiaus aikštės. O tamsu, miškais reikia eiti, dar ir pas gyventojus teko klaustis kelio. Apžiūrim, apeinam tą vietovę, nusprendžiam, kur ką pastatyti, su kokiais ginklais, kad galima būtų paleisti kryžminę ugnį. Viską viską aptarėm. Sugulėm. Aš už tokios storos eglės atsiguliau, mano draugas rado nedidelį apkasėlį, į jį atsigulė, laukiam. O šalta, drebulys krečia. Jau ir rytas nebetoli, mūsiškiai nesirodo. Nerimaujam, kas čia darosi? Užėjo rūkas, už 100 metrų nieko nebesimato. Užgirdome mašiną ūžiant. Grąžomės šen, grąžomės ten – nė vieno mūsiškio. Staiga išlenda sunkvežimis. Savo draugui sakau: „Pilam!" O skrebų pilna mašina pristojusi palei bortus. Aš į tą mašiną – bach bach, o mano draugas irgi pila. Mes abu tik su šautuvais, kadangi tas su automatu parėjo į stovyklą. Iššoviau penkis šovinius. Skrebai išvirto visi iš kėbulo ir ėmė atsišaudyti.

Kulkos pradėjo zvimbt virš mūsų galvų. Greit persimetėm į kitą šoną, nes velnias bus, kai iš vienos vietos šaudysim. O skrebai varo į mus iš automatų, šautuvų, kulkosvaidžių. Nušliaužėm tolyn. Kulkų zvimbimo čia jau nebesigirdi. Ir vėl ėmėme pliekti į mašiną. O aplink lygus laukas, nei griovių, nei vagų. Toks geras taikinys. Vėl penkis šovinius išpyliau. Greitai pajuto, iš kurios pusės šaudom. Mes vėl pakeitėm poziciją. Mano draugas pasitraukė kiton pusėn, o aš į Šimkevičiaus mišką. Į mišką tai jie bijo lįsti. Palei mašiną išsiskirstę po vieną ir šaudo miškan. Mano draugas atsitraukė, matau, kad vienas nieko nepadarysiu, reikia trauktis ir man. Skersai miško išeinu, nežinau kur eiti toliau. Užėjau pas Morkūnus, jie parodė kelią. Netoli ir mūsų stovykla. Žiūriu, jau išlekia keli iš miško mūsiškiai. Klausia: „Kostai, tu gyvas? Kas ten darosi?" Atbėga *Liūtas*. Aš jo klausiu, kodėl jie neatėjo mums į pagalbą. Pasirodo, tas mūsų trečias atėjo į stovyklą ir kuo ramiausiai atsigulė. Nesuprantu, kodėl jis mūsiškiams nieko nepasakė. Gal užverbuotas buvo? Vyrai kaip griebė jį, aš jau ėmiau prašyti, kad nors gyvą paliktų. Davė į kailį kaip reikiant. Kada mes viską papasakojom, visi už galvų susiėmė, šitoks momentas buvo!

Po mūsų pasitraukimo skrebai dar tris valandas pliekė į tuščią mišką. Mes, pasirodo, sunkvežimiui peršovėme padangą, jie negalėjo net apsigręžti. Vėliau kažkaip išsikvietė kitą sunkvežimį, susikrovė kelis nukautus skrebus, pasikeitė padangą ir išvažiavo. Kitą dieną toje vietoje jie surengė pasalą. Vienas mūsiškis ėjo į namus, jį nušovė. Prikabino prie mašinos ir vilkte vilko ligi pat Pumpėnų.

Pas mus būryje buvo du gimnazistai iš Smilgelių kaimo. Dažnai eidavome į namus persirengt, maisto pasiimt. Kada nueidavom į Smilgelius, aplankome tų gimnazistų tėvus, seseris, grįždami pro Pumpėnus, dar iš automatų paleidžiam po kelias serijas.

Žmonės mums vėliau pasako, kad visi skrebai Pumpėnų mūrinėn žydų pirtin subėga. Tą pirtį jie buvo pavertę savo tvirtove, išsikalė sienose dar šaudymo angas apsigynimui nuo partizanų.

Adomavoje mums pasakė, kad atvažiuoja skrebai. O netoliese buvo Klementavičiaus ir Dailidonio miškas, kitaip dar vadinamas Jackonių mišku. Toliau toks lieknas, o jau per tą miškelį ėjo keliukas į Jackonis. Gavome žinią, kad tuo keliuku skrebai važiuos į Jackonis. Tada buvom šešiese. Išsidėstėm paleĩ keliuką ir pasiruošėm kryžminei ugniai. Matome, atvažiuoja. O tuos skrebus veža mano sesuo. Taip visą laiką ir būdavo: sesuo, tėvukas arba mano draugų artimieji juos veždavo. Skrebai įsako vežti, ir viskas. Penkis kartus taip pasitaikė. Negalim atidengti ugnies, kadangi veža savieji.

Išbuvome per žiemą, išbuvome per vasarą, atėjo vėl žiema. Pradėjo labai siausti skrebai, atsirado NKVD garnizonai. Miškuose jau nebebuvo kur slėptis. Turėjome bunkerių, bet kas iš to, jeigu juose negali gyventi. Reikia išsiskirstyti, po vieną vis kaip nors išgyvensime, be to, reikia ir išsimaitinti.

Aš atsisveikinau su būriu. Kiti irgi patraukė link savo namų – į Preibius, į Sereikonius. Aš atėjau į tą patį bunkerį prie Lėvens. Vasario mėnesį turėjo būti sesers Gražinos vestuvės. Buvo jau padarytas alus. Galvoju, ką aš tame bunkeryje sėdėsiu, eisiu į mišką, per dieną pabūsiu miške, gal kokią stirną nušausiu. Tėvukas man buvo pasakęs: jei nieko nėra namuose, per langą namo skliaute bus iškištas baltas skuduras. Kaimyno sūnus Albertas Čeponis taip pat slapstėsi, nenorėjo eiti kariuomenėn. Su juo mes ir išėjome. Sniegas toks šviežias, mėnulio pilnatis šviečia beveik kaip dieną. Visą naktį pravaikščiojom, nieko neradom. Ateinam į pamiškį, matau, kad langas skliaute tuščias, jokio ženklo, vadinasi – pavojus. Pasakiau Albertui, kad į namus neisime, nėra

ženklo, tuščia. Albertas sako: „Ką tuščia? Einam". Aš jam sakau: „Jeigu tu nori, tai eik, bet aš neisiu. Einu pas Volkūną, ten pabūsiu. Sesers vestuvės, matyt, skrebai sužinojo, gali būti pasala". O Albertas vis tiek savo: „Nu, čia pas mus niekada nieko nebuvo, einam, aš garantuoju, kad nieko nebus". Ir aš sutikau eiti su juo. Laukas plynas kaip nuskustas iki Alberto namų. Iš rytų pusės jų sodelis apsodintas eglutėmis. Baigiam prieiti iki eglučių, tik pamačiau – pro namo langą lekia skrebai. „Stoj! Ruki v verch!" – suriko. Puolėme po eglutėm ir sugulėm. Pradėjo į mus šaudyti. Taip kerta, prisitaikyti negaliu, eglučių šakutės kulkų nukapotos krenta. Pagalvojau, velnias čia bus. Penkis šovinius turėjau, visus išleidau. Skrebai ėmė granatom mus apmėtyti, sniegu ir žemėmis apipylė. Albertą paraginau: „Žinai, reikia bėgti". Pakilau nuo tų eglučių ir pasileidau atgal į miško pusę. Netoli nubėgome, pajutau, kad mane tarytum botagu perpylė per nuogą kūną. Supratau, kad nugaron kliuvo ir per pilvą išėjo. Parkritau aukštielninkas, bet mintys galvoje – kaip pasiekti mišką. Ir vėl pakilau. O Albertas nuo manęs atsiplėšęs jau apie šimtą metrų skuodžia pirmyn. Vėl sugriuvau, atsikėliau, paknopstom bėgu, į šonus vingiuodamas. Galvą dar truputį pakėliau, pajutau – trenkė į ją tarytum kūle. Parkritau ant žemės ir, matyt, netekau sąmonės. O Albertas, nusimetęs milinę, išbėgo. Skrebai pripuolė prie manęs gulinčio ir šovė dar iš automato. Sutrupino kulną, į kitą koją irgi kliuvo, kulka nuo pado iki pat kelio atėjo.

Alberto tėvas Petras Čeponis pakinkė arklį, įmetė į roges, vežė į Pumpėnus. Netoli miestelio atgavau sąmonę. Aš tai jau nieko nebeprisimenu, bet man sakė Stakelytė iš Pragarėlės kaimo, kuri kita pastote vežė skrebus, kad, atgavęs sąmonę, aš griebiau skrebui už automato ir išsukau jį jam iš rankų. Tada kiti kaip pradėjo mane daužyti buožėmis, dešinę ausį permušė (ta ausimi dabar nieko nebegirdžiu), galvą sudaužė, ir aš vėl „užmigau". Nuvežė į Pumpėnų skrebų būstinę, numetė ant grindų. Kitą dieną

atvažiavę areštavo tėvuką, seserys su motina išbėgo iš namų, tuo ir baigėsi vestuvės. O Albertas Čeponis su tėvu nuvažiavo į Pumpėnus, prisiregistravo, ir po paros jį paleido.

Mane paėmė šeštadienio vakare, o sąmonę atgavau tik antradienį po pietų. Tėvukas ėmė prašyti skrebų, kad leistų atvesti gydytoją. Nuėjo, atvedė gydytoją, kuris supjaustė megztinį, kelnes, veltinius, nes aš visas buvau kraujuose. Kadangi automato kulka išėjo per pilvą, žarnos buvo peršautos. Atgavęs sąmonę, tėvuko nepažinau. Jis ėmė mane kalbinti: „Vaikeli, tu tėvuko nebepažįsti?" Tik tada atsigodojau, kad tėvukas. Ant suolo šalimais sėdėjo moteris – mokytoja areštuota. Ji man sako: „Kostai, tu dar gyvas, o visas valsčius kalba, kad tave nušovė".

Kai atgavau sąmonę, tėvuką tuoj nuo manęs atskyrė ir uždarė kitame kambaryje. Iš karto prisistatė skrebų viršininkas tardyt.

– Skaži pravdu! Gde bunker? – ir daugiau nieko. Apie vežimą į ligoninę jis net neužsimena.

Pasakiau, kad nežinau jokio bunkerio. Tada:

– Gde druzja!?

– Nežinau, – atsakau.

Įrėmė naganą tarpukojin:

– Skaži pravdu! Streliat budu!

– Streliaj! – užsimerkiau, ir viskas.

Mato, kad nieko neišpeš, nagano rankena kaip pylė galvon, ir vėl aš „užmigau".

Taip mane daužė devynias paras. Tik atgaunu sąmonę – tuoj prisistato tas pats ruskis, įremia naganą ir vėl: „Skaži! Gde druzja? Gde bunker?" Savo bunkerį aš pasakiau, kur slėpiausi. Skrebai tuoj išdūmė to bunkerio ieškoti. Surado bunkerį, pridrožtų medinių šaukštų, peiliuką...

Kai atgavau sąmonę po devintos dienos mušimo, galvą paverčiau į kitą pusę, ant suolo iš ausies prikrito sauso sukrešėjusio kraujo visa sauja. O galvą taip skaudėjo, atrodė, kad ji tuoj

perplyš. Tėvuko tik prašydavau, kad šlapią skudurą dėtų. Nugaroje vėliau išpuvo kiaušinio dydžio duobė ten, kur kulkos buvo įeita. Peršautos kojos greitai užgijo, užsitraukė žaizdos.

Po tų devynių parų įmetė mane į mašinos kėbulą, aplink apstojo šeši skrebai su automatais, išvežė į Panevėžį. O tėvuką paleido į namus. Atvežė į Panevėžio KPZ (dabartinėje Vasario 16-osios gatvėje). Čia išlaikė vienuolika parų bendroje kameroje. Visokių buvo – ir peršautų, ir nešautų. Sutikau pažįstamą Juozą Pikauską iš Stebeikių, jam buvo koja peršauta, jį tvarte peršovė ir paėmė; iš Naujamiesčio agronomą Skačkauską, jis buvo sklepe, skrebai jam liepė lįsti iš sklepo, nelindo, tada iš automato paleido seriją ir ranką sutrupino... Per tą laiką užpuolė utėlės. Rankos negalėjau pajudinti, buvau nusilpęs, tai į tardymą nešdavo neštuvais. Tardė rusas, pradžioje daužė pagaliu, trejetą kartų iki sąmonės netekimo.

Liudininku man buvo paskirtas Goštautas, kuris pasakė, kad aš jį mušiau, nors iš tikrųjų aš jo nemušiau. Buvo atvejų, kai partizanai kam nors ir užduodavo, jei reikėdavo.

Tada, kai namuose skrebai šaudė į grindis, jiems mane apskundė mūsų kaimynas Steponas Stakela. Apie tai aš tik tardymo metu sužinojau.

Čeponytė (Alberto sesuo) pasakė, kad aš su draugais ateidavau į pirtį pas juos nusimaudyti.

Tardymo metu labai klausinėjo apie Stasį Kulį, apie Petrą Tamošiūną, bet gyniausi kiek galėjau, nė vieno neišdaviau, nei Valkūnaitės, nei Dunkevičiūtės, nei Černaičių, per mane nė vienas nenukentėjo.

Buvo pavasaris, baisus polaidis, duobės išdaužytos giliausios. Vežė mus tris: Pikauską, Skačkauską ir mane. Mėtė po kėbulą kaip burokus, čia atgauni sąmonę, čia vėl prarandi nuo to prakeikto daužymo. Nuvežė į ligoninę. Pikauską užmetė ant neštuvų ir nunešė į palatą. Jam buvo pradėję pūti jau kojų pirštai,

gyslos nukirstos. Mane taip pat nunešė. Žiūriu, man pažįstama sesutė iš Kiūčių kaimo, Liuda Dauknytė. Pamačiusi mane, tuojau pribėgo: „Kostai, ir tu papuolei?! Jėzus Marija!" Ji tuoj sukėlė visas seseles, o skrebai taigi stovi prie durų, pašalinių neleidžia. Ji man kišenes prikimšo sausainių, bet kas iš to, valgyti tai aš negaliu. Per tas 20 parų tik vandens kiek gurkšteldavau, bet ir tą išpurkšdavau. Jeigu gurkšnį nuryji, pilvas kaipmat išpampsta tarytum kubilas.

Pirmiausia ant operacinio stalo paguldė Pikauską, – virš kelio nupjovė koją, užsiuvo. Aš gulėjau šalia, netoliese, ir viską mačiau. Skačkauskui nupjovė dešinę ranką. Mane paguldė ant stalo, apžiūrėjo, pasakė, kad kulnas dar negreit sugis, galvos kaulas nepramuštas, o dėl pilvo taip pasakė:

– Dvidešimt dienų išgyvenai, duonos nevalgyk, sugysi.

Operacijos nedarė. Atgal į sunkvežimį ir – į kalėjimą. Čia ligoninė dar nebuvo paruošta. Mašinoje išgulėjau iki vakaro. Koks pasityčiojimas iš žmonių: vienam nupjauta ranka, kitam koja, aš irgi vos galiu pasijudinti.

II-ame Panevėžio kalėjimo korpuse, trečiame aukšte, 33-oje kameroje įrengė palatą. Skrebai sunešė geležines lovas, o mes buvome pirmieji pacientai. Po mūsų čia kiekvieną dieną pradėjo gabenti naujus sužeistuosius. Iš mūsų būrio atvežė peršauta koja paimtą gyvą Vaznonį iš Margių kaimo. Jis nedavė pjauti kojos ir mirė kalėjime.

Jei tik paimdavau nors gurkšnį į burną vandens, iš karto pilvas išpampdavo. Visai nusilpau, vos bepasikėliau. Atnešė valgyti Skačkauskui ir padėjo netoli manęs. Šiaip taip prisitraukiau duoną ir visą susikišau į burną. Kas toliau buvo, nieko neatsimenu. Pasakojo, kad dvi paras ir kaukiau, ir cypiau...

Kalėjimo gydytoja buvo labai stora boba, o daktariukas – jaunas, liesutis (šiuo metu gyvena Klaipėdoje). Kai atgavau sąmonę, draugai pradėjo sakyti:

– Ką tu padarei? Prašome, kad vežtų į ligoninę, ateina gydytoja ir aiškina, kad iš kalėjimo į ligoninę nieks neveža. Neleido išvežti.

Po viso šito atsigaiveliojau, pradėjau ir vandens jau po šaukštą nuryti. Namiškiai ėmė vežti man siuntinius, taip aš ir išsikapsčiau jų dėka. Ypač manimi rūpinosi tas daktariukas. Jis man ir į kaliošus, ir į plaukus įkišdavo vaistų, į gerklę, nors jį ir kratydavo, kai eidavo pas mus ta storoji gydytoja.

Šitoje kalėjimo palatoje išbuvau keturis mėnesius. Po to man davė lazdą, pradėjau vaikščioti. Bet į tardymą nešdavo neštuvais. Nuneša, padeda ant taburečių, ateina tardytojas ir prasideda: „Skaži pravdu. Lučše budet". O aš jam vis – „Ničevo neznaju". Tada tardytojas išeina neva parūkyti. Ateina budelis. Prie pečiaus stovėdavo metalinis žarsteklis. Atneša drėgną maišą, užmeta ant kūno ir tuo žarstekliu ima velėti. Kai „užmiegu", tada nuneša atgal į palatą. Kada paryčiui atsigaunu, akys prašviesėja, draugai užklosto mane, tylim visi, nes mano likimo broliams irgi tą pačią pirtį šitie kiekvieną dieną pakurdavo. Mane jau tiek mušė, kad rankų visai nebepakėliau. Paskutinį kartą adatas po nagais varė. Tas budelis išsuka ranką, prispaudžia prie stalo ir bado didžiule adata panages. Tik saldu po liežuviu darosi, tarytum nutrūksta sąmonė, nebejunti kada ir duria, vienodai degina pirštų galus. Kai nunešė į palatą, atsigavau, visi nagai dega tarytum karšta geležimi svilinami, dantimis griežiu, nežinau kur dėtis iš skausmo. Kiti kaliniai pamatė, kad rankų pirštai kruvini, ėmė dėti skudurėlius, suvilgytus šaltu vandeniu.

Nuo to karto visi mušimai baigėsi. 1946 m. liepos 12 d. liepė apsirengti, atnešė drabužius, – tuos pačius supjaustytus veltinius, kailinius perpjautomis rankovėmis, kelnes supjaustytas, tą patį kruviną supjaustytą megztinį. Apsivilkau, daugiau juk nieko neturiu. Išvarė mane tokį iš kalėjimo. Varo dviese: vienas priekyje su automatu, kitas iš paskos. Einu su dviem lazdom

pasiramsčiuodamas, neskubu. Mergaitės eina pro šalį ir burnoja skrebus:

– Kur jūs varote šitą vargšą bernelį? Jūs bedieviai, „bedušnikai"...

Priekinis ėjo ir nuėjo tolyn, o tas, kuris paskui mane, įrėmęs automatą stumia ir vis ragina: „Greičiau". Mintis jau buvo tokia: jeigu mano koja būtų kiek stipresnė, dėčiau tam skrebui lazda galvon ir bėgčiau, bet ką dabar, be lazdos nė žingsnio, kur nubėgsi, vis tiek nušaus.

Nuvarė į salę saugumo rūmuose. Už stalo sėdi majoras ir du kareiviai, prie sienos sėdi tėvukas atvežtas. Pradėjo klausinėti. Matau, kad jie viską žino apie mane, daugiau dar negu aš pats. Tėvukas sako:

– Nesigink, nes viskas išduota ir viskas žinoma, Ona Čeponytė ir kiti apie tave viską pasakė.

Bet aš vis tiek gyniausi, sakiau, kad nieko nepažinau, neklausinėjau nė vieno partizano, kur kas gyvena.

Majoras liepė stovėti prieš teismą. Aš atsisakiau stovėti: „Jūs pastovėkit sutrupintom kojom! Kaip aš stovėsiu?" Salėje stovėjo bent šeši skrebai. Kiek apklausinėję, perskaitė nuosprendį: penki metai kalėjimo, penki lagerio ir penki be teisių.

Po teismo Panevėžyje sudarė vagoną nuteistųjų ir išvežė į Lukiškių kalėjimą Vilniuje. Lukiškių kalėjime išlaikė mėnesį.

Kada nuvežė, suvarė į kamerą be narų. Susėdome aplink palei sienas, aš atsisėdau prie pečiuko. Pasėdėjom kokią valandą, žiūrim, atsistojo šeši seniai ir nuo kitos pusės pradėjo kratyti iš eilės. Dešras, lašinius atėmę meta vidurin kameros, tik džiūvėsius grąžina atgal. Ėjo ėjo aplink ir atėjo iki manęs. Aš žiūriu į juos ir net drebu iš pykčio, kad niekas nieko nedaro, visi atiduoda, kas ką turi. Priėję prie manęs, suriko: „Stanovis! Davaj sumku!" Nedidukas toks tas jų atamanas, žandas perrėžtas peiliu, matosi didžiulis randas. Atsistojau pasiremdamas, atsistojęs dėjau jam

pasmakrėn. Rankos mano buvo gana kietos, tik ant kojų vos laikiausi. Kiukšt ant grindų šitas ruskis, kraujas per nosį ir per gerklę pasipylė. Tada jau ėmiau šaukti: „Lietuviai! Kas jūs tokie, kad pasiduodate šitiem vagiam, banditam!?" Kai šitaip surikau, tai kaip kilo visi, spardė ir daužė juos kaip futbolus. Man jau nebeteko daugiau ir rankos pakelti. Išgirdę triukšmą, sulėkė gal kokie aštuoni prižiūrėtojai. Klausia, kas čia buvo. Aš parodžiau krūvą maisto sukrauto. Trys gulėjo ant grindų, liepė juos išvilkti. Aš pasakiau: „Tegul jie patys išsivelka. Nė vienas nekiškit net rankų!" Išsivilko tuos savo draugelius iš kameros. Pabuvome apie pusę paros, išvedžiojo po kameras. Aš patekau į tokią siaurą ilgą kamerą. Ant narų viršuje. Čia tuoj užsimezgė ryšys su kitomis kameromis – laiškeliais, „morze". Sužinojau, kad iš Pumpėnų yra dvi seserys Vaškaitės. Jas iš universiteto paėmė. Kalėjime dirbo virtuvėje. Tolimesnio jų likimo nežinau.

Po kokios savaitės vieną dieną, girdžiu, apačioje vėl tas pats balsas: „Podnimis! Daj sumku!" Pačiupinėjau narus – lentos palaidos, atplėštos. Sumečiau, kad lentgalis gali praversti. Eina tas ruskis, apatinius krato su dviem palydovais. Tie apatiniuose naruose kaip veršeliai, nieko nesipriešina, atiduoda, ką turi. Girdžiu, jau iš manęs reikalauja atiduoti „sumką". Tuoj atsisėdau murmėdamas: „Seičas budet, seičas..." Pakišo galvą po mano narais, tai kaip tvojau tuo pagaliu galvon, vietoj ruskis susmuko. Ir vėl pasikėlė baisus triukšmas, sukilo visi vyrai, šitie vagys sienomis lipo, kaip velėjome juos. Subėgo „nadzirateliai", ką už rankų, ką už kojų paslikus vagis išvilko iš kameros. Po to mėnesį išbuvome kuo ramiausiai, nieks nebelietė mūsų.

Ėmė ruošti etapui. Išvarė iš kamerų į aikštę ir rūšiuoja. Apie šimtą vyrų grupėj. O tą, kurį aš du kartus partrenkiau, paskiria mūsų vagono vyriausiuoju. Galvoju, dabar jau man baigta. Pavažiavome gal pusę paros ramiai, o po to pradėjo: „Daj sumku! Snimi rubašku! Otdaj sapagi!" Ilgiau nelaukiau. Jei taip, suorgani-

zavau visus politinius, kaip sukilome, kaip davėme... Jų irgi buvo nemažai, apie 20-30, dauguma ruskiai, bet buvo ir lietuvių. Davėm tiek, kad jie kaip gyvatės raitėsi, stotyse kumščiais trankė vagono sienas. Sustojo traukinys. Atidarė mūsų vagono duris, sulėkė į vidų apie 15 prižiūrėtojų, „batavikam" liepė lipti virš narų, o mus – apačion, visiems liepė išsirengti nuogai ir į vidurį vagono sumesti drabužius. Varo iš vieno vagono galo į kitą ir kiekvienam mediniu plaktuku duoda, kur pakliuvo. Vieną kartą pravarė skaičiuodami, kitą kartą, trečią, beveik iki sąmonės netekimo. Ir išėjo laukan, uždarė duris. Tada šitie „batavikai" puolė prie mūsų drabužių, o mes, nors ir sudaužyti, sumušti, puolėme juos. Baisios muštynės kilo.

Kai sustojom vienoj stoty, „batavikai" pundus mūsų drabužių atidavė „nadzirateliams". Na, galvojame, klius jums. Tik išvažiavus iš stoties, ir pradėjom juos plūkti. Ką nugriebėm, viskas trupėjo į „batavikų" galvas. Mes irgi visi kruvini, sumušti, mėlyni. Kitoj stoty šitie vagys vėl mus apskundė prižiūrėtojams, kad mes bandėme juos sumušti ir pabėgti. Mus vėl išrengė, vėl ėmė plaktukais skaičiuoti. Daužė daužė, kol jiems atsibodo. Nuogus susodino gale vagono, atsinešė kelis kibirus vandens ir išpylė ant mūsų. O buvo jau spalio pradžia, šiaurė, netoli Komi ASSR.

Šitaip daužė mus konvojai keturis kartus. Sumušė taip, kad nebepaėjome prie skylės savo reikalo, ėjome keliais. Sutrupėjo visi mūsų batai. Žemaitiškas klumpes aš prakeikiau. Beveik visi žemaičiai į kalėjimą pateko su klumpėmis. Šitos klumpės ne tik tų vagių galvas skaldė, daug ir mums jomis kliuvo.

Keturiese mes labai sutarėme. Turėjome dar „maikes", jau norėjome ant jų pasikart, nes ilgiau taip kentėti nebeįmanoma. Valgyti mums nedavė, o tiems galvažudžiams atnešdavo dešrų, degtinės už mūsų drabužius ir batus.

Išgirdome, kažkur ešelone ėmė rėkti, kad jau atvažiavome. Tai buvo Komi ASSR, „pasiolok Vužaeli". Atidarė vagonus, lipam,

keliais roplojam laukan, jau visai nebepaeinam. O apranga – kas kokį megztinėlį užsitempęs, kas švarkelį kokį suplyšusį užsivilkęs, geresni daiktai „nadzirateliams" pakliuvo. Mano skrandelę perpjauta rankove tas vadas apsivilko.

Suvarė visus, ateina ešelono viršininkas ir klausia: „U kovo pretenziji na konvoj?" Kaip pradėjom rėkti: „Galvažudžiai prakeikti! Vagys! Banditai! Jūs mus vadinat banditais, o patys didžiausi banditai! Ką jūs padarėt iš mūsų? Pažiūrėkit! Visi sumušti, sudaužyti!" Viršininkas nė žodžio daugiau nepasakė. Nuvarė į barakus, o ten tik narai ir lentos. Sugulėme ant tų lentų, šalta, drebame visi. Ten jau buvo žiema. Tik po kokių trijų dienų atnešė po paklodę, čiužinį numetė, bet kad jis tuščias, nėra ko į jį prisikimšti.

Praėjo keturios dienos, atsigavome. Kiek jauniems reikia. Ir einame jau draugų ieškoti. Aš tai negaliu paeiti, su lentigaliu kibilkšt, kibilkšt, draugai ir paveda, ir paneša. Buvo susirėmimų ir čia su „batavikais". Iš bokštelių sargybiniai net šaukėsi pagalbos. Pamatė, kad gražiuoju nesibaigs, ėmė šaudyti. Pradžioje į viršų, o paskiau į zoną. Daug sužeidė, turėjome išsiskirstyti. Po to grupėmis po 10-15 vyrų ėjome per barakus, ieškojome tų vagių vadų, o radę patvarkydavome. Visko buvo: ir negyvų, ir suluošintų...

Po mėnesio mus išvarė į mišką. Ėjome dvi paras per tiltus, per balas, per tokius lieptus. Nuvarė į 5-tą „učastką". Suvarė į barakus – kampuose sniegas, o blakių net juoda. Sustoję prie pečiaus miegodavome, gulėti neįmanoma. Nei užsikloti, nei pasikloti. Pliauska po galva, kepurė pagalvės vietoje. Visą pusmetį taip. Daug žmonių žuvo, nušalo rankas, kojas. Guli ant narų, skystis bėga iš galūnių, dvokia baisiau negu tualete. Per kelias dienas dešimt kalinių nusikirto pirštus, rankas, nebegalėjo skausmo pakelti.

Siuntinį, būdavo, gauni, žinok, 5-6 kartus gausi mušti. Jei nusileisi, viską atims. Vienam atamanui ruskiui perpjoviau pilvą.

Gavau siuntinį ir nuėjau už zonos į sandėlį jo pasiimti. O tie jau žino, kam atėjęs siuntinys. Grįžęs į baraką, atsiguliau ant viršutinių narų, tas atamanas gulėjo ant apatinių. Peilių neduodavo laikyti, atimdavo. Turėjau pasidaręs iš pjūkliuko tokį nedidelį peiliuką. Atsigulu, o šitas atamanas pasikėlė, patampė mane: „Prinios sala?" Aš jam sakau: „Kokių lašinių? Jei turi, eik ir pasiimk..." Kaip traukė jis mane žemėn. O tik su baltiniais apsirengęs, pilvas išvirtęs. Aš ir pertraukiau tuo peiliuku. Tik subliovė veršio balsu. Puolė ir jo draugeliai. Laukiu, kuris šoks ant manęs, bet pamatė, kad šitaip jų atamanui, tuoj nugabeno ligoninėn. O aš nuėjęs pasisakiau prižiūrėtojui, parodžiau tą peiliuką. Pakilnojo, pakilnojo ir atidavė atgal. Tą naktį, žinoma, nemiegojau. Bet nuo to karto prieš mane šitie vagys daugiau niekada nedrįso pakelti rankos.

Iškalėjau 9 metus, vieną mėnesį ir 10 dienų. 3,5 metų Komi ASSR, likusį laiką Kazachstane už Karagandos 40 kilometrų, Timirtau 7 lageryje.

Motiną su tėvu 1948 m. gegužės mėn. ištrėmė į Sibirą – Ulan-Udė, Chorinsko r., „pasiolok Kandagaj". Sibire tėvukas išgyveno tik 9 metus ir mirė. Iš lagerio nuvažiavau į Sibirą pas motiną, į Chorinsko rajoną. Į Lietuvą grįžau 1964 m. po 18 metų lagerio ir tremties.

Pasakoja ANTANAS KAROBLIS-„ĄŽUOLIUKAS" ir jo žmona STASĖ MIKNYTĖ-KAROBLIENĖ

Užrašyta 1991

Daujėnų apylinkėse veikė partizanų vadas *Klevas*–Povilas Žilys, o apie Stumbriškį veikė tik atskiri būriai. *Papartis* žuvo Moliūnuose pas Zakarevičių. Mūsų apylinkėje partizanams vadovavo

Petras Tamošiūnas-*Simas* nuo Kriklinių. *Simas* buvo labai protingas, gabus vyras, bet ir labai griežtas. Jei koks šnipelis, jis jau nesiskaitydavo su juo. Jį du kartus buvo paėmę gyvą, ir abu kartus jis iš enkavedistų nagų išsisuko. Paskutiniu metu pasižadėjo dirbti jiems, bet kai išleido, jis špygą parodė.

Kriklinių, Banionių, Mitkų kaimų teritorijoje iki Pyvesos veikė Tamošiūno būrys, daugiau dešimties partizanų. Už Pyvesos jau buvo daujėniškių teritorija, kurioje veikė „Klevo" būrys.

Apie kokią nors partizanų vadovavimo struktūrą aš nežinau, kadangi tuo nesidomėjau. Ir neilgai man teko partizanauti. Tik kai ateidavo į kaimą skrebai, jie visada sakydavo: „Tamošiūno gauja". Anapus Pyvesos *Klevas*–Povilas Žilys veikė šių kaimų teritorijose: Porijai, Mikėnai, Mažionys, Daujėnai, Miesteliškiai.

Kiek žinau, *Klevas* buvo rimtas vadas, neleisdavo be reikalo vyrams išgėrinėti, o mūsų būryje daugiau pasitaikydavo išgėrinėjimų, merginos ryšininkės buvo labai smagios ir veiklios.

Stasė Miknytė-Karoblienė

Gimiau Bartkūnų kaime, Pumpėnų valsčiuje. 1945 m. rugsėjo mėn. partizanai nušovė skrebus Antaną Misiūną, Trybę ir Januškevičių.

Atėjo Misiūnas ir pasakė tėveliui, kad reikia važiuot grėbiamąja mašina grėbt. Buvo privaryta pastočių vežti javų į Pumpėnus, o mano tėvelis nuvažiavo grėbt. Jau po pietų užėjo lietus. Misiūnas dar apie vežimus vaikščiojo, o Trybė ir Januškevičius gulėjo sugulę ant Pyvesos kranto.

Pakrante vežimai su javais pajudėjo į Kriklinių pusę. Buvo trys mynėjos pavarytos, jos ėjo atskirai su tais stribais takeliu per pievą. Truputį pavažiavus, pasigirdo šūviai, aš maniau, kad skrebai šaudo žuvis ir rėkauja. Pajutau, kad kulkos man virš galvos

pradėjo zvimbt. Nušokau nuo grėbiamosios ir atsitūpiau už didesnio akmens. Šaudymas aprimo, o aš nuvažiavau į namus. Tėvas manęs klausia, kas atsitiko. Aš nieko nežinau. Tada tėvas nuėjo pas kaimyną Grabauską. Tas pasakė, kad kažkas guli nušautas, bet arčiau jie nėję prie tų nušautųjų. Kitą dieną tėvas su kaimynu Grabausku nuvažiavo į Pumpėnus pranešt, kad čia yra nušautų. Mano tėvą paleido, o Grabauską sulaikė. Pasirodo, kad partizanai nušovė tuos tris skrebus. Po kiek laiko pas mus atvažiavo skrebai iš Pumpėnų. Buvo pietų laikas. Mes lauke buvom, mums liepė eit į namus. O tėvas pjovė javus. Tėvą tuoj apkūlė gerai, parvarė kieman ir vėl ėmė mušti, iš tvoros išsilaužę virbus. Mano broliui buvo penkeri metukai, o sesutei šešeri. Tėvas ėmė šaukt vaikus: „Vaikai, gelbėkit, mane užmuš". Po to tėvą įvarė seklyčion, uždarė duris, kad nesigirdėtų riksmo, liepė vaikams atvaryt iš laukų karves, avis. Atvarė kelias pastotes ir viską išsivežė, kiaules išpjovė, susikrovė į vežimus, žąsis iškapojo. Mat žąsies kaklas ilgas, tai kirto ne galvą, o su visu kaklu.

Kada tėvą išvarė iš seklyčios, mes jo nematėme, nes mus buvo suvarę į atskirą kamarytę ir užrėmę duris. Tik pamatėm, kad tėvas stovi kieme skarmalais aprengtas, kepurė be „kazirkos" uždėta ant galvos, veidas jo pageltęs, rankos kruvinos. Paskui gyvulius išsivarė ir tėvą, ir mus į Pumpėnus. Žodžiu, tėvą kaltino neva jis ant tų skrebų užsiundęs miškinius. Mus kitą dieną paleido, o tėvą pasiliko.

Pasiekė kalbos, kad skrebai tėvą varinėja po mišką, užveda pas žmones, klausinėja, ar jis su „banditais" nebuvo atėjęs. Nebesulaukėme mes jo į namus pareinant. Ieškojom po kalėjimus, siuntėm užklausimus, visi mūsų prašymai ir pareiškimai buvo atmesti – niekas nežino, niekas nematė. Tik paskui pavasarį Skumbinai (dabar Panevėžy gyvena) briedžiukus miške rinko ir rado žmogaus likučius. Pasakė mums, mes nuvažiavom su tetomis. Žaliojoj, apie 200 metrų nuo kelio, likę tik kaulai, kaukolė plika. Matosi

gulėta aukštielninko, kairė koja su skuduru perrišta, ir ta koja visa sveika, o kita, matyt, žvėrių apgraužta. Atpažinom pagal drabužius, apatinius baltinius, megztinį.

Pagal visus duomenis – tėvą nužudė rugsėjo mėn. pradžioje, o radome tik kitų metų gegužės mėn. Mums pasakojo pats Meškauskas, kad pas juos buvo nuėję skrebai atsigert ir vedėsi mano tėvą. Skrebas dar paklausė: „Ar pažįsti šitą žmogų?" Tas pasakė – kaipgi nepažinsi, Miknys. Vėliau jau iš pačių skrebų girdėjom, kad jie Miknį miške palikę. Sako, vedžiojom, vedžiojom, prašėm bunkerį parodyti, bunkerio neparodė, liepėm bėgti, jis bėgo ir nušovėm...

Iš tų visų prakeiktųjų skrebų jau nė vieno neliko gyvo Pumpėnuose, neseniai paskutinis – Juozas Ragažinskas kojas nukratė. Tai jis dar sakė: jeigu reiks, galės paliudyti, o pats jis nešovęs, nors ten ir dalyvavęs. Ragažinskas sakė, kad tėvą nušovė skrebas Paprūga. Labai žiaurus buvo, ir aš nuo jo dar niuksą į pašonę gavau. Paprūga visur dalyvaudavo, visose svarbesnėse egzekucijose, tai jau tikras sadistas buvo. Jis peršovė ir Povilą Kukurį iš Bartkūnų kaimo. Aš tada išgirdau automato seriją, pažvelgiau per langą – Paprūga bėga, automatą sukiodamas į šonus, leidžia seriją po serijos. Po to prišokau prie kito lango, nesupratau, kur jis bėga, tiesiai į mūsų namus. Žiūriu, buvęs mūsų kaimynas Povilas Kukuris per rąstus lipa ir sugriuvo. Mes tik – „Jėzau Marija, Povilą nušovė", bet jis vėl pakilo ir už klojimo nubėgo, o skrebai visi irgi į tą pačią pusę nubėgo. Tik paskiau pamatėm, kad tie skrebai jį jau varosi peršauta koja.

Kukurį teisė, ir į namus jis jau negrįžo, mirė lageryje.

Pasakoja APOLONIJA VALKŪNAITĖ-RIAUBIENĖ, ONA DUNKEVIČIŪTĖ ir STASĖ DUNKEVIČIŪTĖ

Užrašyta Paįstryje
1989 11 07

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Gimiau 1926 m. Senalaukio vienkiemyje, Pumpėnų valsčiuje, Adomavos apylinkėje.

1944 m., atėjus rusams, man buvo 18 metų. Du broliai išėjo į armiją, o man pavedė ūkį tvarkyti. Šeimoje užaugome aštuoni vaikai. Tėvai turėjo 43 ha žemės. Tėvelis pastatė mūrinį namą, tas namas rusams buvo kaip kokia rakštis. Jau iš tolo pamatę tą namą, jie sakydavo: „Naverno otiec v Amerike pobyval". Vyresniąją mano seserį pasodino kalėjiman, dešimčiai metų nuteisė.

Iš mūsų apylinkės į mišką išėjo Kazys Karalevičius. Jį rusai paėmė gyvą sužeistą, pririšo už kojų prie rogių ir partempė į namus.

Kartą atėjusi pas mus kaimynė Barbora Dunkevičienė ėmė pasakoti, kad Pišios miške, netoli mūsų, gyvena partizanai. Netrukus mes su jais pradėjome susitikinėti. Mums gerai pažįstami buvo Steponas ir Jonas Žičkai iš Jutiškių kaimo. Visas mūsų padėjimas pradžioje buvo – nunešt jiems maisto. Partizanai pradėjo ir pas mus ateidinėt, nakvodavo tai daržinėje, tai kambaryje, mes jiems gamindavome valgį. Tame būryje buvo Jurgis Stankevičius-*Liūtas* ir jo brolis Antanas. Vėliau mes jau prasimanėm šiokią tokią konspiraciją: išeinam sutartu laiku į kiemą, o jie iš pamiškės mums su veidrodėliu blyksi. Tada jau žinom, kad atėjo partizanai, reikia nešt maistą. Su maistu iš karto neinam. Pirma nueinam tuščiomis pasižiūrėti, kiek žmonių atėję, pasitariame, ko reikia. Baltinius reikdavo plauti. Visų baltinių ant virvės neišdžiausi iš

karto, įtarimas kiltų. Po vienerius išskalbi, nuneši išdžiovintus, tada kitus pasiimi. Maistą jie rinkdavosi iš žmonių patys, mes tik gamindavome. Mano brolis Antanas dažnai grūdais pasirūpindavo.

Partizanas Stasys Kulys-*Briedis* turėjo šeimą, žmona slapstėsi netoli mūsų su vaikais. Juos taip pat reikėjo maitinti. *Briedis* buvo būrio vadas, rimtas, išsilavinęs žmogus. Iki ateinant rusams, jis dirbo Pumpėnų valsčiaus policijos nuovadoj. Smetonos laikais Pajuostėje tarnavo puskarininkiu. Visą tvarką partizanų būryje žiūrėjo jis, baudė prasikaltusius.

Ryšiams palaikyti turėjome „paštą". Iš Pukiškio kaimo Žvikaitė-Vyšniauskienė taip pat buvo ryšininkė. Man tekdavo eit pas ją ir nešt partizanų laiškus. Jos brolis irgi buvo miške. Nuo Pušaloto iš Ažagų ateidavo pas mus ryšininkė Elenutė Aleliūnaitė. Mes visos turėjome slaptažodžius. Kai nueini pas žmogų, pirmiausia paklausi jo pavardės, po to sakai slaptažodį. Jei jis tinkamai atsako, su juo tenka rimtai šnekėtis. Laiškus tekdavo perduoti ryšininkams ir bažnyčioje per mišias, kad tik nesuuostų skrebai ar enkavedistai.

Kartą prieš 1949 m. žiemą su *Briedžiu* sutarėme palaikyti ryšį. Į Paįstrį aš eidavau kasdien pas siuvėją mokytis siūti. Sutarėm Paįstrio kapinėse palikti laiškus. Tvora kapinių akmeninė, o viršuje medinis stogelis. Pro kapinių tvoros kampą ėjo kelias, mes ir sutarėm po tuo kampu palikti laiškelius. Man iš ten buvo labai patogu pasiimti. Jei laiškas padėtas, netoli numesdavome eglės šakutę. Kartą einu ir matau – padėta eglės šakutė. Pakeliu dangtį, pasiimu laišką, atvynioju, o viduje seno kalendoriaus lapas, kaip nušluostytas juo užpakalis, tai taip ir įdėtas visas šūdinas. Žinau, kad laišką paliko *Briedžio* ryšininkas. O jie tada žiemojo pas Černus. Pasirodo, kad laiškus padėdavo Černaitės. Jos buvo net septynios: Valė, Anelė, Apolonija, Ona ir t.t. Pas jas gyveno *Briedis*, *Aptiekorius*–Antanas Žygas ir *Čerčilis*–Juozas Šomka. Aš

susinervinau, gavusi tokį „laišką". Grįžtu į namus, atvažiuoja ir jie visi trys. Pradžioje aš lyg ir nedrįsau jiems to „laiško" parodyti, tik trumpai kažką burbtelėjau, ir tiek. Už trijų dienų jie vėl atvažiuoja. Klausia sesers Genės, ko aš tokia įsižeidusi. Sesuo pasakė, kad gavau tokį „laišką". Kai aš jį jiems parodžiau, *Čerčilis* prisiminė, kad jis tikrai pas Černaites matęs tokį kalendorių. *Briedis* labai atsiprašė manęs, o pavasariop, išeidami iš Černaičių, surašė bausmės vykdymo protokolą, už tokius darbelius, matyt, buvo nutarę jas nubausti. Visos Černaitės keliais ėjo ir atsiprašinėjo partizanų, viską prisipažino.

Po kurio laiko grįžtu iš Paįstrio pro kapines, žiūriu, rusai jau siaučia apylinkę, kapinių tvorą ardo, viską trupina. Supratau, kad pranešta. Tada nuėjau pas Černaites ir pasakiau, kad kapines jau drasko rusai, gali ir čia ateiti, bet Ona pasakė: „Nebijokit, sėdėkit ramūs, yra nurodyta kita kryptis". Kitą žiemą šitie vyrai irgi pas tas pačias Černaites gyveno bunkeryje. Tada sutarėm jau kitokį ryšio būdą. Jei man ko nors reikia, aš einu per Černaičių kiemą ir tempiu žabą. Žiemodami pas Černaites, jie nesėdėjo rankų sudėję. *Aptiekorius* nerdavo užuolaidas, gražiai siuvinėjo. Černaitės nežinojo, kad aš žinau, jog pas jas gyvena partizanai.

1951 m. žiemą jie netoli mūsų miške pasistatė tokį būstą ir ten gyveno. Iš Žaliosios atėję partizanai juokėsi – „kaip bažnyčia miške pastatyta". Tas namukas buvo surėstas iš karčių, prikišta tarpuose samanų, viduje šilta kaip geroj seklyčioj. Turėjo dar „buržuiką", pakūrendavo, turėjo radiją, buvo dvi lovos. Tą žiemą gyveno *Čerčilis*, *Briedis* ir Jurgis Balčikonis. Žiemai mėsos pasirūpindavo patys, duoną mes kepdavome ir nešdavome.

Iš kažkur pas partizanus atsirado katinas. Tas katinas tai mūsų, tai Dunkevičių kiemą aplanko ir vis pas partizanus nueina. Mes turėjome dvi tokias knygutes. Puslapiai sunumeruoti. Viena knygutė buvo pas partizanus, kita pas mus. Jei reikia ką perduoti, pažymėję knygutės puslapį, užrašom šifrą, įdedam į juostutę,

užrišam katinui ant kaklo ir pasakom: „Katine, eik". Katinas ir išeina takeliu. Po kiek laiko jis sugrįžta iš miško jau su partizanų šifru. Taip ir palaikėme ryšį.

Tame būste gyvendami, partizanai žiemą niekur nevaikščiodavo. Mes taip pat pas juos labai retai nueidavome, tik tada, kai jau būtinai reikėdavo. Tiesa, stovėdavo sargyba. Kartą iš kaimo netyčia buvo užklydęs vienas žmogus. Sargybiniai jo arti neprisileido, įgrasė, kad tas tylėtų. Jis ir šiandien dar tebegyvena ir tyli, to karto, matyt, niekam nėra priminęs.

Pas vieną žmogų gyveno *Gėbelsas* ir kažkoks Lionginas. Tuo metu jie slėpėsi tvarte. Užėjo skrebai ir apsupo tą tvartą. Partizanai bandė atsišaudyti, bet šoviniai baigėsi, tada per duris ėmė mėtyti burokais į skrebus. Skrebai, matyt, pagalvojo, kad granatos. Atsitraukė tolyn, o jie tuo metu pabėgo. *Gėbelsą* tik sužeidė, nakčia jį atvežė pas mus.

Pradžioje mūsų apylinkėse laikėsi daugiau partizanų. Būriui vadovavo *Briedis*. Pažinojau *Čerčilį*, *Liūtą*, *Poną*, *Aptiekorių*, *Lapę*, *Mešką*, *Kurapką*, *Gėbelsą*. Čia prisilaikė *Liūtas*–Jurgis Stankevičius (vėliau jis registravosi), *Briedis*, *Čerčilis*, Vytautas ir Jurgis Balčikoniai iš Berčiūnų. Ištisai jie čia nebūdavo. Pabūna kokią savaitę kitą ir išeina. Ateina kiti, taip ir keisdavosi.

1946 m. Pumpėnų skrebai nuvažiavo į Varakiškių kaimą pas Bronių Paliuką ir jo namuose visą dieną siautėjo, darė kratą, dešras vogė, kates šaudė. Kitą dieną, kai mes nuėjome pas partizanus, Šomka su *Aptiekoriumi* keikė juos, kad visą dieną miegoti nedavė, triukšmą kėlė. Tie skrebai pavakariop dar apiplėšė Mykolo Glušoko sodybą, ir ten išvogė dešras, paskui patraukė namo. O partizanai Teberešiškių kaime suruošė jiems pasalą. Skrebai nešė kudašių net neatsisukdami, visą kelią dešromis numėtė, dar vieną savo skrebą paaukojo; kitam skrebui buvo subinė iš automato suvarpyta, nušautas ūkininko arklys. Už arklį partizanai šeimininkui sumokėjo.

Ir su kitais būriais mes ryšį palaikydavome. Teko su reikalais eiti į Spirakių mišką. Žaliapurviuose ryšininku dirbo eigulys Špokevičius, pas jį teko būti.

Morkūnas gavo raštelį: „Ateik, *Aptiekorius* lauks Pišios miške". Iš vakaro turėjo ateiti Morkūnas, ir pradėjo siausti kariuomenė. Kada išsiaiškino, *Aptiekorius* visai nežinojo, kad Morkūną kviečia. Morkūną nušautą vežime pas mus atvežė enkavedistai, buvo apdengtas kailinukais rusva apykakle. Aš tuos kailinukus atpažinau, jie buvo Černos. Išeitų, kad Morkūnas per naktį buvo pas Černus. Šomka mane apklausė ir pasakė: „Dabar man viskas aišku". Tada Šomką aš mačiau jau paskutinį kartą – 1952 rudenį. Aš ryšį palaikiau ir per Adą Rinkevičiūtę, o ji per Kęstutį Diržį. Kęstutis Diržys artimai bendravo su *Briedžiu*.

Ona Dunkevičiūtė

Mes artimai bendravome su Valkūnų šeima, bendrai rėmėme partizanus, padėjome jiems.

Pamenu, kartą susirinkome jaunimas pas partizanus stovykloje, buvo ir pats *Žalgiris*, išsitempęs palapinę sėdėjo. O mes jauni, smagūs ėmėme linksmintis. Ypač smagus buvo Šomka. Paima mergičkas ant rankų ir neša ant laužo pakaitint padus. Mes rėkiame, žvygaujam patenkintos. Nuo Kriklėnų buvo atėjęs Jonas Žeimys-*Bitinas*, tas irgi buvo pašėlęs. Taip bedūkdami, suvirtome į krūvą.

Stasė Dunkevičiūtė

Aš dar užšokau ant viršaus, tik jaučiu, kad man kažkas per blauzdas su žabine kapoja. Atsigręžiu, žiūriu – *Briedis*, sako:

„Viešnias paprašysiu eit namo, per daug jau įsisiautėjot". Ką darysi, taip negražu prieš vadą, bet nuliūdusios visos išsiskirstėme. Supykom ir parašėm tokį laišką, kad juos ištremtų Žaliojon, neduotų lašinių ir t.t. Pasirašėme: II-as pulkas:

1. Genė Valkūnaitė-*Tarzanas*
2. Aldona Valkūnaitė-*II-ojo pulko kūdikis* (12-os metų)
3. Konstancija Dunkevičiūtė-*Adomukas*
4. Stasė Dunkevičiūtė-*Kuocinas*
5. Ona Dunkevičiūtė-*Donkichotas*
6. Apolonija Valkūnaitė-*Mikidaila*

Šitą „notą" nuvežė ir įteikė partizanams Apolonija Valkūnaitė. Tie skaitydami juokais leipo. *Briedis* pažadėjo padėti į archyvą. Iš čia ir atsirado šitas pavadinimas: „II-as pulkas". Partizanai sakydavo: „Einam į II-ą pulką".

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Kada mane areštavo, Vilniaus saugume net tardytojas klausė: „A kto ėto jėsti „Vtoroj polk?"

Stasė Dunkevičiūtė

"II-o pulko" gimimo proga partizanai padovanojo mums savos gamybos ginklą. Iš medžio šakos išdrožtą kreivą pagalį, pistoleto formos, su įtvirtintu šoviniu viršuje. Tą „ginklą" padarė *Gėbelsas*, o užrašus užrašė *Briedis*. Visas išrikiavo ir įteikė garbingai. *Briedis* pasakė gražią kalbą, mus net sujaudino.

Apskritai *Briedis* visada padėkodavo, ir dar ranką paduodavo, kada grįždavome iš kokio nors ryšio. Jis pasakydavo „Ačiū", o mes atsakydavome „Tėvynės labui".

Apie 1948 m. mes su partizanais dar ir padainuodavome, į mišką nusinešdavome armoniką, pašokdavome. Paliukų kaimas vienoje pusėje, Teberešiškių kitoje. Mes taip mąstydavome: Paliukuose galvos, kad čia linksminasi Teberešiškiuose, o Teberešiškiuose galvos, kad Paliukuose, negi pamanys, kad vidury miško dainuoja ir groja.

Ona Dunkevičiūtė

1947 m. rugpjūčio mėnesį, pamenu, buvo labai gražus vakaras, mėnesiena, girdžiu, kad užtraukė miške „Kai aš mylėjau kaime mergelę..." Taip ir nuvilnijo dainos aidas laukais mėnesienoje. Supratome, mūsų partizanai persikelia į kitą vietą. Kokia graži ir kokia liūdna naktis, pagalvojau, jie išeina... Vienoj vietoj jie stengdavosi ilgai negyventi. Pabūna kokią savaitę ir keliasi kitur.

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Partizanams mes kai ką ir pasiūdindavom, megzdavome jiems pirštines, šalikus. Šitaip man skrebai išnešė penkis šalikus ir keletą porų pirštinių. Kartą Šomkai pasiuvome tokią „planšetę" iš skudurų, bet *Briedis*, pamatęs ją, liepė tuoj sunaikinti: jeigu ta „planšetė" patektų į enkavedistų rankas, ko gero, gali surasti ir siuvėją.

1950 m. pas mūsų partizanus ilgokai prisilaikė *Žalgiris*. Jis buvo jau pagyvenęs žmogus. Kartą mes nakvojome partizanų stovykloje, tai *Žalgiris* labai daug pasakojo apie savo pergyvenimus. Jis sakė einąs per visą Lietuvą. O kokiu tikslu jis ėjo, kas jis toks buvo, niekas tada mums nesakė. Su *Žalgiriu* vienu metu trumpai

pas mus buvo susitikęs kažkoks *Diedukas*, nedidelio ūgio su barzda žmogus. Mes jiems dar valgyti nešėme. *Žalgiris* ir *Diedukas* buvo apsirengę lietuviškomis kariškomis uniformomis. *Žalgiris* dar minėjo, kad jis gimęs 13-tą dieną ir vedė 13-tą dieną.

Stasė Dunkevičiūtė

Mano brolis Petras Dunkevičius-*Juokdarys* taip pat buvo partizanų ryšininkas, vėliau, kada reikėjo eit į kariuomenę, išėjo į mišką. Tris mėnesius pavaikščiojo miške ir žuvo. Lapkričio 10 d. išėjo, o vasario mėnesį žuvo netoli Gasparėlių Panevėžio rajone, prie Bernatonių miškelio.

Jurgis Balčikonis-*Juozapas*, Vytautas Balčikonis-*Gražutis* ir mano brolis Petras slėpėsi bunkeryje, kuris buvo labai gerai padarytas gryčioje po pečiumi pas Morkūnus. Tą dieną visa Morkūnų šeima išsiskirstė – devyniolikmetis sūnus išvažiavo į malūną, motina į bažnyčią išėjo. Kada šeimininkai išėjo, atėjo skrebai su enkavedistais ir apsiautė namus, išlaužę duris, įėjo į vidų, viską iškrėtė, bet nieko nerado ir išėjo, tačiau nuo namų toliau nepasitraukė, saugojo. Skrebams išėjus, išlindo *Juozapas*, užsirūkė ir paliko cigaretę, o pats vėl grįžo atgal į bunkerį. Maždaug apie pietus enkavedistai jau ruošėsi išvažiuoti, bet dar pažiūrėjo per langą ir pamatė ant stalo rūkstančią cigaretę. Tada ėmė į namą šaudyti padegamom kulkom, namas užsidegė. Balčikoniai bėgo, juos nušovė, o mano brolis susisprogdino. Tai ankstesnė versija. O dabar neseniai man vienas žmogus pasakojo, kad jie užlipę ant aukšto ir atsišaudę, po to Balčikoniai išbėgę iš namų ir įlindę į stirtą, iš ten dar atsišaudę, bet kai stirtą padegė, tada bėgo ir juos nušovė. Ėjo net tokie gandai, kad patys Morkūnai specialiai išėjo iš namų ir pranešė NKVD.

Po to Morkūnų sūnus išėjo į mišką ir greit žuvo. Tuo metu, kai *Aptiekorius* iš jo gavo laišką susitikimui. Dukra Apolonija, kuri gyveno namuose ir dirbo buhaltere, gavo 25 metus.

Su mumis kartu dirbo ryšininku Pranas Gaspariūnas iš Paįstrio (miręs). Bet vieną kartą jis partizanams pasakė, kad ryšininku daugiau nebus, nes turi žmoną, vaikus ir nori dar gyventi. Partizanai labai nusiminė, netekę tokio gero ryšininko.

Mus fotografuodavo mano brolis Petras ir *Aptiekorius*. Labai gaila, bet per tiek metų nieko nebeišliko, o tiek nuotraukų buvo pridaryta. Jie turėjo ir didintuvą, nuotraukas gerai išdidindavo. Kartą Pamiškės Dvare pas Makarskį jiems pavogė fotoaparatą, bet po kurio laiko jį grąžino. *Briedis* pasakė, kad aparatą buvo paėmę enkavedistai ištyrimui.

Enkavedistai be gailesčio ėmė verbuoti mūsų neišprususį jaunimą, ir kai kas užkibdavo ant jų kabliuko. Vienas iš jų, aišku, buvo Makarskis. Povilą Ališauską užverbavo, Vincą Valkūną bandė užverbuoti, Oną Černaitę.

Po Šomkos ir kitų partizanų apnuodijimo auka tapo mūsų brolis. Išdavikas Makarskis enkavedistams pranešė, kad mūsų ir Valkūno namai – tai „banditų" gūžta.

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Mama buvo areštuota, brolių nebuvo. Atvažiavo skrebai. Mes grįžtame su seserim Genute iš Paįstrio, prieiname prie namo. Lauke jokios sargybos, langai užrasoję, per langą nieko nesimato. Tik girdime, kad viduje didžiulis skrebų šurmulys. Mes atgal, patvoriais ir į mišką. Miške palaukėm, kol jie išvažiavo, tada grįžome į namus. Neberadome tvarte telyčios. Mama, grįžusi iš areštinės, dar nuėjo į Pumpėnus teisybės ieškoti. Viršininkas jai pasakė:

„Va, paskutinį gabalą mėsos tavo telyčios išsinešė, jeigu nori, pasiimk, oda liko". Taip ir grįžo mama namo be nieko.

Kada mane areštavo ir nuvežė į Vilniaus saugumą, tardymo metu į kabinetą buvo atėjęs tas pats „amerikonas", kur pas mus žegnojosi kaire ranka, tik su kariška enkavedisto uniforma. Priėjęs prie manęs, pasakė: „Tai, Apolonija, jau sėdi?" Aš jam ir pasakiau: „Aš, vargšė kaimo mergiščia, sėdžiu, bet ko tu, „amerikonas" būdamas, nesėdi?" Jis tik suraukė nosį ir išėjo.

Ona Dunkevičiūtė

Enkavedistai kelis kartus buvo atėję areštuoti manęs, bet vis nerasdavo namuose. Kartą atėję visgi rado. Liepė rengtis. Kadangi buvo pasibaigęs mano paso galiojimas, todėl jie ir sulaikė.

Pirmiausia iš mūsų ryšininkių areštavo Adą Rinkevičiūtę (buvo ištekėjusi už Bačelio-*Gebelso*, vėliau žuvo avarijoje). Jos, žinoma, nereiktų kaltinti, nes enkavedistai rado nemažai mūsų dokumentų. Kada ją paėmė, jai rodė net jos nuotraukas, kur ji nufotografuota mieste, kaip ji neša taisyti radiją Teresevičiui, susitikime su vienu ryšininku ir t.t. Įkalčiai buvo nebepaneigiami. Į enkavedistų rankas buvo pakliuvę partizanų išduoti mums pažymėjimai pagal slapyvardžius. 1953 m. kai kokie svarbūs mūsų apylinkės partizanų dokumentai pateko į enkavedistų rankas. Nuo tada ir prasidėjo žmonių areštai. Tikimybė, kad tuos dokumentus išdavė *Žalgiris*.

Pirma areštavo Apoloniją, o paskui mane. Mano arešto metu mašinoje vežėsi ir Apoloniją Černaitę, bet ji nesirodė, buvo pasislėpusi. Po to ją greit paleido. Nuvežė į Panevėžio saugumą, įvedė į vidų, specialiai parodė, kad mano bendražygiai jau visi surinkti: Alfunia Zikaraitė iš Panevėžio miesto, Apolonija Černaitė

ir dar keli. Paskui greit išvežė į Vilnių. Vilniaus saugumo ministerijos rūsyje uždarė 22-oje kameroje. Kartu kameroje sėdėjo vilnietė Koleta Jurskienė, Diržienė ir kažkokia žydė. Teko sėdėti su Apolonija Gaurilčikaite, buvusia Švilpos ryšininke iš Dotnuvos. Tardė majoras Lopatkinas. Iš pat karto jis mane „pašventino" kumščiu į nosį, bet kai pamatė, kad aš nešneku, daugiau nebelietė.

Nuteisė dešimčiai metų kalėjimo, o kitiems davė po 25-rius. Pabaigoje, kada paklausė, ko aš pageidaučiau, pasakiau, kad norėčiau ir aš gauti 25-rius. Teisėjai labai susinepatogino, išgirdę iš mano lūpų tokią „atgailą". Teisė Lietuvos apygardos kariuomenės vidaus reikalų ministerijos karinis tribunolas 1953 m. birželio 25 d. Pirmininkavo papulkininkis Baškatov. Liaudies tarėjai – leit. Sizov ir jaun. leit. Konovalov, sekretoriavo vyr. leit. Betrokov, dalyvavo valsčiaus kaltintojas ir advokatas. Nagrinėjo bylą pagal RTFSR BK 581a ir 58-11 str. Nuteisė pagal RTFSR 58-12 str. įkalinti 10 metų, atimti teises.

Briedžio žmona Agota Kulienė tardymo metu išprotėjo, ir ją paleido. Dar kiek pagyveno ir mirė. Ji turėjo tris sūnus ir dukrą Aldoną.

Stasė Dunkevičiūtė

Juozas Šomka-*Čerčilis* labai mėgo pajuokauti. Apskritai jie visi mėgo kartais atsipalaiduoti, linksmai pakalbėti. Kartą į pamiškę atėjo Šomka su *Briedžiu*. Mes nutarėm juos pajuokinti. Paėmėm seną tėvo kombinezoną, prikimšom šieno, galvą skaryte aprišome, iš laukinių obuoliukų padarėme karolius. Žinojome, kad jie vakare išeis. Nutempėm tą „mergaitę" tiesiai stovyklon. Mums įdomu, kaip ten bus, kai jie ras šitą baidyklę. Likome su Gene laukti, kada jie pareis. Atsigulėm prie takelio už kelmo ir užmigom. Aš tik nubundu – jau pradėję aušti. *Briedis*, eidamas pro

šalį, mūsų nepastebėjo ir nuėjo į stovyklą, o Šomka, pamatęs mus iš toliau, automatą nuo pečių, užvedė, pamanė, kad skrebai sugulę. Bet kai *Briedis* stovykloje ėmė kvatotis, mes galvas pakėlėm, tada ir Šomka pamatė, kad čia mes. Jis net susinervino, sako: „Laimingos, kad galvas pakėlėte, vos nepaleidau serijos". Štai kaip juokai galėjo baigtis. Bet mums tada tai buvo pramoga ir malonumas.

Ona Dunkevičiūtė

Su manimi kartu teisė 11-ka žmonių: Eugeniją Jusienę iš Ūtos kaimo (paleido), Adelę Rinkevičiūtę, Apšegą, Zosę Apšegienę-*Neužmirštuolę*, tėvą ir sūnų Čirvinskus, Vešiotą-*Vėją*, *Rūtą* (pavardės neprisimenu), Apoloniją Valkūnaitę-*Saulę*, Oną Dunkevičiūtę-*Leliją*, Alfonsą Zikaraitę iš Pakuodžiupių (paleido).

Šie mūsų slapyvardžiai buvo įrašyti specialiuose ryšininkų pažymėjimuose.

Genė Valkūnaitė-*Žvaigždė* taip pat buvo areštuota ir teista dar prieš mus.

Po teismo mane iki pavasario laikė Lukiškių kalėjimo ligoninėje, po to išvežė į Šilutę, iš ten į Vologodską, į Kotlosą, į Archangelską. Baigiau bausmę Mordovijoje 14-ame lageryje. Kitų nuteistųjų aš nepažinojau, kadangi jie buvo ne iš mūsų apylinkės.

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Mane areštavo rusų NKVD kareiviai. Kartu su jais buvo ir kažkoks vyresnis. Leido apsirengti, atsisveikinti su namiškiais. Mamą palikau klūpančią kieme ant sniego. Vilniaus saugume tardė majoras Lopatkin. Tardydavo naktimis, o dieną irgi miegoti

neduodavo. Lopatkino budeliai mane kelis kartus buvo partrenkę ant žemės. Prie sienos statydavo ir versdavo ištisas valandas stovėti atmesta galva. Ilgai neišstovėdavau, nugriūdavau ant žemės.

Stasė Dunkevičiūtė

Mitabynės kaime Savickų namuose 1945 m. vasario 2 d. įvyko susišaudymas. Žuvo 6 miškiniai. Yra dvi versijos. Vieni pasakoja, kad pas Savickus buvo užėję 7 miškiniai ir juos ten apsupo enkavedistai su skrebais. Kiti pasakoja, kad miškiniai pas Savickus neužeidavo, nes buvęs neužeinamas kiemas. O visi Mitabynės miškai buvo pilni rusų kariuomenės. Susišaudymas pirmiausia įvyko prie Barauskienės sodybos, maždaug už kilometro nuo Savickų namų. Miškiniai traukėsi Įstricon, bet juos apsupo rusai. Savickų sodyba pateko į patį apsupimo žiedą. Uždegė trobas. Tėvas bėgo iš gryčios, jį nušovė. Vėliau rado sudegusį tarpduryje. Duktė tuo metu rinko iš kaupo bulves. Išgirdusi šaudant, bėgo slėptis į rūsį, jai peršovė kojas, bet ji vis tiek dar įšliaužė į tą rūsį ir ten mirė. Motina sėmė vandenį iš šulinio, ją ten ir rado suklupusią negyvą. O šešis partizanus nušovė.

Netoli Savickų gyveno Jurkai. Kareiviai su skrebais užėjo pas Jurkus ir ėmė klausinėt, kur sūnus Kaziukas. Kaziukas slapstėsi nuo kariuomenės. Skrebai tą žinojo ir ėmė tėvą įkalbinėt, kad jis juos suvestų su sūnumi, žadėjo jam kažkaip padėt, priregistruot ar ką. Tėvas, skrebų prikalbėtas, ėjo pašaukt sūnaus. Priėjo prie slėptuvės, skrebai irgi iš paskos atėjo. Tėvas ėmė šaukt: „Kaziuk, Kaziuk! Išlįsk! Nebijok!" Kaziukas ir išlindo iš slėptuvės. Skrebai jį pasiėmė ir išsivarė. Kiek palaukus, po susišaudymo, skrebai vėl ateina pas Jurkų, liepia kinkyt arklį ir važiuot vežt nušautųjų, kadangi buvo nušauta 15 rusų. Jurkus buvo keistuolis. Jo ir tvartas buvo dviejų aukštų, vis ne toks, kaip visų, o važinėdavo arklį

pasikinkęs su viena iena. Atvažiavęs su tais skrebais į Savicko sodybą ir pamatęs tokią tragediją, gal ką pasakė skrebams, kad jį nušovė. Vakare grįžta Jurkienė su dukra, žiūri – durys atlapotos, gyvuliai išvaryti, namai apiplėšti, vyro nėra. Kitą dieną, šeštadienį, Jurkienė važiuoja į Pumpėnus su kumpiais ir dešromis skrebynėn vaduot vyro ir sūnaus. Pumpėnuose skrebai paima tas jos dovanas, bet nei vyro, nei sūnaus atseit dar nepaleidžia. Pirmadienį ji vėl veža skrebams dovanas. Tie vėl viską iš jos paima ir pasako, kad Kaziuką į Panevėžį išvežė, o tėvo liepė ieškoti palei namus. Kai taip pasakė, Jurkienė, grįžusi namo, nuėjo į Savicko sodybą ir rado jį ten nunešta galva, tik iš drabužių atpažino.

Iš Jutiškių kaimo Pumpėnų skrebynėje buvo areštuotas Brazdžionis. Jis grįžęs pasakojo: „Kada pirmą kartą tą Kaziuką paėmė tardyti, areštinėje dar girdėjosi, kaip jis rėkė ir cypė, be sąmonės įmetė atgal į rūsį. Kai nuvedė antrą kartą tardyti, jau jokio garso nebesigirdėjo. Kada įmetė į rūsį, ant mano rankų jis ir mirė".

Savicko viena dukra tarnavo pas ūkininką Stanionyse. Grįžusi į namus, rado šią baisybę. Prie durų buvo prikaltas raštas, parašytas skrebų, kad lavonus laidoti draudžiama. Tada ji nuėjo pas Paįstrio kleboną ir klausė, ką jai daryti: ar eiti į valsčių ir prašyti, kad leistų tėvus palaidoti, ar ne. Klebono nerado, tik bažnyčios patarnautoją Zaveckį. Šis patarė nueiti į valsčių ir paprašyti, kad leistų palaidoti. Kaip nuėjo ji į valsčių, taip iš ten ir nebegrįžo. Po trijų dienų jos lavoną išmetė ant gatvės šalia partizanų. Savickus palaidojo tik vasarą toj pačioj sodyboj.

Pumpėnų skrebus vadindavo „taukuočiais". Pasakoja, kad viename kaime jie prisivogę net taukų, tie ištirpo šilumoje ir ėmė tekėti ant žemės. Taip ir išliko. Jei kas ką bloga padarė, sako: „Pumpėnų „taukuočių" darbas".

Kada 1946 m. Puodžiūnų kaime partizanai iššaudė 15 Pumpėnų skrebų, žmonės labai džiaugėsi. Ten tada dalyvavo partizanai: Jurgis Stankevičius-*Liūtas*, Žičkus-*Pilypas*, Aleksandravičius-

Kurapka ir kiti. Pumpėnuose skrebienės girdėjo šaudant, o kas ką šaudo – nežinojo, bet, sako, sėdi ir kalbasi: „Ot, dabar tai parveš mūsiškiai tų šunų prišaudę". Parvežė...

... Kartą atvežė į Pumpėnus kelis nušautus miškinius, kartu su jais ant grindinio iškėtojo ir vieną nušautą skrebą, matyt, sumaišė, neatpažino. Skrebo žmona Kiškienė pribėgusi ėmė spardyt tuos lavonus. Tik bespardydama savo sūnaus lavoną atpažino: „Tai iš kur tu čia dabar, Jurgiuk?"

Aptiekorius pasakojo, kaip kartą Žaliosios miške stovėjo pulkas partizanų. Mato, per kalniuką ateina du vaikai. Vienas kokių šešerių metukų, kitas gal trejų, tiesiai pas juos, dar šuniukas bėga iš paskos. Vyrai šiek tiek sutriko, kadangi kiekvienas pašalinio atėjimas į stovyklą nieko gero nežada. Šitie vaikai ir sako: „Nebijokit, vyrai, mes jums nieko nedarysim, čia mūsų šuniukas, mes čia gyvenam netoli, nebijokit". Vyrai vos nekrito iš juoko.

"Panevėžio tiesoje" 1959 m. lapkričio 15 d. Nr. 227 (2327) buvo paskelbtas straipsnis „Žaliosios vilkai be kaukės". Ten rašoma, kaip 1945 m. miške netoli Stumbriškių kaimo miškiniai išrengė ir varėsi 16 nuogų moterų per tą kaimą. Kaip būtų galima paaiškinti šį atvejį? – *R.K.*

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Partizanai visus buvo perspėję, kad miškuose, kur jie slapstosi, pašaliniai nevaikščiotų. Jie draudė uogauti, medžioti ir t.t. Žodžiu, vien dėl to, kad nebūtų išdavysčių. Aišku, tos moterys žinojo, kad uogauti ten negalima, bet vis tiek ėjo, rizikavo net savo gyvybe. Jas ir išrengė, kad daugiau neitų. Gerai, kad dar negavo į kailį, o galėjo net ir sušaudyti. Juk būdavo taip: viena kokia užverbuota NKVD prisikalbina kaimynes neva uogauti, ir patraukia toks „nekaltas" būrelis moterėlių į girią.

1951 m. per upę vakare ėjo *Briedis*, *Aptiekorius* ir *Čerčilis*. Staiga netoli upės tarp medžių pastebėjo judant žmogaus siluetą. Liepė pakelt rankas aukštyn. Pasirodo, šnipo būta. Tardant šitas šnipas atvirai papasakojo, kad iš Panevėžio NKVD kiekvieną dieną į mišką išeina net po kelis šnipus, jiems moka didelius pinigus. Jis pasakė, kad už dviejų savaičių pas mus ateis dar vienas šnipas ir klaus darbo – malkų kapoti ar ką. Kaip buvo pasakyta, ir atėjo, ėmė siūlytis už labai nedidelį atlyginimą padirbėt, bet mes griežtai atsisakėme. Šnipus enkavedistai iš Panevėžio siuntė į visas puses, taip aiškino tas pagautasis.

Ona Dunkevičiūtė

Partizanai yra pasakoję, kad miške jie kartą sugavo tikrą NKVD šnipę, kuri viską prisipažino, bet buvusi tokia graži, kad net mirties nuosprendį buvę sunku įvykdyti. Kitą kartą jie paėmę taip pat NKVD agentą, bet buvęs toks šaltas ir abejingas, kad paklaustas, ką norėtų pasakyti prieš sušaudant, pasakęs: „Leiskit nusišlapint".

Genė Juškaitė-*Čigonėlė* iš Panevėžio ilgai vaikščiojo miške kartu su *Robinzonu*–Romualdu Simonavičiumi iš Švaininkų kaimo.

Partizanai Jonas ir Juozas Jusiai, pamatę miške vaikščiojančią šešiolikmetę mergaičiukę, pagailėjo jos ir paėmė pas save į bunkerį Dvareliškių kaime. Kartu su Jusiais buvo ir *Apuokas*. Jie peržiemojo, o pavasarį mes ją pasiėmėm. Vėliau mamutė ją išvežė už Pasvalio į Pažosius. Ten iš žmonių ji išgirdo, kad nušovė septynis partizanus, kartu ir vieną moteriškę. Jos brolis Petras Juška-*Mažylis* vaikščiojo su Emilija Svirplyte iš Bobkalnio kaimo. Iš to kaimo daug vyrų buvo išėję į mišką. *Čigonėlė* pagalvojo, kad jos brolį nušovė su ta Emilija. Neiškentė ir grįžo atgal, bet mes ją nuraminome, kadangi sužinojome, kad jie nežuvo. Tai buvo 1946 m.,

kada ji iš mūsų išėjo. Vėliau sužinojome, kad *Čigonėlę* peršautą enkavedistai paėmė gyvą ir paguldė į Panevėžio ligoninę. Kadangi jai buvo peršauta gerklė, netrukus ligoninėje ji mirė. Jos motiną, nesveiką, viena akim, matydavom prie bažnyčios sekmadieniais elgetaujančią, bet už vaikus, kad ir tokią, rusai išvežė į Sibirą.

Į mišką išėję du broliai Jusiai ilgai ten nebuvo, greit registravosi, ir partizanai juos sunaikino. Registravimosi metu namuose jie dar nenakvodavo, šiene turėjo bunkerį ir ten slėpdavosi. Atėję partizanai rado tik žmoną, pareikalavo, kad pasakytų, kur vyras su broliu. Pradžioje ji gal nesakė, tada, matyt, gerai ją pagąsdino. Skrebai šaukė visa gerkle, kad ją neva kankino, todėl pasakė, kur slepiasi jos vyras ir brolis. Jusienę ir abu brolius sušaudė. Jusius laidojo skrebai, Jansonas dar ir kalbą pasakė. Mes pažinojome Jusius kaip labai gerus, protingus, padorius žmones. Negaliu patikėti, kad jie galėjo dirbti enkavedistams. Vis tiek tenka manyti, kad Jusius sunaikinti paskatino patys enkavedistai, per ryšininkus, pačių partizanų rankomis.

Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė

Ona Černaitė nuvažiuodavo į Panevėžį pas savo dėdę Zikarą, o pas jį gyveno kažkoks rusas kariškis. Atseit Ona girdėjusi, kaip Jusiai ateidavę pas tą kariškį ir perduodavę žinias: ką nubaust, ką Sibiran išvežt ir t.t. Tą man sakė patys partizanai. Kiek ten tos tiesos yra, vienas Dievas žino.

Gana padorūs žmonės buvo Jusiai. Kadangi jie registravosi, skrebai nenorėjo, kad jie išliktų gyvi, todėl nutarė juos sunaikinti. Paleido gandus, kad Jusiai išdavikai, o partizanai ir patikėjo. Jusiai tikrai nieko negalėjo išduoti, nes jie ir būryje neilgai išbuvo.

Partizanai, tikrai žinau, tokių šaudymų labai nenorėjo, bet kai jau kitos išeities nebūdavo, kai jų pačių gyvybė ant plauko kabėdavo, reikėjo kažką daryti. Greit sklido gandai per žmones. O kodėl gandai nesklido apie tuos tikruosius provokatorius?

Prieš registravimąsi Jonas Jusys buvo pas mus atėjęs ir sakė: „Dabar mums akys nušvito, nebereikės drebėt ir slapstytis su broliu. Dabar mus tardo, bet Juozas apsimetė kurčnebyliu, tai jo net netardė, o ką pasakau aš, tai jiems ir gerai". O rugpjūčio 8 d. juos sušaudė.

Pasakoja STASĖ MORKŪNAITĖ-KAZILIONIENĖ

Užrašyta Kupiškyje
1995 08 22

Mano tėviškėje nuo 1944 m. daugiausia laikėsi partizanai – *Simas, Lapė, Tilka, Šarūnas*. Netoli mūsų buvo Juozapaitienės žemė, tai ten ant Svalios kranto jie buvo išsikasę bunkerį, į kurį mes dažnai nešdavom maistą, o vieną sykį vos neįkliuvom.

Anksti ryte mama pakėlė ir paprašė nunešt vyrams į bunkerį pieno ir pažiūrėt, ar jie yra, nes kartais išeidavo. Aš prisipyliau ąsotį pieno, nuėjau į bunkerį, radau visus vyrus ir pasakiau, kad tuoj atnešiu pusryčius. Grįžtu atgal, iš kaimynų krūmų lipu pet tvorą, žiūriu, nuo klojimo eina stribų pulkas. Kaip šveičiau tą

ąsotį atgal į krūmus. Rugiai jau buvo nupjauti, aš nė trupučio nesuglumau, svarbu, kad ąsočio atsikračiau, ir einu tiesiai į juos per ražieną. Tuoj jie mane pasitiko, ėmė klausinėt, kur buvau ir kur einu.

– Negi nežinot, kad iš ryto žmonės į krūmus eina? – atsakiau aš jiems.

Taip aš juos sulaikiau su savo kvailais plepalais. Šuo ėmė smarkiai skalyt, o mama ant stalo virtuvėje jau buvo paruošusi pilną bliūdą virtinių ir laukė manęs, bet supratusi, kad kažkas kieme yra, tą bliūdą įstūmė atgal į pečių. Kai stribai išėjo, dar kiek palaukiau, apsidairiau, pasiėmiau virtinius ir nuėjau pas partizanus. Pasakiau jiems, kad vos neįkliuvau, kad stribai su savimi vedžiojasi areštavę Mitkų mokyklos mokytoją.

Pas mus ateidavo Petras Tamošiūnas, Stašys, Stanevičius ir kiti. Taip mes su jais ir susidraugavome. Visada tuos vyrus pavalgydindavome, šuliny būdavo įleistas bidonėlis su pienu, atsigerdavo pieno, o jei dar ko reikėdavo, tada pasibelsdavo ir užeidavo į vidų.

Kada *Senelį*–Vytautą Zdanavičių nušovė, o *Robinzoną*–Romą Simonavičių paėmė gyvą, jis išdavė aštuonis vienkiemius, kurie palaikė ir rėmė partizanus, tarp jų ir mūsų tėtį Vincą Morkūną. Matyt, jau prieš tai stribai mus sekė, kadangi atėjo vidurnaktį, sukėlė visus ant kojų, darė kratą, tėtį šautuvų buožėmis mušė, spardė parkritusį ant žemės (čia buvo Panevėžio stribai, kadangi jie suėmė ir *Robinzoną*). Sumuštą tėvelį išsivarė iš namų. Kai sužinojau, kad jis uždarytas Panevėžio kalėjime, vežėme maistą. Iš vakaro reikdavo parašyt pareiškimus, o iš ryto priimdavo maistą. Jei kiek pavėluoji, tą dieną nebepriima, atideda kitai dienai. Maždaug po keturių mėnesių vyko teismas, o prieš tą teismą mane buvo areštavę prieš pat Verbas, datos tiksliai nebepamenu, tik prisimenu – buvo polaidis, man 14 metų, suėmę Panevėžio stribai nusivarė pirmiausia pas Juozą Morkūną, o iš Morkūnų varėsi

į Panevėžį. Kol nusivarė, sušlapau kojas, peršalau, Panevėžį pasiekėm vidurnaktį. Tiesa, jie mane dar varinėjosi po Mitabynę. Panevėžio stribyne įmetė į rūsį, uždarė. Dar ilgai verkiau, paskiau poterius kalbėjau, kojos šlapios, visa drebu, pavargusi, išsilupau plytgalį iš grindinio, pasidėjau po galva ir užmigau.

Ryte atėjo stribas, atrakino duris ir išsivedė. Kai nusivedė aukštu aukščiau, prieš akis ant durų pamačiau užrašą „teismo salė". Kažkaip šiurpas perėjo per kūną, pagalvojau, kad dabar ir mane teis. Kai pravėrė duris, salėje pamačiau daugiau žmonių. Net lengviau pasidarė, kad aš jau nebe viena. Liepė sėst, aš atsisėdau. Visi tyli. Gal už kokių dešimt minučių išgirdau žmonių šnabždesį: „atvaro, atvaro". Pasižiūrėjau per langą ir pamačiau, kad per kiemą atvaro būrelį kalinių, o tarp jų ir tėtį. Kai tik įėjo salėn, aš bandžiau prie jo prieit, bet stribai jėga atstūmė mane, liepė sėst į vietą. Ir prasidėjo teismas. Gal apie 10 buvo tų teisiamųjų. Koks ten teismas, kiek paklausinėjo, paskaitė iš savo raudonų „talmudų", ir viskas. Žiukas, Pažemeckas ir kiti prisipažino nusikaltę tarybų valdžiai, tai juos teisė po 8, po 10 metų, o tėtis gynėsi, neprisipažino, todėl jis gavo 4 metus. Teisėjas jį kaltino, kad buožė, kad nepristatęs valstybei pyliavos. Tėtis sakė, kad pyliavą pristatęs, tik nepristatęs papildomai, kaip buvo reikalauta, nes jau tušti aruodai buvę. Tada teisėjas visiems savo aiškino, kad pas mus grūdų buvo rasta daug, nes mes kepę „banditams" duoną. *Robinzonas* davė parodymus, kad mes partizanams kepdavome duoną, bet tėtis vis tiek gynėsi, neprisipažino. Iš dalies mes patys buvom susipainioję. Kada tėtį areštavo, partizanai mums patarė prisipažint, kad jie buvo užėję, kad ir dabar užeina, sakė, bus paprasčiau. Taigi tėtis gynėsi, o mes buvom prisipažinę. Galutinai tėtis pasakė, kad vaikai gal kur ir matė „banditus" ganydami, o jis jų niekada niekur nematęs.

Po teismo leido pasimatyti su tėčiu. Jis paėmė mane už rankų ir pabučiavo, prašė: tik būkit geri žmonėms, aš pas jus daugiau

nebesugrįšiu. Aš klausiu, kodėl, tėveli, taip sublogęs, gal sergi. Jis sako:

– Ne, vaikeli, nesergu, mane muša ir badu marina...

– Kaip badu marina, jeigu mes kas savaitę nešam maistą?

– Jokio maisto aš nesu gavęs iš namų, – aiškina tėtis. – Jokio siuntinėlio.

Tada aš supratau, kas pasiimdavo tą maistą, kurį mes perduodavom tėčiui. Neleido mums ilgiau ir pasišnekėt, priėjo stribas, griebė tėveliui už rankos ir nusitempė atgal į kamerą. Paskutinį kartą gyvenime stribas išskyrė mus su tėčiu amžinai. Man liepė išeit.

Dar kurį laiką mes nešėm maistą čia Panevėžyje į kalėjimą, vėliau pradėjo nebepriimt, pasakė, kad išvežė į Lukiškių kalėjimą. Iš Lukiškių kalėjimo gavom laišką. Mama išruošė mane į Vilnių. Nuvažiavau, bet Lukiškių kalėjime tėčio neberadau, pasakė, kad jį perkėlė į paskirstymo punktą kažkur netoli geležinkelio stoties. Nuėjau ten, pasakė, kad prieš tris dienas kalinių grupę išvežė. Jaunus išvežė į Rusiją, o senus ir ligotus į Šilutę. Mane dar padrąsino, kad Šilutė netoli, atrašys tėvas laišką ir tada nuvažiuosiu aplankyti.

Parvažiavau namo. Gal už poros savaičių gavom laišką, bet raštas ne tėčio, kažkieno kito rašyta, tik tėčio vardu. Aš, nieko nelaukdama, išsiruošiau į Šilutę. Nuvykusi suradau tą lagerį, pridaviau maistą, sakė, kad galima įduot ir pinigų, o pasimatyt neleido, atseit neseniai atvežti, pažadėjo leist kitą sykį. Grįžtu namo, laukiam, jokio laiško. Ir savaitė, ir kita, ir trečia – jokios žinios iš tėvelio. Mama išsiuntė siuntinį. Po to siuntinio vėl viskas ramu, jokio atsakymo. Apie Visų Šventę mane mama vėl išruošė į Šilutę. Nuvažiuoju, priėmėjas verčia verčia kalinių sąrašus, o surašyta labai netvarkingai, niekaip neranda tos pavardės. Susipažinau ten su vienu mokytoju, kuris ieškojo savo brolio, sakė apvažiavęs visą Lietuvą, visus lagerius ir niekur jo nerandąs. Ant stalo

primesta įvairiausių sąrašų, pradėjau verst tuos sąsiuvinius ir suradau. Tėčio pavardė užrašyta, o apačioje pažymėta „umer". Priėjau prie to maisto priėmėjo, klausiu, kas čia užrašyta, jis irgi muistosi, nesupranta, kam taip užrašyta. Liepė eit pas lagerio viršininką. Tas mokytojas padėjo man nueit pas lagerio viršininką. Viršininkas pasakė:

– Negaliu aš visų prisimint, kas gyvas, kas miręs, galiu padaryt išimtį ir įleist į kapines. Jeigu bus miręs, kapinėse bus užrašyta.

Įleido mus į tas kapines, o šalia mūsų susidarė dar grupelė norinčių pamatyti tuos užrašus. Pagal naujai supiltus kapus pirmoj eilėj iš krašto ketvirtam kape įkaltas stulpelis, o prie stulpelio prikalta lentelė, ant lentelės užrašyta tėčio pavardė, namų adresas, straipsnis, pagal kurį buvo teistas, ir data. 1947 m. rugsėjo 13. Čia aš apalpau, tik pajutau, kad žmonės mane neša iš tų kapinių. Po to kišenėje susiieškojau rožančių, užkabinau ant to stulpelio ir grįžau į priėmimo punktą. Punkte atidaviau lagaminą su maistu ir paprašiau išdalint visiems badaujantiems.

Tais pačiais metais, gruodžio 28 dieną, mus išvežė į Sibirą.

Tėvukas buvo labai darbštus žmogus. Tėvai jo gyveno neturtingai, turėjo tik 8 ha žemės. Tėvelis išvyko į Ameriką, ten išgyveno 15 metų, užsidirbo pinigų, o grįžęs nusipirko ūkį Margių kaime ir žemės 40 ha.

Daugeliui buvo nesuprantama, kodėl *Robinzonas* pasidavė gyvas. Juk jam tik koją nesunkiai sužeidė, turėjo pistoletą ir galėjo nepasiduoti gyvas, o dabar tiek žmonių išdavė, baisu pagalvot. Požemeckas ypač buvo reikalingas, nes buvo pagrindinis partizanų gydytojas.

Turėjau du brolius, kurie už mane buvo gerokai vyresni. Juozas 1927 metais gimęs, o Stasys – 1928 metais, šiuo metu gyvena Šilalės rajone. Jie buvo augaloti bernai, bet į kariuomenę dar nereikėjo eiti. Tik vaikščioti viešai apylinkėje vengė, nes, sutikus

stribus ar rusų garnizoną, nežinai kuo gali baigtis, kada atrodai gana augalotas, o dokumentų neturi.

Kada prie Puodžiūnų partizanai iššaudė daug stribų, surinko nušautųjų ginklus, atnešė ir po šautuvą davė mano broliams. Man *Šarūnas* siūlė nedidelį pistoletą, bet aš jo neėmiau, kadangi žinojau, ką reiškia nešiotis ginklą.

1946 m. vasarą partizanai sužinojo, kad į Daujėnus iš Pumpėnų važiuos stribai agituot žmonių rašytis į kolchozą. Mūsų partizanai nuėjo į tokį pušynėlį ir pakely netoli Puodžiūnų surengė pasalą. Tik vienas stribas išbėgo gyvas į rugius, įkliuvo didžioji agitatorė partorgė, bet ji aiškino, kad esanti niekuo dėta, ėjusi pėsčia iš Kriklinių ir patekusi į tą susišaudymą. Partizanai patikėjo ir ją paleido. Pasaloje žuvo apie 18 stribų. Partizanai susirinko stribų ginklus ir pasitraukė. Mūsų dėdė Jonas Žvirgždas buvo pavarytas su pastote, vežė tuos stribus. Jo arklys, prasidėjus susišaudymui, atsistojo piestu, išsinėrė iš vežimo ir su dviem priekiniais ratais atidūmė į namus, o dėdė įvirto į griovį. Ten nejudėdamas išgulėjo porą valandų.

Visi įtarė, kad tas stribas, kuris pasislėpė rugiuose, peršovė *Kelmelį* per šlaunis. *Kelmelį* nuvežė į bunkerį už Juozo Morkūno, prie kelio į Lipniškį.

Ryte atsikėliau, mamos prie pečiaus nėra, kaip įprastu laiku ji ten vis būdavo. Išeinu į lauką, žiūriu, prie šulinio mama bliūde įmerkusi kruvinus rūbus. Aš persigandau, iškart ėmiau klaust mamos, kas atsitiko. Ji sako: „Tylėk, paskui pasakysiu". Paskiau pasakė, kad *Kelmelį* peršovė. Po savaitės išplautus ir išlygintus tuos rūbus nunešėm į bunkerį ir grąžinom *Kelmeliui*. Jį slaugė *Stirna*–Stasė Čižaitė, buvusi Įstricos mokytoja, atėjusi nuo Panevėžio, ne vietinė. Per porą savaičių žaizda užgijo, ir *Kelmelis*, nors dar ir šlubčiodamas, iš to bunkerio išėjo. Išeidamas dar užėjo pas mus atsisveikinti ir padėkot už rūpestį, nes mes juos maitinom, kartu buvo ir *Stirna*.

Gerai pažinojau partizaną Petrą Tamošiūną-*Simą*. Petras mėgo rašyti, atrodo, rašė kažkokius dienoraščius, bet vargu ar kas išliko. Bunkeryje jie turėjo spausdinimo mašinėlę, pas mus laikė pasidėjęs tušą. Tamošiūnas vadovavo partizanų grupei, kuri veikė mūsų apylinkėje. Joje, pamenu, buvo *Tilka*, *Šarūnas*, *Lapė*. Jie daugiausia čia kartu ir būdavo. Žinau, kad dažnai jis eidavo susitikti su *Briedžiu*. Teko girdėt, kad *Simas* buvo paimtas, užverbuotas, bet paleistas grįžo vėl pas partizanus. Kad jis ką būtų išdavęs, neteko girdėti.

Tėvai mums labai drausdavo eit žiūrėt miestelių aikštėse išniekintų partizanų kūnų, nes viešai parodyti jausmai – ašaros, aimanos – galėjo užtraukti baisią stribų nemalonę. Tuo metu, kai nušautas partizanas *Mažylis* gulėjo Panevėžio MGB būstinės kieme ant bruko akmenų, man kaip tik pasitaikė būti Panevėžyje ir praeiti pro šalį. Kiemo vartai buvo atidaryti, aš pamažėle praslinkau ir iškart pažinau gulintį krašte *Mažylį*–Petrą Jušką, o šalia jo *Karvelį*. Tai buvo 1947 metų vasarą.

Partizanas *Kurapkiukas*-Juozas Aleksandravičius kilęs nuo Pumpėnų. Skukauskai buvo jo giminės, jis pas juos daugiausia ir laikėsi. Žuvo 1947 metais su Jonu Žičkumi-*Pilypu*.

Pas mus lankydavosi partizanas Antanas Antanavičius-*Gaidukas* iš Žiliškių kaimo, netoli Subačiaus, ateidavo *Hitleris*–Petras Lupeikis iš Tiltagalių.

Partizanas Sargautas Rafaelis palaikė ryšį su Danute Kiseliauskaite-*Zigma*. Ji partizanams pristatinėjo vaistus, už tą ir įkliuvo. Buvo teista, sėdėjo lageryje. Šiuo metu gyvena prie Karsakiškio, Naujikų kaime.

Meškiukas–Adolis Gruzdys kilęs nuo Karsakiškio. Jie motiną išvedė į Latviją, paskui stengėsi legalizuotis, nusipirko pasą. Mes su Vytautu Mažyliu dirbom kartu. Į mūsų galulaukę jie atvesdavo karvę, aš ją nuvesdavau pas Mažylius, Vytautas ir Kazys tą karvę papjaudavo ir veždavo į Panevėžį. Už parduotą mėsą

gaudavo 500 červoncų, už kuriuos pirkdavo pasus. Kam tuos pinigus perduodavo, iš ko gaudavo pasus, aš nežinau, tik nueidavau jų paimti. Gavusi pasą, turėjau jį laikyt kur nors paviršiuje, kad, esant reikalui, galėčiau kaip greičiau juo atsikratyt.

Bunkeryje gyvenimo sąlygos buvo sunkios. Trūksta oro, vietos mažai, drėgna. Geresnio bunkerio vidus būdavo išklotas rąstais, tiek šonai, tiek stogas. Čia, kur prie mūsų, Juozapaitienės žemėje kasė bunkerį prie Svalios, nereikėjo žemių toli vežti, žemes pylė tiesiai Svalion.

Su partizanais bendraujant, laikėmės šiek tiek ir konspiracijos, stengdavomės kuo mažiau žinot partizanų vardų, pavardžių, daugiau prisimindavome slapyvardžius.

Pamenu, Šimonyse 1947 m. vyko didelės partizanų kautynės su rusų NKVD kariuomene. Po kautynių pas mus buvo atbėgę keturi partizanai: *Liepa*–Petras Malinauskas, *Bijūnėlis*–Povilas Vincevičius, *Už*a–Jonas Vincevičius ir *Pampuška*–Stasys Vincevičius, kilę nuo Viešintų, iš Šilamiškio kaimo. Maždaug po poros mėnesių jie atėjo pas mus ir ėmė kalbint mūsų mamą. Kadangi jų artimieji nežinojo, kur jie yra, tai jie norėjo, kad mes kaip nors praneštume apie juos. Mūsų krašte jie įsikūrė, atrodo, visai neblogai, susidraugavo su mūsų partizanais. Taigi man teko eit į Šimonių kraštą ir Viešintose susirast Malinausko brolį. Pagal susitarimą, nuėjusi pas Malinauską, turėjau prisistatyt, kad ieškau pirkt karvės. Dar man paaiškino, kaip nuo Subačiaus tiesiai galėsiu pasiekt Viešintas. Viešintose mane maloniai priėmė Malinauskai. Pas juos aš pernakvojau, pasakiau, kad visi vyrai gyvi ir sveiki. Iš Viešintų ėjau į Šimonis. Šimonyse šalia lentpjūvės stovėjo nedidelė gryčiutė, toje gryčiutėje gyveno brolių Vincevičių teta. Ji mane nuvedė pas jų motiną, kuri privaišino įvairiom uogienėm. Jai taip pat pasakiau, kad jos sūnai gyvi ir sveiki. Motina labai džiaugėsi ir buvo be galo laiminga. Į Šimonis man buvo patogu eit, kadangi mamos sesuo tarnavo pas kunigą Banaitį už šeimininkę.

Kiek man žinoma, iš mūsų apylinkės stribams dirbo Pranas Masilionis iš Margių kaimo, buvo seniūnas. Kada mus vežė į Sibirą, stribai jam paliko mūsų gryčios ir klėties raktus. Kai grįžom iš Sibiro, Masilionių namuose teko matyt kai kurių mūsų daiktų, bet apie juos jie ir užsimint nenorėjo. O įtartiniausias išdavikas buvo Kazys Juozapaitis. Mes žinojom, kad jį partizanai sutvarkė, bet kas ir kaip tą padarė, tik gandus girdėjau, atseit jį sunaikino Jonas Alikauskas. Juozapaitį rado Margių kaime užmuštą.

Stribai vogė viską, kas tik buvo brangesnio. Dabar frotiniai rankšluosčiai nenaujiena, o tada tėčio atsivežti iš Amerikos buvo labai brangūs ir niekas daugiau tokių apylinkėje neturėjo. Mama kaip relikviją saugojo juos man, atseit bus kraičiui. Specialiai suvyniodavo į purviniausius skudurus, bet stribai juos vis tiek rado, nė vieno neliko, visus išnešė. Pavogė tėčio atsivežtą kišeninį auksinį laikrodį, jis irgi buvo paslėptas. Likusį sidabrinį laikrodį mama susuko į skudurus ir pečinykan įkišo, bet ir tą surado. Labai garsus stribas Pumpėnuose buvo „Taukuotis", tokia jo pravardė. Tai buvo didžiausias lašinių ir dešrų vagis, nors pas mus jis vaizduodavo labai gerą ir dorą „liaudies gynėją", kadangi buvo kaimynas, gyveno Ylekio gryčioje iš kažkur atsibastęs, turėjo daugybę vaikų. Neilgai jis toj gryčiutėj ir gyveno, kai tik atėjo rusai, tuoj į stribus įsirašė. Iš Sabonėlių kaimo buvo išėjęs į stribus vienas, atrodo, ramus žmogus. Tai tas „ramus" žmogus prisiplėšė iš Tamošiūno rūbų, batų, o per langą jį nušovė tas pats „Taukuotis", nes Tamošiūno turto abu nepasidalino.

Iki mūsų ištrėmimo tokių plėšikavimų nebuvo, bet vėliau mums rašė į Sibirą, kad toks Alfonsas Šinkevičius, kurį mes vadindavome „Kaščiuku" (mergvaikis), iš Sabonėlių kaimo su kitais tokiais pat kaip jis buvo pradėję plėšikaut partizanų vardu. Jie buvo keturiese, bet juos suėmė patys čekistai. Ginkluoti eidavo naktimis plėšt žmonių, kuriems aiškino, kad jie remia partizanus ir renka jiems duoklę.

Neteko girdėt, kad partizanai mūsų krašte būtų ką nors apvogę ar apiplėšę. Nors vienas toks panašus atvejis tikrai buvo, kada „Tadas" su „Tadiene" apiplėšė mūsų dėdę Joną Žvirgždą Kliuokmaniškių kaime. Jis nestojo į rusų kariuomenę, slapstėsi namuose, vėliau registravosi, kadangi turėjo dvi dukrytes, žmoną, žmogus laikėsi prie šeimos.

Nežinau, iš kur „Tadas" su „Tadiene" sužinojo, kad dėdė buvo ką tik papjovęs kiaulę. Užvažiavo pas jį su arkliu, su jais kažkas dar trečias buvo, susikrovė visą tą mėsą ir ieškojo, ką čia daugiau paimt. Įėję seklyčion, ėmė verst skrynias. O mūsų geresni rūbai buvo nuvežti pas tą dėdę. Kada jie pradėjo tuos rūbus kilot, dėdienė pasakė:

– Šituos galit imt, čia Morkūnų rūbai, ne mūsų...

Kai tik paminėjo šitą pavardę, iškart viską paliko ir išvažiavo. Mūsų partizanai nustatė, kad tai tikrai buvo „Tadas" su „Tadiene". Pamenu, Stašys-*Lapė* labai supyko ir pasakė, kad daugiau jie čia nebeateis. Supratome, kad jiems viską liepė grąžinti, nors iš tikro jie nieko negrąžino.

Kartą seniūnas atneša man kvietimą į Pumpėnus. Tada turėjau tik 14 metų. Nurodyta ateit į valsčių. Aš tai nieko nesusigaudžiau, o mamai gal kas ir aišku buvo, kodėl ne ją į valsčių šaukia, o mane, nepilnametę mergičkiotę. Palydėjo mama iki sodybos kryželio, peržegnojo ir palinkėjo laimingai grįžt.

Nueinu į valsčių, prisistatau, kad esu kviesta. Už stalo sėdėjo vienas raštininkas ir rašė kažką. Man prisistačius, jis pakėlė telefono ragelį ir kažkam paskambino. Įeina gražus vyriškis garbanotais plaukais (kaip netrukus sužinojau, Jonas Kudulis). Taip jau maloniai duris atidarinėja ir uždarinėja ir vedasi mane į stribų būstinės pusę. (Jonas Kudulis ilgą laiką dirbo Pasvalyje, saugume. Atėjus atgimimo laikotarpiui, pasitraukė į Druskininkus, kur gyvena ir šiuo metu.)

Dabar aš supratau, į kieno rankas patekau. Įsivedė į kabinetą, nuotaika jo gera, mina švelni. Čia pat jis man pradėjo suokt, kad tėvas nekaltai sėdi, kad gali jam padėt, jeigu aš jam padėčiau. O padėjimas mano toks: aš turėčiau sužinoti, kur slapstosi Tamošiūnas-*Simas*, Stašys-*Lapė* ir kiti. Esu kilusi iš didžiažemių šeimos, galėčiau įsileist karves į valdišką mišką, niekas man nieko nesakys, galėčiau ten jas ganyt, tuo prisidengdama, gal pamatyčiau ką nors, gal ką nors sužinočiau, gal kokį bunkerį rasčiau. Jei ką sužinočiau, pas juos neičiau. Jis pats užeis su apsauga. Mūsų sode yra sūpynės, jis bus tose sūpynėse, mane pasikvies. O kai pasikalbėsim abu ir kai mama klaus, ką jis tau sakė, tada pasakysiu, kad aš jam patinku, kad jis mane mergina, todėl ir pasikvietė pasišnekėt.

Išklausiusi aš jam pasakiau: „Kiek man žinoma, „banditai" labai pikti ir labai ginkluoti, aš į ginkluotų nagus nelįsiu, mes seniai neinam nei uogaut, nei grybaut į mišką, o dar su karvėm, iššaudys ir gyvulius, ten neisiu niekada, aš dar jauna, noriu gyvent". Tada iš to simpatiško veido koks pasidarė baisus liuciferis, išsitraukė iš stalčiaus guminę lazdą ir, kas buvo po ranka – stalą, kėdę, duris, sienas – viską daužė su ta lazda, bet aš tikėjau šventai, kad mamos uždėtas kryželis neleido sušert man. Šaukė jis kaip pasiutęs, kad mus išveš kur baltos meškos, sušaldys ledynuose, tėvą supūdys kalėjime, ką jis ir padarė netrukus, o dėl mūsų šiek tiek apsiriko, nuvežė ne kur baltos meškos, o kur rudos, be to, išgyvenom ir sugrįžom dar.

Atidarė duris, išleido, liepė dar apsigalvot ir ateit. Parėjau namo, viską papasakojau mamai. Mama sako:

– Reiktų su vyrais pasišnekėt.

Pavalgius atsiguliau, bet kur tau Dieve užmigsi, nes baisus velnias prieš akis stovi. Nuėjau pas karves, piemenaitę paleidau į namus pavalgyt ir pasakiau, kad atneštų krepšelį, gal eisiu į

mišką pagrybauti. Grįždama atnešė ji man tą krepšelį, dar nuėjau pas Skukauskus, ten truputį pabuvau, įsitikinau, kad manęs niekas tikrai neseka, tada tiesiai pas partizanus į bunkerį. Bunkeryje radau *Simą*, *Lapę*, *Šarūną*, *Tilką* ir *Briedį*. Kai viską papasakojau apie tą mano verbavimą, mūsiškiai lyg ir galvojo, kad gal reiktų parodyt kokį nors bunkerį, bet *Briedis* užprotestavo:

– Ne, vyrai, varys iki galo, kol pasitvirtins informacija. Tegu pasilieka taip, kaip pasakė.

Taip aš daugiau pas tą Kudulį ir nenuėjau. Ir jis daugiau pas mane neprisistatė. O gruodžio mėnesį tais pačiais metais mus išvežė į Sibirą.

Vėliau man pasakojo Bronė Januškaitė, kaip jau po mūsų vežė į Sibirą kitą šeimą. Tie žmonės turėjo „samagono" ir tuos stribus pavaišino, o dvylikametį berniuką įspėjo, kad bėgtų. Tas berniukas pabėgo iki artimiausio kaimyno, kaimynas davė arklį, taip jis ir išsisuko nuo tremties.

Po kurio laiko tą vaiką visgi surado stribai, bet į Sibirą nebenuvežė. Čia vietoje jį varinėjosi Kudulis po mūsų tėviškę, po mišką, o mūsų sodyboj liepė jam išsipjaut lazdą. Kai išsipjovė, ta lazda Kudulis taip sumušė berniuką, kad sveikos vietos ant kūno nebuvo. Po to jį įmetė į mūsų pirtį ir uždarė, matyt, tikėjosi, kad numirs, bet jis išgyveno, tada jį paleido.

Jutiškių kaime iš Mažylių šeimos slapstėsi tik vienas Kazys, o kiti jo broliai nesislapstė. Po mūsų ištrėmimo jis man parašė laišką ir siūlėsi atvažiuot pas mus į Sibirą. Aš dar buvau per jauna ir nesupratau to laiško prasmės, nes jis neparašė, dėl ko turi palikti tėviškę ir savo noru važiuot į Sibirą. Mes tada dar labai sunkiai gyvenom Sibire. Į tą Kaziuko laišką aš neatsakiau, man atrodė, kad atsikviest žmogų iš Lietuvos – per didelė kaina jau vien moraline prasme. Tik grįžusi į Lietuvą sužinojau, kad Kaziukas išėjo į mišką ir žuvo. Kažkokį sunkų akmenį tebenešioju širdyje iki šios dienos, kodėl tada aš jam neparašiau laiško, kodėl nesutikau,

kad jis atvažiuotų į Sibirą, gal būčiau žmogų išgelbėjusi, nes, pasirodo, jam jau reikėjo eiti į kariuomenę, okupantams tarnauti nenorėjo, aš atstūmiau, beliko tik miškas...

Dar būdama Sibire, 1952 m. pavasarį gavau pasveikinimą iš *Briedžio*. Sveikino jis mane su vardo diena. Aš kažkaip visą laiką tikėjau, kad jis išliko gyvas, maniau, kur nors Rusijoje išbėgęs gyvena.

Daugiausia laiškų į Sibirą man parašydavo Bronius Stašys-*Lapė*, vėliau parašydavo ir *Šarūnas*. Laiškuose jų parašų nebuvo, kas rašė, atskirdavau tik pagal raštą. Kai žuvo *Šarūnas*, man parašė *Lapė*, ten dar buvo kažkokia naujai sudėta daina užrašyta ir paminėta: „... neverk, Stasyte, Antanas išėjo iš mūsų tarpo".

Sibire išbuvome 9 metus ir 9 mėnesius. Ištremti buvome Tomsko srityje, Puškintroicko rajone. Grįžome 1957 m. spalio mėnesį. Sibire gyvenome pačiame rajono centre – mieste. Pradžioje dirbome prie statybų, teko tinkuoti namus, vėliau veždavau vandenį į pirtį jaučiais, su tokia Skodiene. Turėdavom prisikirst malkų miške, kūrendavom žaliom malkom. Taip vargdavom nuo ankstaus ryto iki vėlaus vakaro. Vasarą išveždavo į pievas šienaut. Vyrai būdavo užsiėmę kitais darbais, nes jų ir labai nedaug buvo. Šieną pjaudavom dalgiais, darbas tikrai buvo labai sunkus.

Dažnai reikdavo registruotis pas komendantą. Mus labai kontroliavo ir sekė. Iš mūsų toks Juozas Tamošiūnas buvo užverbuotas. Kol nieko nežinojau, viską prie jo šnekėdavome atvirai. Jo pusseserė pabėgo į Lietuvą ir rašė jam laiškus. Laiškuose ji mokė tą Juozą, kaip bėgti iš Sibiro, o tuos laiškus, pasirodo, perskaitydavo pašte saugumiečiai. Dėl tų laiškų šitą šnipą Tamošiūną griebė saugumas ir pasodino 8 metams. Tamošiūnas buvo kilęs irgi kažkur nuo Ramygalos ar nuo Raguvos. Kadangi jis buvo invalidas (paralyžiuotas nuo vaikystės, vaikščiojo su lazdom), sėdėt jam ilgai neteko, paleido po pusantrų metų, o mes per tuos metus nors ramiai pagyvenom.

Visus laiškus, kuriuos buvau gavusi Sibire iš partizanų, sunaikinau, nes ten irgi prasidėjo išdavystės, bijojau, kad neuždarytų į kalėjimą. Baturine buvo daug lietuvių, apie 80 šeimų, bet tarp jų atsirado išdavikų, kurie savo brolius ėmė skųst čekistams. Pas mus buvo penkios lietuvių šeimos, ir tai atsirado tokių, kurie šnipinėjo ir išdavinėjo savo žmones. *Lapė* buvo atsiuntęs nuotrauką: sėdi jie ant rąstų mūsų klojime, šalia prie sienos sustatyti ginklai. Į Sibirą buvome dar nusivežę 1941 m. iššudytų Panevėžio gydytojų nuotraukas, tai visas šitas nuotraukas, laiškus ir sudeginau.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Byla Nr. 51
Arch. Nr. 313
1953–54 m.

Išrašai iš bylos dėl „ČERČILIO" ir jo būrio sunaikinimo

L. 35

ČERNAITĖ VALERIJA–"BITUTĖ" yra bandito VINCEVIČIAUS ryšininkė.

ČERNAITĖ ANELĖ–"MAŽIUTĖ" yra „ČERČILIO" būrio ryšininkė.

ČERNAITĖMS VALERIJAI ir ANELEI paruoštos sankcijos areštui ir verbavimui, kad išduotų ŠOMKĄ ir VINCEVIČIŲ.

L. 105

"ČERČILIO" būrio paieškai ir jo likvidavimui 1953 m. rugsėjo–spalio mėn. buvo parinktos kandidatūros verbavimui iš artimų šio būrio ryšininkų, tai VALERIJA ir ANELĖ ČERNAITĖS.

Turint mintyje, kad MVD 4-os valdybos paimtas banditas „GĖBELSAS" asmeniškai pažįstamas su „ČERČILIU" ir „UŽA" ("UŽA" kartu su „GĖBELSU" 1950–1951 m. žiemą slėpėsi ČERNAIČIŲ tėvų namuose), nutarta panaudoti ČERNAITES, kad per jas „GĖBELSAS" iškviestų „ČERČILĮ" ir „UŽĄ" į susitikimą su spec. grupe, kuri juos paimtų.

Kadangi 4-os MVD valdybos objektas „GĖBELSAS" per ČERNAITĘ VALERIJĄ užmezgė ryšį su „ČERČILIU", ČERNAIČIŲ verbavimas nutrauktas, kad būtų išvengta spec. grupės iššifravimo.

Kaip žinoma, „ČERČILIO" grupė 1953 m. lapkričio mėn. iš 2-os į 3-ią per ČERNAITĘ VALERIJĄ bandito „GĖBELSO" buvo iššaukta į susitikimą su spec. grupe. Susitikimo metu „ČERČILIS" ir „UŽA" buvo nukauti, o „ŠIPULSKIS" paimtas gyvas.

L. 68

ŠAPARNIS ANTANAS buvo užverbuotas vidaus reikalų ministro pavaduotojo pulkininko MARTAVIČIAUS 1953 m. spalio mėn. slapyvardžiu „IGNAS" ir pasiųstas sekti banditą „ČERČILĮ"–ŠOMKĄ JUOZĄ.

Po verbavimo ŠAPARNIS A., KGB nurodymu, 1953 m. spalio 11 d. važiavo į Varakiškių kaimą Joniškėlio raj. pas ryšininkę PALIUKAITĘ, kad susitiktų su „ČERČILIU" ir nustatytų jo slėpimosi vietą, bet su PALIUKAITE „IGNAS" nesusitiko. Tada jam buvo nurodyta važiuoti į Skaistgirius, susitikti su PALIUKAITE ir išsiaiškinti, ar turi ji galimybę suorganizuoti jam susitikimą su „ČERČILIU". Susitarti susitikimo vietą ir datą. Jei PALIUKAITĖ duos neigiamą atsakymą, tai paprašyti jos

perduoti laišką nuo agento „IGNO", kuriame jis turi pranešti, kad brolis vėl dirba kolūkio pirmininku ir gali padėti „ČERČILIUI".

Be to, „IGNUI" nurodyta susitikti su „ČERČILIO" ryšininke ALEKNAVIČIŪTE ir iš pokalbio nustatyti, ar ji palaiko ryšį su „ČERČILIU" ir prašyti per ją susitikti su „IGNU".

P a s t a b a. Daug metų teko rinkti Lietuvos partizanų prisiminimus. Ir gal tik keletas vengė kalbėt apie praeitį, nenorėjo jos prisiminti. Nepasakyčiau, kad tai buvo baimė patekt į KGB nemalonę...

Ne kartą per ryšininkus bandžiau susitikt ir pasišnekėt su buvusiu „Žaliosios" rinktinės partizanu Edvardu Bačeliu, tačiau susitikt su manimi ir papasakot savo prisiminimus jis atsisakė. Bet juk jis ir kiti prieš 40 metų buvo jau prakalbinti MGB tardytojų. Tad ar yra prasmė šiandien dar kartą ką nors nuslėpti. Esu įsitikinęs, kad tie išsamūs ir atviri prisipažinimai bus labai vertingi, padės plačiau nušviesti „Žaliosios" rinktinės sudėtį, jos veiklą, kovos būdą bei principus. Partizanas Edvardas Bačelis jau nuo 1945 m. ėmė slapstytis nuo sovietinės armijos, o 1946 m. stojo į partizanų būrį, kuriame iki pat sulaikymo dienos kovojo narsiai ir garbingai. Partizanai Bačelis ir Lionginas Šukys kovojo viename būryje, jų abiejų likimai labai panašūs. Ir jų lemtis ta pati. Abu paimti provokatorių gyvi, panaudoti MGB operatyvinėse priemonėse, vėliau teisti 25-iems metams lagerio. Deja, tie jų prisipažinimai daugelį pasmerkė kančioms, žūčiai Sibire... – *R.K.*

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Iš BAČELIO EDVARDO tardymo protokolų

B. b. Nr. 19330
Arch. Nr. 33978/3
1953–54 m.

1953 m. liepos 12 d.

Į banditų būrį aš įstojau 1946 m. kovo mėnesį. Apie 1945 m. gegužės mėn. susitikau savo svainį DIRSĘ, kuris anksčiau buvo nuleistas su kitais desantininkais. Pokalbio metu DIRSĖ mane ragino neit tarnaut į sovietų armiją, ir nuo to laiko ėmiau slapstytis.

Pradžioje įstojau į RUKUIŽOS–"LAMPEO" būrį, kuris veikė Panevėžio rajone. Vėliau RUKUIŽA man išrūpino dokumentus ir iš būrio aš išėjau, pasilikau „ŽALIOSIOS" rinktinėje. Turėjau „GĖBELSO" slapyvardį.

1946 m. teko dalyvauti vieno ūkio rekvizavime netoli Gustonių kaimo, iš kur kartu su banditais „APTIEKORIUM", „LIŪTU" ir vienu civiliu paėmėm siuvamąją mašiną. To žmogaus pavardės nežinau, tik žinau, kad jis buvo apylinkės pirmininkas. Tą pačią naktį iš Gustonių stotelės gyventojo paėmėm lašinių ir arklį.

1949 m. aš, „ŠARVUOTIS" ir GALIAUSKAS–"MARTINAS" Panevėžio raj. Bobkalnio miške sulaikėm vieną moterį, kurią įtarėme šnipinėjimu, ir banditas „ŠARVUOTIS" šautuvo buožės smūgiu ją užmušė.

Po šito aš paėmiau iš Bernotų kaimo gyventojo MALINAUSKO kastuvą, ir tą moterį užkasėm miške. Tos moters pavardės aš nežinau. Daugiau jokiuose teroro aktuose aš nedalyvavau.

Būryje turėjau vokišką šautuvą, kurį atidaviau banditui MATUZEVIČIUI. Paskutiniu metu turėjau automatą „PPD", pistoletą „TT", vieną granatą ir daugiau kaip šimtą šovinių.

"ŽALIOSIOS" rinktinės archyvinius dokumentus mes su banditu „LIONGINU" paslėpėme Panevėžio raj. Taruškų miške.

Mūsų ryšininkai ir rėmėjai:

SKUKAUSKAITĖ ONA, gyvenanti Kaubariškio kaime, kuri padėjo palaikyti ryšį su tėvūnijos vadu „AUDRIUM".

MEDEIKAITĖ ALFUNIA, gyvenanti Aščiagalių kaime, kuri taip pat palaikė ryšį su „AUDRIUMI".

Kiti ryšininkai, per kuriuos mes palaikėme ryšį, areštuoti.

Paskutiniu metu aš slėpiausi bunkeryje Taruškų miške. Šiuo metu bunkeris tuščias, jame nieko daugiau nėra, tik drabužiai.

Rezervinių ginklų mūsų būrys neturėjo. Ryšį mes palaikėme su „KAZOKO" būriu, „GAILIO" ir su „ŽALIOSIOS" rinktinės banditų grupėmis.

Šiuo metu aš galiu užmegzti ryšį su „ČERČILIO" būriu per Žaliapurvių kaimo gyventoją PALIONĮ PETRĄ ir su banditu „APTIEKORUM" per Gustonių kaimo gyventoją ŽYGĄ.

1953 m. gruodžio 19 d.

... 1945 m. balandžio mėn. slėpiausi savo pusseserės DIRSIENĖS ZOFIJOS namuose. Dienos metu į DIRSIENĖS namus užėjo penki milicininkai, kurie tikrino dokumentus. Dokumentų aš neturėjau. Milicininkai mane sulaikė ir išvedė iš namų. Kai tik milicininkai pradėjo mane vesti, aš puoliau bėgti. Milicininkai ėmė į mane šaudyti, sužeidė petį ir sulaikė. Pradžioje atvedė į miliciją ir pasodino į „KPZ", kur išsėdėjau vieną savaitę, o po to nuvedė į karinį komisariatą į komisiją. Komisija atleido mėnesiui dėl rankos sužeidimo. Po mėnesio, t.y., pasibaigus atleidimui, aš turėjau prisistatyti į karinį komisariatą dėl išsiuntimo į armiją. Nenorėdamas tarnauti armijoje, į komisariatą nenuvykau. Namuose pabuvęs dar penkias dienas, stojau į banditų būrį. Į būrį įstojau tokiomis aplinkybėmis:

Man gerai pažįstamas Panevėžio miesto gyventojas ABROMAVIČIUS JUOZAS, gim. apie 1923 m., turėjo giminių Panevėžio rajone, Naujikų kaime, kur jis pats dažnai nuvažiuodavo, ir ten susitikome su banditais.

Aš paprašiau ABROMAVIČIAUS, kad jis mane suvestų su banditais. ABROMAVIČIUS sutiko tą padaryti ir išvyko į kaimą, ten susitiko su banditų būrio vadu „ŽVIRBLIU", susitarė su juo, kad jis sutartoje vietoje Bobkalnio miške sutartu laiku ateis, kur aš turėsiu laukti.

Apie tai, kad „ŽVIRBLIS" sutiko mane priimti į savo būrį, ABROMAVIČIUS man pranešė 1945 m. gegužės mėnesį.

Tada aš kartu su besislapstančiais nuo tarnybos sovietinėje armijoje JUŠKA PETRU ir SIMONAVIČIUM ROMU, Panevėžio miesto gyventojais, nuėjome į Bobkalnio mišką, kur atėjo „ŽVIRBLIS" kartu su banditais PALIONIU VYTAUTU-"PONU" ir GRŪZDU KAZIU-"RAMUNĖLIU".

"ŽVIRBLIUI" mes paaiškinome, kad slapstomės nuo sovietinės armijos ir nutarėm stoti į jo būrį. „ŽVIRBLIS" sutiko mus priimti į savo būrį. Tuo pačiu metu jis mums suteikė slapyvardžius: man – „GĖBELSAS", JUŠKAI PETRUI – „MAŽYLIS" ir SIMONAVIČIUI ROMUI – „ROBINZONAS". Ginklų mums tuo metu neišdavė, kadangi jų neturėjo. Maždaug už savaitės aš iš „ŽVIRBLIO" gavau rusišką šautuvą ir 15 kovinių šovinių. Kiek vėliau JUŠKA ir SIMONAVIČIUS taip pat iš „ŽVIRBLIO" gavo ginklus. Tokiomis aplinkybėmis aš įstojau į „ŽVIRBLIO" vadovaujamą būrį. „ŽVIRBLIS" – VAZNONIS JONAS gimęs maždaug 1912 m., buvęs Panevėžio rajono Margių kaimo gyventojas, prieš vokiečių okupaciją dirbęs eiguliu.

Iki mūsų įstojimo į „ŽVIRBLIO" būrį jame buvo 8 banditai:

1. VAZNONIS JONAS-"ŽVIRBLIS".
2. LIKAS BRONIUS-"DOBILAS", Panevėžio raj. Žumbų kaimo gyventojas.
3. VAZNONIS KAZYS-"VANAGAS", būrio vado brolis.

4. GRŪZDAS ADOLFAS-"LOKYS", Panevėžio raj. Žumbų kaimo gyventojas.
5. GRŪZDAS KAZYS-"RAMUNĖ", Adolfo brolis.
6. PALIONIS VYTAUTAS-"PONAS" iš Panevėžio miesto.
7. NAVICKAS PETRAS-"JOKERIS" iš Panevėžio miesto. Žuvo 1951m. gruodžio 2 d.
8. RAMANAUSKAS VYTAUTAS-"KARVELIS" iš Panevėžio raj., Žumbų kaimo.

1945 m. birželio mėn. į „ŽVIRBLIO" būrį įstojo STANKEVIČIUS JUOZAS-"PUŠKINAS" iš Margių kaimo. Taigi „ŽVIRBLIO" būryje buvome 12 vyrų.

"ŽVIRBLIO" būrys veikė buvusiame Panevėžio valsčiuje ir dalyje Pumpėnų valsčiaus.

Šitame būryje aš išbuvau iki 1945 m. rudens, po to abu su JUŠKA PETRU išėjome į Žaliosios mišką, tiksliau į Bobkalnį, kur slapstėmės dviese. Prie mūsų netrukus prisijungė PUČĖTA JONAS ir JAKAITIS KAZYS iš Bobkalnio kaimo. Bobkalnio miške keturiese buvome apie mėnesį laiko, po to su JUŠKA P. vėl grįžome į „ŽVIRBLIO" būrį, aš su PUČĖTA JONU išėjome gyventi į bunkerį, kuris buvo įrengtas PUČĖTOS JONO ūkyje, o JAKAITIS KAZYS slapstėsi bunkery savo ūkyje. Pas PUČĖTĄ bunkeryje mes išgyvenome iki 1945 m. gruodžio mėn., po to aš išėjau į Bobkalnio mišką, o PUČĖTA JONAS liko tame pačiame bunkeryje. Bobkalnio miške aš sutikau RUKUIŽOS VLADO-"LAMPEO" būrį, kuriame buvo 10–11 banditų. RUKUIŽAI sutikus, aš prisijungiau prie jo būrio.

1953 m. gruodžio 21 d.

"LAMPEO" būryje aš išbuvau iki 1946 m. sausio 18 d., o sausio 18 d. kartu su būrio banditu ALENČIKU ALEKSU-"KELMELIU" išėjome slapstytis į ALENČIKO ALEKSO sodybą, kur kambaryje po grindimis buvo įrengtas bunkeris; jame gyvenome iki 1946 m. gegužės mėnesio,

o gegužės mėn. išėjome į Žaliosios mišką, kur susitikome su STANKEVIČIAUS JURGIO-"LIŪTO" būriu, kuriame buvo iki 30 banditų. „LIŪTUI" sutikus, pasilikome jo būryje.

Tame būryje išbuvau iki 1946 m. liepos mėn., po to išėjau iš būrio ir nuėjau į Ūtos mišką, kur sutikau ŠOMKĄ JUOZĄ-"ČERČILĮ", jo būryje buvo 10 banditų. Jam sutikus, įstojau į jo vadovaujamą būrį, kuriame išbuvau iki 1946 m. lapkričio mėn. Po to iš „ČERČILIO" būrio išėjau ir slapsčiausi bunkeryje Ūtos kaime pas RINKEVIČIENĘ ONĄ. Čia gyvenamojo namo sienoje buvo bunkeris, kuriame slėpėsi ir banditas ALENČIKAS ALEKSAS. Kartu su ALENČIKU šitame bunkeryje slapsčiausi iki 1947 m. gegužės mėn., o gegužės mėn. abu išėjome į Žaliosios mišką, kur susitikome būrio vadą KULĮ STASĮ-"BRIEDĮ" ir įstojom į jo būrį; būryje buvo iki 40 banditų. „BRIEDŽIO" būryje išbuvome neilgai, apie mėnesį, po to 1947 m. birželio mėn. aš vienas iš būrio išėjau į Ūtos mišką ir iš naujo įstojau į „ČERČILIO" būrį, kuriame išbuvau iki 1947 m. rugpjūčio mėn. 1947 m. rugpjūčio mėn. išėjau iš „ČERČILIO" būrio į Taruškų mišką, čia įstojau į JUŠKOS ANTANO-"VILKO" būrį ir išbuvau jame iki 1947 m. spalio mėn., po to grįžau slapstytis vėl į bunkerį pas RINKEVIČIENĘ ONĄ. Tame pačiame bunkeryje sutikau banditus ALENČIKĄ ALEKSĄ ir ŽYGĄ ANTANĄ-"APTIEKORIŲ". Čia aš išbuvau iki 1948 m. vasario mėn., po to su ALENČIKU A. išėjom į Panevėžio raj. Pagojo kaimą pas šio kaimo gyventoją GUMBINĄ MOTIEJŲ, pas kurį slapstėmės jo namuose šiene, o „APTIEKORIUS" liko pas RINKEVIČIENĘ ONĄ.

Pas GUMBINĄ išgyvenome iki 1948 m. spalio mėn., po to abu išėjom į Taruškų mišką ir prisijungėm prie „VILKO" būrio, kuriame tuo metu buvo daugiau nei 20 banditų. Čia išbuvome iki 1949 m. pavasario. Taruškų miške gyvenom specialiai įrengtose palapinėse. 1949 m. pavasarį mes, 4-5 banditai, išėjome į Ūtos mišką pas „ČERČILĮ", kur išbuvome apie dvi savaites, paskui vėl grįžome į Taruškų mišką, į „VILKO" būrį, kuriame išbuvome iki 1949 m. spalio mėn. Po to su „VILKO" būrio banditu GALIAUSKU JUOZU-"MARTINU' išėjome į Panevėžio

raj. Dembavos kaimą pas šio kaimo gyventoją ŠABLINSKĄ JONĄ, nutarėm jo ūkyje įrengti bunkerį. ŠABLINSKAS su mūsų pasiūlymu sutiko. Tada mes su GALIAUSKU įsirengėm daržinėje bunkerį, kuriame išgyvenome iki 1950 m. sausio mėn. Po to abu nuėjome į Samanynės kaimą pas vieną šio kaimo gyventoją rusų tautybės (jo pavardės nežinau) ir slėpėmės pas jį namuose tris dienas. Čia naktį mus su GALIAUSKU aptiko kareiviai, susišaudymo metu mane sužeidė į šoną ir į kairę koją, bet mes sugebėjom nuo jų pasprukti. Sužeistas aš atbėgau į Lauryniškio kaimą, Panevėžio raj., pas gyventoją ČERNIENĘ EMILIJĄ, kur taip pat atbėgo ir GALIAUSKAS JUOZAS.

Kada aš sužeistas atbėgau pas ČERNIENĘ EMILIJĄ, tai buvo 1950 m. sausio mėn., jos namuose po grindimis buvo bunkeris, kuriame tuo metu slėpėsi banditai „ČERČILIS", „BRIEDIS" ir „APTIEKORIUS". Sutikus ČERNIENEI ir ten buvusiems banditams, aš likau šitame bunkeryje ir išbuvau jame iki 1950 m. balandžio mėn., o GALIAUSKAS išėjo į Teberešiškių kaimą pas ALIŠAUSKĄ KSAVERINĄ, kur taip pat slėpėsi bunkeryje.

Iš ČERNIENĖS EMILIJOS kartu su „BRIEDŽIU", „ČERČILIU" ir „APTIEKORIUMI" išėjome į Pišios mišką, kur taip pat atėjo ir GALIAUSKAS JUOZAS. Pišios miške mes penkiese išgyvenome iki 1950 m. birželio mėn., po to aš kartu su „APTIEKORIUM" ir GALIAUSKU išėjome į Taruškų mišką, o „BRIEDIS" ir „ČERČILIS" liko Pišios miške. Taruškų miške mes sutikome banditus ŠUKĮ LIONGINĄ-"MEŠKĖNĄ"-"PERKŪNĄ" ir ALEKNĄ PETRĄ-"ĄŽUOLĄ". Taruškų miške „APTIEKORIUS" kartu su mumis pragyveno apie dvi savaites ir išėjo į Viščiaus mišką pas „ČERČILĮ" ir „BRIEDĮ". GALIAUSKAS ir ALEKNA iš mūsų išėjo 1950 m. rudenį, o aš ir ŠUKYS LIONGINAS likome Taruškų miške, kur gyvenome palapinėje iki 1951 m. liepos mėn.

1951 m. pavasarį pas mus į Taruškų mišką atėjo „ČERČILIS", „BRIEDIS", MASYS MYKOLAS-"JONAITIS", ŽILYS POVILAS-"KLEVAS", „KALNIETIS" (šį slapyvardį turėjo KIMŠTAS JONAS), ALEKNA PETRAS ir GALIAUSKAS JUOZAS, kurie su manim ir ŠUKIU LIONGINU,

kaip aš jau anksčiau minėjau, išgyveno iki 1951 m. liepos mėn., po to aš su „ČERČILIU" išėjome į Viščiaus mišką, o visi kiti pasiliko Taruškų miške.

Viščiaus miške su „ČERČILIU" mes gyvenome bunkeryje iki 1952m. balandžio mėnesio.

1951 m. lapkričio mėn. prie mūsų prisijungė naujai įstojęs į būrį MATUZEVIČIUS JONAS, buvęs Spirakių kaimo gyventojas, o 1952 m. vasario mėn. dar prisijungė naujai įstojęs į būrį MORKŪNAS PETRAS, Gasparėlių kaimo gyventojas, ir, kaip jau minėjau, visi keturi slėpėmės Viščiaus miške Panevėžio rajone iki 1952 m. balandžio mėn., po to visi keturi išėjome į Taruškų mišką. Čia sutikome ŠUKĮ, GALIAUSKĄ, „BRIEDĮ", „JONAITĮ", „KLEVĄ" ir BRONIŲ KRIVICKĄ-"VILNIŲ", kilusį iš Biržų rajono. Su šiais banditais, iš viso 10 vyrų, kartu mes išgyvenome vieną mėnesį. 1952 m. gegužės mėnesį nuo mūsų atsiskyrė ir išėjo į Viščiaus mišką „ČERČILIS", „JONAITIS", MATUZEVIČIUS ir MORKŪNAS, o mes šešiese likome Taruškų miške bunkeryje.

1953 m. gruodžio 21 d.

Taruškų miške slapsčiausi iki 1952 m. spalio mėn. pabaigos, po to su ŠUKIU išėjome į Miežiškių kaimą pas MALINAUSKĄ JONĄ, pas kurį namo sandėliuke įsirengėm bunkerį ir gyvenom jame nuo 1952 m. spalio pradžios iki gruodžio pradžios, paskui iš MALINAUSKO išėjome ir nuėjome slapstytis pas Panevėžio miesto gyventoją ABROMAVIČIŲ JUOZĄ. Čia įsirengėm bunkerį daržinėje ir slėpėmės tik vieną savaitę, o po to išėjome į Taruškų mišką. Čia mes su ŠUKIU slėpėmės specialiai įrengtoj palapinėj iki 1953 m. balandžio mėn. 1953 m. gegužės mėn. tam pačiam Taruškų miške įsirengėm bunkerį, kuriame ir slėpėmės iki arešto dienos.

Per visą būryje buvimo laiką dalyvavau tik vienam mirties nuosprendžio akte.

1949 m. rugsėjo mėn. kartu su banditais GALIAUSKU JUOZU-"MARTINU", MUDURU KAZIU-"ŠARVUOČIU" ir GABRIU ANTANU-"KLAJŪNU" slapstėmės Bobkalnio miške. Palei kelią, einantį į tą mišką, mes pastebėjome vieną moterį. Ši moteris, pastebėjusi mus, metėsi bėgti miško gilumon. Paskui ją nusivijo GALIAUSKAS ir „ŠARVUOTIS", o mes su „KLAJŪNU" nubėgom į miško pusę – vienas iš vienos pusės, kitas iš kitos. Nuo kelio į miško gilumą ta moteris nubėgo apie 200 metrų, ir aš išgirdau šūvį. Po kurio laiko GALIAUSKAS ir „ŠARVUOTIS" priėjo prie mūsų, kur aš stovėjau poste, ir pasakė, kad jie nušovė tą moterį, o mane paprašė gauti kastuvą jai palaidoti. Aš nuėjau į Bernotų kaimą pas MALINAUSKĄ IGNĄ, kuris gyveno miško pakraštyje, ir paprašiau kastuvo. Gavęs iš jo kastuvą, grįžau atgal į mišką, kur manęs laukė GALIAUSKAS, „ŠARVUOTIS" ir „KLAJŪNAS". Kastuvą aš padaviau „KLAJŪNUI", ir jie visi nuėjo į mišką gilyn, o aš likau stovėti poste pamiškėje. Maždaug už 250 metrų nuo tos vietos, kur buvo nušauta moteris, kažkoks valstietis kirto malkas, prie jo buvo ir arklys su pastote. Aš stebėjau, kad tas valstietis neitų į tą vietą, kur gulėjo nušauta moteris.

Po to mes visi nuėjome į Taruškų mišką, kur susitikome su būrio vadu „VILKU". Jam aš pasakiau, kad nušovėme moterį, įtariamą šnipinėjimu. Kas ji tokia, aš nežinau, kadangi ji neturėjo jokių dokumentų, aš jos net nemačiau, nes nebuvau nuėjęs į tą vietą, kur ji buvo nušauta. Be to, dar turiu patikslinti, kad tą moterį „ŠARVUOTIS" ne šautuvo buožės smūgiu užmušė, kaip anksčiau buvo mano parodyta, bet iš šautuvo ją nušovė.

1953 m. gruodžio 22 d.

Būdamas banditų gretose, dalyvavau šių valstiečių ūkių rekvizavime:

1945 m. vasarą kartu su banditais LIKU BRONIUM-"DOBILU", GRŪZDU KAZIMIERU-"RAMUNĖLIU", GRŪZDU ADOLFU-"LO-

KIU", „KARVELIU", PALIONIU VYTAUTU-"PONU", „JOKERIU"-NAVICKU PETRU, „LAMPEO", SIMONAVIČIUMI ROMU-"ROBINZONU", JUŠKA PETRU-"MAŽYLIU", bandito „DOBILO" pasiūlymu, dalyvavome Žumbų kaimo gyventojo BARTULIO turto rekvizavime – iš jo paėmėm maišą miltų ir apie 20 kg lašinių ir viską nusinešėm į Žaliosios girią. Aš asmeniškai į BARTULIO gryčią nebuvau užėjęs, o stovėjau poste.

Maždaug po dviejų savaičių, taip pat „DOBILO" pasiūlymu, visi anksčiau išvardinti banditai, tarp jų ir aš, rekvizavome Žumbų kaimo gyventojo BEINORO ūkį – paėmėm apie 20 kg lašinių ir nunešėm į Žaliosios mišką.

1945 m. rudenį, bandito PLAČĖNO ALFONSO-"FUKO" pasiūlymu, aš, „FUKAS", ALENČIKAS ALEKSAS-"KELMELIS", „JOKERIS", „RADASTĖLIS"-SPERSKAS JONAS, SMAILYS ALFONSAS-"KREGŽDĖ", „LAMPEO" dalyvavome Panevėžio raj. Tekoriškio kaimo (netoli Taruškų geležinkelio stotelės) rusų tautybės gyventojo turto rekvizavime. Iš jo mes paėmėm kiaulę ir drabužių. Kiaulę nušovėm, paėmėm arklį ir nuvežėm į Bobkalnį.

Maždaug po mėnesio, 1948 m. rudenį, taip pat bandito PLAČĖNO pasiūlymu, rekvizavome ruso, pavarde LOGIN, ūkį. Iš jo taip pat paėmėm kiaulę, drabužių ir atsivežėm į Bobkalnį, to ruso arklį „LAMPEO" pardavė.

1946 m. vasarą aš kartu su „APTIEKORIUM" ir „LIŪTU" per vieną naktį rekvizavome du ūkius. Kaimo pavadinimo aš nebeprisimenu, tik žinau – netoli Gustonių geležinkelio stotelės. Iš vieno valstiečio paėmėm siuvamąją mašiną ir apie 15 kg lašinių, o iš kito – taip pat lašinių ir drabužių. Viską sukrovėm į vežimą ir nuvežėm į Ūtos kaimą.

1948 m. aš, „APTIEKORIUS" ir „BRIEDIS" iš Janališkių kaimo gyventojo DZIKARO paėmėm apie 15 kg lašinių, drabužių ir viską nuvežėm į Bobkalnį.

1953 m. gruodžio 24 d.

Pagal pateiktą man kaltinimą kaltu prisipažįstu visiškai. (Čia išvardintos visos priežastys, dėl kurių Edvardas Bačelis prisipažįsta kaltu. – *R.K.*)

Per visą būryje buvimo laiką teko du kartus dalyvauti susišaudyme su kareiviais.

1946 m. sausio mėn., esant „LAMPEO" būryje, kuriame buvo 10–11 banditų, Bobkalnio miške buvome apsupti kariuomenės. Susišaudymo metu buvau lengvai sužeistas į kairę koją, dar buvo sužeistas ir banditas „RADASTĖLIS". Kadangi buvo naktis, „RADASTĖLIO" kareiviai miške nerado.

Kitą kartą susišaudyme su kareiviais teko dalyvauti tokiomis aplinkybėmis:

Aš ir GALIAUSKAS-"MARTINAS" buvome Samanynės kaime pas vieną rusą, kur slėpėmės tris paras. Nakties metu mus aptiko kareiviai. Įvyko susišaudymas. Į kareivius šaudžiau iš šautuvo. Tada man sužeidė dešinę koją ir kairį šoną, bet mums pasisekė pabėgti.

1953 m. gruodžio 29 d.

SKREBIO IZIDORIAUS, Kazio, gyvenančio Panevėžio raj. Miškinių kaime, aš nepažinau ir pas jį nesu buvęs nė vieno karto.

MIKĖNAITĖS ELEONOROS, Antano, aš visai nežinau ir jos ryšiai su banditais man nežinomi.

Žinau vieną NAKVOSĄ, vardo nežinau, kuris gyvena Preidžių kaime, medžiotojas, jis kažkoks bandito ALEKNOS P. giminaitis. ALEKNA buvo vedęs šio NAKVOSO seserį ar NAKVOSAS vedęs ALEKNOS seserį. Į NAKVOSO namus Preidžių kaime aš nebuvau užėjęs, bet man su juo susitikti teko vieną kartą 1951 m. vasarą Taruškų miške. Tuo metu aš buvau su ALEKNA P. Atsitiktinai mes sutikome NAKVOSĄ,

kuris šitam miške medžiojo. NAKVOSAITĖS BRONĖS aš nežinau, taip pat nežinau apie jos ryšius su banditais.

KULBĮ DANIELIŲ, Kazio, iš Kulbių kaimo pažįstu. Jis dirbo sandėlininku „Naujo gyvenimo" kolchoze. Aš žinau, kad KULBIS DANIELIUS yra banditų ryšininkas ir rėmėjas. Pradžioje aš pas jį pradėjau užeidinėti 1950 m., su banditais ŠUKIU LIONGINU, ALEKNA PETRU, GALIAUSKU JUOZU į KULBIO DANIELIAUS namus užeidavom dažnai. Kada tik mes pas jį užeidavom, jis visada mus priglausdavo, pas jį pailsėdavom, jis mus maitino. 1951 m. aš pats asmeniškai pas KULBĮ D. nebuvau užėjęs. 1952 m. kartu su ŠUKIU L. pas KULBĮ D. ne kartą buvom užėję. 1952 m. ŠUKYS pareikalavo, kad jis mums paruoštų 500 rublių, ir jis įvykdė. Už banditų rėmimą ŠUKYS L. KULBIUI DANIELIUI išdavė padėkos lapą, kuriame pažymėta, kad jis apdovanojamas banditų medaliu – žymeniu.

LUKOŠEVIČIŪTĘ ANELĘ, Antano, aš pažįstu, ji gyvena kartu su savo motina Kulbių kaime. LUKOŠEVIČIŪTĖ A. yra banditų ryšininkė. Aš su kitais banditais pas ją pradėjau užeidinėti nuo 1950 m. 1953 m. pas ją asmeniškai nebuvau užėjęs. Ar kiti banditai pas ją užeidavo, aš nežinau. LUKOŠEVIČIŪTĖ ANELĖ mus slėpė savo namuose, ruošė mums maistą.

1954 m. sausio 9 d.

Sulaikant mane 1953 m. liepos 12 d., iš manęs buvo paimti šie ginklai:

automatas „PPD" Nr. PG 743,

pistoletas „TT" Nr. OA 3829,

granata vokiška – 1 vnt.,

šovinių automatui ir pistoletui – 100 vnt.,

vokiški žiūronai – 1 vnt.,

kompasas – 1 vnt.

Iki 1951 m. buvau ginkluotas čekoslovakišku šautuvu. Kai mane sužeidė 1951 m. sausio mėn. Samanynės kaime, savo šautuvą perdaviau GALIAUSKUI JUOZUI, o pats nuėjau į Lauryniškio kaimą pas ČERNIENĘ EMILIJĄ. Čia man „BRIEDIS" davė automatą „PPD". Pistoletą „TT" įsigijau tokiomis aplinkybėmis:

1945 m. lapkričio mėn. prieš vakarą aš kartu su „KELMELIU" ir „MAŽYLIU" buvome Bobkalnio miško pakraštyje ir pamatėme netoli Kaubariškio kaimo lauke sovietinį bombonešį. Tuo metu mes prie jo nėjome, nuėjom kitos dienos vakare. Ten, kur buvo lėktuvas, mes pamatėme nušautus tris lakūnus, vienas iš jų buvo smarkiai apdegęs, o kiti du nebuvo apdegę, tik smarkiai sudaužyti. Pas žuvusius lakūnus aš radau pistoletą „TT", kurį ir pasiėmiau. Be to, ALENČIKAS pasiėmė vieną parašiutą. Granatą man davė „ČERČILIS", žiūronus gavau iš GALIAUSKO JUOZO. 1953 m. vasario mėn. GALIAUSKAS JUOZAS kartu su KULIU STASIU žuvo netoli Aščiagalių kaimo. Žiūronų GALIAUSKAS nesinešiojo, buvo įdėjęs į bidoną su archyviniais dokumentais. Kai sužinojau, kad GALIAUSKAS žuvęs, tada kartu su ŠUKIU LIONGINU bidoną pernešėm į kitą vietą, kur mūsų buvo įrengtas kitas bunkeris. Bidone radau GALIAUSKO žiūronus ir pasiėmiau sau.

Sulaikant pas mane buvo rasta 31 fotonuotrauka, kur buvo nufotografuoti banditai, kai kuriose iš jų buvau nufotografuotas ir aš. Šias nuotraukas pasiėmiau iš to paties bidono, kur buvo sudėti archyviniai „BRIEDŽIO" dokumentai, keletą nuotraukų pasiėmė ir ŠUKYS LIONGINAS. Vienoje nuotraukoje yra nusifotografavęs banditų srities vadas „KALNIETIS", kurio pavardės aš nežinau. Kur jis šiuo metu, taip pat nežinau. Paskutinį kartą su juo Taruškų miške buvau susitikęs 1952 m. liepos mėn. Tada tam miške mes buvome kartu:

ŠUKYS LIONGINAS-"PERKŪNAS",
KULYS STASYS-"BRIEDIS",
GALIAUSKAS JUOZAS-"MARTINAS",
ŽILYS POVILAS-"KLEVAS",
KRIVICKAS BRONIUS-"VILNIUS",

KIMŠTAS JONAS-"KALNIETIS", kuris pas mus atėjo kartu su banditais:
RIAUBA KAZIU-"KAZOKU",
"ALGIMANTU"-KARBOČIUM BRONIUM,
"DIEDUKU"-ŠIBAILA.
"KALNIETIS" tada kalbėjosi su „KLEVU" dėl ryšio.

1954 m. sausio 12 d.

Peržiūrint banditų dokumentus, slėptus Taruškų miške, tarp jų rastas laiškas mėlynam voke, ant kurio užrašyta: „Visiškai slaptai. EDVARDUI". Šis laiškas priklauso man, parašytas jis 1952 m. liepos 31 d. banditų tėvūnijos vado ŠOMKOS JUOZO-"ČERČILIO", jį gavau 1952 m. vasarą per ryšininkę APŠEGIENĘ ZOSĘ, kuri, kaip esu girdėjęs, areštuota 1953 m. žiemą. Ant voko raidės K.B. reiškia - Kovos Broliui.

Šitam laiške „ČERČILIS" man praneša: kada jis grįžo iš manęs, juos apšaudė kareiviai.

Paskutinį kartą su „ČERČILIU" buvom susitikę 1952 m. balandžio mėnesį. Tada aš su banditais ŠUKIU LIONGINU-"PERKŪNU", „BRIEDŽIU", GALIAUSKU-"MARTINU", „KLEVU" ir KRIVICKU BRONIUM-"VILNIUM" buvom apsistoję Taruškų miške. Pas mus atėjo „ČERČILIS" su MATUZEVIČIUM JONU-"ŠALNA" ir MORKŪNU PETRU ir gyveno kartu su mumis Taruškų miške apie mėnesį, po to gegužės 20 d. jie iš mūsų išėjo. Apie tai man „ČERČILIS" ir pranešė; kada jie išėjo ir juos kažkur apšaudė kareiviai, gegužės 24 d. žuvo MORKŪNAS PETRAS, kaip man parašė „ČERČILIS", jis panorėjęs susitikti su ŽYGU ANTANU-"APTIEKORIUM" ir MORKŪNĄ paleidęs.

"ČERČILIS" laiške rašo, kad ten, kur gyvenom kartu, eiti negalima, nes ten yra pasala.

1952 m. žiemą aš kartu su „ČERČILIU", MATUZEVIČIUM ir MORKŪNU PETRU gyvenom bunkeryje VIŠČIAUS miške. „ČERČILIS" ir kalba apie tą patį bunkerį. Jis turėjo man grąžinti 200 rublių, apie

kuriuos ir rašo laiške. 100 rublių „ČERČILIS" man atsiuntė per ryšininkę APŠEGIENĘ ZOSĘ. Ryšį su „ČERČILIU" mes tik per ją ir palaikėm.

K.B. Edvardui! 1952 07 31

Mielas brolau, kaip gyveni, kaip tau sekasi, ar dar iškraipai savo jaunystę nuo liaudies, o gal pas jus ir saugu? Mes gyvenam dabar pusėtinai, bet kai grįžom iš jūsų, tai apsaugok Viešpatie kad buvo užplūdus liaudis, nebebuvo kur pasidėti, mat Petras žuvo tuo laiku gegužės mėn. 24 d. Būtinai užsimetė susitikti su Antanu, tai palydėjom mes jį ir paleidom vieną, už poros dienų ir žuvo, atrodo, kad išdavystė, žuvimo priežastis tiriama. Mes su Jonu šiaip taip išsigręžiojome, bet taip buvo prispaudę, kaip niekuomet, o dabar esam nusibaladoję ten, kur niekuomet nebuvom ir net negalvojom. Ten, kur pragyvenome kartu, tai neįmanoma net nueiti, kasdien liaudis sėdi, bet, atrodo, kad ta vieta nerasta, kur gyvenom, tik diena iš dienos liaudis maišosi. Žinai, kaip sunku su tais prakeiktaisiais kolchoznykais, pats negaliu nueiti, o per kitą – tai taip ir lieka. Per tris kartus gavau 1000 rublių, bet Jonas buvo basas ir nuplyšęs, tai ir išleidau, iš tų tau nesiunčiau, nes tuo laiku buvo neįmanoma, o daugiau ir negaunu, kai pailgės naktis, tai mėginsiu eiti, gal dar gausiu, tai nusiųsiu. Parašyk man, ar tu gavai kiek pinigų, kur siuntė ryšininkė, ar ne, ir kas tuos pinigus paėmė. Kaip mano palapinė, ar pasiuntei ir parkerį? Jeigu dar nepasiuntei, tai turėk. Būk geras, parašyk, nes kas penkiolika dienų tikrinsiu ryšį. Siunčiame nuoširdžiausius linkėjimus, perduok linkėjimus broliui Lionginui* (Lionginui Šukiui – *R.K.*) *ir kitiems, tuo ir baigiu, būkit sveiki ir laimingi.*

Juozas ir Jonas

1954 m. sausio 14 d.

Nuo pat vokiečių okupacijos pradžios iki 1942 m. balandžio mėn. aš dirbau Panevėžyje virvių gamykloje. 1942 m. balandžio mėn.

---

* Rusų kariuomenės ir stribų *(R. K.)*.

pareiškiau norą važiuoti dirbti į Vokietiją. Vokietijoje išbuvau nuo 1942 m. balandžio mėn. iki 1943 m. liepos. Vokietijoje pradžioje dirbau odų fabrike Pegau mieste, o po to plytų gamykloje Baltauzig mieste. 1943 m. liepos mėn. atvažiavau į Panevėžį. Nuo 1943 m. liepos iki gruodžio mėn. dirbau įvairiose Panevėžio raj. vietose dailide. 1943 m. pabaigoje stojau savanoriu į vokiečių armiją, kur ištarnavau iki 1944 m. pusės kovo eiliniu kareiviu. Po to iš armijos dezertyravau ir pradėjau dirbti įvairiuose Panevėžio raj. kaimuose pagal sutartis ir dirbau iki 1944 m. rudens.

Kada 1949 m. lapkričio 25 d. žuvo būrio vadas JUŠKA ANTANAS-"VILKAS", pas jį buvo rastas protokolas, kuris šiuo metu yra archyvinėje byloje Nr. 18601, rašytas cheminiu pieštuku. Šiame protokole nurodyta, kad banditas „ŠARVUOTIS" išprotėjo ir banditai nutarė jį sunaikinti, ką ir padarė. Aš ir pats žinau, kad „ŠARVUOTIS" išprotėjo, kad jį banditai sušaudė, kadangi jo gydyti nebuvo kur.

GABRYS ANTANAS-"KLAJŪNAS" žuvo 1949 m. rugpjūčio 14 d. Gitėnų miške, Subačiaus valsčiuje, kartu žuvo ir kiti:

1. ALENČIKAS ALEKSAS-"KELMELIS"
2. STAKĖ LEONAS-"DARIUS"
3. ŽIBIKA ANTANAS-"KAREIVIS"
4. KAPŠYS MYKOLAS-"MAIKA"
5. VALICKAS BRONIUS-"MINDAUGAS"
6. BALYS VYTAUTAS-"BRIEDIS"
7. LUKŠYS ALFONSAS-"VANAGAS"
8. GABRYS ANTANAS-"KLAJŪNAS"
9. RUDYS LIONGINAS-"LINAS".

Iš rastų dokumentų matyti, kad banditai „ŠARVUOTIS" ir „KLAJŪNAS" buvo nušauti 1949 m. rugpjūčio mėn. Vadinasi, jie negalėjo dalyvauti 1949 m. rugsėjo mėn. teroro akte, nužudant moterį Bobkalnio miške. (Tardytojo klausimas. – *R.K.*)

Taip, tuo metu aš pateikiau neteisingus duomenis, neturėjau jokio tikslo ką nors nuslėpti, paprasčiausiai neprisiminiau, kada tai buvo.

Dabar gerai pamenu, kad moteris buvo nušauta 1949 m. rugpjūčio 5 ar 6 dienomis, nes tuoj po to „ŠARVUOTIS" išprotėjo, jį gydė apie savaitę, o po devynių banditų žuvimo, prieš dvi dienas, buvo nutarta „ŠARVUOTĮ" sunaikinti.

1954 m. sausio 15 d.

Aš nedalyvavau šešiolikos moterų ir merginų sulaikyme ir jų išrengime iki nuogumo, bet kad toks atvejis buvo, tai man žinoma iš banditų pasakojimų. Tai buvo 1945 m. vasarą, aš tuo metu su JAKAIČIU KAZIU-"VALSTIEČIU" ir PUČĖTA JONU-"NASTE" buvau Bobkalnio miške. Prisimenu, banditai man pasakojo, kad šitų moterų sulaikyme dalyvavo SIMONAVIČIUS ROMUALDAS-"ROBINZONAS", „ŠARVUOTIS" ir kiti.

Banditą SARGAUTĄ RAFAELĮ aš mažai pažįstu. Žinau, kad jis buvo nuleistas parašiutu 1944 m. rudenį iš vokiečių lėktuvo. Su juo mes buvome susitikę keletą kartų, kada jis 1946 m. buvo atėjęs į Žaliosios mišką.

1954 m. sausio 20 d.

Iki 1950 m. rudens aš nežinojau, ar APŠEGIENĖ ZOSĖ palaikė ryšį su banditais ar ne, bet aš jos sodyboje pradėjau lankytis nuo 1950 m. rudens. Pirmą kartą APŠEGIENĘ sutikau tokiomis aplinkybėmis: apie 1950 m. spalio mėn. aš kartu su ŠUKIU LIONGINU ir ALEKNA PETRU buvome Taruškų miške. Miško pakraštyje prie karvių mes pastebėjome APŠEGIENĘ ZOSĘ. ŠUKYS L. ją pažinojo anksčiau, pasiūlė prie jos prieit ir paprašyt, kad ji mums į mišką atneštų valgyti. Ji sutiko. Ir greit atnešė duonos, pieno ir sūrį. Mes pavalgėm ir išėjom. Antrą kartą mes kartu su ŠUKIU L. nuėjom pas APŠEGIENĘ Z. 1951 m. žiemą. Tada aš pamačiau ir jos vyrą APŠEGĄ VLADĄ. Juos mes paprašėm bulvių, mėsos ir duonos. Ji mums davė apie 15 kg bulvių, apie 2 kg mėsos ir

apie 3 kg duonos. Mes viską pasiėmėm ir išėjom į Taruškų mišką, kur ruošėmės valgyt. Tą sykį pas APŠEGIENĘ buvom užėję nakties metu. 1951 m. vasarą aš, ŠUKYS LIONGINAS, GALIAUSKAS JUOZAS ir ALEKNA PETRAS buvome Taruškų miške ir pastebėjom APŠEGIENĘ ZOSĘ, lauke ji ganė savo karvę. Ją pasišaukėm į miško pakraštį ir paprašėm, kad ji mums atneštų valgyt. Ji mums atnešė pieno, sviesto, duonos ir sūrio. Mes pavalgėm, padėkojom jai ir išėjom. 1952 m. aš su APŠEGIENE buvau susitikęs keletą kartų.

Aš nežinau, kokį slapyvardį ji turėjo, tik žinau, kad ji buvo būrio ryšininkė ir palaikė ryšį su banditais ir banditų ryšininke RINKEVIČIŪTE ADELE, gyvenančia Ūtos kaime. Su RINKEVIČIŪTE aš kartu su kitais banditais buvau susitikęs keletą kartų Ūtos miške.

1952 m. vasarą Taruškų miške kartu su GALIAUSKU, ŠUKIU ir „BRIEDŽIU" netoli nuo APŠEGOS VLADO namų statėme bunkerį. Tada APŠEGA VLADAS atėjo pas mus ir mes sutarėme, kad jis duos mums lentų. Jis tas lentas mums atvežė savo arkliu, už ką jam ŠUKYS davė pinigų. Be to, man žinoma, kad APŠEGA VLADAS banditams darė alų ir kartu su jais per 1951 m. Kalėdas tą alų gėrė. Apie tai man pasakojo ŠUKYS LIONGINAS. ŠUKYS man sakė, kad jis kartu su kitais banditais davė grūdų, iš kurių APŠEGA jiems darė tą alų.

1954 m. vasario 4 d.

Kada aš 1945 m. gruodžio mėn. įstojau į „LAMPEO" būrį, iš banditų teko girdėti, kad šiam būriui priklauso ir ŠEIBOKAS STASYS-"TĖVAS", bet slapstosi jis vienas atskirai nuo būrio, aš asmeniškai su juo nebuvau susitikęs. Vėliau iš tų pačių banditų teko girdėti, kad ŠEIBOKAS STASYS kartu su būrio vadu RUKUIŽA-"LAMPEO" gavo dokumentus, išvyko į Vilnių ir ten buvo suimti.

Kada mes kartu su banditu ALENČIKU ALEKSU-"KELMELIU" 1946 m. gegužės mėn. išėjome iš bunkerio, įrengto jo namuose, nuėjom į Žaliosios mišką, ten sutikome keletą būrių. Pamenu, tam miške

buvo „VILKO", „LIŪTO" ir „BRIEDŽIO" būriai. Tada „BRIEDĮ" už girtuoklystes ir už peštynes pašalino iš būrio vado pareigų, vietoj jo paskyrė „KELMELĮ". Būnant tam miške, kažkas iš civilių pranešė JUŠKAI ir ALENČIKUI, kad į mūsų išsidėstymo rajoną važiuoja daug sovietinių partinių aktyvistų. Tada ALENČIKAS ir JUŠKA surinko apie 30 vyrų ir nuėjo į pasalą, kad galėtų apšaudyti tuos aktyvistus. Aš į tą pasalą nėjau, kadangi buvau basas, neturėjau batų. Kartu su manim pasiliko dar keli banditai.

Kada išėjusieji grįžo į mišką, iš jų sužinojome, kad nušovė keletą sovietinių aktyvistų ir paėmė daug ginklų.

Sovietinių aktyvistų pasaloje ir užpuolime dalyvavo:

JUŠKA ANTANAS-"VILKAS",

ALENČIKAS ALEKSAS-"KELMELIS",

KULYS STASYS-"BRIEDIS",

KAPŠYS VLADAS-"KATINAS",

STAŠYS BRONIUS-"LAPĖ",

PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS",

VINCEVIČIUS JONAS-"UŽA",

KIAULĖNAS ANTANAS-"ŠARŪNAS",

STAKĖ LEONAS-"DARIUS",

GALIAUSKAS LEONAS-"LEIKA",

DZVONKA PETRAS-"PETRAS",

LUKŠYS IZIDORIUS-"SKURDAS" ir kiti.

Kai 1945 m. gruody atėjau į „LAMPEO" būrį, čia jau radau LUKŠĮ GRACIJONĄ, nors, tiesa, jis vaikščiojo atskiroj grupėj, bet man su juo susitikti tekdavo.

1954 m. vasario 5 d.

Kai buvo likviduotas „VILKO" būrys, kartu su juo žuvo:

KAPŠYS VLADAS-"KATINAS",

STAKĖ JULIUS-"CHOMKĖ", „ŽYDAS",

DZVONKA PETRAS-"PETRAS",
LUPEIKIS JUOZAS-"VOKIETIS", „HITLERIS",
DOBROVOLSKIS KAZYS-"GANDRAS".

1954 m. vasario 25 d.

Iš kitų teko girdėti, kad „VILKO" būryje buvo toks PERLAVIČIUS ANTANAS-"KIELĖ", bet jis gyveno atskirai Pučekų miške. Asmeniškai aš su juo nebuvau susitikęs, girdėjau, kad jis žuvo.

Apie milicininką POCIŪNĄ ADOLFĄ aš girdėjau tik iš ŠUKIO LIONGINO, apie tai man pasakojo pats ŠUKYS, kad jis, gyvendamas Miežiškių kaime, 1947 m. pavasarį išgėrinėjo su tuo milicininku prie upės, po to susipešė ir, būdami abu girti, įkrito į upę, ir tas milicininkas prigėrė. Po to apie mėnesį ŠUKYS gyveno namuose, o kai milicija ėmė jo ieškoti, jis iš namų pasitraukė ir nuėjo į „VILKO" būrį.

Iš kitų banditų taip pat teko girdėti, kad buvo kažkoks vadas „ŽYGAUDAS", kad jis 1949 m. vasarą kartu su kitais banditais buvo atėjęs į Taruškų mišką į „VILKO" būrį, kur surengė būrių vadų susirinkimą, bet aš tada ten nebuvau ir pats „ŽYGAUDO" nemačiau.

Pažinojau KUNČĮ MATAUŠĄ-"STARKŲ", kuris buvo „VILKO"-JUŠKOS ANTANO būryje. Taip pat iš „VILKO" būrio pažinojau ir ZAREMBĄ BRONIŲ-"APŽERGEVIČIŲ".

Aš žinau, kur yra paslėpti ginklai. 1952 m. rudenį kartu su ŠUKIU L. buvom Taruškų miške; praeinant pro vieną eglę, ŠUKYS man parodė į ją ir pasakė, kad jis su GALIAUSKU JUOZU joje paslėpęs automatą ir rusišką šautuvą. Šis šautuvas priklausė MATUZEVIČIUI JONUI-"ŠALNAI". Prie šios eglės aš nepriėjau ir pats tų ginklų nemačiau. Tą eglę aš galėčiau rasti.

Kada MATUZEVIČIUS JONAS dezertyravo iš sovietinės armijos ir įstojo į „ČERČILIO" būrį, tai mudu su „ČERČILIU" nuėjome į mišką netoli LUKŠIO BRONIAUS sodybos Kulbių kaime, kur eglėje buvo paslėptas mano čekoslovakiškas šautuvas, kurį aš buvau gavęs iš

„BRIEDŽIO". Šitą šautuvą aš ir „ČERČILIS" įteikėme MATUZEVIČIUI J., o jo rusišką šautuvą aš perdaviau ŠUKIUI LIONGINUI. Kai 1952 m. žiemą, banditų teismo sprendimu, ALEKNĄ PETRĄ sušaudė, jo automatą pasiėmė MASYS MYKOLAS-"JONAITIS", o savo rusišką automatą „JONAITIS" perdavė ŠUKIUI. Štai šį automatą ir MATUZEVIČIAUS šautuvą ŠUKYS kartu su GALIAUSKU paslėpė Taruškų miške.

Aš pats pas KULBĮ DANIELIŲ nesislapsčiau. Iš ŠUKIO LIONGINO man yra žinoma, kad jis slapstėsi pas KULBĮ DANIELIŲ specialiai įrengtame bunkeryje.

O dėl banditų ryšio su broliais ŠUKIAIS – ANTANU, VLADU, JONU – ir jų seserim ŠUKYTE FELE man žinoma, kad jie yra banditų rėmėjai. Aš pats pas ŠUKIUS pradėjau užeidinėti 1950 metais. 1950 m. rudenį kartu su ŠUKIU LIONGINU ir ALEKNA PETRU buvom užėję pas juos pavalgyti ir pernakvoti. 1952 m. vasarą su ŠUKIU LIONGINU taip pat buvom užėję pas brolius ŠUKIUS. Tada pas juos mes išbuvome visą dieną. ŠUKYTĖ FELĖ mums paruošė valgyti. 1952 m. vasarą su ŠUKIU LIONGINU slapsčiausi Miežiškių kaime pas brolius JUŠKAS – ANTANĄ ir PETRĄ. Tada ŠUKYS LIONGINAS visiems trims broliams ŠUKIAMS ir jų seseriai išrašė apdovanojimo lapus už pagalbą banditams ir padavė vienam iš brolių, kuris buvo atėjęs pas JUŠKĄ ANTANĄ.

Broliai JUŠKOS – ANTANAS ir PETRAS – buvo banditų rėmėjai, pas juos aš pradėjau užeidinėti nuo 1950 m. 1950-1952 metais pas juos buvau užėjęs ne vieną kartą pavalgyti ir pailsėti. Broliai JUŠKOS mus visada priimdavo į savo namus ir duodavo pavalgyti. (Jų motina buvo psichiškai nesveika.)

1952 m. vasarą kartu su ŠUKIU LIONGINU ir GALIAUSKU JUOZU stovyklavome miško pakraštyje netoli LUKOŠEVIČIAUS JUOZO sodybos, pas kurį, kaip pas brolį, kažko buvo atėjusi LUKOŠEVIČIŪTĖ ANELĖ. Kai ji grįžo atgal, ŠUKYS ją pasišaukė į miško pakraštį pas save ir įteikė banditų apdovanojimo lapą už jos rėmėjišką veiklą.

LUKOŠEVIČIUS JUOZAS gyvena miško pakraštyje, turi žmoną ir dvi ar tris dukteris 10–12 metų. Pas jį su kitais banditais pradėjau

užeidinėti nuo 1950 metų rudens. Kiekvieną kartą, kada tik mes ateidavome, savo namuose jis mus sutikdavo palankiai, taip pat ir pamaitindavo. LUKOŠEVIČIUS gyveno neturtingai. 1952 m. vasarą kartu su ŠUKIU LIONGINU užėjome pas LUKOŠEVIČIŲ JUOZĄ, tada ŠUKYS LUKOŠEVIČIUI ir jo žmonai parašė apdovanojimo lapą už banditų rėmimą.

1954 m. vasario 26 d.

Apie LUKŠĮ BRONIŲ man žinoma, kad jis apie 45 m. amžiaus, turi žmoną, vardu MARIJONA, ir du ar tris vaikus. Gyvena miško pakraštyje ir yra banditų rėmėjas. Aš su kitais banditais pas jį pradėjau užeidinėti nuo 1950 m., jis mums ruošė maistą, slėpė mus savo namuose. 1953 m. man pačiam pas jį neteko užeiti. 1950 m. rudenį kartu su ŠUKIU LIONGINU ir ALEKNA PETRU „Pučekų" kolchozo pirmininkui užsakėme vieną toną grūdų. Pirmininkas gyvena Pučekų kaime. Šitas pirmininkas sutiko įvykdyti mūsų reikalavimą. Po kurio laiko ŠUKYS man pasakė, kad 20 centnerių grūdų jau paruošta ir yra pas vieną žmogų Pučekų kaime. Tada ŠUKYS liepė LUKŠIUI BRONIUI, kad tuos grūdus jis paimtų iš to žmogaus ir sumaltų, o dalį parduotų turguje, ką LUKŠYS ir padarė. Iš tų miltų LUKŠIENĖ mums kepė duoną. 1952 m. vasarą ŠUKYS LIONGINAS LUKŠIUI BRONIUI įteikė apdovanojimo lapą.

1954 m. vasario 26 d.

MILIŠKEVIČIŪTĘ EMILIJĄ, gyvenančią Kuzmiškio kaime, aš pažįstu gerai, ji gyvena kartu su motina, broliu ir seseria, jai kokie dvidešimt šešeri. MILIŠKEVIČIŪTĖ EMILIJA yra banditų rėmėja. Aš pats su kitais banditais pas ją pradėjau užeidinėti nuo 1950 m. Iki pat arešto pas ją teko lankytis ne vieną kartą, ji mums ruošė maistą. 1953 m. gegužės mėn. kartu su ŠUKIU LIONGINU užėjome pas ją nakties metu, ji mus

pavaišino, ryte, išeidami į mišką, paprašėm, kad ji mums į mišką atneštų degtinės ir užkandos. Per pietus EMILIJA mums atnešė į mišką butelį degtinės, lašinių, duonos ir kiaušinių. Mes viską išgėrėm, suvalgėm, po to ji iš mūsų išėjo. Tai buvo mano paskutinis susitikimas su ja.

KAZLAUSKAITĖ ALFUTĖ, apie 20 m. amžiaus, gyvena Miežiškių kaime, Panevėžio raj. kartu su motina, tėvu ir dviem broliais. Ji taip pat yra banditų rėmėja.

Broliai DAŠKIAI – JONAS, ANTANAS ir PETRAS – yra banditų rėmėjai, gyvena Pučekų kaime, miško pakraštyje.

BAUBLYS VLADAS gyvena Kulbių kaime, dirba Taruškų miške eiguliu, jis yra banditų rėmėjas.

1953 m. lapkričio 26 d.

Liudija DAUKŠA IGNAS, Kazio

Gimiau 1926 m. Šeduvos rajone, Puipių kaime, išsilavinimas – 6 klasės, iki arešto buvau banditų būryje.

Areštavo mane 1953 m. lapkričio 2 d. Į būrį įstojau 1945 m. gegužės mėn., į „ŽALIOSIOS" rinktinę, kuri pradžioje veikė Šeduvos rajone, po to Pakruojo, Joniškio ir Panevėžio rajonuose. Turėjau slapyvardžius: „ŠIPULSKIS", „MARATONAS" ir „PLUKAS".

Iki 1947 m. buvau eilinis banditas, o nuo 1947 m. iki 1951 m. gegužės mėn. buvau „ŽALIOSIOS" rinktinės žvalgybos skyriaus viršininkas. 1951 m. buvau paskirtas „KĘSTUČIO" tėvūnijos, kuri priklausė „ŽALIOSIOS" rinktinei, „VYČIO" apygardai, vadu. Taigi iki arešto ėjau „KĘSTUČIO" tėvūnijos vado pareigas.

Žinau, kad „ŽALIAJAI" rinktinei priklausė trys tėvūnijos: „KĘSTUČIO", „GEDIMINO" ir trečios pavadinimo tiksliai nežinau, sutrumpintai buvo rašoma „PJ", o kaip tas raides iššifruoti, aš nežinau. „KĘSTUČIO" tėvūnijai priklausė trys banditų būriai: 1. „MAŽYČIO" – būrio vadas „APTIEKORIUS", 2. „VAIDOTO" – būrio vadas iki 1952 m. buvo

„JASAITIS"-NAČIŪNAS JONAS, po to „MEŠKIŪNAS", 3. „PILIAKALNIO" – būrio vadas „VARDAUSKAS" – KRIVICKAS ANTANAS iš Moniūnų kaimo, Pakruojo rajono.

Su būrio vadu „VILKU" buvau susitikęs tik vieną kartą. Buvo šitaip: 1949 m. vasarą kartu su 10 kitų banditų, vadovaujami srities vado „KALNIEČIO" ir „ŽALIOSIOS" rinktinės vado „RAKŠNIO", ėjome į susitikimą su „VYČIO" apygardos vadu „ŽYGAUDU". Šis susitikimas buvo paskirtas miške Panevėžio rajone, „VILKO" būrio veikimo ribose. Susitikimas įvyko „VILKO" būrio stovykloje. Ten mes išbuvome apie keturias dienas. Su „ŽYGAUDU" buvo atėję aštuoni ar dešimt banditų. Tada, pamenu, „VILKO" būrio banditai atsivarė kiaulę, kurią papjovė ir paruošė pietus.

Į susitikimą su „ŽYGAUDU" tada kartu su manimi ėjo:

1. „KALNIETIS" – KIMŠTAS JONAS, srities vadas.

2. „RAKŠNYS" – JANUŠKEVIČIUS JONAS, „ŽALIOSIOS" rinktinės vadas. Dar turėjo ir slapyvardį „VILKAS" (kitur – „RAŠKINYS").

3 „BORISAS" – ČINGA LIONGINAS, „VIENYBĖS" rajono vadas, gim. 1913 m. Eimuliškio kaime, Joniškėlio rajone (kitur – slapyvardis „LONDONAS").

4. „DRĄSUTIS" – GASIŪNAS IGNAS, „VYTAUTO" rajono vadas, iš Beržinės kaimo, Pakruojo rajono.

5. „JONAITIS" – MASYS NIKODEMAS, „ŽALIOSIOS" rinktinės organizacinio skyriaus vadas. Turėjo dar slapyvardžius „RIMVYDAS" ir „KIAUNĖ". Gimęs 1919 m. Valdeikių kaime, Šeduvos rajone.

6. „KELMELIS" – ALENČIKAS ALEKSAS, laikinai einantis „MINDAUGO" rajono vado pareigas.

7. „DARIUS" – STAKĖ LEONAS.

8. „HITLERIS" – LUPEIKIS JUOZAS.

9. „ŽYDAS", „CHOMKĖ" – STAKĖ JULIUS.

1954 m. sausio 19 d.

Liudija ryšininkė
APŠEGIENĖ ZOSĖ, Zigmo

Gimiau 1926 m. Panevėžio rajone, Miežiškių kaime. Areštuota 1953 m. vasario 11 d. pagal RSFSR BK 58-1 a ir 58-11. Laikoma uždaryta MVD kalėjimo kameroje. Areštuota esu už ryšių palaikymą su banditais.

Ryšį su banditais užmezgiau 1951 m. balandžio mėn. pradžioje. Turėjau slapyvardį „NEUŽMIRŠTUOLĖ". Ryšį su banditais palaikiau iki arešto dienos.

Su BAČELIU man teko susitikti tik vieną kartą. Tai buvo 1952 m. vasarą. Tada aš dirbau Taruškų miške, pagal valdžios paruošas vežiau malkas. Kai grįžau į namus, eidama miško keliu susitikau banditus GALIAUSKĄ JUOZĄ ir KULĮ STASĮ. Su jais tada buvo dar trys banditai. Kaip man sakė GALIAUSKAS, tai BAČELIS, ŠUKYS ir trečiojo pavardės neprisimenu, jis buvo aukšto ūgio. Su BAČELIU, ŠUKIU ir trečiuoju banditu, kurie stovėjo nuošalėje, aš nesikalbėjau, kalbėjau tik su „BRIEDŽIU" ir GALIAUSKU. Dabar aš gerai nepamenu, ar tada man „BRIEDIS" perdavė laišką RINKEVIČIŪTEI ADELEI ar ne. Kalbėjausi tada su jais neilgai, apie 10 minučių ir parėjau namo.

ŠUKĮ LIONGINĄ aš pažinau nuo to laiko kaip ir BAČELĮ, kada susitikome 1952 m. vasarą Taruškų miške.

Turiu pasakyti, kad BAČELIO E. parodymai apie mane yra neteisingi, nes aš asmeniškai jam jokių laiškų nei pinigų nuo „ČERČILIO" neperdaviau. BAČELIS pasakė netiesą. Gali būti, kad aš jam ir perdaviau laišką ir pinigus, bet asmeniškai jam to aš tikrai neperdaviau. Aš ne kartą gavau laiškus iš ryšininkės RINKEVIČIŪTĖS ADELĖS ir perduodavau juos „BRIEDŽIUI" arba GALIAUSKUI JUOZUI, gal tuose paketuose buvo ir laiškai BAČELIUI, gal juose buvo ir pinigai BAČELIUI.

1954 m. sausio 19 d.

Liudija ryšininkas
APŠEGA VLADAS, Kazio

Gimiau 1923 m. Panevėžio rajone, Liudvinavos kaime. Areštuotas 1953 m. vasario 11 d. Mieliškių kaime kartu su žmona APŠEGIENE ZOSE. Šiuo metu esu laikomas MVD vidaus kalėjime. Areštuotas už banditų rėmimą.

1951 m. rudenį aš užmezgiau ryšį su banditais. Vakare atėjome iš darbo į namus, tuomet dirbau miške brigadininku. Netrukus atėjo ir mano žmona, kuri pasakė, kad miške sutikusi banditą GALIAUSKĄ JUOZĄ, kuris jai pasakęs, kad aš su arkliu atvažiuočiau į mišką, kur jie manęs lauks. Kuriam tikslui aš turėjau atvažiuoti į mišką, žmona man nepasakė. Aš pasikinkiau arklį ir nuvažiavau į mišką. Kiek pavažiavus, mane sustabdė ant kelio stovėjęs banditas, kaip vėliau sužinojau, tai buvo ŠUKYS LIONGINAS. Jis paklausė, kas aš toks ir kur važiuoju. Aš jam paaiškinau, kad mane pakvietė į mišką GALIAUSKAS JUOZAS. Tada ŠUKYS liepė man pasukti vežėčias į šoną nuo kelio, ir, pavažiavus kiek gilyn į mišką, sustojom, pririšom arklį prie medžio, o mane nusivedė dar toliau į mišką. Paėjom apie 50 metrų, ir aš pamačiau GALIAUSKĄ JUOZĄ ir dar vieną banditą. Prie jų gulėjo penki ar šeši maišai su grūdais. GALIAUSKAS man pasakė, kad aš šiuos grūdus pasiimčiau į namus, sumalčiau ir padaryčiau jiems alaus. Aš sutikau tai padaryti. Tada jie man į vežimą įmetė tris maišus grūdų, dviejuose iš jų buvo miežiai, o vienam rugiai. Jie norėjo į vežimą sumest ir likusius maišus, bet aš pasakiau, kad daugiau negaliu paimti, nes gali neišlaikyti vežimas. Tada likusius maišus paliko miške, o aš su trimis maišais grįžau į namus. Maždaug po mėnesio grūdus sumaliau ir padariau alų. Gal po kokios savaitės mane sutiko GALIAUSKAS ir, sužinojęs, kad aš grūdus jau sumaliau ir padariau jiems alų, liepė man likusius miltus ir

alų atvežti į pamiškę, kur jis mane sutiks. Aš nuvežiau, mane pasitiko GALIAUSKAS, paėmė iš manęs pastotę su miltais ir alumi ir nuvažiavo gilyn į mišką, o man liepė palaukti pamiškėje, kur jis atvarys arklį su pastote. Grįžęs pasakė, kad „BRIEDIS" kviečia mane pas jį į mišką švęst Kalėdų. Aš GALIAUSKO pasiteiravau, kaip man juos rasti miške. GALIAUSKAS nurodė proskyną, kuria turėsiu eiti, o ten mane pasitiks „BRIEDIS". Aš pažadėjau pas juos nueiti. Maždaug po savaitės buvo Kalėdos, ir aš nuėjau į mišką pas banditus. Tai buvo 1951 m. gruodžio 25 diena.

Miške proskynoje mane pasitiko „BRIEDIS" ir nusivedė gilyn į mišką, kur stovėjo jo palapinė. Palapinėje aš radau GALIAUSKĄ, ŠUKĮ. Be „BRIEDŽIO", buvo dar du banditai, kurių nei pavardžių, nei slapyvardžių nežinau. Palapinėje stovėjo radijo imtuvas, prie jo visą laiką sėdėjo „BRIEDIS" ir klausė žinių rusų ir vokiečių kalbomis. Tada pas banditus aš išbuvau apie dvi valandas ir grįžau į namus, o banditai pasiliko palapinėje. Mano statinaitė pas juos taip ir liko.

"KELMELIO" būrys:

1. „KELMELIS" – ALENČIKAS ALEKSAS.
2. „NASTĖ" – PUČĖTA JONAS, Danieliaus, Bobkalnio kaimo gyventojas.
3. „VALSTIETIS" – JAKAITIS KAZYS, Bobkalnio kaimo gyventojas.
4. „GĖBELSAS" – BAČELIS EDVARDAS, Panevėžio miesto gyventojas (iš Senamiesčio gatvės).
5. „MAŽYLIS" – JUŠKA PETRAS, Panevėžio miesto gyventojas (iš Senamiečio gatvės).
6. „ROBINZONAS" – SIMONAVIČIUS ROMUALDAS, Panevėžio miesto gyventojas (iš Senamiesčio gatvės).
7. „BRIEDIS" – BALYS VYTAUTAS.
8. „UŽA" – VINCEVIČIUS JONAS.
9. „RAMUNĖLIS" – GRŪZDAS KAZYS.
10. „LOKYS" – GRŪZDAS ADOLFAS.

11. „BIJŪNAS" – VINCEVIČIUS POVILAS, kilęs iš Viešintų valsčiaus, Šilų kaimo.

"KELMELIO" būrys turi tris kulkosvaidžius, vieną vokišką ir du rusiškus.

1946 m. lapkričio 4 d.

Iš SMAILIO JUOZO, Juozo, gim. 1923 m., apklausos protokolo

Nuo 1945 m. birželio mėn. aš priklausiau „ŽVIRBLIO" būriui Žaliosios miške. Nedidelį laiko tarpą teko praleisti be vado Bobkalnio miške ir kituose miškuose. Nuo 1945 m. spalio mėn. iki pat sulaikymo dienos priklausiau „LAMPEO" būriui.

Pradžioje „LAMPEO" būrį sudarė apie 60 banditų, po to 1945–1946 m. žiemą, kadangi stambiam būriui buvo sunku išsilaikyti, „LAMPEO" sau pasiėmė 15 banditų, o likusieji pasidalino į dvi grupes po 22 banditus. Vienai grupei vadu buvo „VILKAS", kitai – „DOBILAS". Kai 1946 m. vasario 18 d. „DOBILAS" žuvo, būriui ėmė vadovauti „KELMELIS". „VILKO" grupėje buvo šie banditai:

JUŠKA ANTANAS-"VILKAS",
KAPŠYS VLADAS-"KATINAS",
SMAILYS ALFONSAS-"KREGŽDĖ",
-"KLEVAS",
MUDURAS KAZYS-"ŠARVUOTIS",
ŽEKONIS POVILAS-"STRAZDAS" iš Trakiškio kaimo.
Kitų nepamenu.

1946 m. spalio 21 d.

Liudija „LAMPEO" būrio banditas
SPERSKAS JONAS, Juozo-"RADASTĖLIS",
gim. 1913 m. Panevėžyje

... Man teko kovoti tik vienam „LAMPEO" būryje, kuriame buvo apie 12–14 banditų.

1946 m. sausio mėn. stovyklavome Bobkalnio miške, 18-os dienos naktį mus apsupo rusai. Veržiantis iš apsupimo, aš buvau sužeistas, po to mane „LAMPEO" nusiuntė į Kaubariškio kaimą pas GRIŽIENĘ VALENTINĄ, kur jos namuose pečiuje pasidariau bunkerį ir slapsčiausi iki arešto, iki 1946 m. spalio 20 d.

Susišaudymo metu iš mūsų būrio žuvo „KREGŽDĖ" ir „DOBILAS" Bernotų kaime, „ĖCKOS" sodyboje, be to, žuvo „JOKERIS" netoli PAGARECKO sodybos.

Apie „LAMPEO" būrio banditus, areštuotus
1946 m. lapkričio-gruodžio mėnesiais

1. RUKUIŽA VLADAS

Vokiečių okupacijos laikotarpiu stojo savanoriu į policiją ir tarnavo iki vokiečių okupacijos pabaigos.

1945 m. užmezgė ryšį su buvusiu policininku ŽAKONIU POVILU ir, jo paragintas, įstojo į banditų būrį, kur buvo suteiktas jam „LAMPEO" slapyvardis. Iki 1945 m. gegužės mėn. RUKUIŽA buvo eilinis banditas ir priklausė ŽAKONIO POVILO-"STRAZDO" grupei. Po to buvo išrinktas būrio vadu ir iki 1946 m. gruodžio mėn. Panevėžio rajone aktyviai kovojo prieš sovietinę valdžią, vadovaudamas nuo 5 iki 60 banditų grupei, kuri vadinosi jo slapyvardžiu – „LAMPEO" būrys.

Būrys, vadovaujamas RUKUIŽOS VLADO, atliko keletą aktų prieš sovietinį partinį aktyvą, organizavo ginkluotus gyvenamųjų punktų, sovietinių įmonių ir įstaigų užpuolimus, dalyvavo ginkluotuose susirėmimuose su sovietinės kariuomenės daliniais.

1945 m. liepos mėn. apie 30 vyrų „LAMPEO" būrys, vadovaujamas RUKUIŽOS VLADO, įvykdė ginkluotą užpuolimą Aukštakalnio kaime, Panevėžio valsčiuje, kur žuvo 9 liaudies gynėjai – STANKEVIČIUS, BUDRYS ir kiti.

1945 m. rudenį „LAMPEO" būrys, vadovaujamas RUKUIŽOS, kartu su ALENČIKO vadovaujamu būriu įvykdė užpuolimą Ūtos kaime, kur buvo nušautas l. gynėjas BUČIŪNAS STEPAS.

1946 m. sausio mėn. šis būrys, RUKUIŽOS iniciatyva, įvykdė ginkluotą užpuolimą Martyniškių kaime, čia buvo rekvizuotas ir nužudytas kaimo gyventojas BERIOZOV K.K.

1946 m. sausio mėn. „LAMPEO" būrys dalyvavo susirėmime su sovietų armijos kareiviais, tuo metu žuvo trys banditai, o pats RUKUIŽA ir jo žmona RUKUIŽIENĖ buvo sužeisti.

1946 m. rudenį RUKUIŽA gavo 11 fiktyvių pasų ir kitų dokumentų, kuriais aprūpino savo būrio kovotojus ir su jais persikėlė į Vilniaus miestą, kur slapstėsi iki pat arešto. RUKUIŽA VLADAS nuteistas 25 metams lagerio.

2. SARGAUTAS RAFAELIS

1944 m. rugpjūčio mėn. Telšių apskrityje, Rietave užmezgė ryšį su vokiečių žvalgybos atstovu ZIMBERGU, jo paragintas, įstojo į LLA ir buvo įtrauktas į tos pačios LLA ginkluotą „VANAGO" būrį. 1944 m. rugpjūčio pabaigoje kartu su kitais šio būrio vyrais buvo pasiųstas į TROJGEN HOF vietovę, 12 km nuo ŠTUTGARTO miesto, ir ten iki 1944 m. lapkričio mėn. mokėsi vokiečių žvalgybos mokykloje, kur turėjo slapyvardį „DAUMANTAS".

1944 m. lapkričio 18 d. SARGAUTAS kartu su 12 žvalgybinės grupės narių, vadovaujami buvusio Lietuvos armijos leitenanto ŠILO

ANTANO-"KOVO", buvo nuleisti iš lėktuvo į sovietų armijos užnugarį Panevėžio rajone. Po nusileidimo SARGAUTAS kartu su kitais žvalgybininkais aktyviai prisidėjo kuriant nacionalistinius banditų junginius kovai prieš sovietų valdžią.

1945 m. vasarą spausdino ir tarp gyventojų platino antisovietinius atsišaukimus.

1945 m. rudenį priklausė banditų štabo grupei, kuriai tiesiogiai vadovavo LLA apygardos štabo viršininkas „PETRAITIS". SARGAUTAS dalyvavo daugelyje aktų prieš sovietų piliečius.

1945 m. balandžio mėn. Pušaloto valsčiuje, Eimuliškio kaime SARGAUTAS kartu su PETRAIČIO būriu, su šešiais kovotojais, dalyvavo užpuolant Eimuliškio apylinkės pirmininką TRIBUŠAUSKĄ ir tris sovietų armijos karininkus.

1945 m. gegužės mėn. SARGAUTAS su tuo pačiu būriu dalyvavo Subačiaus valsčiaus, Liudvinavos kaimo sovietinio aktyvisto ŠULSKIO JONO sušaudyme.

1945 m. lapkričio mėn. SARGAUTAS kartu su 15-os banditų grupe dalyvavo Anykščių valsčiuje, Andrioniškio kaime dviejų sovietinių piliečių sunaikinime.

Būdamas banditų junginio dalyviu, SARGAUTAS turėjo „PAKARUOKLIO" slapyvardį. Nuo 1946 m. rugpjūčio mėn. iki arešto dienos, prisidengęs fiktyviais dokumentais, SARGAUTAS nuo sovietinės valdžios persekiojimo slapstėsi Kauno kunigų seminarijoje.

SARGAUTAS RAFAELIS nuteistas 25-riems metams lagerio.

Aktas surašytas 1949 m. rugpjūčio 14 d. Subačiaus geležinkelio stotyje, dalyvaujant Kupiškio MGB viršininkui kapitonui MATULAIČIUI, jo pavaduotojui papulkininkiui ROŽKOVUI, 2-o „SB" 134 „SP" MGB vadui kapitonui POPOVUI ir Kupiškio MGB 2 „N" skyriaus vyr. oper. įgaliotiniui leitenantui VASILJEVUI.

Realizuojant iš Kupiškio MGB gautus duomenis, buvo atlikta čekistinė karinė operacija 134 ir 137 MGB šaulių pulkų pajėgomis prieš

JUŠKOS-"VILKO" apie 20 banditų būrį, išsidėsčiusį Subačiaus valsčiuje, Gitėnų miške 68 ir 69 kvartaluose.

Operacijos metu nukauti devyni banditai:

1. ALENČIKAS ALEKSAS-"KELMELIS", gim. 1916 m., banditų rajono štabo darbuotojas.
2. STAKĖ LEONAS-"DARIUS", gim. 1925 m., banditų rajono štabo darbuotojas.
3. BALYS VYTAUTAS-"BRIEDIS", būryje nuo 1944 m.
4. KAPŠYS MYKOLAS, Jono-"MAIKA", gim. 1910 m., būryje nuo 1947 m.
5. ŽIBIKA ANTANAS-"KAREIVIS", gim. 1904 m., būryje nuo 1947m.
6. LUKŠYS ALFONSAS, Vlado-"VANAGAS", gim. 1928 m., būryje nuo 1948 m.
7. RUDYS LIONGINAS, Jono-"LINAS".
8. VALICKAS BRONIUS-"MINDAUGAS", gim. 1928 m., būryje nuo 1949 m.
9. GABRYS ANTANAS-„KLAJŪNAS", gim. 1928 m., būryje nuo 1949 m.

Kitas aktas surašytas 1949 m. lapkričio 25 d., kuriame pažymėta, kad, realizuojant iš Kupiškio MGB gautus duomenis dėl šešių „VILKO" būrio banditų likvidavimo, kurie slapstėsi Subačiaus valsčiuje miške 54-55 kvartaluose, MGB kariuomenės garnizono ir Kupiškio raj. rusų l.g. pajėgomis buvo atlikta karinė operacija, kurios metu nukauti visi šeši:

1. JUŠKA ANTANAS-"VILKAS", gim. 1912 m.
2. DZVONKA PETRAS, Antano-"PETRAS", gim. 1919 m., iš Aukštuolių kaimo, Subačiaus valsčiaus.
3. STAKĖ JULIUS, Juozo-"ŽYDAS", „DRĄSUOLIS", gim. 1919 m., iš Aukštuolių kaimo, Subačiaus valsčiaus.
4. KAPŠYS VLADAS-"KATINAS".

5. LUPEIKIS JUOZAS-"HITLERIS".
6. DOBROVOLSKIS KAZYS-"GANDRAS".

1953 m. rugpjūčio 26 d. Panevėžio raj. Žaliosios miške čekistinės karinės operacijos metu nukauti trys banditai:

1. ŽEIMYS JONAS, Kazio-"BITINAS", „LAIMUTIS", gim. 1911 m., „ALGIRDO" būrio vadas, kuris priklausė „GEDIMINO" rajonui, „ŽALIOSIOS" rinktinei.

2. MAŽYLIS ANTANAS, Antano-"DŪMELIS", gim. 1928 m., iš Baroniškių kaimo, Joniškėlio rajono. Būryje nuo 1948 m.

3. MAŽYLIS KAZYS, Antano-"KAZOKAS". Būryje nuo 1948 m. (Abu broliai.)

Apie „NEMUNĖLIO" būrį

Pažyma, kurioje nurodyta „NEMUNĖLIO" būrio sudėtis. Būrys veikė Troškūnų ir Panevėžio rajonų teritorijose.

Būrys buvo suformuotas 1947 m., į jo sudėtį įėjo išsklaidytų „ŠULO", „ČEPONIO" ir „LAMPEO" būrių likę nariai.

Būrio organizatorius – „ŠERMUKŠNIS"–VAIČEKONIS ANTANAS, buvęs Panevėžio raj., Girelės kaimo gyventojas.

Nuo 1951 m. pavasario, žuvus „ŠERMUKŠNIUI", būriui vadovauja „NEMUNĖLIS"–BLINKEVIČIUS MYKOLAS, Juozo, buvęs Troškūnų raj., Kučkų kaimo gyventojas.

Pagrindinis veiklos rajonas yra Raguvos miškas, Regstynės vietovė ir gretutiniai kaimai: Krityžės, Raguvos, Putiliškių, Jočiūnų, Raguvėlės ir Troškūnų raj. – Narbutai, Klepšiai, Miežiškiai ir Mažionys.

"NEMUNĖLIO" būrį sudaro:

1. „NEMUNĖLIS"–BLINKEVIČIUS MYKOLAS, Juozo, gim. 1924m. Kučių kaime, Troškūnų rajone. Būrio vadas.

2. „KAZOKAS"–RIAUBA KAZYS, Andriaus, gim. 1922 m. Putiliškių kaime. Ūkio dalies viršininkas.
3. „OŽYS"–ŠINKŪNAS KAZYS, Jono, gim. 1921 m. Putiliškių kaime.
4. „ŽEMAITUKAS"–DEVEIKIS JONAS, Mykolo, gim. 1929 m. Jočiūnų kaime, Troškūnų rajone. Būryje nuo 1949 m.
5. „LIEPA"-MICKŪNAS ANTANAS, Antano, gim. 1924 m. Putiliškių kaime.
6. „STIRNA"–JUOZEVIČIUS-ŠINKŪNAS JONAS, Jono, gim. 1916m. Putiliškių kaime.
7. „DŽIUGAS", „ŽAIBAS"–SURVILA VYTAUTAS, Kazio, gim. 1917m. Titeikių kaime, Troškūnų rajone.
8. BLINKEVIČIUS JUOZAS, Juozo, gim. 1932 m. Kučkų kaime, Troškūnų rajone. Būryje nuo 1951 m.

Pažymą pasirašo Panevėžio
MGB skyriaus
viršininkas papulkininkis
ŠILNIKOV
1952 08 04

Apie „ĄŽUOLO" būrį

Pažyma, kurioje nurodyta „ĄŽUOLO" būrio sudėtis ir jo veiklos teritorija. Pažymėta, kad „ĄŽUOLO" būrys buvo suformuotas 1948 m. Panevėžio raj. teritorijoje, į jo sudėtį įėjo išsklaidytų „LAMPEO" ir „VILKO" būrių likę nariai. Būryje priskaičiuojama iki 10. Būrio vadas ir organizatorius – „ĄŽUOLAS"–ALEKNA PETRAS, Adomo, buvęs Panevėžio raj., Tautkūnų kaimo gyventojas.

Pagrindinis būrio veikimo rajonas yra Gitėnų miškas, Pakalnių ir šalia esantys kaimai: Kulbiai, Bajoriškiai, Pučekai, Biliūnai, Velžys, ten jie turi savo ryšininkus ir rėmėjus. Šiuo metu „ĄŽUOLO" būrį sudaro:

1. „ĄŽUOLAS"–ALEKNA PETRAS, gim. 1916 m.
2. „MARTINAS"–GALIAUSKAS JUOZAS, Alekso, gim. 1922 m. Venslaviškių kaime.
3. „MEŠKĖNAS", „PERKŪNAS"–ŠUKYS LIONGINAS, Aleksandro, gim. 1916 m. Miežiškiuose.
4. „GĖBELSAS", „TYLUTIS"–BAČELIS EDVARDAS, Juozo, gim. 1925 m. Panevėžyje.

1954 m. gegužės 15 d.

NUTARIMAS

Pagal banditų ŠUKIO L. A. ir BAČELIO E. duotus parodymus išaiškinti šie banditai, ryšininkai ir rėmėjai:

1. LUKŠYS IZIDORIUS-"SKURDAS", būrio dalyvis.
2. MALINAUSKAS IGNAS, Panevėžio raj., Bernotų kaimo gyventojas, banditų rėmėjas.
3. SKUKAUSKAITĖ ONA, Prano, Miežiškių kaimo gyventoja, banditų rėmėja.
4. ČERNIENĖ EMILIJA, Antano, gim. 1892 m. Panevėžio raj., Lauryniškių kaime, banditų rėmėja.
5. SKUKAUSKAITĖ ALFUTĖ, Prano, gim. 1930 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėja.
6. PUČĖTA JONAS, Danieliaus, gim. 1917 m. Bobkalnio kaime, Panevėžio raj., gyvenantis Vaivadėlių kaime, buvęs banditas, legalizavęsis.
7. MALINAUSKAS JONAS, Augusto, gim. 1916 m., Miežiškių kaimo gyventojas, banditų rėmėjas.

8. ŠUKYS ANTANAS, Motiejaus, gim. 1917 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėjas.
9. ŠUKYS JONAS, Motiejaus, gim. 1913 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėjas.
10. ŠABLINSKAS JONAS, Juozo, gim. 1927 m., Dembavos kaimo gyventojas, banditų rėmėjas.
11. GRYBINAS MOTIEJUS, Alekso, gim. 1884 m., Padgojaus kaimo gyventojas, banditų rėmėjas.
12. RINKEVIČIENĖ ONA, Kazio, gim. 1887 m., Ūtos kaimo gyventoja, banditų rėmėja.
13. MATUZEVIČIUS JONAS, Jono, gim. 1928 m., Panevėžio raj., Linonių kaimo gyventojas. Banditas.
14. APŠEGIENĖ ZOSĖ, Zigmo, gim. 1926 m. Panevėžio raj., Mieliškių kaime, banditų ryšininkė.
15. APŠEGA VLADAS, Kazio, gim. 1923 m. Panevėžio raj., Liudvinavos kaime, banditų rėmėjas.
16. DAUKŠA IGNAS, Kazio, gim. 1926 m. Šeduvos raj., Puipių kaime. Banditas.
17. MORKŪNAS ANTANAS, Antano, gim. 1895 m. Panevėžio raj., Grikėnų kaime, banditų rėmėjas.
18. BAUBLYS VLADAS, Modesto, gim. 1920 m. Kulbių kaime, banditų rėmėjas.
19. LUKOŠEVIČIENĖ VERONIKA, Petro, gim. 1907 m. Kulbių kaime, banditų rėmėja.
20. LUKOŠEVIČIUS JUOZAS, Antano, gim. 1909 m. Kulbių kaime, banditų rėmėjas.
21. JUŠKA ANTANAS, Jono, gim. 1922 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėjas.
22. ŠUKYS VLADAS, Motiejaus, gim. 1911 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėjas.
23. MALINAUSKIENĖ VERONIKA, Jokūbo, gim. 1926 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėja.

24. JANULYTĖ VANDA, Vlado, gim. 1931 m. Kupiškio raj., Budrionių kaime, banditų rėmėja.
25. JANULIS VLADAS, Teofilio, gim. 1920 m. Panevėžio raj., Kuzmiškio kaime, banditų rėmėjas.
26. JUŠKA PRANAS, Jono, gim. 1920 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėjas.
27. PAŠKEVIČIUS JONAS, Motiejaus, gim. 1920, Pučekų kaimo gyventojas, banditų rėmėjas.
28. ŠUKYTĖ FELĖ, Motiejaus, gim. 1926 m. Miežiškių kaime, banditų rėmėja.
29. DAŠKEVIČIUS PETRAS, Motiejaus, gim. 1927 m. Pučekų kaime, banditų rėmėjas.
30. DAŠKEVIČIUS ANTANAS, Motiejaus, gim. 1922 m. Pučekų kaime, banditų rėmėjas.
31. LUKOŠIŪNAS JONAS, Adomo, gim. 1911 m. Pučekų kaime, banditų rėmėjas.
32. MILIŠKEVIČIŪTĖ EMILIJA, Antano, gim. 1929 m. Mindaugiškių kaime, Panevėžio raj., banditų rėmėja.
33. LUKOŠEVIČIŪTĖ ANELĖ, Antano, gim. 1918 m. Kulbių kaime, banditų rėmėja.
34. LUKŠYS BRONIUS ir jo žmona LUKŠIENĖ MARIJONA iš Kulbių kaimo, abu banditų rėmėjai.
35. DAMAŠEVIČIUS JONAS ir jo žmona DAMAŠEVIČIENĖ iš Kulbių kaimo, abu banditų rėmėjai.
36. BARAUSKAS POVILAS ir jo žmona BARAUSKIENĖ iš Kuzmiškio kaimo, abu banditų rėmėjai.
37. ABROMAVIČIUS JUOZAS, Juozo, gim. 1923 m., Panevėžio miesto gyventojas, banditų rėmėjas.
38. MIKALAJŪNAS VLADAS, Mato, gim. 1918 m. Gitėnų kaime, baudėjas, tarnavęs vokiečių armijoje.

39. GENYS – buvęs Lietuvos armijos pulkininkas, o vokiečių okupacijos metu buvo baudžiamojo bataliono vadas. Kur šiuo metu yra – nenustatyta.

Pasirašo: Lietuvos SSR prie MT KGB
tardymo skyriaus viršininkas majoras
/LINIOV/

Iš agentūrinių-operatyvinių pranešimų
1946 m. kovo 15-20 d.

Panevėžio valsčiuje

1945 m. gruodžio 28 d. pas NKVD agentę „VANDĄ" iš Miežiškių kaimo atvyko RUDYTĖ ONA ir agentę pakvietė pas save į kaimą susitikti su „LAMPEO" būriu. Tą pačią dieną agentė ir RUDYTĖ išvyko į Miežiškius ir apsistojo pas RUDYTĖS tėvą ŠIŠKŪNĄ (pavardė iškreipta – *R.K.*). ŠIŠKŪNO namuose agentė susitiko su penkiais banditais iš ZALAGĖNO ir „LAMPEO" grupių.

Gruodžio 29 d. 8 val. ryte, persirengę raudonarmiečių rūbais, pas ŠIŠKŪNĄ atėjo būrių vadai „LAMPEO" ir ZALAGĖNAS, kurie su agente aptarinėjo, kaip galima būtų užpulti l.g. būstinę, esančią Panevėžio mieste. Čia „LAMPEO" agentei buvo pavesta rinkti informaciją apie kiekybinę l.g. štabo sudėtį ir patogiausias kryptis prasiveržti į štabo būstinę.

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Išrašai iš tardymo bylos Nr. 8504

Arch. Nr. 7745/3
I-as tomas, 1946 m.

Dėl banditų būrio vado
„LAMPEO"–VLADO RUKUIŽOS

... „LAMPEO" būrys veikė Taruškų kaime.

1946 m. gruodžio 17 d. mano ryšininkas RUTKAUSKAS JONAS-"MEŠKA" ir STANČIKAS PETRAS-"UOSIS", 36 m. amžiaus Vilniaus gyventojas, taip pat LLA ryšininkas, man įteikė šešis padirbtus pasus. Prieš tai 1946 m. spalio mėn. paėmiau nuotraukas iš savo būrio narių – „ŠERMUKŠNIO", „JUODO PONO", „KAZOKO", „TIGRO", „ĄŽUOLO" ir „VILKO", atvykau į Vilnių pas LUKOŠEVIČIŲ, jam perdaviau tas nuotraukas ir pasakiau, kad šitie atsisakė atvykti į Vilnių traukiniu, bet LUKOŠEVIČIUS pasakė, kad juos atvežti galima ir mašina.

Po 2–3 dienų jis kažkur gavo mašiną pusantratonę ir su ja 1946 m. lapkričio 25 d. atvažiavo į Bajoriškių kaimą, nuėjo į Taruškų mišką ieškoti banditų. Ten jis surado ŠEIBOKĄ STASĮ, GALIAUSKĄ LEONĄ, PLĖTĄ ALFONSĄ, KUNCĘ ir LUKŠĮ GRACIJONĄ. Visi sėdo į tą mašiną, pasiėmę dokumentus, ir išvyko į Vilnių. Ginklus paliko pas tą patį gyventoją, pas kurį buvo palikta mašina, o Vilniuje juos LUKOŠEVIČIUS apgyvendino Srovės g. Nr. 10.

1946 m. gruodžio 18 d. PLĖTA, KUNCĖ ir aš (RUKUIŽA) su dokumentais išvykome į Panevėžį. Pakeliui Kupiškio geležinkelio stotyje aš ir KUNCĖ buvome areštuoti MVD organų, o PLĖTA liko stotyje.

Gyvendamas Vilniuje, 1946 m. gruodžio 3 d. aš specialiai iš Taruškų į Vilnių parsivežiau savo žmoną IRENĄ RUKUIŽIENĘ su dviem mažamečiais vaikais ir apgyvendinau LUKOŠEVIČIAUS bute.

P a s t a b a. Keista, bet Rukuiža išvardina kaip partizanus pogrindininkus Lukoševičių, *Daktarą* ir kt., matyt, net nenujausdamas, kad įkliuvo į MGB tinklus. *Daktaras* – tai tas pats J.Markulis-*Erelis*. – *R. K.*

1. LUKOŠEVIČIUS VYTAUTAS-"AITVARAS", 36 m. amžiaus, gyvena Vilniuje, dirba Liettiekime sąskaitininku, BDPS organizacijos atstovas. 1946 m. Vilniuje mane su juo supažindino vienas iš BDPS vadovų, slapyvardžiu „DAKTARAS".

2. „DAKTARAS" – pavardės nežinau, apie 32 m. amžiaus, vidutinio ūgio, liesas, šatenas, su juodais akiniais, rėmeliai iš plastmasės, gyvena su žmona ir dviem vaikais Srovės gatvėje. LUKOŠEVIČIUS man paaiškino, kad „DAKTARAS" dirba BDPS komitete ir dažnai jo reikalais su užduotimis važinėja į Lenkiją dėl ryšio su ten veikiančiomis partizanų formuotėmis.

3. GRAKAUSKAITĖ DANUTĖ-"ZIGMA" iš Pagėgalos kaimo, Panevėžio valsčiaus, 18–19 m. amžiaus. Šiuo metu gyvena Kaune. Mano būrio narė, į būrį įstojo 1946 m. gegužės mėn, buvo būrio virėja. 1946 m. lapkričio mėn. ji, LUKOŠEVIČIAUS nurodymu, perkelta gyventi į Kauną.

4. JUOZAS – iš Vilniaus. 28–29 m. amžiaus. Jis 1946 m. lapkričio mėn. su GRAKAUSKAITE buvo atvykęs iš Vilniaus.

5. ALDONA – iš Utenos rajono, Viešintų miestelio, ryšininkė.

6. STAKĖ LEONAS-"DARIUS" iš Taruškų kaimo, 20–22 m. amžiaus. 1946 m. rugsėjo mėn. išvyko į Vilniaus seminariją mokytis. Gyveno Žvėryno g. Nr. 32-3. Į mano būrį įstojo 1946 m. birželio mėn., po to perėjo į kitą būrį ir veikė jame iki 1946 m. rugpjūčio mėn.

7. „MUŠKIETININKAS"–JURGIS iš Taruškų kaimo. 19-20 m. amžiaus. Į mano būrį įstojo 1946 m. kovo mėn. ir veikė iki 1946 m. liepos mėn., po to perėjo į kitą būrį ir veikė jame iki 1946 m. rugsėjo mėn. Po to per „DARIŲ" gavo dokumentus ir persikėlė į Vilnių mokytis, į 6-tą gimnazijos klasę. Gyvena kartu su „DARIUMI".

P a s t a b a. Visi šie išvardinti žmonės vienaip ar kitaip buvo susiję su pačiu J.Markuliu-*Ereliu*. Be abejo, vieni sąmoningai, kiti nesąmoningai dirbo, net neįtardami, kam jie tarnauja. Į MGB provokatorių pinkles tokiu pat būdu įkliuvo ir Rukuiža. Neatrodo, kad tardymo metu jis būtų laikęsis labai tvirtai, jo apklausos protokoluose užfiksuota nemažai su pogrindžiu susijusių žmonių vardų, pavardžių bei slapyvardžių, tai, be abejo, galėtų turėti išliekamą istorinę vertę. Be to, manau, kad iš čia Rukuižos suminėtų ryšininkų ne vienas atsidūrė Sibire. – *R.K.*

1. JUTELIS ROMUALDAS-"ŽVALGAS", Taruškų kaimo gyventojas, apie 40 m. amžiaus, aukšto ūgio, ryšininkas, gyvena legaliai.
2. KVIETKAUSKAS ANTANAS-"MUŠKIETININKAS" iš Raguvos, 26 m. amžiaus. Ryšininkas tarp Panevėžio apygardos vado „ATAMANO" (VAITELIO) ir jo pavaduotojo BLĖKOS. Gyvena legaliai.
3. JUŠKAITĖ iš Pučekų kaimo, 17–18 m. amžiaus. Mano ryšininkė, gyvena legaliai.
4. „TIGRO" būrio partizano sesuo iš Taruškų kaimo, apie 16 m. amžiaus. Mano ir „TIGRO" ryšininkė. Gyvena legaliai.
5. PENEGAITĖ-"BALTAPŪKĖ" (pavardė netiksli) iš Kulbagalio kaimo, 23 m. amžiaus. Mano ir „BARITONO" ryšininkė. Gyvena legaliai.
6. „GANDONEŠĖ" iš Kaubariškio kaimo, 40 m. amžiaus, aukšto ūgio. Mano būrio ryšininkė.
7. GALIAUSKAITĖ EMILIJA-"SAULUTĖ" iš Trakiškio kaimo, 20 m. amžiaus. Mano ir „FUKO" ryšininkė.
8. KUČYTĖ iš Taruškų kaimo, 17 m. amžiaus, šatenė, liesa. Mano ir „ŠARKIO" ryšininkė.
9. VIDUGIRYTĖ-"KALNIUKAS" iš Bernotų kaimo, 19 m. amžiaus, vidutinio ūgio, liesa, šatenė. Mano ir „DOBILO" ryšininkė. Gyvena legaliai.

10. „JOKERIO SAULUTĖ" iš Kaubariškio kaimo, apie 30 m. amžiaus, nedidelio ūgio, liesa, šatenė. Mano būrio ir „KREGŽDĖS" ryšininkė. Gyvena legaliai.
11. MALINAUSKAITĖ ONA-"JUODOS AKYS" iš Bernotų kaimo, 20 m. amžiaus, aukšto ūgio. Mano būrio ir „MALIUTKIO" ryšininkė. Gyvena legaliai.
12. VIDUGIRYTĖ iš Kaubariškio kaimo, 18 m. amžiaus, nedidelio ūgio, šatenė. Mano ir „KREGŽDĖS" ryšininkė.
13. EMILIJA-"KARVELIS" iš Bobkalnio kaimo, 20 m. amžiaus, aukšto ūgio, blondinė. Mano būrio ir „MALIUTKIO" ryšininkė. Gyvena legaliai.
14. PLĖTA ANTANAS-"PATAPAS" 23 m. amžiaus.
15. BALČIŪNAS ANTANAS-"PEMPĖ" 28 m. amžiaus.
16. „BARITONAS" – tai slapyvardis „STRAZDO" būrio skyrininko. Tikra jo pavardė – ŠEIBOKAS VLADAS. 28 m. amžiaus, aukšto ūgio. Vokiečių okupacijos laikotarpiu tarnavo Kaune policininku. Jo brolis ŠEIBOKAS STASYS-"TĖVAS" yra 28-ių narių grupės vadas, 37 m. amžiaus, aukšto ūgio.
17. DŪDA STASYS veikė ŽEKONIO būryje, po to legalizavosi, jis fotografavo.
18. ŽEKONIS POVILAS-"STRAZDAS". Atėjo ir pasiūlė man eit į Raguvą pas BLĖKĄ.
19. TAUTKUS-"JUODOJI PANTERA". Mano būrio narys.
20. SPERSKIS JONAS-"RAGASTĖNAS". Mano būrio narys.
21. PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS". Mano būrio narys.

Aukštuolių kaimą puolė šie „LAMPEO" būrio nariai:

1. ŽEKONIS POVILAS-"STRAZDAS"
2. STANKEVIČIUS VALENTAS-"TIGRAS"
3. ŽEKONIS BRONIUS
4. JOZĖNAS JUOZAS-"ŠERNAS"

5. „SIAUBAS"
6. STAKĖ JUOZAS-"SMAUGLYS"
7. STAKĖ JULIUS-"CHOMKĖ"
8. PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS"
9. PLĖTA ANTANAS-"PATAPAS"
10. PERLAVIČIUS ANTANAS-"KIELIUKAS"
11. GALIAUSKAS LEONAS-"LEIKA", „ŪDRA"
12. KUNČYS ANTANAS-"VILKAS"
13. KUČYS STASYS-"ŠARKIS"
14. BALČIŪNAS ANTANAS-"PEMPĖ"
15. Aš – RUKUIŽA VLADAS-"LAMPEO".

Martyniškių kaimą puolė šie mano nariai:

1. PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS"
2. TUBIS PETRAS
3. STANKEVIČIUS V.-"TIGRAS"
4. „ŠERNAS"
5. Aš – RUKUIŽA VLADAS

1946 m. vasario 17 d. Bernotų kaime žuvo:
1. PLĖTA ANTANAS-"PATAPAS"
2. NAVICKAS-"DOBILAS"
3. SMAILYS ALFONSAS-"KREGŽDĖ"
4. Mane – RUKUIŽĄ – sužeidė.
5. SMAILĮ JUOZĄ-"KLAJŪNĄ", „BANŠTELĮ" areštavo.
6. RUKUIŽIENĖ IRENA-"BIMBA".

Mano būrys įėjo į Panevėžio apygardos LLA sudėtį „VANAGAI", po to į pervardytą apygardą „VYTIS", kurios vadas buvo VAITELIS, o jo pavaduotojas BLĖKA.

L. 328 yra ŠEIBOKO STASIO, Justino, gim. 1910 m. Kuzmiškyje, Raguvos valsčiuje, parodymai:

... Kada „LAMPEO" grupės nariai pradėjo gauti fiktyvius dokumentus ir išeidinėti iš būrio, apie tai sužinojo apygardos vadas VAITELIS. Savo įsakymą jis perdavė žodžiu per Raguvos banditus ir perspėjo mus jokiu būdu neišeidinėti iš miško ir neieškoti jokių dokumentų, priešingu atveju tie, kurie neklausys, bus sušaudyti. Be to, VAITELIS apie „LAMPEO" grupę sakė: su ja susitvarkyti, jei jam reikės, atsiras 300-500 vyrų, jis juos suras ir sunaikins visą „LAMPEO" grupę.

P a s t a b a. Matyt, Vaitelis buvo gerai informuotas apie MGB provokatorių rengiamas žabangas, todėl taip griežtai ir pasisakė prieš bet kokį partizanų legalizavimąsi su fiktyviais dokumentais. Vėliau tas ir pasitvirtino.

L. 250 Irena Rukuižienė (Rukuižienės vardas vienoj vietoj Elena, kitoj – Regina, trečioj – Irena) į būrį įstojo 1946 m. žiemą. Ji paaiškino, jog buvusi areštuota ir paleista su sąlyga, kad atves savo vyrą. Nuo to laiko ji ir liko būryje. Skalbė drabužius. Jai suteikė slapyvardį *Bimba*. – *R.K.*

"LAMPEO"–RUKUIŽOS VLADO būrys, kuris veikė Miežiškių apylinkėse

P a s t a b a. Šio būrio sąrašas sudarytas remiantis įvairiais šaltiniais: archyviniais duomenimis bei buvusių būrio ryšininkų, partizanų parodymais. – *R.K.*

1. RUKUIŽA VLADAS, Jono-"BARZDA", „LAMPEO", gim. 1912 m. Vladikaukaze, Šiaurės Osetijoje, Panevėžio miesto gyventojas.
2. RUKUIŽIENĖ REGINA-"BIMBA".
3. JUOZĖNAS JUOZAS-"ŠERNAS".
4. TAUTKUS-"JUODOJI PANTERA".
5. SPERSKIS JONAS-"RAGASTĖNAS".

6. ŠEIBOKAS STASYS-"TĖVAS" iš Trakiškio kaimo.
7. PLĖTA ANTANAS-"PATAPAS" 23 m. amž.
8. ŠEIBOKAS VLADAS-"BARITONAS".
9. PLĖTA ALFONSAS-"ARAS", „FUKAS" iš Trakiškio kaimo, gim. 1925 m. Žuvo 1948 m. kovo 20 d.
10. LUKŠYS JONAS-"PALECKAS", „LIŪTAS", gim. 1925 m. Žuvo 1949 m. vasario 13 d. Iš Kulbių kaimo.
11. ŽILVYS JUOZAS-"GYLYS".
12. LUKŠYS BRONIUS.
13. JUŠKA POVILAS-"VARNAS", gim. 1925 m. Pučekų kaime. Žuvo 1949 m. sausio 27 d.
14. POŠKA POVILAS-"VARGUOLIUKAS" iš Pučekų kaimo (kitur „VARGANIUKAS").
15. STANKEVIČIUS VALENTINAS-"TIGRAS" iš Taruškų kaimo, 22 m. amž. (kitur VLADAS). Žuvo 1949 m. vasario 13 d.
16. STAKĖ LEONAS-"DARIUS", gim. 1922 m. Taruškų kaime. Žuvęs.
17. STAKĖ JUOZAS-"SPYGLYS" (kitur „SMAUGLYS").
18. GALIAUSKAS LEONAS-"ŪDRAS", „LEIKA" iš Trakiškio kaimo, 25 m. amž.
19. PERLAVIČIUS ANTANAS-"KIELA" iš Taruškų kaimo, 21 m. amž. Žuvo 1949 m. sausio 27 d.
20. JUTELIS ROMUALDAS-"ŽVALGAS".
21. LUKŠYS IZIDORIUS-"SKURDAS" iš Pučekų kaimo, 22 m. amž. Areštuotas.
22. KUNČYS ANTANAS-"VILKAS" iš Trakininkų kaimo, 22 m. amž.
23. RAMOŠKA ALBERTAS-"VIESULAS".
24. ALEKNA PETRAS-"ĄŽUOLAS" iš Tautkūnų kaimo, 30 m. amž. Žuvo 1952 m.
25. BRUČAS ANTANAS-"STRAZDAS".
26. PALIONIS JURGIS-"PONAS" (kitur PELENIS).

27. BALČIŪNAS ANTANAS, Napalio-"PEMPĖ" iš Kulbių kaimo (kitur iš Margučių), 30 m. amž. Žuvo 1947 m. spalio 10 d.
28. BRUČAS-"VANAGAS".
29. KUČYS STASYS-"ŠARKIS" iš Kulbių kaimo (kitur iš Pučekų), 28 m. amž. Žuvo 1948 m. kovo 20 d.
30. SKUPAS ANTANAS-"BARTULIS".
31. SARGAUTAS RAFAELIS-"PAKARUOKLIS". Areštuotas. (Šiuo metu gyvena Kaune. – *R. K.*)
32. ŽEKONIS POVILAS, Viktoro-"STRAZDAS" iš Trakiškio kaimo, 26 m. amž. Areštuotas 1947 m. rugpjūčio 12 d.
33. SMAILYS ALFONSAS-"KREGŽDĖ" iš Venslaviškių kaimo.
34. GRAKAUSKAITĖ DANUTĖ-"ZIGMA" 19 m. amž.
35. GABRYS ANTANAS-"KLAJŪNAS".
36. JUŠKA PETRAS-"MAŽYLIS".
37. LUKŠYS GRACIJONAS-"ĄŽUOLAS" iš Kulbių kaimo, 30 m. amž.
38. TUBIS PETRAS.
39. TUBIS ANTANAS, Jono-"APUOKAS". Areštuotas 1947 m. spalio 13 d.
40. ZELNYS ANTANAS-"JOKERIS" iš Kulbagalio kaimo. Žuvo 1949m. vasario 20 d.
41. RUDIS BRONIUS, Zigmo-"BIJŪNAS" iš Steponiškių kaimo. Legalizavosi 1947 m. rugsėjo 8 d.
42. STANKEVIČIUS JUOZAS iš Taruškų kaimo.
43. PINIGIS JONAS iš Kulbagalio kaimo. Areštuotas 1953 m. birželio mėn.
44. ŠUKYS LIONGINAS, Aleksandro-"MEŠKĖNAS", „SENIS", „BERŽELIS" iš Miežiškių. Areštuotas 1953 m. birželio mėn.
45. BAČELIS EDVARDAS-"GĖBELSAS" iš Panevėžio. Areštuotas 1953 m.
46. KAIRYS VALENTINAS-"GEGUTIS", „NAUSKAS" iš Vabalninko raj., gim. 1930 m. Uoginių kaime. Žuvo 1953 m. sausio 28 d.

47. LIUKPETRIS ANTANAS-"DŽIUGAS", gim. 1921 m. Porijų kaime, Joniškėlio raj. Areštuotas 1953 m. sausio 28 d.
48. MIŠKINIS KAZYS, Igno, iš Sodeliškių kaimo, Panevėžio valsčiaus.
49. ALELIŪNAS LIONGINAS, Jurgio, iš Sodeliškių kaimo.
50. ALELIŪNAS JONAS, Jurgio, iš Sodeliškių kaimo.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Pagal bylos Nr. 19330 medžiagą
Arch. Nr. 33978/3

Iš ŠUKIO LIONGINO, Alekso, apklausos protokolų

Gim. 1916 m. Panevėžio raj.,
Miežiškių kaime.

1953 m. liepos 13 d.

1947 m. pavasarį, būdamas neblaivus, susipešiau su milicininku. Peštynių metu abu įkritome į Nevėžį, kur milicininkas prigėrė. Bijodamas atsakomybės, ėmiau slapstytis. Pradžioje slapsčiausi vienas, vėliau sutikau JUŠKOS ANTANO vadovaujamą būrį, kuris sutiko mane priimti.

Iki 1952 m. vasaros turėjau slapyvardį „MEŠKĖNAS", o po to – „PERKŪNAS".

Paskutiniu metu slapsčiausi su BAČELIU EDVARDU-"TYLUČIU".

Būdamas būryje, skleidžiau antisovietinę propagandą, kolchozus apdėjinėjau mokesčiais, teroro aktuose nedalyvavau. Ginkluotas buvau „PPŠ" automatu su 175 šoviniais, užsieninės markės pistoletu su 47 šoviniais ir granata F-1.

Paskutiniu metu slapsčiausi Panevėžio raj. Taruškų miške, Kuzmiškio, Kulbių, Trakiškio kaimų teritorijose.

Nuo 1953 m. pradžios su kitų būrių banditais ryšio neturiu.

1952 m., tiksliai datos nepamenu, buvau susitikęs su apygardos vadu „ALGIMANTU", banditais „DIEDUKU", „KLEVU", „KAZOKU", „LIEPA", „ČERČILIU". Paskutiniu metu su šiais banditais ryšio neturėjau ir susisiekt su jais negaliu, kadangi neturiu ryšininkų ir nežinau, kur jie slapstosi.

Mano bunkeris yra Taruškų miške, trečiam kvartale. Bunkeryje laikomas „BRIEDŽIO" rinktinės archyvas.

1953 m. lapkričio mėn.

Iš mano giminių būryje buvo tik vienas ŽIBIKA ANTANAS, kuris į ANTANO JUŠKOS būrį buvo įstojęs 1946 m. ANTANAS žuvo 1949 m. rugpjūčio mėn. karinės operacijos metu Taruškų miške. Mes su juo buvom vienam būry iki pat jo žuvimo, bet su kuo jis palaikė ryšį, aš nežinau.

1953 m. lapkričio 26 d.

1947 m. balandžio mėn. per Velykas Miežiškių kaime aš susitikau milicininką, kuris dirbo Panevėžio mieste. Su juo mes užėjome pas TAMOŠIŪNĄ JUOZĄ Miežiškių kaime, pas kurį išgėrėm „samagono" ir išsiskyrėm. Aš ėjau į kaimą ieškot vakaruškų, o milicininkas ėjo į Panevėžio miesto pusę. Pradžioje ėjom kartu palei Nevėžį, taip beeidami, dėl kažko susipešėm ir abu įkritom į upę. Man pavyko išsigelbėti, o milicininkas nuskendo. Po to aš išgirdau, kad TAMOŠIŪNĄ JUOZĄ areštavo, o aš, bijodamas arešto, ėmiau slapstytis, nors, tiesa, dar vieną mėnesį pagyvenau namuose, o kada sužinojau, kad milicininką rado nuskendusį upėje, tada išėjau į mišką ir pradžioje slapsčiausi vienas.

1947 m. rugpjūčio mėn. dienojau vienas krūmuose netoli Kunciagalio kaimo, o vakare nutariau užeit pas to kaimo gyventoją SKEIVERĮ JUOZĄ paprašyt užrūkyt. Tuo metu vakare pas SKEIVERĮ atėjo banditai: KAPŠYS VLADAS-"KATINAS", kurį aš jau senokai pažinojau kaip Nibragalio kaimo gyventoją, ir „VILKAS"–JUŠKA ANTANAS iš Aščiagalių kaimo. Tada aš jiems papasakojau, kad prigirdžiau milicininką ir slapstausi nuo sovietinių organų persekiojimo. KAPŠYS VLADAS man patarė kreiptis į „VILKĄ". Tada aš kreipiausi į „VILKĄ" ir paprašiau, kad jis mane priimtų į savo būrį. Jis sutiko priimti mane, ir sutarėm po savaitės susitikti netoli Kunciagalio kaimo miško pakraštyje.

Nurodytu laiku miško pakraštyje aš susitikau su grupe banditų, tarp jų ir su KAPŠIU VLADU. Jie tada ėjo į kaimą maisto produktų, o KAPŠYS VLADAS mane nusivedė į miško gilumą, kur buvo banditų stovykla. Stovykloje degė laužas, banditai virė valgį, gyveno jie palapinėse. Kada vakarienė buvo paruošta, banditai man davė pavalgyti, ir atsigulėm miegoti.

Po dviejų dienų PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS" man davė prancūzišką šautuvą, apie 30 šovinių, šovininę ir perpetę. Tokiomis aplinkybėmis aš įstojau į ANTANO JUŠKOS-"VILKO" vadovaujamą būrį.

Iki 1948 m. žiemos banditai mane vadino LIONGINU, o po to kažkas iš jų sugalvojo „MEŠKĖNO" slapyvardį. 1951 ar 1952 metais vasarą man buvo suteiktas „PERKŪNO" slapyvardis.

Kada aš atėjau į „VILKO" būrį, jame buvo arti 20 banditų:

1. JUŠKA ANTANAS-"VILKAS" iš Aščiagalių kaimo.
2. KAPŠYS VLADAS-"KATINAS" iš Nibragalio kaimo. Žuvęs 1949m. Taruškų miške.
3. KAPŠYS MYKOLAS-"MAIKA", Vlado brolis. Žuvęs 1949 m. Taruškų miške.
4. ŽIBIKAS ANTANAS-"KAREIVIS" iš Nibragalio kaimo. Žuvęs 1949 m. Taruškų miške.
5. LUPEIKIS JUOZAS-"VOKIETIS". Žuvęs 1949 m. Taruškų miške.

6. DZVONKA PETRAS-"PETRAS" iš Aščiagalių kaimo. Žuvęs 1949 m.
7. DOBROVOLSKIS KAZYS-"GANDRAS" nuo Raguvos. Žuvęs 1949 m.
8. STAKĖ JULIUS-"ŽYDAS" iš Aukštuolių kaimo. Žuvęs 1949 m.
9. LUKŠYS JONAS-"PALECKAS" iš Kulbių kaimo. Žuvęs 1948 m. žiemą Velžio kaime.
10. STANKEVIČIUS VALENTAS-"TIGRAS" iš Taruškų kaimo. Žuvęs 1948 m. žiemą kartu su LUKŠIU J.
11. BALČIŪNAS ANTANAS-"PINTĖ" iš Kulbių kaimo. Žuvęs 1948 m. Pučekų miške vienas.
12. RUDIS LIONGINAS-"LINAS" iš Kuzmiškio kaimo. Žuvęs 1949 m. rugpjūčio mėn.
13. VALICKAS BRONIUS iš Kuzmiškio kaimo. Žuvęs 1949 m. rugpjūčio mėn.
14. PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS" iš Taruškų kaimo. Žuvęs 1948 m. pavasarį Taruškų miške.
15. KUČYS STASYS-"ŠARKIS". Žuvęs 1948 m. pavasarį kartu su PLĖTA ALFONSU.
16. JUŠKA POVILAS-"VARNAS" iš Pučekų kaimo. Žuvęs 1948 m. rudenį Pakalnių kaime ar Karužiškių kaime, kažkokio valstiečio name.
17. PERLAVIČIUS ANTANAS-"KIELĖ". Žuvęs 1948 m. rudenį kartu su JUŠKA P.
18. LUKŠYS ALFONSAS-"VANAGĖLIS" iš Pučekų kaimo. Žuvęs 1949 m. rugpjūčio mėn. Taruškų miške.
19. LUKŠYS IZIDORIUS-"SKURDAS", ALFONSO LUKŠIO brolis. Paimtas gyvas 1950 m. Velžio kaime malūne, kada buvo nuvykęs paimti miltų.
20. ALEKNA PETRAS-"ĄŽUOLAS", nuo 1951 m. – „BIJŪNAS". Iš Panevėžio miesto, gimęs Tautkūnų kaime, Panevėžio rajone. Nušautas pačių banditų 1952 m. sausio mėn.

21. MUDURAS KAZYS-"ŠARVUOTIS". 1949 m. rugpjūčio mėn. išprotėjo ir buvo nušautas pačių banditų.

22. STAKĖ LEONAS-"DARIUS". Žuvęs 1949 m. rugpjūčio mėn.

1949 m. rugpjūčio mėn. Taruškų miške iš viso žuvo devyni banditai – šeši iš „VILKO" būrio ir du iš kito būrio, vieno slapyvardis „KELMAS". Kitas vardu ANTANAS. Iš kokio būrio jie buvo atvykę, aš nežinau.

Aš nežinau, kokiam banditų rajonui priklausė JUŠKOS būrys, tik žinau, kad JUŠKA A. buvo pavaldus „ŠERMUKŠNIUI"–VAIČEKONIUI ANTANUI, kurio būrys veikė Raguvos apylinkėse. JUŠKOS ANTANO būrys priklausė banditų apygardai, kuriai vadovavo „ŽYGAUDAS"–SMETONA, kuris 1948 m., atėjęs į mūsų būrį, kalbėjosi su JUŠKA ANTANU, po to sakė kalbą visiems banditams.

1953 m. lapkričio 28 d.

"VILKO" būryje buvo dar ir daugiau banditų, tai:

1. BAČELIS EDVARDAS-"GĖBELSAS", „TYLUTIS".

2. GALIAUSKAS JUOZAS-"MARTINAS", „ARŪNAS".

3. KUNČYS MATAUŠAS-"STARKUS".

Kaip aš jau minėjau, po „VILKO" būrio likvidavimo mes likome keturiese: aš, ALEKNA PETRAS, GALIAUSKAS JUOZAS ir BAČELIS EDVARDAS. Slapstėmės įvairiose vietose, daugiausia aš slapsčiausi su ALEKNA PETRU.

1950 m. gegužės ar birželio mėn. mes su ALEKNA P. buvome miške netoli Nibragalio kaimo, kai atėjo mūsų ryšininkas LUPEIKIS JUOZAS, Nibragalio kaimo gyventojas, ir įteikė man kažkokį rajono vado „ŠERMUKŠNIO" įsakymą. Šiame įsakyme buvo nurodyta, kad aš skiriamas „VANAGO" būrio vadu. Ką tik gavus šį įsakymą, ryšininkas BARAUSKAS POVILAS, Kuzmiškio ar Nibragalio kaimo gyventojas, atnešė man laišką, kuriame aš buvau kviečiamas į Raguvos mišką pas „RAGUVIEČIŲ" būrio vadą, taip vadinosi tas būrys. Tada mes su

ALEKNA PETRU ir nuėjome į Raguvos mišką, kur susitikome su banditais: „NEMUNĖLIU", RIAUBA KAZIU-"KAZOKU" ir banditu, vardu VYTAS. Pokalbio metu išaiškėjo, kad banditų tėvūnijos vadas „ŠERMUKŠNIS" pasipjovė, o jo pareigas perėmė banditas „NEMUNAS". „KAZOKO" ir „NEMUNO" aš prašiau, kad jie mane atleistų iš būrio vado pareigų, bet jie pasakė, kad aš paskirtas „ŠERMUKŠNIO" įsakymu ir daugiau nėra ką į tas pareigas rinkti. Taip aš iki arešto dienos likau „VANAGO" būrio vadu.

Su banditų apygardos vadu „ŽYGAUDU" man teko susitikti tik vieną kartą tokiomis aplinkybėmis: 1949 m. vasarą mes su „VILKO" būrio vyrais buvome Taruškų miške, kur raguviečiai atlydėjo apygardos vadą „ŽYGAUDĄ". Iš raguviečių, pamenu, buvo atėję: „NEMUNAS", „ŠERMUKŠNIS", „VIENUOLIS", „RUGELIS", „SPEKULIANTAS" ir dar keletas, visų nebepamenu, aštuonetas banditų.

Į susitikimą su „ŽYGAUDU" atėjo „RAKŠNIO" būrio banditai. „RAKŠNYS" buvo „ŽALIOSIOS" rinktinės vadas. Kartu su juo buvo atėję banditai: „JONAITIS", „ŠIPULSKIS", banditas, vardu LIONGINAS (ČINGA), „DRĄSUTIS", iš viso apie 10 vyrų.

Tuo metu mūsų svečiai apsistojo trim dienom „VILKO" būrio stovykloje. „ŽYGAUDAS" pasakė kalbą visiems, fotografavosi. Tada aš kartu su KUNČIU MATAUŠU-"STARKUMI", KAPŠIU MYKOLU-"MAIKA", ketvirto nebepamenu, ėjome pas vieną valstietį, gyvenantį Subačiaus valsčiuje. Tas valstietis buvo gerai žinomas KUNČIUI MATAUŠUI, kuris pas jį paprašė lašinių ir mėsos, bet jis mums pasiūlė imti kiaulę. Tą kiaulę mes nušovėm daržinėje, supjaustėm ir atgabenom į „VILKO" stovyklą, kur visiems ten esantiems banditams ruošė pietus.

1953 m. lapkričio 30 d.

Fotonuotraukas, kurias pas mane rado arešto metu, aš paėmiau iš 1953 m. gegužės mėn. užkasto bidono Taruškų miške netoli bunkerio, kuriame mes slapstėmės. Bidoną su banditų archyviniais dokumentais

užkasiau aš pats kartu su BAČELIU EDVARDU. Šis bidonas su dokumentais priklausė KULIUI STASIUI-"BRIEDŽIUI" ir GALIAUSKUI-"ARŪNUI".

1952 m. aš, „BRIEDIS", „ARŪNAS" ir „TYLUTIS" slapstėmės bunkeryje Taruškų miške. Aš ir BAČELIS ne kartą matėme, kaip „BRIEDIS" ir „ARŪNAS" dėjo savo dokumentus į tą bidoną, kuris buvo užkastas netoli bunkerio. Be to bidono, mes turėjome dar vieną bidoną, kuriame laikėme lašinius. 1952 m. rudenį „BRIEDIS" ir „ARŪNAS" išėjo iš to bunkerio ir persikėlė į kitą, kuriame kartu gyveno „KLEVAS" ir „DIEDUKAS", o dokumentai bidone taip ir liko. Po to, kai praėjo didelis lietus, tas bunkeris, kuriame mes buvome su BAČELIU, pribėgo vandens, ir ilgiau gyventi jame pasidarė nebeįmanoma. Tada mes perėjome į tą bunkerį, kur gyveno „BRIEDIS", „ARŪNAS", „KLEVAS" ir „DIEDUKAS". Patikslinu, kad „KLEVAS" ir „DIEDUKAS" iš savo bunkerio išėjo 1952 m. rugpjūčio mėn., o jų bunkeris liko tuščias, į jį ir persikėlė „KLEVAS" su „ARŪNU", o vėliau, kaip jau pasakojau, perėjome ir mes su BAČELIU.

Tiesa, aš dar pamiršau pasakyti, kada mūsų bunkeris dar buvo neužpiltas vandeniu, pas mus atbėgo banditai PAKAUŠIS VYTAUTAS-"GAILIS", ŠAUČIŪNAS PETRAS, banditas TAMULIONIS ANTANAS-"ŽIEMYS" ir papasakojo, kad juos apšaudė kareiviai. Banditas „ŽIEMYS" buvo sužeistas į ranką. Šie banditai priklausė „ŽALIOSIOS" rinktinei. Pas mus bunkeryje jie išgyveno tris ar keturias dienas, po to, kaip aš jau sakiau, tą mūsų bunkerį užliejo vanduo, tai mes visi nuėjome į „BRIEDŽIO" ir „ARŪNO" bunkerį. Tą pačią dieną banditai „GAILIS", ŠAUČIŪNAS PETRAS, „ŽIEMYS" ir GALIAUSKAS JUOZAS-"ARŪNAS" kartu visi išėjo į Žaliosios mišką, o mes su BAČELIU EDVARDU likome bunkeryje.

Maždaug po trijų keturių dienų „BRIEDIS" ir „ARŪNAS" grįžo į bunkerį. Pagyvenome kartu su jais bunkeryje apie tris dienas, po to jie išėjo į susitikimą su banditais „ČERČILIU" ir „APTIEKORIUM". Daugiau aš jų jau nebemačiau.

Po to, kai „BRIEDIS" ir „ARŪNAS" nebegrįžo, mes su BAČELIU jų bunkeryje pragyvenome dar tris keturias dienas ir išėjome į Miežiškių kaimą pas MALINAUSKĄ JONĄ, tai buvo jau 1952 m. spalio mėnesio pabaigoje. Sutikus MALINAUSKUI, pas jį sandėliuke po grindimis įsirengėm bunkerį, kuriame išgyvenom apie mėnesį, paskui perėjom pas BAČELIO pažįstamą, vardu JUOZAS, kuris gyveno Panevėžio priemiestyje. Tai buvo 1952 metų gruodžio pradžioje. To JUOZO pavardės aš nežinau, gyveno jis Senamiesčio gatvės gale. Jo daržinėje įsirengėm bunkerį ir gyvenom jame savaitę laiko, po to nuėjome pas mano pusbrolį RIAUBĄ STANISLOVĄ, kuris gyveno Miežiškių kaime. Pas jį mes pailsėjom apie tris keturias valandas. Iš RIAUBOS nuėjome į Kerblonių kaimą pas SKREBĘ BRONIŲ, pas kurį išbuvome nuo ankstaus ryto iki vakaro, po to išėjom į Taruškų mišką, kur įsirengėm palapinę ir gyvenom iki 1953 m. pavasario. 1953 m. gegužės mėn. palapinę sugriovėm ir perėjom į kitą kvartalą, kur išsikasėm bunkerį ir gyvenom jame iki arešto dienos.

Po to, kai 1953 m. birželio mėn. įsirengėm bunkerį, su BAČELIU nutarėm bidoną su dokumentais pernešti į naujai įrengtą bunkerį. Šis bidonas liko užkastas šalia to bunkerio, kuriame 1952 m. vasarą gyvenome aš, BAČELIS, „BRIEDIS" ir „ARŪNAS".

Kada mes aptikome bidoną, jis, pasirodo, buvo visai kitas, t.y. jame jokių dokumentų neradome. Šitame bidone radome automatinio šautuvo detalių ir arti šimto šovinių šautuvui. Šį bidoną išsikasėm ir pasiėmėm su savimi. Tada mes su BAČELIU nusprendėm, kad „BRIEDIS" ir „ARŪNAS" bidoną su dokumentais pernešė į kitą vietą, į tą bunkerį, kur jie slėpėsi, o po to ir aš su BAČELIU slėpėmės tame pačiame bunkeryje, apie ką aš jau pasakojau anksčiau. Šalia to bunkerio mes radome užkastą bidoną, kuriame aptikome dokumentus, žiūronus, kurie priklausė „ARŪNUI", „plaščpalatkę" ir 9-to kalibro šovinių apie 30 vnt. Šį bidoną su dokumentais ir kitą bidoną su automatinio šautuvo detalėmis mes pernešėme prie savo bunkerio ir užkasėm žemėse netoli jo skirtingose vietose. Vienuolika nuotraukų, kurios buvo rastos

pas mane arešto metu, buvo iš to bidono. Iš to bidono aš dar paėmiau pažymas, kurias banditai įteikinėjo rėmėjams.

Tame bidone buvo keletas ryšulių su dokumentais, čia buvo ir mano apdovanojimų lapas už banditinę veiklą, daug fotonuotraukų, nuodugniai aš pats tų dokumentų neperžiūrėjau. Be manęs ir BAČELIO, to bidono slaptavietės daugiau niekas nežino.

1953 m. lapkričio 30 d.

Jau minėjau, kad, be nurodytų pažymų, aš dar išdavinėjau ir apdovanojimų lapus būrio ryšininkams ir rėmėjams.

Apdovanojimo lapus – atspausdintus blankus – aš gavau 1952 metų vasarą iš „BRIEDŽIO" ir, kam įteikinėjau tuos lapus, rašiau pavardę, vardą to žmogaus ir kur gyvena. Pažymas ir apdovanojimų lapus aš daviau šiems ryšininkams ir rėmėjams:

1. KULBIUI DANIELIUI, gyvenančiam Kulbių kaime.
2. KULBYTEI ALBINAI, jo seseriai.
3. LUKOŠEVIČIŪTEI ANELEI, gyvenančiai Kulbių kaime.
4. LUKOŠEVIČIUI JUOZUI, Anelės broliui.
5. LUKOŠEVIČIENEI VERONIKAI, Juozo žmonai.
6. LUKŠIUI BRONIUI, gyvenančiam Kulbių kaime.
7. LUKŠIENEI MARIJONAI, Broniaus žmonai.
8. DAMAŠEVIČIUI JONUI ir jo žmonai.
9. JANULIUI VLADUI, gyvenančiam Kuzmiškio kaime.
10. JANULYTEI VANDAI, Vlado dukrai.
11. BARAUSKUI POVILUI, gyvenančiam Nibragalio kaime.
12. BARAUSKIENEI, Povilo žmonai.
13. MILIŠKEVIČIŪTEI EMILIJAI iš Kuzmiškio kaimo.
14. Trims broliams DAŠKIAMS: JONUI, ANTANUI ir PETRUI, gyvenantiems Pučekų kaime.
15. JUŠKAMS – ANTANUI ir PRANUI – iš Miežiškių kaimo.

16. MALINAUSKUI JONUI ir jo žmonai, gyvenantiems Miežiškių kaime.
17. KAZLAUSKAITEI ALFUTEI, gyvenančiai Miežiškių kaime.
18. BAUBLIUI VLADUI, gyvenančiam Kulbių kaime.
19. ŠUKIUI ANTANUI, VLADUI, JONUI ir jų seseriai ŠUKYTEI FELEI, gyvenantiems Miežiškių kaime.

1953 m. gruodžio 1 d.

1947 m. rudenį mes kartu su PLĖTA ALFONSU-"FUKU" ėjome į mišką, kur jis turėjo rast man šovinių prancūziškam šautuvui, kadangi aš jų turėjau tik 30 vienetų. Miške mes šovinių neradome ir grįžome atgal į būrio stovyklavietę. Pakeliui, PLĖTOS pasiūlymu, užsukome pas KULBĮ DANIELIŲ atsigerti vandens. Tai buvo jau nakties metas. DANIELIUS mums davė vandens, ir mes iš jo išėjome. Nuo to laiko iki 1949 m. rudens KULBIO D. sodyboje man neteko lankytis.

Po „VILKO" būrio sunaikinimo 1949 m. gruodžio mėn. aš kartu su ALEKNA PETRU-"ĄŽUOLU" (nuo 1951 m. „BIJŪNAS") nakties metu užėjome pas KULBĮ DANIELIŲ, pabuvome apie dvi valandas ir išėjome. 1950 m. sausio viduryje aš vienas užėjau pas jį, susitariau jo namuose įrengti bunkerį ir jame gyvent per žiemą. Aš vienas KULBIO sandėliuke iš lentų susikaliau slėptuvę, o ant viršaus užpylė bulves. Šitoj slėptuvėj gyvenau iki 1950 m. vasario 20 d. Maistą man parūpindavo KULBIS, o ruošė jo motina, kartais ir KULBYTĖ ALBINA.

Kada gyvenau pas KULBĮ, su kitais banditais nesusitikinėjau. Su DANIELIUMI susitariau, kad pas jį išbūsiu dvi savaites, o išbuvau daugiau kaip mėnesį. Kadangi vienoj vietoj ilgiau laikytis buvo pavojinga, kad neaptiktų kareiviai, iš KULBIO išėjau.

1950 m. pavasarį ir vasarą pas KULBĮ ne kartą teko lankytis, užeidavom kartu su ALEKNA PETRU. Užeidavom pas jį pavalgyt, visada jo teiraudavomės, ar nėra kaime kareivių. Tokią informaciją iš KULBIO mes visada gaudavome.

1952 m. gegužės ar birželio mėn. KULBIUI DANIELIUI ir KULBYTEI ALBINAI aš išdaviau apdovanojimo lapą, kuriame nurodyta, kad šie asmenys apdovanojami banditų medaliais už įvairiapusišką pagalbą slepiant banditus.

P a s t a b a. Čia Lionginas Šukys mini daug partizanų rėmėjų ir atvirai pasakoja, pas ką užeidavo, ką veikdavo užėję, kur slėpėsi ir t.t. – *R.K.*

1953 m. gruodžio 3 d.

Per tą laiką, kada banditavau, kartu su kitais banditais buvau apšaudytas kareivių du kartus. Pirmą kartą 1949 m. rugpjūčio pirmomis dienomis. Mes su ALEKNA PETRU užėjome pas Taruškų kaimo gyventoją KAZLAUSKĄ MYKOLĄ. Kadangi jis mums abiem buvo gerai pažįstamas, todėl mes jo paprašėm 25 rublių ALEKNOS batams pataisyti. Paties šeimininko namuose nebuvo, buvo tik jo žmona, kuri pasakė, kad pinigų neturi, bet pažadėjo gauti ir liepė mums užeit po dviejų trijų dienų. Po dviejų dienų mes užėjome pas KAZLAUSKĄ, ALEKNA pabeldė į duris, tuo metu kambaryje kilo triukšmas, aš iškart šokau bėgti, ir tuo metu į mano pusę pasipylė šūviai, pakilo trys raketos, bet man tada pasisekė pasislėpt miške.

Kada susitikom su ALEKNA, jis sakė, kad, išgirdęs šūvius, metėsi į priešingą pusę ir taip pat išbėgo. Mes taip ir pagalvojom, kad KAZLAUSKIENĖ buvo pranešusi MVD organams, jog turime ateiti, todėl jos namuose ir buvo surengta pasala. Po to įvykio aš pas KAZLAUSKUS daugiau nebuvau nė karto užėjęs.

Kitą sykį kartu su kitais šešiais banditais buvome apšaudyti rusų kareivių Taruškų miške. Kaip pamenu, tai buvo 1949 m. rugpjūčio 12 dieną.

Mūsų „VILKO" būrys stovyklavo miške, aš tuo metu miegojau. Tai buvo dienos metu apie ketvirtą valandą. Sargyboje stovėjęs

KAPŠYS VLADAS pranešė, kad miške jis pastebėjęs kareivius. Mes iškart pakilom ir sutarėm prasiveržt pro apsupimo žiedą, bet kareiviai tuo metu nušovė devynis mūsiškius, o likusieji metėsi atgal į mišką, į tą pačią vietą, kur mes stovyklavome. Būrio vadas „VILKAS" nusprendė iš naujo veržtis pro apsupimą ir keltis į kitą kvartalą, ką mes ir padarėme. Prasiveržimo metu į mane šaudė kareiviai, bet visgi man ir kitiems banditams pasisekė prasiveržt net nesužeistiems. Susišaudymo metu, kiek teko girdėt iš kitų, žuvo nemažai ir rusų kareivių, bet kiek, tiksliai negaliu pasakyti.

1953 m. gruodžio 3 d.

Asmeniškai jokiuose apiplėšimuose aš nedalyvavau, o nurodinėjau kolchozų pirmininkams, brigadininkams ir kitiems asmenims, kolchozų valdybų nariams, kad iš kolchozų fondo jie skirtų grūdų banditams. Kai kuriems asmenims aš įteikiau įgaliojimus toms sąskaitoms. 1951 m. rudenį aš kartu su ŽILIU-"KLEVU" stovyklavome miške netoli BARAUSKO POVILO namų. Mes jam davėm nurodymą, kad jis pas mus į mišką atvestų kolchozo pirmininką VANAGĄ ANTANĄ, Nibragalio kaimo gyventoją. VANAGUI tada aš daviau nurodymą paruošti mums 10 ar 15 centnerių grūdų ir 1000 rublių. VANAGAS sutiko mano nurodymą įvykdyti. VANAGAS mums pasakė, kad pas Nibragalio kaimo gyventoją VIENAŽINDĮ POVILĄ jis matęs tris dideles kiaules, kurias būtų galima paimti, kadangi kolchozas kiaulių neturi. Tada aš BARAUSKUI pasakiau, kai tik gausim iš VANAGO grūdus, tai už penkis ar šešis centnerius reiktų iš VIENAŽINDŽIO nupirkti vieną kiaulę ir atvežti ją pas BABILIŲ VLADĄ. BARAUSKAS mūsų užduotį įvykdė, pas BABILIŲ buvo pristatyta apie 100 kg sverianti kiaulė, kurią papjovę dalimis parsinešėm į bunkerį.

Pinigus, 1000 rublių, kuriuos VANAGAS perdavė BARAUSKUI, aš iš jo gavau. Mūsų bunkeris tuo metu buvo Taruškų miške.

1951 m. rudenį mes kartu su ALEKNA PETRU nakties metu užėjome pas „PUČEKŲ" kolchozo pirmininką SERGAUTĮ PETRĄ ir įteikėme jam įgaliojimą, kad jis mums duotų 20 centnerių kolchozo grūdų ir 1000 rublių. SERGAUTIS sutiko įvykdyti mūsų įgaliojimą. 10 centnerių miežių buvo padėta pas SKREBĮ JUOZĄ. BAUBLIUI VLADUI aš pasakiau, kad jis pasakytų SKREBIUI, jog tą 10 centnerių miežių jis parduotų turguje ir pinigus grąžintų mums. SKREBYS JUOZAS grūdus pardavė, o pinigus mes gavome iš BAUBLIO VLADO du kartus, iš viso 1100 ar 1200 rublių, tiksliai nepamenu. Penki centneriai buvo pas LUKOŠEVIČIŲ JONĄ Pučekų kaime. Iš LUKOŠEVIČIAUS JONO du ar tris centnerius rugių paėmė LUKŠYS BRONIUS, sumalė ir iškepė mums duonos. Penki centneriai kviečių buvo pas JUŠKĄ JUOZĄ Kulbagalio kaime. Aš pasakiau BAUBLIUI VLADUI, kad jis iš JUŠKOS J. paimtų tris centnerius kviečių ir atvežtų juos pas būrio ryšininką MORKŪNĄ Taruškų kaime, kadangi pas jį tuo metu gyveno banditai: ŽILYS-"KLEVAS", KRIVICKAS BRONIUS-"VILNIUS" ir „DIEDUKAS". Apie tai man sakė „KLEVAS", jis taip pat prašė manęs, kad aš jam duočiau kviečių. Aš per BAUBLĮ VLADĄ nusiunčiau jiems tris centnerius kviečių.

1953 m. gruodžio 7 d.

SKEIVERIS JUOZAS, gimęs apie 1917 metus, gyveno Panevėžio raj. Kunciagalio kaime su broliu ir seserim SKEIVERYTE MARYTE. Apie jų ryšius su banditais man nieko nežinoma. Aš tik vieną kartą 1947 m. rugpjūčio mėn. SKEIVERIŲ namuose buvau susitikęs su banditais KAPŠIU VLADU ir JUŠKA ANTANU. Nežinau, kuriais metais broliai SKEIVERIAI įstojo į būrį, bet girdėjau, kad jie žuvo. Su JUOZU SKEIVERIU 1949 m. vasarą buvom susitikę Taruškų miške. SKEIVERYTĖ MARYTĖ mirė, bet kuriais metais – nepamenu.

MORKŪNAS (vardo nežinau), apie 50 m. amžiaus, gyvena kartu su žmona Taruškų kaime ir dirba Taruškų miške eiguliu. Į Taruškų kaimą gyventi MORKŪNAS atvyko apie 1950 ar 1951 metus.

1951 m. vasarą man, kaip „VANAGO" būrio vadui, tėvūnijos vadas „NEMUNAS" pasakė, kad su tėvūnija aš turėsiu palaikyti ryšį per MORKŪNĄ. 1952 m. vasarą aš kartu su BAČELIU EDVARDU, GALIAUSKU JUOZU ir KRIVICKU BRONIUM Taruškų miške statėme bunkerį. Dar prieš to bunkerio statymą GALIAUSKAS MORKŪNUI pasakė, kad jis nurodytu laiku ir į nurodytą vietą atvežtų lentų, ką jis ir padarė. Tada aš MORKŪNĄ pamačiau pirmą kartą. Aš taip pat žinojau, kad netoli MORKŪNO sodybos yra bunkeris, kuriame gyvena banditai: „DIEDUKAS", „KLEVAS" ir „VILNIUS". Tiesa, „VILNIUS" tame bunkeryje gyveno neilgai, po to išėjo pas Raguvos banditus.

Po to, kai pastatėm bunkerį, GALIAUSKAS man pasakė, jog jam „KLEVAS" sakęs, kad aš jam ir „DIEDUKUI" pasiųsčiau tris centnerius kviečių, t.y., kviečius aš turėjau perduoti MORKŪNUI, ką aš ir padariau. Būrio rėmėjui BAUBLIUI VLADUI aš pasakiau, kad jis iš JUŠKOS JUOZO paimtų tris centnerius kviečių ir nuvežtų MORKŪNUI. BAUBLYS mano nurodymą įvykdė.

1952 m. vasarą kartu su BAČELIU nuėjome į miško pakraštį netoli MORKŪNO namų, norėdami iš jo gaut maisto produktų. Apie tai, kad MORKŪNAS turi į miško pakraštį atnešti maisto produktų, man pasakė „KLEVAS", ir MORKŪNAS tikrai atnešė mums maisto produktų.

1953 m. aš su MORKŪNU buvau susitikęs du kartus. Tada mes kartu su BAČELIU stovyklavom Taruškų miške ir pastebėjom, kad MORKŪNAS atėjo į mišką arklio. Aš jį pasišaukiau, paklausiau, kokie banditai pas jį užeina, jis atsakė, kad paskutiniu metu niekas nebuvo užėjęs, bet pasakė, kad „KAZOKAS" dar gyvas. Tada aš MORKŪNUI daviau užduotį, kad jis nueitų pas raguviečius ir sužinotų, kas iš jų dar gyvi, kadangi aš norėjau su tuo būriu užmegzti ryšį. MORKŪNUI aš nurodžiau susitikimo vietą ir laiką. Labai greit po to MORKŪNAS atėjo į sutartą vietą, kur mes jo laukėme su BAČELIU, ir pasakė, kad nieko nesužinojęs, kadangi su jokiais banditais jam netekę susitikti.

1953 m. gruodžio 25 d.

1948 m. pavasarį mes stovyklavome Taruškų miške. KUČYS STASYS-"ŠARKIS" ir PLĖTA ALFONSAS-"FUKAS" išėjo iš stovyklos ir negrįžo. Kaip vėliau mes sužinojome, jie žuvo susidūrime su rusų kareiviais. KUČYS išeidamas paliko automatą, kurį banditai man ir paskyrė. Pistoletą aš gavau 1952 m. rudenį iš GALIAUSKO, o granatą išsikeičiau į žiūronus su LUKŠIU IZIDORIUM-"SKURDU".

1954 m. gegužės 8 d.

Nepriklausomybės metais aš gyvenau Panevėžio raj., Miežiškių kaime ir dirbau savo tėvų 13-os ha žemės ūkyje. Laikėme du arklius, 2–3 karves, pašalinių darbams nesamdėme. 1938 m. buvau pašauktas į kariuomenę, tarnavau Kauno mieste, priešlėktuvinės gynybos daliniuose. Armijoje tarnavau iki 1940 m. gegužės 1 dienos. Po demobilizacijos grįžau pas tėvus į Miežiškių kaimą. Jokiai partijai nepriklausiau. Mūsų šeimos sudėtis buvo tokia:

Tėvas – ŠUKYS ALEKSAS, mirė 1933 m. Motina – ŠUKIENĖ ELZBIETA, 1948 m. ištremta į Sibirą ir, kaip aš sužinojau iš kitų, Sibire mirė. Ištremta ji buvo dėl manęs, kadangi aš išėjau pas banditus. Turiu keturias seseris:

DARINSKIENĖ MARIJONA, Alekso, gyvena Miežiškių kaime,

ŽIBIKIENĖ ONA, Alekso, gyvena Miežiškių kaime,

JUŠKIENĖ KASTUTĖ, Alekso, gyvena Kulbagalių kaime, dirba kolchoze,

EIVIENĖ DOMICELĖ, Alekso, kur ji gyvena – nežinau, kadangi daug metų su ja nesimatėme.

1941 m. savanoriu įstojau į lietuvių apsaugos batalioną, dislokuotą Panevėžio mieste, kuriame ištarnavau iki 1941 m. rugsėjo mėn. pradžios, po to grįžau į namus ir per visą vokiečių okupacijos laikotarpį gyvenau tėvų namuose.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Byla Nr. 66
Arch. Nr. 15/7 L. 58
1953 m.

Visiškai slaptai

Šiaulių srities MGB valdybos valstybės saugumo
viršininkui drg. JAROCKIUI
Šiaulių miestas

SPEC. PRANEŠIMAS

Dėl „VYČIO" apygardos banditų vado pavaduotojo „BRIEDŽIO" ir „ŽALIOSIOS" rinktinės štabo nario „MARTINO" likvidavimo

1953 m. vasario 25 d. Panevėžio raj. MGB skyrius, remdamasis patikimo asmens ŠABLUCKIO duomenimis, Gitėnų miške 57-ame kvartale, arti Vėžiukų kaimo Panevėžio raj. ribose, surengė čekistinę karinę operaciją, kurios metu likviduoti:

"VYČIO" apygardos vado pavaduotojas, „ŽALIOSIOS" rinktinės vadas KULYS STASYS, Jono- „BRIEDIS", „VISVALDAS", gim. 1914 m. Leningrade, prekybininkų šeimoje, būryje nuo 1944 m. Išsilavinimas – 4 gimnazijos klasės. Vokiečių okupacijos laikotarpiu Pumpėnų miestelyje dirbo policijos vachmistru, banditinis laipsnis – leitenantas.

"ŽALIOSIOS" rinktinės štabo organizacinio ir ūkio skyriaus viršininkas GALIAUSKAS JUOZAS, gim. 1922 m. Slapyvardžiai – „JUOZAS", „MARTINAS" ir „AUDRYS", gim. Venslaviškių kaime, Panevėžio raj., kilęs iš buožių, 1949 m. pabėgo „iš po sargybos" ir įstojo į būrį. Banditinis laipsnis – jaunesnysis viršila.

Paimta: du automatiniai šautuvai, du pistoletai, dvi granatos, 187 koviniai šoviniai, maisto produktai ir įvairūs daiktai (tarp jų pareiškėjo puspaltis).

Dėl to šiame rajone buvo sustiprintas tiek mūsų, tiek milicijos darbas su agentūra.

Š.m. vasario 24 d. į eilinį susitikimą atvyko Panevėžio miesto MGB skyriaus patikimas asmuo ŠABLUCKIS (pavardė iškreipta – *R.K.*) ir pranešė, kad vasario 21 d. pas jį atėjo du nacionalistinės bandos dalyviai ir reikalavo iš jo žmonos maisto produktų.

Gavę iš žmonos neigiamą atskymą, banditai savavališkai pasiėmė 5 kg cukraus, kepalą duonos, puslitrį ir išėjo Gitėnų miško link, kuris išsidėstęs šalia Vėžiukų kaimo.

Vasario 22 ir 24 d. ŠABLUCKIS nurodytus banditus du kartus buvo sutikęs tame pačiame miške ir nurodė apytikriai jų slėpimosi vietą 57-ame kvartale.

Pagal paruoštą planą, 2-o diviziono, 7-o MGB būrio skyriaus kariuomenės jėgomis, vadovaujamomis I-o sk. viršininko, valstybės saugumo papulkininkio POPOVO, Panevėžio MGB 2-o sk. viršininko – saugumo majoro ir diviziono vado, karinės apygardos majoro PRIDOROŽNYJ, vasario 25-tą buvo atlikta karinė čekistinė operacija.

Gitėnų miško 57-ame kvartale „šukavimo" metu skyriaus grupės eilinis KIŠLOVYJ pastebėjo du banditus, apsirengusius baltais kombinezonais, kurie, pamatę kareivius, pasislėpė miško gilumoje.

Banditams persekioti į mišką buvo pasiųsta rezervinė grupė su tarnybiniu šunimi, grupei vadovavo 6-os komandos vadas vyr. leitenantas ČEBIKIN. Apie 100 m nuo miško aikštelės banditai apšaudė tarnybinio šuns instruktorių jaun. seržantą VINOGRADOVĄ, lengvai sužeidė jį ir bandė pasislėpti, bet buvo apsupti ir susišaudymo metu nukauti.

Už teisingą darbą su agentūra ir sumanų karinės čekistinės operacijos organizavimą prašau paskatinti:

– 2-o skyriaus I-o poskyrio Šiaulių srities MGB viršininką saugumo papulkininkį POPOVĄ PIOTRĄ NIKOLAJEVIČIŲ,

– Panevėžio m. MGB 2-o poskyrio viršininko pavaduotoją saugumo majorą CHARČENKO DMITRIJ LUČIK.

Pasakoja BRONIUS ALEKNAVIČIUS-„BRAUMANAS"

Užrašyta Panevėžyje
1990 01 15

Gimiau 1919 m. kovo 12 d. Panevėžio apskrityje, Įstricos kaime. Tėvai valdė 33 ha žemės, šeimoje augome trys broliai ir trys seserys. Šiuo metu likę gyvi tik aš ir dvi seserys, du broliai ir viena sesuo žuvę. Sesuo Zinaida žuvo 1945 m. sausio 10 d. gimtajame Įstricos kaime, traukiantis iš namų, nušovė enkavedistai. Brolis Juozas, gimęs 1917 m., žuvo Mitkų kaime. Brolis Valerijonas, gimęs 1925 m., žuvo tarp Stumbriškio ir Midžiūnų, Samanynės kaime.

Ką tik atėjus rusams, man dar 1940 m. buvo sudaryta politinė byla.

Tada pas Kulbius – Petrą, Vytautą, Antaną, Joną – Keruočių vienkiemyje vyko kūlimas. Petras ir Vytautas buvo taip pat partizanai. (Jų sodybos stovėjo šalia Jurskio, to garsiojo radiomechaniko.) Po kūlimo buvo švenčiamos pabaigtuvės, kuriose dalyvavo ir toks Povilas Jakštonis iš Mitabynės kaimo, senų laikų komunistas. Tada aš buvau dar visai jaunas, jokia politika man nerūpėjo. Kaimynai Stanevičiai, Antanas Kulbis, šitas Jakštonis ėmė kažko ginčytis. Išgirdęs jų ginčą, aš ir drėbtelėjau: „Paduokit jį man, aš jį tuoj sutvarkysiu". Jakštonis persigandęs išbėgo iš gryčios, pasislėpė tvarte ir ten išsėdėjo iki ryto. Matyt, buvo labai aršus komunistas, visiems gyrėsi, kad buvo net į Maskvą nuėjęs. Atėjus rusams, jis už aną mano pokštą padavė mane į teismą. Prieš tą teismą mes stojome trise: aš, Jonas Stanevičius ir Stasys Stanevičius iš Įstricos kaimo.

Laimė, mus gynė advokatas Petruškevičius, jis viską taip supynė, kad mūsų teismą prokuroras atidėjo. Po kelių dienų prasidėjo karas, ir mus paleido.

Grįžus rusams, Jakštonis, Gvazdauskas tuojau stojo į skrebus ir visiems garsinosi, kad dabar tai patvarkysią mus – „Alekniukus", Kulbiukus (mus vadino Aleknomis), deja, jiems neteko mūsų patvarkyti, mes pirma juos „patvarkėme".

Vokiečių okupacijos laikotarpiu paskutiniaisiais metais išėjau savanoriu į Plechavičiaus armiją, tarnavau Suvalkų Kalvarijoje. Ten visą mūsų batalioną vokiečiai paėmė, aš pabėgau. Artėjant rusų armijai, 1944 m. į Vakarus aš nesitraukiau, nutariau likti namuose, – kas bus, jeigu visi išbėgsime, – nors keli mano giminiečiai bei kaimynai pasitraukė. Aš buvau giliai įsitikinęs, kad reikia pasilikti Lietuvoje, visokie gandai tada sklido.

Kada grįžo rusai ir paskelbė mobilizaciją, brolis Juozas parašė kelis atsišaukimus; vieną nunešėm vienoj pakelėj prikalėm prie medžio, kitą kitoj pakelėj, juose raginom savuosius nestoti į rusų kariuomenę, eiti į mišką. Po to mes visi trys broliai, kaimynai Pranas ir Julius Stakės pasiėmėm šautuvėlius ir išėjom į girią. Prie mūsų dar prisidėjo Petras ir Vytautas Kulbiai, Jonas Mitkus iš Mitkų kaimo, Aleksas ir Jonas Alenčikai iš Panevėžio miesto, Petras Tamošiūnas su broliu, Kazimieras, Antanas, Jonas Mažyliai.

Būryje buvo per 30 vyrų. Tokiu dideliu būriu vaikščioti buvo jau pavojinga, todėl mes persiskyrėme į du būrius maždaug po 15 žmonių. Vienam iš jų, 17 vyrų būriui, ėmėsi vadovauti Aleksas Alenčikas-*Kelmelis*.

P a s t a b a. „Panevėžio tiesoje" (1959 m., Nr. 227) pažymėta, kad, žuvus Žaliosios miške būrio vadui Broniui Likerauskui-*Dobilui*, kurio būryje 1945 m. buvo 25 vyrai, būrys prisijungė prie „Kelmelio" būrio. Jo pavaduotojas buvo Tamošiūnas-*Simas*. – *R.K.*

"Kelmelio" būryje buvo šie partizanai:

1. Bronius Stašys-*Lapė* iš Banionių kaimo. Žuvo apie 1949–50 m. Banionių kaime.

2. Kazys Lupeikis-*Hitleris*, gimęs 1922 m., iš Viepų kaimo.
3. Kazys Grūzdas-*Ramunėlis*, gimęs 1922 m., iš Žumbų kaimo.
4. Adolis Grūzdas-*Lokys*, gimęs 1920 m., iš Žumbų kaimo.
5. Emilija Svirplytė-*Milė* iš Bobkalnio kaimo. Žuvo 1947 m. kartu su Petru Juška-*Mažyliu*.
6. Petras Parauskas iš Kriklėnų kaimo.
7. Kazys Juozapavičius-*Viršaitis* iš Kriklinių.
8. Jurgis Pelenis (Palionis)-*Ponas* iš Panevėžio miesto.
9. Vytautas Zdanavičius-*Senelis*, gimęs 1914 m., iš Pumpėnų valsčiaus, Rinkūnų kaimo. Žuvo 1946 m. lapkričio 14 d.
10. *Berminas*.
11. Kazys Muduras-*Šarvuotis*.
12. Aleksas Alenčikas-*Kelmelis*, būrio vadas.
13. Pranas Stakė iš Įstricos kaimo.
14. Julius Stakė-*Žydas* iš Įstricos kaimo.
15. Bronius Aleknavičius-*Braumanas*.
16. Albertas Rudys. Pabėgęs iš rusų kariuomenės. Išėjęs į būrį, žuvo po poros dienų.
17. Jonas Alenčikas iš Panevėžio miesto, senamiesčio.
18. Antanas Astrauskas. Paimtas labai anksti, liko gyvas.

Aršiausi skrebai Pumpėnuose buvo Petruškevičius, Ragažinskas (prie kapų gyvena), Kazys Pakėnas (Daujėnų gatvėje), Mykolas Šeškus (Pirties gatvėje), Vasauskas (netoli bažnyčios), Remeika, Sustumaitė eidavo su skrebais, dabar dar tebedirba parduotuvėje Pumpėnuose.

Vieni skrebai mažiau kur eidavo, daugiausia jie jautėsi drąsūs tik su rusų garnizonu vaikščiodami.

Kartą iš Montvilo fabriko atvažiavo į mišką kelios mašinos su rusų kareiviais malkų, o Kulbio vyrai jas užpuolė, dvi mašinas sudegino, nušovė vieną karininką. Po šių susidūrimų su rusais ėmė siaust po miškus NKVD garnizonai, tiesiog nebebuvo kur

dėtis. Tada su Povilu Simonaičiu nutarėm pasitraukt į Krekenavos miškus ir prisijungt prie kokio nors būrio. Beeinant visai ties Panevėžio „zagatskotu" užsidūrėme ant rusų kareivių, naktį, matyt, jie nesuprato, kas tokie, nors po to jie mus vijosi, bet nešaudė.

1944 m. lapkričio 16 d. grįžtu iš miško su broliu Valerijonu ir Pranu Stake į namus. Kadangi pas Stakes buvo iškūrenta pirtis, norėjom išsimaudyti. Išsimaudėme, bet man kažkodėl sugavo galvą, matyt, nuo smalkių. Įėjęs į kambarį, atsiguliau ant lovos, girdžiu – kažkas praūžė. Miške nei mašinos, nei kariuomenės nėra, nesupratau, kas tai per ūžimas, o dar naktis. Pasidarė kažkaip neramu, atsikėliau, sakau – einam. Ir išėjome.

Stakės trobos nuo mūsų buvo maždaug už puskilometrio. Einam. Visai netoli mūsų trobų prie vieškelio suriko:

– Stot! Kas eina? – lietuviškai.

Praną ir Valerijoną pastūmiau tolyn, paliepiau šokt į pakelės krūmus. Užsitaisiau šautuvą ir paklausiau – kas? Žiūriu, išeina drąsiai, ginkluotas, su dėžėm rankose. Tuoj aš jį nuginklavau. Parabelį su diržu užsijuosiau sau, suomišką automatą atidaviau broliui, o kai dėžes patraukiau iš jo rankų, jis pasakė:

– Atsargiai, nedaužyk... Brangus daiktas.

Aš jo klausiu, kas toks būsiąs, jis sako:

– Mūsų čia daug...

Tada aš jam vėl tas dėžes įdaviau į rankas, ir nusivarėm jį atgal pas Stakes. Ėmiau jį visko klausinėti. Jis pradėjo pasakoti, kad 12 jų atskraidino lėktuvu iš Vokietijos ir nuleido parašiutais. Tada aš jam grąžinau pinigus – keletą tūkstančių červoncų, dokumentus, ginklų nedaviau.

Tik paskui sužinojau, kad tai buvo Pranas Alekna-*Meška* iš Subačiaus geležinkelio stoties, vėliau tapęs išdaviku.

Išėjome iš namų. Beeidami dar vieną sutikome bevelkantį parašiutą, po to kitą, – iš viso jų surinkome vienuolika, vienas, nuo

Raguvos, pabėgo. Tuo kartu jo neradome, o vėliau jis jau nebeprisidėjo prie to būrio. Jų vadas buvo leitenantas *Kovas*–Antanas Šilas, o jo pavaduotojas – Antanas Birbilas-*Baltušis*. (Birbilą vėliau paėmė gyvą provokatoriai – „vokiečiai". Nuteistas mirties bausme.)

Tada mes jau susirinkome visi. Atėjo ir Kulbio vyrai į mūsų sodybą. Čia praleidome naktį. Ryte atbėga Tamašauskas, kaimynas, pranešti mums apie desantininkus, kadangi prie jų nuleido 12 žmonių ir 12 parašiutų su bagažais. Bagažuose buvo maistas, ginklai, šaudmenys, apranga. Tamašauskas mums aiškina susijaudinęs:

– Va, ten už biržės, paeisit pakalnėlan ir šovinių maišą rasit...

Mes jau žinojome, kieno tie šoviniai. Buvo sekmadienis. Visą dieną lakstėme po apylinkę ir ieškojome bagažų. Viską suradome, tik vieno bagažo su ginklais ir vaistais neradome. Bagažuose buvo net ir minų, granatų, kitos sprogdinimo amunicijos.

Tik nusileidę, vyrai iškart užmezgė ryšį su partizanais. Vokiečiai juos buvo paruošę fronto užnugaryje vykdyti diversijas, bet tokių dalykų jie nedarė, kadangi buvo visi lietuviai patriotai, jų tikslas buvo vienas – visokiais būdais ir priemonėmis padėti saviesiems partizanams, o siųstuvu vokiečiams perduodavo klaidingas žinias, pranešdavo, kad čia jie tik traukinius verčia nuo bėgių... Bet neilgai teko perdavinėti, nes rusai su pelengatoriais greit iššifravo siųstuvo vietą.

Desantininkai sudarė atskirą būrį, išsikasė bunkerį netoli Geležių, Skūpų kaime, įsirengė gerai, su tranšėjomis. Nors ir mokyti buvo vyrai, bet pasielgė kaip piemenys. Į tą bunkerį atsivedė nepažįstamą mergą, vėliau ją paleido, o kai paleido, netrukus įvyko išdavystė, bunkerį apsupo rusai, susišaudymo metu keletas jų žuvo.

Antanas Birbilas naktį atlėkė pas mus iš Šopų bunkerio, savaitę pabuvo. Po savaitės mes, 14 vyrų, einame pažiūrėti, kas ten

padaryta. Jau visai netoli bunkerio išsidėstėm vorele, aš apie vidurį buvau. Tik staiga iš už eglučių du rusai išlindo ir vėl atgal, aš tik: „Vyrai! Rusai!" Tada mes visi atgal, bet šaudyti į mus kažkodėl jie nešaudė. Ko jie laukė, taip ir nesupratome. Perbėgom per iškirstą aikštę, vos neužsidūrėm ant kitų. Lauželis mažas kūrenasi, stovi kulkosvaidis, o į mus kažkodėl vėl nešovė. Po to, kiek žinau, iš Krekenavos keturiese buvo atėję ir pateko į šitą pasalą, visi žuvo.

1945 m. sausio mėnesį iš „Kelmelio" būrio aštuoniese nuėjome į „Kovo" desantininkų būrį, buvome sutarę važiuot į Anykščius išsikast ginklų. Beeidami pakeliui užėjome vidur Žaliosios miško į Uoselio kaimelį pasiklaust kelio. Čia mums pasakė, kad rytdienai rusai pavarė daug pastočių, kažkas bus. Nuėję pas *Kovą*, mes jį įspėjome, kad mums taip sakė. Jie tokie drąsūs, tik ranka numojo, net dėmesio nekreipė, nuvedė mus pas Skupaites, ten dar alaus išgėrėm. Mėdžius iškūreno jaują, kad šalta nebūtų. Nuėjom į tą jaują, ne kiek ten ir pabuvom, trumpai nusnūdom, prieš aušrą išėjom. Kiek paėję, miške susikūrėm laužą. Iš viso mūsų buvo apie 40 žmonių. Povilas Samuolis-*Juodas Ponas* tik anekdotus riečia, aš ant šakos pasikabinau šautuvą, milinę ir atėjęs atsisėdau prie laužo. Sargybos nebuvo jokios. Tik nepraėjo nė kelios minutės – pasipylė automatų serijos. Pasirodo, šitam pačiam miško kampe jie čia jau visą savaitę stovyklavo ir kūreno laužus, juos, matyt, jau seniai buvo užpelengavę rusai.

Puoliau prie milinės, griebiau už šautuvo ir parkritau ant žemės, o šalia manęs tik *Kelmelis* ir *Kovas*, prilaikėme ugnį, kad galėtų kiti trauktis. Priešakyje sprogo granata. Kiek atsitraukėm ir vėl prigulėm. Matau, *Juodas Ponas* tik grįžėsi su kulkosvaidžiu ir sukniubo. Mes dar kartą palėkę atgal prigulėm atsišaudydami. Žiūriu, kad aš jau vienas likau. Pasikeliu, dar kiek pabėgu, žiūriu, ir *Juodas Ponas*, tik be kulkosvaidžio, kraujas per galvą žliaukia jam už apykaklės. Tada abu dar kiek laiko pabėgom, matau, mano

brolis pribėgo prie mūsų, paėmę už parankių, ėmėm vesti *Juodą Poną*, nes jis jau beveik be sąmonės buvo, tik dabar kiek atsigavo, sako: „Dabar jau pradėjau jus pažinti, matau, kad savi..."

Atėjome prie Pyvesos, matau, žmogus kinko arklį. Bet kada gi tu čia jau bepakinkysi, kai už 70 m rusai vejasi, tik kulkos zvimbia. Išbėgom į Vabalninko vieškelį, kiek sustojom pailsėti. Grįžteliu atgal, matau, atbėga didžiausias pulkas enkavedistų. Mūsų irgi apie 12 buvo, dauguma šitie desantininkai su vokiškais automatais, bet nė vienas neatsišaudo. Tik Simonaitis suriko: „Broniau, atsišaudom!" Vieną kitą kartą iššovėm bėgdami ir atsisukdami, tuoj ruskių šaudymas pritilo, o kad taip visi draugiškai, – galvoju. Perbėgom Samanynę, toliau bėgam, šalia Pranas Stakė, mus vejasi iš užpakalio, o iš šono irgi keli ruskiai ėmė pilti iš automatų. Mes tiesiog į kryžminę ugnį patekom. Kitoj pusėj manęs dar brolis bėga, žiūriu, vienas krito, kitas... Tik išbėgom iš Samanynės, matau, stovi vežimas su arkliu, matyt, žmogus atvažiavęs į mišką pasivogt medienos, kumelė tvirta, o jis įsimetęs dvi gegneles. Mes tik su Simonaičiu strikt ant vežimo, vadeles ištraukiau iš žmogelio, kokį kilometrą šuoliais palėkėm, o ten tokios tankios eglutės, įšokom į eglyną ir pasislėpėm. Taip mes ir išsigelbėjom.

Netoli Linkiamiškio žuvo mano brolis Valerijonas ir Pranas Stakė, o iš viso tą dieną mūsų žuvo apie 20 vyrų.

Nuėjom mes su broliu, du Alenčikai, Stakė, Rudys, Simonaitis ir Kazlaučiūnas, o grįžome tik Simonaitis, Aleksas Alenčikas ir aš. Kiek teko girdėti, *Juodas Ponas*, taip pat radęs pakinkytą arklį, išbėgo.

1945 m. sausio mėnesį skrebai vežė ir draskė Kulbio trobas. Tuo metu *Kelmelio* vyrai bazavosi Įstricoje. Dienodavom pamiškėje, Klungio sodyboje. Iš ten man buvo netoli iki namų, todėl mes su Povilu Simonaičiu susitarėm trumpam pasišalinti iš būrio.

Visa tai suderinom su *Kelmeliu*. Beeidami sutinkame mano kaimynę Kostę Jankevičienę. Ji ir sako:

– Jūs čia vaikštote... Kulbius krausto, prašė pranešti...

Iki namų man buvo likę apie 100 metrų, bet apsisukom ir grįžom į būrį. Pranešėm vyrams. Visi sukilo ir – į Kulbių sodybą, gelbėt jų turtą nutarėm. Jau buvo truputį pasnigta. Keliu nėjome, o pasukome palei krūmelius pro Jurskių sodybą, nuo Mitabynės pusės užėjome. Matom, išvažiuoja kažkas iš kiemo. Jau visai prietema, tada nubėgom netoli Gvazdausko namų, žiūrim, kad priešais važiuoja ginkluoti ir kaip tik ties krūmeliais jie prasilenkia. Nenustatę tiksliai, kas ten tokie važiuoja, ugnies neatidengėm. Pasirodo, iš Kulbio važiavo jo kaimynas su kiaule, kurią jis buvo atvežęs kergimui, o priešpriešiais – iš Panevėžio komsorgai, partorgai. Tik po keleto minučių žiūrim, kad ateina būrys, apie 30 ginkluotų vyrų iš už posūkio išlindo. Mes pašokom gal 20 m į šoną ir sugulėm kelmynėlyje. Tie atėjo, sustojo visai netoliese. Tik išgirdome:

– Ne streliajte, budet plocho!

Bet kas čia belauks, visus ginklus paleidome į darbą. Kas liko, liepėm pasiduoti. Tie numetė ginklus ir sustojo, bet mes jų nelietėm daugiau, pasikėlėm ir nuėjom. Kitą dieną atvažiavo NKVD ir išsivežė lavonus, sakė, pilną mašiną. Tiesa, prieš tai tuose pačiuose krūmuose radom ir paėmėm gyvus dar du ruskelius. Vieną perėmė saugoti Simonaitis, o kitą Albertas Rudys. Tas ruskelis, kurį saugojo Simonaitis, pradėjo labai prašytis, dievagotis, tai Simonaitis jį ir paleido. Beeidamas jis užėjo pas Jurskį ir ten ėmė pasakoti, kad čia tokios baisybės dedasi, jis visą frontą perėjęs, bet tokių baisybių dar nematęs, visą jų būrį „banditai" iššaudę, nieko nelikę.

Netoliese stovėjęs Kulbio būrys girdėjo tą šaudymą. Buvom sutarę neliest tų, kas veža Kulbio turtą, bet kai sutikome tą moterį ir ji pasakė, kad prašė pranešti, mes tuoj atskubėjome į pagalbą. O

kas prašė pranešti, taip ir nepasiteiravome jos, supratome, kad kulbiečiai prašė, o čia, pasirodo, įvyko nesusipratimas, Kulbis nenorėjo, kad prie jo namų įvyktų toks incidentas. Abu Kulbiai užeina pas Jurskį. Jurskiai papasakojo, kas čia įvyko, pasakė, kad kareivis, ištrūkęs iš *Kelmelio* vyrų, pas juos buvo užėjęs labai persigandęs. Nors tas kareivis iš Jurskių dar nebuvo išėjęs, Jurskiai jį paslėpė ir Kulbiams nerodė. Kulbiai drąsiai sau ir nueina į savo trobas pažiūrėti, ką ten padarė, o ten dar pilna kariuomenės ir skrebų. Kadangi rusų buvo pilnas kiemas, mano brolis lyg ir norėjo dar per stogą iš kitos pusės namo mest granatą, bet susilaikė. Tada jie ėmė trauktis atgal. Rusai visgi juos pastebėjo, ir įvyko susišaudymas. Susišaudymo metu žuvo partizanas Juozas Kučinskas, kilęs iš Pumpėnų. Tai buvo pirmoji mūsų auka.

Ryte mes pasitraukėme toliau į Žaliąją, „Kulbio" būrys taip pat pasitraukė. Ten ir susitikome. Petras Kulbis ėmė priekaištaut mums: kas jūsų prašė, ką jūs ten pridarėt. Mes jam išaiškinome, kaip viskas įvyko, bet taip ir išsiskyrėme. Mes pasilikome vienam kvartale, jie pasitraukė į kitą kvartalą. Jų buvo irgi apie 16–17 vyrų.

Kiek pamenu, „Kulbio" būryje buvo: Petras Kulbis (žuvo 1945 m. vasario 20 d.), Vytautas Kulbis, Juozas Aleknavičius (mano brolis), Jonas Mitka, Povilas Kriščeliūnas, Petras Tamošiūnas-*Simas*, Antanas Tamošiūnas, Hansas-Jonas (vokietis, likęs nuo karo), Bronius Stašys-*Lapė*.

Šis būrys veikė Mitkų, Mitabynės, Įstricos kaimų apylinkėse.

Kada žuvo Petras Kulbis, tuo metu aš buvau netoliese, pas Stasį Finevičių (tada jis dar nebuvo užverbuotas). Jie tada, pernakvoję Antano Finevičiaus jaujoje, anksti rytą ėjo į Jutiškio mišką ir užėjo pas Savicką gryčiutėn. Neturtingai gyveno žmogelis, turėjo dvi dukteris ir sūnų. Naktį buvo truputį pasnigta. Įstricon privažiavo NKVD kariuomenės ir užėjo partizanų pėdas. Kiek

pasekę, apsupo Savickų gryčiutę, įvyko kautynės. Žuvo Petras Kulbis, Povilas Kriščeliūnas, abu broliai Kirkilai, Indriliūnas peršautas pabėgo, jį išvežė su malkomis iš miško Bukas. Kitą dieną ruskių lavonų išsivežė net dvi pastotes. Tuo metu skrebai atsivedė Jurkų, Savickų kaimyną, niekuo nekaltą žmogelį, ir nušovė, o sūnų išsivežė į Pumpėnus ir ten užmušė. Nušovė abu Savickus, tėvą, motiną ir dukterį, kita nuėjo į Pumpėnus prašyt skrebų, kad leistų tėvus palaidoti, tai ir tą ten užmušė.

Partizanai Stakės buvo kilę iš Aukštuolių kaimo, jie čia glaudėsi mūsų kaime pas savo tetą. Mes septyniese sutarėm nueiti į tą kaimą. Aukštuolių miške veikė dar ir nedidelis partizanų būrelis, kuriam vadovavo Albertas Stakė. Beeidami nutarėm užeiti į vieną sodybą. Aš buvau užsiauginęs barzdą, Alenčikas mane pasiuntė pirmą į tą gryčią. Kaip dabar pamenu, ten buvo Tamošiūno namai. Jo brolis Mikalojus čia Įstricoj gyveno. Įeinu priemenėn, o iš gryčios duris atidaro rusas. Nieko nelaukęs, ir įstačiau šautuvo vamzdį jam į krūtinę. Jis tik rankas pakėlė. Mano vokiška kepurė apsnigta, apšerkšnijusi, mažai ką ten ją atskirsi nuo rusiškos. Prirėmiau jį prie sienos, o pats išbėgau į lauką, už viralinės kampo kieme mūsiškiai laukė manęs. Rusas šoko atgal į vidų. O lauke ant grandinės šuo pririštas, kaip puolė prie manęs, man kojos grandinėj susipynė netoli šulinio ant ledo, aš ir išsitiesiau, bet greit atsikėliau, vyrams daviau ženklą, ir tada nėrėm visi tolyn nuo namų. Per langus ir per duris ėmė šaudyti į mus. Pasirodo, ten visas būrys enkavedistų buvo gryčion sulindęs. Perbėgom per kelią, į beržyną ir tada jau ramiai nuėjome, kur mums reikėjo. Tik paėjom, ir prasidėjo šaudymas iš automatų ir kulkosvaidžių gretimam kieme. Pasirodo, ten iš desantininkų būrio vyrai užsidūrė ant rusų, bet laimingai, net nesužeidė nė vieno.

Petras Tamošiūnas kartą tyčia pasidavė Pumpėnų skrebams, užsiverbavo ir „pažadėjo" išduoti savo draugus. Už Margių kaimo buvo jų bunkeris. Išeidamas likusiems bunkeryje jis pasakė:

– Terminas – ne daugiau kaip dvi savaitės, – ir smulkiai išaiškino visą tą sumanymą, pasakė, kur jis užvesiąs skrebus, kur surengti pasalą.

Šitie išlaukė dvi savaites, bet jis neatėjo. Atėjo dar po dviejų dienų. Kada Petras atvedė čia enkavedistus ir skrebus, partizanai laukė pasiruošę. Petras priėjo prie bunkerio angos, atidarė ir įšoko į vidų, o dangtį paskui save užsidarė. Tuo metu partizanai atidengė ugnį, nemažai skrebų ir enkavedistų paklojo.

Tamošiūnui laimė ilgai šypsojosi, septynetą metų. Paskutiniu metu jie vaikščiojo tik dviese su Broniumi Stašiu. Žmonėse daug anekdotų prikurta apie Tamošiūną, bet kaip ten iš tikrųjų buvo – nežinau. Tik tiek žinau ir apie jo žūtį. Tuo metu miške dirbo medkirčiai Stasys Stanevičius ir Stasys Finevičius iš Įstricos kaimo, o Tamošiūnas pas juos nueidavo pasišnekėti. Vieną rytą enkavedistai apsupo tą vietovę, kur Tamošiūnas slėpėsi, ir jam beeinant su kibiru vandens – nušovė. Tai buvo apie 1953 m. Jis tik vienas bebuvo likęs, gyveno girioje, po eglišakėmis būdą pasidaręs.

Antaną ir Kazimierą Mažylius iš Baroniškių kaimo taip pat išdavė Stanevičius su Finevičiumi. Mažyliai keturi broliai buvo miške. Du žuvo anksčiau, o Kazys su Antanu žuvo 1954 m. vasarą Įstricos kaime, Žaliosios pamiškėje, Kučinsko pievose. Tarp tankių eglučių jie irgi buvo įsirengę palapinę.

Gana geras mano jaunystės dienų draugas, buvęs Lietuvos Nepriklausomybės kovų savanoris Petras Trybė iš Gegužinės kaimo kažkokiu būdu enkavedistams parsidavė. Jis net sūnų man buvo įgaliojęs. Sakė, jei tu žūsi, negaila man ir sūnaus. Jis su sūnumi išdavė Kulbio vyrus apie 1945 m. kovo mėnesį. Kiek žinau, Trybė tuo metu buvo kažkur išėjęs iš būrio, po kokios savaitės

atėjo. Būrys tuo metu buvo apsistojęs Mitkos jaujoje Mitkų kaime. Trybė atėjo nei šioks, nei toks, partizanams kilo įtarimas. Ryte, kada enkavedistai apsupo jaują, Trybė bandė bėgti pirmutinis, bet vyrai jo neišleido. Pasirodo, su enkavedistais buvo sutarta: į pirmutinius du bėgančius nešauti, ten bus jis su sūnumi. Taip ir buvo. Kai išbėgo visai kiti du partizanai, į juos net nešaudė, o kai bėgo Trybės į kitą pusę, kur rusai laukė pasaloje, juos ir peršovė. Kiek žinau, sūnus mirė bevežant, o tėvą atvežė į Panevėžio ligoninę, specialiai sukėlė užkrėtimą, taip ir šitas išdavikas iškeliavo į aną pasaulį.

Jaujoje tuo metu žuvo Jonas Mitka, Kriščeliūnas, abu broliai Kulbiai, Juozas Aleknavičius ir dar keli.

Gerai pažinojau partizaną Edvardą Bačelį-*Robinzoną*. Teko su juo būti lageryje Intoje. Tuo metu į zoną atvežė Robertą Indriką nuo Nemunėlio Radviliškio, jie kartu Panevėžy kalėjime sėdėjo. Tas pasakė, kad Bačelis daug žmonių pardavė suimtas.

Bačelis-*Robinzonas* išdavė Pažemecką iš Margių kaimo, kuris partizanams vaistų parūpindavo. Balčiūną išdavė, jis vėliau mirė kalėjime, Praną Šukį išdavė Įstricos kaime, nes pas jį užeidavo. Bačelis vedžiojo enkavedistus po tas apylinkes, kur jis partizanavo, išdavinėjo bunkerius, stovyklas ir žmones, kurie prijausdavo partizanams.

Pas mus kasdien užeidavo enkavedistai, bet nebekrėsdavo, manė, kad aš jau žuvęs, o aš apie metus prabuvau namuose. Trejus metus Kniaudiškyje slapsčiausi pas dėdę tvarte. Per pamatą pralindęs, po stirta patupėdavau, buvau pasidaręs tokį guolį. Kartą įlindau į tą guolį, o šiaudų jau tik plonas sluoksnelis. Atėjo rusai ir ėmė kažko ieškoti, užlipo ant tų šiaudų, aš guliu kuprą pastatęs, kad neįdribtų į tą mano guolį. Gerai, kad nebadė su virbais.

Gyvuliai primynė pilną tvartelį mėšlo. Dėdė nutarė išvežt jį. Mano pusseserė Genutė veža, aš viduje jai primetu vežimą. Durys atviros, tik žiūriu – du politrukai. Mano kišenėje naganas, aš vienmarškinis, visos ėdžios išardytos, nei kur pasislėpt, lenta numesta skiausčia guli. Aš pargriuvau ant mėšlo ir atsiguliau už tos lentos, naganą užsitaisiau ir laukiu. O jie, „samagono" prisivogę, kiek pasidairė ir išėjo, manęs nepamatė.

Kitą sykį ateina kaimynas pas dėdę, o aš tvarte kažką dariau. Jis įėjo prietvartin ir kalbasi su mumis. Pusseserė, pamačiusi, kad tvartan atėjo kaimynas, atbėgo ir suriko: „Broniau, kavokis, Daraškevičius atėjo!" O tas Daraškevičius stovi ir šnekasi su manimi. Patys išsidavėm, kad aš slapstausi. Teko iš dėdės kraustytis.

Pirmais metais mūsų būryje buvo apie 40 vyrų, Geležiuose taip pat apie 40, Aukštuoliuose apie 30 vyrų.

Iš mūsų 40 vyrų tik aš vienas gyvas likau. Tiesa, dar Antanas Astrauskas liko, bet jį paėmė dar prieš mane. Dar išliko Alfonsas Petrauskas, tik po karo Pumpėnų skrebai namuose nušovė du jo brolius. Tuo metu jis arė lauką. Išgirdęs šaudant, metė arimą ir išbėgo į mišką pas partizanus. Keletą metų buvo miške, partizanavo, po to išėjo iš miško ir registravosi. Šiuo metu gyvena kažkur Šeškuose, netoli Piniavos.

Areštavo mane 1948 m. kovo 19 d. Ištraukė iš po svirno ruskiai. Svirne stovėjo kubilas, aplink jį pribarstydavo miltų, po kubilu durytės, aš įlendu per jas, o ten sukalta dėžė, durytes vėl uždaro, kubilą užstumia, aš ir sėdžiu. Kai ramu aplink, išlendu ir sėdžiu ant balkio, stogą prasiardęs, žvalgausi per žiūroną.

Per tuos paskutiniuosius metus, kada aš jau namuose slapsčiausi, dažnai, būdavo, ateina rusai su skrebais, atsigeria vandens, užsirūko ir per miškelį nueina savais keliais.

Kartą ryte ateina tėvukas pas mane, sako, nelįsk iš po svirno, nes pas kaimyną Gaidžiūną yra rusų. Jis papylė žibalo palei pamatą, kad šuo neužuostų. Pagaliau tie ruskiai atėjo ir pas mus, suėjo visi gryčion, o aš per dėžės plyšį juos matau iš po svirno. Kad žinojęs, būčiau kelis kartus išėjęs, visa valanda praėjo, kai man pranešė. Bet galvoju – atėjo ir išeis, kaip visada. Žiūriu, išėjo iš namo, nuėjo į tvartelį, prasidarė, pažiūrėjo, nuėjo į daržinę, prasidarė, pažiūrėjo, matau, jau su paruoštais automatais rankose supa klėtį. Išplėšė vieną akmenį iš klėties pamato ir šaukia skrebas: „Bunker! Bunker! Granaty brosaj!" Aš tyliu ir laukiu. Keli sulėkė į klėtį, nustūmė kubilą į šoną ir vėl šaukia: „Dveri! Dveri!" Aš patraukiau lentą ir lendu. Kaip lėkė tie skrebai iš klėties, tik kulnus jų pamačiau. Išlindau, pakėliau rankas aukštyn. Tada vienas enkavedistas prišoko prie manęs, tuoj išvėrė iš kelnių dirželį, surišo rankas, tėvuką išsivarė į lauką, partrenkė ant žemės, ėmė spardyt, daužyt, užlipęs skrebas šokinėjo ant krūtinės, visą taip sutrankė, kad jis jau nebepasikėlė nuo žemės. Aš įtūžau. Kaip patraukiau rankas, dirželis iškart pertrūko. Tada atsinešė iš daržinės virves, surišo, dar gerokai apdaužė, padarė du virvės galus – už vieno laiko vienas skrebas, už kito kitas įtempęs, o aš einu viduryje, iš užpakalio seka šuo. Taip ir išsivarė mane. Nusivarė į Stanionius, užsimečiau, kad man reikia nusilengvint. Atrišo rankas, trise vadeles užnėrė ant kaklo, kiek patupėjau, vėl surišo, įmetė į mašiną ir nuvežė į Panevėžį. Čia NKVD būstinėje Čechava gerokai apdaužė kumščiais per galvą, bet aš stoviu kaip įbestas, o jis burnojasi: „Stojit kak byk!" Matau, ant sienos jo kabinete trišakiai bizūnai sukabinti, bet tais bizūnais manęs nemušė.

Pradžioje tardė vienas rusas enkavedistas, o po to kitas – Belov – aukšto ūgio, truputį šlubčiojo. Kai grįžau iš lagerio, dar buvau jį sutikęs Vilniuje saugumo rūmuose apie 1971 m.

Teisė pagal RTFSR BK 58 str. 1a, 58–8, 58–11 Maskvos „osoboje sovieščianije" sušaudyti, po to pakeitė 25 metams. Tardyme Panevėžio „KPZ" išbuvau 3 mėnesius. Atsėdėjau devynerius metus su trupučiu.

Teko dar bėgti iš Intos lagerio. Bėgome trise: aš, Juozas Petkevičius ir Povilas Deveikis, bet mus pagavo. Tik metus buvome atsėdėję. Kai sugavo, į mane sargybiniai net penkias šautuvų buožes sudaužė mušdami, bet neužmušė, likau gyvas. Kad kas man būtų tada padavęs baslį į rankas, būčiau gal visą batalioną jų išmušęs, o jie mūsų neįstengė net užmušti. Atsivarė į mašinų garažą, išrengė, išrikiavo visą kuopą ir taip diržais per „šerengą" pervarė. Nieko, aš vis dar stoviu ant kojų, tik kai vienas kareivis basliu tvojo per sprandą, tamsu akyse pasidarė, susvyravau, bet nenukritau.

Metus teko atsėdėti lagerio kalėjime, ir vėl perteisė 25-iems.

Pasakoja BRONIUS URBONAS

Užrašyta Panevėžyje
1989 07 22

Gimiau 1926 m. Kidžionių kaime, Pušaloto valsčiuje, Panevėžio apskrityje.

1944 m., apie liepos pabaigą, ką tik grįžę rusai ėmė mobilizuoti mūsų jaunimą į raudonąją armiją. Mes keliese pagal šaukimus atvažiavome į Panevėžį. Kur dabar „Garso" kino teatras, dar anam senam pastate buvo paruoštas mobilizacinis punktas. Ant paties pastato fasado užrašas – „sveikiname savanorius". Mes nustebome, perskaitę tokį užrašą, ir iš karto pasamprotavome: jeigu savanoriai, tada – viso gero, bet jei su šautuvu varo... Taip ir padarėme. Visi, kurie buvome atvykę iš mūsų kaimo, į vidų net nėjome užsiregistruoti, apsisukom ir grįžome į namus.

Po kurio laiko atėjo pas mane kaimynas ir pasakė, kad yra nurodymas: tuos, kurie nestoja „savanoriais" į rusų raudonąją armiją, karinės ekspedicijos gaudys. Tada aš pasitraukiau pas žmones daugiau į pamiškę, manydamas, kad, užėjus rusams, galėsiu greičiau pasislėpti. Ten pabuvau dvi dienas. Jau rudens metas, rugsėjo pradžia, darbų daug, vežame vasarojų. Na ir ankstyvą sekmadienio rytą aš dar guliu ant šieno daržinėje, girdžiu, kažkas beldžiasi į duris. Pašokau ir pabėgau toliau nuo durų, kad nepamatytų. Girdžiu, kalba rusiškai. Supratau, kad rodytis negalima. Matau, į kiemą važiuoja vis daugiau ir daugiau. Rusai susigrūdo į klojimą ir ten, matyt, apsistojo ilgesniam laikui. Taip dvi paras išsėdėjau daržinėje nei valgęs, nei gėręs. Trečią parą jau pasiruošiau, sakau, šoksiu ir bėgsiu, nusižiūrėjau ir vietą stoge, kur turėjau pasidaryt skylę. Bet pavakary rusai susikrovė ir išvažiavo. Tada atėjo dėdė Juozas Černiauskas, pasakė, jog galiu lipt žemėn. Jis papasakojo, kad buvo rusų NKVD kariuomenės daliniai, gaudė tuos, kurie slapstėsi, nėjo į armiją. Jų buvo didelė pirtis, tai į tą pirtį atsivarę dar patardydavo ir išmesdavo. To paties Eimuliškio kaimo gyventoją Aleliūną, kuriam dar nereikėjo eiti į armiją, pagavę mušė ir tardė, paskui išsivedę netoli Pumpėnų sušaudė. Tarp kitko, Aleliūnas buvo komjaunuolis, komunistinių pažiūrų žmogus.

Taip mums bešnekant, aš truputį užvalgiau, žiūriu – vėl važiuoja rusų kareiviai. Nutariau į tą pačią daržinę neit. Vienmarškinis tiesiai į mišką. Bėgte. Keliukais, galvoju, trauksiu arčiau namų. Netoliese buvo įrengtas lauko aerodromas. Jau pradėjo temt. Bebėgdamas sutinku atvažiuojančius rusus. Aš atgal. Ir keliuką pamečiau, sutemo, vis prie to paties aerodromo išeinu. Pasiklydau. Šalimais augo eglės. Atsiguliau po viena egle ir nutariau laukt, kada anksti rytą ateis traukinukas Panevėžys–Joniškėlis, tada turėsiu orientyrą. Ryte išgirdau bildant. Tada pakilau, susivokiau, kur esu, ir neskubėdamas saulei tekant parėjau į namus.

Iš namų buvau išvykęs į Joniškėlio valsčių, mėnesį pabuvau kaime pas gimines. Bet kai ir ten pradėjo siaust rusai, tada vėl grįžau į namus. Buvo jau ruduo. Iki Naujųjų metų šiaip taip prasėdėjau namuose. O žiemą prasidėjo didesni šalčiai. Būdavo, pasako kas, kad naktį ar dieną atvažiuos rusai gaudyt naujokų, palieki namus, kur nors įlendi į daržines pernakvot, į trobą jau nebedrįsti eit. Matau, vienam blogai. Reikia kur nors glaustis, nors namuose ir turėjau šiokią tokią slėptuvę virtuvėje, bet tai tik laikinam pasislėpimui. Išgirdau, kad dauguma šaukiamojo amžiaus vyrų ėmė organizuotis į vieną būrį. Man dar buvo pakenčiamai, o kiti po grindimis tūnojo pasikasę. Mano pusbrolis Antanas Čibiras pas tą patį dėdę slapstėsi, nors jis ne iš mūsų apylinkių buvo kilęs. Nepriklausomybės metais tarnavęs policijoje, buvęs smarkiai sušaudytas lenkų.

Pirmąjį partizanų „Laimėjimo" būrį mūsų apylinkėse ėmė organizuoti Blynas. Kai aš nuėjau į būrį, jis buvo būrio vado pavaduotojas. Būrio vadas – toks uniformuotas, buvęs pasienio policininkas, pavardės jo nepamenu. Būrys prisilaikė: Eimuliškio, Pazūkų palaukėse, Pušaloto valsčiaus ribose.

Mudu su pusbroliu Čibiru atėjome į būrį. Netoli Pazūkų palaukės miške aikštutėje ugnis kūrenasi, stovi palapinės, sutiktas pirmasis sargybinis iš karto garsiai pasakė „parolis-3", mano pusbrolis jam atsakė kaip priklauso. Ir tada mus praleido. Mane pristatė tam pačiam Blynui. Blynas man davė rusišką „triochlineiką".

Po dviejų savaičių į būrį atėjo nedidelio ūgio su barzdele buvęs Lietuvos armijos karininkas (jo pavardės nepamenu, kilęs kažkur nuo Biržų). Šis karininkas perėmė vadovavimą būriui. Šalimais mūsų stovyklos taip pat stovėjo desantininkų būrys, apie 15 vyrų, Vokietijoje išėję pagreitintus žvalgybos mokslus ir permesti čia parašiutais. Tas mūsų naujasis būrio vadas iš karto įvedė karišką tvarką: būrį suskirstė į skyrius, pradėjo apmokyti kovos

taktikos. Kai kam tokia taktika nepatiko, ir iš būrio iš karto išėjo 10 vyrų. Žodžiu, iš 40 vyrų liko 30. Vadas visą laiką mus perspėdavo, kad nesivalkiotume be reikalo, kad neišsisijotume. Jis sakydavo:

– Užeis vieną dieną! Negalvokite, kad taip visą laiką ir bus.

O kaimo berniokai smagūs – na kas čia tokio, mes ginkluoti, duosim ruskiams į skutus.

Tie 10 vyrų išėjo į „Vytauto" būrį. Tai buvo didelis būrys, apie 500 vyrų, nuo mūsų už penketo kilometrų tuose pačiuose Rozalimo–Pušaloto miškuose. „Vytauto" būrys laikėsi apie Bedugnes – buvo tokios klampynės, „bedugnėmis" vadinamos. Tai buvo tikrai didelis būrys. Jie mums nelaimę ir užtraukė.

Į likusį mūsų būrį, pamenu, atėjo iš miesto toks Juozas Kazlauskas su draugu, baigęs universitetą, gyvenęs Prancūzijoje, esperantininkas.

Žiema jau ėjo į pabaigą, baigė tirpti sniegas, buvo ankstyvas pavasaris, vėliau atšalo. Artėjant pavasariui mes pasidarėme kažkokie linksmesni, pakilo nuotaika, kadangi tą žiemą praleidome stovykloje. Kartu su manimi buvo mano kaimynas Jonas Lukoševičius (vėliau žuvo). Jis buvo suaugęs, nebe šaukiamojo amžiaus.

Pas mus enkavedistai dažnai siųsdavo šnipus. Kartą atjojo mūsų ryšininkė mergina ir pranešė, kad po kaimus vaikšto iš Panevėžio atsiųsti du šnipai, klausinėja žmonių apie partizanus – kur jie yra, kas juos matė. Iš mūsų būrio neatsirado nė vieno, kuris eitų suimt tų šnipų. Toks atsirado iš „Vytauto" būrio, rusas Beriozovas. 1940 m. buvęs darbininkas, prijaučiantis komunistams, pateko į rusų armiją, pamatė ten visą tą „rojų" ir, iš armijos pabėgęs, atėjo pas partizanus. Tuo metu Beriozovas ragino būrio vadą tuos šnipus likviduoti. Jam ir buvo leista tą padaryti. Sunaikinęs šnipus, Beriozovas nuo jų rankų nuėmė auksinius žiedus. Praeidamas pro mūsų būrį, mūsų būrio vadui, tam karininkui (su

barzdele), jis parodė tuos žiedus. Karininkas kaip šoko, manėme, kad sušaudys, bet kiek atlėgęs pasakė:

– Be tokių išsiversti irgi negalima, – nors Beriozovą už tai jis labai smarkiai barė.

Kovo mėn. iš 26-os į 27-ą stoviu sargyboje ir girdžiu – kažkas ūžia, tarškia, iššovė kelis kartus. Bet dar naktis. Įeinu į palapinę, matau, tas Kazlauskas esperantininkas nemiega. Aš jam ir sakau, kad kažkas neramu. Pakėlėme būrio vadą. Lyg ir aprimo, bet vadas kelis partizanus pasiuntė į tą pusę žvalgybon. Aš vėl vaikštau aplink stovyklą. Staiga pasigirdo granatų sprogimai. Pas mus, matau, atbėga vienas iš desantininkų Margių būrio, iš paskos dar keli. Vadai ėmė tartis, išsiuntė žvalgybą į visas puses, mūsų jėgos išsiskirstė. Iš mūsų liko apie 20 ir iš desantininkų tiek pat, iš viso apie 40 vyrų. Tik pasiruošėm keltis, atbėga du vaikėzai išsižioję iš „Vytauto" būrio ir praneša, kad „Vytauto" būrys apsuptas, prašo pagalbos. Mes griebiamės už ginklų, užsidegę padėt broliams nelaimėje, ir – pirmyn, aklai bėgam. 40 vyrų tada mums atrodė neįveikiama jėga. Bėgam į vieną pamiškę, ir staiga pasipila ugnis iš priešakio. Pasisukome į šoną, pabėgome apie 300 metrų, nes manėme, kad čia skrebai, užbėgsime iš kitos pusės ir paimsime juos. Girdim, šaukia mūsų buvęs būrio vadas (tas buvęs policininkas): „Vyrai, gulkite!" Taip ėmė pliekt į mus, granatos tik sprogsta, pamatėme, kad čia jau nebe skrebai, o reguliari kariuomenė. Tada kas tik dar gyvas pašokome ir – kas kur. Tie, kurie į mus tiesiai šaudė, ir tie, matome, mus supa. Visiškas sąmyšis. Matau, kaip rusų karininkai eina stati ir vis šauna iš pistoletų, bet nė vienas nepataiko. Aš ir šiandien nesuprantu, kaip ten buvo, atrodo, šauna tiesiai į žmogų ir nepataiko. Kulkos zvimbia kaip bičių spiečius. Šalimais mano draugas Jonas Žiburys (jie 3 broliai žuvo miške) pistoletu atsišaudo, bet jį greit sužeidė, laimė, nesmarkiai. Šitaip mes septyni išsiveržėme iš apsupimo. Kartu ir

desantininkas *Genys*, smarkiai peršautas, dejuoja. Kiti, pasirodo, taip pat laimingai prasiveržė. Mes prasibrovėme į krūmus, o ten jau rusų kareiviai neina. Kiek palaukus, jie vėl priartėja prie tų krūmų, tada mes paleidžiam į juos atsakomąją ugnį, jie vėl bėga atgal. Sugulėm ir iš krūmų nė per žingsnį. Ta vietovė buvo kažkur netoli Pazūkų kaimo. Aš jau nebegalvojau, kad iš čia ištrūksime. Tie, kurie buvo fronte, samprotavo: jeigu sulauksime vakaro, rusai atsitrauks. Mes net jaučiame rusų kareivių papirosų dūmų kvapą. Jie visai netoli. Mūsiškiai, matyt, kai kurie nebeištveria ir bėga, o kulkosvaidžiai kriokia be sustojimo. Kurie bėgo, iš jų daugumas ir krito. Nors mūsiškių krito stebėtinai mažai, daugausia iš „Vytauto" būrio. Iš mūsiškių, pamenu, žuvo *Šermukšnis*. Kai išsiveržėme iš apsupimo, pernakt keliavom į Rozalimo pusę. Į tuos pačius miškus negrįžome, apie tris savaites laikėmės nuošaliau nuo anų vietų. Vėliau per ryšininkus susisiekėm su likusiais gyvaisiais. Atėjome į „Vytauto" stovyklą, kur stovėjo apie 11 palapinių, visos pagal vieną eilę, kaip koks sodžius. Čia radome žuvusį Beriozovą, dar nepalaidotą. Užėjome pas Šimoliūnus. Iš jų du broliai buvo likę gyvi, o trečias žuvęs. Jie gyveno miške. Žuvo Blynas. Tas mūsų karininkas persikėlė kažkur arčiau Biržų. Žuvo tas buvęs policininkas. Iš viso žuvo per 60 vyrų, daugiausia iš „Vytauto" būrio. Iki žiemos didesnio būrio nerinkome. Kartu su manimi buvo trys broliai Žiburiai – Jonas, Feliksas ir Motiejus – iš Eimuliškio kaimo, Lionginas Činga, Kazlauskas, Jonas Lukoševičius iš Pabervalkių kaimo, dar ilgai partizanavo, vėliau žuvo. Mano pusbrolis Antanas Čibiras išliko, nors invalidas, buvęs smarkiai sužeistas.

Ateina vėl žiema. Mes keliese likome. Galvojam, ką daryti. Argi jau nėra kitos išeities? Pasiunčiau brolį Petrą į Pušaloto valsčių pas pažįstamą Petrą Laskauską, kuris ten dirbo raštinėj, ir paprašiau, kad jis išrašytų man pažymėjimą-nukreipimą mokytis Joniškėlyje technikume. Gavau tą pažymėjimą ir išvykau į Joniškėlį

egzaminų laikyt. Egzaminus išlaikiau, patekau į parengiamąją klasę. Šitaip aš ir legalizavausi.

1949 m., kada jau atlikau praktiką, iš to mūsų būrio buvo likę 18 vyrų. Tada, pamenu, jie kelias dienas buvo apsistoję mūsų klojime. Aš jiems nunešdavau valgyt. Visi suvargę, sulysę. Jie man tiesiog pavydėjo, o aš juos agitavau irgi ieškoti kokios nors galimybės legalizuotis, bet jie, kiek supratau, apie tai net negalvojo, taikėsi su likimu. Vėliau jie visi žuvo. O iš „Vytauto" būrio nemažai išliko gyvų, daugelis prisiregistravo. Per tą mūšį iš „Vytauto" būrio ypač narsumu pasižymėjo partizanas *Lampeo*.

Kiek tada žuvo rusų kareivių, negaliu pasakyt, tik žinau, kad kelis kartus daugiau, nes tuo metu kareiviai, užėję pas kai kuriuos ūkininkus, skundėsi, kad čia daug blogiau negu fronte jiems. Mat partizanai buvo nusistatę: trūks plyš, bet gyvam nepasiduot.

Pasakoja JONAS PAŽEMECKAS

Užrašyta Margių kaime
1989 11 07

Aš – buvęs Lietuvos 10-to pulko felčeris Marijampolėje. Kur gyvenu dabar, čia – Žaliosios teritorija. Pokario metais Žaliojoj veikė daug partizanų būrių. Anapus Pyvesos, Šakarnių kaime, Maženių pamiškėje veikė Žilio-"Klevo" būrys. Žilio būrys veikė net iki Krinčino 1945 m. Kartą jo švogeris mane nuvežė už Padagų Klimbalėn, ten gulėjo sužeistas po kautynių pats Žilys. Aš jam dvi kulkas išėmiau iš šono. Tuo metu mus apsiautė rusų NKVD garnizonas, bet mes pasislėpėm bunkeryje, mūsų nerado.

Iš Panevėžio Senamiesčio paėmė gyvą sužeistą partizaną Bačelį-*Robinzoną*. Jį, matyt, smarkiai kankino, todėl jis daug žmonių išdavė. Iš mūsų kaimo išdavė Joną Žiuką, nes šis grabus dirbo

partizanams laidoti, ginklus remontavo, Vincą Morkūną iš gretimo Balčiūniškio kaimo, Liubkevičių iš Mitabynės kaimo. *Robinzonas* visus išdavė, kas jį priglaudė, kas gydė. Kada mane suėmė ir su juo suvedė akistaton, jis pasakė, kad aš keturias kulkas vienam partizanui išėmiau, kitam du dantis ištraukiau, gydžiau juos. Tardytojas (kažkoks juodukas) klausia, ar tu matei. Bačelis sako, kad nemačiau, bet man draugai sakė. *Robinzonas*, kiek žinau, vaikščiojo kartu su *Ponu*–Peleniu iš Panevėžio miesto.

Pakaušių kaime plėšikavo ir prievartavo moteris iš fronto pabėgę keturi rusai. Tada žmonės apsiskundė partizanų vadui *Liūtui*. Jis atėjo su būriu, apsiautė tą kaimą, bet rusai atsišaudydami sužeidė *Liūtą*. Rusą nušovė tik vieną, kiti išsibėgiojo. Po šios akcijos bolševikai griebėsi represijų – kelis kiemus tuoj į Sibirą išvežė. Po keturių dienų partizanai atvežė *Liūtą* pas mane. Įnešė į kambarį, aplink išstatė sargybą. Aš jį apžiūrėjau. Paviršiuje įstrigusios dvi kulkos, o viena perėjusi kiaurai per plaučius. Tas kulkas išėmiau, į plaučius įvedžiau dreną, suleidau vaistų. Po to mes jį paslėpėm netoli namų eglynėlyje. Gydžiau jį, slaugiau, perrišinėjau. Taip aš tą *Liūtą*–Jurgį Stankevičių ir išgydžiau. Dar ir šiandien jis tebegyvena Klaipėdoje.

Čia siausdavo ir siausdavo rusų garnizonai. Dar tokias proklamacijas atspausdintas miške išmėtydavo, prie medžių priklijuodavo, vaikams įsakydavo išnešioti po girią. Proklamacijose miškiniai buvo raginami greičiau pasiduoti, registruotis. Mūsų vaikai net dainą dainuodavo: *„Bolševikai, bėkit bėkit, partizanai, palydėkit, palydėkit į Rytus tuos prakeiktus banditus. Gana jums šeiminink aut, grobt iš mūsų turtelius ir naikinti žmonelius...“*

Partizaną Petrą Tamošiūną aš gerai pažinojau. Prie Svalios jis turėjo bunkerį. Truputį buvo šelmis, padykęs, o kai ką gal ir nelabai gražiai padarė. Užkluptas rusų, jis persirengdavo moterimi, žiūrėk, sėdi ir verpia kur nors gryčioje, tie net neįtaria, kad čia Tamošiūnas.

Partizanų būrio vadas Petras Kulbis buvo iš Mitabynės kaimo. Jis žuvo Jutiškių pamiškėje apsupimo metu, pats susisprogdino granata. 1945 m. tas Kulbis vadovavo mūšiui su rusų NKVD kariuomene Jutiškių miške. Ten žuvo daugiau dvidešimties enkavedistų.

Neaplenkė ir manęs okupantų karinis tribunolas, teisė mus šešis: Morkūną, Liutkevičių, Joną Žuką, du brolius Tamošiūnus.

Pasakoja JONAS ŠARKANAS-„LIEPA", „ARAS"

Užrašyta Kamajuose
1987 m.

Gimiau 1924 m. Patrakių kaime, Subačiaus valsčiuje, Panevėžio apskrityje. Tėvai turėjo 9 ha žemės, šeimoje augome trise: dvi seserys ir aš. Viena sesuo gyvena Amerikoje, kita mirusi.

Lankiau Bigailių pradinę mokyklą, vėliau Subačiuje baigiau 8 klases. Gražiausią prisiminimą man paliko vokiečių okupacijos laikotarpis. Žinoma, ne todėl, kad patekome po svetimųjų jungu, o todėl, kad tada man suėjo 18 metų. Buvo nerūpestingiausia jaunystė, viskas žydėjo ryškiomis spalvomis, norėjosi lėkti į pasaulio kraštą, energija trykšte tryško. O liūdniausią prisiminimą paliko 1940-ieji, pajutau, kad ne tik suaugusieji, bet ir mes, jaunimas, kažko labai brangaus netekome. Aišku, laisvės. Nuo mažumės man patiko miškininko specialybė. Tėvai norėjo matyti mane baigusį kokį nors mokslą, bet tam nebuvo lėšų. Kurį laiką dirbau Bigailių girininkijoje priemėju miško medžiagų sandėlyje. Ten dirbau iki vokiečių atėjimo.

Pirmosios sovietų okupacijos metais man ėjo šešioliktieji. Netoli mūsų namų buvo vieškelis. Kartą pamatėm, kad tuo vieškeliu plūsta žmonių minios su raudonomis vėliavomis. Iki to laiko mes

kaime niekas nei girdėt nebuvom girdėję apie sovietinės armijos atėjimą. Supratom, kad Tėvynė okupuota. Tik mes – šešiolikmečiai – neišmanėm, kaip reiktų šitai svetimai jėgai pasipriešinti. Pribėgom arčiau vieškelio ir žiūrėjom į tuos nususius atėjūnus iš Rytų. Jie atrodė apverktinai, vaizdas buvo nekoks. Su gėlėmis jų niekas nesutiko. Mačiau, kaip iš kaimo atėję lietuvės moterys girdė šituos kareivius pienu, davė vandens. Lietuviška siela buvo tokia, kad ir priešui reikia širdį parodyt ir gerą valią, nors mes kaime ir visoje apylinkėje ne tik nelaukėme, bet dar ir bijojom jų. Laukė jų tik neaiškaus plauko žmonės. Buvo pas mus tokie mūrininkai Čiučėnas, Gaidys. Vėliau po karo juos partizanai sušaudė apie 1945 m. tarp Aščiagalių ir Žvikų kaimų, kadangi jie važiavo į Panevėžį pranešt apie besislapstančius partizanus, apie kuriuos jie jau anksčiau rinko žinias.

1941 m. vokiečių puolimą prieš sovietinės armijos pajėgas sutikome labai džiaugsmingai. Apie tai mums pranešė Vytas Kacas. Mano tėvas ir sako: „Dabar ir tau, Kacai, bus lengviau, nes rusai viską atėmė, o vokiečiai ir vėl leis turgavot". O jis sako: „Ne, Šarkanai, blogai bus, mus vokiečiai sušaudys". Iš vokiečių mes nieko nesitikėjom, bet gyvenome normalų gyvenimą, kaip ir Smetonos laikais. Kiek pareikalaudavo, atiduodavom valdžiai, nors rekvizicijos nebuvo didelės. Vokiečiai mūsų apylinkėse tikrai nieko blogo lietuviams nepadarė. Per visą karo laikotarpį buvo užėjęs tik vienas vokietis, rinko iš gyventojų kiaušinius, mainė į ką nors. Kaimiečiai nugirdė, jis pargriuvo, sudaužė kiaušinius, ėmė rankiot, tai moterys vėl pririnko pilną terbą jam, ir jis laimingas išėjo savo keliu.

Kai 1944 m. vokiečiai traukėsi į Vakarus, po kaimus sklido jau įvairūs gandai, kurie netrukus ir pasitvirtino. Pirmoji fronto banga dar buvo pakenčiama, o po jos jau ėjo NKVD daliniai, kurie suiminėjo nekaltus mūsų žmones, žudė juos. Dar vokiečių okupacijos laikotarpiu buvau įstojęs į veikiančią vokiečių armiją–

vermachtą. Norėjau trauktis į Vakarus, o buvome informuoti, jog civilių per sieną nepraleidžia, tik kariškius. Mūsų būrys netoli Vokietijos sienos pasidalino į dvi grupes, pirmoji bandė pereiti sieną, bet ten jos nepraleido, sugrįžo ir pranešė, kad per sieną nieko nepraleidžia. Pasukome atgal į namus. Tėviškėje siautė enkavedistai, vyko kratos, reikėjo ką nors daryt. Aš, Juška ir dar vienas sutarėme sukurt partizanų būrį. Antanas Juška-*Vilkas* vėliau tapo mūsų būrio vadu. Jo veiklos zona buvo tarp Subačiaus ir Karsakiškio. Prie Karsakiškio stovėjo kitas būrys.

Priimant naujus partizanus, priesaikos ceremonijoje mūsų būryje dalyvavo leit. *Petraitis*–Vladas Juozokas, *Gegužis*–Stepas Girdžiūnas.

"Vilko" būrį vėliau sudarė apie 30 žmonių. Būryje buvo vienas kitas daugiau išprusęs, buvo iš toliau atkeliavusių. Būryje kovojo leitenantas *Beržas*, kilęs iš Panevėžio miesto. Juška turėjo vyresniojo puskarininkio laipsnį, buvo protingas, gabus vyras. 1944–45 m. pradžioje slapstėmės trise, miške palapines pasistatę, bet netrukus būrys ėmė didėti. Tuo metu iš Vokietijos atskrido lėktuvas ir į Tytuvėnų mišką nuleido šešis desantininkus – tuos pačius lietuvius, su kuriais aš traukiau į Vokietiją. Jie buvo su visa amunicija, su dokumentais, turėjo siųstuvą, kuriuo tikėjosi perdavinėti žinias vokiečiams, manė, kad su dokumentais galės čia laisvai gyventi niekieno nejudinami. Siųstuvas ilgai nedirbo, sugedo. Iš tų desantininkų prisimenu Vladą Stankevičių-*Raišelį*. Vėliau jis registravosi. Jo brolis Alfonsas buvo banditas tikrąja to žodžio prasme. Išėjęs iš miško, registravosi, bet po to nuėjo pas skrebus ir pasidavė jų valion. Vedžiojo po miškus enkavedistus, išdavinėjo visas partizanų slėptuves, stovyklavimo vietas, žodžiu, kur tik ką žinojo, nieko nepaliko ramybėje. Su skrebais plėšė kaimuose gyventojus. Vėliau už plėšikavimą jį išvijo net ir iš skrebynės.

Miškuose partizanų stovyklų tuo metu buvo daug. Stovyklavimo vietą dažnai keisdavome, maždaug kas mėnesį.

Į būrį atėjo trys broliai Stakės – Augustas, Juozas (trečio vardo nepamenu) – iš Aukštuolių kaimo. Iš gretimo kaimo atėjo dar vienas Stakė – Jurgis. Pradžioje susirinko apie 300 vyrų. Tokiam būriui ir prasimaitint, ir judėt jau buvo sunku. Tada nutarėm išsiskirstyt į mažesnes grupeles, maždaug po 30 vyrų. Pagrindinis mūsų kovos tikslas buvo naikinti raudonuosius, tai yra, skrebus bei enkavedistus. Rengdavome pasalas. Žiemos metu irgi gyvenome miške, nekasėm nei bunkerių, kūrendavom laužus, malkų buvo kiek nori. Įremdavome baslius, užklodavome eglišakėmis; viduryje – laužas, aplink sargyba. Pasitaikydavo ir užpuolimo atvejų.

Kartą ryte vienas partizanas anksti išėjo į sargybą. Tik užkūrėme ugnį, nes reikėjo virt pusryčius, kiti dar miegojo, staiga – sargybinio šūvis. Momentaliai į mūsų ugniakurą atidengė ugnį. Kas ką sugriebę, ėmėme trauktis prie kvartalinės linijos. Čia pastebėjome rusų kareivius, su kuriais susišaudėme. Brazdžionio eiguvos ribose, Gitėnų girininkijoje tarp Taruškų ir Subačiaus. Mes žinojome, kur stovi kita grupė; perėjome kvartalinę ir pasukom ta kryptimi. Atėję radome paliktus ant stalų pusryčius, žmogaus nė vieno, visi pasitraukę. Buvęs desantininkas Juozas įlipo į medį pažiūrėt, ar daug kareivių, jį peršovė. Ir jis iš medžio iškrito. Bandėme nešti, jis sako: „Gelbėkitės patys, manęs nebežiūrėkit". Kiek panešę, palikome jam dar pistoletą, o mes pasitraukėme. (Jo palaikus radome maždaug po poros metų, bet kitoje vietoje, atpažinome pagal drabužius.)

NKVD kariuomenė ėjo bangomis. Jei per pirmą bangą prasimuši, užšoki ant kitos. Pasitraukėme prie kelio, nes žinojome, kad kita kelio pusė neužstota. Kelias jungė Kuzmiškį ir Vareikų kaimą. Toks Bronius Kapšys, labai judrus berniokas iš Nibragalio ir aš išėjome žvalgybon. Aš dar jį perspėjau, kad neitų, nes jo automatas užsikirsdavo, bet jis sako: „Niekis, šį kartą gal neužsikirs". Palei mišką, kur tik aukštesnė kelio sankasa, grioviai gilūs.

Įslinkom į tuos griovius. Aš nusilaužiau kelias karklo šakeles užsimaskavimui, iš už sankasos iškišau šakas, paskui galvą ir dairausi. Nieko nematyt. Nors už sankasos, jeigu ir gulės, vis tiek nematysi. O Broniukas visu ūgiu iššoko ant kelio. Pasigirdo šūvis, ir jis krito vietoje. (Kapšiai buvo penki broliai partizanai, ir visi žuvo. Vyriausias sūnus buvo nuteistas 5 metams, grįžo iš Rusijos, neėmė nei paso ir paskui brolius išėjo į mišką.) Aš grįžtu atgal prie būrio, bet nieko nerandu. Pasidaviau į priekį, bet ir čia nieko nėra, tada pasukau į kairę – kažkas šūktelėjo. Prigludau prie žemės, pamačiau, kad saviškiai. Visi grįžome atgal papieviu, o enkavedistai tą papievį jau buvo praėję. Per krūmus prasibrovėme į tokį durpyną palei pušaites. Nutarėm čia palaukt vakaro ir tada trauktis. Tuo metu vyko labai didelis siautimas, dalyvavo labai daug NKVD kariuomenės, ėjo trim eilėm (bangom). Vakare pasitraukėm į mišką netoli Raguvėlės. Po kiek laiko grįžome vėl į Bigailių mišką (Bigailių, Aukštuolių ir kiti miškai sudaro Panevėžio miškų masyvą).

Per antrą NKVD kariuomenės siautimą mūsų vadai davė įsakymą išsiskirstyti. Tai buvo visai prieš žiemą. Išsiskirstėme po du, po tris. Aš išėjau su Povilu Strolia iš Bigailių kaimo (išliko gyvas, dabar miręs). Miške stovėjo jauja, kurioje mes abu pratūnojome pora dienų, po to užėjome pas Breivę Bigailių kaime. Strolia nuo manęs atsiskyrė. Breivienė padarė tokią slėptuvę, labai jau primityvią. Šiaip gal ir nepastebėtų, bet jei įeis šuo, nebeišsisuksi. Žodžiu, paprastą rūsį užpylė bulvėmis, ant viršaus sustatė visokius indus. Durelės nežymios, šiaudų priklota. Čia mes su Breive ir gulėjom. Antroj paroj Breivienė grįžta iš pieninės ir pasako, kad enkavedistai kaimą siaučia: Gaidžio vienkiemis pilnas, Teresdvaris pilnas, pas Rapšį pilna, o dabar eina į mus. Mes tariamės, ką daryt. Ir nutariame trauktis. Išlindome iš tos slėptuvės, palei apynių tvorą, toliau miežių laukas. Tais miežiais ėmėm šliaužti. Netoli griovys. O tas griovys eina iki pat miško. Dar nepasiekėm

griovio, pokštelėjo šūvis, ir man galvą kažkaip supurtė. Tada aš atsistojau, ogi prieš mane šuo ir kareivis. Iš kitų vienkiemių, matau, bėga rėkdami enkavedistai. Mes su tuo kareiviu vienas nuo kito stovėjome maždaug per penkis metrus, taikyt nebuvo kada. Jis vieną šovinį jau buvo išleidęs. Taip pasikeisdami šūviais, ėmėm šaudyt vienas į kitą. Nei jis man, nei aš jam nepataikom. Jam baigėsi šoviniai. Suriko šuniui: „Ložis", o pats ėmė keist šovinius. Šuo atsigulė. Matau, kaip nuo vieno vienkiemio, nuo kito enkavedistai artėja prie manęs. Aš irgi prisidedu šovinių. Breivė turėjo pusautomatį, aš jam sakau: „Kostai, denkim vienas kitą". Žiūriu, kad jis susipynė. Apsirengęs miline, ant milinės duonterbė pakabinta su šoviniais. Jis bando nusimest milinę, o duonterbė neleidžia. Aš jam rėkiu: „Duonterbę numesk!" Šiaip taip jis tą duonterbę numetė. Peršovė jam ranką, o jis taip nė vieno šūvio ir nepaleido. Griovys jau eina seklyn, seklyn, tik iki kelių. Jeigu šliaušim, mus pavys. Tada išsitiesiam ir bėgam iki Vasiliausko vienkiemio. Ties vienkiemiu nusitaikęs dar kartą iššoviau, bet nekliuvo. Per kelią, per ganyklą, priekyje geležinkelis, per jį ir – į mišką. Nuėjome pas eigulį Bagdoną. Pavalgėm, Bagdonienė dar įdėjo sūrį, lašinių, ir išėjom į mišką ieškoti grupės. Miške buvo iškasta duobė atsigert briedžiams. Šakos sutreškėjo, žiūrim – su kibiru ateina vandens Albertas Stakė. Taip mes radome savo būrį. Mane nukirpo, perrišo galvą, nes buvo peršautas viršugalvyje kiaušas.

Kurį laiką praleidom būryje. Vis dažniau ir dažniau miške ėmė siaust NKVD kareiviai. Buvo priimtas nutarimas, kad tie, kurie gali ir turi kur slėptis pavieniui, turi atsiskirt nuo būrio. Aš prie sovietų valdžios buvau išsiėmęs asmens dokumentus, bet pamečiau. Tėvas nupirko kitus dokumentus. Su Povilu Strolia pasitraukiau iš grupės į Pazūkų kaimą ir įsidarbinau pagalbiniam Panevėžio durpynų ūkyje. Kada durpyną likvidavo, jį perėmė Panevėžio cukraus fabrikas savo žinion, tada mes persikėlėme Ukmergės rajonan į Pageležių durpyną. Čia 1947 m. mus

kažkas suuostė. Aš dirbau dešimtininku ir skaičiavau plyteles, buvau nuėjęs visai į kitą pusę durpyno. Matau, ateina keturi ginkluoti vyrai, aš į kojas ir tiesiai miškan. Po to nuėjom į durpynų direkciją Gailėnų dvare, pasiėmėm savo daiktus, mums išdavė pažymėjimus, kad atleidžiami iš darbo savo noru. Tada ir prasidėjo mano baladojimasis iš vienos vietos į kitą. Pajuntu, kad enkavedistai jau teiraujasi, ir maunu į kitą vietą. Tiesa, kai dirbau Pageležių durpyne, registruotis tai nebuvau. Nuvažiavau į Kauną, ten dokumentus padaviau vienam vyrukui, kuris pase uždėjo antspaudą „liuks", o kariniam biliete – ir piemuo suprastų, iš medinės kaladėlės išpjaustytas, ir dar suteptas vienoj pusėj. Panevėžio komisariatan nuėjo tokia Onutė. Ji tą mano bilietą nunešė ten sutvarkyti, bet atėjusi pasakė, kad man pačiam liepė nueit. Aš suabejojau, ar verta eit. Panevėžyje gyveno mano pažįstamas girininkas Ylekis. Jis pasisiūlė tą nevykusį antspaudą sutvarkyti, bet aš nesutikau, galvoju, užliesiu rašalu ar kuo kitu, ir nebebus žymės. Paskui vis dėlto nutariau, kad reikia nueit į komisariatą. Nueinu, mane sutinka kapitonas Čepilka. Veda ne į savo kabinetą, bet į kitą. Ten sėdi leitenantas. Pasakau savo pavardę. Jis išėmė iš stalčiaus mano karinį bilietą, padėjo ant stalo ir sako: „Pasakyk, kas tau padarė šitą antspaudą?" Aš sakau: „Iš Ukmergės traukiniu važiavau su kareiviais, jiems padaviau tą bilietą išregistruot, ir išregistravo..." Jis sako: „Gerai, tegu būna kareiviai..." Per duris įeina dar vienas kariškis. Šitas leitenantas jam paduoda raštelį pasirašyt, kad mane nuvestų ir pristatytų, kur reikia. Ir mes išeinam su tuo, kaip supratau, enkavedistu. Komisariatas tada buvo Ramygalos gatvėje. Einam per aikštę, o čia toj vietoj, kur dabar centrinė vaistinė, šalimais stovėjo namukas, jame gyveno mano pusseserė. Aš šitam enkavedistui pasiūliau užeit pas ją ir išgert po butelį alaus. Užeinam, randam pusseserę, aš jos paprašiau degtinės. Ji atnešė butelį, mes išgėrėm ir einam į Vasario 16-osios gatvę, ten buvo kriminalinės ekspertizės laboratorija.

Mane pristatė kažkokiam rusų pareigūnui, kuris vietoj pasisveikinimo – man kumščiu per galvą. O, sako, tu sviesto daugiau neveši iš Tiltagalių pieninės, mes tavęs seniai laukėme...

Taip ir būdavo: naktį nuvažiuojam į Tiltagalių pieninę, išlaužiam duris, užkuriam lokomobilį, susisukam sviestą ir išsivežam.

Kambarys virtuvės dydžio. Mane pasodino vienam gale, o kampe stovi staliukas ir sėdi trys milicininkai, ant staliuko telefonas. Aš nusiėmiau beretę, įsidėjau į kišenę. Tuo metu pro duris įeina dvi moterys ir vyras. Ant stalo jie pasitiesė kažkokius popierius, visi įsikniaubė, o į mane jokio dėmesio nekreipia. Atsikėliau, praėjau pro juos, čia pat durys. Paspaudžiau rankeną, durys atsidarė, aš į koridorių, o jame tebestovi tas, kuris mane čia atvedė. Manau, dabar viskas, „degu". Jis dar paklausė: „Kuda biežyš?" Aš jam sakau, kad mano portfelis liko lauke, gal dar rasiu, bėgu pasiimt... Jis sako: „Ja znaju..." Milicijos teritorija buvo aptverta maždaug trijų metrų medine tvora. Aš tik paltą permečiau ir pats per ją... Bėgte lieptu per Nevėžį į Senamiestį, į laukus, po to pakrūmėmis link Karsakiškio, Taruškų pusėn. Ir taip parkeliavau namo.

Vėliau Kupiškyje man vėl sukombinavo karinį bilietą, šį kartą padarė taip, kaip turi būti. Išvykau į Šiaulėnus (netoli Šiaulių) dirbti prie geležinkelio. Tačiau vis dėlto buvau galutinai susektas. Kai parvykau į tėviškę porai dienų pailsėt, mane areštavo. Nakties metu apsupo tėvų namus. Dar buvo galimybė pabėgt, bet kas iš to, anksčiau ar vėliau – būtų sugavę.

Mūsų būryje buvo du vokiečiai ir du austrai. Pradžioje jie prisilaikė pas partizanus kažkur prie Viešintų, o vėliau atėjo pas mus ir pasiliko ilgesniam laikui, bet po kiek laiko ir iš mūsų išėjo. Patraukė kažkur Vokietijos link. Koks jų likimas, aš nežinau. Vienas iš jų – Egonas, buvęs lakūnas, neblogai lietuviškai kalbėjo. Pas mus jie prabuvo apie metus. Kaip kovotojai – nepakeičiami, tikri ginklo specialistai. Mūsų partizanai šaudant atstumo

matuoklio nereguliuodavo, o jie, keičiantis taikinio atstumui, iš karto reguliuoja atstumo matuoklį, nesvarbu, kad kulkos pro ausis švilpia.

Vokiečiai traukdamiesi nemažai buvo palikę ginklų slėptuvėse. O kai nuleido desantininkus, tie turėjo planus, kuriuose tos slėptuvės buvo pažymėtos. Visas slėptuves radome, tik vienos neradome ties Anykščiais.

Tvarka mūsų būryje buvo geležinė. Jei, pavyzdžiui, iš pagauto skrebo ar iš kokio komunisto paimam batus, kelnes ar dar ką, kas reikalinga mūsų partizanams aprengti, tai būdavo pateisinama. Bet teko girdėti, kad kažkur apie Užpalius enkavedistai tempė iš bunkerio moteriškus batelius, medžiagas, siuvamas mašinas, paimtas iš žmonių. Čia tai jau tikrai nepateisinamas dalykas. Aš negaliu tvirtinti, kad tikrai taip buvo, gal tai tik plepalai, bet tokios šnekos partizanams garbės nedarė.

Miške stovykloje miegodavome ant samanų, ką nors pasikloję po apačia. Nelabai malonu, drėgmė eina iš apačios. Rytais virdavome pusryčius, pamiškėje sumedžiodavom kokį žvėrelį maistui. Melstis, kalbėt poterius pas mus miške nebuvo priimta, ir mes nei rytais, nei vakarais nesimelsdavome.

Vaistų partizanų gydymui daugiausia gaudavome iš mums palankių valdiškų organizacijų – iš miškų ūkio, iš durpyno įmonių.

Miške visi gyvenome iliuzijomis: kad ne šiandien, tai ryt, kad ne šiandien, tai ryt. Vis tikėjomės, kad kažkas ateis ir mus išvaduos. Patys išsivaduoti nebesitikėjom.

Sovietinės valdžios skelbtos amnestijos mūsų žmonėms nieko gero nedavė, nors kai kurie, atrodo, tuo pasinaudodami, lengvai išsisuko nuo negailestingos NKVD rankos. Mano kaimynas Stakė išėjo, ir niekas jo nelietė, Stankevičius išėjo, jis irgi sau ramiai iki šios dienos tebegyvena. Kitus pasidavusius NKVD-istai

terorizavo, suiminėjo ir teisė. Gyvų partizanų daugiau mūsų apylinkėse neišliko, matyt, tik aš vienas ir likau.

Ryšius palaikėme su „Šulo" būriu, „Žaibo" būriu, „Juodo Pono" būriu. „Juodo pono" būrys veikė prie Subačiaus ir Žaliosios miške. Netoli Taruškų veikė „Barzdos" būrys. *Barzda* buvo kilęs iš Panevėžio miesto.

Vienąkart miško stovyklon buvom parsivežę porą kiaulių, kurias paėmėm iš (nepamenu pavardės) vienos skrebų šeimos Martyniškių kaime. Tada buvo tokia tvarka. Jie neklausė iš mūsų žmonių imdami, mes neklausėm iš jų imdami. Mums bedorojant mėsą, ateina ryšininkas Navickas ir praneša, kad į Aukštuolių kaimo pusę (už 4 km nuo mūsų stovyklos) nuėjo apie 20 skrebų iš Subačiaus. Iš to kaimo daugelis vyrų buvo išėję į mišką. Jų turtą šities skrebai norėjo pasiimti ir išsivežti. Nieko nelaukę, apie 30 vyrų išskubėjome sutikti tų skrebų. Tarp Taruškų ir Aščiagalių minėtam Aukštuolių kaimelyje su jais ir susidūrėme. Prie vienos ištremtųjų sodybos skrebai paliko sargybinį, o patys, sulindę į trobesius, krovėsi, kas jiems reikalinga. Sargybinis, matyt, mus pastebėjo ir paleido vieną šūvį. Kiti išgirdę išbėgo į kiemą pažiūrėt, kas ten darosi. Mes paleidome atsakomąją salvę, ir keli skrebai krito vietoje negyvi. Likusieji sulindo į netoliese stovėjusią kalvę. Pradžioje nepastebėjome, kad jie į mus šaudo iš tos kalvės, bet greit pamatėme pro plyšius iškištus automatus, iš kurių jie pleškino be nuovokos, kur pakliuvo. Tada mes atidengėm atsakomąją ugnį į tą kalvę. Matydami, kad kalvėje neišsilaikys, skrebai iš jos šoko bėgti. Už kalvės buvo iškasta bulvių duobė. Sukrito į tą duobę ir iš jos ėmė šaudyti. Iš mūsiškių vokietukas Egonas pribėgo arčiau duobės ir metė granatą, bet ji nesprogo. Kada granata įkrito į duobę, visi iš jos iššoko, o supantieji partizanai iš kairio šoninio sparno keliomis automatų serijomis juos išklojo. Nukovėm devynis skrebus, o likusieji pabėgo. Šitai skrebų plėšikų grupei tada vadovavo leitenantas Žiaunys.

Kai Aukštuolių kaime vyko susišaudymas, tuo metu keliu važiavo ūkininkas ir pakelėje rado sužeistą vyrą. Važiavusiajam šis prisistatė kaip sužeistas pašalinis žmogus ir paprašė nuvežt į Taruškas. Taruškose jis įsakė paskambinti į Panevėžį, kad čia sužeistas NKVD darbuotojas. Mano pažįstamas gulėjo tuo metu ligoninėje. Pasirodo, tą skrebą, nuvežę į Panevėžį, paguldė su juo vienoj palatoj. Skrebo aplankyti ateidavo žmona su dviem vaikais, tai tas skrebas prie ligonių rodė pirštu į vieną savo sūnų ir sakė: „Šitas tai ne mano, o bandito padarytas".

Iš Subačiaus skrebų pažinojau tokį Barauską, labai aršus buvo skrebas, Šaparnį iš Aščiagalių. Kaimuose žmones Barauskas be pasigailėjimo statydavo prie sienos, kitos kalbos su kaimiečiais jis neturėjo, kaip neturėjo nei sąžinės, nei širdies...

Skrebą Justą Ramoną partizanai nušovė ir aparė. Partorgas Liepa laidotuvių metu sakė prakalbą, o baigdamas dar pridūrė: „Tokios smerties tai jau pjamat..." Apie Ramoną, skrebų vadą, galiu pasakyti tiek, kad Ramonas tai kaip Ramonas: žiaurus, be to, gudrus. Aš žinojau jo gudrybes. Jei, pavyzdžiui, jis pamato vieną partizaną, o žino, kad toj vietoj gali būti daugiau, tai to vieno nelies, lauks daugiau. Taip jis padarė Surdegio pieninėje. Kelis pieninės darbuotojus gerai pakankino, ir tie pasakė, kada partizanai atvažiuos pasiimti sviesto. Laukė kelias paras pasaloje, manė, kad jau nebebus, bet pamatė, kad ateina. Tada prisileido arčiau, atidengė ugnį ir kelis nušovė. Pamenu, tada nušovė partizaną Sankauską.

Partorgas Liepa buvo smagus vyrukas. Vienas jis niekur neidavo, jį visur lydėdavo skrebai arba NKVD kareiviai. Buvo žiaurus, kaimiečius prie sienos statydavo, jei tik kas jam nepatikdavo, tuoj į Sibirą pasiųsdavo. Teresdvario kaime Subačiaus skrebai apiplėšė Pauliuko namus. Jo du broliai buvo kunigai.

Partizanas Krivickas mūsų krašte pradžioje prisilaikė pas kažkokią bobutę, ten jis dirbo visokius ūkiškus darbus. Tuo metu, kai

pas bobutę atėjo Ramonas su savo šutve, Krivickas pamiškėje pjovė šieną. Jam jau buvo pasakyta: kai pamatysi Ramoną ateinant, bėk. Krivickas, pamatęs bobutės kieme Ramono gaują, metė dalgį ir pabėgo. O Ramonas bobutės klausia: „Kas čia vis pašaudo, ar tik ne Krivickas?" Krivickas nubėgo pas kitą moterį, kuri palaikė ryšius su partizanais. Ten jis kurį laiką pagyveno. Ta moteris pranešė partizanams, kad pas ją slapstosi žmogus, kuris norėtų užmegzti ryšius su partizanais. Atėjo vienas partizanas, nusivedė jį į mišką, perdavė kitam, o tas nuvedė į būrį. Būryje Krivicką ištardė, ir jis pasiliko pas partizanus.

Mūsų vyriausias ryšininkas buvo eigulys Brazdžionis iš Aščiagalių kaimo. Vėliau jis nusižudė, kilus šeimoje kažkokiam konfliktui. Durpyne gyveno toks Navickas, irgi buvęs mūsų ryšininkas; partizano sesuo Dzvonkaitė – mūsų ryšininkė iš Aščiagalių kaimo. Ten ji tebegyvena ir šiuo metu. Ryšininkai pas mus patys ateidavo su žiniomis, be to, sutartose vietose palikdavome laiškelius.

Mūsų būryje provokatorių nebuvo. „Šilo" – Antano Šulskio būryje vienas buvo. Šulskio partizanai sutiko jį einantį su ginklu siaurojo geležinkelio bėgiais – atseit susitikt su partizanais, neva jį nori NKVD areštuoti. Šitie jį priėmė, bet sekė visą laiką. Kartą jis nuėjo į girininkiją ir skambino telefonu, po to partizanai dar kažkokių įkalčių rado ir sušaudė.

Bigailių durpyne dirbo vienas man nežinomas žmogus ir vis grasindavo ūkininkams, kad jis juos sutvarkysiąs. Apie tai pranešė partizanams, ir jį partizanai sutvarkė. Sunku pasakyti, ar jis kaltas buvo, ar ne. Tai aš tik vieną tokią auką, nužudytą partizanų rankomis, ir žinau. Gal jis tik liežuviu malė, o skųst gal ir neskundė, bet kitos išeities partizanams, matyt, nebuvo.

Būrio vadas *Vilkas* kartais gal ir griežtokas buvo. Kaip jau minėjau, tą žmogų, kur grasino ūkininkams, galima sakyti, pusiau laisva ranka paėmė ir sušaudė, o vis dėlto gal reikėjo kažkaip

nuodugniau ištirti tą reikalą. Jis kartais pasiskubindavo, paskui po laiko pats pamatydavo, kad gal per griežtai buvo įvykdytas nuosprendis.

1949 m. rugpjūčio 15 d., kada parvažiavau iš Šiaulėnų, pas mane turėjo ateiti „Vilko" būrys. Ryšį su tuo būriu aš palaikiau visą laiką. Vidurnaktį kažkas pabarbeno į langą. Aš maniau, kad savi. Tėvai paklausė – kas? Bet žmogus užsiglaudė už lango, jo nesimatė. Liepiau neįsileisti. Tėvas dar kartą paklausė. Atsakė: „Savi". Namuose turėjau įsirengęs gerą slėptuvę. Sienoje kabykla, o už jos durys. Per duris įeini, iš vidaus rūbais užkabinta, ne taip jau paprasta ją rast. Bet šita slėptuve man neteko pasinaudoti. Tėvas atidarė duris, ir į vidų, prožektoriais šviesdami, subildėjo enkavedistai. Tiesiai į tą kambariuką, kur aš gulėjau. Matyt, jau buvo pranešta, kad aš čia.

– Rankas aukštyn! – suriko vienas iš jų ir griebė mane.

Suimant kartu su enkavedistais dalyvavo ir keli Subačiaus skrebai. Surišo virvėmis, paguldė į sunkvežimį ir išbogino į Subačiaus geležinkelio stotį, į NKVD būstinę. Miestelyje iškart pasklido garsas, kad atvežė gyvą „banditą". Skrebų bobos sulėkė pažiūrėt. Viena boba šaukia, kad reikia akmeniu galvą sutrupint. NKVD leitenantas ir sako man: „Matai, jei norėčiau, tave iškart užmuštų".

Tą pačią naktį iš Subačiaus išvežė į Kupiškį. Kupiškyje nuvedė į vieną NKVD kambarį. Už stalo sėdi rusas kariškis su keturiomis žvaigždutėmis. Mane pasodino, šitas kapitonas ir sako: „Na, tai dabar sakyk, kur banda!"

– Iš kur aš galiu žinoti, – atsakau. – Gyvenau prie Šiaulių, iš kur aš žinosiu, kur banda.

O kapitonas sako: „Tu viską žinai, mums akių nemuilink. Sakyk atvirai, sunkių nusikaltimų nesi padaręs, atvežėm ir par-

vešim". Čekistas šoferis irgi sėdi prie sienos, suka raktus ant piršto ir klausia to kapitono:

– Tai išjungt motorą ar ne?

Atseit gal jau reiks atgal vežti. Aš jam sakau: „Išjunk, išjunk, benzino veltui nedegink, kol mane išleis, ne vieną ešeloną benzino tau reiks sudegint..."

Ėmė tardyt rimtai. Kokius tik kaltinimus metė, visus paneigiau. Galų gale kapitonas pasakė:

– Čia neprisipažįsti, prisipažinsi Vilniuje.

Aš ir negalvojau, kad jie mane į Vilnių veš. Palaikė porą dienų kameroje Kupiškyje, dar „įkrėtė" utėlių, po to į sunkvežimį ir – į Vilnių. Kartu iš Kupiškio vežė peršauta koja pagautą partizaną, kilusį nuo Raguvos, Juozą Skeiverį-*Spekuliantą*. Nuvežė dar į Raguvėlę, atrišo rankas. Kadangi mašina sustojo prie sodo, vienas kareivis atnešė obuolių ir sako:

– Valgyk, ten nebegausi.

Pagaliau nuvežė į Vilnių. Įvedė į tokius didelius rūmus. Kilimais koridoriai iškloti. Tuoj atnešė nuotrauką su kažkokio kariškio atvaizdu, galvą nykščiu uždengė, kad nesimatytų, apranga kariška, klausia:

– Tu čia?

– Ne, – sakau.

Paklausiau, ar iš čia laiškus bus galima rašyt. Sako:

– Galima, kodėl gi ne, rašyk kiek tik nori... – ir sulig tais žodžiais toks gražuolis šveitė man į nosį, aš iškart apsiburbuliavau. Davė negailėdamas.

Po to nuvedė į rūsį, į 19-tą kamerą–vienutę. Čia buvome šešiese. Trūko oro, ant žemės atsigulę jį gaudėm. Langai net trigubi, o atidaryt jų neleido. Kartu čia sėdėjo ir vienas žydas, kuris labai verkė, kad jį pagavo antrą kartą, bet už ką – nesakė. Tardyt vesdavo į antrą aukštą. Tardė rusas tardytojas Suslov, be vertėjo, todėl susikalbėdavome tik pirštų pagalba. O jis vis rašė ir rašė, kas jam

patiko. Nors aš daug ką neigiau, bet jis vis tiek užrašė, kad dalyvavau ir ten, ir ten. Aš ir negalvojau, kad duos 25-ius metus, be ginklo paėmė...

Tardymo metu ištisai mušė. Būdavo, įveda į pirtį, ten „išparina" iki sąmonės netekimo. Pradžioje kumščiais mušdavo per galvą, o kai sąmonę prarasdavau, matyt, mušdavo ir su kokiu nors įnagiu, nes visi šonai būdavo mėlyni. Į kamerą įvilkdavo jau už kojų. Ir tik ten atgaudavau sąmonę. Suslovas po tardymo, prieš vedant į kamerą, budeliams primindavo:

– Tik gerai „išprauskit", bus razumnesnis.

Kai nuvežė į Lukiškių kalėjimą, daktaras klausia, kodėl tiek daug mėlynių ant kūno. Sakau: „Čia ministerijos „pirties žymės". Tada jis: „Na, aišku, aišku..." Saugumo ministerijoje tardė tris mėnesius. Lukiškių kalėjime patalpino į 435-ą kamerą, ir čia pamanėm, kad mus į rojų atvežė. Vasarą langai išimti, oro kiek nori. Ministerijoje jau vien nuo oro trūkumo mes buvom pamėlę. Kameroje sutikau kunigą Šivoką, Karsakiškio kleboną ir daugelį daugelį kitų lietuvių. Lukiškėse iki teismo išbuvau apie du mėnesius. Karinis tribunolas atsisakė mane teist, atseit trūko medžiagos. Teisė Maskvos „osoboje sovieščianije". Teismas buvo toks: iššaukė iš kameros korpusinis, čia vietoje perskaitė nuosprendį: 25 metai kalėjimo. Ir davė pasirašyt. Aš nepasirašiau, bet tas reikalo esmės nekeitė. Naujųjų – 1950 – metų išvakarėse vienus suvarė į gyvulinius vagonus, kitus į „stolypinskus" ir išgrūdo link Rusijos. Pirmas sustojimas buvo Uchtoje, po to Intoje. Tose vietose nemažai kalinių paliko. Leningrade teko pabūti etapiniam kalėjime. Vologdoj perkėlė į gyvulinį vagoną, kur mus, politinius, sumaišė su kriminalistais, maždaug per pusę. Įvyko muštynės. Aš nešiojau barzdą, mane grasino nušaut už tą barzdą. Ta prakeikta mano pavardės pirmoji raidė „Š". Pagal abėcėlę visur išleisdavo arba įleisdavo paskutinį. Vorkutoje į barakus suvarė daugumą politinių, o mane, Česnakavičių – mokytoją iš Šeduvos – ir dar

kelis įgrūdo pas kriminalistus. Kada iš Vologdos įvarė į kriminalistų vagoną, ten kūrenosi pečiukas. Jie pareikalavo viską atiduoti. Kai kurie ir atidavė, o aš griebiau iš pečiuko pagalį ir vožiau vienam į galvą, tas vietoje sukniubo. Po to vienas kitas šiaulietis pasekė mano pavyzdžiu, mes tokie šeši buvome. Kriminalistai iš karto sulindo po narais ir daugiau mūsų pult nebandė.

Vorkutoje patekau į 8-ą anglių šachtą. Dirbome po dvylika valandų. Aš dirbau miško sandėlyje, gaminome sparmedžius. Su manimi kartu dirbo žemaitis Juozas Gustys nuo Varnių, Vytautas Vijūnas nuo Ukmergės, buvo gavęs 10 metų už ryšį su partizanais, *Tarzanas*, kilęs nuo Žemaitkiemio, iš Ukmergės apskrities, buvęs partizanas, *Aidas*, buvęs garsus partizanų ryšininkas. Toje šachtoje dirbo apie 500–600 kalinių. Net pirties pradžioje nebuvo. Muilo šiek tiek duoda, tai tik išsiterlini visas, vandens irgi nebuvo. „Šachtiorams" maisto duodavo geresnio, o paviršiuje esantiems 1-ą, 2-ą, 3-ią katilą skirdavo. Jei išdirbis 120%, gauni 3-ią katilą ir 800 gr duonos. Košės – „pšeno" – nedidelis kaušiukas. Alkani buvome žvėriškai. Aš taip galvodavau: kad kas parvežtų namo į Lietuvą, duotų kepalą duonos suvalgyti ir sušaudytų, tai būčiau laimingas. Prieš pat Stalino mirtį už darbą lageryje pradėjo mokėti pinigus, kadangi Sovietų Sąjunga buvo pasirašiusi žmogaus teisių deklaraciją, kurioje atseit buvo ir tokia pastraipa: jei dirbančiam žmogui nemokami pinigai, tarptautiniu mastu jis laikomas vergu, o to, matyt, sovietai nenorėjo plačiai pagarsinti pasaulyje, kadangi pas juos tokių „darbininkų" dirbo milijonai.

Vorkutoje išgyvenau 10 metų. Po Stalino mirties 29-oje šachtoje įvyko kalinių sukilimas, aš tuo metu buvau II-am „TEC-e".

1960 m. mane išvežė į Mordoviją, nes Vorkutoje naikino politinių kalinių lagerius, kurių neamnestavo, vežė į vieną vietą. Iš karto patekau į 2-ą lagerį, į siuvyklą, po to į 7-tą, iš kurio ir paleido 1964 m. Mordovijoje išbuvau 5 metus. Iš viso 15 metų praleidau lageriuose. Mordovijos lageriuose teko sutikti daugelį lietuvių:

Juozą Tribušauską, Praną Skeiverį, Viktorą Petkų, Serdikauską, Naudžiūną, Algį Baltrušį, Algį Susnį.

Į Lietuvą grįžti neleido. Užsirašiau į Dvinską, bet saugumietis Jemeljanovas pasakė, kad ir čia negalima (Jemeljanovas kurį laiką dirbo Panevėžio saugume), kadangi Latvija – Pabaltijo respublika, „vam tuda nepoloženo". Užsirašiau į Minską. Manau, bilietas bus pigesnis, bet Minskas, pasirodo, vidaus miestas, irgi negalima. Tada atvažiavau į Daugpilį, susiradau butą ir apsigyvenau Stradnikų (darbininkų) gatvėje Nr. 60, pas Ružą. Pradėjau dirbti gelžbetonio gamykloje suvirintoju. Daugpilyje išgyvenau 20 metų. Kiek kartų kreipiausi į LTSR vidaus reikalų ministeriją, visą laiką gaudavau tik neigiamą atsakymą. Į Lietuvą grįžti ir gyventi sovietiniai pareigūnai neleido.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Ag. byla Nr.138
Arch. Nr. 4625 5-tas tomas
1950 m.

"VILKO"–JUŠKOS ANTANO būrys

1. JUŠKA ANTANAS-"VILKAS" iš Aščiagalių kaimo, *40 m. amž. Žuvęs 1949 m.*
2. *ALEKNA PETRAS-"ĄŽUOLAS" iš Tatkonių kaimo,* 35 m. amž. Vado pavaduotojas.
3. KAPŠYS VLADAS-"KATINAS" iš Nibragalio kaimo, 33 m. amž. Žuvęs 1949 m.
4. LUKŠYS ALFONSAS-"VANAGAS" iš Pučekų kaimo, gim. 1928 m. Žuvęs 1949 m.

5. JUŠKA POVILAS-"VARNAS" iš Pučekų kaimo,
gim. 1926 m. Žuvęs 1949 m.
6. ŠUKYS LIONGINAS-"SENIS" nuo Miežiškių,
36 m. amž. Paimtas gyvas.
7. PERLAVIČIUS ANTANAS-"KIELĖ" iš Taruškų kaimo,
gim. 1925 m. Žuvęs 1949 m. pavasarį.
8. STANKEVIČIUS VLADAS-"TIGRAS" iš Taruškų kaimo,
gim. 1923 m. Žuvęs 1949 m. žiemą.
9. STAKĖ JONAS-"DARIUS" iš Taruškų kaimo,
gim. 1926 m.
10. LUKŠYS JONAS-"PALECKAS" iš Kulbių kaimo,
gim. 1925 m. Žuvęs 1949 m. žiemą.
11. ŽIBIKAS ANTANAS-"KAREIVIS" iš Nibragalio kaimo,
45 m. amž.
12. ŽAKONIS POVILAS-"STRAZDAS" iš Trakiškių kaimo,
38 m. amž., buvęs būrio vadas. 1949 m. areštuotas.
13. ŠEIBOKAS STASYS-"ŽIEDAS" iš Trakiškių kaimo, 40 m. amž.
1946 m. areštuotas.
14. PLĖTA ALFONSAS-"ARAS" (vėliau „FUKAS") iš Taruškų kaimo, gim. 1925 m. Žuvo 1947 m. pavasarį.
15. LUKŠYS IZIDORIUS, Vlado, iš Pučekų kaimo, gim. 1925 m.
1950 m. paimtas gyvas (1950 m. Lukšio Izidoriaus, Vlado, apklausoje dalyvavo vertėjas STANKEVIČIUS).
16. KUČIS STASYS-"ŠARKIS" iš Kulbių kaimo,
gim. 1923 m. Žuvęs 1948 m.
17. GALIAUSKAS JUOZAS-"MARTINAS" iš Venslaviškių kaimo,
gim. 1922 m. Žuvęs 1953 m. kovo mėn.
18. BAČELIS EDVARDAS-"GĖBELSAS" iš Panevėžio,
gim. 1925 m.
19. LUPEIKIS JUOZAS-"HITLERIS" iš Piniavos kaimo,
35 m. amž.

20. RUDIS LIONGINAS-"MENAS" iš Kuzmiškio kaimo, gim. 1926 m. Žuvęs 1949 m.
21. ZAREMBA BRONIUS-"APŽERGEVIČIUS" iš Subačiaus valsčiaus, 32 m. amž.
22. STAKĖ JULIUS-"ŽYDAS" iš Aščiagalių kaimo.
23. VALICKAS BRONIUS-"NAUSKAS" iš Kuzmiškio kaimo, gim. 1928 m. Žuvęs 1949 m.
24. KAPŠYS MYKOLAS-"MAIKA" iš Nibragalio kaimo, 42 m. amž. Žuvęs 1949 m. rugpjūčio 12 d.
25. DOBROVOLSKIS KAZYS-"GANDRAS" iš Raguvos valsčiaus, 45 m. amž.

Pasakoja PETRONĖLĖ GALABURDIENĖ-KAIRIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1992 04 29

Mano sūnai partizanai: Boleslovas Kairys (gimęs 1925 m. Uoginių kaime, baigęs 4 klases), Valentinas Kairys-*Nauskas*, *Gegutis* (gimęs 1930 m.).

Valentinui mokantis 11-oje klasėje Subačiuje, kartą atėjo mokyklos direktorius ir pasakė jam, kad jo dokumentus pasiėmė komjaunuoliai. Nuo tos dienos jis metė mokyklą ir grįžo į namus.

Atėjo Geležių skrebai, jį smarkiai sumušė, net juodas buvo, dvi savaites sumuštas išgulėjo. Mes tuo metu iš namų buvome pasitraukę, kad neišvežtų į Sibirą. Kiek pagijęs, Valentinas išėjo į mišką pas partizanus. Tai buvo apie 1946 m.

Mūsų kaimynai Uoginiuose – Jonas Ramanauskas (skrebas) ir jo sūnus Vytautas (irgi skrebas) – mus skundė rusams.

Valentinas partizanavo Žaliosios miške. Žuvo Panevėžyje 1953 m. sausio 28 d. Pelkių g. Nr. 35, kartu su partizanu *Džiugu*–

Antanu Liukpetriu. Jie abu dar spalio mėn. atėjo į Pelkių gatvę pas Gediminą Čepulį. Čia jie daržinytėje po šienu turėjo įsirengę bunkerį. Iš kaimo dar atvežė vežimą šieno ir užkrovė, kad daugiau būtų. Jonas Kriukelis, gyvenantis taip pat Pelkių gatvėje, ir Gediminas Čepulis buvo susitarę ir įskundė mano sūnų ir *Džiugą* rusams.

Pas Čepulį ir aš nueidavau, nunešdavau valgyti. Gediminas Čepulis darydavo fotoportretus ir tuo metu buvo išvykęs į Geležius. Mes pastebėjome, kad pas Kriukelius nuėjo trys baltai apsirengę rusai ir grįžo į Vaivadų miško pusę. Jau prieš dvi savaites pastebėjome, kad Gogolio gatvėj (dabartinėj Smėlynės) buvo išstatytos pasalos. Aš ėmiau prašyti vaikų, kad išeitų, o sūnus sako:

– Mama, tu mūsų negąsdink... Tu vis verki ir gąsdini mus.

Tai nakčiai Valiukas su *Džiugu* pasiliko kambaryje. Ryte aš sapnuoju, kad baltas karstas stovi šalia mūsų lovos. Tai buvo sausio 28-tos 4 val. ryto. Girdžiu per miegus – kaimynų bobutė šaukia visa gerkle, kad skrebai namus apstojo. Žiūriu, jau pas mus pro duris sulindo. Mus su dukra Lionyte išvertė iš lovos ant žemės, ėmė visur kratyti.

Džiugas ir Valiukas tuo metu užbėgo ant aukšto. Kada Čepulienės paklausė, kur tie tavo „banditai", ji pasakė, kad ant aukšto. Skrebai ėmė šaudyti į lubas, o *Džiugas* su Valiuku per skliauto langą iššoko į lauką. Pirmas su šautuvu iššoko *Džiugas*, nubėgo iki Gogolio gatvės, ten jį ir nušovė. O Valiukas tik su pistoletu irgi bėgo į Pušyno gatvės pusę. Urbos sode jį pasivijo rusų majoras ir griebė už pečių, bandė sulaikyti, tada Valius atsisuko ir iš pistoleto tiesiai į kaktą tam majorui. Tada jį dar bandė sulaikyti kitas – leitenantas, leitenantą taip pat patiesė. Matydami rusai, kad jo geruoju nepaims, paleido iš kulkosvaidžio seriją. Ir kada nukirto kojas, tada jis pats sau įrėmė pistoletą į krūtinę ir nusišovė.

Mane su mažamečiais vaikais areštavo, tardė ir labai mušė Panevėžio kalėjime Algio Baltuškos svainio brolis. Baltuška šiuo metu gyvena Panevėžyje.

Sūnus Boleslovas žuvo su Petru Stašiu iš Natiškių kaimo, Boleslovu Vinciūnu iš Kratiškių kaimo, iš Biržų du broliai Čeriaukos žuvo. Juos visus sumetė į duobę prie žydų kapų Vabalninke.

P a s t a b a. Petronėlė Kairienė vienareikšmiškai kalba apie savo sūnaus žūtį. KGB archyvuose rasti dokumentai (įrašai KGB agentūrinėse bylose bei Panevėžio MGB kapitono Didenkos Ivano prisiminimai) padeda plačiau nušviesti buvusią padėtį. – *R.K.*

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Byla Nr. 80. Arch. Nr. 14. L. 77 pažymėta:

KGB agentas „SAŠA" užverbuotas dėl bandito VALIAUS KAIRIO paėmimo. Jis noriai užsiverbavo paimti banditą KAIRĮ.

1953 m. gyveno Panevėžyje, Pušyno – 21, tame pačiame name su KAIRYTĖMIS.

1953 m. Byla Nr. 66. Arch. Nr. 15/7. L. 16

KGB agentas „SAŠA" pranešė, kad bandito KAIRIO motina PETRONĖLĖ KAIRIENĖ iš miesto neišvažiavo, o su JONUKU išėjo kažkur į užmiestį. Norint nustatyti butą, kuriame slepiasi banditas KAIRYS, kurį aplankė motina, nuo 1953 m. sausio 21 d. buvo surengtas operatyvinis sekimas. Suderinant su agentu „SAŠA", sekimas tęsiamas iki sausio 29 d. Nustatyta, kad KAIRIENĖ ir KAIRYTĖ LEONTINA per tą laiką lankėsi Pelkių g. namuose Nr. 6 ir 35, be to, į namą Nr. 35 nešė maisto produktus. Gavus tokius davinius, buvo nuspręsta sausio 30 d. atlikti karinę čekistinę operaciją – paimti gyvus arba likviduoti banditus „GEGUTĮ" ir „DŽIUGĄ".

1952 m. Byla Nr. 80. Arch. Nr. 14. L. 77

KGB agentė „VERA"–TAMELYTĖ ALDONA, Broniaus, gim. 1933 m., užverbuota 1951 m.

1953 m. gyveno Panevėžyje, Pušyno – 21, tame pačiame name su KAIRYTĖMIS.

Užverbuotas ir TAMELYTĖS brolis STASYS, slapyvardžiu „SAŠA".

Agentė „VERA" užverbuota dėl bandito KAIRIO VALIAUS paėmimo, kuris ateidavo pas seseris į Pušyno – 21.

L. 103. Agentė „VERA" pasiųsta sekti seseris KAIRYTES, kad būtų patvirtinti jų ryšiai su banditais, taip pat sekti patį banditą KAIRĮ, kad būtų galima iškviesti jį į miestą ir paimti. Be to, „VERA" pasiųsta sekti antisovietinį elementą 2-oje vidurinėje mokykloje.

1953 m. Byla Nr. 66. Arch. Nr. 15/7. L. 12

KAIRYČIŲ sekimo metu KGB agentas „MIŠKAS" pranešė, kad abi seserys susitikinėja su savo broliu banditu KAIRIU, vaikšto į „KLEVO" būrį, aprūpina banditus apavu, medikamentais, rašomu popieriumi ir t.t.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Literinė byla Nr. 551
1990 m.

Buvusio Pumpėnų MVD skyriaus viršininko vyr. leit.
DIDENKOS IVANO SERGEJEVIČIAUS prisiminimai

1951 m. gruodžio mėn. man buvo žinoma, kad Panevėžio miesto pakraštyje, Pelkių g., ČEPULIO name slepiasi du ginkluoti banditai – KAIRYS ir LIUKPETRIS, kurie anksčiau slėpėsi bunkeryje miške „ŽALIOJI GIRIA", bet 1951 m. rudenį čekistinės karinės operacijos metu bunkeris buvo surastas, jame užmuštas vienas banditas iš „BRIEDŽIO" būrio, o banditai KAIRYS ir LIUKPETRIS pasislėpė melioracijos griovyje po tiltu ir buvo nepastebėti liaudies gynėjų, kurie „šukavo" miško masyvą.

P a s t a b a. Čia Didenko klaidina skaitytoją. „Liaudies gynėjai" miškų niekada „nešukavo". Miškus „šukavo" reguliari rusų kariuomenė, o „liaudies gynėjai" su jais ėjo kartu tik kaip vedliai. – *R.K.*

1952 m. sausio pradžioje gavau informaciją, kad dvi bandito KAIRIO seserys KAIRYTĖS, gyvenančios už Panevėžio geležinkelio stoties, dažnai išeina į miestą, perka maisto produktus ir su pilnais krepšiais užeina į ČEPULIO namus Pelkių gatvėje. Po kurio laiko išeina iš ten su tuščiais krepšiais ir eina į savo butą. Šitaip seserys KAIRYTĖS darė 2 kartus per savaitę.

Buvo nustatyta, kad ČEPULIO šeima susideda iš trijų žmonių: ČEPULIS, jo žmona ir mažametė dukra. Tokių gausių produktų pristatymas į ČEPULIO namus mums sukėlė įtarimą, kad ČEPULIO namuose slepiasi banditas KAIRYS, o gal ir daugiau banditų kartu su juo.

Anksčiau išvardintų duomenų patikrinimui buvo sudarytas čekistinės karinės operacijos planas, dalyvaujant liaudies gynėjams ir 25-to operacinio pulko kareiviams, iš viso iki 30 žmonių, kuriems vadovavo bataliono štabo viršininkas VLASENKO.

1952 m. sausio 28 d. buvo gauta sankcija atlikti čekistinę karinę operaciją. 5–6 val. ryte buvo užblokuotas ČEPULIO namas ir ūkiniai pastatai, po to liaudies gynėjas PALIONIS pabeldė į duris ir liepė šeimininkams jas atidaryti. Namų šeimininkė, teisindamasi, kad šeimininko nėra namuose, durų nenorėjo atidaryti, bet po keleto griežtų reikalavimų atidarė. Liaudies gynėjas PALIONIS, įeidamas į koridorių, ant aukšto išgirdo kojų trepsėjimą. Iššoko į lauką ir apie tai perspėjo mane ir VLASENKO. Aš nutariau karius perspėti, kad būtų budrūs. Kai nuo VLASENKOS pasitraukiau per vieną žingsnį, tuo metu per skliauto langelį pasigirdo šūvis, ir čia pat VLASENKO, susiėmęs viena ranka už peties, suriko: „Banditai!" Ir tuo metu ant žemės šoko vienas banditas, o po to ir kitas. Abu nubėgo prie neaukštos tvorelės, už kurios slėpėsi kareiviai. Iššovę iš revolverio į kareivį, bandė prasiveržti pro apsupimo

žiedą. Po perspėjimo „rankas aukštyn" atidengė ugnį į kareivius ir liaudies gynėjus. Susišaudymo metu vienas banditas buvo užmuštas, o antrasis prasiveržė pro apsupimo žiedą, sužeistas į dešinės rankos delną, atsišaudė iš pistoleto, laikydamas jį kairėje rankoje. Tuo metu, kada vienas banditas prasiveržė pro apsupimo žiedą, aš kareiviams daviau įsakymą į jį nešaudyti, jo bėgimo kryptį apsupti pusžiedžiu ir pasiūlyti jam pasiduoti, kas ir buvo vykdoma. Bandito bėgimo kryptis buvo – per statinius kiemuose ir per GOGOLIO gatvę į geležinkelio stoties pusę. Banditas, perbėgęs GOGOLIO gatvę, pasislėpė už daržinės. Tuo metu iš už kito pastato galo iššoko kareivis ir susitiko su banditu, kuris šovė tiesiai į jį, bet nepataikė, pasisuko ir ėmė bėgti. Kareivio automatas buvo kovinėje parengtyje, todėl iš susijaudinimo kareivis nuspaudė nuleistuką, ir trys kulkos pataikė banditui į nugarą. Peršautas banditas dar nubėgo 100–200 metrų, krito į sniegą ir pavieniais šūviais ėmė atsišaudyti. Į mūsų pasiūlymą pasiduoti banditas nereagavo, tuo metu, kada mes bandėme dar kartą prie jo prieiti, jis vėl šovė į mus, ir tada vienas iš kareivių automato serija banditą likvidavo.

Lavonų apžiūros metu nustatyta, kad tai KAIRYS ir LIUKPETRIS, abu kilę iš Biržų apskrities, Vabalninko valsčiaus.

Po banditų likvidavimo buvo sulaikytos KAIRIO seserys, kurios teikė parodymus, kad jos nešė broliui KAIRIUI ir jo bendrui LIUKPETRIUI maistą, be to, jos pasakė, kad jų brolis ir kiti banditai slėpėsi miške „ŽALIOJI GIRIA" bunkeryje, kuriame 1951 m. rudenį žuvo vienas banditas, o banditai KAIRYS ir LIUKPETRIS tuo metu pasislėpė melioracijos griovyje po tiltu ir kareivių buvo nepastebėti.

Artėjant šalčiams, banditai KAIRYS ir LIUKPETRIS su seserų KAIRYČIŲ pagalba atėjo nelegaliai gyventi į ČEPULIO namus Pelkių gatvėje.

Parašas: I.DIDENKO

Pasakoja DANUTĖ PESLIAKAITĖ-MAČIONIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1990 07 08

Mano gimtinė netoli Surdegio, Rakutėnų kaime. Tėvelis – Jurgis Pesliakas, gimęs 1902 m.

Pas mus tarnavo už bernus vienas lietuvis ir ruskelis vietinis nuo Viešintų.

Po 1941 m. tėveliui jau labai buvo įgrisę anie atėjūnai iš Rytų su savo nepakenčiama santvarka. Jis jų labai nekentė ir dar vokiečių okupacijos laikotarpiu, būdavo, vis pasijuokia iš tų maskolių, o tam ruskeliui nepatikdavo. Pas tėvelį lankydavosi stambių ūkių savininkai, su daugeliu iš jų jis artimai bendravo, o su kai kuriais net giminiavosi. Mes nebuvome labai turtingi, tik 13 ha žemės turėjome, tėvelis buvo geras meistras, dirbo važius, lineikas, ratus, žodžiu, turėjo auksines rankas ir sugebėdavo daug ką padaryti ir paremontuoti. 1944 m., atėjus rusams, daugelis iš tėvelio pažįstamų ėmė slapstytis miškuose, kur suradę kokį šaunamą įrankį, nešdavo tėveliui remontuoti.

Pamenu, dažnai ateidavo partizanas Valonis, penki broliai Slučkos (visi žuvo), broliai Tunkevičiai, partizanas Juozas Pilkauskas (miręs Panevėžyje). Pilkauskas turėjo pasidaręs dokumentus – Martynas Duknys. Jis ilgai slapstėsi mamos tėviškėje apie Anykščius, daugiausia vienas, atsiskyręs nuo būrio.

Dar vokiečių okupacijos laikotarpiu pas mus buvo užėję apie 18 rusų raudonųjų partizanų. Laukė tėvelio, kada pareis, sakė, kad jie nori pakalbėti su Pesliaku. Mama tuo metu, beruošdama jiems valgyti, nubėgo pas kaimynus neva ko pasiskolinti ir pasakė, kad pas mus raudonieji, kad tėvelis neitų į namus. O šitie viską susidėjo: skilandžius, lašinius, dešras ir laukia tėvelio.

Tada tėvelis tekinas pas Pilkauską, pas Bugailiškį, pasiėmė ginklus, pradėjo šaudyti, šities „svečiai" išbėgo, viską palikę.

Kada tik grįžo 1944 m. rusai, tie patys buvę raudonieji „partizanai" atėjo pas mus ir ėmė reikalauti, kad tėvelis atiduotų ginklą, atseit jis juos tada šaudė.

Aš tų raudonųjų nepažinojau. Tiesa, su jais ir tas ruskelis, kur pas mus tarnavo už berną, vaikščiojo kartu. Atėmė iš tėvelio radijo aparatą, pradėjo jį tampyt į tardymus. Mama vis ragino jį, kad atiduotų tą ginklą, bet tėvelis, matyt, nujautė, kas jo lauktų tokiu atveju, ir ginklo neatidavė, namuose pasidarė nedidelį bunkeriuką ir ėmė slapstytis.

Vieną sykį jį jau suėmę varėsi, bet tėvelis pabėgo. Taip viskas ir susidėjo – pradėjo nuolat slapstytis, liko didžiausiu „banditu". Kartais išeidavo ir į būrį, ypač tada, kai imdavo siausti kaimuose rusų NKVD kariuomenė. Paskutiniu metu, 1953 m. spalio mėnesį, prisilaikė pas mano tetą Marytę Darulienę Didžiuliškių kaime. Čia išsislapstė trejus metus. Slapstėsi vienas, turėjo išsikasęs bunkerį tetos namuose. Mama jam ir dokumentus buvo parūpinusi. Vienu metu Upytėje pas kleboną surdegietį slapstėsi, Burbiškyje – mamos tėviškėje, Vajėšiuose, vis pas gimines, o kada pajunta, kad NKVD agentai jau suuodė, keliasi į kitą vietą.

Iš visų tų buvusių partizanų aš pažinčiau tik Kazį Kregždę-*Hitlerį*, su kuriuo mano akyse tėvelis buvo susitikęs ne kartą.

Aplinkiniai kaimai šalia mūsų gimtinės buvo Petkūnai, Mitošiūnai, Žviliūnai, Surdegis, Pasausiai. Iš Pasausių į mišką nebuvo nė vienas išėjęs, o iš Rakutėnų kaimo tik vienas mano tėvelis. Iš Pelyšių – Pilkauskas, Čerkauskas.

Tėvelis vengė vien dėl to rodytis rusų valdžiai, kad prie vokiečių tada vieną kartą jie pašaudė anuos raudonuosius „partizanus".

Tėvelis su Kaziu Kregžde-*Hitleriu* artimai bendravo, su juo dažnai susitikdavo. Kaip šiandien pamenu, tėvelis kartą yra sakęs, kad Kregždė buvęs labai žiaurus, jis įžūliai iš žmonių reika-

laudavo miškiniams aukoti tai paršą, tai telioką, o tėvelis priešinosi, būryje Kregždei pareikšdavo pastabų dėl tokio jo elgesio. Tėvelis sakydavo: „Jeigu kas taip prievarta atiminėja iš žmonių, žinokit, kada grįš laisvi laikai, už tokius savivaliavimus jums bobos akis iškapos rožančiais". Buvo ir be Kregždės požiaurių partizanų, su kuriais tėvelis ne kartą yra smarkiai susiginčijęs.

1953 m., kada dar slapstėsi mano tėvelis, miškinių jau mažai bebuvo likę.

Mane vis kviečia ir kviečia į Troškūnų MGB, tardo ir vis reikalauja, kad tėvelis greičiau ateitų registruotis, ramina, kad apie jį geros žinios, nėra jam ko bijoti – nei jis žydus šaudęs, nei jis kam ką bloga padaręs. Tardė Petras Gražauskas, toks Stasys ir majoras Čepas. Man tik 17 metų tuo metu buvo. Aš vis ginuosi, kad nežinau, kur tėvelis, jie man įteikia laišką, kad tėvui perduočiau, liepia važiuot ieškoti. Aš žinojau, kur tėvelis prisilaiko. Nuvažiuoju pas jį, bet jis vis dėlto smarkiai suabejoja, sako: „Bijau tikrai, gali mane išprovokuoti..." Aš ir vėl atgal į MGB su tuo pačiu laišku, aiškinu, kad neradau. O 1953 m. pavasariop atėjo trys vyriškiai pas mus – uniformos naujos, ant rankovių Gedimino stulpai išsiuvinėti, tarp jų ir Kazys Kregždė-*Hitleris*. Visų nauji auliniai batai. Šviesos liepė nedegti, taip jau tyliai, be triukšmo, kad tik kas neišgirstų, šiaip labai tvarkingai apsirengę, nusiskutę. Žodžiu, jie atėjo kalbinti, kad juos suvesčiau su tėveliu, bet kaip aš leisiuos į kalbas su nepažįstamais. Aš ginuosi, kad nežinau, kur tėvelis. Suprato, kad su manimi neras bendros šnekos, tada nuėjo pas Joną Rasimavičių (dabar gyvena prie Subačiaus geležinkelio stoties).

Joną Rasimavičių Kregždė puikiai pažino. Kitą kartą jie ateina vėl pas mus, dabar jau kartu ir Rasimavičių atsiveda. Rasimavičius man ir sako:

– Danute, nebijok, čia tikri lietuviai partizanai. Va Kazys Kregždė, aš jį labai gerai pažįstu.

Aš jau lyg ir pažadu, sakau, jeigu susitiksiu, pasakysiu. O Rasimavičius tik vaikšto po gryčią ir vis drąsina mane, kad nebijočiau ir nesuabejočiau, jog čia ne gryni lietuviai. Kregždė, užsidegęs cigaretę, ramiai sau traukia dūmą, nors viduje lyg ir nervuojasi. Po kurio laiko Kregždė su tais pačiais mane vėl nusikvietė pas Rasimavičių į namus. Čia jie parašo laiškelį, kurį aš turiu nunešti tėveliui. Kregždės slapyvardis, kiek žinojau, visą laiką buvo *Hitleris*, o ant laiškelio tuo metu pasirašė „Sausis".

Tą laiškelį aš nunešiau tėveliui ir paaiškinau, kad Kregždė labai nori su juo susitikti, Rasimavičius už viską garantavo vos ne savo galva. Mano tėvelis buvo atsargus, nes jam buvo pranešęs vadas, kad yra keletas parsidavusių partizanų. Tėvelis sako: „Tu Rasimavičiumi irgi per daug netikėk, jis mėgdavo palot, už tai kartą miškiniai jį jau buvo pakepę už ilgą liežuvį. Ką tu žinai? Jis gali viską sakyt. Kregždė gali būti... O gal ir ne Kregždė?"

Kitą sykį vėl ateina pas mane Birutė Rasimavičiūtė ir pakviečia, kad ateičiau pas juos, su manimi nori pakalbėti Kregždė. Ir mane nusiveda. Jau buvo rudeniop. Rasimavičius vėl mane įkalbinėja, o Kregždė laisvai sau vaikšto po gryčią, antakiai pakelti, poliesio veido, kiek pageltę skruostai, žvilgsnis kažkoks nemalonus, dar uždainavo. Kol gyva būsiu, atminsiu šitą jo dainą:

Tumbai su juoda duona,
Tumbai su česnaku,
Tumbai siauroj lovalaj
Tumbai su davatku...

Mane tie jo žodžiai net nupurtė. Kiek pakalbėjom, lyg ir sutarėm, kad dabar gal susitiksiu ir viską papasakosiu tėveliui. Nueinu į Viešintas pas tetą, pasakau, kad jie nori būtinai susitikti. Tėvelis man ir sako:

– Rasimavičium aš visgi netikiu. Kažin ar ten Kregždė? O gal Rasimavičius nori mane į MGB perduoti? Apibūdink dar tiksliau, kaip jie atrodo.

Aš paaiškinau, kad Kregždės viena ranka nesveika. Tėvelis sako:

– Aha, čia dar ne viskas, gali vaizduoti, – taip jau jis mane nuteikė.

Aš jam vėl aiškinu, kad Kregždės antakiai smagiai pakelti, smulkaus pageltusio veido, nosytė smaila, žvilgsnis smailas, plaukai tiesūs, prigulę. Tėvelis parašo laišką ir paduoda man, kad nunešČiau Kregždei. Ir paskiria susitikimo vietą ir laiką. Priminsiu, kad Kregždę peršovė ir antrą kartą sugavo miške. Tardymo metu jį suvedė akistaton su Vytautu Ramanausku iš Žviliūnų.

Susitikimas jau buvo paruoštas. O prieš tai Kregždė su tais pačiais dar atėjo pas Rasimavičių ir čia rado šitą patį siuvėją Vytautą Ramanauską. Kadangi jie atėjo netikėtai, tai kai Kregždė pamatė sėdintį Ramanauską už stalo, net persimainė. Akistaton suvedė todėl, kad tardyme Kregždė aiškino, jog jis užeidavęs pas Ramanauską, o Ramanauskas gynėsi, kad pas jį jokie miškiniai neužeidavę. Tada jis Ramanauską išsivedė į lauką ir pasakė:

– Žiūrėk, kad būtų tyku. Nė žodžio niekam, kad mes su tavimi buvome ten susitikę...

Bet Ramanauskas jau kažką po to išgirdo apie Kregždę. Ramanauskui kilo įtarimas: „Kaip? Buvai suimtas, o dabar vėl eini su miškiniais?" Sako, Kregždė daug tokiu būdu pasidarbavo: suėjimas, draugystė, išsiveda ir sutvarko. Tokia dalia teko, matyt, Žibikui ir kitiems. Be to, tėvelis yra sakęs: jei partizanams reikdavo ką sunaikinti, pasako Kregždei, ir Kregždė iškart patvarko.

Emilijai Rasimavičienei Ramanauskas yra sakęs (ji jau mirusi): „Pasakyk būtinai! Jeigu Pesliakas sueis su šituo Kregžde – Pesliako nebėr!" Rasimavičienė bijojo man sakyti, pasakė kitai Rasimavičienei, o ta atėjusi man šnibžda:

– Kalba, kad jie negeri. Kalba, kad jie negeri...

Aš nueinu pas tėvelį ir pasakau, kaip man šita Rasimavičienė porino, kad jie negeri. O tėtė sako: „Kad Kregždė meluotų – negali

būti. Jis toks „bajavas", jam žmogus nušaut nieko nėr, užtat ir slapyvardis *Hitleris*. Jeigu tikrai Kregždė, aš jo nebijau. Negali būti, kad jis parsiduotų. Kiek komunistų jis yra sutvarkęs". Tėtė už Kregždę garantavo. Sutarėm, kur ir kada susitiks. Tuo metu aš buvau namuose, žinojau, kad tą dieną pas Joną Rasimavičių į susitikimą ateis tėvelis. Prievakariu ateina Rasimavičiaus dukra Birutė ir kviečia mane, kad ir aš į tą susitikimą nueičiau, tėvelis prašęs. Gerokai pritemus mes ir einam. Mamos namuose nebuvo, bobutei pasakiau, kad einam pas Rasimavičių. Ir išėjome. O Kregždė su tais dviem draugeliais dar užėjo pas bobutę. Kitą dieną bobutė ir sako:

– Vaikeli, kai jūs išėjote, ar partizanai su Kregžde jūsų neprisivijo?

– Ne, – sakau.

– O Viešpatie!

Maždaug kilometras buvo iki Rasimavičiaus, o Kregždė atėjo gal už trijų valandų.

Čia radau tėvelį. Jis sėdi ir tyli. Mes pradėjom kalbėtis, juokaut, o tėvelis nuėjo ir atsigulė, sako, norįs pailsėti truputį, kai ateis Kregždė, prašė pakelti.

Tik atsigulė tėvelis, ir bar bar bar į duris. Sueina visi trys su Kregžde priešakyje. Jokių ginklų aš nemačiau, matyt, tik pistoletus kišenėse turėjo, nes išsipūtę įtartinai buvo. Visi susėdo už stalo. Tėvelis tuoj pasisveikino su Kregžde:

– O labas, Kazy! Taip seniai tave bemačiau. Kai išėjai į mišką, toks pacanas buvai, dabar jau suaugęs vyras.

Kregždė atsakė tuo pačiu, pareiškė, kad jis taip pat labai norėjęs pasikalbėti.

Prieš susitikimą su Kregžde mano tėvelis gavo perspėjamą laiškelį iš vado nuo Andrioniškio. Ten buvo parašyta: „Žiūrėk, Vincai, nepasiduok, saugokis, būk atsargus, nes yra iš mūsų tarpo sugauti partizanai ir parsidavę enkavedistams. Užsiiminėja

provokacijomis ir suiminėja partizanus". Tėvelis tą laišką turėjo kišenėje ir dabar atvirai perskaitė. Ten daugiau buvo parašyta, visas lapas. Kregždės draugeliai tik susižvalgė. Baigęs skaityti, tėvelis dar pasakė: „Aš šitiems svoločiams geruoju nepasiduosiu!.."

Rasimavičienė tuoj papjaustė skilandžio, tėvelis turėjo atsinešęs tris butelius naminės, pastatė ant stalo, ir jie vaišinosi. Besivaišindami sutarė išeiti į lauką kur nors asmeniškai pasikalbėti. Tėtė dar pajuokavo:

– Va, Kazy, tu dar neženotas, o mano dukra jau pana. Gal būsi žentu?

Ir šitaip mes su tėveliu atsisveikinome. Jis pabučiavo mane, pasakė, kad jie va išeina, nori atskirai tarp savęs viską aptarti, taip sakant, be liudininkų. Ir išėjo visi.

Rasimavičių kitas gryčios galas buvo neįrengtas, be langų, tik lentomis užkalta. Durys praviros, ten gulėjo Rasimavičių bobutė. Ir girdime, kad šaukia ji:

– Birute! Birute! Ateik čia! Ar jūs negirdėjot? Kažkas tris kartus iššovė.

Ne daugiau kaip dešimt minučių buvo praėję nuo tėvelio išėjimo. Mes tų šūvių negirdėjome. Gryčia tinkuota, viduj visi erzeliuojame, Rasimavičius rėkauna, – ką ten girdėsi. O aš kaip žinodama sakau: „Dievuliau, gal tėveliuką nušovė?" Bet mane iš karto visi suniekino, kad aš taip neprotingai pagalvojau.

Kitą dieną jau iš ryto po kaimą pasipila daugybė skrebų. Ir pas mus „banditų" ieško. Aš gavau šaukimą į tardymą, bet tą kartą nėjau.

Vėliau į Troškūnų MGB nusikvietė mano dėdę Mikoliūną ir Kilbą ir rodė nuotrauką, kurioje mano tėvelis lyg ir pasodintas, galva į šoną pakreipta, matosi, kad nebegyvas. Dar kitus šaukė tardyti. Po to pas mus atvažiavo kažkas iš MGB ir pasakė, kad niekam nekeršytume, viskas gerai, mes irgi nieko neklausiam.

Paleido visokias kalbas: vieni – kad kalėjime Pesliakas, kiti vėl kažkur neva matę, visokios kalbos ėjo. O po mėnesio jau iš vietinių komunistėlių išgirdome:

– Jau ir Pesliakas padėjo šaukštą...

Nuo to laiko daugiau aš Kregždės nemačiau. Tik vėliau sužinojome, kad jis Panevėžyje laimingas sau su žmonele gyvena Garelio – 27. Vakarais jis ateidavo pas kaimyną Banį kortom lošt. Banys sakė: „Kai aš užklausiau Kregždės, kur jie padėjo Pesliaką, jis atsakė, kad jokio Pesliako nežino. Nuo to laiko daugiau nebeateidavo lošt kortomis".

Vieną kartą tėvelis man liepė parašyti laiškelį jo vardu kažkokiam jų būrio vadui, kad su juo jis nori susitikti. Aš parašiau ir pasirašiau tėvelio slapyvardžiu *Griausmas*.

Kada vadą nušovė, jo kišenėje rado tą laiškelį. Mane išsikviečia į MGB, rodo šitą laiškelį ir klausia:

– Danute, ar ne tavo čia rašyta?

Aš net nustebau, jį pamačiusi...

Pasakoja VANDA KRISIŪNAITĖ-„LELIJA"

Užrašyta Oniūnų kaime
1991 m.

Gimiau 1927 m. sausio 11 d. Oniūnų kaime, Kupiškio valsčiuje, Palėvenės parapijoje. Šeimoje augome penki vaikai: brolis ir keturios seserys. Tėvai turėjo 10 ha žemės, buvo labai darbštūs. Aš pati išmokau siūti. Tą amatą labai mėgau, visą gyvenimą siuvau žmonėms drabužius, daug teko siūti partizanams. Kada 1940 m. mirė mama, mano jaunėlei sesutei buvo penkeri metukai. Tada aš likau pagrindine namų šeimininke, sesučių ir broliuko

globotoja. Iki seserys ištekėjo, brolis vedė, aš visą laiką jiems padėjau.

Mano mamos brolis Petras Vanagas prieš ateinant rusams iki 1940 m. dirbo policijoj. Prie vokiečių irgi dirbo policijoj Kupišky. Paskutiniu metu jau buvo vachmistras, vokiečiai jį iškėlė į Ašmeną, į Vilniaus kraštą.

Kada 1944 m. grįžo rusai, dėdė pas mus ir atvažiavo su žmona. Iš mūsų kaimo jaunimo niekas net į kariuomenę nebuvo išėję, visi buvo labai vieningi, slapstydavosi nuo rusų. Žmonės vėliau sakydavo, kad partizanai po Oniūnus vaikšto kaip Amerikoj. Vieni iš doriausių partizanų buvo, kurie ateidavo nuo Žaliosios, bet tie, kurie ateidavo nuo Šimonių girios, daugiausia *Kirvio* vyrai, buvo labai neatsargūs, lyg ir žiauresni, per daug didelėj pagarboj žmonės jų ir nelaikydavo. Su žmonėmis *Kirvis* kažkaip užgauliai šnekėdavo, tuoj grasindavo, jei tik kas nepatikdavo. Kitas ir įsižeisdavo. Žmogus sakė: aš iš širdies padedu, o jis man dar primena...

Ambrazas Martinkus prie vokiečių laikė komunistus Zlatkus: Povilą, Joną ir dar – neprisimenu. Kai rusai užėjo, jis visiems gyrėsi, kad tuos komunistus slėpė. Partizanai nuėjo ir išsivežė jų kiaulę. Tada jie suvertė bėdą ant mūsų, kad mes nurodėm pas juos partizanus, nors mes tikrai apie Zlatkus nebuvom ir užsiminę partizanams. Kai atėjo partizanai, mes juos apibarėm, kam jie iš Martinkaus paėmė tą kiaulę, – dabar jie skųs mus ruskiams, o tie mus persekios. Kai taip, partizanai nuėjo pas tą Ambrazą ir pasakė jam: „Jūs patys viską pasidirbot, niekas jūsų neskundė, bet jei jūs laikėt komunistus, tai dabar palaikykit ir „fašistus". Duokit ir mums valgyt".

Jau tuoj po karo pas mus pradėjo užeidinėt partizanai. Pirmiausia atėjo Bronius Alekna. Jis dar ir geresnio ginklo neturėjo. Pavaikščiojo su partizanais kelias dienas ir pasimetė. Pradėjo ateit *Juodas Ponas*, Šilas, Rafaelis Sargautas. Su dėde Petru Vanagu mes ištisas dienas ir naktis prapolitikuodavom. Man buvo labai įdomu tas visas šnipinėjimas, provokacijos. Daug praktinės

naudos davė knyga „Vaiduoklio gaudymas“, iš jos aš pasimokiau, kaip reikia veikt gyvenant nelegaliomis sąlygomis. Partizanai man buvo išdavę ir dokumentus su kažkokio jų vado *Visvaldo* parašu.

Daug kartų teko vežt Kregždės, Vaitiekūno, Pakaušio perduotus laiškus. Panevėžyje perduodavau Karkauskui, ateidavo ir šimoniečiai pas mane, pasiimdavo laiškus. Kiek žinau, Vaitiekūnas su savo vyrais nueidavo iki Subačiaus, iki Biržų girios.

Kartą Šaltenių kaime ėjau iš Vilimavičių ryšio reikalais. Buvo ruduo, pasirodė pirmas sniegelis. Eidama naktį pamačiau kažką ateinant iš priekio. Pradėjau kosėt, pasikėliau sijoną ir atsitūpiau griovy, kol praeis tie nepažįstami. Tik išgirdau: „Kas čia? Kas čia?“ Pradėjo šviest prožektoriais. Aš tuoj atsistojau ir traukiu sijoną aukštyn. Pribėgo prie manęs: „Kas tu tokia? Kur eini?“ Pasakiau savo pavardę, vardą, iš kur einu, va prispyrė savo reikalo ir atsitūpiau. Liepia grįžt atgal, varosi pas Vilimavičių. Einam į vidų, aš iškart: „Va ir aš sugrįžau!“ Mane tuoj nutildė. Klausia Vilimavičiaus, ar pažįsta jis mane. Vilimavičius pasakė, kad pažįsta, jų „kriaučka“, siuvo pas juos ir eina namo. Mane pasodino prie durų ant taburetės, o skrebai tuoj valgyt užsakė šeimininkėms. Sėdžiu susikūprinusi ir galvoju, kas čia dabar bus: ateis vyrai į namus, manęs neras, jeigu eis pas Vilimavičių, tada baigta.

Gal porą valandų palaikė ir paleido. Grįžtu į namus jau lauku, o gal partizanus sutiksiu, nes keliu tai jie tikrai neis. Ir iš tikro grįždama sutinku partizanus. Jie sako:

– Kur tu buvai? Susitarėm, laukiam, o tu neateini.

Pasakiau, kad pas Vilimavičių skrebai mane buvo sulaikę.

Labai kratydavo skrebai mūsų namus. Kartą atvažiavo trim mašinom, apstojo namus net trim žiedais. Matyt, buvo įskųsta. Arba kas nors sekė, kadangi ką tik buvo užėjęs Juozas Vaicekauskas.

Mes dar prašėm, kad pabūtų, bet jis kažkaip toks neramus, pasikėlė ir išėjo. Tik išėjo nakties metu, nespėjau aš net nusirengt, girdžiu, daužo duris. Priėjau prie lango, klausiu, kas čia, sako: „Milicija! Leisk greit!" Mūsų šuo dar lojo, bet tik suinkštė ir nutilo, galvoju, jau šuniuko nebėra. Iš tikro – buože davė ir pakorė. Sakau: „Palaukit, apsirengsiu!" Priėjau prie lovos, pastovėjau, tada nuėjau prie durų, atšoviau velkę ir atidariau duris. Kaip velniai, tik prožektoriais šviečia ir rėkia: „Greit dek šviesą!" O tėvas, sesuo guli. Pradėjo šokdint mane: „Kur banditai? Kur paslėpei?!" Ir ėmė visur kratyt. Kamaroj viską išvartė, pagalves išpurtė, klausia, kurioj aš lovoj gulėjau. Tvartą, klėtį išbadė, atkilojo visas statines šapely, ant pirties nuvedę užvijo. Užlipau, išsipaišinau. Šapelin vienas įbėgo, paliko šautuvą ir išėjo. O kitas nuvedė mane ten ir rodo: „Va! Matai, kaip radom ginklą!" – „Taigi jūsiškis čia jį paliko ir išėjo," – pasakiau. Tada lyg ir atlėgo. Paskui klojime visus kūlius išbadė. Ir vis klausia: „Kur banditai?!„ – „Nėra". – „Jeigu nepasakai, vietoj nušaunam!" – „Šaukit!" Aš garsiai rėkauju, nė kiek nesuglumau. Bet jau tik kokių žodelių neprisiklausiau...

Tuoj po karo už mūsų kaimo partizanai nušovė du komunistus: Kvietkauską ir Žalnieriūną. Iš Kupiškio jie atvažiuodavo kaip agitatoriai, partizanai patykojo ir nukepė. Tada iš kaimo skrebai vilko vyrus ir moteris prie tų komunistų lavonų „atgailaut", o po to Kupišky uždarė ir laikė rūsy beveik visą kaimą.

1950 m. birželio 19 d. prie Lukonių kaimo nušovė bėgančius iš Danieliaus Apšegos partizanus: Algį Laužiką-*Praną*, Bronių Kruopį-*Arą* ir Joną Masilionį-*Topilį*. Tuo pačiu metu nušovė ariantį pūdymą Petrą Katilevičioką iš Lukonių kaimo, o Tautvilis Vaitiekūnas tuo kartu pasislėpė rugiuose. Jis pasakojo man:

– Įlindau į rugius, taip arti žemės prisiplojau, pasiruošiau šautuvą, visai netoli pro mane praėjo ruskis...

O buvo taip: jie keturiese atėjo pas Danielių Apšegą Oniūnų kaime ir pastebėjo, kad atvažiuoja rusai. Kad būtų nebėgę, gal būtų nieko ir nebuvę, bet jie šoko iš kiemo ir bėgo Girelės link. Girelę perbėgo ir išbėgo jau ties Medinio miškeliu, bet į Medinį nebespėjo įbėgt, nes visur jau buvo rusų užstota. Tuo metu aš buvau pas Krakulį. Pasišaukė mane, nueinu, žiūriu, prie sodybos stovi Tautvilis, net dreba visas. Dar paklausiau, kaip jis čia atsirado. Jis pasakė:

– Va, tik per plauką likau gyvas.

Tada visi kalbėjo, kad išdavė Vaitiekūnas. Kada juos taip išblaškė, Tautvilis ilgą laiką jau nesirodė, bet užverbuotas tada jis dar nebuvo. Ėjo kalbos, kad Tautvilis sutvarkė partizaną Juozą Vaicekauską-*Poną* iš Terpeikių kaimo. Paskutiniu metu jis nelabai kur ir išeidavo, kartais pas mus pabūdavo.

Kada Kupiškin mane nusikvietė skrebai dėl mamos brolio Petro Vanago, tardyme vertėju dirbo Severijus Lobinas. Paskutiniu metu jis dirbo mūsų kolchoze partijos sekretorium. Šiuo metu gyvena Subačiuje. Mušt nemušė, bet koneveikt tai jau koneveikė.

Kiek žinau, Tautvilį Vaitiekūną paėmė Kazys Kregždė-*Hitleris*. O kas paėmė Kregždę, tai gali pasakyt Balys Navarskas, kadangi jie buvo vienam bunkery: Vytautas Pakaušis, Balys Navarskas, Petras Vanagas (iš Byčių kaimo), Stasys Gurklys (iš Astravų kaimo).

Bunkeris buvo pas tokį Zuozą Siaurių kaime.

Aš važiuoju iš Kupiškio, sutinku savo dėdę partizaną Vanagą – varosi enkavedistai surištom rankom. Pasirodo, enkavedistai liepė visiems lįst iš bunkerio ir pasiduot. Petras Vanagas kėlė rankas ir pasidavė, Balys Navarskas pasidavė, o Gurklys nepasidavė ir susisprogdino. Bunkeris buvo gryčios prieangy. Buvo

durelės, ant durelių užmesta kūlė, užpilta šiukšlėmis ir taip užmaskuota.

Pas mus namuose po girnomis buvo bunkeris. Ateina skrebai, aš malu miltus, skrebai vaikšto, Vaicekauskas ir Petras Vanagas sėdi ir juokiasi abu, o man – užpakalin neįkištum nė degtuko... Ką žinai, o gal pradės badyt? Kišenėj visada nešiodavausi sutrintos tabokos, jei tik kas, dar užbarstau ant šiukšlių, kad šuo neužuostų.

Žiemą pas mus į namus Oniūnų kaime atvažiavo Kazys Kregždė-*Hitleris*, Bronius Šinkūnas ir dar kokie penki man nepažįstami. O manęs namuose nebuvo, aš siuvau gretimam kaime pas Alekną. Jie klausia tėvų, kur Vanda. Tėvai pasakė, kad manęs nėra namuose. Tada jie šoko važiuot pas mane, bet tėvelis pasisiūlė pašaukt.

– Išėjau į lauką, žiūriu, dvejetu arklių atvažiavę, rogės geležinės, kur kareiviai važinėja, – pasakojo jis.

Atėjo tėvelis pas mane, pakėlė, mes jau miegojom, ir liepė eit namo. Pasakė, kad Kregždė kviečia. Pareinu į namus. Aš gi prisimenu, kaip jie vaikščiojo, kaip apsirengę buvo. Sargyboje pastatytas Šinkūniokas. Man jis labai gerai buvo pažįstamas, aš jam ir sakau:

– Labas, Braniuk!

Jis sako:

– Eik, eik, eik, – nė į jokias kalbas daugiau nesileido.

Man net keista pasidarė: būdavo, anksčiau atvirai pasikalbam, pajuokaujam, o dabar nei šiaip, nei taip.

Įeinu į vidų. Gale stalo sėdi kažkoks tipas, tokiom nemaloniom akim tik žiūri į mane. Toks juodbruvas, tamsiom akim (galėjo būti Murnikovas) vyras. Šalia jo sėdi Kregždė, kiti. Aš einu palengva ne prie stalo, o į pečiaus pusę.

Tas juodis sako:

– Eikš, eikš prie stalo! Ko bijai?

Priėjau prie stalo, atsisėdau ant suolo, pasirėmiau rankomis, visus dar apžvelgiau. Jie suprato, kad aš tarytum nesava. Atsistojau ir nuėjau užpečkin, atsisėdau ant lovos. Tada prie manęs priėjo Kregždė ir kitas, nepažįstamas. Kregždė viena ranka atsirėmė pečiuko, kita – lovos ir sako man:

– Vandut, tu negali nuvažiuot į Laičius?

Laičiuose slapstėsi partizanas Benjaminas Rekašius-*Saulius*. Aš Kregždei ir sakau:

– Žinai, Kazy, kad niekaip negaliu, mano koja nesveika, tu gi žinai, kad aš šluba. Dabar va vos atėjau iš mezgėjos.

Tada Kregždė:

– Tai kas dabar daryt? Tai kas dabar daryt?

– Neprižadu, kada galėsiu, gal visai teks atsigult, – pasakiau Kregždei.

Kregždė tiesiog per prievartą man kiša voką, užantspauduotą laku, kad nuvežčiau į Laičius ir perduočiau Rekašiui. Neprikalbino jie tada manęs nuvežt tą laišką. Ir išvažiavo. Kai išvažiavo, aš visai sutrikau, nežinau, ką daryti. Keliai vos praeinami, nei kaip nuvažiuot ir pranešt ryšininkams. Namiškiai ėmė mane gąsdint, kad dabar tai ir mane tikrai areštuos, nes ir tėvai jau suprato, kad čia Kregždė su Šinkūnioku tikrai ne su partizanais atsibastė, o velniai žino su kokiais tipais. Paklaust Kregždės, su kuo jis čia atvažiavo, nenorėjau vien dėl to, kad jie nesuprastų, jog aš juos įtariu. Ką žinai, o gal jie paskiau pasistengs mane sunaikinti?

Man gaila buvo tų vyrų, prie kurių „prisiklijavęs" vaikščiojo Kregždė. Kai kada jis vaidino labai pamaldų, nors iš tiesų toks nebuvo, dažnai chuliganiškai elgdavosi, buvo melagis, tinginys. Žmonės dažnai juo pasipiktindavo.

Kada Tautvilis Vaitiekūnas po užverbavimo vaikščiojo su Kaziu Kregžde, Kregždė Vaitiekūną saugojo ir sekė.

Ryšio reikalais tekdavo nuvažiuot ir į Panevėžį. Pamenu, vienoj pusėj stovėjo benzino kolonėlė, o kitoj – ligoninė. Čia pat, prie Senamiesčio gatvės sankryžos, stovėjo namukas. Įeidavau iš kiemo pusės. Aš atveždavau laiškus iš Šimonių girios, man perduodavo iš Žaliosios, žodžiu, keisdavomės laiškais. Kuris laikas jau niekas nebeužeina. Galvoju, reikia važiuot į Panevėžį ir pažiūrėt, kas ten dedasi. Tautvilis Vaitiekūnas jau buvo suimtas. Nuvažiuoju tuščiom kišenėm, be jokio laiškelio. Einu link to namuko, kažkoks nemalonus jausmas perėjo per visą kūną. Kiemas tuščias, tarytum ten niekas nebegyventų. Prieinu, durys truputį praviros, matau, užrišta virvutė ir uždėta plomba. A, dabar viskas aišku. Apsisukau ir – atgal.

Taip ir buvo. Kaip vėliau man pasakojo Vaitiekūnas, kada jį areštavo ir tardė apie mane, jis dar bandęs mane ginti, kad aš jokia ryšininkė. Tada čekistai išsitraukė nuotrauką ir parodė jam, kaip aš išėjau į gatvę su krepšeliu: „Va. Ko tu ją gini? Mes ją nufotografavom, kai buvo atvažiavusi į Panevėžį ir atėjusi į susitikimo vietą".

Bet aš vis tiek nesilioviau. Parašiau laiškus pavieniui besislapstantiems ir perdaviau ryšininkams. Laiškuose nurodžiau, kad kažkas neaišku, niekas niekur neikite, į jokius susitikimus, netikėkit jokiais iškvietimais, sėdėkit savo vietose. Tokio turinio laiškus nuvežiau į Sodelių ir Prūselių kaimus už Geležių. Nueinu pas ryšininkus, jie man ir pasako: „Tu tik važiuok namo ir nieko neieškok, nes čia jau įsisuko išdavikai, blogai visai". Bet laiškus aš vis tiek palikau ir paprašiau, jei kas ateis iš partizanų, kad perduotų. Tik vėliau sužinojau, kad tuos laiškus mano perdavė partizanams, bet tada jie jau buvo užverbuoti. Mano laiškeliai pateko į čekistų nagus.

Sugalvojau, kad dar reiktų tokius pat laiškelius parašyt ir šimoniečiams. Perdaviau ryšininkui Kaziui Garbauskui Pakarklių kaime. Tie laiškai taip pat pateko čekistams.

Jau žinojau, kad Vaitiekūnas užverbuotas ir paleistas su gauja. Tai buvo 1953 m. ruduo. Jie dviese tada atėjo pas mane: Vaitiekūnas ir Vogulis. Aš tuo metu sirgau ir gulėjau lovoj. Atėję jie pasakė:

– Matai, užėjom Žegunių kaiman, ten mums pasakė, kad tu mirei, atėjom į laidotuves. Va matai... Gal čia tyčia kas tokias kalbas paleido?

Aš paklausiau Tautvilio, kur jie dabar dingo, nebeateina. Tautvilis tik nuleido galvą, trumpai pasakė, tarytum į viską ranka numodamas:

– Ai...

Kadangi mūsų visi buvo gryčioj, nieko jie nesakė, nieko ir aš jų neklausinėjau, nors man jie kažkokie keisti pasirodė.

Kada aš pasveikau, pas mus atėjo Kavoliūnaitė iš Žegunių kaimo ir sako:

– Vanda, atvažiuok pas mus. Prašė, kad tu atvažiuotum...

Bet kas prašė, ji nepasakė. Aš nuvažiuoju. Jų gryčiutė nedidelė. Įeinu į vidų, už stalo sėdi Tautvilis Vaitiekūnas, Kazys Kregždė. Ir dar keturi ar penki. Pasisveikinau, matau, kad kelių visai nepažįstu. Jie visi kažkokie kaip nesavi, aš irgi lyg sugauta. Kai Kazį Kregždę-*Hitlerį* pamačiau, man toks šaltis per kūną perėjo. Paprašė sėst. Atsisėdau. Jie lyg ir bandė juokaut, klausinėjo, ar dar neteku, kaip seserys, ar neturi rimtų kavalierių. Kiek pabuvus, sakau: „Reikia važiuot namo". Su dviračiu buvau nuvažiavus. Išsivariau iš kiemo dviratį, dar gerokai pasivariau, nesėdau ant sėdynės. Toks negerumas, atrodo, lyg kas šaltu vandeniu perpylė. Nuojauta labai negera. Aš nebijojau, kad mane areštuos,

nebijojau, kad sušaudys, bet tik sau pagalvojau: „Prakeiktieji! Dūšias velniui pardavėt...“ Girdžiu, už nugaros šaukia:

– Palauk!

Grįžt atgal, žiūriu, ateina Tautvilis Vaitiekūnas. Pasižiūrėjo į laikrodį, priėjo dar kelis metrus, sako:

– Sėskim...

Klausiu, kodėl. Jis sako:

– Prisiek! Ką pasakysiu, kad niekam neišduosi.

Mane jau visai tarytum elektra nutvilkė visą. Sakau: „Prisiekiu“.

– Bet žinai, ką priesaika reiškia?

– Žinau, – atsakiau.

– Penkias minutes turiu laiko. Tu nieko manęs neklausk, aš tau tik sakysiu. Aš izoliuotas. Mane užverbavo. Pasakyk visiems ir niekur nieko neieškok...

Dabar man teka ašaros, bet jūs negalit įsivaizduoti, kaip man tada reikėjo klausytis jo tų žodžių. Toliau jis dėstė:

– Aš čia ne vienas. Mane atvedė areštuotą tik tam, kad gal aš dar ką žinosiu, gal ką nors paimsim. Aš nežinau savo tolimesnio likimo, bet noriu, kad viskas išeitų į aikštę, kad po manęs kiti žinotų, į kieno nagus mes dabar patekom. Bet kadangi tu prisiekei, dabar privalai tylėti. Žinok, jei netylėsi, tai aš arba kas kitas tave tikrai sunaikins.

Ir tikrai aš tylėjau. Tylėjau iki šios dienos.

Ta proga galiu pasakyti, kad kitą kartą Tautvilį Vaitiekūną sutikau Panevėžyje apie 1960 m. Einam gatve su Elena Ylekiene, žiūriu, jis ateina. Pasisveikinom. Tautvilis nei šioks, nei toks. Sako:

– Vanda, aš noriu su tavim pašnekėt.

– Tai kū gi pasakysi? Gal pasipirši?

– Tai neeeeee...

Elena tuoj sumetė ir pakvietė pas save. Nuėjom pas Eleną. Man gi tai įdomu, ką čia jau jis pasakys. Susėdom už stalo. Na ir

pradėjo jis mums dėstyti, kaip nori, kad žmonės apie jį viską žinotų. Jam tada iš karto pareiškiau:

– Kad tave areštavo, žinoma, čia nieko nepadarysi. Bet kam tu išdavei savus? Dėl ko tu tapai išdaviku?

– Aš norėjau gyvent, – paaiškino Tautvilis. – Tuos, kur bunkery žuvo Gyvakarų kapuose, – aš išdaviau.

Tada jau jį pradėjau negražiais žodžiais plūsti. O jis sako – nežinot, ką jie darė, reikėjo jums mano vietoje pabūt ir neišduot. Aš jam sakau: „Gerai. Tu buvai partizanas, norėjai gyvent, bet ar ne geriau būtų buvę, kad būtum save pribaigęs?"

– Tris mėnesius mane išlaikė uždarę ir kalė kiekvieną dieną: dirbsi – gyvensi, nedirbsi – negyvensi. Ką aš turėjau daryti?!

Tautviliui net ašaros iš akių ištryško. Toliau jis dar vieną savo išdavystę atvėrė:

– Netoli Kupiškio niekas niekas nežinojo vieno partizano. Jis daug metų slapstėsi, aš tik vienas jį žinojau, teko ir tą išduoti. Jis net ginkluotas nebuvo, tik tiek, kad slapstėsi. Jo net neteisė.

Sakė jis to žmogaus ir pavardę, bet dabar jau nebepamenu. Daugiau jis nebeprisipažino, ką išdavė, tik pasakė, kur nueidavęs, kur būdavęs. Galiausiai aš jo paklausiau:

– Tai kodėl tu dabar mums šitai pasakei? Tavęs žmonės nekęs už šitokius niekšingus darbus.

Ir Tautvilis dar kartą pakartojo:

– Aš noriu, kad žinotų žmonės, kad aš išdaviau. Aš gailiuosi, kad taip padariau. Žinau, kad mane vis tiek smerks ir nekęs...

Tiesa, jis dar labai prašė, kad aš jam atiduočiau jų būrio partizanų nuotraukas. Išsiskiriant dar apsiverkė.

Tautvilis dažnai lankėsi mūsų apylinkėse. Paskutiniu metu keli partizanai čia netoliese krūmeliuose ir gyveno. Sakydavom: „prie trijų apušių". Arba jaujoje, kurią vadinom „pilim". „Pilis" stovėjo Varniškių kaime.

Apie 1953 m. dar Tautvilis buvo pas mus atėjęs. Tada jis jau dirbo enkavedistams ir vaikščiojo su man nežinomais vyrais.

Mūsų apylinkėse žuvo paskutiniai partizanai: Bronius Kruopis-*Aras* nuo Krinčino ir Jonas Masilionis-*Topilis*, irgi iš to paties krašto.

Užėjęs pas mus, Tautvilis pasakė:

– Dabar mes einam Biržų girion. Greit grįšim.

Su juo ėjo Vytautas Vogulis-*Dagilis* iš Žegunių kaimo. (Jį kartu su Tautviliu Vaitiekūnu areštavo ir užverbavo.) Kai išėjo, praėjo vienas mėnuo, kitas, bet jie negrįžta. Dar paklausiau Čiuladų kaimo gyventojo Vytauto Kukenio, sakau, gal jis žino, kur tie vyrai dingo, bet jis irgi apie juos nieko negirdėjo. Pagaliau pas mane ateina Vytautas Pakaušis. Aš jo klausiu, kodėl jis vienas, kaip sekasi. Sakau, kur jūs dingot, kodėl nebepasirodot mūsų krašte. Jis nei šioks, nei toks. Iš Palėvenės aš dar buvau atvežusi rašymo mašinėlę jiems. Vaitiekūnaitė man ją parūpino.

Bevežant tą mašinėlę, ties Pakarklių kaimu, pamačiau, eina skrebai. Arklį apstabdžiau, susikūprinau, skarą užsitraukiau ant galvos. Sutinku tuos skrebus, klausia:

– Kur buvai?

– Palėvenėj, – atsakiau.

O mašinėlė tiesiog ant lentų padėta važy, nei šiaudelio jai pridengt. Bet taip laimingai viskas baigėsi, skrebai net nežvilgtelėjo, kas važy padėta. Anksčiau Pakaušis sakė, kad su ta mašinėle man reiks spausdinti. Dabar, kada jis atėjo, aš jo ir klausiu:

– Tai kaip, Vytautai? Sakėt, kad man reiks daug spausdint, o patys dingot.

Jis tada sako:

– Nebereiks tau nieko spausdint.

– O ko? – aš jo paklausiau.

– Tai kad mums va taip išėjo, – numykė Pakaušis.

Jis buvo įėjęs gryčion, paskiau išėjo laukan. Aš dar jį kviečiu kur nors po medžiu, kad kas nepastebėtų, o jis man sako:

– Nebijok, niekas čia neateis... Aš garantuoju...

„Tai kaip tu čia garantuoji?" Man iškart pasidarė nejauku, supratau, kad jam tik įdomu, ką aš apie kitus kalbėsiu. Kadangi taip jau jį įtariau, nebeklausiau jo, nei kur Vaitiekūnas, nei kur kiti...

Jis sako:

– Palydėk mane, Vanda.

– Ne, Vytautai, – pasakiau griežtai.

– Nu palydėk, – primygtinai jis prašo manęs.

– Jeigu nori ką pasakyt, Vytautai, sakyk čia, niekas negirdi.

– Tai aš tik taip sau, – kažkaip sutriko jis.

Tada aš jau supratau, kad mano valandos ir minutės buvo suskaičiuotos. Jį, matyt, specialiai ir buvo pasiuntę manęs sunaikint.

Kiek teko girdėti, Tautvilis Vaitiekūnas paskutiniu metu gyveno Vilniuje, buvo vedęs, dirbo kažkokiam kailių fabrike. Žmonės kalbėjo, kad Vytautas Vogulis taip pat vedė, lenkę, ir išvažiavo į Lenkiją. Jau gyvendamas laisvėje, Vogulis buvo atvažiavęs į Palėvenę. Tai čia buvo dar prieš mūsų susitikimą su Vaitiekūnu Panevėžyje. Vogulis nebuvo rimtas vyras, „chuliganavotas".

Kartą rudeniop atėjo Vaicekauskas su Vaitiekūnu. Nedegėm nė žiburio. Pavalgė, sako: „Ar negalėtumėm ant gurbo permiegot?" – „Miegokit", – sakau aš jiems. Išėjau, apkabinau šunį, kad nelotų, jie pasistatė kopėčias, užlipo abu ant gurbo. Paryčiui girdžiu svetimą šunį kieme urzgiant, o mūsiškis tik loja. Galvoju, dabar jau tikrai atsekė. Prieinu prie lango, pažiūriu per užuolaidos viršų, matau kieme dviejų žmonių siluetus. Jei apsupimas,

taip jau laisvai nestovės, matyt, atsitiktinai kas užėjo. Greit pradėjo daužyt duris. Klausiu: „Kas čia?" Sako:

– Ko gi taip ilgai drybsot, jau rytas!

Išeinu laukan, žiūriu, tas garsusis Subačiaus skrebas Ramonas su savo gauja. Klausia:

– Neturit kavalierių?

– Ne! – sakau aš jam.

Tada nuėjo klėtin, apžiūrėjo, gryčioj patrepsėjo įėję, o gurban net nosies neįkišo. Kai skrebai išėjo, aš pasiėmiau kibirus, nuėjau neva kiaulių liuobt gurban, pasakiau vyrams, kad tylėtų, nes ką tik skrebai išėjo. Tėvas po to už galvos susiėmęs vaikščiojo po kiemą ir vis dejavo: „Dieve mano! Kad kiek, būtų gotava! Dieve mano..."

Varniškių kaime netoli Oniūnų buvo sena jauja. Partizanai joje dažnai pabūdavo, aplink žmonės labai patikimi. Įsitikinimui, ar kas po tą jaują nelandžioja, palikome užkastą popiergalį, užmaskavom, bet po kurio laiko atėję radom tą vietą iškilotą, vadinasi, kažkas landžiojo. Sutarėm kitą kartą, kad aš nueisiu su laišku ir palauksiu vyrų. Greit atėjo Vaitiekūnas su kitu, dviese. Įlindom į tą jaują, šnekamės ir girdim, kad kažkas ateina, lyg geležį terškina. Dabar galvojam, ar čia mane atsekė, ar juos. Ką daryti? Vaitiekūnas pasakė, kad jie nepasiduos, klausia, ką aš darysiu. Sakau: „Duokit man granatą, aš irgi nepasiduosiu gyva". Jie davė man granatą, pirštą įkišau į žiedą. Laukiam, tylim, jaučiasi net, kaip širdis daužosi. Praeina valanda, kita, – tyku ramu. Aš pasikėliau eit, atidaviau jiems tą granatą. Galvoju, jeigu nueisiu iki Aleknos, tada jau drąsi, kad ir pagaus, sakysiu, pas Alekną einu siūti. Parėjau namo, žiūriu, pas mus atėję kiti to paties Tautvilio būrio vyrai: Laužikai, Stasys Gurklys. Aš jų klausiu:

– Jūs ėjot pro „pilį"?

Jie juokias. Sako:

– Eidami pro „pilį", pasiruošėm kovai ginklus, – o ką žinai, kas ten gali tykoti. Lyg dar norėjom užeiti, bet praėjom pro šalį.

O kas žino, kaip galėjo būti. Tarkš tarkš – ir viskas...

Panevėžyje, kai buvom susitikę su Vaitiekūnu, aš paklausiau, ar jo žmona ir Vogulio žmona žinojo, kas jie tokie. Tautvilis pasakė:

– Truputį jautė, bet tas joms nebuvo svarbiausia.

Kiek supratau, kai tik juos paleido, iškart davė darbus. Bet aš įsitikinusi, kad čekistams jie dirbo iki pat savo gyvenimo pabaigos.

Pradžioje važiuodavau į Bigailius pas Medeikaites ryšio reikalais. Kadangi ilgai nesulaukiau partizanų, nuvažiavau pas jas. Nueinu tan kieman, įeinu gryčion. Ant lovos guli moteris, prie stalo sėdi vyras, juokauja. Pasisveikinau. Sakau: „Čia lyg tai Medeikaitės gyveno?" „O ko čia tau reikia? Kam jos tau reikalingos?" – šiurkščiai jis į mane kreipėsi. Tada aš jam pasakiau: „Jūs neįsižeiskit. Man rodė, kad čia gyvena Medeikaitės, sakė, jos turi karvę parduoti". Susigaudžiau, kad čia jau kažkas nebe tas. Man paaiškino, kad Medeikaičių čia nebėra, jie nežino, kur jos išsikėlė. Aš apsisukau ir atgal į namus. Taip ir nesupratau, kur tos Medeikaitės dingo.

Partizaną Povilą Samuolį-*Juodą Poną* labai gerai pažinojau. Jo sūnėnas buvo mano vyras. Jie ateidavo su karininku *Kovu*–Antanu Šilu iš Lukonių. Samuolis dar pasirašinėjo ir slapyvardžiu *Šimkūnas*. Pas mus jis ateidavo ir su Birbilais.

Bronių Šinkūną-*Uošvį* paėmė gyvą su Kaziu Kregžde. Tautvilis Vaitiekūnas man vėliau pasakojo, kad Bronius sunkiai pasidavė, nieko neišdavė, jį labai kankino, kišo į rūsį. Matyt, nuo to

jam ir nervai nebeišlaikė, pakriko. Paleido jį į namus pas seserį, ten jis ir mirė.

Nuo Vabalninko atvežė peršautą Bronių Liką (jie buvo du broliai partizanai), paslėpė krūmuose prie Oniūnų ir Varaniškių kaimų linijos, ten jis ir mirė. Melioratoriai iš Joniškio melioravo laukus ir rado to partizano palaikus prie vienos sodybos.

Daug kepurių teko prisiūti partizanams, kelnių, švarkų. Kartą iš vokiškos milinės pasiuvau 10 kepurių. Ateina tėvelis, sako, ruskiai kaime. Būdavo, mažiausias skiautelytes surenki ir sukiši į pečių, o dabar 10 kepurių! Ateis ruskiai, pamatys – Sibiras iškart. Suradau purviną maišą, sukišau jas tan maišan, nunešiau netoli namų į rugius ir įmečiau. Kas bus, tas bus. Nesurado tada. O kiek jie mane pritampydavo už tą siuvimą. Ateis ir plūsta visokiais žodžiais: „K...! Tu siūdini banditam kelnes!" Buvo tokių, kas ir pasako skrebams, kad aš siuvu miškiniams. Kartą pasiuvau lietuviškų „kaškietų". Atvažiavo žmogus nuo Subačiaus, pasiėmė. Ir užeina skrebai. O ką žinai, gal jis juos susitiks, gal jis pasakys, kas siuvo, veža ant dviračio užsidėjęs krepšį, labai jau „znaimiai".

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Stebėjimo byla Nr. 19242
Arch. Nr. 9708-11
1953 m.

ASMENINĖS KRATOS PROTOKOLAS

1953 m. kovo 12 d. Kupiškis

Aš, 2-os MGB valdybos I-o sk. viršininko pavaduotojas valstybės saugumo kapitonas MARTUSEVIČIUS, dalyvaujant to paties skyriaus viršininko pavaduotojui saugumo vyr. leitenantui DAMBROVSKIUI ir saugumo leitenantui MARTINKEVIČIUI, atlikau asmeninę kratą pas 1953 m. kovo 12 d. sulaikytą pil. VAITIEKŪNĄ TAUTVILĮ, Kazio, gim. 1921 m. Lietuvos SSR Šiaulių apskr., Vabalninko raj., Likalaukių kaime.

Kratos metu pas VAITIEKŪNĄ rasta ir paimta:

1. Automatinis šautuvas Nr. 44059
2. Pistoletas „TT" Nr. NL 2330
3. Šoviniai įvairūs – 115 vnt.
4. Banditų dokumentai – 15 lapų
5. Banditų nuotraukos – 5 vnt.
6. Užrašų knygutė – 1 vnt.

Visi rasti pas mane ir paimti daiktai į protokolą įrašyti teisingai, skundų ir pretenzijų dėl kratos neturiu.

Pasirašo: Vaitiekūnas

Kratą atliko: LSSR MGB 2-os vald. I-o sk. viršininko pavaduotojas saugumo kapitonas /MARTUSEVIČIUS/

Dalyvavo: vyr. leit. VS /DOMBROVSKIJ/ /MARTINKEVIČIUS/

TVIRTINU:
Lietuvos SSR Vidaus reikalų
ministras papulkininkis
GAILEVIČIUS
/VILDŽIŪNAS/
1953 m. rugpjūčio 22 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1953 m. rugpjūčio 21 d. Vilnius

Aš, MVD 4-os valdybos 3-io sk. vyr. operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas POPOV, peržiūrėjau bylos Nr. 19242 tardymo medžiagą, pagal kurią kaltinamas:

VAITIEKŪNAS TAUTVILIS, Kazio, gim. 1921 m. Likalaukių kaime, Vabalninko raj., lietuvis, nepartinis, kilęs iš valstiečių – buožių, SSRS pilietis, vedęs, išsilavinimas – 4 pradžios mokyklos klasės, be nuolatinės gyvenamosios vietos, kaltinamas padaręs nusikaltimus pagal RSFSR BK str. 58–1 a ir 58–11.

RADAU:

VAITIEKŪNAS T.K., būdamas nusistatęs antisovietiškai, 1944 m., vengdamas šaukimo į Sovietų armiją, ėmė slapstytis ir 1945 m. vasario mėn. įstojo į ginkluotą nacionalistinį būrį, pastaruoju laikotarpiu buvo „EIMUČIO" būrio vadu, kuris priklausė „GEDIMINO" rajonui, „ŽALIOSIOS" rinktinei.

Būrio sudėtyje VAITIEKŪNAS veikė slapyvardžiais „ZUBRYS" ir „VĖJELIS", nešiojo automatinį šautuvą, pistoletą „TT" ir vokišką granatą.

Paimtas VAITIEKŪNAS pateikė smulkius parodymus apie savo nusikalstamą veiklą banditų būryje, po to buvo naudojamas operatyvinėse priemonėse paieškoje ir jam žinomų banditų gaudyme, kurie

veikė Kupiškio, Vabalninko, Pandėlio ir Panevėžio rajonų teritorijose. Ryšium su tuo jo byloje tardymas buvo laikinai nutrauktas.

Panaudojus priemones, kuriose aktyviai dalyvavo VAITIEKŪNAS, Kupiškio, Vabalninko ir Panevėžio rajonuose likviduota keletas banditų ir jų vadų.

Šiuo metu VAITIEKŪNAS tebenaudojamas vykdant operatyvines priemones, o tolimesnis jo laikymas arešte gali neigiamai atsiliepti toms priemonėms ieškant banditų anksčiau minėtuose rajonuose, todėl

NUTARIAU:

VAITIEKŪNĄ TAUTVILĮ, Kazio, dėl operatyvinių priežasčių paleisti, o tardymą jo byloje nutraukti.

Šio nutarimo kopiją pasiųsti Lietuvos SSR pasienio karinės apygardos MVD kariniam prokurorui į I-ą spec. skyrių jo žiniai.

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io
sk. vyr. oper. įgaliotinis vyr. leitenantas
/POPOV/

Suderinta: Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io
sk. viršininkas vyr. leitenantas
/STAŠKEVIČIUS/

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos viršininkas majoras
/RASLANAS/

PAŽYMA

Nutarimas dėl VAITIEKŪNO TAUTVILIO, Kazio, tardymo bylos nutraukimo buvo patvirtintas Vidaus reikalų ministro pavaduotojo

papulkininkio GAILEVIČIAUS 1953 m. rugpjūčio 22 d. Tačiau į MVD I-ą skyrių dėl operatyvinių motyvų nebuvo atiduota, nes VAITIEKŪNAS buvo naudojamas ir šiuo metu tebenaudojamas priemonėse gaudant arba likviduojant nacionalistinio ginkluoto pogrindžio dalyvius.

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos
viršininkas majoras
/RASLANAS/

1953 m. rugpjūčio 23 d.
Vilnius

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Byla Nr. 19242
Arch. Nr. 25465/3

AKTAS

1953 m. kovo 12 d. Kupiškis

Mes, žemiau pasirašiusieji Lietuvos SSR MGB 2-os valdybos viršininko pavaduotojas papulkininkis ZENIAKIN, 2-os MGB valdybos 1-o sk. viršininko pavaduotojas kapitonas MARTUSEVIČIUS ir vyr. leitenantas DOMBROVSKIJ, surašėme šį aktą todėl, kad 1953 m. kovo 12 d. Kupiškio raj., Siaurių kaimo ribose buvo atlikta čekistinė karinė operacija ir pagauti du ginkluoti banditai. Pagautieji yra:

„EIMUČIO" būrio „GEDIMINO" tėvūnijos, kuri priklauso „ŽALIOSIOS" rinktinei, vadas VAITIEKŪNAS TAUTVILIS, Kazio,-„ZUBRYS", „VĖJELIS", gim. 1921 m. Likalaukių kaime, Vabalninko raj., Šiaulių srityje, būryje nuo 1944 metų.

Banditas VOGULIS VYTAUTAS, Petro,-„DAGILIS", gim. 1930 m. Žegunių kaime, Kupiškio raj., Šiaulių srityje, būryje nuo 1951 m.

Paimta: du automatiniai šautuvai, pistoletas „TT", revolveris „NAGAN", 230 šovinių ir banditų susirašinėjimo medžiaga.

Lietuvos SSR MGB 2-os valdybos viršininko
pavaduotojas saugumo papulkininkis
/ZENIAKIN/

Lietuvos SSR MGB 2-os valdybos I-o sk. poskyrio
viršininko pavaduotojas saugumo kapitonas
/MARTUSEVIČIUS/

Lietuvos SSR MGB 2-os valdybos I-o sk. poskyrio
viršininko pavaduotojas saugumo vyr. leitenantas
/DOMBROVSKIJ/

1953 metų kovo mėn.

Iš apklausos protokolo

1953 m. kovo 13 d. Vilnius

... Mano tėvai iki sovietų valdžios įkūrimo Lietuvoje Likalaukių kaime, Vabalninko raj. turėjo buožinį ūkį – 47 ha žemės, naudojo samdomą darbo jėgą. Iki 1944 m. aš gyvenau pas tėvus ir dirbau tėvų ūkyje. 1949 m. vedžiau, nors tėvai ir buvo nusistatę prieš mano vedybas su neturtinga mergina ir gyventi kartu su ja neleido. Aš gyvenau tėvo ūkyje, o žmona gyveno pas savo tėvus, kurie turėjo 8 ha žemės.

Mano žmona GALVONAITĖ-VAITIEKŪNIENĖ VLADA, gim. 1923 m., iki 1949 m. gyveno pas savo motiną Palėvenės kaime, Kupiškio rajone, dirbo siuvėja. 1949 m. buvo ištremta į Sibirą kartu su mano sūnumi ALGIU, gim. 1943 m.

Tėvas – VAITIEKŪNAS KAZYS, maždaug 75 m. amžiaus, motina – VAITIEKŪNIENĖ EMILIJA, 65 m. amžiaus, gyvena Taujėnuose, Kavarsko rajone, brolis – VAITIEKŪNAS VYTAUTAS, gim. 1920 m., buvo būryje, turėjo slapyvardį „GANDI", žuvo 1946 m. Vabalninko rajone, sesuo – VAITIEKŪNAITĖ STASĖ, gim. 1916 m., jos gyvenamos vietos nežinau, sesuo – VAITIEKŪNAITĖ IRENA, gim. 1924 m., gyvena Kaune, sesuo –VAITIEKŪNAITĖ BIRUTĖ, gim. 1926 m., kur ji gyvena, nežinau.

Tėvas VAITIEKŪNAS KAZYS gyvena su fiktyviais dokumentais – MEŠKAUSKAS POVILAS, motina – MEŠKAUSKIENĖ EMILIJA, kokiomis pavardėmis gyvena seserys, nežinau.

1944 m. kartu su broliu VYTAUTU pasitraukėm nuo šaukimo į sovietų armiją ir pradėjom slapstytis. Vėliau prisirinkome ginklų iš buvusių karo meto mūšio vietų, pradėjome vaikščioti ginkluoti grupėmis. Tokiu būdu aš tapau banditu.

Iki 1951 m. pradžios banditų būriai priklausė „ŽALIOSIOS" rinktinei, veikė savarankiškai ir neįėjo į vadinamąjį LLKS. Po to buvo sukurtas „ŽALIOSIOS" rinktinės štabas, tėvūnijų štabai ir būriai. „ŽALIOSIOS" rinktinė įėjo į „VYČIO" apygardos sudėtį. Šiuo metu „ŽALIOSIOS" rinktinė susideda iš trijų tėvūnijų: „GEDIMINO", „PILĖNŲ", trečios nežinau.

„ŽALIOSIOS" rinktinės štabo sudėtis:

1. „VISVALDAS" – rinktinės vadas, ginkluotas šautuvu AVT ir pistoletu.

2. „ARŪNAS" – rinktinės štabo narys, ginkluotas šautuvu AVT ir pistoletu.

Daugiau štabo narių nežinau. Štabas slapstosi Karsakiškio miško teritorijoje.

Šiuo metu ryšys su štabu palaikomas per ryšininkę KRISIŪNAITĘ VANDĄ, kuri gyvena Oniūnų kaime, Kupiškio rajone. Mano korespondenciją KRISIŪNAITĖ persiuntė per „VISVALDO" ryšininką Panevėžyje. Iš Panevėžio KRISIŪNAITĖ atvežė „VISVALDO" korespon-

denciją, adresuotą man ir tėvūnijos vadui „AUDRIUI". Per mane ir KRISIŪNAITĘ „AUDRIUS" siuntė savo korespondenciją "VISVALDUI".

1953 m. vasario mėn. „VISVALDO" ryšininkas, gyvenantis Panevėžyje, buvo areštuotas MGB organų, ir ryšys su juo per KRISIŪNAITĘ nutrūko.

Vasaros metu ryšį su rinktinės štabu tėvūnijos vadas „AUDRIUS" palaiko tiesiogiai. O aš ryšį savo ruožtu palaikau per „AUDRIŲ".

„GEDIMINO" tėvūnija

Tėvūnijos štabo sudėtyje veikia:

1. PAKAUŠIS VYTAUTAS-"GAILIS", gim. 1923 m., pasirašo slapyvardžiu „AUDRIUS". Tėvūnijos vadas, būryje nuo 1944 m., ginkluotas vokišku šautuvu ir „Nagan" sistemos revolveriu.

2. GURKLYS STASYS-"BARSUKAS", „RŪSTUTIS" (pasirašo pastaruoju slapyvardžiu). Būrio vado pavaduotojas, ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu „TT".

3. REKAŠIUS BENIUS-"PUIKUTIS". Būrio ūkio dalies viršininkas, ginkluotas šautuvu.

4. VOGULIS VYTAUTAS-"DAGILIS", ginkluotas šautuvu AVT ir revolveriu „Nagan", būrio skyriaus viršininkas.

5. VANAGAS PETRAS, slapyvardžio neturi, kuo ginkluotas, nežinau, eilinis banditas.

6. BIELSKIS KOSTAS – vienišius, ginkluotas šautuvu, slapyvardžio neturi, slapstosi kartu su žmona.

GURKLYS STASYS-"RŪSTUTIS", VANAGAS PETRAS ir dar vienas iš „DŽIUGO" būrio slapstosi kartu. Tikslios jų slapstymosi vietos nežinau. Ryšį su jais palaikome per ryšininką ALEKNĄ BRONIŲ, gim. 1921 m., gyvenantį Oniūnų kaime, Kupiškio rajone. ALEKNA žino anksčiau minėtųjų slapstymosi vietą, mano prašymu, ne kartą juos kvietė pas mane į susitikimą. 1952 m. vasarą aš keturis kartus juos kviečiau į susitikimą pas ALEKNĄ.

REKAŠIUS BENIUS-"PUIKUTIS" slapstėsi kartu su manimi bunkeryje, kuris buvo įrengtas daržinėje pas banditų rėmėją VAITKŪNĄ Laičių kaime, Kupiškio rajone.

Kovo mėn. kartu su partizanu „DAGILIU" iš bunkerio išėjome, o REKAŠIŲ palikome bunkeryje. REKAŠIUS šiuo metu turėtų slapstytis tame pačiame bunkeryje ir laukti manęs grįžtant.

Su banditu BIELSKIU nuolatinio ryšio neturėjau. Paskutinį kartą su juo buvau susitikęs 1951 m. gegužės ir rugpjūčio mėnesiais. BIELSKĮ galima surasti per jo žmoną, kuri slapstosi pas man žinomus banditų rėmėjus Bikonių ir Čiuladų kaimuose, Kupiškio rajone.

„ŽALGIRIO" būrys

1. Banditas, slapyvardžiu „VYTENIS", yra „ŽALGIRIO" būrio vadas (pasirašo „DŽIUGO" slapyvardžiu). Jis tuo pačiu yra ir „GEDIMINO" tėvūnijos antrasis pavaduotojas, ginkluotas rusišku šautuvu ir belgišku pistoletu „Afen".

2. Banditas „ŽEIMYS" (ar „ŽELNYS") yra tas pats „GEDIMINAS" ir yra tėvūnijos prokuroras, slapstosi kartu su „DŽIUGU". Ginkluotas automatu ir pistoletu.

3. Banditas, pavarde KAIRYS (slapyvardžio nežinau), ginkluotas šautuvu ir revolveriu „Nagan".

4. Banditas, vardu PETRAS (pavardės ir slapyvardžio nežinau), ginkluotas šautuvu.

5. Banditas, vardu LIUDAS (pavardės ir slapyvardžio nežinau), ginkluotas šautuvu ir revolveriu „Nagan".

6. Banditas ŠIAUČIŪNAS (vardo ir slapyvardžio nežinau) ginkluotas šautuvu.

7. Banditas NAVARSKAS BALYS ginkluotas šautuvu, būryje nuo 1952 metų.

„DŽIUGO" būryje dar yra du ar trys banditai, bet aš su jais nė karto nebuvau susitikęs, todėl jų išvardinti negaliu.

Su visais mano išvardintas banditais iš „DŽIUGO" būrio aš labai gerai pažįstamas ir dažnai su jais susitikinėjau. Žiemos metu jie mažomis grupelėmis gyvena vienkiemiuose, o vasarą visi kartu slapstosi Žaliosios miške. Be to, kartu su „DŽIUGU" slapstosi ir tėvūnijos vadas „AUDRIUS".

Ryšys su „DŽIUGU" toks pat, kaip ir su tėvūnijos vadu „AUDRIUMI", t.y. per ryšininkę KRISIŪNAITĘ VANDĄ. KRISIŪNAITĖ korespondenciją banditams įteikinėja pati.

Asmeniškai trečio būrio sudėties aš nežinau. Pasak „DŽIUGO" ir „AUDRIAUS", šį būrį sudaro 3–4 banditai, kurie slapstosi buvusioje Pabiržės ir Pandėlio valsčių teritorijoje. „DŽIUGAS" ir „AUDRIUS" su šiuo būriu ryšį palaiko.

1953 m. kovo 17 d.

„PILĖNŲ" tėvūnija

Šioje tėvūnijoje man asmeniškai žinomi šie banditai:

1. Banditas, vardu STEPAS, – „GIRIETIS" yra tėvūnijos vadas, ginkluotas automatu PPŠ ir pistoletu.

2. JACKŪNAS ALFONSAS (čia Vaitiekūnas kiek suklydo. Tai Jasiūnas. – *R.K.*) – „MILŽINAS". Tėvūnijos štabo narys, ginkluotas automatu PPŠ.

3. Banditas, vardu KOSTAS, – „PIRŠLYS", KREGŽDĖ. Būrio vadas, ginkluotas šautuvu AVT ir pistoletu „TT".

4. Banditas, vardu BRONIUS (slapyvardžio ir pavardės nežinau). Ginkluotas automatu PPŠ ir revolveriu „Nagan".

5. Banditas, vardu JONAS (slapyvardžio ir pavardės nežinau). Ginkluotas automatu PPŠ, būrio vadas.

6. Banditas, vardu ROMAS (Petronis – *R.K.*). Ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu „Parabelum".

Daugiau iš „PILĖNŲ" tėvūnijos nieko nežinau. Man žinoma, kad nurodyta tėvūnija susideda iš trijų būriu, iš viso priskaičiuojama apie 12–15 banditų. Tėvūnija veikia Biržų ir Pandėlio rajonų teritorijose, centras Biržų girioje, netoli Latvijos sienos.

1951 m. liepos mėn. mes su „LAISVŪNU" ir „NEMUNU" per banditų būrius, veikiančius Pandėlio rajone, perėjome į Biržų girią, kur organizavome būrių, veikiančių Pandėlio ir Biržų rajonų teritorijose, susitikimą. Susitikimui vadovavome mes su „LAISVŪNU" ir „NEMUNU" (žuvęs), kaip „ŽALIOSIOS" rinktinės štabo atstovai. Be mūsų, susitikime dalyvavo 22 banditai; įvyko slaptas balsavimas, buvo nutarta nurodytas grupes sujungti į tėvūniją, kuri turėjo įsilieti į „ŽALIOSIOS" rinktinės sudėtį. Tėvūnijos vadu buvo išrinktas „GIRIETIS"–STEPAS GIEDRIKAS.

Po susitikimo mes grįžome į savo rajoną, o su „GIRIEČIO" būriu buvo nutarta susitikti 1951 m. rugsėjo mėn. Biržų girioje, bet vien dėl aktyvių MGB kariuomenės veiksmų tas susitikimas neįvyko.

1952 m. rugsėjo mėn. „LAISVŪNAS" vėl paskyrė susitikimą su tėvūnijos vadu „GIRIEČIU" ir pakvietė mane jį palydėti. Be manęs, vadą „LAISVŪNĄ" lydėjo banditai PETRAS ir LIUDAS. Susitikimas įvyko 1952 m. rugsėjo mėn. pabaigoje netoli vieno Bartašiškių kaimo gyventojo, banditų rėmėjo, sodybos (jo pavardės nežinau) Vabalninko rajone.

Kartu su „GIRIEČIU" į susitikimą atėjo „MILŽINAS", „PIRŠLYS", BRONIUS ir dar vienas, neseniai atėjęs į būrį.

Kartu su „GIRIEČIU" praleidome vieną dieną ir vakare išsiskyrėme. „GIRIETIS" su savo banditais nuėjo į savo rajoną, o mes į savo.

Su „GIRIEČIU" sutarėm susitikti toj pačioj vietoj 1952 m. spalio 27 d. Tuo atveju, jei tas susitikimas neįvyktų, sutarėm 1953 m. pavasarį ieškoti vieni kitų per rėmėją VOGULĮ, kuris gyvena Vabalninko rajone, Vileišiškių kaime.

Banditų rėmėjas Vileišiškių kaime VOGULIS yra bandito VOGULIO VYTAUTO brolis.

Aš pamiršau pasakyti, kad 1952 m. rugsėjo mėn. į susitikimą su „GIRIEČIU" kartu su manimi ėjo ir VOGULIS VYTAUTAS. Jis pasiūlė „GIRIEČIUI" organizuoti ryšių punktą pas savo brolį Vileišiškių kaime.

Po to aš kartu su „GIRIEČIU", „PIRŠLIU" ir BRONIUMI, lydimi VOGULIO VYTAUTO, aplankėme jo brolį, kuris gyveno Vileišiškių kaime, ir sutarėme su juo, kad 1953 m. balandžio mėn. antroj pusėj pas jį atvyks „GIRIETIS" arba mes su VOGULIU VYTAUTU ir paliksime vieni kitiems laiškus, kur bus paskirtas susitikimas. VOGULIS šiuos laiškus turi perduoti mums arba „GIRIEČIUI", priklausys nuo to, kas pirmas atvyks.

Daugiau su niekuo iš banditų aš ryšio nepalaikiau. Tiesa, mūsų „GEDIMINO" tėvūnijai iki 1952 m. rudens priklausė „BITINO" būrys, kuriame buvo 4–6 banditai. Šis būrys slapstėsi Žaliosios miške, ryšį su juo palaikė tėvūnijos vadas „AUDRIUS".

1952 m. spalio 26 d. pas rėmėją ALEKNĄ VYTAUTĄ Oniūnų kaime, suderinus iš anksčiau, aš susitikau su „ŽALIOSIOS" rinktinės štabo vadu JUOZU, slapyvardžiu „ARŪNAS". „ARŪNAS" atėjo pas mane dienos metu vienas ir atnešė paketus nuo „VISVALDO", rinktinės vado, kad būtų jie persiųsti „GIRIEČIUI". Susitikimo metu „ARŪNAS", dalyvaujant REKAŠIUI BENIUI ir VOGULIUI VYTAUTUI, man papasakojo, kad „BITINO" būrys, rinktinės vado įsakymu, prijungtas prie kitos tėvūnijos, bet prie kurios nepasakė. Po to „BITINO„ būrys atseit ėmė slapstytis kitame rajone. (*Bitinas* – Jonas Žeimys. – *R.K.*)

„VISVALDO" paketų, adresuotų „GIRIEČIUI", aš neperdaviau, kadangi nutrūko ryšys su adresatu, ir 1952 m. lapkričio pabaigoje juos grąžinau atgal „VISVALDUI" per ryšininkę KRISIŪNAITĘ VANDĄ, apie kurią aš jau kalbėjau.

Banditas „ARŪNAS" slapstosi kartu su rinktinės vadu „VISVALDU". Jų slapstymosi vietos aš nežinau.

Atsargoje turiu du kulkosvaidžius – vienas vokiškas, o kitas rusiškas „Degteriovo" sistemos – ir tris rusiškus šautuvus, kurie paslėpti

Likalaukių kaime po akmenų krūva BLIUMORIAUS ANTANO žemės ribose. Daugiau ginklų atsargų aš ir mano grupė neturėjo.

1953 m. kovo 23 d.

Aktyviausius mūsų būrio rėmėjus galiu išvardinti šiuos:

1. KRISIŪNAITĖ VANDA, Petro, gim. 1927 m., gyvenanti Oniūnų kaime, Kupiškio rajone, siuvėja.

KRISIŪNAITĖ V. yra centrinė mano grupės ryšininkė. Per ją palaikiau ryšį su „ŽALIOSIOS" rinktinės štabu ir tėvūnijos vadu „AUDRIUMI".

Su KRISIŪNAITE aš susipažinau 1948 m., kada su kitais banditais aplankėme jos namus. Nuo to laiko iki pat mano sulaikymo aš kartu su REKAŠIUMI BENIUM-"PUIKUČIU", GURKLIU STASIU-"RŪSTUČIU", VOGULIU VYTAUTU-"DAGILIU" nuolatos lankėmės KRISIŪNAITĖS VANDOS namuose, kur slėpėmės po keletą dienų. KRISIŪNAITĖ mus aprūpindavo maisto produktais ir siūdavo aprangą. Be to, KRISIŪNAITĘ dažnai lankydavo būrio vadas „AUDRIUS". Nuo 1952 m. lapkričio mėn. iki dabar KRISIŪNAITĖ, pagal asmeninį susitarimą, padeda palaikyti ryšį tarp manęs ir tėvūnijos vado PAKAUŠIO VYTAUTO-"AUDRIAUS", „GAILIO". Korespondenciją, adresuotą „AUDRIUI", KRISIŪNAITĖ gaudavo iš manęs asmeniškai arba man – per ryšininkę VAITKŪNAITĘ SALVIJĄ, gyvenančią Laičių kaime, Kupiškio rajone, perduodavo PAKAUŠIUI VYTAUTUI asmeniškai pati.

1952 m. rugsėjo mėn. pas banditų rėmėją ALEKNĄ VYTAUTĄ aš susitikau su „ŽALIOSIOS" rinktinės štabo vadu „VISVALDU", „ARŪNU" ir „AUDRIUMI". Dienos metu pasiunčiau ALEKNĄ V. pas KRISIŪNAITĘ ir iškviečiau ją į susitikimą. ALEKNOS namuose KRISIŪNAITĘ supažindinau su „VISVALDU" ir „ARŪNU". Tuo pačiu perdaviau jai paketą „VISVALDO" „TAUTIEČIO" – „KIRVIO" vardu ir paprašiau jį perduoti adresatui. Spalio 26 d. pas ALEKNĄ V. aš vėl susitikau su „ARŪNU", kuris buvo specialiai atėjęs pas mane dėl ryšio tarp

„ŽALIOSIOS" štabo ir tėvūnijos vado „AUDRIAUS". Tam tikslui „ARŪNUI" prireikė ryšininko. Aš jam parekomendavau KRISIŪNAITĘ VANDĄ ir charakterizavau ją kaip patikimą pogrindžio žmogų. 1952 m. lapkričio mėn. ir vėl susitikau KRISIŪNAITĘ VANDĄ ir rėmėją ALEKNĄ VYTAUTĄ. Susitikimo metu KRISIŪNAITĖ man pasakojo, kad ji, „ARŪNO" pavedimu, kiekvieno mėnesio paskutinį penktadienį turinti važiuoti į Panevėžį susitikti su rinktinės ryšininkais ir atvežti iš ten paketus, adresuotus „AUDRIUI".

Be to, KRISIŪNAITĖ ne kartą vykdė mūsų pavedimą – rinko iš gyventojų pinigus banditams ir vyko į Panevėžį ir į Kupiškį pirkti įvairių prekių ir popieriaus.

2. ALEKNA VYTAUTAS, gim. 1927 m., gyvena Oniūnų kaime, Kupiškio rajone. Jo sodyba šiaip vadinama „GIMTINE". Kartu su kitais banditais nuo 1948 m. pradėjau dažnai lankytis ALEKNOS namuose, slapsčiausi juose keletą dienų. ALEKNA mus aprūpindavo maisto produktais ir pranešinėdavo apie karinių dalinių pasirodymą mūsų slapstymosi vietose. Kaip jau minėjau, pas ALEKNĄ ne kartą teko susitikti su vadais „VISVALDU", „ARŪNU", „AUDRIUMI". Be to, pas ALEKNĄ VYTAUTĄ vyko mano grupės susitikimas su „RŪSTUČIO"–"BARSUKO" būriais.

3. VAITKŪNO vardo nei tėvavardžio nežinau, apie 70 metų amžiaus, gyvena Laičių kaime, Kupiškio rajone. Pas VAITKŪNĄ buvo mano bunkeris. Kaip aš jau aiškinau anksčiau, 1952 m. spalio mėn. kartu su „DAGILIU" ir „PUIKUČIU" VAITKŪNO ūkyje įrengėme bunkerį, kuriame slapsčiausi iki pat mano sulaikymo. Šiuo metu tame bunkeryje slepiasi „PUIKUTIS". Bunkeris įrengtas daržinėje po šienu.

4. VAITKŪNAITĖ SALVA – VAITKŪNO duktė, apie 20 metų amžiaus, gyvena Laičių kaime. VAITKŪNAITĖ, mano pavedimu, palaikė ryšį tarp manęs ir KRISIŪNAITĖS VANDOS. Su KRISIŪNAITE V. ji susitikdavo Panevėžyje kiekvieną sekmadienį ir pasikeisdavo korespondencija. Be to, kai labai reikėdavo, KRISIŪNAITĖ pati ateidavo pas VAITKŪNĄ ir ten susitikdavo su manimi. KRISIŪNAITĖ žinojo, kad

pas VAITKŪNĄ yra mūsų bunkeris, vieną kartą, mano pakviesta, buvo atėjusi į bunkerį.

5. VAITKŪNAS KAZYS, gim. 1927 m., gyvena Laičių kaime, Kupiškio rajone, VAITKŪNO sūnus. KAZYS banditų ryšininku nebuvo, bet žinojo, kad ūkyje yra mūsų bunkeris. Jis tą bunkerį savo noru padėjo įrengti. Nuolatos ateidavo pas mus į bunkerį ir atnešdavo maisto produktų.

6. VAITKŪNAS PETRAS, gim. apie 1929 m., taip pat VAITKŪNO sūnus, gyvena kartu su tėvu Laičių kaime. PETRAS banditų pavedimų nevykdė, nors bunkerį įrengti padėjo savanoriškai, vėliau vis nešdavo maistą mums į tą bunkerį.

7. KUKENIS VYTAUTAS, gim. 1927 m. ir gyvenantis Čiuladų kaime, Kupiškio rajone. KUKENIS yra mūsų ryšininkas; mano nurodymu, jis iš kolchozų rinko pinigus ir perduodavo KRISIŪNAITEI VANDAI, o ji man. KUKENIS rinko pinigus iš dviejų kolchozų. Iš BIKONIŲ kolchozo KUKENIS pinigus gaudavo iš sandėlininko ALEKNOS PETRO, o iš GYVAKARŲ kolchozo – per SILEVIČIŪTĘ JULIJĄ.

1952 m. rugsėjo mėn. kartu su VOGULIU-"DAGILIU" ir REKAŠIUMI-"PUIKUČIU" nakties metu aplankėme BIKONIŲ kolchozo sandėlininką ALEKNĄ PETRĄ ir įsakėme jam paruošti 3000 rublių, kuriuos mums perduoti jis turėjo per KUKENĮ VYTAUTĄ. Aš dar perdaviau laišką revizijos komisijos pirmininkui KALAMAŠNIKUI, prašydamas paruošti 3000 rublių. ALEKNA PETRAS pažadėjo parduoti kolchozo grūdų ir pinigus atiduoti man.

Maždaug tuo pačiu metu kartu su tais banditais mes aplankėme ir GYVAKARŲ kolchozo pirmininką VAITIEKŪNĄ ANTANĄ, revizijos komisijos pirmininką SAVICKĄ PRANĄ ir sandėlininką STANIONĮ JUOZĄ, kuriems nurodėme paruošti 3000 rublių. Jie mūsų prašymą sutiko įvykdyti – parduoti tam reikalui atitinkamą kiekį grūdų. Pinigų aš pats pažadėjau užeiti. Maždaug už mėnesio su tais pačiai banditais vėl apsilankiau pas anksčiau minėtus pareigūnus. Kadangi užduotis nebuvo visiškai įvykdyta, mano nurodyta pinigų suma nebuvo

surinkta, kolchozo pirmininkui VAITIEKŪNUI nurodžiau surinkti likusius pinigus ir perduoti sandėlininkui STANIONIUI JUOZUI, o STANIONIS pinigus man perduos per SILEVIČIŪTĘ JULIJĄ ir KUKENĮ VYTAUTĄ. VAITIEKŪNAS ir SAVICKAS nežinojo, kad STANIONIS pinigus man persiųs per SILEVIČIŪTĘ.

Mano būrio ryšininkai ir rėmėjai, be išvardintų, yra:

8. ALEKNA PETRAS, gim. 1916 m., Žegunių kaimo, Kupiškio rajono gyventojas, BIKONIŲ kolchozo sandėlininkas. Kaip jau minėjau, š.m. žiemą per KUKENĮ VYTAUTĄ ir KRISIŪNAITĘ VANDĄ gavau 1200 rublių.

9. VAITIEKŪNAS ANTANAS, 55 metų amžiaus, gyvena Gyvakarų kaime, Vabalninko rajone, kolchozo pirmininkas. 1952 m. spalio ar lapkričio mėn., kada mes apsilankėme jo namuose, VAITIEKŪNAS man perdavė 250 rublių.

10. SAVICKAS PRANAS, 45 metų amžiaus, gyvena Gyvakarų kaime, kolchozo revizijos komisijos pirmininkas. 1952 m. spalio ar lapkričio mėn. mūsų apsilankymo metu jis man perdavė 490 rublių.

11. STANIONIS JUOZAS, 50 metų amžiaus, gyvena Likalaukių kaime, Vabalninko rajone. GYVAKARŲ kolchozo sandėlininkas. 1953 m. per ryšininkę SILEVIČIŪTĘ JULIJĄ ir KUKENĮ VYTAUTĄ perdavė man 800 rublių.

12. SILEVIČIŪTĖ JULIJA, gim. 1926 m. Likalaukių kaime, Vabalninko rajone. Su savo grupe dažnai lankiausi SILEVIČIŪTĖS namuose. SILEVIČIŪTĖ šelpė maisto produktais ir slėpė mus savo namuose. 1953 m. sausio mėn. SILEVIČIŪTĖ iš STANIONIO JUOZO gavo 800 rublių, kuriuos per KUKENĮ V. ir KRISIŪNAITĘ V. perdavė man.

13. BERNATAVIČIUS POVILAS, gim. apie 1925 m. Bikonių kaime, Kupiškio rajone. Su būriu ryšį jis palaikė nuo 1948 m. Nuo to laiko jo namus dažnai lankiau kartu su „DAGILIU", „PUIKUČIU", „AUDRIUMI", „SAUSIU" ir kitais. BERNATAVIČIUS mus šelpė maisto produktais ir slėpė savo namuose po keletą dienų. 1951 m. KREGŽDĖ-„SAUSIS" BERNATAVIČIAUS namuose įrengė bunkerį. 1952 m., tikslios

datos nepamenu, BERNATAVIČIUS, mano nurodymu, paėmė iš pil. BARBORIENĖS, gyvenančios Bikonių kaime, neveikiančią rašomąją mašinėlę „Continental" ir perdavė remontuoti kažkokiam meistrui Kupiškyje. 1953 m. sausio pabaigoje tą pačią mašinėlę, jau suremontuotą, BERNATAVIČIUS pasiėmė ir perdavė man per ryšininkę KRISIŪNAITĘ VANDĄ. Už remontą sumokėjau 750 rublių – 350 perdaviau per KRISIŪNAITĘ V., o 400 perdaviau pats.

14. VOGULIS EDVARDAS, apie 30 metų amžiaus, iš Vileišiškių kaimo, Vabalninko rajono, bandito „DAGILIO" brolis. Jis – ryšininkas tarp mano grupės ir „PILĖNŲ" tėvūnijos vado „GIRIEČIO". VOGULIO EDVARDO namuose lankiausi du kartus. Pirmą kartą 1951 m. rudenį kartu su „GIRIEČIU"–GIEDRIKU STEPU, VOGULIU VYTAUTU-"DAGILIU" ir REKAŠIUMI-"PUIKUČIU". Kitą kartą lankiausi 1952 m. rugsėjo mėn. su „GIRIEČIU", „PIRŠLIU"–KREGŽDE KOSTU, BRONIUMI, „MILŽINU"–JASIŪNU STASIU ir VOGULIU VYTAUTU-"DAGILIU". „DAGILIS" iškvietė savo brolį EDVARDĄ į mišką, kur jį supažindino su visais banditais, pasiūlėme jam užmegzti ryšį tarp mano ir „GIRIEČIO" būrio. Čia mes su „GIRIEČIU" sutarėm, kad 1953 m. balandžio viduryje užeisim pas EDVARDĄ ir ten paliksim vienas kitam raštelius, kuriuose nurodysim datas ir susitikimo vietas. VOGULIS EDVARDAS sutiko priimti mūsų laiškus ir perduoti, kam paskirta. Maždaug 1952 m. rugsėjo pabaigoje aš parašiau „GIRIEČIUI" laišką, kurį nunešė ir perdavė VOGULIUI EDVARDUI ryšininkas BERNATAVIČIUS ANTANAS. VOGULIS tą laišką perdavė banditams.

15. BERNATAVIČIUS ANTANAS, gim. 1924 m., gyvena Žegunių kaime, Kupiškio rajone, aktyvus rėmėjas, slapyvardis – „STRIELČIUS". Ryšį su būriu BERNATAVIČIUS užmezgė 1951 m. rudenį. Nuo to laiko kartu su kitais savo būrio nariais dažnai lankiau BERNATAVIČIAUS namus, ten slėpėmės po keletą dienų. BERNATAVIČIUS banditus šelpė maisto produktais, jo namuose banditai dažnai slėpėsi. Jo namuose taip pat lankėsi „AUDRIUS" ir „BARSUKAS"–GURKLYS STASYS. Apie 1952 m. rugsėjo pabaigą BERNATAVIČIUS ANTANAS, mano

pavedimu, perdavė VOGULIUI EDVARDUI laišką, adresuotą „GIRIEČIUI".

16. ALEKNA BRONIUS, gim. 1924 m., gyvena Oniūnų kaime. 1945 m. pasitraukė nuo šaukimo į sovietų armiją ir slapstėsi vienas bunkeryje, palaikydamas ryšį su banditu GURKLIU STASIU. ALEKNA B. mane supažindino su GURKLIU STASIU 1947 m. Nuo to laiko aš dažnai su juo susitikinėdavau. 1950 m. ALEKNA BRONIUS legalizavosi, nors ryšio su banditais nenutraukė ir ėmė slėpti „BARSUKO" būrį. Nuo 1950 m. ALEKNA BRONIUS žino „BARSUKO" slapstymosi vietas, mano nurodymu, ne kartą jis kvietė juos pas mane į susitikimą.

17. ALEKNAITĖ STASĖ, gim. 1926 m., gyvena Oniūnų kaime. Ji palaikė ryšį tarp manęs ir „BARSUKO" būrio. ALEKNAITĖ žino „BARSUKO" slapstymosi vietas, nuo 1950 m. sistemingai kviesdavo į susitikimą pas mane „BARSUKO" būrį. Taip pat aš su kitais banditais dažnai lankydavausi ALEKNAITĖS namuose, ten slėpiausi po keletą dienų.

18. VOGULIS JUOZAS, gim. apie 1918 m., bandito VOGULIO VYTAUTO brolis, gyvena Žegunių kaime, Kupiškio rajone. VOGULIS JUOZAS nuo 1940 m. iki 1945 m. tarnavo sovietų armijoje ir dalyvavo fronte. Grįžęs palaikė ryšį su mano būriu, savo broliu VYTAUTU, su kuriuo iki 1952 m. aš keletą kartų lankiausi jo namuose. Jis aprūpindavo maisto produktais ir slėpė mus savo namuose. 1952 m. kartu su banditu VOGULIU VYTAUTU keletą kartų buvau susitikęs su jo broliu JUOZU pas BERNATAVIČIŲ ANTANĄ Žegunių kaime.

/Parašas/ T. Vaitiekūnas

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų
B.b. Nr. 19170

Iš K. KREGŽDĖS apklausos protokolų

1952 m. gruodžio 25 d.

KREGŽDĖ KAZYS, Povilo, gim. 1925 m.Byčių kaime, Kupiškio rajone, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, išsilavinimas – 3 klasės, nevedęs, gyvenantis be pastovios gyvenamosios vietos.

Iki mano sulaikymo 1952 m. gruodžio 24 d. aš gyvenau nelegaliai, be pastovios gyvenamosios vietos ir pastovaus užsiėmimo, buvau ginkluoto nacionalistinio būrio dalyvis. Į būrį įstojau 1947 m. rudenį.

Datos tiksliai nepamenu, buvau pašauktas į karinį komisariatą dėl tarnybos armijoje. Vengdamas tarnauti sovietų armijoje, į rajono karinį komisariatą, į šaukimo komisiją, neprisistačiau, o nuėjau pas savo draugą SANVAITĮ POVILĄ, gyvenantį Sineliškių kaime, Kupiškio raj. (ištremtas 1949 m. kovo mėn.), per kurį susisiekiau su banditų būrio vadu „VIRŠILA"–BOČIULIU PETRU (žuvo 1948 m.) ir įstojau į jo būrį eiliniu.

1952 m. rugsėjo mėn. būrio vado „KIRVIO"–SABALIAUSKO VIKTORO buvau paskirtas tėvūnijos „VILTIS" vadu. Man pavaldūs buvo: „LAIMUTIS"–ŠINKŪNAS BRONIUS, „MIESČIONIS", „SAKALAS"–VOGULIS ALBINAS, gim. 1927 m. Žegunių kaime, ir ŽIBIKA VLADAS iš Nibragalio kaimo. Pastarasis slapyvardžio neturėjo.

Būryje buvau ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu „TT", kurį gavau iš būrio vado „VIRŠILOS", ir granata, kurią gavau iš „KIRVIO".

1952 m. lapkričio mėn. 2 d. aš su savo būriu slapsčiausi krūmuose prie Lapkalnio kaimo, Troškūnų raj. ribose, kur mus aptiko rusų

kareiviai ir atidengė ugnį. Gelbėdamasis išbėgau ir šautuvą palikau stovyklavietėje.

Teko dalyvauti teroro aktuose Radžiūnų kaime, Kupiškio raj. sušaudant Baltrūną, Šimonį ir Kriaučiūnienę. Kartu su „KIRVIU", „DAINIUMI" ir „ARTOJU" nuėjome pas Kriaučiūną, pas kurį vyko kūlimas. Ten mes radome Baltrūną ir Šimonį, kuriuos įtarėme turint ryšį su MGB organais. Tai mums buvo žinoma iš Paprūdžių kaimo gyventojo ŠIMONĖLIO (ištremtas 1948 m. kovo mėn.). Baltrūnui ir Šimoniui surišom rankas ir nuvedėm į Baltrūno namus, kur juos ir sušaudėm. Tam pačiam kambaryje buvo ir Kriaučiūnienė, mes ją taip pat nušovėm. Į Šimonį, Baltrūną ir Kriaučiūnienę šaudėme visas būrys, tarp jų ir aš.

1950 m. pavasarį aš, „KIRVIS", „ŠERNAS"–STANČIKAS VACLOVAS, Liongino, KUBILIUS LEONAS-"SIAUBAS" ir „SAPNAS"–JODIŠKIS PETRAS, Kazio, atlikome teroro aktą prieš Dubliškių kaimo, Kupiškio rajono gyventoją ZULONIENĘ. Ją nušovė „ŠERNAS", „SIAUBAS" ir „SAPNAS". Aš tuo metu stovėjau lauke ir saugojau namą. „ŠERNAS" įtarė, kad Zulonienė palaiko ryšius su MGB organais. Iš kur jam tai buvo žinoma, aš nežinau.

Kituose teroro aktuose aš nedalyvavau. Būryje turėjau slapyvardžius „HITLERIS" ir „SAUSIS". Norėčiau dar pridurti, kad 1950 m. pavasarį, vykdant teroro aktą prieš Zulonienę Dubliškių kaime, kartu su ja buvo nušauti jos sūnus ir duktė.

Aš, KREGŽDĖ KAZYS, Povilo, pažįstu „KAZOKO" vadovaujamo būrio banditus. Jam pavaldūs: „AUKŠTAITIS" – šią slapyvardę turėjo Šiaurės Rytų Lietuvos vadas KIMŠTAS, „TIGRAS"-BARTAŠEVIČIUS ALEKSAS ir „JAUNUTIS"–URBONAS POVILAS (buvo 4 Urbonai). Šis būrys veikė Troškūnų rajone, buvusioje Raguvos valsčiaus teritorijoje.

Su „KAZOKO"–RIAUBOS KAZIO būriu buvome susitikę du kartus. 1952 m. birželio mėn. „KIRVIS", „KARIŪNAS"–ŠINKŪNAS VYTAUTAS, „SAVANORIS"–BALNA VYTAUTAS, gim. 1930 m., kilęs iš Bajoriškių kaimo, žuvo 1952 m. spalio 3 d., „LAIMUTIS", „UOŠVIS"–ŠINKŪNAS BRONIUS, gim. 1927 m. Bajoriškių kaime, „MIESČIONIS"–

VOGULIS ALBINAS ir aš slapstėmės Kupiškio raj., Žvirblionių miške. Nakties metu „KIRVIS" ir „KARIŪNAS" kažkur išėjo. Grįždami atsinešė laišką ir pareiškė, kad būrio vadas „KAZOKAS" kviečia į susitikimą. Visas „KIRVIO" būrys patraukėme link Troškūnų raj. į Regstinės mišką, kur netoli Važdailių kaimo miško masyve susitikome su „KAZOKO" būriu. Susitikimo vietą žinojo „KIRVIS", matyt, ten jam yra tekę būti anksčiau. Kartu su „KAZOKO" būriu Regstinės miške išbuvome vieną parą. Per tą laiką apsikeitėme fotonuotraukomis, pasidalinome įspūdžiais ir išsiskyrėme. Būrio vadų „KIRVIO" ir „KAZOKO" susitikimo tikslas man nežinomas, nes tuo metu aš buvau eilinis būrio narys ir neturėjau teisės klausti, kodėl ir kur einam.

Antrą kartą visą mūsų būrį pas „KAZOKĄ" „KIRVIS" nuvedė maždaug po mėnesio ar pusantro, apie 1952 m. rugpjūčio pradžią. Susitikimas vyko toj pačioj vietoj kaip ir pirmą kartą. Kokiu būdu „KIRVIS" su „KAZOKU" susitarė susitikti, aš nežinau. Šiam susitikime dalyvavo: „JAUNUTIS", „TIGRAS", „AUKŠTAITIS". Būrio vado „KAZOKO" kažkodėl nebuvo. Šitam susitikime „KIRVIS", į šalį pasišaukęs mane ir „JAUNUTĮ", pareiškė, kad tolimesnis ryšys tarp šių būrių bus palaikomas per mane ir „JAUNUTĮ", per slaptavietę, kuri yra Regstinės miške netoli nuo Važdailių kaimo. Ši slaptavietė „JAUNUČIUI" buvo žinoma jau anksčiau.

Grįžtant į namus, į savo slapstymosi rajoną, „KIRVIS" mažam eglynėly, už 3–4 metrų nuo keliuko, kuriuo mes ėjome, parodė man vietą, kur paslėpta dėžutė ir buvo kaip slaptavietė. Tą vietą aš menkai pamenu, kadangi ten buvau tik du kartus, bet, manau, nuvykęs sugebėsiu susiorientuoti ir rasiu ją.

Po šio susitikimo į tą mišką daugiau aš nebėjau ir slaptavietės netikrinau. Be to, „KIRVIS" š.m. rugsėjo mėn. man sakė, kad su „KAZOKO" būriu galima susitikti per VAREIKĄ, vardo tiksliai nepamenu – Antanas ar Povilas, 30 metų amžiaus, gyvena netoli Važdailių kaimo, tiksliai nepamenu, kokiam kaime, tik žinau, kad Troškūnų rajono ribose. Jo sodybą gerai žinau.

Ryšį su „KAZOKO" būriu taip pat galima palaikyti per LEKAVIČIŲ HENRIKĄ, gyvenantį netoli Subačiaus miestelio, už dviejų kilometrų. Kaimo pavadinimo nežinau.

Š.m. lapkričio mėn. pradžioje kartu su „LAIMUČIU" ir „MIESČIONIU" aplankiau jį kaip savo gerą pažįstamą, kadangi anksčiau ne kartą pas jį slapsčiausi po dvi tris savaites. Besikalbant jis man pasakė, kad Troškūnų rajone gyvena jo giminės, kuriuos lanko „KAZOKO" būrio vyrai. Mano prašymą užmegzti ryšį su „KAZOKO" būriu LEKAVIČIUS pažadėjo ištesėti. Išeidamas pasakiau: kai man reikės susisiekti su „KAZOKO" būriu, aš užeisiu. Bet iki sulaikymo pas LEKAVIČIŲ nebuvau ir net nebandžiau susisiekti su „KAZOKO" būriu po to paskutinio karto.

Be „KAZOKO", man dar žinomi banditai VAITIEKŪNAS, VOGULIS, KAZLAUSKAS ir BENIUS REKAŠIUS. Šis būrys slapstosi Kupiškio raj., buvusioje Kupiškio ir Vabalninko valsčių teritorijoje.

Su VAITIEKŪNO būriu man teko susitikti du kartus. Pirmą kartą 1949 m. Kupiškio raj. krūmuose netoli Bikonių kaimo. Kokiu būdu „KIRVIS", kuris mūsų būrį nuvedė į susitikimą, susisiekė su VAITIEKŪNU, aš nežinau.

Antrą kartą su VAITIEKŪNU susisiekiau per savo gerą pažįstamą MINKEVIČIŲ MYKOLĄ.

1951 m. rudenį kartu su „LAIMUČIU" aplankėm MINKEVIČIŲ ir paprašėm suvesti mus su VAITIEKŪNO būriu. Jokio tikslo šiuo kartu neturėjau, paprasčiausiai norėjau pamatyti pažįstamus banditus. Po dviejų savaičių jis surengė mums susitikimą su VAITIEKŪNO būriu Girelės miške, Kupiškio rajone, netoli Pakarklių kaimo. Kartu su VAITIEKŪNU buvo: VOGULIS, BENIUS REKAŠIUS, KAZLAUSKAS, „GRAFAS".

Kartu su jais praleidom tris paras. Šiuo metu sutarėm tarp savęs palaikyti ryšį per MINKEVIČIŲ, periodiškai per du mėnesius vieną kartą. Buvo atsitikimų, kai jį lankėm ir dažniau, bet jokio laiško MINKE-

VIČIUS nuo VAITIEKŪNO man neperdavė. Susitikimo metu MINKEVIČIUS sakė, kad jį periodiškai lanko ir VAITIEKŪNO būrys.

1952 m. pas MINKEVIČIŲ su VAITIEKŪNO būriu galima buvo susisiekti ir per to būrio rėmėją MICKŪNĄ PRANĄ, 27 metų amžiaus, gyvenantį Kupiškio raj., Žegunių kaime. Pas MICKŪNĄ aš buvau 1952 m. rugsėjo mėn., tada jis man pasakojo, kad periodiškai jį lanko VAITIEKŪNO būrys. Kitų asmenų, per kuriuos galima susisiekti su VAITIEKŪNO būriu, aš nežinau.

Būdamas tarp banditų, aš ne kartą esu girdėjęs bandito „LIONGINO" slapyvardę, bet kas jis toks, aš nežinau.

1953 m. sausio 22 d.

Iš aktyvių banditų rėmėjų žinau LEKAVIČIŲ HENRIKĄ, gyvenantį už dviejų kilometrų nuo Subačiaus.

Po 1941–45 m. karo LEKAVIČIUS demobilizavosi iš sovietinės armijos ir, grįžęs į namus, užmezgė ryšį su „RADVILA"–PAJUODŽIU ALFONSU, „MERKIU"–VALONIU JUOZU, „KOSTANTU"–POVILU TOMKEVIČIUMI ir kitais.

Banditų srities vado „ŠARŪNO"–SLUČKOS ANTANO ir rinktinės vado „KONSTANTO" pavedimu įstojo į KPSS partiją kandidatu. Užmezgė ryšį su daugeliu partinių ir tarybinių darbuotojų, įgijo jų pasitikėjimą. Naudodamasis tais ryšiais, rinko ir perdavinėjo duomenis banditams apie rajono partiečių veiklą. Kaip aktyvistas, gyvenantis toli nuo rajono centro, LEKAVIČIUS iš MGB organų gavo automatą ir pistoletą – neva apsaugai nuo banditų. O iš tiesų jis buvo aktyvus banditų rėmėjas, už gerą darbą iš rinktinės vado „KOSTANTO" buvo gavęs pagyrimo raštą.

Naudodamasis savo ryšiais su milicijos darbuotojais ir liaudies gynėjais, iš jų gaudavo ir banditams perduodavo ginklus bei šaudmenis.

1951 m. rugsėjo mėn. iš LEKAVIČIAUS aš gavau vokišką karabiną, už kurį sumokėjau 100 rublių, taip pat pistoletui „TT" šešis šovinius.

Su LEKAVIČIUMI aš susipažinau 1950 m. vasarą per banditą „RADVILĄ" (žuvęs 1951 m. liepos mėn.). Iš „RADVILOS" man žinoma, kad jis iš LEKAVIČIAUS 1948 m. gavo pistoletą „TT", 1950 m. rudenį dvi rankines granatas, du ragelius automatui ir 100 automato šovinių. Aš pats mačiau, kaip „RADVILA" šiuos ginklus buvo atsinešęs į būrį. Be to, man dalyvaujant, LEKAVIČIUS 1951 m. rudenį banditui „ŠARKIUI" perdavė 20 automato šovinių.

1952 m. rudenį LEKAVIČIUS žadėjo man gauti dvi granatas ir kažkiek šovinių, taip pat siūlė pavogti iš MGB organų jo gautą automatą. Visa tai siūlė atlikti tokiu būdu: sutartą dieną jis išvyks į Subačių, kur su aktyvistais organizuos išgėrimą ir vieną parą negrįš į namus. Tą dieną aš su kitais turėčiau užeiti į jo namus, surišti jo žmoną ir pagrobti automatą, kurį, prieš išvykdamas į Subačių, jis paliktų namuose.

LEKAVIČIUS man aiškino, kad ginklą ir šovinių gavo iš Subačiaus KGB operatyvinio punkto sandėlio sandėlininko LAŠINIO (viena koja šlubas). Šiuo metu jis gyvena Kupiškyje, dirba rajono milicijos skyriuje arba MGB. LEKAVIČIUS manęs prašė, kad susitikus LAŠINIO neliestume, kadangi jis padeda banditams. Be to, šovinius LEKAVIČIUS gaudavo iš Subačiaus MGB oper. punkto darbuotojo RAMONO. Ar jis žinojo, kad LEKAVIČIUS šovinius perduoda banditams, man nėra žinoma.

LEKAVIČIUS savo sodyboje leido banditams slėptis, aprūpindavo juos maisto produktais ir drabužiais. Naudodamasis savo tarnybinėmis pareigomis, kaip kolchozo pirmininkas, o vėliau kaip fermos vedėjas, slėpė nuo kolchoznikų ir aprūpindavo banditus grūdais bei kitais maisto produktais. Tai man žinoma iš „RADVILOS", „MERKIO" ir kitų. Kiek grūdų ir kokius gyvulius jis yra perdavęs banditams, aš nežinau. Nuo mano pažinties pradžios, t.y. nuo 1950 m. iki 1952 m. pabaigos, aš su kitais banditais – „KIRVIU", „LAIMUČIU", „MIESČIONIU", „RADVILA", „MERKIU" – ne kartą lankiausi pas LEKAVIČIŲ ir slapsčiausi jo sodyboje nuo pusantros iki dviejų savaičių. O per visą pažinties laikotarpį, per dvejus su puse metų, pas jį išbuvau apie du

mėnesius. Tuo metu LEKAVIČIUS mus šelpė maisto produktais. 1951 m. rudenį LEKAVIČIUS „LAIMUČIUI" atidavė aulinius batus. Paskutinį kartą pas LEKAVIČIŲ aš buvau 1952 m. lapkričio 3 dieną.

1952 m., po susidūrimo su rusų kareiviais ŽIBIKO VLADO, gyvenančio Ramanavos kaime, Troškūnų raj., namuose, kartu su „LAIMUČIU" ir „MIESČIONIU" atbėgom pas LEKAVIČIŲ ir slėpėmės pas jį vieną parą. LEKAVIČIAUS sodyba buvo labai patogi pasislėpimui, kadangi pats LEKAVIČIUS buvo laikomas sovietiniu aktyvistu, turėjo iš MGB gautą ginklą apsaugai nuo banditų ir niekada nebuvo tikrinamas MGB kareivių.

Tame pačiame name su LEKAVIČIUMI gyveno jo žmonos brolis VANAGAS KAZYS, 40 metų amžiaus. Jis visada žinojo, kada banditai lankė LEKAVIČIŲ. LEKAVIČIAUS namuose VANAGAS gyveno nuo 1950 m. Su banditais VANAGAS jokio ryšio nepalaikė, jis tik matė, kad jie užeina pas LEKAVIČIŲ, bet niekuo jiems nepadėjo.

1952 m. sausio mėn. kartu su „LAIMUČIU" ir „MIESČIONIU" keletą dienų slapstėmės LEKAVIČIAUS daržinėje.

Vaišindamas mus „samagonu", LEKAVIČIUS prašė nušauti tris aktyvistus, aktyviai dalyvaujančius rajono kolchozų stiprinime. Keletas jų gyvena Subačiuje, kur yra liaudies gynėjų sargyba. LEKAVIČIUS žadėjo kokia nors dingstimi atsiųsti juos į sutartą vietą ir padėt sušaudyti iš turimo pistoleto. Be to, LEKAVIČIUS ne kartą prašė manęs ir kitų banditų įvykdyt teroro aktą prieš keletą sovietų valdžiai lojalių piliečių, gyvenančių tame pačiame kolchoze, kur dirba LEKAVIČIUS. Teroro aktų vykdymą prieš nurodytus LEKAVIČIAUS piliečius aš vis atidėliojau ir iki sulaikymo dienos jų neįvykdžiau, kadangi bijojau užsitraukti aktyvią MGB organų paiešką.

1953 m. kovo 9 d.

Tarp buvusių buržuazinės Lietuvos karininkų aš neturiu nė vieno pažįstamo. Pažinojau VANAGĄ PETRĄ, kuris buvo kilęs iš Kupiškio

raj., Byčių kaimo, bet armijoje jis netarnavo, o dirbo Šiauliuose ar Radviliškyje policijoje, tiksliai nežinau kur. Ar jis turėjo kokį nors karininko laipsnį, aš nežinau. Kur dabar gyvena VANAGAS PETRAS, taip pat nežinau. Paskutinį kartą VANAGĄ PETRĄ mačiau 1942 m. vasarą jo nuosavame ūkyje Byčių kaime. Daugiau VANAGO nei matyt, nei apie jį girdėt neteko.

Iš banditų vienišių man žinomas PESLIAKAS-"GRIAUSMAS", kuris anksčiau įėjo į tėvūnijos „VILTIS" sudėtį. Kur šiuo metu slapstosi PESLIAKAS, aš nežinau, kadangi ilgą laiko tarpą jis slapstėsi vienas ir visai atsitolino nuo mūsų tėvūnijos 1950 m. vasarą.

Kupiškyje gyvena man gerai pažįstamas MEŠKAUSKAS VYTAUTAS, kuris dirbo vienoje Kupiškio mokykloje. Su mokytoju MEŠKAUSKU VYTAUTU aš pažįstamas nuo mažų dienų, kadangi mes su juo mokėmės toje pačioje Kupiškio mokykloje. Paskutinį kartą su MEŠKAUSKU aš buvau susitikęs jo tėvo namuose Smilgių kaime, Kupiškio raj. 1951 m. rudenį, kada su būriu buvau ten atėjęs.

Su mokytoju MEŠKAUSKU banditaudamas buvau susitikęs du kartus. Pirmą kartą 1950 m. rudenį ir antrą kartą 1951 m., taip pat jo tėvo namuose. Jokios praktinės pagalbos mokytojas MEŠKAUSKAS mums nesuteikė. Susitikimo metu jis mus vaišino vynu, kurį gėrėme visi kartu.

Tvirtinu

Lietuvos SSR Valstybės saugumo komiteto
pirmininkas generolas majoras
K. LIAUDIS
1956 m. kovo 16 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1956 m. kovo 15 d. Vilnius

Aš, KGB 4-os valdybos 2-o sk. operatyvinis įgaliotinis prie Lietuvos SSR Ministrų tarybos vyr. leitenantas KNUTOV, peržiūrėjau tardymo bylos Nr. 19170 medžiagą, pagal kurią kaltinamas –

KREGŽDĖ KAZYS, Povilo, gim. 1925 m. Kupiškio raj., Byčių kaime, lietuvis, raštingas SSSR pilietis, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, nepartinis, kaltinamas padaręs nusikaltimus, numatytus RSFSR BK str. 58–1 a ir 58–11.

RADAU:

KREGŽDĖ, nenorėdamas tarnauti Sovietų armijoje, 1947 m. rudenį perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į ginkluotą nacionalistinį „VIRŠILOS" būrį, kur iki 1952 m. gruodžio 24 d. veikė slapyvardžiais „HITLERIS" ir „SAUSIS", ginkluotas buvo šautuvu, pistoletu ir dviem granatom.

Sulaikytas KREGŽDĖ pateikė smulkius parodymus apie savo nusikalstamą veiklą banditų būryje, išvardijo jam žinomus banditus, ryšio kanalus ir pareiškė norą teikti pagalbą valstybės saugumo organams paimant ir likviduojant juos. Šios bylos pagrindu KREGŽDĖS apkaltinimas pagal operatyvinę nuostatą Lietuvos SSR MGB nutarimu 1952 m. gruodžio 29 d. buvo sustabdytas, o 1953 m. liepos 27 d. Lietuvos MVD nutarimu nutrauktas ir KREGŽDĖ paleistas.

KREGŽDEI padedant Respublikos valstybės saugumo organams, buvo pagauta ir likviduota nemažai banditų, todėl saugumo komitetas prašė Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumą užtarimo, kad KREGŽDĖ būtų atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės už jo nusikalstamą veiklą tuo laikotarpiu, kada jis buvo būryje.

SSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1956 m. kovo 2 d. nutarimu Nr. 134/6 atleido KREGŽDĘ KAZĮ, Povilo, nuo baudžiamosios atsakomybės už jo nusikalstamą veiklą praeityje ir

NUTARĖ:

KREGŽDĖS KAZIO, Povilo, tardymą nutraukti remiantis 1956 m. kovo 2 d. SSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nutarimu Nr. 1346.

Baudžiamąją bylą Nr. 19170 pagal jo kaltinimą atiduoti į KGB archyvo įskaitinį skyrių.

Šio nutarimo kopiją pasiųsti Pabaltijo karinės apygardos prokurorui susipažinti.

KGB 4-os valdybos 2-o sk.
oper. įgaliotinis leitenantas
/KNUTOV/

Suderinta: KGB 4-os valdybos 2-o sk. viršininkas
majoras /MARTUSEVIČIUS/

KGB 4-os valdybos „VRIO" viršininkas
papulkininkis /MICHAILOV/

1956 m. kovo 16 d.

PAŽYMA

KREGŽDĖ KAZYS, Povilo, gim. 1925 m., slapyvardžiai „SAUSIS" ir „HITLERIS", paimtas 1952 m. gruodžio 24 d. Kupiškio raj. miške šalia MILAIKIŠKIŲ kaimo kaip banditas.

Nuo 1947 m. iki paėmimo dienos gyveno nelegaliai, todėl asmeninio turto neturi.

MGB 2-os valdybos 7-o sk. viršininkas
majoras /SNAKIN/

1952 m. gruodžio 30 d.

Tvirtinu
Vidaus reikalų ministro pavaduotojas
GAILEVIČIUS
1953 m. liepos 27 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1953 m. liepos 27 d. Vilnius

Aš, Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk. oper. įgaliotinis vyr. leitenantas GOLOVANOV, peržiūrėjęs tardymo medžiagą byloje Nr. 19170, kurioje kaltinamas –

KREGŽDĖ KAZYS, Povilo, gim. 1925 m. Kupiškio raj., Byčių kaime, lietuvis, SSSR pilietis, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, raštingas, nepartinis, kaltinamas padaręs nusikaltimus, numatytus RSFSR BK 58–1 a ir 58–11 str. –

RADAU:

KREGŽDĖ 1947 m. rudenį, nenorėdamas tarnauti Sovietų armijoje, perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į ginkluotą buržuazinį nacionalistinį būrį, kuriame iki 1952 m. rugpjūčio mėn. buvo eiliniu banditu, o nuo 1952 m. rugpjūčio iki sulaikymo, t.y. iki 1952 m. gruodžio 24 d., vadovavo tėvūnijai „VILTIS", turėjo slapyvardžius „HITLERIS" ir „SAUSIS".

Sulaikytas KREGŽDĖ pateikė smulkius parodymus apie savo nusikalstamą veiklą per tą laikotarpį, kada buvo banditų būryje. Vėliau buvo naudojamas operatyvinėse priemonėse ieškant jam žinomų ginkluoto pogrindžio dalyvių, veikusių Kupiškio ir Troškūnų rajonų teritorijoje, kad būtų jie pagauti ir likviduoti. Ryšium su tuo KREGŽDĖS tardymas buvo laikinai nutrauktas.

Panaudojus priemones, aktyviai dalyvaujant KREGŽDEI, Kupiškio rajone pagauta ir likviduota keletas nacionalistinio pogrindžio dalyvių ir vadų.

Šiuo metu KREGŽDĖS operatyvinis panaudojimas tęsiamas ir tolimesnis jo laikymas arešte gali kenkti ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvių ir vadų paieškoms.

NUTARIAU:

KREGŽDĖS KAZIO, Povilo, byloje tardymą nutraukti ir dėl operatyvinių motyvų jį paleisti.

Šio nutarimo kopiją persiųsti į MVD I-ą spec. skyrių ir Lietuvos MVD pasienio apygardos vidaus kariuomenės prokurorui susipažinti.

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk.
vyr. oper. įgaliotinis vyr. leitenantas
/GOLOVANOV/

Suderinta: Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk.
poskyrio viršininkas vyr. leitenantas
/KASAKAUSKAS/

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk. viršininkas
vyr. leitenantas /STAŠKEVIČIUS/

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos viršininkas
majoras /RASLANAS/

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Išrašai iš VOGULIO VYTAUTO stebėjimo bylos Nr. 19241, arch. Nr. 25466/3

VOGULIS VYTAUTAS, Petro, gim. 1930 m. Žegunių kaime, Kupiškio raj., kaltinamas pagal RSFSR 58–1 a ir 58–11 BK str.

AKTAS

1953 m. kovo 12 d. Kupiškis

Mes, žemiau pasirašę MGB 2-os valdybos viršininko pavaduotojas papulkininkis ZENIAKIN, MGB 2-os valdybos I-o skyriaus viršininko pavaduotojas kapitonas MARTUSEVIČIUS ir vyr. leitenantas DOMBROVSKIJ, surašėme šį aktą apie tai, kad 1953 m. kovo 12 dieną Kupiškio raj. Siaurių kaimo teritorijoje buvo atlikta čekistinė karinė operacija, kurios metu buvo paimti du ginkluoti banditai:

1. „EIMUČIO" būrio vadas, jis tas pats ir „GEDIMINO" tėvūnijos, kuri priklauso „ŽALIOSIOS" rinktinei, vado pavaduotojas – VAITIEKŪNAS TAUTVILIS, Kazio, -„ZUBRYS", „VĖJAS", gim. 1921 m. Vabalninko raj., Likalaukių kaime. Būryje nuo 1944 m.

2. VOGULIS VYTAUTAS, Petro, -„DAGILIS", gim. 1930 m. Kupiškio raj., Žegunių kaime. Būryje nuo 1951 m.

Paimta du automatiniai šautuvai, pistoletas „TT", revolveris „Nagan", 230 šovinių ir banditų raštų.

Pasirašo: ZENIAKIN
MARTUSEVIČIUS, DOMBROVSKIJ

Tvirtinu
Lietuvos SSR vidaus reikalų
ministras pulkininkas
/VILDŽIŪNAS/
/GAILEVIČIUS/
1953 m. rugpjūčio 22 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1953 m. rugpjūčio 21 d. Vilnius

Aš, MVD 4-os valdybos 3-io skyriaus vyr. operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas POPOV, peržiūrėjęs tardymo medžiagą byloje Nr. 19241, kurioje kaltinamas –

VOGULIS VYTAUTAS, Petro, gim. 1930 m. Kupiškio raj., Žegunių kaime, lietuvis, nepartinis,SSSR pilietis, baigęs dvi pradžios m-los klases,nevedęs, be pastovios gyvenamosios vietos, kaltinamas padaręs nusikaltimus, numatytus RSFSR BK 58–1a ir 58–11 str. –

RADAU: VOGULIS V.P., vengdamas tarnauti Sovietų armijoje, perėjo į nelegalią padėtį ir 1951 m. birželio mėn. įstojo į ginkluotą nacionalistinį būrį, vadovaujamą „ZUBRIO", kuriame iki sulaikymo veikė slapyvardžiu „DAGILIS", ginkluotas buvo automatiniu šautuvu ir revolveriu.

Sulaikytas VOGULIS pateikė atvirus parodymus apie savo nusikalstamą veiklą būryje. Po to buvo naudojamas operatyvinėse priemonėse ieškant ir paimant jam žinomus banditus, todėl tardymas jo byloje buvo laikinai nutrauktas. Panaudojus priemones, dalyvaujant VOGULIUI, Kupiškio ir Biržų rajonuose buvo likviduota keletas banditų.

Šiuo metu tęsiamas VOGULIO operatyvinis panaudojimas ir jo laikymas arešte gali kenkti atliekamoms priemonėms ieškant banditų Kupiškio ir Biržų rajonuose, todėl

NUTARIAU: VOGULĮ VYTAUTĄ, Petro, dėl operatyvinių motyvų paleisti.

Šio nutarimo kopiją pasiųsti MVD kariuomenės, pasienio apygardos prokurorui ir Lietuvos SSR I-o spec. skyriaus žiniai.

MVD 4-os valdybos 3-io sk. vyr. oper.
įgaliotinis vyr. leitenantas /POPOV/

MVD 4-os valdybos 3-io sk. viršininkas vyr. leitenantas /STAŠKEVIČIUS/

MVD 4-os valdybos viršininkas
majoras /RASLANAS/

Tvirtinu	Sankcionuoju
Sovietų Sąjungos prie SSSR ministrų tarybos valstybės Saugumo komiteto pirmininkas generolas majoras /K. LUNEV/	SSSR personalinis prokuroras /D.SALIN/ /R. RUDENKO/
1954 m. spalio 4 d.	1954 m. spalio 5 d.

NUTARIMAS

Maskvos miestas, 1954 m. spalio 2 d.

Aš, valstybės saugumo komiteto prie SSSR ministrų tarybos 4-os valdybos 3-io sk. vyr. įgaliotinis majoras STOROŽUK, peržiūrėjau iš Lietuvos SSR KGB gautą tardymo bylą Nr. 19241

VOGULIO VYTAUTO, Petro, gim. 1930 m. Kupiškio raj., lietuvio, kilusio iš valstiečių mažažemių, išsilavinimas – 4 klasės.

RADAU: VOGULIS 1951 m., nenorėdamas būti pašauktas į Sovietų armiją, perėjo į nelegalią padėtį ir, veikiamas būrio vado VAITIEKŪNO, įstojo į ginkluotą nacionalistinį būrį. Tais pačiais metais, dalyvaujant VOGULIUI, banditams „RŪSTUČIUI" ir „PUIKUČIUI", Vabalninko raj. buvo nužudyta moteris.

Būdamas būryje, VOGULIS su kitais banditais dalyvavo apdedant mokesčiais ir maisto produktais valstiečius. Be to, banditų nurodymu, tarp gyventojų platino antisovietinius raštelius.

1953 m. kovo 13 d. VOGULIS buvo sulaikytas ir areštuotas. Tardymo metu pateikė atvirus parodymus apie savo nusikalstamą veiklą, išvardijo jam žinomus banditus ir pareiškė norą teikti pagalbą juos likviduojant.

1953 m. rugpjūčio 22 d. jis buvo užverbuotas KGB agentu ir paleistas.

Pasiremiant VOGULIO duomenimis, buvo likviduota keletas banditų ir jų vadų. Šiuo metu jis aktyviai naudojamas priemonėse likviduojant būrių vadus GIEDRIKĄ ir STYRĄ.

Kadangi manoma, kad tolimesnis VOGULIO tardymas gali sutrukdyti priemonių vykdymą likviduojant nurodytus banditų būrius, KGB prie ministrų tarybos sankcionavo VOGULIO tardymo sustabdymą.

Tuo remdamasis, nutariau:

Tardymą operatyviniais sumetimais pagal VOGULIO VYTAUTO, Petro, bylą nutraukti.

Šio nutarimo kopijas pasiųsti į Lietuvos SSR KGB sk. archyvą ir Pabaltijo karinės apygardos prokurorui.

SSSR prie MT KGB 4-os valdybos 3-io sk.
vyr. oper. įgaliotinis majoras /STOROŽUK/

SSSR prie MT KGB 4-os valdybos 3-io sk.
viršininkas pulkininkas /POČKAJ/

SSSR prie MT KGB 4-os valdybos viršininkas
generolas leitenantas /CHARITONOV/

Iš VOGULIO VYTAUTO apklausos protokolų

1953 m. kovo 13 d.

... Gimiau 1930 m. neturtingo valstiečio šeimoje, tėvai turėjo 5 ha žemės. Kadangi tėvai neturėjo lėšų, aš baigiau tik 2 pradžios mokyklos klases.

1950 m. buvau pašauktas į kariuomenę, bet pas mus atėjo banditai „ZUBRYS", „PUIKUTIS" ir „RŪSTUTIS", kurie patarė man neiti į sovietinę armiją ir stoti į būrį, pareiškę, kad greit bus karas ir į Lietuvą ateis amerikonai.

Paklausiau jų patarimo ir 1950 m. birželio 25 d. įstojau į „ZURBIO" vadovaujamą būrį, kuris mane apginklavo vokišku karabinu ir suteikė man slapyvardį „DAGILIS".

Mūsų būrys daugiausia veikė Vabalninko, Kupiškio rajonuose. Mano užduotis buvo platinti antisovietinę spaudą, rinkti duomenis apie ištremtas lietuvių šeimas ir t.t.

1951 m. kolchozą „NERIS" apdėjome prievolėmis, nurodėme vienam kolchoznikui parduoti vieną toną grūdų, o gautus pinigus perduoti mums. Po kurio laiko aš, „ZUBRYS", „PUIKUTIS", „GRAFAS" ir „RŪSTUTIS" užėjome pas sandėlininką ALEKNĄ PETRĄ, gyvenantį Žegunių kaime, ir pareikalavome pinigų už anuos parduotus grūdus. Kadangi „ZUBRYS" buvo mūsų būrio vadas, todėl pinigus, gautus iš ALEKNOS, jis pasiėmė, bet kokią sumą, aš nežinau...

Apie 1951 m. liepos mėn. kartu su „PUIKUČIU", „RŪSTUČIU", ... (neišskaitoma) ėjome į Stuburų kaimą Vabalninko rajone. Kelyje sutikome rusų tautybės moterį. „RŪSTUTIS" ir „PUIKUTIS" truputį pašnekėjo ir nutarė ją sunaikinti. Nuvedė prie duobės netoli kelio, kur „RŪSTUTIS" ją ir nušovė iš 7,65 kalibro pistoleto, o man liepė paimt už kojų ir įmest į tą duobę, ką aš ir padariau.

Tai buvo vienintelis teroro aktas, kuriame man teko dalyvauti. Tos moters asmenybės aš nežinau.

Man yra žinomi šie banditai:

1. „ŠARŪNAS"–NAVAKAS POVILAS
2. „TILVIKAS"–NAVAKAS JULIUS
3. „GAILIS"–PAKAUŠIS VYTAUTAS
4. „ŽEIMYS"–TAMULIONIS ANTANAS
5. „BARSUKAS"–GURKLYS STASYS
6. „LIUDAS"–VALECKAS JULIUS
7. „DŽIUGAS"–LIUKPETRIS ANTANAS

Visi jie yra „ŽALIOSIOS" rinktinės ir veikia Panevėžio rajone.

Man taip pat yra žinomi du banditai, veikiantys Pandėlio rajone. Vieno slapyvardis „ROMUSIS", o kito slapyvardžio nežinau. Su jais

buvau susitikęs 1952 m. rugsėjo mėn. Kupiškio raj., Miliūnų kaime. Šiame susitikime dalyvavo ir mūsų vadas „ZUBRYS", kuris kalbėjosi su „ROMUSIU" ir tarėsi susitikti 1953 m. pavasarį, konkrečios datos aš nežinau.

Be to, aš du kartus buvau susitikęs su banditais KOSTU, STEPU ir ALFONSU, kurie veikia Biržų rajone.

Su „ŽALIOSIOS" rinktinės banditais ryšį palaikydavom per ryšininkę VANDĄ KRISIŪNAITĘ, Kazimiero, gim. 1927 m. ir gyvenančią Kupiškio raj., Oniūnų kaime, kuri asmeniškai žino visus „ŽALIOSIOS" rinktinės banditus ir yra mūsų vado „ZUBRIO" meilužė.

Su „ROMUSIO" būriu mes ryšį palaikėme per ryšininkę ALDONĄ (jos pavardės aš nežinau), gyvenančią Kupiškio raj., Miliūnų kaime. Su KOSTO (t.y. KREGŽDĖS-"PIRŠLIO") būriu galima susisiekti per „ROMUSĮ", kuris su juo palaiko ryšį.

Aš žinau tik vieną bunkerį, kuriame slapstėsi mūsų būrys, o dabar jame slapstosi vienas „PUIKUTIS"–BENJAMINAS REKAŠIUS. Šis bunkeris įrengtas VAITIEKŪNO JONO (60 m. amžiaus, gyvena Kupiškio raj., Laičių kaime) sodybos daržinėje.

Be to, žinau dar du rezervistus, kurie slepiasi Vabalninko valsč., Gyvakarų kaime, – tai BIELSKIS ANTANAS ir BIELSKIS KOSTAS, pastarasis ginkluotas rusišku karabinu. Kartu su BIELSKIU KOSTU slapstosi ir jo žmona BIELSKIENĖ.

Banditų rėmėją žinau tik vieną – KUKENĮ VYTAUTĄ, gim. 1927 m., gyvenantį Čiuladų kaime. Keliaudami apsistodavome netoli jo sodybos, jis aprūpindavo mus maisto produktais.

1953 m. kovo 17 d.

Aš priklausiau „EIMUČIO" būriui, kuris įėjo į „ŽALIOSIOS" rinktinės sudėtį. Mūsų būrio vadas buvo VAITIEKŪNAS TAUTVILIS-"ZUBRYS", „VĖJELIS". Ryšį tarp mūsų būrio ir rinktinės palaikė ryšininkė KRISIŪNAITĖ VANDA. Ji „ZUBRIO" laiškus nešdavo į „ŽALIOSIOS"

rinktinės štabą, organizuodavo mūsų susitikimus su vadais „BRIEDŽIU", „GAILIU" ir kitais, pati dalyvaudavo šiuose susitikimuose, aprūpindavo rašymo priemonėmis, siuvo banditams uniformas.

Kita mūsų ryšininkė buvo ALDONA, 27 m. amžiaus, jos tėvai ištremti į Sibirą, gyvena pusiau legaliai Kupiškio raj., Miliūnų kaime. ALDONA palaiko ryšį tarp mūsų ir „ROMUSIO" būrių, taip pat ir su JONU (su Jonu Baltušiu-*Trimitu* – *R.K.*), kuris veikia Pandėlio rajono ribose.

Pas ALEKNAITĘ STASĘ (24–25 m. amž.) Oniūnų kaime yra bunkeris, kuriame slepiasi: „BARSUKAS", „PAVASARIS", trečiojo slapyvardžio nežinau. Mūsų prašymu ALEKNAITĖ kelis kartus buvo surengusi mums susitikimą su „BARSUKU".

Jos brolis ALEKNA BRONIUS, 25 m. amž., gyvena Oniūnų kaime, pranešinėja „BARSUKUI" apie karinių dalinių pasirodymą jo slapstymosi rajone.

Ryšininkė SILEVIČIŪTĖ JULIJA, gim. 1925 m. ir gyvenanti Vabalninko raj., Likalaukių kaime, yra ryšininkų grandinės dalis nuo „ZUBRIO" iki ryšininko KUKENIO VYTAUTO, persiuntinėja korespondenciją, gaunamą iš būrio vado „ZUBRIO".

Ryšininkas ir mūsų rėmėjas KUKENIS VYTAUTAS, gim. 1927 m. Čiuladų kaime, taip pat yra ryšio grandinės dalis nuo ryšininkės SILEVIČIŪTĖS iki KRISIŪNAITĖS VANDOS, persiuntinėja iš „ZUBRIO" gautą korespondenciją, adresuotą „ŽALIOSIOS" rinktinės štabui, aprūpina banditus maisto produktais, jam saugoti patikėta šautuvas ir vokiškas kulkosvaidis, priklausantys mūsų būriui. Keletą kartų mūsų būrys buvo apsistojęs pas KUKENĮ. „ZUBRYS" man yra pasakojęs, kad KUKENIS jo prašymu buvo iškvietęs kažkokį gydytoją gydyti banditų.

1953 m. kovo 27 d.

... Tai, kad KRISIŪNAITĖ VANDA yra banditų ryšininkė, man buvo aišku jau pačią pirmą dieną, kada aš įstojau į būrį 1951 m. birželio 25 d. Tą dieną mūsų būrys – „ZUBRYS", „GRAFAS", „RŪSTUTIS", „CVINKLYS", „PUIKUTIS" ir aš – ėjome į susitikimą su „ŽALIOSIOS" rinktinės vadais „SAULIUMI" ir „TILVIKU". Susitikimas įvyko KRISIŪNAITĖS VANDOS" namuose. Ji tą susitikimą ir organizavo. Per visą mano buvimo būryje laiką KRISIŪNAITĖ nuolatos mus lankė, žinojo mūsų slapstymosi vietas. 1953 m. sausio mėn. „ZUBRYS", „PUIKUTIS" ir aš slėpėmis bunkeryje Kupiškio raj., Laičių kaime pas VAITIEKŪNĄ JONĄ.

Apie 1953 m. sausio mėn. pabaigą atėjo KRISIŪNAITĖ VANDA ir atnešė laišką nuo „HITLERIO" ir „GAILIO". „ZUBRYS" įsakė man ir „PUIKUČIUI" išeit iš bunkerio, o jis su KRISIŪNAITE ten pasiliko apie 4 val., o kada KRISIŪNAITĖ išėjo, „ZUBRYS" man pasakė, kad per ją jis pasiuntęs du laiškus, bet kur – nepasakė. Po šito KRISIŪNAITĖ dar kelis kartus mus lankė, atnešė popieriaus, vokų, juostutę rašomajai mašinėlei ir kitus daiktus. „ZUBRYS" visada sakydavo, kad KRISIŪNAITĖ esanti jo asmeninė ryšininkė.

Aš pats mačiau, kai ryšininkė SILEVIČIŪTĖ JULIJA perėmė iš būrio vado „ZUBRIO" paketus. Tuo metu, kada mes slėpėmės Likalaukių kaime, „ZUBRIO" sodyboje, SILEVIČIŪTĖ gyveno visai kaimynystėje. Kartais ji veždavo drabužius skalbti pas KUKENĮ VYTAUTĄ, kuris juos perduodavo KRISIŪNAITEI VANDAI, o kai kada atveždavo jau išskalbtus ir atiduodavo juos „ZUBRIUI". Prieš kiekvieną mūsų išėjimą iš Likalaukių kaimo tikrino apylinkę ir perspėjinėjo apie l.g. arba garnizono pasirodymą.

BERNATAVIČIUS POVILAS, gim. 1927 m. Kupiškio raj., Bikonių kaime, nuo 1952 m. gruodžio mėn. gyveno netoli Subačiaus, mūsų būrys pas jį dažnai lankydavosi. Kada jis gyveno Bikonių kaime, pas jį mes išbūdavome po dvi paras. Tuo metu jis mus aprūpindavo maisto produktais. Kai 1952 m. rudenį pas jį lankėmės, jis paklausė „ZUBRIO",

ar jam nereikalinga rašomoji mašinėlė, jis žinąs, kur ją gauti. Po to „ZUBRYS" jam davė 500 rublių ir prašė nupirkti rašomąją mašinėlę. Už mašinėlę ir už remontą sumokėjo jis 800 rublių ir perdavė ją per ryšininkę KRISIŪNAITĘ V. Iš BERNATAVIČIAUS žodžių supratau, kad rašomąją mašinėlę jis pirko pas Varniškių kaimo gyventoją ČESAVIENĘ.

ALEKNAITĖ BRONĖ, gim. 1934 m. Oniūnų kaime. Pas ją mes dažnai lankydavomės, ji mus aprūpindavo maisto produktais, kartais vadas „ZUBRYS" jai palikdavo raštelius, kuriuos ji turėdavo perduoti ryšininkams ALEKNAI BRONIUI ir KRISIŪNAITEI VANDAI.

TUČAS ALFONSAS, gim. apie 1927–28 metus ir gyvenantis Vabalninko raj., Gyvakarų kaime (be dešinės rankos), pirko mūsų būriui akumuliatorius radijo imtuvui, užsiiminėjo fotografavimu, ne kartą mus fotografavo. Darė bendras nuotraukas ir kiekvienam individualiai. Už fotografavimą mes jam mokėjome.

SAVICKAS PRANAS, apie 40 m. amž., buvo vedęs TUČO seserį, gyveno kartu su juo vienam name Gyvakarų kaime. 1952 m. pavasarį aš jam atidaviau armoniką, o jis man davė revolverį „Nagan". SAVICKAS, dalyvaujant man ir „ZUBRIUI", kalbėjo, kad jis turi du vokiškus karabinus, vienas iš jų su nupjautu vamzdžiu. „PUIKUČIUI" jis žadėjo gauti naują pistoletą, tam reikalui prašė 1000 rublių. Kartais jis mus aprūpindavo šoviniais, kuriuos perdirbinėjo iš vieno kalibro į kitą. Iš kur jis tuos šovinius gaudavo, aš nežinau. Be to, SAVICKAS pasisavindavo kolchozo grūdus ir juos pardavinėdavo, nors aš tiksliai nežinau, kokias jis užėmė pareigas kolchoze, bet 1952 m. jis pardavė apie toną grūdų, o pinigus atidavė „ZUBRIUI".

1953 m. taip pat pardavė kolchozo grūdų, bet ar atidavė gautus pinigus „ZUBRIUI", aš nežinau, tik žinau, kad „ZUBRYS" ir „PUIKUTIS" per ryšininkę KRISIŪNAITĘ gavo 1000 rublių, o kitą kartą 700 rublių.

SANVAITYTĖ SAVUTĖ, gim. 1927 m. Vabalninko raj., Stuburų kaime. Ji dar prieš man išeinant į būrį organizavo „PUIKUČIO" ir „ZUBRIO"

susitikimą. „PUIKUTĮ" ji laikė savo būsimu vyru, jis nakties metu dažnai lankydavosi jos sodyboje. Su juo ir aš ne kartą esu buvęs pas ją.

Gavusi iš banditų pinigų, 1952 m. pavasarį ji pirko „PUIKUČIUI" ir „RŪSTUČIUI" kelnes. 1952 m. rudenį „RŪSTUČIUI" davė kerzinius batus. Tais pat metais, apie rugsėjo mėn., savo ūkyje kūreno mums pirtį, prausėmės: aš, „ZUBRYS", „PUIKUTIS", „BARSUKAS".

1953 m. kovo 30 d.

... „EIMUČIO" vardo būryje aš esu nuo 1951 m. liepos mėn. Būrį sudarė:

1. PAKAUŠIS VYTAUTAS-"GAILIS", 27 m. amž., būrio vadas, būryje nuo 1944 m.
2. VAITIEKŪNAS TAUTVILIS, Kazio,-"ZUBRYS", „VĖJELIS", gim. 1921 m., kilęs iš Likalaukių kaimo. „EIMUČIO" būrio vado pavaduotojas.
3. GURKLYS STASYS-"BARSUKAS", apie 30 m. amž., iš Kupiškio raj., Astravų kaimo. Būrio skyriaus viršininkas, būryje nuo 1944 m., ginkluotas vokišku karabinu ir pistoletu „TT".
4. REKAŠIUS BENJAMINAS-"PUIKUTIS", 23 m. amž., būryje nuo 1949 m. Ūkio dalies viršininkas.
5. NAVARSKAS BRONIUS, Prano,-"PAVASARIS", gim. 1926 m., iš Kupiškio raj., Siaurių kaimo.
6. KAIRYS VALENTINAS, Petro,-"NAUSKAS", „GEGUTIS", gim. 1930 m., buvęs Vabalninko raj., Uoginių kaimo gyventojas.
7. „ŽIEMYS" –
8. „LIŪTAS" –
9. „TILVIKAS" –
10. „PETRIUKAS" –
11. „DŽIUGAS"–LIUKPETRIS ANTANAS, gim. 1921 m., kilęs iš Daujėnų apylinkės, Porijų kaimo.

1951 m. „RŪSTUTIS" nušovė leitenantą VISOCKĄ, gyv. Vabalninko

raj., Antašavoje. 1951 m. vasarą „PUIKUTIS" ir „RŪSTUTIS", dalyvaujant ir man, Vabalninko raj., Stuburų kaime nužudė moterį, kurios pavardės, vardo ir tėvavardžio nežinau.

Prieš man įstojant į būrį, „EIMUČIO" būrio nariai sušaudė Kupiškio raj., Žegunių kaimo gyventojus PAULAUSKĄ POVILĄ ir STUKĄ VINCĄ. Kas juos nužudė, aš nežinau.

Pasakoja VYTAUTAS PAKAUŠIS-„GAILIS"

Užrašyta Vilniuje
1995 m.

Šiuos pasakojimus užrašė pats autorius ir perdavė man 1995 m. liepos 10 d., kada kartu su juo vykome į Žaliąją girią ieškoti paslėptų partizanų archyvų bei ginklų. Nors nieko neradome, bet teko patirti buvusio partizano *Gailio* geranoriškumą, be to, buvo gera proga pavaikščioti senais Lietuvos partizanų takais, pažvelgti iš arti į įgriuvusių bunkerių duobes, apie daug ką pamąstyti...

Prieš tai aš pats buvau prašęs Vytautą Pakaušį, kad jis pabandytų parašyt apie save, partizanavimo metus, areštą, panaudojimą MGB operatyvinėse priemonėse. Ir jis stengėsi tą padaryti. Perskaitę šio partizano prisiminimus, palyginę su jo bendražygių pasakojimais bei archyvų medžiaga, rasime čia daug keistų sutapimų ir nesutapimų, bylojančių, kad atlikti viešą išpažintį nėra taip paprasta ir lengva. Žinoma, tokia išpažintis daug kam atvertų akis ir pažadintų užsnūdusią sielą, būtų autentiškas dokumentas, rodantis, kaip smurtas ir prievarta keitė žmones, laužė jų likimus. – *R.K.*

1941 m. prasidėjo žmonių trėmimai, areštai, daugiausia inteligentų. Tų pačių metų birželio pirmoj pusėj gulėjau Panevėžio ligoninėje. Palatoje šalia manęs gulėjo ir vienas žydų tautybės

pilietis. Kai birželio 14–15 d. prasidėjo trėmimas, pas šitą pilietį ateidinėjo daug piliečių su kažkokiais raštais, ant kurių jisai pasirašinėjo.

Grįžęs iš ligoninės, namuose radau šaukimą į teismą atsakovu pagal BK 58–1 str. O priežastis buvo paprasta. Netoli Zamatų kaimo gyveno Broniaus Birbilo giminės Padleckai. Tuo metu Bikiškių koplyčioj vyko atlaidai. Po pamaldų pas Padleckus ir užėjo tada šitas Bronius Birbilas ir Blažys iš Prūselių kaimo, o prie jų prisiplakė ir komjaunuolis Tumas. Vidurnaktį jie išvažiavo į namus. Aš tuo metu buvau pakermošėj pas Petrulius. Išėjau į lauką, matau, nuo miško kažkas atvažiuoja dviračiais. Privažiuoja arčiau, žiūriu, kad man visi pažįstami, ir tas Tumas. Apie Tumą buvo sukurta dainuška:

... Oi Tumai Tumai, kurgi pupelas,
Kur pasidėjo jaunos dienelas?..

Dar nepriklausomybės metais Tumas pas gaspadorių tarnaudamas už pusbernį buvo pavogęs pupelių terbą.

Susitikę su šitais vyrais, mes jau sveikinomės, o gryčioj kažkas ir užtraukė tą dainą apie Tumą. Aš greit puoliau į vidų perspėt, kad nedainuotų, nes Tumas kieme. Kai tik pasakiau, to ir tereikėjo:

– Ak, Tumas čia! – visi vienan balsan ir į kiemą.

Pripuolė prie šito Tumo, tuoj apstumdė jį, mes dar su Juozu Vaitiekūnu jį pavijom link miškelio, sudavėm kelis kartus kumščiais ir grįžom atgal. Po kurio laiko Tumas mus padavė į teismą, o liudininkais užrašė Bronių Birbilą ir Blažį. Gaunam šaukimus birželio 24 d. atvykti į Kupiškį teisman atsakovais pagal BK 58–I straipsnį, o mums tada ir į galvą neatėjo, ką tas straipsnis reiškia. Kadangi šaukimus gavom birželio pradžioje, po to vyko trėmimai į Sibirą, tai mes jau namuose naktimis vengėm būt, vakarais išeidavom į mišką.

Teko prisijungt prie ką tik susibūrusio sukilėlių būrio. Sukilėlius suorganizavo girininkas Urbonavičius (iš Stumbriš-

kio girininkijos) ir Geležių šaulių būrio vadas Aleksas Mažylis. Sukilėlių Žaliosios girios apylinkėje jau buvo apie 10–15 vyrų. Karui prasidėjus, jau turėjome 10 šautuvų, keletą pistoletų bei medžioklinių šautuvų.

Dar prieš pasirodant vokiečių kariuomenei, mes užėmėm Geležių bažnytkaimį ir visiškai palaikėm tvarką. Užėmus Geležius, mūsų gretos pasipildė dar 50 vyrų. Iš gyventojų gaudavom pranešimus apie besitraukiančius bolševikinės kariuomenės dalinius, kelis jų teko nuginkluoti, šitaip pasipildėme ginklų atsargas. Buvo ir tokių atvejų, kai tekdavo susišaudyt, bet aukų išvengėme.

1941 m. rugpjūčio mėn. baigėsi budėjimai, sukilėliai buvo nebereikalingi – dalis išėjo į kuriamą savisaugos batalioną, kiti liko namuose. Su vokiečių kariuomenės vadovybe buvo sutarta, kad savisaugos batalionas palaikys tvarką Lietuvoje. Gyventojų nuotaika pakilo, vokiečiai buvo vadinami išgelbėtojais nuo raudonojo slibino. Iš buvusių sukilėlių, kurie buvo įsijungę į savisaugos batalioną, kiek man žinoma, žydų naikinime nė vienas nedalyvavo. Gyventojai tuo laikotarpiu vokiečių elgesiu buvo patenkinti.

1942 m. rudenį išvykau metams į Vokietijos reicho darbo tarnybą. Labai norėjau pamatyti, kaip gyvena vokiečiai. Baigiantis metams, ten sutikau lietuvį karininką (vokiečių karinės žandarmerijos uniforma), kuris papasakojo, kad Lietuvoje sudėtinga padėtis: darbo gauti sunku, žmonės daugiausia siunčiami darbams į Vokietiją, o apie mokslus nėra ko nė svajoti. Šitaip beveik visi įsirašėm į žandarmerijos batalioną. Kai grįžome į Lietuvą, pasirodė, kad tie pasakojimai ne visai atitiko tikrovę.

Dauguma į žandarmerijos batalioną neišvyko, o slapstėsi iki 1944 m., kada buvo pradėta kurti Plechavičiaus rinktinė. Savanorių, norinčių tarnauti Plechavičiaus kariuomenėje, atsirado daug, visų net negalėjo priimti, be to, dar buvo daroma atranka, daug pabėgo iš lietuviškų savisaugos dalinių, kurie buvo išsiųsti į

Rytų frontą. Vokiečiai, sužinoję, kad pabėgėliai, grįžę į Lietuvą, stoja į Plechavičiaus rinktinę, bandydavo juos pasiimt ir grąžint atgal į frontą, bet Plechavičius iš jų nė vieno neatidavė.

1944 m. vasario antroj pusėj Suvalkų Kalvarijoje buvo dislokuoti trys Plechavičiaus rinktinės batalionai, bet greit buvo išskirstyti po įvairias Lietuvos vietoves, tarp jų ir Vilniaus kraštą. Suvalkų Kalvarijoje liko 304-as batalionas. Bataliono viršininkas buvo majoras Liaudanskas, kuopos vadas leitenantas Trilupaitis, leitenantas Mažeika ir kiti. Čia likau ir aš. 1944 m. po Šv. Velykų, kada grįžau iš atostogų, maždaug po savaitės, buvome vokiečių apsupti ir internuoti. Tuo metu aš budėjau kuopoje. Anksti ryte atėjo kuopos vadas Trilupaitis ir pasakė, kad Kaune suimtas Plechavičius ir štabe dirbę karininkai. Vienas iš jų pabėgo, paskambino į Marijampolę kariūnų vadams ir paaiškino apie padėtį Kaune, o iš Marijampolės paskambino į S. Kalvariją, šitaip mes sužinojome, kokia padėtis.

Prie mūsų bataliono buvo priskirtas vokiečių žandarmerijos karininkas majoras ryšiams palaikyti. Tuo metu mus 74 atskaičiavo iš rikiuotės, susodino į sunkvežinius ir išvežė į Marijampolę. Marijampolėje išlaipino kareivinių aikštėje, įsakė niekur neiti, nes aplink sargyba, šaudys be perspėjimo. Čia susitikome iš kariūnų būrio mano pažįstamą kraštietį Antaną Stasiūną, kuris papasakojo, kad vienas kariūnų būrys, vadovaujamas karininko, atsišaudydamas pasitraukė, kartu išsinešė ir sužeistuosius.

Prieš mus internuojant, tarėmės su kuopos vadu leit. Trilupaičiu pasiimt ginklus, pasitraukt prie netoliese esančio ežero ir stebėt, kas vyks toliau, bet bataliono vadas majoras Liaudanskas tokiam mūsų planui nepritarė, motyvuodamas tuo, kad šeimos nukentės.

Po dviejų trijų valandų mus vėl išrikiuoja. Į rikiuotę atsistoja ir Stasiūnas. Vokiečiai dar kartą atskaičiuoja 74, o 75-am Stasiūnui įsako išeit iš rikiuotės. Stasiūnas iš rikiuotės išeina, o mus

susodina į sunkvežimius ir su apsauga grąžina į Suvalkų Kalvariją. Čia mus vėl suvarė į tas pačias kareivines, bet į koridorių išeit uždraudė. Maisto davinį – konservus – atnešdavo kuopos vadas. Gaila būdavo mums į jį žiūrėti, kai, nešdamas tuos konservus, jis verkdavo. Kaip mažas vaikas.

Po poros dienų vėl susodino į sunkvežimius ir vėl išgrūdo į Marijampolę. Čia perėjom komisiją ir tą pačią dieną išvežė į Kauną, o Kaune išlaipino iš sunkvežimių ir uždarė 6-ame forte. Tiesa, Marijampolėje išdavė vokiečių karinio oro laivyno uniformas.

Kitą dieną iš 6-to forto sukvežimiais nuvežė į prekinių traukinių geležinkelio stotį, į vagonus sugrūdo maždaug po 40–50 žmonių, tik pavieniams žmonės leido prieit prie vagonų trumpam pakalbėt. Po pietų apie 60 vagonų sąstatas pajudėjo iš vietos ir iki Kybartų nebuvo sustojęs. Kybartuose pasikeitė sargyba: vietoj žandarmerijos atsistojo oro laivyno karininkai ir eiliniai. Tokia apsauga mus lydėjo iki Berlyno. Berlyne vėl buvo pakeista apsauga, o jau kitos dienos rytą pervažiavome Reiną. Kitapus Reino pakrante važiavome apie 50–60 kilometrų. Sustojus vienoj stotelėj, mūsų laukė sunkvežimiai. Išvykus iš šios stotelės ir pasikėlus į kalną, išvydome miestą. Tame mieste buvome nuvežti į Gioringo vardo kareivines, o vakare sužinojome, kad tai Bona. Iš Bonos nuvežė į Veimarą. Čia sutikome prieš dieną atvežtus iš kitų batalionų pažįstamus. Veimare suformavo kuopas. Ir iš mūsų buvusio 304-o „plechavičiukų" bataliono likome tik keturi.

Po dviejų savaičių išvežė į Berlyną. Dar tebesant geležinkelio stotyje, paskelbė oro pavojų. Pusę kuopos išvedė į slėptuves, o mes likom vagone. Pamatėm atskrendant lėktuvus, kurie bombardavo geležinkelio stotį. Viena bomba nukrito per 10–15 metrų nuo mūsų vagono, laimė, kad mes buvome vagone. Berlyne išbuvome tris savaites, galėjome visur laisvai vaikščioti, karinė žandarmerija mūsų netikrindavo, nes ant kairės rankovės buvo

prisiūtas skydo formos ženklas su trispalve, o viršuje užrašas „LIETUVA".

Iš Berlyno išvežė į civilių darbininkų lagerį, kuriame radome 21-os tautybės žmonių. Už dviejų kilometrų – lėktuvų motorų gamykla, kurią ką tik neseniai buvo sudaužiusi amerikiečių aviacija. Mes tą gamyklą turėjome atstatyti. Kai šiek tiek atstatėme gamyklą, mus perkėlė į aerodromą. Čia tvarkėme aerodromą, iš kurio kildavo jau bandomieji reaktyviniai lėktuvai. Tai buvo 1944 m. pabaiga.

Priartėjus rusų kariuomenei, nakties metu pasitraukėme iš aerodromo ir persikėlėme per Elbę. Ryte priartėjo rusų tankai ir apšaudė mūsų kuopą iš artilerijos. Apšaudymo metu prie Elbės žuvo vienas mūsiškis, buvęs Lietuvos aviacijos lakūnas Matulaitis, iki karo tarnavęs Panevėžyje. Čia pasiteiravom vietos gyventojų vokiečių, kur arčiausiai amerikiečių fronto linija. Iš jų sužinojom, kad už 20 kilometrų prie Miuldės upės. Viurzene pasidavėm amerikiečiams. Iš to džiaugsmo uždainavom lietuviškai „Lietuva brangi". Sutikom Amerikos lietuvį, kuris mums davė maisto likučių, bet su juo greit išsiskyrėme.

Mus vežiojo iš vieno lagerio į kitą. Vėl atsidūrėme už Reino, kur patekome į dviejų šimtų tūkstančių belaisvių stovyklą. Dar vienam pereinamajam lagery sužinojom, kad baigėsi karas. Iš to didelio džiaugsmo visas lageris virto giedančia ir dainuojančia minia.

Vėliau pagal Potsdamo susitarimą teritorija iki Reino buvo atiduota Prancūzijai. Prancūzai mus perkėlė vėl į kitą lagerį. Kitataučiai nuo vokiečių buvo atskirti. Čia prancūzai mums pasiūlė stoti į svetimšalių legioną. Norinčių atsirado daug, bet mes, lietuviai, negalėjome registruotis pagal savo tautybę, mus užrašė, kad esame lenkai. Po to iš lagerio išvežė į nedidelį bažnytkaimį; čia buvo geresnės gyvenimo sąlygos, davė maisto pagerint sveikatai, nes buvome labai išsekę. Po dviejų mėnesių tikrino sveikatą.

Iš visų norinčių gal pusės, tarp jų ir manęs, nepriėmė, nes trūko svorio.

Kurie nepatekome į legioną, išvežė į Paryžių ir patalpino į Paryžiaus gynybos fortą. Prancūzijoje tuo metu vyko rinkimai. Rinkimus laimėjo komunistai. Paryžius buvo raudonas nuo vėliavų ir plakatų. Greitai atsirado rusų kariškomis uniformomis, jie pradėjo rinkti žmones, kurie kilę iš vadinamosios Sąjungos. Iš forto mus perkėlė į barakus už spygliuotų vielų tvoros su sargyba. Kada surinko apie 2–3 tūkstančius, suvarė į prekinius vagonus ir su apsauga išvežė iš Paryžiaus. Traukinys sustojo tik prie Reino, o nuo Reino važiavo be sustojimo, iki pasiekė Demokratinės Vokietijos teritoriją. Atvežė vėl netoli to aerodromo, kur dirbome. Čia gyvenome kareivinėse ir buvome apklausinėjami KGB darbuotojų: kodėl tarnavome vokiečių kariuomenėje, iš kur kilę ir t.t. Daugelis sakė ne savo pavardes, gimimo vietas.

Po poros savaičių išvežė į „rojaus" kraštą ir atvežė kažkur į Velikije Luki rajoną. Buvo jau ruduo, šalta, liepė eit į lagerį, esantį netoli geležinkelio. Vienas iš mūsiškių mokėjo rusų kalbą, todėl jis pradėjo teirautis, koks tolimesnis mūsų likimas, kur toliau mes būsime vežami. Išgirdę, kad mus veš į Sibirą, dešimt vyrų atsiskyrėme geležinkelio stotyje, sužinojome, kokia kryptimi traukiniai eina į Lietuvą, ir už 10–15 kilometrų mažoje geležinkelio stotyje susiradome prekinį traukinį. Traukiniui pajudėjus, staigiai šokome kas ant buferių, kas ant stabdžių, ant aikštelių prie vagonų ir pernakt pasiekėme Oršą. Šitaip važiavome tris paras iki Vilniaus, be maisto, tik vandens gavę. Vilniuje, traukiniui sustojus, iššokome ir geležinkeliu patraukėme į prekinę stotį. Buvo naktis. Sutikę geležinkelietį, užkalbinome jį lietuviškai. Pasirodo, jis buvo lietuvis, parodė mums traukinio sąstatą, kuris turėjo greit išvykti į Kauną, o jame parodė ir tuščią prekinį vagoną, į kurį patarė mums sulipt ir laikytis ramiai. Mes nuoširdžiai padėkojome šitam geležinkeliečiui ir išsiskyrėme. Traukinys greit išvyko į Kauną, o mes

užmigome, nes buvome labai išvargę, be to, čia buvo šiek tiek šilčiau.

Atsibudome Kaune. Jau buvo rytas, kai stotyje mus pamatęs geležinkelio darbuotojas pradėjo klausinėti, kas mes tokie ir iš kur. Šiek tiek pasiaiškinome. Matyt, žmogus suprato, kas ir iš kur mes, kad neturime nei pinigų, rūbai baisiai atrodė. Nusivedė į mažą geležinkeliečių namelį, kur gavome apsiprausti, pavaišino arbata, davė po mažiuką sumuštinį ir patarė eit į keleivinių traukinių stotį. Pasikeitėme adresais. Toje stotyje du iš mūsų atsiskyrė ir išvyko Tauragės kryptimi, o likę aštuoni sėdome į keleivinį traukinį ir išvykome Kėdainių kryptimi. Traukinyje viena moteris paklausė, gal mes esame „poviliukai" (plechavičiukai). Mes jai nepasakėme nei taip, nei ne, bet ta moteris irgi, matyt, suprato, kas mes tokie, – prisitraukė savo krepšį, pavaišino sumuštiniais. Pastebėjusios kitos moterys irgi ėmė mus vaišinti. Numalšinus alkį, nuotaika iškart pagerėjo. Kėdainiuose nuo mūsų atsiskyrė dar keturi. Iš Kėdainių patraukėme link Šiaulių, pasiekėm Radviliškį, kur aš atsisveikinau su likusiais trim savo bendrakeleiviais ir išvykau į Panevėžį. Vėl prekiniu traukiniu, prie garvežio ant anglių, taip susitariau su mašinistu.

Panevėžį pasiekiau jau sutemus. Traukiniui sustojus, mašinistas paklausė, ar žinosiu, kur toliau traukti. Aš jam padėkojau už viską, o jis man palinkėjo laimingos kelionės. Naktį pasiekiau prie Žaliosios girios gyvenančius savo giminaičius, kuriems papasakojau apie jų sūnaus likimą, kad jis gyvas ir sveikas, nes kartu buvom viename belaisvių lageryje. (Jis pateko į prancūzų užsieniečių legioną, bet vėliau žuvo.) Dėdienei pasakiau, kad mano rūbai pilni parazitų. Greit nusiprausiau, davė naujus drabužius, o manuosius sudegino. Kitą dieną išėjau pėsčiomis į tėviškę, iki kurios buvo likę 18 kilometrų. Eidamas per Žaliąją girią, nutariau pailsėt. Atsiguliau ant samanų ir užmigau. Atsibudau jau vakarop ir namus pasiekiau visai sutemus.

Tėvai ir brolis labai apsidžiaugė, mane pamatę, bet kartu ir susirūpino dėl mano būsimo likimo, nes padėtis buvo beviltiška. Per žiemą pasitaisiau, nes grįžęs svėriau tik 42 kilogramus. Pirmoji susirūpino mama. Ką darysime? Ji papasakojo, kad keletas panašaus likimo vyrų išsipirko dokumentus. Jau buvome nusprendę taip padaryti. Dar 1945 m. rudenį buvo apiplėštas ir nušautas niekuo nekaltas mūsų kaimo gyventojas Vincas Melaika. Iškilo abejonių dėl pačių partizanų moralės. Tik gerokai vėliau, kada jau pats partizanavau, atsitiktinai sužinojau, kas sušaudė Melaiką.

Ponas pradžioje buvo Morkūnų grupėje, po to vaikščiojo vienas, didesnio ginklo neturėjo, tik su parabeliu. Jį dar vadino „Amerikonu". Taigi jis ardė kelnes, ir, pagal juosmenį pjaunant, iškrito auksinis rublis. Kai iškrito šitas auksinis rublis, aš prisiminiau, kad Melaika mums prieš tai sakė: „Įsisiūkim auksinį rublį, nes nežinom, kur mus veš..." Labiau įsižiūrėjęs, pamačiau, kad ir kelnių spalva atitiko. Vėliau šnekėjom su jo dukra Vale Melaikaite. Ji pasakė, kad jie žinojo, kur nuvažiavo ir apsistoję buvo tie, kurie jos tėvą nušovė. Tada aš supratau, kad toj egzekucijoj dalyvavo ir *Ponas*. Jis dar nušovė visai nekaltą Saparaitės vyrą, kuris ką tik baigęs pedagoginius mokslus mokytojavo, atseit dėl to, kad buvo komjaunuolis. *Poną* stribai nušovė pas Samuolį netoli Lebeniškių kaimo.

Kada 1945 m. paėmė Antaną Birbilą-*Baltušį* ir Vytautą Zubavičių-*Sakalą*, *Šešką* iš Dumbliūnėlių kaimo, aš į mišką dar nebuvau išėjęs. Zubavičiai buvo trys broliai ir sesuo.

Sužeistą Zubavičių „vokiečiai" vežė į Porijų kaimo pusę ir tada jie susitiko su būsimu „Klevo" partizanų būriu. Susitikt su tais „vokiečiais" išėjo Steponas Masilionis, Edvardas Garbašauskas ir Pranas Bubrevičius. Susitikus tuojau paaiškėjo išdavystė, kadangi juos tris iškart ir nušovė, nors jie dar suspėjo nušaut ir vieną enkavedistą, pasivadinusį vokiečiu. Nušautuosius parti-

zanus paliko, pasiėmė tik saviškį. Paskui vakare grįžo atgal, bet šituos tris vyrus rado jau užkastus šalia Porijų koplyčios. Tada juos iškasė, atpažinimui kvietė žmones, sudaužė karstus, bet lavonus paliko, neišsivežė. Taigi antrą kartą juos palaidojo patys partizanai.

Tuo metu, kada „vokiečiai" išgirdo šnekant ateinančius partizanus, iškart išsiskyrė vieni į vieną pusę, kiti į kitą pusę, o kai tik prasidėjo susišaudymas, *Sakalas* pabėgo.

Namuose, sulaukęs 1946 m. pavasario, vieną pavakarę išėjau pasivaikščioti į sodą. Prošal eidamas kaimynų Pakaušių sūnus Rimas mane pamatė (jo tėvas prie vokiečių buvo sušaudytas). Tai buvo prieš pat Šv. Velykas, o kitą dieną jo motina išėjo link Geležių miestelio. Ir tada mes supratome, kad čia gali negerai baigtis. Brolis pakinkė arklį, į vežimą prisidėjo šiaudų, aš palindau po tais šiaudais; šitaip mane išvežė už 4 kilometrų nuo namų. Rytojaus dieną, penktadienį, mūsų namus jau puolė stribai, darė kratą ir klausinėjo, kur aš, nes jie žiną, kad aš vaikščiojau po sodą.

Šv. Velykas jau sutikau pas *Klevą*. Taip įsijungiau į partizanų gretas.

1946 m. Sekminių dieną visa Pumpėnų valdžia važiavo į Kriklėnus, į susirinkimą. Apie tai iš anksto sužinojo „Simo" būrys ir iš nakties laukė prie Puodžiūnų eglyno. Puolimo metu buvo sunaikinti partorgas, vykdomojo komiteto pirmininkas – iš viso 24 sovietiniai aktyvistai ir stribai. Laimei, nė vienas žmogus, vežęs stribus, nenukentėjo. Nelabai toli nuo Puodžiūnų buvo kita grupė stribų, kurie, atskubėję į įvykio vietą, rado lavonus. Betvarkydami tuos lavonus, jie užtruko dar gerą valandą. Tuo metu iš Panevėžio atvyko pastiprinimas. Enkavedistai pamatė, kad apie lavonus vaikšto ginkluoti vyrai. Jie pamanė, kad partizanai renka ginklus, ir atidengė ugnį. Susišaudymo metu buvo nukauti dar 8 stribai. Žodžiu, tada iš viso žuvo 32 rusai ir stribai.

Po Sekminių „Klevo" būrys surengė pasalą Daujėnų stribams prie Moliūnų miško. Buvo nukautas stribų viršininkas, be to, žuvo ir vienas mūsiškis partizanas *Vainiukas*–Juozas Masilionis.

Apie šią pasalą papasakosiu kiek plačiau. Nuo mūsų parengtos pasalos maždaug už 100 metrų buvo sodyba. Iš tos pusės ėjo dvylika stribų, keturi užsuko į minėtą sodybą. Pirmieji stribai prie mūsų priartėjo iki 20–25 metrų. Tuo metu mes atidengėme ugnį. Stribų leitenantas krito vietoje, kiti suvirto į griovius, o likusieji iš sodybos paleido į mus seriją iš kulkosvaidžio, galbūt *Vainiukas* jų nepastebėjo ir nebuvo gerai prisidengęs. Vien dėl jo žūties į kautynes su stribais daugiau nebesivėlėm, pasiėmę *Vainiuką*, atsitraukėm. *Vainiuką* palaidojom Moliūnų miške ant kalniuko gražioj vietoj, kurio palaikai dar ir šiandien ilsisi prie šimtamečių ąžuolų amžinoj ramybėj.

Pasitraukę iš Moliūnų miško į Vabalninko mišką, įsikūrėme netoli kvartalinės linijos, o naktį išėjome tarp Pasvalio ir Krinčino pasipildyt maisto atsargų. Dieną praleidę krūmuose, grįžome atgal, nes iš gyventojų sužinojome, kad prie Žaliosios girios yra daug kariuomenės ir palei kelią Stumbriškis–Vabalninkas atkirstas praėjimas į Vosniūnų mišką. Iš stovyklos niekur nesitraukėme, nes buvo apsupta Žalioji giria, Moliūnų miškas ir dalis Vabalninko miško. Rusams tikrinant Vabalninko ir Moliūnų mišką, jiems talkino buvęs Porijų kaimo gyventojas Bernadickas, kurį laiką partizanavęs „Klevo" būryje, vėliau užsiregistravęs. Be to, keletui tūkstančių rusų kariuomenės padėjo ir kelios dešimtys stribų. Nieko neradę, tada pasitraukė. Taip praėjo 1946 metai.

Aš tik dabar nebepamenu, kada žuvo *Vijūnas*–Armonas, ar 1946 m., ar 1947 m. Tų metų žiemą visi kartu negyvenome, buvome išsiskirstę į keturias grupes.

Tuo metu *Putinas*-Vladas Mėkelis, *Ąžuoliukas* ir dar vienas, kilęs iš Kriklinių, žuvo Moliūnų miške.

Aš, *Topilis*–Jonas Masilionis, *Širšė*–Antanas Žilys ir *Kęstutis*–Petras Navickas mano tėviškėje Vabalninko miške įsirengėme bunkerį, bet baigiantis žiemai tą mūsų bunkerį, matyt, kažkas pastebėjo. Tuo metu buvo atolydis, sniego mažai, netoli bunkerio pastebėjome šviežias pėdas. Tarėmės, ką daryti. Kita diena buvo nerami, jau iš pat ryto kažkokia nuojauta, kad reikia iš čia išeiti. Su *Topiliu* nutarėme palikti bunkerį, bet *Kęstutis* ir *Širšė* ėmė mums prieštarauti. Kada mes su *Topiliu* pakilom eit, tada ir jie sutiko. Pasiėmėm būtiniausius daiktus ir išėjom. Paėjus apie 4 kilometrus, pasigirdo šūviai. Nuojauta neapgavo.

Šiaip taip sulaukėme pavasario. Kovo pabaigoje sniego visai nebeliko, jau buvo galima susikurt laužą ir gyvent ant šaltos žemės. 1947 m. pavasarį „Klevo" būryje buvo apie 25–30 partizanų. Kadangi maistu apsirūpinti buvo sunku, mes – 10 vyrų – atsiskyrėme ir persikėlėme į Žaliąją girią. Šitaip susidarė mūsų atskiras būrys. 1947 m. vasara prabėgo ramiai, matyt, niekas neįtarė, kad mes esame tame rajone. Eiguliai buvo geri, palankūs partizanams, todėl gerai pasiruošėm 1947–48 m. žiemai ir lengvai sulaukėme 1948 m. pavasario.

Pas *Klevą* apie 1947 m. buvo atėję du broliai, abu nedidelio ūgio, o kitais metais nuėjo savo kraštan, ten, matyt, pas kažką pasivaišino ir juos paėmė rusai. Žmonės pasakojo, kad rankos jiems buvo surištos spygliuota viela.

1947 m. prieš pat Naujuosius metus ištrėmė į Sibirą mano tėvus ir brolį, apie tai sužinojau tik 1948 m. pavasarį. 1948 m. gegužės mėnesį vyko dideli trėmimai, labai gaila, bet mes beveik niekuo negalėjome pagelbėti tremtiniams.

Po poros mėnesių iš tremties gavome daug laiškų. Vieni prašė, kiti reikalavo, kad sunaikintume Geležių stribus, labiausiai stribų viršininką leit. Užupį, kartu ir Markevičių, B. Balčiūną ir Balčiūnaitę iš Palaukių kaimo, nes jie su tremiamaisiais elgėsi labai

žiauriai. Jeigu mes to nepadarysime, tai mus prakeiks ne tik jie, bet ir jų vaikai. Taip mums savo laiškuose rašė ištremtieji.

„Klevo", „Simo" ir mūsų būrys tarėmės, kaip pasielgt. Ir nutarėme ištremtųjų prašymą įvykdyt. Buvo sudarytas stribų sunaikinimo planas. Iš Palaukių kaimo gyventojo Špėlio, kuris artimai bendravo su stribais, išvedėme karvę. Stribai ėmė sekti pėdsakais ir, atsekę iki Daukšėnų kaimo, užsidūrė ant pasalos. Krito septyni stribai, tarp jų ir leitenantas Užupis, tik vienas išbėgo sužeistas į koją. Stribai buvo areštavę Špėlio kaimyną ir dar vieną moterį. Špėlio kaimynas ėjo vidury stribų, o moteris šiek tiek atsilikusi, todėl jos nekliudėme, o Špėlio kaimynas žuvo. Labai gaila, kad nukentėjo nekaltas žmogus. Tą pačią dieną išsiskirstėme po tolimesnius miškus ir laukėme puolimo, bet jo nebuvo, tik per Vosniūnų mišką praėjo apie 100 stribų ir rusų kareivių. Į Geležius buvo atsiųsta 50 MGB rusų kareivių, kurie, ten pabuvę du mėnesius, išvyko.

1948–49 m. žiemą praleidome ramiai, o 1949 m. vasarą nė karto nesusidūrėme nei su rusų MGB kareiviais, nei su stribais. 1949–50 m. žiema praėjo taip pat ramiai. 1950 m. apie liepos mėn. netekome *Topilio*–Jono Masilionio ir *Aro*–Broniaus Kruopio iš Balčiškių kaimo. Žuvo jie prie Moliūnų miško. Taip pat žuvo Algis Laužikas iš Astravų kaimo ir Lukonių kaimo gyventojas, dirbęs lauke su arkliu. Kada *Topilis* pribėgo prie arklio, tas žmogus jam padėjo ant arklio užsėsti, bet tuo metu *Topilis* krito pakirstas kulkos (pagal Vaitiekūno-*Zubrio* pasakojimą). Vaitiekūnas, tuo metu bėgęs per rugių lauką, atsigulė rugiuose, o stribai praėjo nuo jo per 10–15 metrų ir nepastebėjo.

1950 m. rugsėjo–spalio mėn. *Klevas* buvo iškviestas į Rytų apygardos štabą dirbti organizacinį darbą su kažkokiu „mokytoju". Tais metais buvo keletas susidūrimų su stribais ir rusų MGB kariuomene. Du kartus kariuomenė puolė mišką, bet abu kartus

atsišaudydami atsitraukėme be aukų. 1950 m. rudenį žuvo *Kęstutis*–Petras Navickas iš Prūselių kaimo.

Pradėjome ruoštis žiemai. Įsirengėme žeminę. O lapkričio pirmomis dienomis čia užklydo vienas pilietis. Mes su juo pasikalbėjome, pasisakė savo pavardę ir kaimą, kur gyvena. Nors tą kaimą ir žinojome, bet to žmogaus tai nepažinome. Paleidome jį, bet ir patys turėjome palikti savo mieląją žeminę. Likome be nieko. Ką daryti? Iš naujo išsikast galime nespėt, todėl nutarėme, kad reikia išsiskirstyti po vieną ar po du tris. Pradėti viską iš naujo buvo sunku.

1950–51 m. žiema praėjo ramiai. Apie 1951 m. kovo mėnesį, nutirpus sniegui, du mūsų partizanai išėjo iš kaimo ir susitiko iš Morkūno grupės (Unčiškių) Anuprą Morkūną su kitais penkiais partizanais, kurie bazavosi Vosniūnų miške. Tada jų žeminę užėjo medžiotojai. Vien dėl to iš tos žeminės jie turėjo pasitraukti. Atėjo pas mus. Sulaukėm pavasario. Po to jie grįžo vėl į Vosniūnus. Beeidami užsuko pas vieną gyventoją. Kadangi dienos metu nenorėjo eit, apsistojo netoli to gyventojo namų miške, atsigulė ir užmigo. Tuo metu juos ir užpuolė stribai. Žuvo visi šeši partizanai, tarp jų ir *Naktinis*. Kaip vėliau paaiškėjo, tas gyventojas, pas kurį jie buvo užsukę, pranešė stribams.

1951 m. pavasarį susirinkome visi ir jau turėjome keisti gyvenimo būdą. Į stovyklą gaminti maisto susirinkdavome 18–19 valandą, gyvenome slėptuvėse po 3-4 žmones. Iš kaimiečių sužinojome, kad stribai ir rusų kariuomenė miškus „šukavo" keturis kartus, bet mūsų nerado.

Sulaukėme 1952 m. pavasario. Vieną kartą įvyko susidūrimas su skrebais, mes laimingai pasitraukėme be aukų. Spalio 2 d. gausūs rusų kariuomenės junginiai puolė Žaliosios girią. Prieš dvi dienas pas mus buvo atėję *Tilvikas*, *Žiemys* ir *Dangis*. Mes su *Tilviku* buvome slėptuvėje ir rašėme su rašomąja mašinėle, nes reikėjo paruošti pranešimą apygardos vadovybei. Visi kiti buvo netoli

slėptuvės. Tik pradėjus švisti partizanai prie kvartalinės linijos pastebėjo vaikščiojančius rusų kareivius. Nieko nelaukę, paliko verdančius pusryčius ir pasitraukė. Atbėgęs *Džiugas* trumpai nusakė padėtį ir perspėjo, kad kareiviai su šunimis. Tada mes su *Tilviku* palikome bunkerį ir prisijungėme prie kitų partizanų, nes *Džiugas* žinojo, kur jie nuėjo. Susijungę visi kartu bandėme prasiveržti pro kvartalinę liniją, bet ją jau buvo spėję užkirsti rusai. Įvyko pirmas susišaudymas. Manevravome po tris kvartalus, dar buvo keturi susišaudymai. Po to traukėmės prie Stumbriškio į pelkyną. Diena vakarėjo. Aš priartėjau prie kelio, kitapus kelio pastebėjęs kareivius, atidengiau į juos ugnį ir vėl traukiausi atgal prie kvartalinės linijos. Čia šaudėmės apie 20–30 minučių, iki rusai pasitraukė. Perbėgdamas kvartalinę, žuvo *Zuikis*–Pranas Miliauskas, sužeidė *Tilviką* ir Valentiną Kairį. *Tilvikas* atsisakė toliau eiti, prašė, kad jį paslėptume tarp žolių po šakomis. Valentinas kažkur dingo, o Balys Navarskas metė šautuvą, nors vėliau jis mums aiškino, kad per susišaudymą jį jam išmušė iš rankų. *Džiugas Tilvikui* paliko pistoletą „Afen", o *Tilviko* šautuvą atidavė Baliui. Kol taip besitvarkydami ištrūkome, rusai mus vėl apsupo. Visa laimė, kad saulutė nusileido, o naktis – mūsų motina. Kai sutemo, galėjome pailsėti. Basi, kojos sudraskytos, bet skausmo nejautėme. Sprendėme, kuriame taške geriausia prislinkti prie kvartalinės linijos ir ją peršokti. Čia dar Dievas iš dangaus pasiuntė debesį su lietumi, ėmė pūst lengvas vėjelis. Kiekvienam buvo nurodyta, kas kur turi šaudyti, ir 4-tą valandą nakties šaudydami šokome ir prasiveržėme per kvartalinę liniją, o prasiveržę turėjome kaip greičiau pasišalinti, nes buvo brangi kiekviena minutė.

Perėję visą kvartalą, prie kitos kvartalinės linijos priartėjome labai atsargiai, bet čia jau antro apsupimo žiedo neradome. Stengėmės eiti pelkėtais tarpumiškiais, nes rusai su savimi turėjo šunis, o kur vanduo, jie negalėjo užuosti mūsų pėdsakų. Pasiekę

kitą mišką, suradome ten esantį bunkerį, patikrinome, ar jokių žymių neliko, uždarius angą; čia palikome keturis partizanus. Petras Šaučiūnas, *Žiemys* ir aš atėjome į vieno gyventojo sodybą, trumpai pasikalbėjome, nes jau pradėjo švist, o mes dar turėjome pasiekt Bigailių mišką. Lėvenį praėjome laimingai ir apsistojome Bigailių miške. Petras Šaučiūnas-*Petras* nuėjo pas pažįstamus ryšininkus, per kuriuos galima buvo susisiekt su *Briedžiu*. Maždaug po dviejų valandų mes su juo susitikome. Pas *Briedį* užtrukome vieną parą ir grįžome atgal prie bunkerio. Čia buvome jau septyni vyrai ir paryčiui grįžome ieškot pamestų batų. Radome batus, be to, sutikome ir Valentiną Kairį, kuris buvo peršautas per nugaros raumenį. Sulaukę nakties, perėjom į *Zubrio*–Tautvilio Vaitiekūno kraštą. Ten iš vieno gyventojo gavome tvarsčių, išvalėme Valentinui žaizdą ir po dviejų parų grįžome atgal. Grįžę *Tilviko* neradome. *Tilviko* ieškoti išėjo *Džiugas, Dangis*, Valentinas, *Petras* ir *Žiemys*, o aš, *Liudas* ir Balys Navarskas-*Pabėgėlis-Vasaris* išėjome į *Zubrio* kraštą. Balys prisiglaudė pas *Barsuką*–Stasį Gurklį, *Liudas* išėjo į savo kraštą. Aš pusę žiemos praleidau be pastovios vietos. Vieną kartą, man būnant pas gyventoją, užėjo rusų kareivis. Aš tuo metu tik spėjau įlįst į drabužių spintą, o kareivis jau norėjo apsistot dienai. To gyventojo dukra sirgo atvira džiova. Kai pamatė kraujuotus skreplius, apsisuko ir išėjo. Sulaukęs nakties, ir aš palikau tą gyventoją. Nuo tos sodybos nuėjau maždaug 4 kilometrus ir prisiglaudžiau pas *Barsuką*. Čia gyvenome keturiese: Balys Navarskas, Petras Vanagas, Stasys Gurklys ir aš.

1951–52 m. žiemą pragyvenau pas *Barsuką* ir Vanagą. Baigiantis žiemai pas šeimininką *Špižinį* atėjo jo pažįstamas ir skundėsi, kad jį milicija jau buvo paėmusi, tardė ir klausinėjo apie partizanus, atėmė pasą. Kai buvo išėjęs Balys, šeimininkas papasakojo, kas buvo atėjęs ir kokios bėdos. Iš šeimininko pasakojimo *Barsukas* ir Vanagas padarė išvadą, kad šeimininkas nori priimti Balį, bet mažokai vietos. Mes jam prieštarauti negalėjome. Kitą dieną

Balys jau buvo pas mus bunkeryje kartu. *Barsukas* ir Vanagas sakė: „Kokio velnio jam reikia slapstytis?" Pavasarį Balys išėjo kartu su manimi, nors aš, taip pasielgęs, buvau nepatenkintas, bet kai gyvenome kartu, atrodė neblogai...

Dar viena versija: mergina, pažinojusi *Špižinį*, atnešdavo pranešimus į susitikimą. Jos brolis taip pat slapstėsi, namuose turėjo įsirengęs bunkerį ir turėjo ginklą. 1947 m. ar 1949 m. Geležių stribai tą brolį paėmė su ginklu ir, porą dienų palaikę, paleido, vėliau jis gavo dokumentus. *Barsukas* jį vadino *Klišu*. Jo motinos brolis nuo senų laikų priklausė bolševikų partijai, buvo aktyvus veikėjas. Tą bunkerį gal ir daugiau kas žinojo, nors to tvirtinti aš negaliu. Jį dar žinojo ir Vanago žmona.

Apie bunkerį galėjo pranešti Balys arba *Klišas*, kuris su *Zubriu* susitikinėjo. Tai tik mano nuomonė, tvirtinti aš negaliu, nes nežinau.

1952 m. lapkričio pabaigoje jau buvo truputį sniego. Mane susirado *Zubrys* ir perdavė užklijuotą voką. Atplėšęs voką, radau pranešimą, kad dar šiais metais turiu parodyti *Zubriui* partizanų susitikimo taškus su mūsų būrio kaimynais. Aš nenorėjau eiti, bet *Zubrys* įkalbėjo, kad tai vadovybės įsakymas, mes turime vykdyti. Aiškinomės, kad su ginklais einant gali pastebėti. *Zubrys* visą laiką nešiojosi „dešimtuką", o tuo kartu turėjo PPŠ automatą. Jis man pasiūlė savo automatą, o pats eisiąs su „TT" pistoletu. Išėję porą dienų praleidome Žaliojoj girioj. Parodžiau ryšio taškus, be to, jis dar prašė pasakyti po du slapyvardžius iš kiekvieno būrio.

Kai patekau į KGB rankas, man jau viskas buvo aišku. KGB visų ryšininkų vardus ir pavardes žinojo, tik negalėjo praeiti, nes nežinojo partizanų slapyvardžių.

1953 m. kovo pabaigoje ar balandžio pradžioje gavau pranešimą, kad iš Rytų apygardos atvyksta atstovas, nori su manimi susitikti ir kalbėtis svarbiu klausimu. Susitikimas buvo paskirtas

pas Bronę (pavardės neprisimenu) Miliūnų kaime, Kupiškio rajone.

Mane paimant, spec. grupėje, pamenu, buvo Bronius Šimkūnas-*Laimutis, Uošvis* iš Subačiaus valsčiaus, Bajoriškių kaimo, Bronius Kalytis-*Siaubas*, Alfonsas Radzevičius-*Tarzanas*, Tautvilis Vaitiekūnas-*Zubrys*, iš viso 10 vyrų.

Kiek teko girdėti, tokios provokatorių grupės organizavimas prasidėjo nuo kažkokio Stasio, kuris buvo užverbuotas ir infiltruotas į partizanų būrį kažkur Labanoro miškuose.

Kiek žinau, Bronius Kalytis vėliau dirbo KGB rūmuose, ten ne kartą teko jį matyti.

Susitikimo metu mane surišo ir nuvežė į Kupiškį. Po dviejų dienų prasidėjo apklausa. Tardė Staškevičius. Jis klausė, kur gyvenau žiemą. Mano atsakymas buvo: vieną dieną pas vieną gyventoją, kitą dieną pas kitą. Tada Staškevičius ėmė šaukt, kad aš meluoju, jie jau prieš mėnesį žinoję, kur aš esu. Tada aš jam pasakiau: „Tai ko jūs laukėte, reikėjo paimti". Staškevičius atsakė, kad gyvas aš vis tiek nebūčiau pasidavęs, o lavonai jam nereikalingi. Aš bandžiau paneigti, kad KGB žinojo, kur aš esu. Tada Staškevičius liepė man prieit prie lango. Aš priėjau prie lango. Lauke stovėjo žmogus, pas kurį buvo mūsų bunkeris, tą žmogų *Barsukas* vadino *Špižiniu*, tikros jo pavardės aš nežinojau. Aš buvau vėl pritrenktas. Kodėl jie parodė tą žmogų, ir šiandien man neaišku. Ir kas išdavė – neaišku, o kai kurie gyventojai sakė, kad tai mano darbas. Po viso to išvežė į Vilniaus saugumo požemius.

Kiek laiko praleidau saugumo vienutėje, negaliu paaiškinti, ryšio su kitomis kameromis neturėjau, nors morzės abėcėlę ir žinojau.

Per dieną būdavo 3 ar 4 apklausos, gana ilgos. Apklausos metu duodavo arbatos. Ir jie patys gerdavo. Po arbatos „filmas" nutrūkdavo. Vėliau sužinojau, kad tai būdavo arbatos ir narkotikų mišinys. Tokia būklė, kai nebesupranti – gyvas ar miręs. Paskui

kankindavo didelis troškulys, o gerti neduodavo. Kiek laiko visa tai tęsėsi, nežinau. Apklausai vadovavo Staškevičius. Vėliau jis dingo. Ateidavo kiti, tik tokių košmarų jau nebebūdavo. Bet mano nervų sistema jau buvo sutrikusi. Kai man šiek tiek pagerėjo, KGB darbuotojas Valerijus juokėsi: kada mane nuvežė į kažkokią polikliniką ar ligoninę, pasodino į kėdę, pririšo rankas ir kojas, pirmiau pririšo kojas, rankos dar buvo laisvos, tai aš persižegnojęs ir pasakęs: „Ačiū, Dieve, kad mane pasiimi". Palaipsniui grįžo šiokia tokia sąmonė, nes pradėjau suvokti, kad esu gyvas, bet apie tą kėdę ir šiandien neturiu nuovokos.

Dar galimas atvejis, kad mane vežiojo „vietoje mano paveikslo" gal ir į susitikimus. Aš darau tokią išvadą, negaliu nei tvirtinti, nei paneigti.

Vėliau porą kartų buvo atėjęs pagyvenęs čekistas ir klausė, ar aš neturiu pažįstamų savo kraštiečių, kurie užimtų aukštus postus. Prisiminiau stalininės premijos laureatą solistą Joną Stasiūną ir Stasį Balčiūną, kuris dirbo ar VRM, ar KGB. Pasakiau, kad pažįstu Balčiūno žmoną ir jos seserį. Tuo metu, kai klausinėjo, jau galėjau šiek tiek orientuotis. Gal po metų ateidavo dar vienas, kuris kalbėjo su akcentu lietuviškai. Aš rusų kalbos nemokėjau, tik duodavo pasirašyti lietuviškai. Apklausos metu viską užrašydavo rusiškai, o kas ten parašyta – nežinojau, ar mano pasakojimai sutapo su užrašyta medžiaga, aš taip ir nežinau. Tas KGB darbuotojas, kuris kalbėjo lietuviškai, pasakė, kad mano likimą sprendžia du labai geri žmonės, kad gali mane paleisti, nes nesu padaręs nusikaltimo prieš beginklius žmones. Ar tai buvo tiesa, ar ne, šito aš niekaip negalėjau suprasti.

1954 m. vasario ar kovo mėnesį, o gal ir vėliau, atnešė kažkokį blanką ir davė pasirašyti, pasakė, kad greitai būsiu paleistas. Patarė greitai vesti, pasikeisti pavardę, nes kitaip gali manęs neišgelbėti nei Dievas, nei velnias. Ir be teisės išvykti iš Vilniaus. Abu patarimus įvykdžiau.

KGB man pasiūlė vesti savo ryšininkę, nes ji esanti labai graži mergina. Aš jiems pasakiau, kad tokią merginą žinau, bet jos nepažįstu, neteko net sutikti. Aš žinojau, kad ji buvo ryšininkė, bet KGB pasiūlymu labai abejojau, nenorėjau jos pražudyti.

Kai vedžiau, mano būsimoji gyvenimo draugė sutiko, kad keisčiau pavardę. Ir po metrikacijos turėjau greitai pranešti nurodytu telefono numeriu, nes tą pasą, kurį išdavė KGB, buvo paėmęs milicijos skyrius, o karinis bilietas liko tas pats – baltas, kad netinkamas karinei tarnybai, jį aš dar ir dabar turiu.

Taip baigėsi mano košmarai, bet sveikatai susigrąžinti reikėjo daug laiko. Jau laisvėje mane gydė gydytojas Glikmanas, senyvo amžiaus žmogus, patarė kuo daugiau dirbti fizinį darbą. Taip ir dirbau suvirinimo aparatūros gamykloje, po darbo išvargęs miegodavau ramiai su vaistų pagalba. Dar yra išlikęs vienas Glikmano rašytas receptas. Pats Glikmanas vėliau išvažiavo į Izraelį ir ten mirė.

1988 m. mirė brolis. Tada pirmą kartą buvau savam krašte, ir niekas manęs nepažino. Tik vėliau, kai pamatė mano padėtą vainiką su užrašu, suprato, kad aš gyvas. Kai kurie ir anksčiau žinojo, kad aš gyvas. Tam pačiam name, kur aš gyvenau, gyveno moteris, su kuria jaunystėje mokėmės vienoje mokykloje, o pas Zosę Jackevičiūtę-Burbulienę dažnai atvažiuodavo skrebai, tai ji visuomet perspėdavo, kad būčiau atsargus. Jai dar ir šiandien esu už tai labai dėkingas. Susitinkame, ašarą nubraukiame.

Eiliniai kaimo žmonės daug padėjo partizanams. Be jų pagalbos ir pasiaukojimo nebūtume išsilaikę tiek metų. Kaimo žmonės mus rengė, maitino, teikė žinias. Dienos metu išėję į pamiškę ir pasižvalgę per žiūronus, žinodavome, kas dedasi apylinkėje. Prie sodybų būdavo sutartiniai ženklai: tai šulinio svirtis, tai skuduras ant tvoros, tai kartis, prie klojimo sienos atremta. Šie ženklai mus visados perspėdavo, iš jų mes daug ką galėdavome spręsti.

Žaliojoj girioj atsirado plėšikų. Kai žmonės važiuodavo iš Panevėžio turgaus, susispiesdavo į vieną būrį, todėl plėšikų mes negalėdavome paimti, nes jie ginkluoti, galėjo nukentėti patys žmonės. Vieną kartą tie plėšikėliai, apiplėšę grįžtančius iš turgaus žmones, pasuko atgal. Tada mes juos netikėtai apsupome ir sunaikinome. Vienas iš jų buvo Panevėžio rusų aviacijos dalinio viršila, kitas civilis gyventojas. Žmonės trumpam atsikvėpė, nors apie jų sunaikinimą jie nežinojo. Panašių atvejų buvo ir daugiau. Nuo Vosniūnų miško būrio atsiskyrė vienas partizanas, slapyvarde *Ponas*. Metų tiksliai neprisimenu, tik žinau, kad jis išsivedė iš namų vieną Sodelių kaimo mokyklos mokytoją, smarkiai sumušė ir nušovė. Tas mokytojas buvo vedęs Sarapaitę iš Sodelių kaimo. Liko maža mergaitė be tėvo, buvo nužudytas niekuo nekaltas žmogus.

Stribas Pajuodis iš Naujadvario kaimo tarnavo Geležių stribyne. Šiuo metu gyvena Panevėžyje. Rusų MGB paskleidė gandus, kad jis nušovęs kitą Geležių stribą Šipelį ir pabėgęs. Tas Pajuodis giminiavosi su partizanu Petru Tamošiūnu-*Simu*. Šitaip čekistai užverbuotą Pajuodį įkišo pas *Simą*. Vienąkart jie kažkur ėjo, jau buvo paruošta ir pasala Velniakių kaime, bet stribai neiškentę ne laiku atidengė ugnį, matyt, pasikarščiavo, įvyko trumpas susišaudymas, ir tuo metu tas Pajuodis „dingo".

1945 m. Uoginių kaime prieš pat Šv. Kalėdas advento metu vienoj sodyboj buvo surengta vakaruška, kuri užsitęsė iki vidurnakčio. Keliu važiavo partizanai, jiems parūpo pažiūrėti, kodėl taip vėlai sodybos languose dega šviesos. Privažiavę arčiau, pamatė, kad vyksta vakaruška. Tada keliese užėjo į vidų ir perspėjo, kad šitaip elgtis nederėtų, nes advento metas. Perspėjo ir išėjo, bet keletas partizanų pasiliko lauke prie namo paklausyt, kaip bus sureaguota į jų perspėjimą. Kai kurie jaunuoliai buvo nepatenkinti ir ėmė partizanus visaip koneveikti. Tada partizanai grįžo atgal į vidų, merginas paprašė sustot vienoj pusėj kambario, o

vyrus kitoj. Kai kuriems vyrams buvo įsakyta nusimauti batus ir kelnes. Vidury kambario pastatė suolą, ant jo paguldė namų šeimininkę kniūbsčią, užtraukė ant galvos sijoną, o vyrams liepė eiti keliais ir bučiuoti jai į pliką užpakalį. Po to apylinkėje greit pasklido kalbos, kas nutiko Uoginių kaime. Visiems buvo daug juoko.

P a s t a b a. Ir iš kitų šaltinių nustatyta, kad toks nutikimas tikrai buvo Uoginių kaime, Kosto ir Magdalenos Žakevičių sodyboje. Žakevičiai pokario metais gamino naminį alų ir tuo alumi viliojo kaimo jaunimą. Pasak to kaimo gyventojų, nors Žakevičiai ir buvo tikintys žmonės, bet jiems nebuvo svetimos ir liberalios pažiūros. Todėl ir atsitiko taip prieš tas Šv. Kalėdas. Tada niekas net neįtarė, kad šitaip būtų galėję padaryti tikrieji partizanai, visi manė, kad tai partizanų vardu prisidengusios Jackevičiaus gaujos darbas. – *R.K.*

Mūsų likimas jau buvo aiškus. Daug jaunesnio amžiaus vyrų, kuriems reikėjo eiti į sovietų armiją, norėjo ateiti pas mus. Mes juos įkalbinėjome, kad per dvejus metus galvos nenusuks, išliksite gyvi ir būsite reikalingi, kai bus laisva Lietuva. Vėliau paaiškėjo, kad mes jiems patarėme teisingai.

Kada jau jokių abejonių nebeliko dėl mūsų likimo, pradėjome išrašinėti pažymėjimus tiems žmonėms, kurie mums labiausiai padėjo, kai bus nepriklausoma Lietuva, kad jie būtų apdovanoti vienokiais ar kitokiais medaliais, ordinais, Vyčio kryžiais. Patys pasidarėme antspaudą. Ir tokie pažymėjimai su partizanų rinktinių bei tėvūnijų vadų parašais buvo patvirtinti ir įteikti žmonėms. Mes tikėjome, kad sovietinė diktatūrinė santvarka subyrės, nes ji savo žiaurumu pralenkė net Hitlerio diktatūrą. (Kai Lietuva atgavo nepriklausomybę, su tokiu pažymėjimu į Seimą kreipėsi vienas man pažįstamas žmogus dėl jo nuopelnų Lietuvai įvertinimo, tai jam buvo atsakyta, kad tokių popiergalių gali bet koks

durnius pateikti. Tai gal ir motinos, paaukojusios po du tris savo sūnus Lietuvai, yra kvailos?)

Kadangi paskutiniu metu mes jau manėme, kad anksčiau ar vėliau visi žūsim, pradėjome organizuoti „slapukų trejetukus". Tie slapukų trejetukai buvo užšifruoti. Buvo naudojami šifrai, kodai, viskas užšifruojama ir dedama į bidoną, po to slepiama, nes jeigu patektų į MGB rankas, daug žmonių nukentėtų.

Vėliau, kada *Saulius*–Bronius Žilys išėjo pas B.Krivicką į Biržų girią įkurti tėvūnijos, nes jis buvo paskirtas Žaliosios štabo tėvūnijos viršininku, mūsiškių liko dešimt vyrų:

1. Antanas Liukpetris-*Džiugas*. Žuvo Panevėžyje.
2. Pranas Miliauskas-*Zuikis*. Žuvo 1952 m. kautynėse netoli Stumbriškio.
3. Jonas Šaučiūnas-*Neris*.
4. Petras Šaučiūnas-*Petras, Žiogas*. Žuvo už Karsakiškio apie 1952-1953 m.
5. Julius Navakas-*Tilvikas*. Daugiausia laikėsi savo tėviškėje Vabalninko miške.
6. Antanas Tamulionis-*Žiemys*. Laikėsi su *Tilviku*. Felčeris. Žuvo apie 1952–1953 m.
7. Vytautas Pakaušis-*Gailis*.
8. Petras Navickas-*Kęstutis* iš Prūselių kaimo. Žuvo prie Vosniūnų miško, Marčiuškos kieme.
9. Bronius Žilys-*Saulius*.
10. ?

Mūsų – „Taujanio" – tėvūnija apėmė dalį Žaliosios girios nuo Stumbriškio girininkijos, kur kelias eina per Žaliąją nuo Panevėžio link Vabalninko į dešinę pusę iki Karsakiškio, o kairė pusė priklausė „Lapės" būriui.

Kad reikia kurti Biržų krašte „Pilėnų" tėvūniją, mes gavome nurodymą iš apygardos. Buvo gautas raštas, kuriame buvo nurodyta

atgaivint ryšį su Biržų krašto partizanais, kadangi 1951 m. apie Saločius ir Vaškus, atrodo, partizanų nebebuvo. Tada Žaliosios rinktinės vadas *Briedis*–Stasys Kulys mane paskyrė „Taujanio" tėvūnijos vadu, o *Saulių* pasiuntė į Biržų kraštą. Būriui vadovauti čia jau buvo bendras susitarimas. Ne taip, kad aš va paimsiu ir vadovausiu: ką pasakysiu, visi turės klausyti ir daryti. Buvo tariamasi bendrai, pagal situaciją, ir ne vien dėl kautynių taktikos ir strategijos, bet ir dėl gyvenimo, apsirūpinimo maistu, drabužiais.

Kautynių metu labai gerai orientuodavosi *Džiugas*, broliai Šaučiūnai, su kuriais mes visi jausdavomės drąsiai ir patikimai. Ypatingai narsus buvo Petras Šaučiūnas.

„Taujanio" tėvūnija apėmė keletą būrių: „Simo" būrį, „Vilko" būrio likučius, Daujėnų partizanų būrį, mūsų būrį ir Tautvilio Vaitiekūno būrį.

Žaliosios girią kirto pusiau vieškelis Panevėžys–Vabalninkas. Vienoj pusėj veikė „Simo" būrys, o kitoj mūsų būrys. Mūsų būrio teritorija buvo iki Panevėžio–Vabalninko kelio.

Kada *Saulius* išėjo, kartu su juo ir šifras, o archyvas buvo paslėptas atskirai. Šifro daugiau niekas neturėjo. Paskiau šifrą siuntė per Tautvilį Vaitiekūną, su kuriuo jis pateko tiesiai į MGB rankas.

Kada Vaitiekūnas buvo užverbuotas ir pradėjo dirbti rusams, aš nežinau, nes 1952 m. po kautynių mes buvome išblaškyti kas kur. Tuo metu buvo gautas iš apygardos raštas, tiksliau tai iš Šiaurės Rytų Lietuvos srities vado *Žalgirio*. Raštas buvo slaptas, kuriame parašyta: perskaičius sudeginti.

Mūsų buvo tokia ryšio sistema: dažniausiai susisiekdavome ne per žmones, bet per tam tikrus ryšio punktus, vadinamuosius „taškus", ypač miškuose. Kaimuose buvo jau kita sistema.

Paruošiamas atitinkamas „taškas", kuriame vienas būrys susižinome su kitais. Pavyzdžiui, mes vidury, ir mes žinome tik du taškus. Pamenu, ką tik iškrito sniegas. Eit jau buvo labai rizikinga,

bet man reikėjo eit su Vaitiekūnu, parodyt, kur mūsų ryšio „taškas" ir kur *Lapės* ryšio „taškas". Pagal esamas aplinkybes, tai kažkas ne visai logiška ir normalu. Aš net pagalvojau: velniava, kas čia darosi, kodėl tokia sistema?

Rašte buvo paaiškinta: jei vieną būrį sunaikina, kiti būriai netenka ryšio. Kad palaikytume ryšį, reikia „peršokt" į kitą būrį.

Ryšio „taškas" – tai buvo krūmas, medis, medžio drevė, ten padedamas užsuktas buteliukas su laišku. Per tokį ryšio „tašką" aš gavau iš Vaitiekūno laišką. Jis kvietė mane į susitikimą, atseit yra gautas raštas iš apygardos, būtinai reikia susitikt.

Tautvilį Vaitiekūną aš mačiau tuo metu, kai mane paėmė, po to mačiau Vilniuje, saugumo rūmuose, vėliau buvau sutikęs mieste, prasilenkėm, aš vienoj pusėj gatvės, jis kitoj, pasišnekėt neteko. Aš tiesiog nenorėjau jo ir matyti.

Vaitiekūnas važinėjo, kur norėjo, o man buvo uždrausta išvažiuoti. Už 80 kilometrų nuo Vilniaus gyveno mano brolis. Kartą anksti ryte sėdau į autobusą, nuvažiavau pas brolį ir tą pačią dieną grįžau. Paskiau mane čekistai išsikvietė ir klausinėjo, kur aš buvau išvažiavęs. Net nusistebėjau, kad jie taip viską smulkiai apie mane žino. Pagrasino, kad kitą kartą taip nesavavaliaučiau. Iki brolio mirties taip niekur ir nebuvau išvažiavęs iš Vilniaus.

Žalgiris man buvo mįslė. Pirmą kartą aš jį mačiau 1946 m. *Simo* stovykloje Žaliosios miške. Tuo metu buvo susirinkę apie 60 vyrų. Taip pat aš jį buvau sutikęs ir KGB rūmuose. *Žalgiris* per susitikimus miške daugiau šnekėdavo organizaciniais klausimais, kokių nors instrukcijų jis neduodavo. Kai mane paleido, aš jį dar buvau sutikęs Vilniaus mieste. Jis parodė man ranką, atseit buvęs persipjovęs venas ir bandęs nusižudyti, trys pirštai pritraukti. Jis manęs paklausė, kaip aš laikausi, to paties ir aš jo paklausiau. Tuo mūsų pokalbis ir baigėsi.

Kada mane apgyvendino Vilniuje, kaimynystėje gyveno mergina, medicinos seselė. Mes su ja išeidavom pasivaikščioti, nes aš

dar buvau nevedęs. Ji vieną kartą kažkaip prasitarė apie Broniuką, kuris išprotėjo, bet greit susigriebė. Aš jai sakau: „Stasyte, nebijok, mes galim šnekėt atvirai". Tada ji man ir papasakojo, kad tas Bronius nuo jos krašto, buvo miške, vėliau paimtas išprotėjo ir mirė.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Arch. Nr. 24988/3

Išrašai iš bylos Nr. 19262, kurioje PAKAUŠIS VYTAUTAS, Stasio, patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal RSFSR BK 58–1 a ir 58–11 straipsnius.

PAKAUŠIS VYTAUTAS, Stasio, gim. 1923 m. Prūselių kaime, Vabalninko rajone, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, lietuvis, išsilavinimas – 4 klasės, nepartinis, SSSR pilietis.

PAKAUŠIS 1946 m. perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į ginkluotą nacionalistinį ŽILIO būrį, kuris veikė Vabalninko rajono teritorijoje, ir išbuvo tam būry iki jo sulaikymo 1953 m. kovo 28 d.

Būdamas būryje, buvo „GEDIMINO" tėvūnijos vadu, kuri priklausė „ŽALIOSIOS" rinktinei, „VYČIO" apygardai. Ginkluotas buvo šautuvu ir pistoletu.

P a s t a b a. Dokumentuose išvardinta keletas nutarimų dėl Pakaušio arešto, ten, be kita ko, pažymėta:

„... Kadangi PAKAUŠIS Lietuvos SSR MVD 2-N valdybos panaudojamas operatyvinėse priemonėse, todėl taikyti jam kokias nors tardymo priemones operatyviniu požiūriu netikslinga.

Tardymą pagal PAKAUŠIO VYTAUTO bylą sustabdyti, kol bus jis naudojamas operatyvinėse priemonėse". – *R.K.*

AKTAS

1953 m. kovo 28 d. Kupiškis

Mes, žemiau pasirašę – Lietuvos SSR 2-N MVD valdybos I-o skyriaus, I-o poskyrio viršininko pavaduotojas vyr. leitenantas DOMBROVSKIJ ir to paties skyriaus viršininko pavaduotojas vyr. leitenantas STAŠKEVIČIUS, surašėme šį aktą dėl to, kad š.m. kovo mėn. naktį iš 27 d. į 28 d. Kupiškio rajone, Oniūnų kaimo ribose buvo įvykdyta čekistinė operacija, kurios metu paimtas gyvas banditų „GEDIMINO" tėvūnijos vadas PAKAUŠIS VYTAUTAS, Stasio, gim. 1923 m. Vabalninko rajone, Prūselių kaime, slapyvardžiai „GAILIS" ir „AUDRYS".

Asmens kratos metu iš PAKAUŠIO paimta:

1. Vokiškas šautuvas Nr. 40 B 359 – 1 vnt.
2. Pistoletas „Parabelum" Nr. 5304 – 1 vnt.
3. Žiūronas Nr. 51384 – 1 vnt.
4. Vokiško šautuvo šovinių – 50 vnt.
5. Parabelio šovinių 9 mm – 18 vnt.
6. Banditų laiškai – 12 lapų
7. Knygutė su banditiškom priesaikom – 1 vnt.
8. Banditiška maldaknygė – 1 vnt.
9. Užrašų knygutė – 1 vnt.

Paimti daiktai visi įrašyti į aktą, pretenzijų ir skundų neturiu.

(PAKAUŠIS)

Parašai: ZENIAKIN
DOMBROVSKIJ
STAŠKEVIČIUS

P a s t a b a. Po aktu įstrižai ranka užrašyta:

„ginklai, įrašyti šitame akte, naudojami operatyvinėse priemonėse ir kartu su kitais daiktais laikomi MVD 4-oje valdyboje". – *R. K.*

4-os valdybos vyr. operatyvinis įgaliotinis
vyr. leitenantas (parašas neišskaitomas)

1953 07 30

Iš PAKAUŠIO VYTAUTO asmeninių parodymų

1953 m. kovo 28 d. Apklausą veda
Kupiškis vyr.leitenantas DOMBROVSKIJ

... Mano vadovaujamą „GEDIMINO" tėvūniją sudaro penki būriai, iš viso iki 20 banditų.

„ŽALGIRIO" būrys

1. LIUKPETRIS ANTANAS-"DŽIUGAS", „VYTENIS", būrio vadas, ginkluotas rusišku šautuvu ir pistoletu „Nagan".

2. KAIRYS VALENTINAS-"GEGUŽIS", 20 m. amžiaus, skyriaus viršininkas.

3. ŠAUČIŪNAS PETRAS-"ERELIS", 22 m. amžiaus, būrio ūkio dalies vedėjas. Pastaruoju metu veikia „ŽAIBO" būryje.

4. TAMULIONIS ANTANAS-"ŽIEMYS", „GEDIMINAS", tėvūnijos štabo viršininkas, slapstosi Mikėnų kaimo teritorijoje, ryšys su juo palaikomas per pašto dėžutę, kuri yra Žaliosios miške,netoli Uoselių kaimo, Vabalninko rajone.

5. VALECKAS JULIUS-"LIUDAS", „RAMOJUS", tėvūnijos ūkio dalies viršininkas.

6. NAVAKAS JULIUS-"LAISVŪNAS", „TILVIKAS", gim. 1910 m., štabo rinktinės visuomeninės dalies viršininkas.

7. VIRBICKAS ALFONSAS-"DANGIS", „ŠAULYS", 25 m. amžiaus, štabo rinktinės visuomeninio skyriaus viršininkas. Slapstosi „PILĖNŲ" tėvūnijos KOSTO būryje. (Čia turimas omenyje Kosto Kregždės-*Piršlio* būrys. – *R.K.*) Ryšys su juo palaikomas per „ZUBRĮ".

„VANAGO" būrys

1. ŠUKYS LIONGINAS-"PERKŪNAS", būrio vadas.

2. BAČELIS EDVARDAS-"GĖBELSAS", eilinis banditas. Ryšys su juo palaikomas per pašto dėžutę, esančią Karsakiškio miške, per ryšininkę, vardu ZOSĖ (Apšegienė – *R.K.*), kuri gyvena Mieliškių kaime. 1952 m. jie du kartus organizavo mūsų susitikimą su LIONGINO būriu.

„ALGIRDO" būrys

1. ŽEIMYS JONAS-"BITINAS", „LAIMUTIS".

2. MAŽYLIS KAZYS-"KAZOKAS", skyriaus viršininkas.

3. MAŽYLIS ANTANAS-"DŪMELIS" (KAZIO brolis).

Ryšys su „ALGIRDO" būriu palaikomas per pašto dėžutę, kuri paslėpta Žaliosios miške netoli kelio, šiaip vadinamo TOTORKELIU. Be to, su „BITINO" būriu galima susižinoti per Pumpėnų valsčiuje, Kerbušių kaime gyvenantį banditų rėmėją RADINĄ.

Būrys veikia buvusioje Pumpėnų valsčiaus teritorijoje, trikampyje Pumpėnai–Daujėnai–Stanioniai.

„ŽAIBO" būrys

1. SIRBIKAS JONAS-"ŽOLYNAS", gim. 1922 m., būrio vadas, kilęs iš Pasvalio rajono, Vidugirių kaimo.

2. TEKUTIS PETRAS-"DRĄSUTIS", skyriaus vadas, gim. 1925 m. Biržų rajone, Daumėnų kaime.

3. ŠAUČIŪNAS JONAS-"NERIS", „KADUGYS", gim. 1921 m.

4. ZDANAVIČIUS JUOZAS-"DRAGŪNAS", „VYTURYS", gim. 1929 m.

Be to, „ŽAIBO" būryje prisilaiko ir ŠAUČIŪNAS PETRAS-"ERELIS", atėjęs iš „ŽALGIRIO" būrio.

„ŽAIBO" būrys veikia Paberžės, Saločių, Vaškių ir retkarčiais Krinčino bei Pasvalio valsčiuose.

Ryšys su „ŽAIBO" būriu palaikomas per VALECKĄ ADOLFĄ-"LIUDĄ", „RAMOJŲ", kuris pastaruoju metu slapstosi KOSTO (KREGŽDĖS-"PIRŠLIO") grupėje „PILĖNŲ„ tėvūnijoje. Ryšį su „KOSTO" grupe žino „ZUBRYS"–VAITIEKŪNAS TAUTVILIS.

„EIMUČIO" būrys

1. VAITIEKŪNAS TAUTVILIS-"VĖJELIS", „ZUBRYS", būrio vadas.

2. VOGULIS VYTAUTAS-"DAGILIS", eilinis banditas.

3. REKAŠIUS BENJAMINAS-"PUIKUTIS".

4. GURKLYS STASYS-"BARSUKAS", „RŪSTUTIS", gim. 1919 m.

5. NAVARSKAS BRONIUS-"PABĖGĖLIS", „VASARIS", gim. 1926 m. Siaurių kaime, Kupiškio rajone, būry nuo 1952 m. vasario mėn. Slapstosi kartu su GURKLIU.

6. VANAGAS PETRAS, gim. 1915 m. Byčių kaime, Kupiškio rajone, buvęs policininkas. Nuo 1944 m. iki 1950 m. birželio mėn. veikė vienas, vėliau ėmė slapstytis kartu su GURKLIU ir NAVARSKU. Be to, kartu su šiais banditais nuo 1951 m. rudens pastoviai slapsčiausi ir aš – PAKAUŠIS VYTAUTAS.

Bunkeris, kuriame aš kartu su GURKLIU, NAVARSKU ir VANAGU slapsčiausi, yra pas Siaurių kaimo gyventoją, banditų rėmėją ZUOZĄ BRONIŲ Kupiškio rajone. Bunkeris įrengtas apie 1948 m. po grindimis gyvenamam name.

VANAGAS iki 1948 m. ZUOZOS BRONIAUS ūkyje turėjo įsirengęs bunkerį sode šalia gyvenamo namo. Tame bunkeryje slapstėsi banditai VYTAUTAS ir ALKSNIUKAS. Pastarasis paimtas gyvas 1946-ais ar 1947-ais metais. Tai man žinoma iš paties ZUOZOS BRONIAUS ir jo šeimos narių.

1953 m. kovo 25 d. aš iš anksčiau nurodyto bunkerio išėjau, o GURKLYS, NAVARSKAS ir VANAGAS liko ten pat. Aš manau, kad šiuo metu jie slapstosi tame pačiame bunkeryje pas ZUOZĄ BRONIŲ, nes prieš tai iš jo išeiti neketino.

ZUOZOS BRONIAUS šeimą sudaro šie asmenys:

Žmona – ZUOZIENĖ PAULINA, gim. apie 1915 m., jos slapyvardis „ŠARKA".

Sūnus – ZUOZA ALFONSAS-"TIGRAS", gim. 1927 m.

Duktė – ZUOZAITĖ BIRUTĖ-"SAULUTĖ", 18 m. amž.

Tėvas – ZUOZA BRONIUS-"DIDVYRIS", gim. 1908 m.

Visi ZUOZOS šeimos nariai žinojo, kad minėtame bunkeryje slapstosi banditai GURKLYS, NAVARSKAS, VANAGAS ir aš – PAKAUŠIS.

ZUOZOS aprūpindavo mus maisto produktais ir vykdė įvairias užduotis. Kaip aktyvūs banditų rėmėjai visi ZUOZŲ šeimos nariai apdovanoti įvairiais pasižymėjimo ženklais:

ZUOZIENĖ ir dukra BIRUTĖ apdovanotos rinktinės vado pasižymėjimo lapais.

ZUOZIENĖ – I-o ir II-o laipsnio medaliais.

ZUOZAITĖ – I-o laipsnio medaliu.

Joms išduoti pažymėjimai.

ZUOZA BRONIUS ir ZUOZA ALFONSAS pristatyti apygardos vadui apdovanoti, bet įsakymo apie apdovanojimą dar negavo.

Apie tai, kad ZUOZOS BRONIAUS ūkyje Siaurių kaime yra bunkeris ir jame slapstosi banditai, žinojo:

ALEKNA BRONIUS-"TĖVAS", apie 30 m. amžiaus, gyvenantis Kupiškio rajone, Oniūnų kaime. ALEKNA palaikė ryšį tarp „BARSUKO" ir „ZUBRIO" būrių.

Kaip aktyvus ryšininkas apdovanotas ženklais – I-o ir II-o laipsnio medaliais, jam išduotas atitinkamas pažymėjimas

ALEKNAITĖ STASĖ-"NAŠLAITĖ" ar „NASTURKA" (slapyvardžio tikslaus nepamenu), gim. 1926 m., ALEKNOS BRONIAUS sesuo, gyvena kartu su juo, ji yra „BARSUKO" ir „ZUBRIO" ryšininkė, ne kartą nešė į ZUOZOS namus banditams laiškus ir žinojo, kad pas jį yra bunkeris. Kaip aktyvi banditų ryšininkė apdovanota I-o ir II-o laipsnio medaliais. Taip pat jai išduotas atitinkamas pažymėjimas.

VANAGIENĖ ONA, apie 30 m. amžiaus, gyvena Kupiškio mieste, bandito VANAGO PETRO žmona. VANAGIENĖ O. žino šį bunkerį ir kelis kartus į jį buvo atėjusi. Ji dažnai ateidavo ir savo vyrui atnešdavo maisto produktų bei drabužių. Retkarčiais pats ZUOZA eidavo pas VANAGO žmoną ir iš jos atnešdavo maisto produktų.

Be to, 1951–52 m. žiemą pas VANAGĄ buvo atvažiavęs į susitikimą kažkoks senis, apie 60 m. amžiaus, šviesus, plika galva, rodos, vardu ANTANAS. ZUOZA ir jo šeima ANTANĄ priėmė kaip pažįstamą žmogų. VANAGAS su juo kalbėjosi apie žmoną ir buitine tema.

(parašas PAKAUŠIO išskaitomas)

1953 m. balandžio 1 d.
Kupiškis

Mano tėvas – PAKAUŠIS STASYS, gim. 1877 m., motina – PAKAUŠIENĖ BARBORA, gim. 1885 m., brolis – PAKAUŠIS JONAS, gim. 1918 m., 1947 m. už ryšį su banditais ištremtas iš Lietuvos, brolis – PAKAUŠIS PRANAS, gim. 1920 m., vokiečių okupacijos metais tarnavo savisaugos daliniuose, 1944 m. pasitraukė kartu su vokiečiais ir gyveno Vakarų Vokietijoje.

Dėdė – ŠVENČIONIS POVILAS, 65 m. amžiaus, už ryšį su banditais 1948 m. ištremtas iš Lietuvos. Dėdė – ŠUKYS ANTANAS, 50 m. amžiaus, už ryšį su banditais ištremtas iš Lietuvos. Dėdė – BURBULIS

VYTAUTAS, gim. 1915 m., kaip banditų rėmėjas ištremtas iš Lietuvos 1948 m.

1941 m. vokiečių okupacijos metu įstojau į savisaugos dalinį, o po to stojau į Plechavičiaus armiją.

1944 m. pavasarį generolo Plechavičiaus armija buvo išvaikyta, o aš pervestas į vokiečių statybinį batalioną, kuris statė aerodromų įrengimus Vokietijos teritorijoje.

1945 m. po vokiečių armijos sutriuškinimo aš patekau į amerikiečių nelaisvę, o po to buvau perduotas prancūzams ir atgabentas į perkeltųjų lagerį Vokietijoje, prancūzų zonoje.

1945 m. rudenį kaip repatriantas grįžau į Lietuvą. Bijodamas arešto dėl tarnybos savisaugos daliniuose ir Plechavičiaus armijoje, perėjau į nelegalią padėtį, o 1946 m. įstojau į banditų būrį eiliniu.

1951 m. buvau paskirtas būrio vadu, o nuo 1952 m. rugpjūčio mėn. iki sulaikymo dienos buvau „GEDIMINO" tėvūnijos, kuri įeina į „ŽALIOSIOS" rinktinės sudėtį, vadu.

Kaip jau minėjau, „GEDIMINO" tėvūniją sudarė penki būriai, iš viso iki 20 banditų.

Buvau ginkluotas vokišku šautuvu ir pistoletu „Parabelum", turėjau slapyvardžius „GAILIS" ir „AUDRYS".

Su būriais, kurie priklausė mano vadovaujamai tėvūnijai, ryšys buvo palaikomas tokiu būdu:

1. „ŽAIBO" būrys.

Šiame būryje slapstosi „ERELIS", kuris anksčiau priklausė „ŽALGIRIO" būriui. „ERELIS" žino „ŽALGIRIO" būrio pašto dėžutę Žaliosios miške Uoselių kaime ir, artėjant pavasariui, į šią dėžutę turi padėti laišką ir nurodyti, kokiu būdu jį galima rasti.

Be to, ryšiui su „ŽAIBO" būriu yra ryšio punktas, kurio laikytojas PAKAUŠIS ALBINAS, 40 m. amžiaus, gyvenantis Velniakių kaime, Panevėžio rajone.

Pas PAKAUŠĮ „ERELIS" arba jo brolis „NERIS" turi atsiųsti laišką ir nurodyti susitikimo vietą.

Ryšio liniją su „ŽAIBO" būriu taip pat žino ir „LIUDAS", kuris pastaruoju metu yra „PILĖNŲ" tėvūnijoje, KOSTO (KREGŽDĖS) būryje, ir balandžio mėn. turi ateiti į Žaliosios mišką, į „ŽALGIRIO" būrį, kuriam jis priklauso.

2. „ŽALGIRIO" būrys.

„ŽALGIRIO" būrį sudaro septyni banditai, bet, artėjant žiemai, beveik visi išsivaikščiojo ir perėjo į kitus būrius: „LAISVŪNAS", „DANGIS" ir „LIUDAS" išėjo į KOSTO būrį Vabalninko raj. teritorijoje, „ERELIS" perėjo pas savo brolį į „ŽAIBO" būrį. Savam rajone liko tik trys: „DŽIUGAS", VALENTINAS ir „ŽIEMYS", kurie slapstosi Žaliosios miške. Aš taip pat slapsčiausi „ŽALGIRIO" būryje ir žinau pašto dėžutę, kuri yra Žaliosios miške netoli Uoselių kaimo, Vabalninko rajono ribose. Artėjant pavasariui, apie balandžio vidurį, visi banditai iš „ŽAIBO" būrio turi grįžti į Žaliosios mišką ir per pašto dėžutę, palikdami joje laiškus, susiieškoti vienas kitą.

Pavasarį šią dėžutę tie, kurie pastoviai gyvena Žaliosios miške, – „DŽIUGAS", VALENTINAS ir „ŽIEMYS" – dažnai tikrina. Kitos ryšio linijos su „ŽALGIRIO" nariais nebuvo.

3. „ALGIRDO" būrys.

„ALGIRDO" būrį sudaro trys banditai, visi jie slapstosi kartu vienoj vietoj. Ryšiui palaikyti su jais yra pašto dėžutė, kuri paslėpta Žaliosios miške netoli nuo kelio, sąlygiškai vadinamo TOTORKELIU. Be to, su „ALGIRDO" būriu galima susisiekti per ryšio punktą, kuris yra pas Pumpėnų valsčiaus, Kerbušių kaimo gyventoją RADINĄ.

4. „VANAGO" būrys.

„VANAGO" būrį sudaro trys banditai: „PERKŪNAS", „GĖBELSAS", kartu su jais slapstosi ir rinktinės vadas „VISVALDAS". Ryšys su šiuo būriu palaikomas per pašto dėžutę, esančią Karsakiškio miške, ir per ryšio punkto laikytoją – ryšininkę, vardu ZOSĖ, gyvenančią Panevėžio rajone, Mieliškių kaime.

5. „EIMUČIO" būrys.

Su „EIMUČIO"-"ZUBRIO" būriu ryšys palaikomas per ryšininkę

KRISIŪNAITĘ VANDĄ-"LELIJĄ", gyvenančia Kupiškio rajone, Oniūnų kaime.

„ZUBRYS" pastaruoju metu palaiko ryšį su būriais, veikiančiais Pandėlio ir Vabalninko rajonų teritorijose, tuo pačiu su KOSTO būriu ir „PILĖNŲ" tėvūnijos štabu. Kokiu būdu jis tą ryšį palaiko, aš nežinau.

Iki 1952 m. rudens su „ŽALIOSIOS" rinktinės štabu aš ryšį palaikiau per LIONGINO brolį. Laiškais apsikeisdavom ir susitikimus organizuodavom per pašto dėžutę.

Nuo 1958 m. rudens iki mano sulaikymo dienos su rinktinės štabu ryšį palaikiau per KRISIŪNAITĘ VANDĄ-"LELIJĄ". Korespondenciją ji nešdavo į Panevėžį ir perduodavo „VISVALDO" ryšininkams.

1953 m. balandžio 15 d.
Kupiškis

Mano vadovaujamos tėvūnijos teritorijoje rezervinių būrių nebuvo. Tačiau yra keletas aktyvių ryšininkų bei rėmėjų. Aš išvardinsiu aktyvesnius ryšininkus ir rėmėjus, kurie už aktyvią veiklą apdovanoti pasižymėjimo ženklais:

1. PAKAUŠIS ALBINAS-"DIDŽIULIS", apie 45 m. amžiaus, gyvena Panevėžio rajone, Velniakių kaime. Aktyvus banditų rėmėjas, užverbuotas „NEMUNO" 1950 m. pavasarį. Nuo to laiko A.PAKAUŠIS nuolatos palaikė ryšį su „DŽIUGU", „ERELIU", „LIUDU" ir kitais. Aprūpino juos maisto produktais ir slėpė juos savo namuose. Nuo 1951 m. rudens pas PAKAUŠĮ pastoviai slapstosi „ERELIO" motina ir ŠAUČIŪNIENĖ.

1951 m. pavasarį PAKAUŠIS ALBINAS kartu su „ERELIU", „DŽIUGU", „LIUDU" ir manimi – „AUDRIUMI" dalyvavo „PALAUKIŲ" kolchozo apiplėšime. Nakties metu pagrobėme 5 maišus kolchozo bulvių, kurios buvo laikomos pas Palaukių kaimo gyventoją VIZBARIENĘ. PAKAUŠIS ALBINAS VIZBARIENEI nesirodė, su arkliu stovėjo už daržinės. Aš su kitais banditais sukrovėm bulves į PAKAUŠIO ALBINO

vežimą, o jis jas nuvežė į savo namus. Po to mes tas bulves paėmėm ir nusivežėm į stovyklą.

Be to, PAKAUŠĮ ALBINĄ mes naudojome kaip ryšio punkto laikytoją ryšiui su „ŽAIBO" būriu.

Noriu papildyti, kad PAKAUŠIS ALBINAS yra Žaliosios miško eigulys, jo prižiūrimoje miško teritorijoje ilgą laiką buvo įrengta banditų stovykla. Ar apie ją ką nors žinojo PAKAUŠIS, man nėra žinoma.

2. BURBULIS VYTAUTAS, 48 m. amžiaus, gyvena Vabalninko rajone, Sodelių kaime, užverbuotas banditų vado „AUDRŪNO" 1947 m.

V. BURBULIS yra aktyvus banditų rėmėjas. 1946–47 m. žiemą jo ūkyje buvo įrengtas bunkeris, kuriame slėpėsi „ŠIRŠĖ" (žuvęs).

3. KRISIŪNAITĖ VANDA, Petro,-"LELIJA", gim. 1927 m., gyvena Kupiškio rajone, Oniūnų kaime. Ji yra ryšininkė tarp „ZUBRIO", „RŪSTUČIO" ir „ŽALIOSIOS" rinktinės štabo. Užverbuota 1950 m. banditų vado „NEMUNO".

4. MELAIKA ALEKSAS (vardas netikslus), 58 m. amžiaus, gyvena Vabalninko rajone, Daukniškių kaime. Užverbuotas būrio vado „KĘSTUČIO" ryšininku 1946 m.

Nuo 1946 m. iki 1949 m. MELAIKA žinojo banditų stovyklas miške ir pagal jų užduotis rinko ir perdavinėjo į būrį žinias apie rusų kariuomenės ir l.g. pasirodymą banditų slapstymosi teritorijoje.

5. UCINAVIČIUS POVILAS-"DRĄSUTIS", 35 m. amžiaus, užverbuotas vado „AUDRŪNO" ir „KĘSTUČIO". UCINAVIČIUS yra ryšininkas tarp šių vadų. 1947 m. UCINAVIČIUS būrio vadui „AUDRŪNUI" perdavė belgišką pistoletą 7,65 kalibro. UCINAVIČIUS su „AUDRŪNU", „SAULIUMI" ir kitais susitikinėjo sutartose vietose. 1950 m. UCINAVIČIUS persikėlė gyventi į Panevėžį, nuo to laiko apie jo ryšį su banditų vadu „AUDRŪNU" aš nieko nežinau. Iki 1950 m. jis gyveno Vabalninko rajone, Grundiškio kaime ir dirbo eiguvoje.

6. ZUOZA BRONIUS-"DIDVYRIS", 45 m. amžiaus, gyvena Kupiškio rajone, Siaurių kaime. Laiko „RŪSTUČIO" būrio bunkerį, palaiko ryšį su banditais ir juos slepia nuo 1946 m.

7. ZUOZIENĖ PAULINA-"ŠARKA", 45 m. amžiaus, yra „RŪSTUČIO" būrio bunkerio laikytoja. Jos namuose banditai slapstėsi nuo 1946 m.

8. ZUOZA ALFONSAS, Broniaus,-"TIGRAS", 28 m. amžiaus, gyvena Kupiškio rajone, Siaurių kaime. Užverbuotas ryšininku „RŪSTUČIO" 1946 m. Nuo to laiko per jį „RŪSTUTIS" palaikė ryšį su manimi ir būrio vadu „ZUBRIU". Laiškus jis perduodavo per ryšininkę „NAŠLAITĘ" ir jos brolį „TĖVĄ"–ALEKNĄ BRONIŲ.

9. ZUOZAITĖ BIRUTĖ, Broniaus-"SAULUTĖ", 18 m. amžiaus, gyvena Siaurių kaime, yra aktyvi rėmėja, pastoviai gamino banditams maistą ir vykdė kitus jų nurodymus.

10. ALEKNAITĖ STASĖ-"NAŠLAITĖ", gyvena Kupiškio rajone, Oniūnų kaime, užverbuota „RŪSTUČIO" ryšininke 1950 m. Palaikė ryšį tarp „RŪSTUČIO" ir „ZUBRIO". Žinojo „RŪSTUČIO" bunkerį, kuris buvo įrengtas ZUOZOS BRONIAUS ūkyje. Laiškus, adresuotus „RŪSTUČIUI", ji perduodavo tiesiog ZUOZAI BRONIUI ir asmeniškai banditams. Adresuotus „ZUBRIUI", nešdavo KRISIŪNAITEI VANDAI, o toji perduodavo „ZUBRIUI".

11. ALEKNA BRONIUS-"TĖVAS", 32 m. amžiaus, gyvena Kupiškio rajone, Oniūnų kaime. Iki 1949 m. jis gyveno nelegaliai, o po to legalizavosi ir 1950 m. jį „RŪSTUTIS" užverbavo ryšininku. Jis palaikė ryšį tarp „RŪSTUČIO" ir „ZUBRIO" per KRISIŪNAITĘ VANDĄ.

Tvirtinu:
Lietuvos SSR Vidaus reikalų
ministras papulkininkis
/VILDŽIŪNAS/ Parašas

1953 m. liepos 27 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1953 m. liepos 23 d. Vilnius

Aš, Lietuvos SSR, MVD 4-os valdybos 3-io skyriaus oper. įgaliotinis vyr. leitenantas POPOV, peržiūrėjęs tardymo byloje Nr. 19262 esančią medžiagą, pagal kurią kaltinamas:

PAKAUŠIS VYTAUTAS, Stasio, gim. 1923 m. Vabalninko rajone, Prūselių kaime, kilęs iš valstiečių vidutiniokų, lietuvis, išsilavinimas – 4 klasės, nepartinis, SSSR pilietis,

už padarytus nusikaltimus numatytas RSFSR BK 58–I a ir 58–11 str.

RADAU:

PAKAUŠIS, bijodamas arešto dėl tarnybos savisaugos dalinyje vokiečių okupacijos metais, 1946 m. perėjo į nelegalią padėtį ir įstojo į ginkluotą nacionalistinį ŽILIO būrį, veikiantį Vabalninko rajono teritorijoje, kur iki 1952 m. rugsėjo mėn. buvo eiliniu banditu, o po to buvo paskirtas „GEDIMINO" tėvūnijos vadu „ŽALIOSIOS" rinktinėje, „VYČIO" apygardoje ir vadovavo jai iki 1953 m. kovo 28 d., t.y. iki sulaikymo dienos.

Apklausos metu PAKAUŠIS teikė smulkius parodymus apie savo nusikalstamą veiklą tuo metu, kada jis veikė būryje, po to buvo aktyviai naudojamas jam žinomų banditų vadų ir eilinių pogrindžio dalyvių paieškoje. Ryšium su tuo tardymas jo byloje buvo laikinai nutrauktas.

Rengtų priemonių dėka, aktyviai dalyvaujant PAKAUŠIUI, buvo paimta ir likviduota keletas banditų vadų ir ginkluoto nacionalistinio pogrindžio dalyvių.

Šiuo metu PAKAUŠIS naudojamas operatyvinėse priemonėse, todėl jo tolimesnis laikymas arešte neigiamai atsilieps vykdomoms priemonėms ginkluoto pogrindžio vadų ir jų dalyvių paieškoje.

NUTARIAU:

Tardymą PAKAUŠIO VYTAUTO, Stasio, byloje nutraukti ryšium su operatyvine veikla, o kaltinamąjį PAKAUŠĮ paleisti.

Šio nutarimo kopiją nusiųsti į Lietuvos SSR, MVD I-ą spec. skyrių ir Lietuvos pasienio apygardos kariniam prokurorui.

Pasirašo:

Vyr. leit. POPOV
Vyr. leit. KASAUSKAS
Vyr. leit. STAŠKEVIČIUS
Majoras RASLANAS

P a s t a b a. Bylos pabaigoje yra paties Vytauto Pakaušio ranka parašytas raštas dėl jo atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės. Po visų šitų čekistinių „malonių" jis į laisvę išėjo su dvigubai pailgėjusia nauja pavarde. – *R.K.*

RAŠTAS

Aš, PAKAUŠIS – LUKYS – LUKENSKAS VYTAUTAS – JONAS, Stasio, asmeniškai supažindintas su TSRS Aukščiausiosios Tarybos Nutarimu Nr. 134/7 1956 m. kovo mėn. 2 d. apie suteiktą malonę atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės už nusižengimus praeityje.

Pakaušis – Lukys – Lukenskas
1956 m. balandžio 10 d.

Pasakoja BRONIUS (BALYS) NAVARSKAS

Užrašyta Panevėžyje
1993 12 16

Atėję bolševikai labiausiai užerzino žmones iš vienų atimdami, kitiems atiduodami žemės sklypus. Jei kuris turėjo daugiau, iš to atėmė ir atidavė vargingiau gyvenantiems, o paskiau suvarė visus į kolchozą, nebeskyrė nei vienų, nei kitų. Tada jau nebeklausė, ar tu daugiau, ar mažiau žemės turi, eik, ir gana. Tokia bolševikų politika baisiai sukiršino žmones.

Šeimoje mes buvom penki broliai ir viena sesuo. Žemės tėvai Siaurių kaime, Kupiškio rajone turėjo 11 ha.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu buvo organizuojama Plechavičiaus armija. Ir mes dviese iš kaimo su Vilium Jakučioku išėjom savanoriais į tą armiją. Tėvai tam pritarė, sakė, geriau jau savoj žemėj tarnaut, negu išgrūs kur nors į Rytų frontą. Reikėjo metrikų. Nuvažiuoju išsiimti metrikų, pasirodo, metrikuose užrašytas mano vardas Bronius, o kaime ir namuose vadino Baliu. Atvažiuojam su Vilium į Panevėžį ir įstojam Plechavičiaus armijon. Apgyvendino mus Ramygalos gatvėje buvusioj žydų iškaloj. Čia davė prancūziškus šautuvus, maždaug po šimtą šovinių maišeliuose. Kartą pakėlė anksti ryte – pasirodo, netoli Raguvytės raudonieji partizanai uždegė kažkokį dvarelį. Susodino į siaurojo geležinkelio traukinuką ir nuvežė link Raguvytės. Išlaipino. Išsidėstėm plačiom linijom ir siautėm visą mišką. Nieko mes ten neradom, kažkokį vieną senioką vytis kertantį, tai tą sulaikėm. Gal dvi paras po tą mišką paklaidžiojom ir grįžom į namus.

Už savaitės ateina iš Kauno žmogus ir sako:

– Vyrai! Bėkit! Mus nori paimti vokiečiai. Marijampolėje plechavičiukus jau nuginklavo...

Tada – duok Dieve kojas: vieni su šautuvais, kiti be šautuvų į namus. Taip mes ir išsigelbėjom.

Netrukus atėjo bolševikai. Labai visi pergyvenom, ypač jaunimas. Į skrebyną išėjo tik vienas Petruliokas, bet ir tas ne bolševikams tarnaut. Būdavo, prisivagia šovinių tam skrebyne ir neša partizanams, kartais ir ginklų atnešdavo. Vienas ant arklio joja per kaimą, tai per daug jau buvo visiems įtartina. Atsivežė kartą rusai jį į kaimą, peršovė ir paliko, po to dar paleido gandus, kad partizanai jį peršovė.

Kadangi žmonės buvo nepatenkinti bolševikais, jaunimas iškart ėmėsi ginklo ir nutarė priešintis. Susirinkdavom pas ką nors gryčioj ir tardavomės, planuodavom – ką daryt, kaip priešintis okupantams.

Mūsų kaimo vyrai pradžioje susibūrė į vieną būrį, kuriam vadovavo buvęs vokiečių desantininkas Povilas Samuolis-*Juodas Ponas*. Susirinkdavome didelis būrys. Bet paskui, kada teko patirt pirmą krikštą, susidūrėm su bolševikų kariuomene, daugelis išsiskirstė; vieni pabijojo, kiti legalizavosi, išsigando žudynių. Taip mes su *Juodu Ponu* išsiskyrėm. Jis patraukė kažkur arčiau Žaliosios, o mūsiškiai daugumas pradėjo registruotis, maždaug apie 1945–46 m. ir aš registravausi. Iš mūsų kaimo į mišką buvom išėję dviese: aš ir toks Povilas Dūda.

1952 m. likimo keliai mane vėl atvedė į mišką. Tada jau daugelis partizanų buvo žuvę, paskutiniai likučiai bebuvo likę tų narsių vyrų. Kad likimas taip susiklostė, už tai galiu „padėkoti" tam senam mūsų krašto partizanui Kregždei-*Hitleriui*, kuris paskutiniaisiais partizanavimo metais, kaip žinia, pateko į MGB nagus, buvo užverbuotas ir dirbo tą juodą darbą.

Tai buvo 1952 m. Pas mane užėjo partizanas Kazys Kregždė-*Hitleris* su keliais man nepažįstamais, irgi neva partizanais, ir paprašė, kad aš jiems atiduočiau automatą (vokišką). Aš gyniausi, kad jokio automato neturiu (iš tikro aš jį turėjau). Kai išėjo tie

partizanai, aš perspėjau brolį: jei ateis Kregždė ir reikalaus automato, ginkis ir sakyk, jog mes jokio automato neturim. Kregždė liepė, kad kitą dieną ateičiau pas Povilą Kirdą Žegunių kaime, jie ten būsią, tada jis man kai ką pasakysiąs.

Kaip buvo sutarta, kitą dieną po pietų aš nueinu pas Povilą Kirdą. Šeimininkas nuveda mane į tvartą. Ten šitie „partizanai" su Kregžde sėdi. Gerai nepamenu, berods vienas iš Voguliokų ir Vytautas Šinkūniokas, iš viso trys.

Kregždė parašė laišką, suvyniojo ir užkišo, praardęs kelnių siūlę. Tą laišką jis nurodė nunešt pas vieną kolchozo pirmininką. Už Noriūnų, į Kupiškio pusę. Iš laiško turinio supratau, kad Kregždė reikalavo kažkokios pinigų sumos. Nuvežiau dviračiu aš tą laiškelį, padaviau pirmininkui ir grįžau namo. Už kelių dienų pradėjo mane šaukinėti į Kupiškį. Vieną šaukimą gavau, kitą. Nueinu, na ir pradėjo kamantinėti. Kalbino lietuviškai net keturi susėdę už stalo. Išlaikė iki vakaro. Vakare išvedė laukan, vienas eina priekyje, kitas iš paskos, tas paskutinis perspėjo:

– Kur pirmutinis eis, ten ir tu eik, nė žingsnio į šalį, su niekuo nesikalbėk.

Nuvedė Siaurio naman. Čia ėmė klausinėt apie kaimynus, apie Vytautą Vogulį, kur jis yra ir t.t.

Vėlai paleido į namus. Galva sukasi, nežinau ką daryt, nes davė užduotį rinkti žinias apie kaimynus, pasekt partizanus. Kitą dieną liepė eit vėl į Kupiškį. Bet aš jau nebenuėjau, norėjau susitikti Kregždę, pasitart su juo, ką man toliau daryt, bet jų niekur neradau ir nesutikau. Tada nutariau nueit pas tuos, kuriuos aš žinojau: pas Petrą Vanagą, Stasį Gurklį, Vytautą Pakaušį-*Gailį*. Jie slapstėsi bunkeryje. Įėjau į gryčią, o jie kaip tik iš bunkerio buvo išlindę. Tuoj prie manęs pripuolė ir ėmė klausinėt, koks reikalas. Aš jiems viską papasakojau. Jie man pasakė: jei dar susitiksi Kregždę, tai iš jo rankų gyvas jau nebeištrūksi. Vanagas sako:

– Tau tik viena išeitis: arba mus išduodi, arba pas mus lieki.

Aš nusprendžiau: ką būti išdaviku, geriau jau atsisveikint su namiškiais ir lįst į bunkerį. Arba į mišką. Taip aš ir pasilikau pas šituos vyrus Broniaus Zuozos namuose Siaurių kaime. Ir visą žiemą pražiemojau. Pavasariop su Pakaušiu išėjom miškan. Prošal einant, Oniūnų kaime Vytautas užėjo dar pas Krisiūnus, ten, matyt, gal dėl ryšio pasiteiravo, nes Vandutė Krisiūnaitė buvo partizanų ryšininkė. Iš Krisiūnų patraukėm į Žaliąją. Atėjom į Velniakių šilelį, pernakvojom. Nueinam prie tokio medžio, kaip jau buvo sutarta, randam butelį su laiškeliu. Tą laiškelį mums paliko tie, kurie jau prieš mus buvo atėję. Sulaukę vakaro, susikūrėm laužą. Dar trys atėjo, tarp jų buvo Valius Kairys (kuris vėliau žuvo Panevėžy su Antanu Liukpetriu). Po kiek laiko atėjo dar du. Tada jie mane apklausinėjo, priėmė jau kaip tikrą partizaną į būrį, surašė dokumentus, davė kažkokią slapyvardę, kurios aš ir nebeprisimenu. Tie dokumentai buvo užkasti netoli tokių dviejų merginų sodybos prie pat Velniakių šilelio, tos merginos tikrai žinojo, kur tie dokumentai užkasti.

Tą 1952 m. pavasarį mes maždaug aštuoniese ir apsistojom Žaliosios girioje.

Kartą Žaliąją užsiautė rusų MGB kariuomenė. Mes buvom kiek toliau pasitraukę. Atėjo naktis. Rusai taip ir liko miške. Vienu metu jiems, matyt, kažkas pasivaideno. Kaip ėmė leist raketas, šaudyt, regis pragaro vartai atsidarė. Po kelių parų, kada nuėjom pasižiūrėt į tą vietą, kuri jie šaudė, – kaip kokio viesulo praūžta: medžių šakos nukapotos guli ant žemės, jauni medeliai tiesiog kaip dalgiu nupjauti. Buvome taip nuvargę, kad vos kojas bepavilkom. Bet kažkur reikia trauktis, nes miškai vis dar apsupti. Visi šlapi, o lietus merkia be perstojo. Beeidami pamatėm – vienoj vietoj lauželis dega. Per žiūronus pastebėjom, kad tai rusai, vieni autus džiovina, kiti rūko sustoję. Mes sugulėm ir ėmėm šliaužti artyn prie jų. Artyn, artyn, prišliaužėm jau visai arti, matom, kaip

sargybinis kelia kareivius, girdisi jų kalbos. Vienas iš mūsiškių buvo be kepurės, iš tolo jo plikė šviečia kaip ką tik nupjautas kelmas. Kiti jį perspėjo, tada jis paėmė saują dumblo, išsitrynė galvą ir taip užsimaskavo plikę... Kol kas dar ankstus rytas, bet jei dienos lauksim, iš čia gyvi neišeisim. Nužiūrėjom patogesnę vietą, ugnis, šokom per šituos burliokus ir visi laimingai išbėgom. Tik vienam mūsiškiui automatas užsikirto, tada jis šampalu išmušė šovinį iš lizdo, o kitas automatiškai įšoko į lizdą ir peršovė jam ranką.

Čia čekistai net du kartus mus buvo užspaudę. Pirmą kartą tai dar nieko, bet antrą sykį dvi paras gynėmės. Vienas žuvo, vieną sužeidė, taip mes ir išsiskirstėm.

Tiesa, Pakaušis mane paliko su kitu partizanu, o jis pats vienas nuėjo į tą bunkerį pas Zuozą. Aš taigi jaunas, be patirties, bet vėliau ir mes su tuo partizanu čia atėjom. Į bunkerį aš to draugo nevedžiau, nuėjom pas Bronių Alekną Oniūnų kaime, pasakiau, koks reikalas, per naktį pernakvojom. Ateina paskui Pakaušis ir Gurklys. Pakaušis pasiėmė tą draugą, su kuriuo aš atėjau, jį nuvedė kažkur kitur, o mes atėjom čia, kaiman. Netrukus atėjo ir Pakaušis. Visi keturi taip ir gyvenom. Vieną dieną iš lauko atbėga Zuozienė, sako: „Slėpkitės, ateina didžiausias būrys ruskių". Mes greit sulindom į bunkerį. Rusai apsupo namus, į vidų suėjo kokie tai vyresni iš tų rusų, Zuozai suminėjo visų mūsų pavardes, liepė eit atidaryt bunkerį ir pasakyt, kad pasiduotume. Kai atidarė bunkerį, Gurklys pirmas su pistoletu rankoje šoko ir bandė bėgti, bet jį čia pat vietoje nušovė, o mes su Vanagu pasidavėm. Prieš tai jis dar bandė nusišauti, bet pistoleto dužiklis neįskėlė. Nuvedė prie tvarto, sustatė, kol bunkeryje padarė kratą, vietiniai Kupiškio skrebai dar norėjo mus pamušti, bet vilniečiai jiems pasakė:

– Ne jūs suėmėt, čia mūsų reikalas, ne jūsų, mes su jais susitvarkysime.

Tiesa, prieš tai Pakaušis dar gerokai anksčiau, prieš savaitę, iš bunkerio buvo išėjęs, mano manymu, jis mus ir išdavė. Pakaušis buvo senas partizanas, daugiausia jis veikė Žaliosios girioje.

Suimtus mus su Vanagu nuvežė į Kupiškį. Skrebai ten dar gerokai apspardė, surištom rankom įkėlė į mašiną ir išvežė į Vilnių, į saugumo ministerijos požemius. Kameroje beveik visą laiką buvau vienas. Vienu metu buvo įmetę Vytautą Šinkūną. Tik įėjęs, jis man pasakė:

– Mane nuteisė mirties bausme...

Kažkoks jis man keistas pasirodė. Pradėjo bėgiot po kamerą, kaip trenkia galvą į sieną, ta net sutavaruoja.

Prieš tai aš nieko nežinojau apie Vogulius, nei kaip juos suėmė, nei kas ten buvo. Tada jis man papasakojo:

– Mes važiavom arkliais dviem pastotėm. Vienoj pastotėj važiavo *Kirvis*–Viktoras Sabaliauskas, Albinas Vogulis-*Sakalas* ir aš. Kitoj pastotėj važiavo Kazys Kregždė-*Hitleris*, Vytautas Vogulis-*Dagilis* ir Bronius Šinkūnas-*Laimutis*. Iš antros pastotės, važiavusios iš paskos, pasipylė šūviai. Juos paleido Vytautas Vogulis ir peršovė Albiną, po to priėjo Kregždė ir iš pistoleto Albiną pribaigė. *Kirvį* taip pat sužeidė (atrodo, į ranką), ir atseit Kregždė jį šieno kupetoje paslėpė.

Šinkūną pas mane kameroje palaikė kokias tris dienas. Manęs jis nieko neklausinėjo, tik pasakojo apie save. Vienąkart jis dar bandė persikąst venas, bet sargai greit pastebėjo per „vilkiuką". Mane 1953 m. per Šv. Velykas suėmė, o tardė iki rudens. Kai išvežė, jau buvo sniego. Teisė karinis tribunolas 25-riems metams. Pradžioje nuvežė į Komi respubliką. Dirbau miškuose. O po Vorkutos lagerių kalinių sukilimo mus visus politinius nuvežė Vorkuton. Lageryje išlaikė 7 metus. Iš lagerio paleido, bet į namus neleido grįžti. Į Lietuvą grįžau tik 1991 m. balandžio 21 dieną.

Su buvusiu partizanu Rekašium teko būti viename lageryje. Jis man pasakojo, kaip jį suėmė. Tam pačiam Žegunių kaime šito

paties Vytauto Vogulio brolis buvo kariuomenėj. Ten Rekašių pasikvietė į susitikimą, kur buvo Vytautas Pakaušis. Ir ten Rekašių surišo. Man tik neaišku, kur Pakaušis dingo, nes apie jį nei per mano tardymą neminėjo, jo likimo aš nežinau.

Pasakoja MARCELINAS UŽKURĖLIS-„KLUSNUTIS"

Užrašyta Pajstryje
1989 11 5

Gimiau 1932 m. Gaidžiupių kaime, Subačiaus valsčiuje. Motinos sesuo turėjo 31 ha žemės, buvo nusenusi, todėl mes jos žemę ir naudojome. Faktiškai mes buvome bežemiai. Šeimoje augome penki broliai ir dvi sesutės. Tik brolis Marijonas mokėsi, baigė Panevėžio melioracijos technikumą. Aš baigiau Žudžgalio pradžios mokyklos 4 klases.

Mano gyvenime 1944-ieji metai buvo baisiausi. Mūsų kaime ištisai vyko žudynės. Man tada buvo 12 metų, prisimenu viską labai gerai. Daug nekaltų žmonių iššaudė rusų enkavedistai ir vietiniai skrebai, vadovaujami skrebo Juozo Ramono.

Žviliūnų apylinkėje pirmiausia susikūrė partizanų būrys, kuriam vadovavo Alfonsas Pajuodis. Tame būryje buvo: Antanas Jodelis, Pesliakas iš Rakutėnų kaimo, Juozas Valonis, Juozas Masilionis-*Sidabras* iš Gaidžiupių kaimo. Buvo ir daugiau, bet kiti tuoj registravosi. Juozas Bernadiškis ir Antanas Urbonas iš Ramanavos kaimo taip pat paėmė ginklus į rankas, bet daugiau pasiplėšimo tikslais, nors jie taip pat žuvo, buvo numesti ant gatvės ir išniekinti. Iš Ilčiūnų kaimo į mišką buvo išėjęs Bronius Zaremba, kurį provokatorius Kanapeckas savo ranka nušovė.

Juozas Kanapeckas ir Bronius Zaremba paskutiniu metu tada gulėjo pas mane ant šieno. Prieš kelias dienas Kanapeckas buvo

išėjęs ir grįžo vienas. Aš valgau vakarienę, ateina jis ir sako: „Šiandien Bronius žuvo, aš likau vienas. Gal tu žinai, kur yra *Kirvis*, aš glausčiausi prie jo". Sakau, nežinau, nakvok, gal ateis. Supratau, kad pagalbos žmogui reikia. O jis sako: „Negaliu, čia ruskių pilna, oi, čia negalima, bus blogai, man reikia greičiau pasišalint". Ėmė loti šuo. Aš noriu eit laukan, bet jis manęs neleidžia. Sako: „Neik, dar nušaus nekaltai". Pasišnekėjom trumpai, ir Kanapeckas išėjo. Aš jį išleidau, žiūriu – kieme pilna rusų, o jis tiesiai į jų vidurį. Grįžtu į kambarį, sakau, nebėra Kanapecko, gyvą paėmė, net neiššovė nė karto. Kitą dieną mes nerimaujam. Nueinu pas kaimyną Kavecką, kur Gabriai laikydavosi (pas jų dėdę). Jis man sako: „Kanapeckas jau su Ramonu vaikšto po Subačių". Tą rytą kaip tik žuvo *Vilkas*.

Po Zarembos jis nušovė *Vilką*, įlipusį į medį. Daugiau aš Kanapecko nemačiau gyvenime. Tai buvo jau 1951 m. rudenį.

1949 m. Juozas Kanapeckas dažniausiai laikydavosi mūsų namuose, miegodavo ant šieno, bunkerio neturėjo. Jie ateidavo abu su Broniumi Zaremba. Ryte, būdavo, nueinu į klojimą, ten juos randu gulinčius. Paprašo valgyt, aš atnešu. Pas mus ateidavo nuo Panevėžo Antanas Gabriukas iš Paįstrio. Zaremba sakydavo, kad reikia eit, nes Juozas Kanapeckas nori susitikt su broliu Mykolu. Kaip tik išeina, taip ir sužinom kitą dieną: susišaudymas, žuvo tas, žuvo tas. Po kurio laiko vėl Juozui Kanapeckui užeina didelis noras susitikti su broliu Mykolu. Išeina. Rytojaus dieną – iš pas mus buvusių 23 partizanų devyni krito per susidūrimą su NKVD garnizonu. Suguldė Subačiuje. Juozas Ramonas sakęs: „Jeigu ne Kanapeckas, visi būtų ištrūkę, Kanapeckas savo ranka tris paklojo". Iš tų žuvusių aš gerai pažinojau Antaną Gabrį. Kitus gal irgi pažinau, bet pavardžių jau šiandien nebegaliu pasakyti. Knygutė „Ramonas pakėlė ginklą" – geriausias

minimų įvykių liudininkas. Tas susišaudymas vyko Aukštuolių miške. Partizanai narsiai kovėsi apie tris paras be atokvėpio su keliasdešimt kartų galingesniu ir skaitlingesniu priešu.

Po Antano Gabrio žuvimo pas mus atėjo Kanapeckas ir ramino Antano motiną: „Nenusimink. Ne už mergas jis žuvo, ne už alų, ne už degtinę. Jis garbingai žuvo už Lietuvą". Šiaip Kanapeckas buvo uždaras, nekalbus. Kada partizanai fotografuodavosi, jis niekada nesifotografuodavo, vengdavo šito.

1944 m. rugpjūčio 25 d. mūsų kaime vyko pirmas trėmimas į Sibirą. Ryte pas mus į kiemą atėjo gauja skrebų ir mane su broliu Antanu išvarė į pastotes. Trėmė kaimyną Petrą Astravą. Šeimoje jų buvo trys dukros ir du broliai. Jaunylis pasislėpė. Jį surado tik antrą valandą dienos. Mus visus tardė, kur jis pasislėpė. Senuką Žiūką pastatė prie sienos partorgas Liepa, jam visaip grasino. Kai tas senukas nieko nepasakė, tai Liepa nukabino nuo sienos didelį medinį kryžių ir tuo kryžiumi davė jam per galvą, bet galvą senukas pasuko, jam nekliuvo, tik kryžius, atsitrenkęs į sieną, sudužo. Aš buvau mažiausias. Tada Liepa pastatė mane prie sienos ir reikalavo pasakyt, kur pasislėpė Astravo sūnus, ėmė grasint, kad nušaus, atsitraukė kelis žingsnius ir jau taikėsi. Aš ėmiau verkt ir prašytis, kad tik Liepa manęs nešautų.

Po pietų surado tą Bronių Astravą, supuolė gal dešimt skrebų ir ėmė mušt šautuvų buožėmis. Sumušė, sukruvino, o kai jis jau gulėjo paslikas be sąmonės, vienas skrebas paėmė už vienos, kitas už kitos kojos ir nuvilko jį prie mašinos. Mes nebegalvojome, kad jis dar gyvas. Iš skrebų pažinau Vanagą (vėliau jis pats nusišovė), o tam trėmimui vadovavo Subačiaus partorgas Liepa, vėliau dirbęs muilo fabriko direktoriumi Panevėžyje. Vežant į Sibirą Astravus, partorgas Liepa leido jiems pasiimti ne daugiau kaip po 3 kg maisto. Iš viso šitame trėmime dalyvavo 23 skrebai,

kadangi 1944 m. jie labai bijojo, kad neužpultų miškiniai. Ant stogų buvo užlipę jų žvalgai, kurie saugojo ir stebėjo apylinkę. Į mūsų vežimus krovė audeklus, spintas, komodas, viską vežėme į Subačiaus stotį. Bet tokiam Padembiškių miškelyje skrebai su ryšuliais ėmė bėgt kas kur, išsikraustė komodas. Valdžiai mažai kas ir kliuvo, patys skrebukai didžiumą turto pasiglemžė.

Mūsų kaimyną Žiūką vežė Troškūnų skrebai. Žiūkas vaišino tuos skrebus, kad tik leistų daugiau pasiimt, bet prisistatė skrebai rusai iš kito valsčiaus ir visą turtą išsivežė: dvi karves, avį, du ėriukus, spintą, komodą, visus kostiumus, audeklus. Vežė trim reisais, su arkliu. Subačiaus valsčiaus skrebas Antanas Banys (dabar gyvena Klaipėdoje) vienas viską sutvarkė, ką žmonės turėjo.

Mūsų apylinkėje Alfonso Pajuodžio suburti partizanai veikė Žviliūnų, Pajuodžių, Margavonių miškuose. Nuo savo tėviškės tas būrys toliau nenutoldavo, kadangi aplink – pažįstami žmonės, gerai žinomos vietos. Vaikščiodavo po 4–5 vyrus, ne daugiau. Pajuodžio būryje, prisimenu, buvo: *Klevas, Alksniukas*–Pranas Petronis (areštuotas 1949 m.), *Merkys*–Juozas Valonis (žuvo 1952 m. sausio 22 d.), *Klajūnas*–Alfonsas Skrebė (žuvo 1950 m. gegužės mėn.), Antanas Mačionis. Vėliau į mišką atėjo dar nauji jauni vyrai: Bronius Šinkūnas-*Laimutis, Uošvis* (iš Bajoriškių kaimo), Vytautas Šinkūnas-*Kariūnas* (gim. 1930 m., iš Bajoriškių kaimo), Viktoras Sabaliauskas-*Kirvis* (kilęs nuo Viešintų), Vytautas Balna-*Savanoris* (iš Bajoriškių kaimo), Albinas Vogulis-*Miesčionis*, Kazys Kregždė-*Hitleris* (gyvena Panevėžyje), Alfonsas Pajuodis-*Radvila*.

Nuo Panevėžio ateidavo ir susitikdavo su mūsų partizanais: Bronius Zaremba, Jurgis Gabrys, Antanas Gabrys, Leonas Stakė. Partizanų skaičius būriuose visą laiką buvo nepastovus.

Mūsų kaimynystėje (Ilčiūnų–Gaidžiupių miškuose) laikėsi Stankevičių būrys: Vladas Stankevičius (būrio vadas, buvęs

desantininkas), Alfonsas Stankevičius, Jankauskas, Baniūkštis, Skardžius, Bukauskas, Černiauskas, tėvas ir sūnus Grilauskai.

1944 m. gruodžio 14–15 dienomis mūsų apylinkėse vyko baisūs šaudymai, kaimuose siautė rusų NKVD daliniai bei vietiniai skrebai. Daugiausia žudė skrebų Ramonų gaujos. Tiesa, buvo ir be Ramonų labai žiaurių skrebų. Tie, kas ištrūko, visi bėgo į mišką, kad tik liktų gyvi.

Buvau dar vaikėzas, lankiau pradinę mokyklą. Būdavo, ateina partizanai ir paprašo manęs kur nors nueit, ką nors pranešt. Tuos jų nurodymas aš vykdžiau labai noriai ir sąžiningai. Tai ir buvo mano kaip partizanų ryšininko pirmoji veikla, ji tęsėsi iki 1952 m. rugsėjo 11 d., iki mane paėmė į armiją.

Daugiausia aš bendravau su Alfonsu Pajuodžiu, Pranu Pajuodžiu, su Juozu Valoniu. Vėliau, kada jie žuvo, ryšius palaikiau su „Kirvio" būriu. Apie *Kirvį*-Viktorą Sabaliauską ką nors daugiau papasakoti aš negaliu, netgi nežinau, iš kur jis buvo kilęs. Jo būrys laikėsi Gaidžiupių miške. Ten buvo Pajuodžių bunkeris, kuriuo kartais pasinaudodavo ir „Kirvio" vyrai. Vieną bunkerį teko kasti ir man kartu su partizanais. Tada pas mus iš vakaro atėjo Stasys Astravas, Juozas Valonis-*Merkys* ir Alfonsas Pajuodis-*Radvila*. Sako, pakinkyk arklį, mums reikia išvežt žemes. Aš pakinkiau arklį, nuvažiavau į Gaidžiupių miškelį ir pradėjau kast. Trylika vežimų žemių išvežėm. Kasėme Valonis, aš ir Astravas, o Pajuodis buvo sargyboje. Kasėme toliau eglyniuke, darbavomės visą naktį. Ryte, vos išaušus, parvažiuoju į namus, žiūriu, motina kieme stovi, puolė raudodama prie manęs: „Kur tu buvai? Ką tu darei? Visą naktį Ramonas išgulėjo ant prieklėčio su skrebais. Ką tu padarei?" Aš jai sakau: „Nieko, mama, nepadariau". Persigandęs puoliau prie vežimo ir ėmiau šluoti, kad tik nebūtų žemių. Išvalęs vežimą, vėl bėgte į mišką pranešt vyrams. Bet jie nuo bunkerio neatsitraukė, baigė darbą iki galo. Bunkerio konstrukcija

buvo labai paprasta: kampuose keturi kuolai, iškalė lentomis, ir viskas. Lentas buvo susinešę slaptai jau iš anksčiau.

Rusų valdžia uždėdavo labai dideles prievoles. Reikėdavo pristatyti grūdų, mėsos, pieno, kiaušinių, vilnos. Iš Subačiaus paruošų agentu buvo paskirtas skrebas Antanas Banys. Jei tik kas uždelsia, jis tuoj prisistato, reikalauja kvitų. Tuokart pas mus buvo kaimynas ir trys partizanai – Pajuodis, Valonis ir Juodelis. Skrebų gauja supuolė į vidų ir šoko kvitų tikrinti, o partizanai spėjo sueiti į kamarą. Kamaroje pasiruošė ir laukia. Jei tik skrebai būtų kišę nosį, būtų iš karto jiems kirtę. Bet kol skrebai tikrino kvitus, partizanai atsidarė langą ir pasišalino.

Apie 1948 m. pas mus slapstėsi nuo trėmimo pabėgęs Juozas Blinkevičius. Užėjo rusų NKVD garnizonas ir ėmė daryt kratą, o jis sėdėjo klėtyje užrakintas. Su jais kartu buvę skrebai broliui sako – atrakink klėtį! Brolis jiems atsakė, kad čia ne mūsų klėtis, tetulės, o tetulė išėjusi į bažnyčią, palaukite, ateis ir atrakins. Taip ir išvažiavo nieko nepešę.

1947 m. Žukauskų kaime pas Antaną Bartulį bunkeryje laikėsi 8 vyrai iš Pajuodžio būrio, ten buvo ir pats šeimininkas. Bunkerį apsupus rusų enkavedistams dienos metu, penki partizanai krito, o trys ištrūko. Aplink tušti laukai, jokio miško. Kaip vėliau nustatėme, ten buvo išdavystė. Du susisprogdino pačiam bunkeryje, trys lauke žuvo. Žuvo Bronius Laureckas iš Ilčiūnų kaimo, iš Žiūriškių kaimo Žiūra, o kas kiti, nebepamenu. Tada išbėgo Alfonsas Pajuodis, Povilas Plėta iš Žiūriškių ir dar vienas.

Antras partizanų susirėmimas įvyko pas Jurgį Bartulį, rodos, kad 1951 m. Tą vakarą, grįždami į stovyklą, pas mane užėjo Juozas Valonis ir Astravas Stasiukas. Mes dar pasiūlėm vakarienės, bet jie atsisakė. Išėję iš mūsų, jie pasuko Jurgio Bartulio sodybos

pusėn. Netrukus pasigirdo granatų sprogimai. Išbėgom į lauką, o ten šviesu kaip dieną nuo raketų. Šaudymas vyko gana ilgai. Tik ryte sužinojom, kad Stasys Astravas pateko gyvas sužeistas, o Juozas Valonis pabėgo. Kaip vėliau sužinojom, Jurgis Bartulis buvo susitaręs su garnizonu už 18 000 rublių paimti gyvą Valonį. Jo buvo sutarta, kad partizanus jis nugirdys, išims spynas iš ginklų ir tuos gyvus priduos garnizonui, bet jam to padaryti nepavyko, jis žuvo pats pirmas. Partizanams jis neleido išeiti, pats ėjo pažiūrėt, kas ten lauke, bet kai tik duris darė, netoliese stovėjęs enkavedistas iš už kampo paleido į jį šūvius, tiesiai į krūtinę, ir Bartulis krito vietoje. Valonis pabėgo, o Astravas, kadangi buvo sužeistas, nebeturėjo jėgų trauktis, užlipo ant aukšto, atsigulė į karstą. Bet skrebai beieškodami pastebėjo nuo lubų lašant kraują, užšoko viršun ir ištraukė jį iš to karsto. Po to jį išgydė ir teisė.

Partizanų ryšininką ir provokatorių Bartulį iš Žudžgalio kaimo aš gerai pažinojau. Jis buvo geras siuvėjas, apsiūdavo visą apylinkę, eidavo per žmones ir siūdavo. Kad jis nebuvo sąžiningas, žinojo daugelis, su kuo nors susidėjęs išnešdavo žmonių lašinius. Jis išnešė lašinius iš Birbilo. Taigi nėra ko stebėtis, kad jam įsireikė tų kruvinų 18 000 rublių už parduotus partizanus.

„Kirvio" būrį sudarė jauni vyrai. Bronius ir Vytautas Šinkūnai pradžioje dirbo ryšininkais, bet paskui, kai jau reikėjo eit į kariuomenę, stojo į būrį. „Kirvio" vyrai turėjo vieną bunkerį miške išsikasę. Kartą medžiojo kažkokie medžiotojai. Pastebėję iš žemės rūkstant dūmus, atidarė tą bunkerį ir šoko bėgti, bet partizanai jau nelaukę į juos paleido šūvius ir du medžiotojus nušovė. Vos spėjo išsinešdinti iš bunkerio, už pusvalandžio tą vietą apsupo rusų NKVD garnizonas. Kas jų buvo pasiruošta žiemojimui, viską paliko, tik su ginklais pabėgo. *Kirvis* ir jo vyrai buvo paimti arba žuvo tų pačių 1952 m., kada aš išėjau į kariuomenę, vėlų rudenį. Iš Kanapynės kaimo man teko vežti ginklus, šovinius, granatų kapsules, kurios ypač buvo reikalingos partizanams.

Viskas buvo užklota vežime, be to, dar vežiausi poros kiaulių skerdieną. Ir pamačiau, kad miškas apsuptas rusų kariuomenės, ant kelio, kuriuo man reikia važiuoti, su šunimis stovi ginkluoti enkavedistai. Kur dėtis? Bėgti vėlu. Nutariau nesustot ir važiuot tiesiai. Stebuklų būna. Jie manęs net nesustabdė, jų šunys, matyt, buvo sotūs, kad neužuodė vežamos mėsos, net neamtelėjo. Nors mano širdis jau buvo iškritusi.

1952 m. Lapkalnio kaime pas ūkininką Ožį užėjo partizanai. Ten buvo ir mano seserys – Monika su Zenute. Brolis grįžo iš Subačiaus mokyklos, jos pasiėmė ir brolį. Ožių namus apsupo enkavedistai. Pasirodo, po namu rūsyje buvo įrengtas bunkeris. Įvyko susišaudymas, mano seseris ir brolį areštavo. Partizanai visi pabėgo. Ten enkavedistai rado ir suėmė Žibikiuką. Jį nusivarė pas Urboną į Žudžgalį, jis pasiprašė savo reikalo, skrebai jį išleido į lauką, o ten – tamson ir pabėgo. Po to jis glaudėsi prie „Kirvio" būrio, bet tą patį rudenį žuvo.

Partizanai Juozas Masilionis-*Sidabras* ir Flerukas Kulikauskas Kanapynėje (Barsukynėje) pateko į pasalą. Masilionis žuvo, o Kulikauskas bevežant atsigavo, nors ir buvo sunkiai peršautas. Enkavedistai, pastebėję, kad jis dar gyvas, nuvežė į Kupiškio ligoninę, ten išgydė ir uždarė į skrebų būstinę. Tualetas stovėjo ant Kupos kranto. Kada jį nuvedė skrebas į tualetą, jis per skylę išlindo į kitą pusę, upeliu ir pabėgo. Skrebas stovi ir vis ragina: greičiau greičiau, o jis kaip neišeina, taip neišeina. Atidaro duris, žiūri – tuščia... Neilgai jam teko partizanauti, žuvo netrukus kažkur kitur, ne mūsų krašte.

Gaidžiupių miške, Žiūko, Valienės miškeliuose buvo iškasta keletas bunkerių. Stankevičiai turėjo išsikasę du bunkerius, Pajuodis vieną. Visus bunkerius aš gerai žinojau. Šitų bunkerių niekas nerado, jie patys sugriuvo. Kada Stankevičiai registravosi,

Pajuodžio bunkerį aš pats sugrioviau ir užlyginau, kad jo ir žymės neliko. Stankevičių būrys daugiausia laikėsi Ilčiūnų ir Gaidžiupių miškelyje. Ten jie buvo pasidarę du bunkerius, abu šalimais, jeigu vieną suras, kad pereitų į kitą.

Kartą savo lankoje su broliu Antanu pjovėm šieną. Žiūrim, ateina Vlado Stankevičiaus brolis Alfonsas, užsikabinęs tris šautuvus. Jis priėjo prie mūsų, pasisveikinome ir klausiam: „Tai kurgi tu eini?" Jis sako: „Išeinu Pajuodžių link, čia atsibodo". Užsidegė cigaretę, sako: „Sudie, vyrai, mes jau nebesusitiksime, bet nebijokite, jūsų niekas nelies". Kitą dieną gaunam žinią, kad Alfonsas Stankevičius jau vaikšto kartu su Ramono skrebais. Pajuodis ir Valonis savo bunkerius paliko Gaidžiupių ir Kalnuočių miškeliuose, vienas buvo netoli Juozulėno Žailiūnų kaime, žodžiu, vyrai išsigando, kad dabar gali įvykti išdavystės. Apie Stankevičiaus išdavystes aš negirdėjau, bet su skrebais jis gerokai po kaimus pavaikščiojo. Po kiek laiko išgirdome, kad jis jau uždarytas kalėjime, tikriausiai neįtiko Ramonui ir jo sėbrams. Ištiktas depresijos, kalėjime pasikorė. Matyt, kad enkavedistai ir skrebai ten jo neglostė, nes minėtų bunkerių jis nė vieno neišdavė. Jo brolis Vladas Stankevičius šiuo metu gyvena Klaipėdoje. Apskritai iš to būrio beveik visi registravosi.

Toks Baniūkštis iš Subačiaus registravosi, stojo į skrebų aktyvą, susidėjo su kažkokio skrebo motina. Jį partizanai sušaudė Žviliūnuose.

Apie 1947 m. pas mus atėjo Pajuodis. Per langą pamatėm, kad kieme jau skrebai. Jis tuoj palindo po pečinyku. Nuo pečiaus nutvėriau maišą miltų ir uždengiau tą angą. Skrebai suėjo, visur iškrėtė, o ten ir nepažiūrėjo.

Juozas Kaženiauskas Raguvoje dirbo skrebu. Manoma, kad į pensiją išėjo iš Panevėžio kalėjimo sandėlininko pareigų. Jis gyrėsi Mačioniui, kad jis nušovęs Juozą Valonį Jovarų kaime. Valonis ėjo aplankyti žmonos, jį vieną ir nužudė apie 1951 m. rudenį.

Kartą Kanapeckas susitarė su kaimynu Ramonu (Ramonas jį prikalbėjo), kad šis atveš visokių senų ginklų, neva remontuoti. Paskui pats Ramonas atvedė enkavedistus, kurie padarė kratą, rado tuos ginklus ir liepė Kanapeckui bėgti. Enkavedistai dar pašaudė aukštyn, dėl bendro triukšmo. Taip Kanapeckas „pabėgo" miškan, o Ramonas, suradęs tuos ginklus, sukvietė kaimynus ir viską parodė: va žiūrėkit, kiek Kanapeckas ginklų turi, „banditų" ginklus taisė, ko jūs tylėjot, nieko nesakėte... O partizanai Kanapecką iš karto ir priėmė, net nepasiteiravę, iš kur tie ginklai, kam jis juos remontavo. O kada devyni partizanai žuvo Aukštuolių miške, apsupime buvo ir Kanapeckas, prieš pat susirėmimą galvą baltu raiščiu persirišė, kad pažintų jį enkavedistai. Per tą susišaudymą Kanapecką enkavedistai išleido iš apsupimo.

Kada žuvo Pajuodis, liko Valonis ir Astravas. Tada jie suėjo į vieną būrį. Kai Valonis žuvo, būriui vadovauti ėmė *Kirvis*. Paskutinieji *Kirvio* vyrai žuvo 1952 m. rudenį. *Kirvis* su savo vyrais 1952 m. žiemai buvo įsiruošę bunkerį. Be žinios dingo *Kirvio* partizanai: Bronius Vogulis, Bronius Šinkūnas ir Vladas Žibikiukas. Tai gali žinoti tik Kazys Kregždė-*Hitleris*.

... Kazį Kregždę-*Hitlerį* aš aplankiau š.m. rugsėjo mėn. jo namuose Panevėžyje. Sutikau jį kieme. Praėję dešimtmečiai veide įbrėžė daug raukšlių, pasenęs, smarkiai pasikeitęs, bet aš jį iš karto pažinau, o jis manęs atseit nepažino. Bet kai pasisakiau, kas aš toks esu, palaikė mane jaunesniu broliu. Įėjome į namą. Tokiame koridoriuje susėdome, atnešė jis obuolių, ir kalbėjomės. Pirmiausia aš paklausiau, kaip jis išliko gyvas, kaip jį suėmė. Jis pasakė, kad jį su kitais trim – Vladu Žibika, Bronium Voguliu, Bronium Šinkūnu – paėmė Svėdasuose, jų vieno ryšininko namuose. Jie ten žiemojo. Ryšininko pavardės jis nesakė. Ryšininkas atnešęs *Kirvio* laišką ir pasakęs, kad yra gauta naujų ginklų,

reikia skubiai važiuot jų paimt. Vado įsakymas, kaip neklausysi. Jie susiruošė. Buvo atvažiavę du vežimai, pora arklių, išėjo į lauką, sėdo į vežimą. Iš karto surišo Kregždę ir Bronių Šinkūną, o Žibiką ir Vogulį nušovė vietoje. Jiems kišę į burną sniegą, mušę, kartais ir be sąmonės buvę. O kada aš nuėjau pas Kregždę antrą sykį, maždaug po savaitės, Kregždė kalbėjo jau kitaip. Per ryšininką gavę laišką iš *Kirvio*, kuriame buvo rašoma, kad reikia ginklus paimti. Tas ryšininkas buvęs geras žmogelis, pakinkęs tokį kuinelį, ir jie važiavę toli toli į sutartą vietą, miškan. Kada nuvažiavę į sutartą vietą, ten ir radę tą visą pulką – su *Žalgiriu* priešakyje. *Žalgiris* atseit vadovavęs visos Lietuvos partizanams, buvęs neva generolas ar pulkininkas. Broniui Šinkūnui ir Kregždei *Žalgiris* liepęs pasilikt, duosiąs paplatinti kažkokių lapelių ryšininkams, o Žibiką ir Vogulį nusivarę kiti per mišką, neva tų ginklų paimt iš *Kirvio*. Kai tik tuos nusivarę, juos iš karto griebę ir surišę, o apie Žibiką ir Vogulį jis jau daugiau nieko negirdėjęs. Vadinasi, pirmo ir antro karto susitikimų su Kregžde jo parodymai skiriasi. *Kirvio* jie nematę, tik tekę girdėt, kad jį taip pat surišę, o *Kirvio* partizanai Vytautas Šinkūnas ir Vytautas Balna žuvę, juos vietoje sušaudę paėmimo metu. Kregždei su Šinkūnu enkavedistai uždėję ant rankų grandines ir dar ilgai vedžioję po mišką.

Kregždė, atrodo, kalbėjo nuoširdžiai, dėl visko apgailestavo. Tiesa, jis pasiūlė paskaityti man „Švyturio" žurnalą (1987 m. Nr. 8–9), kur esą viskas parašyta taip, kaip iš tikro buvo. Kregždę suėmę enkavedistai laikę tris mėnesius, po to paleidę.

Juozo Kanapecko Kregždė nepažinojęs, tik jo adresu pasakė, kad buvęs tikras „škūra, nastojanščius provokatorius". Kada Kanapeckas sunaikino „Vilko" būrį, savo ranka nušovė Zarembą, ėjo į Raguvos miškus paimt kažkokio bunkerio, ten ir žuvęs.

Kai aš paklausiau apie užkastą bidoną su dokumentais, Kregždė išsigynė, kad apie jokius dokumentus jis nežinąs, didžiai nusistebėjo, kad *Kirvis* jiems būtų tą kada nors patikėjęs. Aš jam

priminiau, kaip man išeinant į kariuomenę jie visi buvo, kaip davė man pasirašyt lapkričio 9-tą, o kitą dieną aš nuėjau į sutartą vietą miške, prie laukinės obels, ten mes susitikome. Kregždė ėjo sargybą iš vienos pusės, Vogulis iš kitos, o *Kirvis*, du Šinkūnai, Balna mane pasivedė ir parodė, kurioje vietoje užkasė tą bidoną. Grįžęs iš armijos, aš iškart nuėjau pažiūrėt į tą vietą, bet nieko neberadau. Vėliau man Vilė Gailiušienė taip pat pasakė, kad dingo bidonas su dokumentais. O šiemet sužinojau iš jos, kad bidoną ji tada atkasusi, radusi tuščią ir perkėlusi į kitą vietą.

Pasakoja ALFONSAS MASILIONIS-„AUKSABURNIS"

Užrašyta Subačiuje
1991 12

Gimiau 1922 m. Akmenių kaime. Kad 1944 m. grįžę rusai ėmė mūsų vyrus gaudyti į savo armiją, ne vieną sušaudė, mes pradėjome slapstytis. Mane į mišką ištempė Povilas Samuolis-*Juodas Ponas*.

Iš Kunčių kaimo į mišką išėjo Motiejus Kunčys, iš Žiliškių kaimo – Antanas Antanavičius. Su savimi jis visada nešiojosi kulkosvaidį. Apylinkėje mes keletas tokių susidarėme, kurie slapstėmės nuo rusų. Taigi mes su Rafaeliu Sargautu daugiausia ir slapstėmės pas Juozą ir Pauliną Gucevičius Vivulių kaime. Jie mus slėpė ir saugojo, labai daug mums padėjo (šiuo metu abu mirę).

Pirmas mūsų susidūrimas su rusų kariuomene buvo 1945 m. Bigailių miške.

Kartą mes, 10 vyrų, nuvažiavome dviem arkliais žiemos metu ir apsistojome Vidugirių kaime tarp dviejų sodybų (netoli

Maksvyčių kaimo). Šeimininkas iš mūsų sodybos išvažiavo į Kupiškį. Netrukus pamatėme, kad aną sodybą jau supa rusai. Mums tik vienos durys buvo išbėgti iš gryčios ir – tiesiai per pačius rusus. Delst nebuvo kada. Šokom per duris ir pasileidom bėgti. Sniego daug, bėgome atsišaudydami, o rusai į mus pila iš automatų.

Anoje sodyboje buvo penki mūsiškiai, o šitoje buvau aš, Antanavičiukas ir trys Vinsevičiukai.

Nubėgome iki Šepetos miško, radome pastotę ir pasitraukėme savais keliais.

Aname vienkiemyje žuvo keturi, o mano pusbrolį Bronių Birbilą-*Ūdrą* iš Prūselių kaimo paėmė gyvą. Žuvo Kazimieras Gucevičius iš Vivulių kaimo, Kazys Padleckas iš Bagdoniškių kaimo, kitų dviejų pavardžių nežinau.

Kartą nuėjome prie Pumpėnų ir susitikome su *Kelmelio*–Aleksо Alenčiko vadovaujamu būriu. Vietiniai partizanai *Lapė, Simas* žinojo, kad į Kriklėnių mokyklą pirmą Sekminių dieną atvažiuos skrebai mitinguoti. Jie pasiūlė suruošti jiems pasalą. Iš viso buvo apie 40 žmonių. Pradėjo rinkti savanorius, atsirado 28. Nuėjome į vietą, *Kelmelis* mus išdėstė į postus pagal kryžminę ugnį, žvalgai sulipo į medžius ir sekė apylinkę. Girdžiu, atvažiuoja nuo Pumpėnų su „lineikom" – prisėdę, armonika groja. Privažiavo iki mūsų apie 10–15 metrų, tik suriko: „Banditai!" Kaip šoko iš vežimų visi į griovius. *Kelmelis* sukomandavo: „Vežikai, traukitės iš griovių ir šliaužkit ant kelio!" O po to: „Ugnis!" Antanavičiukas kaip užgrojo iš kulkosvaidžio, tai skrebai tik kelias ir gula, kelias ir gula. Pasibaigė diskas, pakeitė kitą. Tarp skrebų kilo panika, pašokę ėmė bėgti lauku, o laukuose gali ir iš toliau kirsti. Iš viso 22 skrebus paklojom. Iš mūsiškių tik *Kelmelį* sužeidė.

Kautynėse dalyvavo trys broliai viešintiškiai Vinsevičiai: *Už̌a, Bijūnėlis* ir *Pampuška*.

Tarp žuvusių skrebų tysojo ir vienas rusas su trimis medaliais: „Za oboronu Leningrada", „Za vziatije Berlina" ir „Za Pobiedu". Mes tik ginklus jų susirinkome ir išsiskirstėme.

Kapitoną Albiną Tindžiulį aš ne kartą esu matęs, netoli Bikiškių miške buvome susitikę 1945 m. Jie keliese buvo atėję. Žinau, kad jis laikėsi kažkur apie Salamiestį, jį vadino „Dieduku". Jis mus ragino registruotis, nes be 10-15 metų nieko gero nebūsią. Kiti labai stebėjosi, kad jis taip pesimistiškai nusiteikęs. *Kirvio* brolis Albinas Sabaliauskas-*Markuška* taip pasakė:

– Kapitonas tai kapitonas, bet jam galva visai nedirba. Ryt poryt prasidės karas, ir mes būsim laisvi...

Iš tokių kapitono žodžių taip pat juokėsi Rafaelis Sargautas.

Netoli Bikiškių kaimo pas Birbilą davėme priesaiką. Pradžioje mūsų vadas buvo Antanas Birbilas-*Baltušis*, o kai jį paėmė, veikėme individualiai, jokiam būriui nebepriklausėme. Mūsų grupėje buvome: aš, Motiejus (Mataušas) Kunčys, Juozas Vaičekauskas, kuris į būrį išėjo tik nuo 1947 m. Jis žuvo Bagdoniškių kaime, Padlecko vienkiemyje, išduotas provokatoriaus.

Natiškių kaime užėjome pas žmogų į klėtį. Matyt, ten pasala buvo, kad staiga apsupo tuos namus. Mes dviese išbėgom, o trečias žuvo. Partizanavau iki 1947 m. vasaros ir registravausi Subačiuje. Registravausi kapitono Albino Tindžiulio-*Dėdės* nurodymu. Jis tik prašė: kurie užsiregistruosit, būkit žmonės, nepradėkit išdavinėti likusių miške. O jis pats pasakė, kad neisiąs registruotis, nes jam vis tiek bolševikai nedovanos.

Į registracijos punktą mane su ginklu nuvežė seniūnas. Registravo kažkoks rusas. Palikau ginklą, o mane paleido į namus. Vėliau dar kvietėsi keletą kartų į Subačių, bandė daugiau išklausti ką nors apie likusius miške. Kai pasakiau, kad apie juos nieko

nežinau, tik užsimojo kumščiu, bet nešėrė. Apie kokį nors verbavimą nebuvo net užsiminę.

Subačiuje nušautus partizanus prie krautuvės pasodindavo. Vanduo laša, žiemą jie apšąla ledu, tarytum kokios mumijos per stiklą matosi. Kitiems skrebai apnuogindavo lyties organus, rožančių uždėdavo. Kiek žinau, tokias patyčias darydavo Juozas Ramonas.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Klaipėdos MGB sk. viršininkui
papulkininkiui drg. FROLOVUI

Lit. byla
Arch. Nr. 10/1

Kopija – Lietuvos SSR Vidaus reikalų
ministrui generolui majorui
drg. BARTAŠIŪNUI

Į Jūsų 1946 m. rugpjūčio 3 d. raštą Nr. 1814. Pranešu, kad STANKEVIČIUS VLADAS, Igno, gim. 1913 m., 1945 m. lapkričio 8 d. su ginklu atėjo į Kupiškio raj. Subačiaus MVD skyrių legalizuotis.

Po legalizacijos STANKEVIČIUS buvo apklausiamas rajone skyriaus viršininko MVD karinės valdybos pulkininko ROTOVO. Apklausos metu STANKEVIČIUS papasakojo viską smulkiai apie save ir apie būrį, kuriam vadovavo ŠULSKIS ANTANAS-„ŠULAS".

STANKEVIČIUS legalizavosi su 12-os banditų grupe su visa ginkluote.

Po legalizacijos padėjo MVD organams Subačiaus apylinkėse išaiškinti „ŠULO" banditų ryšininkus, jų rėmėjus. Buvo naudojamas tardymų metu kaip liudytojas, akistatų metu ir t.t..

1946 m. sausio mėn. banditai prieš STANKEVIČIŲ surengė pasikėsinimą, todėl Subačiaus MVD vyr. operatyvinio įgaliotinio jaun. leit. SOZANOVO leidimu jis buvo išleistas gyventi į Klaipėdą.

Nuo to laiko, kada STANKEVIČIUS atvyko į Subačių legalizuotis, nebuvo pastebėta, kad jis palaikytų ryšį su banditais. Jo motina ir sesuo po jo legalizacijos banditų buvo sušaudytos.

1946 m. rugpjūčio 12 d. Kupiškio MVD viršininkas
majoras /MURAVJOV/

Pasakoja STASĖ KEMEKLYTĖ-TAPARAVIČIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1990 m.

Gimiau Kanapynės kaime. Šeimoje augome dvi sesutės ir du broliai. Aš buvau pati jauniausia.

Pas mus dažnai užeidavo partizanai, pavalgydavo, pailsėdavo, bet tokio tikro ryšio su jais neturėjau. Tarp jų buvo keletas pažįstamų. Vėliau, apie 1949 m., jau rimtai pradėjau dirbti ryšininkės darbą.

Kanapynės kaime Astravus išvežė į Sibirą. Liko jų sūnus Stasys, kadangi jis mokėsi Panevėžyje gimnazijoj. Mes buvome kaimynai. Kaimynystėje taip pat gyveno jo du dėdės Astravai.

Mano brolis Jonas slapstėsi su Stasio vyresniaisiais broliais. Kartą mano brolis grįžo namo, o Astraviukai taip pat nuėjo į namus Surdegio miestelyje. Netrukus atvažiavo stribai kratos daryti. Tie Astraviukai šoko bėgti iš namo. Juos tada visus tris ir nušovė. O mūsiškis liko. Pradžioje šiene slapstėsi, paskui tėvelis parūpino dokumentus, kad jaunesnis, ir armijon jam nebereikėjo.

Vieno Astravo iš Surdegio sūnus Joną ir Vytautą nušovė, kito iš Kanapynės Astravo sūnų Kazį irgi nušovė. Daug vyrų tada iššaudė. Gailiūną išsivedė iš gryčios ir nušovė pašalėj.

Nors mes ir vargingiausi buvome, tas Astraviukas Stasys pas mus būdavo, nors ir su partizanu Valoniu susitikdavo. Kaip minėjau, nuo 1949 m. aš jau rimčiau įsijungiau į partizaninę veiklą. Gaudavau įvairius nurodymus iš partizanų. Ryšio reikalais teko būti netoli Kupiškio, už Viešintų, pas kažkokį Žalį. Kartais ir brolis nuvažiuodavo, kur reikėdavo. Po savaitę, po dvi pas mus pabūdavo partizanai: Viktoras Sabaliauskas-*Kirvis*, Vytautas ir Bronius Šinkūnai (abu broliai iš Radžiūnų kaimo), Vytautas Balna. Į mišką gerokai vėliau išėjo Juozas Valonis-*Merkys*, Alfonsas Pajuodis-*Radvila*. Su Valoniu kartu atsirado *Tigras* (aukšto ūgio, truputį rusvais plaukais), bet greit žuvo. Kregždė-*Hitleris* su Sabaliausku dažnai ateidavo. Jei kada išsiskirstydavo, visi žinojo, kad suėjimo vieta pas mus.

Kartą pas mus buvo Alfonas Pajuodis, Juozas Valonis ir Valonio brolis Pranukas, dar visai jaunas tada. Brolis iš Panevėžio parvežė nupirkęs gerą karininkišką milinę Pajuodžiui. Pavalgėm pusrytį. Pajuodis užsivilko tą milinę ir kraiposi prieš veidrodį, kaip jis gražiai atrodo. Tik žvilgt langan – skrebai atvažiuoja. Šoko visi ant gryčios. Aš nusitvėriau dubenį ir pradėjau plauti stalą, o mano brolis Rapolas išbėgo kieman sutikt „svečių". Kieme jie pasišnekėjo su Rapolu ir išvažiavo. Praėjo ir visas baisumas.

Po apsupimo Maksvyčių miške 1951 m. iš tos visos mūsų partizanų grupės žuvo tik Alfonsas Pajuodis-*Radvila*, kiti visi išbėgo, Kregždė-*Hitleris* tris paras išbuvęs medy prisirišęs, kaip jis pasakojo, Valonis po samanomis pasislėpė. Po šio apsupimo jie visi pas mus rinkosi. Pirmutinis atsirado Kregždė. Jis pasakė, kad medy iškabėjęs ir šitaip išsigelbėjęs, bet apie kitus nieko nežinąs. Visą savaitę jis pas mus išbuvo. O kiti neateina, galvojom, kad daugiau nė vieno nebeliko, visi žuvo. Antras atsirado Valonis,

paskui Šinkūniokas su Balna, atėjo *Kirvis*, Bronius Šinkūniokas ir Astraviukas paskutiniai parsirado. Susirinkę tarėsi, sprendė, suko galvas, kas čia juos apskundė. Paprastai tiek kariuomenės niekada nebūna. Ta vasara kažkaip ramiai praėjo, daugiau niekas nebeužpuolė.

Atėjo 1951 m. ruduo. Matyt, kas nors ir mus įskundė. Valonis, tiesa, dar buvo susišaudęs pas Bartulį. Tada peršautą Astraviuką paėmė ir Mačionį. Valoniui tuo metu peršovė ranką, jis atėjo pas mus, ranka dar ne visai buvo sugijusi, aš ją perrišau. Netoli mūsų buvo likusi negyvenama sodyba – tvartelis ir klojimas. Ten Valonio būrio vyrai kartais pagyvendavo: čerpes prasitraukia, mato ir toliau pro žiūronus, mes maisto nunešam. Valonis tuokart nuėjo pernakvoti ant to tvartelio. Aš jam nunešiau pietų, o vakarienę jis paprašė pataisyt anksčiau, nes ateis Pesliakas-*Griausmas* iš Rakutėnų kaimo, jie abu eis kažkur.

Verdu vakarienę, ir užėjo Alfonsas Pilkauskas iš Žukauskų kaimo, o dėl jo mus Valonis jau buvo perspėjęs. Anksčiau jis buvo jų ryšininkas. Įėjęs apžvelgė keistu žvilgsniu visą gryčią, nei šioks, nei toks. Ir šiaip jau, būdavo, ateis ir kalba: „Arba 25 metai, ar mišk an... Arba 25 metai, ar mišk an". O kam tie 25 metai – nepasako. Pasirodo, kad mūsų Rapolui grėsė tie 25 metai. *Kirvis* Rapolui buvo davęs medžioklinį šautuvą, atimtą iš kažkokio eigulio prie Subačiaus. Tą šautuvą pirmiau laikė Pilkauskas, iš Pilkausko *Kirvis* paėmė ir atidavė broliui. Rapolas šitą šautuvą prie Pilkausko dar pakilojo rankose, ir Pilkauskas matė, kur jį padėjo. Be to, matė, kad aš paruošusi ne vienam žmogui maisto.

Tik išėjo Pilkauskas, už pusvalandžio žiūrim, kad mus jau supa rusai, tiek daug, net juoda. Aš įėjau gryčion, Rapolas dar tą šautuvą tebekrapšto. Pasakiau, kad rusai supa, o jau visai prietema. Galvoju, dabar tai blogai bus. Nepamatys Juozas ir ateis, o čia rusai. Prislinko prie trobų, sugulė. Ir nė vienas arčiau neina. Tada aš nutariau išeit laukan, sukelt kokį triukšmą ar ką, kad Valonis

išgirstų ir pamatytų, kas čia dedasi. Pasiėmiau kiauliaviedrį su pamazgom, išėjau ir išpyliau už gryčios. Kai pajuto, kad aš juos pamačiau, tada visi sujudo daryt kratą. Taip kratė, kad net akmenį gryčioj iš laito išlupo, ant kurio skaldėm malkas. Išvertė ir ant gryčios viską. Pradėjo visai temt, o mums striokas, kad tik Valonis su Pesliaku neužeitų. Viską išvertę, dingo. Bet neaišku kur. Tada Rapolas pasiėmė planšetę ir, kaip brigadininkas, išėjo neva žmonių rytdienai į darbą varyt. Eidamas pro tą gurbelį, sutiko Valonį, pasišnekėjo. Valonis pasakė, kad daugiau čia jiems nebegalima užeit, nes, matyt, namai jau sekami, atsisveikino su Rapolu. Ir nuo to karto mes Valonio daugiau jau nebematėme.

Pesliakas tuo kartu kažkodėl nebuvo atėjęs. 1951 m. žiemą partizanai buvo pasiruošę žiemoti prie Jasvilonių miške. Ten vyrai buvo įsirengę pusiau žeminę. Truputį įkasta į žemes, o viršuje padarytas stogas. Eigulys Jonas Astrauskas nežinojo, kad partizanai ten įsikūrę, užvedė nežinomą žmogų netyčia, dargi su medžiokliniu šautuvu. Šie nusigando, galvojo, kad juos čia kas nors įskundė ir dabar supa. Tą žmogų su medžiokliniu šautuvu nušovė, o patys išbėgo.

Ryšininkas Antanas Tvaska atnešė pieno, žiūri – viskas išdraskyta, nieko nėra, radijo aparatas sudaužytas, ir nepamatė, kad netoli guli nušautas žmogus. Pieną su ąsočiu metęs ant žemės, parbėgo į namus persigandęs. Tai įvyko 1952 m. sausio mėn., o 1951 m. lapkričio mėn. Valonis žuvo. Valonis buvo kilęs iš Jovarų kaimo. Jo žmona buvo to paties kaimo mergina – Stefa Tamašiūnaitė. Kiek teko girdėti iš jo paties, septyniolika kartų dalyvavo kautynėse su stribais ir enkavedistais. Imčių eidamas, buvo koją susilaužęs, ligoninėje gulėjo.

Po Valonio žuvimo už savaitės jau pradėjo tardyti ir mus – mane ir brolį Rapolą. Kadangi Troškūnai buvo rajono centras, todėl mane ir brolį tardyti kvietė į Troškūnus.

Rapolui tardytojas pasakė:

– Mes apie tave seniai žinome, bet iki tol nelietėm, kol Valonio nepaėmėm. Tikėjomės pas jus gyvą Valonį paimt. Mums buvo pranešta, kad pas jus Valonis būna, kartais ir pasigeria.

Valonio vardu iš kolchozo klėties buvo paimta grūdų. Susitaisė didelė kompanija: sandėlininkas, pirmininkas, kiti du, o Pilkauskas buvo svėrėjas. Jis palikdavo nenurašytų grūdų. Tuos grūdus supylė mūsų klėtin. Mes juos nuvežėm į turgų, pardavėm ir Valoniui pinigus atidavėm.

Važiuojant į tardymą, broliui pasakiau: „Svarbiausia – nesusipinkim tarp savęs. Aš apie tave nieko nežinau, o tu apie mane". Ramiai taip ir nutarėm.

Tardytojas mums kaip iš rašto viską pasakė: kada, kas ir kiek tų grūdų paėmė. Rapolas ir prisipažino, žinoma, kvailai padarė.

Praėjo dvi ar trys savaitės. Gauna šaukimą vėl į tardymą jis vienas. Iš tardymo jau nebesugrįžo, trečioj dienoj arklys tik vienas parsirado, o brolį išvežė į Panevėžio kalėjimą. Ilgai čia išbuvo ir gavo 25 metus lagerio. Įtraukė didelėn kompanijon. Nuteisė sandėlininką, pirmininką, tą, iš kurio klėties ėmė grūdus, Astraviuką, kur miške buvo, teisė, Mačionį, o Pilkausko neteisė, nors jis ir svėrė tuos grūdus.

Valonis ir Stasys Astravas 1951 m. nuėjo į Surdegį ir, atrodo, truputį buvo išgėrę. Ten gyveno Taraškevičiai, jų sūnus tarnavo raudonojoj armijoj ir buvo prisirašęs komjaunuoliu. Taraškevičių name buvo paštas, tame pašte jis ir dirbo. Valonis tuo metu Surdegy nušovė kažkokią moterį, ant pečiaus gulinčią. Ir tada užėjo pas tą Taraškevičių. Stasiukas Astraviokas liko lauke sargyboje, o Valonis įėjo į vidų ir nušovė sūnų, o tėvas Taraškevičius jį kaip griebė už rankos ir užspaudė ant stalo. Valonis vos beištrūko. Kai Astraviukas pamatė, kad Surdegio stribai jau supa juos, suriko Valoniui, Valonis per langą iššoko, ir abu laimingai išbėgo.

Teismo metu visi žinojo, kad Astraviukas nekaltas buvo dėl tų žudynių, bet kadangi Valonis jau buvo nušautas, tada Taraš-

kevičius pakeitė parodymus ir pasakė, kad jo sūnų Astraviukas nušovė. Už tai Astraviukui teismas paskyrė mirties bausmę.

Aš Troškūnuose užeidavau pas vieną moterėlę. Ji maitino du stribus tuo laiku. Ta moteris stribams ir pasakė:

– Našlaičiai tė vaikai... Užsipuolo tos vaikus, tumpo (čia ji mus turėjo minty)...

O stribai sako:

– Niekas ten ir netampytų. Atvažiuoja toks didelis, ilgas, apskundžia, tai ir šaukia. – (Pilkauskas ir buvo didelis.) Jis apskritai manimi labai „rūpinosi". Būdavo, kai tik pašaukia mane į Troškūnus, Pilkauskas ir laksto Kanapynėj palei kiemus sakydamas: „Dabar tai jau Kemeklyčia nebegrįš. Dabar tai ju jau suaraštuos..." Tai ko jam taip rūpėjo ta Kemeklyčia, jeigu jis doras žmogus buvo? Tuo metu jis lakstė ir po Raguvos miškus, matyt, su didele „užduotimi".

Ilgai mane šaukinėjo į Troškūnus ir vis reikalavo, kad atneščiau šautuvą. Kai pamatė, kad šautuvo aš jiems nenunešiu, tada paprašė *Kirvio*. Aš jiems ir pasakiau, kad kirvių net kelis galiu jiems atnešti (žinoma, jie minty turėjo Viktorą Sabaliauską).

Kada nušovė Valonį, tą žiemą pas mus jau nieks nebeužėjo. Tik kitą vasarą, apie birželio mėnesį, buvo užėję *Kirvis*, Kregždė-*Hitleris*, Vytautas Balna, Vytautas Šinkūnas, Bronius Šinkūnas, bet mūsų namuose jie nerado, mes buvome išėję pas kaimynus vakaruškon, tada jie nuėjo į tą negyvenamą sodybą ir ant gurbelio pernakvojo. Kitą dieną aš išvažiavau į Panevėžį, tai su jais buvo susitikusi tik mano sesuo Janina. Kada vakare grįžau traukinuku iš Panevėžio, nuėjau pas juos, pasišnekėjom, jie man dar po 25 rublius sumetė dėl brolio Rapolo (jis buvo areštuotas) ir pasakė, kad mūsų neužmirš, kiek galėdami padės. 1952 m. rudenį per ryšininką jie man atsiuntė dar 100 rublių. Kiek žinau, vėliau jie ėjo į kažkokį susitikimą prie Utenos – Vytautas Balna, Vytautas

Šinkūnas ir Viktoras Sabaliauskas-*Kirvis*. Jie išėjo pirmi, o Kazys Kregždė dar liko. Buvo jau gerai įpusėjęs ruduo, vietomis ir sniegelio pasnigta. Užėjo jie pas mus ir pasakė: „Užėjom atsisveikint, Stasyt, jau mes dabar be pavasario neateisim. Išeinam Utenos kraštan... Kazį (Kregždę) paliekam tam krašte". Čia liko: Kazys Kregždė, Bronius Šinkūnas, Albinas Vogulis ir Vladas Žibika. Žibikioko tai man ir neteko matyti, kažkaip paslaptingai jie miške dingo.

Kada 1952 m. rudenį Viktoras Sabaliauskas išėjo į Utenos kraštą į susitikimą, per žiemą apie jį mes nieko negirdėjome ir nežinojome.

Pavasarį gaunu šaukimą į Vilniaus saugumą. Tokį pat šaukimą gauna Zosė Mackevičiūtė iš Kiaulėnų kaimo (šiuo metu gyvena Šiauliuose). Mes nieko nežinojome, kad Viktoras paimtas. Vilniuje pirmą kartą, vos suradau tą saugumą. Sėdim sėdim, laukiam laukiam, visą dieną mūsų niekas nešaukia. Atėjo vakaras, temsta, nei kur dėtis, visus iš to laukiamojo varo lauk. Parodėm šaukimus, tada pasakė, kad reikėjo užsiregistruot, kai atvažiavom. Paliko koridoriuje, į lauką neišvarė. Ryte pirmutinės užsiregistravom. Ir netrukus mus pašaukė: pirma Zosę, po to mane. Ėmė klausinėt apie mėsą, kurią nešiau partizanams. Šis klausimas mane pritrenkė. Atsivertė knygą, pasakė datą ir paklausė, ar tikrai aš tada pas Vanagą vežiau mėsą? Supratau, kad Vanagas mane įskundė, jis tos mėsos tada ir nepriėmė, turėjau ją atgal į namus parsivežti. Po to ją iš manęs pasiėmė Marcelinas Užkurėlis. Aš čia gyniausi ir visą laiką sakiau, kad jokios mėsos nevežiau, nežinau jokio Kiaulėnų kaimo, visą laiką namuose būnu...

Grįžom namo. Po kurio laiko, buvo tik gegužės pradžia, vėl gaunam šaukimus į teismą. Į Vilnių šį kartą važiavom jau devyni, ir į kitus rūmus, nebe į saugumą. Suvarė mus į nedidelį kambarėlį: mane, Zosę, Petrutę Pajuodaitę-Žalnieriūnienę, tų vyrų žmonas, iš Subačiaus miestelio Bronių Gailiūną, buvusį agronomą. Surinko mūsų pasus, ir laukiam. Sėdim ir žiūrim per langą. Matėme, kaip teisiamuosius nuvarė, po kelių minučių žiūrim – Viktorą

Sabaliauską nuveda. Netoli mūsų buvo tualetas, tai per valandą į tą tualetą Viktorą vedė keletą kartų. Jis, matyt, specialiai prašėsi, tikriausiai norėjo gal ką nors mums pasakyt... Šiaip lyg ir nesumuštas, tik gerokai pablyškęs, ta pačia uniforma, kaip ir miške vaikščiojo.

Tai buvo paskutinis kartas, kada aš jį mačiau. Paskiau matėm, kaip Viktorą nuvarė salėn ir po kurio laiko iš salės išvedė. O tada mus pradėjo šaukinėti. Kai mes salėje liudijom, Viktoro nebuvo. Tuo metu jis irgi buvo tik kaip liudininkas. Kai mane pašaukė į teismo salę, vyrų ėmė klausinėt, ar aš ta pati, kuri partizanams nešiau mėsą. Nei Lekavičius, nei Pranskevičius nepasakė, kad aš tą mėsą buvau atnešusi. Tuo metu teisė Henriką Lekavičių, Pranskevičių ir Vanagą, bet Vanagą kitą dieną paleido.

Po šio teismo mes supratome, kad Viktoras jau paimtas. Vasarą Viktoro mama Sabaliauskienė atėjo pas mus ir dejuoja, kad nori susitikti su sūnumi; laukia – neateina, bet ji net neįtaria, kad jis jau seniai suimtas. Ji manęs paprašė, kad pakinkyčiau arklį ir pavėžėčiau už Kupiškio. Važiuodamos dar ir nakvojom pas kažkokį Lupeikį, buvom pas Mėlynį, per kelis kiemus pervažiavom ir vis klausinėjom, kur tie berniokai, norėtume su jais susitikti. Bet niekas nepasakė, kur jie yra, niekas jų nematė, niekas jų nežino. Ir vėl sugrįžom savan kraštan. Sabaliauskienė tai vienam, tai kitam kampe pagyvendavo, kadangi buvo atbėgusi iš Sibiro, todėl irgi slapstėsi. Kartą Sabaliauskienė atnešė man raštelį, kuriame Kazys Kregždė-*Hitleris* ir Bronius Šinkūniokas prašė, kad aš tą raštelį nuvežčiau už Raguvos į Šikšnalaukių kaimą pas Čekatauską. Žodžiu, Kregždė siuntė laiškelį partizanui, kuris slapstėsi pas Čekatauską, kad nori su juo susitikti.

Nuvažiavau aš pas tuos žmones, radau juos, pasilikau nakvoti. Jie laukė vakaro. Vakare išnešė baltą paklodę, ant tvoros padžiovė. Ir atsirado tas partizanas. Tai buvo 30–40 m. amžiaus vyras, aukšto ūgio, ant pečių nešėsi ilgą šautuvą. Pasišnekėjom.

Mano brolis Rapolas yra sakęs, kad tai – *Kmynas* (panašus į Valonį). Šitas partizanas taip pat man įdavė knygutę juodais viršeliais, kad perduočiau Kregždei. Dėl jų susitikimo sutarėm slaptažodį. Kada grįžau į namus, tos knygutės atėjo pasiimti Kregždė, ir dar pasakė: „Matai, mes tik trys likom..." Iš jų aš pažinau Kregždę ir Bronių Šinkūną, o trečias man buvo nematytas. Į vidų gryčion jie nėjo. Tai buvo 1953 m., per bulviakasį. Po kurio laiko man Sabaliauskienė pasakė: „Žinai, kada jie susitiko, juos apšaudė ten prie Raguvos. Jie vos ištrūkę". Tada aš pagalvojau, kad tas *Kmynas* išdavikas.

Kregždė su Šinkūnioku atbėgo pas Skapaučiūčias ir taip aiškino. Paskui kartą Troškūnuos krautuvėje susitinku to kiemo mergiotę – Čekatauskaitę. Pasisveikinom. Ji ir sako: „Žinai, tada tas Kregždė atėjo pas mus, išsivedė mūsų partizaną ir nušovė. Kai išsivedė, po kiek laiko išgirdom šūvius. Ir nei gyvo, nei mirusio daugiau jo nebematėm. Tave ir jo žmona, ir mano tėvai apšnekėjo ir nusprendė, kad tu buvai išdavikė". Tai va, kaip aš buvau padaryta išdavike. *Kmynas* buvo labai panašus į Valonį, turėjo žmoną ir du vaikus. Šikšnalaukio kaime kaimynystėje gyveno Juzėnaitės. Jos viską labai gerai žinojo apie mus. Tai jos užtikrino, kad aš ne išdavikė. Čekatauskaitei aš pasakiau, kad vieno iš jų tada tikrai nepažinau, bet Kregždę taigi iš seniai pažįstu.

1953 m. lapkričio mėn. dar vieną kartą buvo užėję Kregždė, Bronius Šinkūnas ir tas nepažįstamas. Šį kartą aš nesupratau, ko jie norėjo iš manęs. Labai gerai pamenu šį atvejį, kadangi laukėme brolio Jono iš armijos ir paprašėme Ramanauskų išvaryti „samagono". Jie atvežė mums tą „samagoną". Užėjo brigadininkas Masilionis, ir visi ragaujam. Buvo ir sesuo Janė. Tik bar bar į langą prie durų, pažiūrim – Kregždė. Išeinu į lauką, nors galvoje visokios mintys sukasi. Kai su tuo rašteliu mane siuntė prie Raguvos, pagalvojau: kaip jie mane siunčia, aš gi taip sekama, jie tą žino. Nors širdis nieko blogo neįtarė.

Lauke Kazys mane pasivedė galan gryčios, ėmė klausinėti, kas viduje. Aš pasakau, kad yra brigadininkas, Ramanauskas, sesuo, sakau, gal nepatogu, gal jūs vidun jau neikit, bet Kazys sako: „Ai, nesvarbu... Einam vidun. Pasišnekėsim". Suėjo į vidų, susėdo. Tik Bronius Šinkūniokas truputį išgėrė, o Kazys su tuo kitu visai negeria. Masilionis – brigadininkas – išgėręs labai kvailo charakterio. Kazys lyg ir juokom pradėjo, kad jis čia ateisiąs užkuriom, kad Masilioniui nebus čia vietos... Masilionis kaip užpyko, pradėjo rėkt (dabar galvoju, kaip jis tada pataikė pasakyt): „Jūs išdavikai! Stasė su išdavikais nesusidės!" Mes su Janina net persigandom. Ką žinai, jie tai ginkluoti. Pradėjom ramint Masilionį. Kazys ir tas kitas šaltai reagavo į šitą Masilionio išpuolį, o Šinkūniokas net mėlynas, kaip pašoko iš už stalo ir ėmė šaukt: „Mes išdavikai?! Mes išdavikai?!" Kregždė jį greit už parankės ir išsivedė į lauką. Tuo viskas ir baigėsi. Tai buvo paskutinis mano susitikimas su Kaziu Kregžde-*Hitleriu*.

Kiek vėliau mano viena pažįstama Kregždę buvo sutikusi traukinyje. Po to greit sužinojome, kad jis jau vedęs ir laisvas. Tai buvo tais pačiais – 1953 m. Tada supratau, kas kaltas dėl *Kmyno* ir kitų partizanų dingimo.

Apie lapkričio 10–12 d. (1953 m.) lygiai taip pat Kazys Kregždė-*Hitleris* išsivedė iš namų ir partizaną Pesliaką, kuris irgi taip dingo iš akiračio, kaip ir *Kmynas*. (Yra Danutės Pesliakaitės parodymai. – *R.K.*)

Kada sužinojau, kad partizaną *Kmyną* Kregždė sunaikino, naktimis negalėjau miegoti, tarytum čia aš kalta likau, tarytum per mano kaltę žuvo tas žmogus, pergyvenau, kodėl aš nešiau Kregždės laišką. Tą žmogų aš dar ilgai mačiau akyse. Jeigu tikrai Kregždė jį nužudė, aš nesuprantu, kodėl jis šiandien tyli? Kodėl jis nieko neprisimena? Negi jo nė kiek negraužia sąžinė? Negi jis taip ramiai apleis šį pasaulį, viešai neišpažinęs nekaltai nužudytųjų giminėms, artimiesiems, visai tautai?

Kiek žinau, Pesliakas ir tas *Kmynas* laikėsi atskirai po vieną. Į būrius nėjo. Pesliakas kelis metus dar ir rugius pats sėjo, tikėjo labai, kad dar teks savą žemę dirbt, duoną užsiaugint.

Pasakoja VINCENTA SAMUOLYTĖ-PETRULIENĖ

Užrašyta Palėvenėlėje
1989 03 29

Šeimoje mes buvome trys vaikai: Genovaitė, Povilas ir aš. Gimėme ir augome Bagdoniškių kaime, Subačiaus parapijoje, Panevėžio apskrityje, Kupiškio rajone.

Kada 1940 m. atėjo rusai, kaimo seniūnas Valys atvedė tokį sklypininką Kibą ir nuo mūsų žemės atrėžė jam keturis hektarus. Atidavė kaip savo. Mūsų kitam gale gryčios pečiaus nebuvo, tai mus išvarė į tą galą, o kur buvo pečius, apgyvendino tą Kibą. Mama sunkiai sirgo, buvo širdininkė, nesveikos kojos. Sklypininkas Kibas nebuvo tylus žmogelis, dažnai prisigerdavo, rėkaudavo, užsirakino klėtis kaip savo, be jo žinios nebegalėdavau įeit net miltų sau ir gyvuliams. Paskiau jis mus pradėjo gąsdinti Sibiru, atseit jis mus užrašęs prie vežamųjų, džiaugėsi laimingas, kad čia mūsų greit nebus. Mes ėmėm lyg ir slapstytis, brolis išeidavo nakvot gretiman miškelin, mes išsinešam patalus į rugių lauką, ten permiegam. Nelabai malonu, tai lietus užeina, tai uodai pjauna, bet ką daryt.

Netrukus atėjo vokiečiai. Sugrįžom savon gryčion, o tą sklypininką atleidom, nebe nuo jo tada jau priklausė.

Povilas vokiečių okupacijos laikotarpiu Subačiuje dirbo policijoje. Pamenu, komunistėliai jam buvo net tokį grasinantį laišką parašę: „Pasidirbk sau šešių lentų lovį..." Pagrindinis iš tų raudonųjų veikėjų tada buvo Povilas Šulca, vėliau jis dirbo žemės

ūkio reformos skyriaus pirmininku. Kaip jis išliko gyvas? Galiu tiek pasakyti: kad juos, tuos raudonuojančius, būtų naikinę taip, kaip jie naikino pokario metais mūsų žmones, tai iš jų nė vieno nebūtų likę gyvo. Povilas Šulca buvo gana žiaurus.

1944 m. vokiečiams traukiantis, brolis Povilas su jais pasitraukė į Vakarus. Vėliau jų grupę paruoštų žvalgybininkų iš Vakarų atskraidino lėktuvais ir nuleido parašiutais. Tarp jų buvo Pranas Alekna iš Subačiaus stoties, Antanas Šilas, Vincas Navickas, Rafaelis Sargautas iš Juostininkų kaimo, Raguvos valsčiaus. Kai tik nusileido parašiutais, pas mus iškart jie ir atėjo. Su jais kartu nuleistas Juozas Alekna pateko rusams ir žuvo (palaidotas Spirakių kapinėse).

Tą žiemą jau labai silpna buvo mūsų motina. Bikiškėse brolis Povilas pateko į apsupimą, iš kurio vos išbėgo, sužeistas buvo į galvą. Perrišimus darydavo Rafaelis. Kurį laiką Povilas pas kaimynus ir laikėsi, kol pagijo. Kaimynai labai padėjo.

Ir vėliau neteko girdėti, kad apylinkėse brolis būtų padaręs kokius nors blogus darbus. Pachuliganaut mėgo daugiausia tie, kurie išėjo į mišką vengdami kariuomenės.

Su broliu mes susitikdavom, bet iš savo partizaninio gyvenimo jis man beveik nieko nepasakojo, buvo nekalbus, uždaras.

Povilas dažnai vaikščiodavo su Rafaeliu, kuris buvęs labai inteligentiškas, pasipūtęs. Jei kur nors tekdavę slėptis tvarte, Rafaelis naktį būtinai išeidavęs grynu oru pakvėpuoti. Tai Povilas iš jo kartais net pasijuokdavo, sako, kai bus „karšta", lįsi ir po mėšlu, nereiks nė gryno oro.

Povilas yra pasakojęs, kaip jie Žiliškių kaime pas Janušką nakvojo. Netikėtai naktį atėjo skrebai ir rusų enkavedistai. Mato, jų pilnas kiemas, daužo duris; šeimininkas įleido, o brolį klausia, kas jis toks. Brolis pasakė, kad savas, tas jo draugas taip pat atsakė, kad savas. Buvo tamsu. Jie nieko nelaukę – pro gonkeliuose

susispietusius enkavedistus pralindo, užbėgo už tvarto, pakalnėn Marnako grioviu ir pabėgo.

Brolis Povilas buvo baigęs keturis skyrius ir Kupiškio žiemos žemės ūkio mokyklą, 1944 m. baigė žvalgybos mokyklą Vokietijoje. Jo partizaninės veiklos ribos buvo: Geležiai–Daukšėnai–Žalioji-Bikiškės. Bikiškių kapinėse palaidota yra keletas iš „Juodo Pono" būrio partizanų (Daukšėnų koplyčios kapinėse).

Pradžioje Povilo slapyvardis buvo *Šimkus*, *Juodo Pono* slapyvardžiu pasivadino vėliau.

Karininkas Šilas žuvo pirmą žiemą, 1944 metais, Bikiškėse. Turiu pridurti, kad tuo metu, kai Povilui peršovė galvą, jį iš apsupimo išnešė Rafaelis Sargautas.

1945 m. žiemą mirė mama, likau 22-jų metų viena. Nuvažiuoju į valsčių mamos mirties liudijimo, pastočių pilna prie valsčiaus, kažkokia nepažįstama moteris priėjo prie manęs ir sako: „Namo nevažiuok, nes pas jus jau išvažiavo pastotys konfiskuot turto".

Valsčiuje skretoriumi dar nuo Smetonos laikų dirbo toks Šulga (jo dukra aktorė). Man jau prieš tai Šulgos žmona pasakė, kad artimiausiom dienom pas mus atvažiuos turto konfiskuot, vyras jau žino. Ką geresnio turėjau, pasitvarkiau iš anksčiau.

Iš valsčiaus nuvažiavau pas kleboną Subačiaus stotyje. Dar ten kiek palaukiau, net minutės prailgo. Iš klebonijos per langą žiūriu – vis važiuoja, važiuoja, galvoju, gal jau su mūsų daiktais. Pritrūkau kantrybės ir išvažiavau. Susitinku tas pastotis, kuriomis mūsų turtą veža. Vienas ranka nuo vežimo pamojavo, kitas tik su šypsenėle veide. Labai aktyvus ne tik mūsų turtą konfiskuojant, bet ir kitų buvo Barauskas (Guzikaitės sūnus, todėl jį kai kas dar Guziku vadino). Šiuo metu gyvena Subačiaus stotyje.

Skrebai žinojo, kad brolis Povilas buvo sužeistas ir kad netrukus mirė mama. Tuo metu, kai jie važiavo turto konfiskuoti, pirma

užvažiavo pas Petrą Maniką Gudgalio kaime ir pas Povilą Kosmauską. Brolis Povilas yra sakęs, kad apie jo sužeidimą į galvą žinios Subačiaus skrebus pasiekė iš Maniko kiemo. Vėliau man pasakojo kaimynai, kad skrebai, kai tik atvažiavo turto konfiskuoti, visi iš karto puolė prie karsto ir ėmė tikrinti, ar čia tik nebus miręs brolis Povilas nuo sužeidimo. Galvojo, kad vietoje motinos palaidosim brolį.

Būdavo, praeis kelios dienos – ir vėl veža, ir vėl konfiskuoja. Tas Barauskas-Guzikas atvažiuodavo kiekvieną kartą. Jis vis man grasindavo: „Negalvok, kad viskas taip geruoju ir praeis".

Pamatau, kad jau atvažiuoja pastotys, ir išeinu. Tai pas vieną, tai pas kitą kaimyną permiegu ir vėl sugrįžtu. Kartą ateinu nuo miško keliuku ir matau – nuo kaimyno Padlecko atvažiuoja dvi pastotys, pilnos prisėdę skrebų. Jau visai palei gryčią beeidama persigalvojau, kad gal reiktų bėgt. Ir pasileidau išilgai gryčios pakalnėn. Užbėgau ant kalniuko ir sustojau prie eglutės, dar karščiavau, gerklę graužia, žiūriu, ateina du su automatais. Matau, kad jau geruoju nesibaigs. Ėmiau bėgt. O pavasariop alksnyne sniegas dumba iki kelių. Ir griūvu, ir keliuosi. Matau, iš paskos dar kiti du ateina. Na ir pradėjo pliekt į mane. Automatai tik terškia, kulkos zvimbia aplink, o aš bėgu kiek tik jėgos leidžia. Nubėgu pagrioviu iki Vivulių Antano Gusevičiaus klojimo, o klojime slapstėsi brolis Povilas su Rafaeliu. Pasakiau, kad mane atsiveja skrebai. Į klojimą atėjo ir šeimininkas su keseliu, neva šieno. Brolis sako: „Eik tu gryčion". O jie sulindo į šiaudus. Atbėgę skrebai dar šaudė į šiaudus, bet jiems nepataikė. Aš į gryčią net neužėjau, tiesiai pro Aukštikalnio sodybą pas Juozapą Katilevičių nubėgau. Jie pietus valgo, sakau, būkit geri, pavėžėkit, mane atsiveja. Katilevičiui ir iškrito šaukštas iš rankų. Pakinkė arklį į važį, Katilevičienė apsuko skara, sako, manys, kad mamą vežu, ir išvežė į Miliūnus, kadangi ten buvo jau kitas valsčius. Tai Barauskas-Guzikas vaikščiojo naktį pakiemėm. Pas Vytautą Petrulį užėjo,

pas Juozapą Katilevičių, apsimetęs paklydusiu, prašė nakvynės, galvojo, kad ten jo niekas nepažįsta.

Nuo to laiko į namus jau nebegrįžau, basčiausi – tai kokių nors darbų dirbt pas žmones, tai pas gimines. Ir su Povilu tada jau retai besusitikdavau.

„Juodo Pono" būryje aš pažinojau šiuos vyrus: Antaną Šilą-*Kovą*, Rafaelį Sargautą-*Daumantą*, Vincą Navicką-*Dobilą*, Antaną Birbilą-*Baltušį*, Antaną Balčiūną-*Roką*.

Antaną Birbilą ir Albiną Sabaliauską-*Markušką*, Viktoro brolį, prie Antašavos enkavedistai paėmė abu gyvus.

Pradžioje būryje išdavikų nebuvo, o vėliau brolis jau vengė plačiau vaikščioti, daugiau slapstėsi. Žinau, kad jis buvo gana atsargus. Prasidėjus išdavystėms, nuo draugų atsiskirdavo ir pas patikimus žmones užeidavo vienas, kad niekas daugiau nežinotų.

Kai išėjau iš namų, dirbau Čiuladų pieninėje. Netoli ten buvo toks lieknas, šlapias alksnynas Antašavos pusėje, kurį vadino Šaltaliekniu.

Žmonės pradėjo kalbėti, kad, atsiskyrę nuo fronto, vaikšto grupė vokiečių, labai geri žmonės, ieško partizanų, nori prie jų prisijungti. Sužinojome, kad jie apsistojo Sipsalėj, netoli to Šaltaliekniо. Pas tuos vokiečius nuėjo dvi merginos: Birbilaitė ir kita (nežinau kokia). Birbilaitė buvo partizano Antano Birbilo sesuo, partizanų ryšininkė. Šitie „vokiečiai" joms gerai apkapojo blauzdas ir pareikalavo atvest partizanų vadus, atseit jomis netiki, kai ateisit su vadais, tada bus kita kalba. Antanas Birbilas ir Albinas Sabaliauskas patikėjo ir nuėjo pas tuos „vokiečius". Ten jie taip ir dingo. Tada supratome, kokie čia „vokiečiai". Tai buvo enkavedistai, persirengę vokiškomis uniformomis.

O kad žmonės tikrai patikėtų, kad ten buvo vokiečiai, ne perrengti rusų enkavedistai, netoli Karsakiškio atvežė tikrų vokiečių

belaisvių, perrengtų rusų uniformomis, inscenizavo kažkokį susišaudymą su tais „vokiečiais"enkavedistais. Tie „vokiečiai" enkavedistai šituos tikruosius, perrengtus rusiškomis uniformomis, sušaudė.

Žuvo Povilas 1947 m. rugsėjo mėnesį.

Tuo metu Povilas su keliais partizanais lankėsi tėviškėje. Pas vienus, pas kitus pažįstamus užeidavo, buvo ir Tiltagaliuose. O žmonės, žinai gi, tuoj vaišina. Tiltagaliuose vyko kūlimai. Jie ten lyg ir išgėrė. O pagrindinė jo slapstymosi vieta buvo Budrionių kaime, netoli Raguvos, kažkur apie Putiliškius. Sesuo ten nuvažiuodavo, susitikdavo su Povilu. Ir tuo metu, kaip pasakojo tie gyventojai, pas kuriuos jis slapstėsi, jo labai nenorėjo išleist, bet jis išėjo. Tiltagaliuose gyveno Trusovas ir Červonikas. Kažkuris iš jų pranešė į Subačių enkavedistams, po to visiems gyrėsi, kad padaręs gerą darbą, padėjęs sunaikint *Juodą Poną*. Šitaip mano brolį Povilą su kitu partizanu apsupo Subačiaus ir Geležių garnizonas su skrebais Bigailių durpyne ir nušovė. Už *Juodo Pono* pagavimą jau buvo paskirta premija, manęs irgi su nuotrauka skrebai ieškojo, nors aš ir niekur nepriklausiau.

Kai Geležių skrebai grįžo iš egzekucijos, nušovę brolį, užėjo pas mano mamos brolį, t.y. pas mano dėdę ir ėmė pasakoti pasigirdami, kaip jie *Juodą Poną* sekė, kaip ėjo. Sako, mes sustojam, ir jie sustoja, mes einam, ir jie eina, mes pradėjom bėgt, ir jie bėgt. Ten buvo griovys, jie dar tuo grioviu pabėgo. Povilo draugą gyvą paėmė.

Prieš žuvimą iš vakaro jis buvo atėjęs pas kaimynus Gucevičius Vivulių kaime. Ten mano buvo palikta jam drabužių, persivilko baltinius, maisto palikau. Kai pasitraukiau iš namų, ten užėjęs, ko jam reikia pasiimdavo.

Tą dieną Barbora Gucevičienė nuėjo į Subačių bažnyčion. Ji pasakoja: „ Žiūriu, kažką atveža skrebai vežimu. Matau, ranka į

šoną atmesta, žmogaus dar nesimato, bet aš jau iš baltinių pažinau. Numetė prie krautuvės".

Padlecko kaimyno sūnų Kazimierą nušautą atvežė prie to paties sandėlio žiemą, prie sienos pasodino. Atlydys buvo, tai kaip apsėmė vanduo, įšalo, tai ir sėdėjo visą žiemą lede. Po kelių dienų Povilo lavoną atvežė prie Viešintos upelio ir įmetė į krūmus. Teko girdėti, kad Aukštikalnis, mūsų kaimynas, tuo metu dirbęs Subačiuje seniūnu (Skapiškyje dirbo apylinkės pirmininku, Geležiuos vežė Sibiran žmones), labai gailėjęs Povilo ir bandęs net pats pavogt jo lavoną, kad vėliau galėtų palaidoti, bet pro šalį taku eidamas jis vis matydavęs žmogų, stovintį krūmuose, niekaip negalėjęs paimt. Suprantama, kad saugojo kažkas iš skrebų ir laukė, kas ateis pasiimt tų lavonų, nes ten jie trise buvo sumesti. Po to Povilo palaikus užkasė, bet vėliau vėl atkasė ir išmetė ant žemės. Taigi lavonas dar ilgai gulėjo iškastas paviršiuje. Kai mūsų žmonės nuvažiavo jo paimt, minkštų audinių jau mažai bebuvo, tik kaulai. Surinkom tuos kaulelius ir palaidojom dėdės darželyje. Kai dėdė namus pardavė, tuos kaulelius aš pati atkasiau ir pakasiau kapinėse. Terpeikių kapinėse po paminklu padėjome. Ten palaidota sesuo Genė Dundulienė ir jos vyras Dundulis. Ant paminklo nepažymėta, kad po juo dar ilsisi ir Povilo Samuolio, buvusio Lietuvos partizano, palaikai: kaukolė ir du kauleliai.

Povilas Samuolis-*Juodas Ponas* minimas knygoje „Hitleriniai parašiutininkai", išleistoje 1966 m., ir knygoje „Paskutinė radiograma" (autorius St. Kalinauskas, išleista 1963 m.).

Pasakoja POVILAS KOSMAUSKAS

Užrašyta 1989 03 29

Mūsų namuose ilgai slapstėsi mano tėvo brolio sūnus Bronius Kosmauskas. Prieškariniais metais jis dirbo mokesčių inspekcijoje raštininku. 1940 m., kada užėjo rusų armija, savieji komunistėliai jį labai sumušė, teko net ligoninėje gydytis. Tada mes buvome šauliai, net apdovanojo mus už gerą tarnybą. Atėjus vokiečiams, jis vėl sugrįžo į seną tarnybą mokesčių inspekcijon. Vokiečiams traukiantis, galvojo kartu pasitraukti, bet kažkaip persiorientavo ir liko, kadangi čia buvo žmona, trys vaikai. Užėjus bolševikams, pradėjo slapstytis. Slapstėsi pas mus namuose iki 1947 m.

1944 m., artėjant frontui, mano tėvas Šaltenių kaimo kapinaitėse iškasė bunkerį, kuriame tas mano pusbrolis ir slėpdavosi. Mes su Juozapo Aleknos sūnumi išsikasėm didelį bunkerį už gryčios beržynėlyje, kad pareitų mūsų abiejų šeimos.

1945 m. Panevėžyje iš ligoninės partizanai išvadavo ir pasiėmė sužeistą partizaną. Dėl to teko trauktis vienam budėjusiam gydytojui ir seselei Karaziejūtei. Ji ir slėpėsi Šaltenių kaime pas savo gimines.

Aš išėjau dirbti į lauką, matau, atbėga iš Jauniūnų kaimo ir praneša man, kad reikia slėptis, kadangi nuo Subačiaus pusės link mūsų krašto eina rusų NKVD garnizonas. Aš iškinkiau arklius, pusbrolis nuėjo pas Varanauską. Sugalvojau pasiimt dviratį ir važiuot į Kupiškį, nes buvo išvežtos pyliavos, reikėjo užregistruot kvitus. Nuvažiuoju iki Šaltenių kaimo, čia man pasako, kad garnizonas praėjo į Varaniškių pusę. Ką gi, jeigu šitaip, tada reikia grįžt į namus.

Pas mus namuose slapstėsi partizanas Juozapas Vaičekauskas iš Terpeikių kaimo, jį užmušė Ramonas. Tuo metu jis slapstėsi Paškonių kaime pas Padlecką bunkeryje su išdaviku Tautviliu Vaitiekūnu. Yra žinių, kad jį apsupimo metu pats Vaitiekūnas ir peršovė. Vaičekauskas po mišką nevaikščiojo, glaudėsi pas žmones, Lukonių koplyčioje buvo įsitaisę slėptuvę.

Mūsų kaimynai Vilimavičiai mus visą laiką skundė, todėl reikėjo jų labai saugotis. Kartą po eilinės kratos mane areštavo, nusivarė į Subačių. Kai grįžau į namus, užlipau ant tvarto, ten radau viską išversta, šiek tiek šiaudais užbarstytas gulėjo ir Vaičekausko šautuvas. Jis buvo įkištas į kūlį, o kratą ten darė keturi rusų enkavedistai, jie, matyt, rastą šautuvą specialiai užbarstė šiaudais, nenorėjo triukšmo.

1947 m. balandžio mėnesį Subačiaus skrebai su Juozu Ramonu iš kaimo surinko keletą vyrų ir nusivarė į Subačių. Paėmė Juozapą Alekną su dukra, Petrą Alekną, Aleksą Lapienį, Danielių Varnauską, Povilą Skaparą. Su skrebais kartu ėjo ir keletas enkavedistų, du rusų karininkai, vienas iš jų – leitenantas Bratiščenka. Mus suvarė į enkavedistų būstinę. Mane vieną įmetė į rūsį, ten aš jau radau ir kitą, įmestą anksčiau. Jis ėmė klausinėti, už ką aš patekau. Iš karto supratau, kad tai šnipelis. Jam paaiškinau, kad nežinau už ką. Vakare išsivarė mane iš to rūsio, nuvedė į vieną kambarį pirmam aukšte. Pirmiausiai „tarė žodį" enkavedistas Bratiščenka. Nurengė iki apatinių, paklupdė prie stalo ir ėmė tyčiotis iš manęs: „O, geras sprandas, galima pavelėt..." Drabužių šepečiu kiek padaužė per pečius vaikiškai, po to jau smarkiau skiausčia ranka rėžtelėjo tris kartus, kad man akys iššoko į paviršių.

Anksčiau, ką tik po karo, Kupiškyje dirbo, atrodo, kad viršaičiu, toks Drąsutis, stambaus sudėjimo vyras. Paskui jis lyg ir buvo pašalintas iš tų pareigų ir paskirtas Subačiuje milicijos viršininku. Taip, jis buvo milicininkas tuo metu, ir enkavedistų reikalai

jam nepriklausė, o mane tai enkavedistai areštavo. Bet Drąsutis, matyt, tiesiog mėgo mušt ir kankint areštuotuosius, nesvarbu, kieno jie areštuoti. Šį kartą Drąsutis pakartojo Bratiščenkos metodą ir rėžė į sprandą taip, kad aš iškart „užmigau". Pajutau, kad ant manęs liejasi vanduo, atsigavau. Tada Drąsutis pasiėmė prie pečiaus stovėjusį geležinį žarsteklį ir taip davė, kad mano šonai pasidarė juodi, lenktuoju galu kiaurai pramušė pilvo plėvę, prie pat kirkšnio, dar ir šiandien guzą tebenešioju toj vietoj. Mušant kiti penki stovėjo ir žiūrėjo, kaip tas mane plūkia geležiniu žarstekliu. Tarp jų buvo ir Juozas Ramonas. Kai pamatė, kad jau paslikas guliu, tada Drąsutis pasakė: „Ką čia su juo terliotis, vedam nušaut, surašysim aktą, kad bėgo, ir bus reikalas baigtas". Po to tas Drąsutis mane pakėlė, privedė prie durų ir lyties organus privėrė durimis. Aš netekau sąmonės.

Drąsutis vėliau buvo teisiamas už tai, kad, susiginčijęs su tokiu pat komunistu Šidlausku, pavartojo ginklą. Už tai gavo 5 metus kalėjimo. Šidlauskas skundė Drąsutį enkavedistams, milicijai, kad jis nekaltai muša ir kankina žmones.

Po to, kai atgavau sąmonę, Drąsutis su kitu kažkokiu skrebu už parankių išvedė mane į koridorių, pastatė prie sienos, liepė išskėst rankas ir laikyt. Bet kai paleido, tuoj viena ranka ir nukrito žemyn, ėmė visa drebėti. Tada įvedė į kitą kambarį. Jau ėmė aušt, patekėjo saulė. Bratiščenka vis atbėga manęs pasižiūrėt. O mane apstoję ne tik Subačiaus, bet dar ir Geležių skrebai. Aš prašau, kad leistų nors atsiklaupt, nes stovėt nebegaliu. Jie klausia, ar aš atsikelsiu, kai ateis viršininkas. Ir kai tik įeina Bratiščenka, aš atsikeliu, jis pasižiūri ir vėl išeina. Po to nuvedė kieme į žydo klėtelę. Pasodino ant lentos. Čia irgi tas Bratiščenka iš akių nepaleido. Taip išlaikė mane dar dvi paras.

Tiesa, tuo metu atvažiavo du rusai, NKVD kapitonai iš Kupiškio. Pasikviečia mane Bratiščenka su Ramonu ir rodo kažkokį raštą, pasirašytą mano kaimynės Vilimavičienės iš Šaltenių kaimo

ir pas juos gyvenusios perkeltosios rusės Valentinos. Ramonas su Bratiščenka ir sako: „Ko tu giniesi? Va, viskas parašyta apie tave, yra kaimynų parašai". Įėjus kapitonui, Ramonas mane išvedė į antro aukšto balkoną. Po kurio laiko vėl pasišaukia. Ir anie du kapitonai iš Kupiškio pradeda su manimi gana žmoniškai kalbėtis. Tada ir aš ėmiau jiems sakyti daugmaž visą tiesą, kadangi ten nieko baisaus nebuvo, o skrebai prieš tai mane mušė, kad aš su miškiniais palaikiau ryšį, artimai su jais bendravau.

Buvo taip: Miliūnų Kostas Zubas pas mus atėjo gerokai įgėręs. Į namus mes jo nebeišleidome. Tada jis atsigulė ir pernakvojo. Naktį užėjo partizanai Povilas Samuolis-*Juodas Ponas* ir Kaziukas (anksčiau tarnavo pašte). Kai tiek nedaug vietos, aš atsiguliau su Samuoliu į vieną lovą, o Kaziukas atskirai. Zubas pamatė, kadangi pabudęs su nebaigtu gerti buteliu atėjo pas mus į seklyčią. Grįžęs į namus, pasigyrė savo žmonai, kad su miškiniais gėręs „samagoną", ta pasigyrė Vilimavičienei, o Vilimavičienei to tik ir reikėjo. Rašte parašyta, kad miškinių buvo pilna gryčia (iš dviejų liežuviai kiek padarė), ant sienos kabojo automatas, o prie sienos stovėjo pastatytas šautuvas. Aš taip ir pasakiau, kaip buvo. Tada Ramonas sako: „Ko tu vakar taip nepasakei?" Aš sakau, kaip aš sakysiu, tada dar smarkiau mušit. Vienas rusas kapitonas iš karto sukluso: „Čto, čto?" Ramonas paaiškino, kad aš neprisipažinau, todėl truputį man jie sudavė. Nesiskundžiau, kad taip mušė ir kankino. Enkavedistai išvažiuos, tai skrebai čia mane visai pribaigs. Teko girdėti, kad panašus atvejis Kupiškyje buvo su Girelės Kirda – užmušė, ir viskas. Enkavedistai dar nužvelgė mane, kadangi šonas buvo pramuštas, visi marškiniai kruvini, bet nieko daugiau nepasakė. Netrukus mane iš to kabineto išvedė Ramonas ir sako: „Tai, Kosmauskai, tokioj pirty, matyt, nesi buvęs?" Tai taip, atsakiau, ir dar pridūriau: „Mes gi iš senų laikų pažįstami, kodėl stovėjai ir tylėjai, kai mane mušė, kodėl neužtarei, kad taip nemuštų?" Jis sako: „Kaipgi aš galiu tave užtart? Jei

užtarsiu, tavo šalininkas būsiu". Tiesa, nieko negali sakyt. Visgi niekšų niekšas buvo tas Ramonas.

Jis klausia, ar pareisiu vienas į namus, sakau, pareisiu. Klausia, ar nebijosiu, sakau, ko aš turiu bijoti, aš niekam nieko blogo nesu padaręs. Tada jis paėmė iš stalčiaus tuščią popieriaus lapą ir liepė jo apačioje pasirašyti. Supratau, kad čia nešvarus reikalas. Belieka tik, einant per upę, šokt nuo tilto ir prisigirdyt, gyvenimo nebėra... Pasirašiau ant to tuščio lapo. Tada Ramonas pasakė: „Nesvarbu, kad pasirašai, bet žinok: jei mums nieko nepraneši, garantuoju, išvažiuosi ten, kur baltos meškos". Ir taip mane iš Subačiaus paleido į namus.

Buvo dar toks epizodas. Subačiuje iš kažkur atsirado vienas labai neblogas vyras lietuvis – enkavedistas. Mano giminietis Subačiuje padarė kartą alaus, pakvietė mane ir pasakė, kad bus tas enkavedistas, jam viską reiktų papasakoti, kad aš esu pasirašęs skrebams tuščią popiergalį. Kaip buvo sutarta, atėjo šitas enkavedistas su kažkokiu NKVD garnizono gydytoju, abu uniformuoti. Mes irgi nuvažiavom dviese su Juozu Jėčiumi iš Lukonių kaimo, nusivežėm ir savo bačkutę alaus, butelį „samagono". Pradėjom vaišintis. Ką darysi, reikia gert. Įsišnekėjom. Tas lietuvis sako – galėtume ir dabar nueit ir tą popierių sunaikint. Gert aš jau visai nebegaliu, dargi po tokių mušimų. Išeinu laukan, išsivemiu, ateinu ir vėl geriu, kad įtikčiau tiems enkavedistams, nes kai mes negeriam, ir jie negeria. Šitaip tada buvo tvarkomi mūsų gyvybiniai reikalai. Kiek žinau, tą lietuvį enkavedistą už padėjimą persekiojamiems tautiečiams kažkokiu būdu sunaikino.

Kodėl mane skundė Vilimavičienė? Dar buvo gyvas Kazys Gusevičius. Jį už panašias kiaulystes *Juodas Ponas* dar pas mus namuose labai barė. Sakė, tu vis mums pašiki panosėn. Gusevičius kažkada Vilimavičių taip išrengė, kad tas tik su supuvusiom čeverykom paliko. Tuo metu partizanas Lapienis Vilimavičius

tardė, klupdė, prisaikdinėjo, kad tie liežuvius laikytų už dantų. Vilimavičienę gal būtų ir sušaudę, jeigu ne ta sesutė Karaziejūtė. Ji Gusevičiui ir Lapieniui pasakė: „Jūs padarysit taip, kad ir aš neturėsiu vietos". Tik jos ir paklausė partizanai. Iš Vilimavičių jie tada pilną vežimą išsivežė. O kodėl? Ogi todėl, kad Vilimavičiai gamino „samagoną", jų kieme ko ne kasdien smaginosi skrebai, juos čia maitino, girdė ir šelpė.

Vienu metu pas mane slapstėsi Lukonių Gnižinskiokas, Vaicekauskas, Kaziukas, daugiau dar buvo. Matome, per balą mašina atvažiuoja, pilna enkavedistų. Kur dėtis? Kapai prižėlę spireikų, tai į kapus sulindo visi kaip kurapkos ir sėdi. O mašina įsuka tiesiai mūsų kieman. Apstojo mus, o pas Vilimavičių jau buvo užsakyta „samagono", suruoštos vaišės. Kareiviai paėmė Povilo Samuolio-*Juodo Pono* karvę, nuvedė pas Vilimavičių ir papjovė, ten dirbo dešras ir kitokius patiekalus, iš Samuolio kaupo bulves ir nuvežė pas Vilimavičių.

Kitą kartą pas mus atėjo *Juodas Ponas* su savo draugu. Jie dar norėjo pabūti, bet pastebėjom, kad vėl atvažiuoja mašina su enkavedistais ir užsuka pas Vilimavičių. Per žiūronus matome kareivius, stovinčius kieme, ir Vilimavičienę kreivu žandu. Buvo sekmadienis. *Juodas Ponas* klausia: „Kas mums daryt, ar dabar išeit, ar nakties laukti?" Aš jiems sakau: „Einu pas tą savo mergaitę pro Vilimavičių, žiūrėsiu, kas ten dedasi, o jūs mane sekite. Jei matysiu, kad jums reikia kuo skubiau pasitraukt, aš išsitrauksiu baltą nosinę ir imsiu šluostyt nosį, tada jau spauskit, o jei nieko, tada pasilikit, kada jums bus patogiau, tada ir išeisit". Einu pro Vilimavičiaus kiemą, žiūriu, vieni po mašina girti voliojasi, kiti palei serbentų krūmelius, žodžiu, nieko ypatingo, kaip ėjau, taip ir nuėjau.

Kada vėliau papasakojau apie tai *Juodam Ponui*, jis žadėjo vieną kartą tuos rusų enkavedistų ir skrebų pasismaginimus pas Vilimavičius užbaigt.

Juodo Pono vyrai, kiek žinau, veikė Žaliosios miške už Geležių, apie Žvirblionių, Pauliankos miškus. Kartą pas mus buvo atėjęs *Juodas Ponas* ir karininkas Šilas.

Kada Aukštuoliuos vyko partizanų susirėmimas su rusų NKVD kariuomene, *Juodas Ponas* pasakojo, kad partizanų atsitraukimui iš apsupimo ėmėsi energingai vadovauti karininkas Šilas ir visas komandas davė rusiškai. Jis taip suglumino enkavedistus, kad tie stojo savi prieš savus ir ėmė šaudytis, o partizanai tuo metu daugelis laimingai išėjo iš apsupimo.

Partizaną Povilą Samuolį-*Juodą Poną* aš pažinojau gana neblogai. Pokario metais buvo nuleistas parašiutu kartu su Juozu Alekna iš Terpeikių kaimo, Navicku iš Gaikonių kaimo (netoli Geležių), Kaziu Gusevičiumi iš Vivulių kaimo, Aleksu Padlecku iš Paškonių kaimo. Pradžioje dideliam būriui vadovavo Povilas Šilas, karininkas, kilęs iš Lukonių kaimo. Šilai buvo du broliai, ir abu žuvo. Povilas studijavo teisę.

Kartą Žaliosios miško pakraštyje stovyklavo visas būrys, kūreno ugnį. Užvažiavo rusų NKVD garnizonas ir juos apsupo. Tuo metu *Juodam Ponui* peršovė galvą. Kadangi jis buvo su žieminе kepure, automato kulka kliudė, bet smarkiai nesužeidė. Su *Juodu Ponu* tada buvo Rafaelis Sargautas. Jiems laimingai į rankas pateko vežimas su arkliu, apsuko didelį ratą pro Ničiūnus ir atvažiavo pas mane. Žodžiu, darė ratą per mišką, o kurie bėgo į laukus, visus nušovė. Šilas žuvo miške. Rodė man tą vietą. Visi ten žuvę šeši partizanai šiuo metu guli palaidoti Daukšėnų koplyčios kapinėse už Geležių.

Partizaną Aleksą Padlecką subadė durtuvais. Juos apsupo enkavedistai netoli Viešintų. Kartu tuo metu buvo Povilas Samuolis-*Juodas Ponas*, Čeriauka-*Berlynas*, kilęs iš pačių Viešintų, smarkus vyras.

Juodo Pono būryje buvo apie 15 vyrų. Kartą netoli Viešintų jie dviem arkliais važiavo, rogėse po 6 vyrus, ir pateko į apsupimą ant kalnelio, plikoj vietoj. Vieni buvo įvažiavę į vieną sodybą ir ten nakvojo, kiti į kitą. Vieną sodybą apsupo enkavedistai, kadangi ten buvo įskųsta, o kitos neapsupo, todėl antroje sodyboje nakvoję partizanai pabėgo. Likusieji nutarė gintis iš namo, sugulė visi ant grindų. Kazys Gusevičius buvo jau išbėgęs į lauką, jam peršovė koją, bet keletą skrebų jis dar nukirto, o Padleckas bėgo per duris, jį nudūrė durtuvu. Čia žuvo ir *Berlynas*.

Vienąkart nunešu į Čiuladų pieninę sviesto, kiaušinių – prievolę sovietų valdžiai. Viską atidaviau ir einu namo, veduosi dviratį, girdžiu, iš užpakalio šaukia rusiškai: „Stoj!" Atsisuku – enkavedisto uniforma vejasi mane. Net nusikeikiau. Tik vakar grįžau iš Subačiaus skrebyno, šiandien ir vėl areštuoja. Pribėga prie manęs ir kviečia sugrįžt. Sugrąžina, įeinam į vidų, čia jau daug panašių, vežimai stovi pakrauti sviesto, kiaušinius tik geria. Žiūriu, kad man vienas matytas – ilgais plaukais vabalninkietis, tik tada supratau, kad partizanai. Priėmėja tuo metu pieninėje dirbo Juzė Rekašaitė. Prisikrovę pilnus vežimus, jie mums pasakė, kad dabar galime neskubėdami grįžti į namus, o Rekašaitei neskubant liepė važiuoti į Kupiškį ir pranešt skrebams.

Tik parvažiuoju, jau mašinos su kariuomene pasipylė visais vieškeliais, tuoj ėmė supti.

Paskutinį sykį buvo taip. Išeinu dirbt į lauką, pamačiau, važiuoja mašina. Tada mes abu su Broniumi pasiruošėme bėgt. Buvome basi, spėjom dar apsiaut kojas ir – drošim. Bet pamatėm, kad sunkvežimis iš vieškelio jau suka Šaltenių kaimo pusėn.

Tuo metu pas mus buvo atėjusi kažkokia mergaitė, labai prašėsi, kad ją samdytume darbininke, kadangi buvome tik mano tėvai seni, aš ir Bronius. Aš labai nenorėjau sutikt, gal mano ir

širdis nujautė. Merginos pavardė buvo Abromaitė, dar smetonišką pasą su savimi turėjo, kilusi nuo Panevėžio pusės. Pasirodo, iš tikro šnipės būta. Labai pigiai ji apsiėmė dirbt. Tėvas iš karto sutiko, o aš spyriausi, kad ji mums nereikalinga, aš viską pats padarysiu, bet tėvas nenusileido. Tada surašiau sutartį, už kokią kainą ji prisižada pas mus dirbt ūkyje, vieną egzempliorių pasilikau sau, kitą jai atidaviau. Kurį laiką ji buvo išėjusi, po to atėjo. Tada aš jai sakau: duok man tą sutartėlę, ten truputį neteisingai parašiau, reiktų pataisyti. Ji man padavė, o aš tiesiai į pečių ir ugnin. Dabar, pasakiau, nori – būk, nori – drožk iš kur atėjus. Bet ji vis tiek pasiliko.

~ Tas sunkvežimis už gero puskilometrio sustojo, žiūrim, enkavedistai į mūsų vienkiemį ateina. Mes jau ruošiamės išeit. Ateina ta merga, sako, kurgi jūs einat, už klojimo jau kareiviai. Pasirodo, tiesiai pro Gudgalį praėjo sekliai. Tokia padėtis, kad mums išeities nebėra. Tada aš vėl paėmiau arklius ir išėjau į lauką art. Pamačiau, kad palei kapines stovi kareiviai ir laiko ton pusėn nusukę šautuvus, o kiti supa mūsų sodybą. Mat pas mus buvo atėjusi Karaziejūtė ir prašė tėvo, kad ją paslėptų, nes žinojo, kad mes turime slėptuves. Tėvas jos nepažino ir atsisakė slėpti. Tada ji išėjo iš mūsų namų, paėjo link tilto, o ten ją sustabdė rusų kareivis. Atsivarė pas mus ir ėmė daryti kratą. Nors ji ir šviesiaplaukė buvo, pasidažė antakius, matyt, jiems jos veidas buvo kiek nepanašus. Kartu čia dalyvavo ir Subačiaus skrebai, tarp jų ir Juozas Ramonas. Man liepė dirbt toliau, o jie namus verčia aukštyn kojom, grindis plėšia, spintas verčia. Manęs nekviečia, aš akėju dirvą. Kažkaip neramu, iškinkiau arklius ir parjoju raitas. Pasitinka Ramonas ir leitenantas Bratiščenka. Jie sako: „Mes viską dabar jau žinom, iškratėm tavo namus, tavo kieme yra bunkeris". Aš sakau: jeigu akmeninį rūsį kieme jūs laikot bunkeriu arba už beržynėlio iškastą duobę pasislėpti karo metu nuo šaudymo, tada aš jau jūsų nebesuprantu, ko jūs norite... Jie lyg ir sutiko su tokiu

aiškinimu, bet mane vis tiek areštavo. O pusbrolį Bronių pasiėmė ir nusivarė prie kapinių, ten, matyt, gal jam ir uždavė gerai, nes atėjo apsiašarojęs. Liepė atiduot ginklus, bet mes pasakėme, kad ginklų neturime, o kratos metu jie irgi jokių ginklų nerado.

Areštavo mus abu su pusbroliu. Atsivarė prie mašinos, sukėlė į kėbulą ir – tiesiai į Panevėžio saugumą. Vienon kameron mane įmetė, į kitą kamerą pusbrolį. Maistą, kurį mums motina įdėjo, skrebai atėmė. Vakare mane iškviečia tardymui kapitonas Paulauskas. Tardė per visą naktį, vis klausinėjo apie pusbrolį Bronių, kurį mes slėpėme.

Ryte, žiūriu, ateina karininkas Bratiščenka, apsirengęs civiliais drabužiais, ir pajuokdamas klausia: „Tai ką tau pasakė Ponas Kosmauskas?" Kapitonas Paulauskas jam pakišo tą raštą, kur per naktį surašė mane tardydamas. Bratiščenka paskaito, atsisuka į mane ir sako: „Tai ką tu, Kosmauskai, dabar galvoji? Tu tikriausiai nedrįsti pasisakyti, kas esi?" Aš jam atsakau: „Sakiau viską, o ką aš dar turėjau pasakyt?" Tada jis iš kišenės išsiima lapelį ir ima man skaityt. Ten buvo taip. Kada mane pradėjo dažnai kviest į Subačių ir tardyt dėl pusbrolio, aš tiesiog jo jau nebegalėjau laikyt. Tada jis paprašė mane suvest su partizanais, o jis su jais irgi buvo pažįstamas iš anksčiau. Aš jutau, kur jie yra. Ir nuvedžiau pusbrolį pas Budrionį. Tuo metu jie pirtį kūreno, ten buvo ir partizanai. Kartu prie tų partizanų tuo metu buvo prisiplakęs kažkoks Pajuodis, kilęs iš anapus Subačiaus. Kada mane buvo areštavę ir laikė Subačiuje, ten buvo areštuotas ir šitas Pajuodis, kadangi per susišaudymą jis buvo nušovęs skrebą Alfonsą Šapelį, tada jį, matyt, Ramonas ir užverbavo. Pajuodis savo kailį tikriausiai norėjo išpirkti. Ten vyko viskas dėl moters. Tokį Galgauską paėmė į armiją iš Geležių miestelio, jo žmona buvo graži ir „neskūpi". Ir Pajuodis, ir Šapelis ėmė ją „šefuot". Kartą, einant keliu iš Geležių į Tiltagalius, Pajuodis šovė iš medžioklinio

šautuvo į tą Šapelį ir smarkiai sužeidė, kol arkliu nuvežė į Panevėžį ligoninėn, Šapelis mirė.

Aš supratau, kad tas raštelis parašytas Pajuodžio, kadangi ten viskas buvo smulkiai aprašyta, kaip aš Bronių Kosmauską atvedžiau pas partizanus. Visa laimė, kad tuo metu pirtyje to Pajuodžio nebuvo, būtų dar daugiau išgirdęs, ko nereikia išgirsti. Pirtyje tada mes radome Povilą Samuolį-*Juodą Poną* ir dar penkis partizanus.

Kai perskaitė tą raštelį, supratau, kad mano kortos jau žinomos. Tada aš ėmiau aiškinti, kad žmogui nebebuvo kur dėtis, visur jį persekiojo NKVD, tai ir padėjau jam nueit pas partizanus prisiglaust, o aš pats tai daugiau niekur nebuvau; prisipažinau beveik viską, nes jau kito kelio man nebebuvo, neturėjau tikslo gintis, nes būtų vėl kankinę, kaip Subačiuje kankindavo. Daugiau manęs nebetardė, palaikė apie dešimt dienų ir abu su pusbroliu Sekminių dieną (1947 m.) išvežė į Vilnių. Buvo pats sodų žydėjimas. Kėbule važiavo gerai ginkluoti devyni sargybiniai. Man rankos nebuvo surištos, o pusbroliui buvo uždėti antrankiai. Vilniuje nuvežė į saugumą ir uždarė rūsyje.

Vilniuje mane tardė rusas tardytojas – Kulovinas. Mušt nebemušė, bet tardė tik naktimis, tas nepaprastai nualindavo. Ir tardytojas, būdavo, užrašinėja, ką aš pasakoju, bet apačioje visada palieka tuščių eilučių, aišku, kad ten vėliau galėtų įterpti tai, kas jiems reikalinga. Pasirašydavau visai lapo apačioje. O kai bylą baigė, pastebėjau, kad visos tos tuščios vietos užpildytos. Aš bandžiau tardytojui reikšt dėl to pretenzijas, bet jis man atsakė trumpai drūtai: „Ko tu dar nori? Tavo parašas yra".

Tardyme buvo padarę pertrauką, kadangi tardytojas Kulovinas važinėjo po mano gimtinę, rinko kažkokius dar įkalčius, kurių jiems, matyt, stigo. Liudininku gyventojų apklausoje dar buvo pakviestas Šaltenių kaimo gyventojas Savičiūnas. Apklausė mano

tėvą, motiną, Juozą Alekną, Petrą Lapienį ir kitus. Mano tėvas paliudijo nevykusiai. Kadangi aš draugavau su Stase Rinkevičiūte, vakarais aplankydavau ją, tai tėvas ir pasakė, kad aš naktį išeidavau, o kur, jis nežinodavęs. Čia jau ir negerai. Prie tokių tėvo parodymų tardytojas iškart prikibo. Motina paliudijo, kad aš turėjau mergaitę, su ja draugavau, pas ją ir išeidavau.

Kameroje saugumo rūsyje sėdėjom dvylika vyrų: Liutkevičius nuo Kauno, nuo Dūkšto kunigas Gumbaragis, Antanas Milašius, kilęs iš Šiaulių, dirbęs Vilniuje vaikų poliklinikos direktoriumi. Kunigas Gumbaragis kažkodėl labai bijodavo tardymų. Kaip tik pakviečia jį į tardymą, ima visas drebėti.

1947 m. teisė mane už akių Maskvos „osoboje sovieščianije" kaip buvusį partizanų ryšininką. Gavau 10 metų. Jau sėdint Lukiškių kalėjime, sušaukė į kamerą 40 žmonių ir perskaitė nuosprendį rusų kalba. Po to „stolypinskam" vagone nuvežė pirmiausia į Leningradą „peresilkon", po šešių savaičių – Kirovo „peresilkon". Čia tik parą išlaikė. Suvarė kameron, nei kur atsigult, nei kur atsisėst. Aš dar palindau po narais, tai kaip apipuolė utėlės... Iš Kirovo vežė link Komi ASSR. Kartu važiavo lenkų vyskupas Kukuruzinskas, važiavo žydų grupė. Vienas vyresnis žydas Kaganas mokė mus, kaip gyvent lageryje: „Nebūk pirmutinis, nebūk ir paskutinis, tai išneši kailį, o jei norėsi geresnį „katilą" gaut, nusivarysi, sveikata neišlaikys. Gausi „štrafnosios" – irgi neišlaikysi".

Privažiavus Pečiorą, aš dar turėjau šiek tiek duonos, o mano draugas Liutkevičius jau visai nebeturėjo, tik kelias žuveles. Tada aš savo duoną perlaužiau pusiau ir pasidalinau su juo. Sakau, tu nebeturi, ir aš nebeturėsiu, būsime lygūs. O tas lenkas vyskupas matė. Kai Pečioroj Liutkevičių išlaipino, jis man ėmė priekaištauti: „Va, matai, jį išlaipina, jis gaus duonos, tave dar nežinia kiek veš, o likai be duonos". Važiavome dar dvi paras.

Nuvežė į Intą. Vyskupas vėl ėmė prikaišioti, kad aš negerai padaręs. Tada jam ir pasakiau: „Pats esi kunigas, žmones mokini mylėt savo artimą kaip save patį, o dabar bari mane už tai, kad pasidalinau duonos kąsniu". Mes patekome su juo į vieną zoną. Jam pasisekė, dirbo sanitaru. Tai buvo 4-as OLP-as, pereinamas, kuriame sėdėjo ne tik politiniai, bet ir kriminalistai. Aš dirbau prie statybos darbų, statėme salę laisviesiems. Su manimi dirbo vienas lietuvis, buvęs partizanas.

Turėjau neblogą frenčių. Tuo metu iš lagerio paleido vieną maskviškį „bataviką". Jis ir prašo manęs, kad aš jam parduočiau tą frenčių. Sako, kaip gaila su lageriu išsiskirt, pripratau. Galvoju, kas tu per žmogus esi, kad tau gaila lagerio? Žinoma, čia jiems gal ir ne blogiau negu namuose – valgyti duoda, saugo „samoochranikai", ne enkavedistai, žodžiu, savi. Taip ir pardaviau tam ruskeliui šitą frenčių. Jis dar man davė porą senų skarmalų. O tas lietuvis, buvęs partizanas, sužinojęs, kad gavau kelis rublius, ėmė prašyt manęs paskolint pinigų. Kaip nepaskolinsi, lietuviui reikia paskolint. Paskolinau. O jis už tuos pinigus brigadininkui degtinės nupirko. Kadangi mes statėm laisviesiems, ten už pinigus visko buvo galima gauti. Zonoje mus maitino ne taip jau gerai, liuobė gyvuliniais kopūstais, ir viskas. Galvoju, nusipirksiu ko nors, išėjęs už zonos. Bet pinigų tai nemoka (penkerius metus nemokėjo). Aš vieną sykį paprašiau to lietuvio, kitą sykį, kad atiduotų man skolą. O šitas lietuvis prie pačio brigadininko: „Kosmauskas manęs prašo ir prašo pinigų..." Brigadininkas sako: „Nu, ladno, ja jemu otdam". – „Ne tu iš manęs skolinai, ne iš tavęs aš prašau", – atsakiau jam. Tai man taip „atidavė" tas brigadininkas, kad patekau net į ligoninę, ėmiau tint, išsivystė distrofija. Dirbt tai varo, o valgyt neturiu ko, gyvulinių kopūstų pasrėbęs, ne ką pasisotinsi. Visi ėmė stebėtis, kad aš toks „riebus" pasidariau. Ligoninėje išgulėjau 18 dienų, ten maistas geresnis, kiek atsigavau. Grįžau iš ligoninės, brigadoj savaitę padirbau – ir vėl toks

pat. Tada vėl į ligoninę. Trečią sykį, kai sutinau, išrašė „atpenėjimo" punktan dviem savaitėms, kur maitino dvigubomis ligoninės davinio porcijomis. Ten mus 20 panašių nuvarė. Per šešias savaites atsiganiau kaip geras eržilas. Tada po kurio laiko išgrūdo mane į 2-ą OLP-ą, į anglies šachtas. Iki 1949 m. dirbau remonto brigadoje ir iki pat paleidimo dirbau tose šachtose po žemėmis, kol sužeidė. Kai sužeidė, tada iškėlė į paviršių ir pristatė daktarų komisijai. Už darbą šachtose dar vienerius metus įskaitė.

Lageryje išbuvau 9 metus, paleido 1956 m. Labai kalbino lagerio viršininkai dar pasilikt 3 metams Intoje, siūlė negrąžinamą 3000 rublių pašalpą, gundė statytis namą, iš Lietuvos atsivežt moterį ir gyvent čia. Bet aš griežtai atsisakiau jų siūlomų „malonių". Nors ir iš lietuvių atsirado, kurie ten statėsi namus, kūrė šeimas.

Paleistas Intoje gyvenau dar tris mėnesius laisvųjų barake. Grįžti į Lietuvą sutarėm trise: aš, toks Leimontas nuo Vokietijos pasienio ir Gervė iš Panevėžio.

Pasakoja POVILAS SKUDAS

Užrašyta 1989 03 29

1944 m. liepos mėnesį savo rugių lauke slapstėsi Povilas Gurklys, 21 metų amžiaus jaunuolis. Užėjus rusų NKVD garnizonui, Gurklys pasikėlė iš rugių ir, matyt, norėjo pažiūrėti, bet enkavedistai jį pastebėjo ir ėmė šaudyti. Tada jis iškėlė rankas, norėjo pasiduoti, bet priėjęs rusų kareivis paleido į jį kelis šūvius ir nušovė, nekreipdamas dėmesio į tai, kad žmogus pakėlė rankas. Tuo metu mes vežėme šieną. Atėjo vienas enkavedistas, liepė man kinkyt arklį ir vežt „banditą". Aš pasikinkiau arklį ir nuvažiavau prie nušauto Gurklioko. Ten atėjo ir kaimynas Kazys Kirailis,

Varaniškių kaimo gyventojas. Mes abu lavoną įkėlėme į vežimą, iš paskos – visas rusų garnizonas. Mums įsakė važiuoti į Subačių. Subačiuje liepė lavoną išverst ant grindinio prie krautuvės. Aš dar norėjau kažkaip atsargiai kelt ir palengva paguldyt, bet šalia stovėję Subačiaus skrebai kaip suriko ant manęs: „Versk greičiau!" Pasiūbavom ir numetėm ant žemės. Dabartinėje ligoninėje tada buvo tų skrebų štabas.

Partizanas Povilas Laužikas žuvo pas mano kaimyną Stuką Varaniškių kaime. Tuo metu aš namuose gulėjau klėtyje, tik išgirdau šūvius. Žinojau, kad pas Stuką slapstosi šis partizanas. Aš ir pagalvojau, kad jį surado.

Mūsų kaimynystėje gyveno Jonas Maksvytis (miręs). Girtas ne kartą yra pasakojęs, kaip naktimis jis nueidavęs Stuko klojimo pašalėn paklausyt, kas ten viduje kalbasi, nes Stukas ten nešdavęs valgyti. Jis ir pranešęs skrebams, kad pas Stukus partizanas slapstosi. Matyt, ne už dyką. Partizano Laužiko sušaudyme dalyvavo Vabalninko skrebai, kadangi apie jį jiems buvo pranešta. Jie atvažiavo į Geležius, pasiėmė Geležių skrebus, tada visi kartu su NKVD garnizono kareiviais ir atvažiavo pas Stuką.

Pasakoja ANTANAS JĖČIUS

Užrašyta 1989 03 08

Prieškariniais metais mūsų šeima gyveno Lukonių kaime, Subačiaus valsčiuje, ir dar po karo iki 1950 m.

Jau nuo 1944 m. mūsų apylinkėse susidarė ir veikė partizanų grupės. Iš jų dar prisimenu Laužiką, Jėčių, Bronių Gurklį.

Lukonių koplyčioje teko dar ir man pačiam kast po altoriumi duobę, kur buvom įrengę slėptuvę. Kasėme kartu su Juozu Vaičekausku iš Terpeikių kaimo (žuvo jis pas Padlecką Bagdoniškių

kaime). Kasė ir Mataušas Kunčys, vėliau jie abu toj slėptuvėj kurį laiką gyveno. Kunčys veikė kitoj grupėje, kartu su Broniumi Zaremba iš Ilčiūnų kaimo. Zarembos buvo trys broliai.

Tą bunkerį koplyčioje kasėm trise, naktimis. Vieną naktį buvo dideli gaisrai, partizanai degino valdiškus javus, tada pasimetėm, o kitą naktį vėl kasėm. Žemes į maišus pylėm ir nešėm tolyn į laukus. Slėptuvę iškasėm nemažą, dviem vyrams vietos sočiai užteko. Kunčys su Vaičekausku joje dvi žiemas peržiemojo. Aš jiems nešdavau valgyt. Būdavo, nueinu, pabeldžiu į sieną tris kartus, toks jau mūsų buvo sutartas signalas. Bunkeris beveik po altoriumi, zakristijos šiaurės pusėn. Koplyčios raktai būdavo pas Varnauskaites. Aš, nuėjęs į gegužines pamaldas „mojavon", tą raktelį įspaudžiau į išminkytą molio gabaliuką, pagal tą formą ir pasidirbome raktą. Varnauskaitės nė nežinojo, kad mes ten bunkerį išsikasėme.

Pas mus ateidavo *Kirvio*–Viktoro Sabaliausko vyrai, nuo Viešintų ateidavo *Berlynas*. Su Matausu Kunčiu kartu vaikščiojo Petras Dzvonka iš Bigailių kaimo – *Vilko* pavaduotojas. Jų būryje buvo apie 25 partizanus.

Apylinkėse daugelyje vietų tuoj po karo susikūrė atskiri partizanų būriai. Pirmas būrys susikūrė Žvirblionių miške iš septynių vyrų. Ten jie šalia kelio išsikasė bunkerį ir užsimaskavo eglute. Įeinant ar išeinant – eglutę nukelia. Šiam būriui vadovavo broliai Stankevičiai iš Subačiaus stoties. Greit iš jų vienas registravosi ir, matyt, tą bunkerį išdavė, pats išsikėlė į Klaipėdą gyvent, o likusius bunkeryje enkavedistai apsupo ir sunaikino. Vieną ten iš jų gyvą paėmė. Tam bunkery žuvo ir partizanas Urbonas.

1949 m. rugpjūčio mėn. per Žolinę Aukštuolių miške enkavedistai apsupo Lukšės būrį, apie 25 partizanus, daugiausia iš Bigailių kaimo. Apsupime žuvo 9 partizanai. Po to juos išsisklaidžiusius enkavedistai aptiko kažkur netoli Paliūniškio. Ten

partizanus išdavinėjo Juozas Kanapeckas. Po mūšio su rusų NKVD kariuomene Aukštuolių kaime Bronius Zaremba ir Mataušas Kunčys basi atbėgo į mūsų sodybą Lukonių kaiman, tik su ginklais. Ten Aukštuoliuose jie buvo apsupti tris paras.

Netoli Geležių viena valstietė pasiskundė skrebams, kad miškiniai jai „pavogė" karvę. Tie nieko nelaukę ėmė sekt tos karvės pėdomis ir pateko į partizanų pasalą. Partizanai buvo įsitvirtinę ant kalniuko, o skrebai atsirado lygioje lomoje, pasislėpt nėra kur. Kai kirto partizanai jiems į skudurus, visus išklojo, gyvas išbėgo tik vienas skrebas Grunskys peršautu kulnu.

Vienas iš smarkiausių ir drąsiausių partizanų, kiek aš pamenu, buvo Zaremba. Kartą juos penkis bunkeryje užklupo enkavedistai ir skrebai. Subačiaus skrebų vadas Ramonas liepia pasiduot, o jis užsitaisė visus ginklus kiek turėjo, paruošė granatas, brolis rauda, bet jis vis tiek metė per bunkerio angą Ramonui kelias granatas ir šoko bėgt. Jo brolis tada žuvo, jie tik dviese išbėgo.

Povilą Šulcą aš gerai pažinojau. Žmonės juo labai bodėjosi, tiesiog buvo atstumiantis, buldogiško snukio sutvėrimas. Jis pats nekentė lietuviškų, darbščių, tikinčių žmonių. Pokario metais partizanai Aleknos jį norėjo sunaikinti, bet jiems nepavyko. Jie palėveny pjovė šieną ir pamatė šitą Šulcą slankiojant, matyt, šnipinėjo partizanus. Alekna parbėgo į namus, pasišaukė brolį, Vaičekauską, bet Šulco jau ir pėdos buvo atausę.

Laužikas, Povilas Jėčius ir Bronius Gurklys žuvo netoli Medinės miško, pas Padlecką Bagdoniškių kaime, birželio 13 d. Juos išdavė Tautvilis Vaitiekūnas, o jis pats tuo metu „išbėgo".

1953 m. rudenį pas mus dar buvo užėję partizanai Vytautas Pakaušis iš Prūselių kaimo ir Tautvilis Vaitiekūnas. Aš ką tik buvau grįžęs iš kariuomenės. Klausė, kur galėtų rasti Kunčį, jiems pusautomačiui reikėjo kažkokios tai dalies. Kunčys paskutiniu metu sirgo ir mirė, palaidotas Žiliškių kapinaitėse.

Juodo Pono–Povilo Samuolio tėviškė nuo mūsų sodybos buvo už poros kilometrų. Bagdoniškių kaime gyvena Samuolio sesuo Petrulienė. *Juodas Ponas* žuvo Bigailių durpyne.

Pažinojau ir partizaną Antaną Šilą-*Kovą* iš Lukonių kaimo. Jo brolis Povilas nepriklausomybės metais dirbo prokuroru, rusų buvo teistas dešimčiai metų.

Buvo du broliai partizanai – Juozas ir Jonas Aleknos (vadino Graužiniais). Juozas Alekna buvo būrio vadas. *Šilas*, Kaziūnienės brolis, buvęs karininkas. Žuvo už Geležių Daukšėnų kaime, netoli koplyčios. Aleknos kilę iš Terpeikių kaimo, turėjo seseris Uršulę ir Akvilę. Viena gyvena Panevėžyje, kita šitam krašte kažkur buvo ištekėjusi už Kaladės.

Kai enkavedistai nušovė Vaičekauską, jo kišenėje rado Lukonių koplyčios raktą. Tada pasiėmė su savimi to paties kaimo gyventoją Napalį Nižinską ir liepė lįst jam į tą duobę, manė, kad ten dar partizanų yra (Napalys Nižinskas šiuo metu gyvena Lukonių kaime).

Pas mus dažnai užeidavo partizanai. Mes juos rėmėm maistu, drabužiais. Kartais susirinkę jie ir pasilinksmindavo. Išstato sargybas, dainuoja, ūžia, o namai mūsų beveik pačioj kryžkelėj stovėjo. Neduok Dieve, jeigu tuo metu enkavedistai užeitų – mirtis visiems. Šiaip dažnų išgėrinėjimų nebūdavo, nebent kokia nors proga. Toks partizanas Masilionis įsigėręs tik kartais pakvailiodavo, tuoj imdavo į lubas šaudyti.

Pasakoja PETRAS NALIVAIKA

Užrašyta 1989 04 13

Partizaną Povilą Samuolį-*Juodą Poną* aš pažinojau nuo pat jaunystės metų. Gerai pažinojau partizaną Povilą Tolušį iš Valakų kaimo (jis laikėsi apie Žvirblionis), Urboną, Zuozą, Valasevičius,

man teko būti net pas juos ir bunkeryje. Jų vadas buvo Tolušis. Bunkeris buvo netoli geležinkelio prie Subačiaus.

Kartą nuo Antalinos dvaro atvažiuoja pas mus dvejetu arklių ir paprašo pasistatyti arklius, kažkas turį atvažiuoti traukiniu. Mes jiems leidom klojime pasistatyti tuos arklius. Tik gerokai vėliau jie pasakė, kokiu reikalu atvažiavo. Jie buvo trys vyrai ir viena moteriškė, kurią vadino Albinyte. Gryčioj užėję sako: „Mes atvažiavom pasiimt žuvusio brolio palaikų". Pasisakė, kad jie buvę du broliai Laibakojai, kurių vienas buvo partizanas ir žuvo, čia, šalia Viešintų, yra užkastas skrebų.

Lygiai po metų pas mane atėjo du enkavedistai, liepė apsirengt ir eit kartu su jais. Pasivedė ant tiltelio per Viešintą ir klausia, rodydami ton vieton, kur užkasti partizanų palaikai: „Kas čia pakavota?" Aš sakau, čia tie, kur nuo gatvių atvežti. Po to jie dar pridūrė: „Lygiai prieš metus pas jus atvažiavo dviem arkliais, padėjai iškast, pasiėmė bandito lavoną ir išsivežė. Ką galėtum pasakyt?" Aš dar tyliu, nežinau, ką jiems pasakyt. Jie sako: „Sakyk viską, nes mes viską žinom". Nusivedė į NKVD būstinę ir ėmė tardyt. Matau, kad viską žino. Pagaliau atsidaro kabineto durys, ir įveda vieno Laibakojo žmoną, matau, jau smarkiai nėščia. Klausia, ar aš ją pažįstu. Nors aš ją ir pažinau, bet pasakiau, kad nepažįstu. Kai taip pasakiau, ją iškart išvedė. Aš viską papasakojau, kaip ten buvo. Tada liepė atsivest žmoną. Grįžęs namo, pasakiau žmonai. Ji nuėjo, tada ją ėmė tardyt. „Aš tuo metu su kaimyne Baranauskiene vaikščiojau palei kelią ir saugojau, kad kas netikėtai neužeitų. Sutarėm: jeigu kas, imsim smarkiai kosėt, bet, laimei, niekas neužėjo". Tada enkavedistas klausia: „Tai sargybą ėjai? Padėjot išsikast banditą?" Aš jam pasakiau: „Jeigu jūs būtumėt žuvęs ir jūsų motina manęs būtų prašiusi padėt jūsų palaikus išsikast, aš jai niekada nebūčiau atsakęs. Aš visiems padėčiau – ar jis baltas, ar raudonas". Enkavedistas net suglumo:

„Nu, čto ty govoriš?" Aš jam sakau, kalbu, kaip aš suprantu, o ne prieš savo sąžinę ir valią. Kiek paklausinėję, jie mane paleido.

Pasakoja JUOZAS BUGAILIŠKIS

Užrašyta 1990 05

1941 m. rusams pradėjus vežti žmones į Sibirą, teko ir man slėptis.

Girdim, Pilkauskas vaikšto po Kanapynę ir dainuoja, kad draugų jam naujų atsirado. Iš mūsų apylinkės į mišką išėjome: aš (*Aguona*), Florijonas Kulikauskas-*Liūtas*, mano brolis Antanas Bugailiškis, Juozas Pilkauskas, Vytautas Sabalys-*Vilkas*.

Kada dar frontas 1944 m. sustojo ties Šiauliais, bandėm trauktis su vokiečiais į Vakarus, bet Žemaitijoje mums nepavyko prasiveržt pro fronto liniją ir grįžome atgal. Kiek pamenu, iš mūsiškių atgal grįžome: Plėta (iš Skverbų), Povilo brolis, Mykolas Stancelis, Florijonas Kulikauskas, Vytautas Sabalys, aš ir dar du, kurių pavardžių nebepamenu. Traukėmės vieni su ginklu, kiti be ginklo. Plėta, Panevėžyje dirbęs vachmistru, buvo didelis tautos patriotas, sako: „Ech, eisim mat mes vokiečiams apkasų kast? Perkūnas jų nematę, grįžtam atgal!" Ko daugiau reikia? Grįžtam atgal.

Kada iš Žemaitijos grįžome atgal, namuose pradėjome slapstytis abu su Vytautu Sabaliu iš Pelyšėlių kaimo (Pelyšėlių kaimas – iš Subačiaus miestelio važiuojant Viešintų link). Tai vienoj vietoj, tai kitoj pabūnam po savaitę, po dvi. Nuėjome prie Kupiškio pas vieną gyventoją, pabuvome pas Sabalio gimines, nes namuose vietos jau nebėra.

Povilas Plėta žuvo Jovaruose. Ką tik išėjęs į mišką. Apsupime nusišovė. Flerukas Kulikauskas su Jurgiu Laibakoju žuvo prie dvarelio, važiuojant nuo Subačiaus į Viešintas, dešinėje pusėje.

Už Linkevičiaus pakrūmėje jie palaidoti. Tuo metu jie buvo Valonio būryje. Laibakojai buvo trys broliai. Bronius žuvo 1945 m., Povilas – 1946 m. prie Petkūnų (raitas ant arklio bėgo ir burokų lauke jį nušovė), Jurgis, jauniausias, žuvo 1948 m. Jie su Florijonu Kulikausku buvo pas Čepyčias Skuduose. Pro šalį važiavo enkavedistų mašina. Ties kiemu sustojo, ir du kareiviai, iššokę iš mašinos, eina į vidų. Jiems paprasčiausiai užvirė vanduo radiatoriuje, o šitie, pamatę, kad į kiemą eina kareiviai, šovė į juos. Nušovę kareivius, pro klojimą ir – tiesiai Skudų balon. Tas miškelis visai nedidelis. Likusieji mašinoje per siųstuvą perdavė į Viešintas. Tuoj prisistatęs garnizonas tą miškelį apsupo. Kulikauskas su Laibakoju, pamatę, kad nebėra išeities, nutarė pro Jono Bačkulio sodybą bėgt Trakininkų miško pusėn. Ten, suprantama, būtų jų jau nebepaėmę. Ties miškelio riba susišaudė su kareiviais. Jie dar vieną kareivį nušovė. Tada abu apsikabino, patraukė granatos saugiklį ir susisprogdino. Kulikauskui buvo išvirtę viduriai, o Laibakojis mažiau sužeistas. Pradžioje juos nuvežė į Viešintas, kiek palaikė ant grindinio, po to užkasė baloje prie ežeriuko. Subačiaus skrebai nuvažiavo, išsikasė ir atvežė į Subačių, atseit reikia atpažint, ir paguldė ant grindinio. Net dvokt čia jau buvo pradėję. Po to nuvežė prie tiltelio į pakrūmę ir užkasė. Viena ryšininkė matė, kur juos užkasė. Šližas, Marmakaitė ir Laibakojo brolis nuvažiavo naktį ir iškasė, pas Nalivaiką paslėpė klojime. Padarę karstus iš paprastų neobliuotų lentų, sudėjo į juos kūnus, karstus sudėjo į vežimą, apklojo šiaudais ir važiuoja. Pravažiavo Subačiaus stotį ir už stoties sutinka nuo miestelio pusės grįžtantį rusų garnizoną. Šližas su Laibakoju Vladuku apsimetė girtais ir tą Marmakaitę neva ėmė lamdyti. Ta žvygauja, o kareiviai kvatojasi: „Davajte, davajte!" Ir viskas baigėsi laimingai. Jų tikslas buvo atvežti į Papilių kapines šituos karstus ir palaidoti. Laibakojienė gyveno Linkevičiaus žemėje esančioje gryčiukėje, buvo ardinarininkai. Kariuomenės, skrebų visur pilna, niekur negalima

pasislėpti. Tada jie sutarė su Laibakojiene ir palaidojo tiesiog paties Laibakojo dirvone tarp krūmų. Už kokių 30 metrų nuo tos vietos yra palaidotas ir Vytautas Plėta, kuris pats netyčia susisprogdino. Trakininkuose pas Aleksą Pempę klojime 1950 m. Plėta dienojo. Kažkaip netyčia besivartydamas ištraukė granatos žiedą, granata sprogo ir suplėšė jį.

Juozas Ramonas, Subačiaus skrebų vadas, buvo mano pusbrolis. Dar nepriklausomybės metais Ramonas iš Maskvos gaudavo pinigų savo pragaištingai veiklai čia, Lietuvoje. Jis priklausė MOPR-ui. Žydai beveik visi priklausė šitai organizacijai. Šitą organizaciją finansavo iš Maskvos viso pasaulio raudonuojančios padugnės.

Tai mus Ramonas ir areštavo. Jis prisiekė, kad mes nieko negausime, kadangi beginkliai buvome. Taip jis mus, 1944 m. lapkričio mėnesį švelniai areštavęs, nuvedė į NKVD būstinę. 10 mėnesių bylos nesudarė. Mes nei gerų, nei blogų darbų nepadarėm, bet mus pasodino pagal vieną bylą su Vytautu Sabaliu iš Pelyšėlių kaimo 15 metų, iš kurių 12 metų diena dienon atsėdėjom.

Dabar apie partizaną Juozą Pilkauską. Aš pažinojau jį labai gerai. Kilęs jis iš Subačiaus valsčiaus, Pelyšėlių kaimo. Mes buvome artimi kaimynai. Tėviškėje dar ir dabar tebestovi jo sodybos trobesiai. Pilkauskas mirė 1987 m.

Mums jis atrodė labai keistas. Ar tik jam Mordovijos lageriuose nebuvo užduota vaistų? Užeidavo – kliedėdavo nesąmones, šventuoju pasiskelbdavo, buvo filosofas keistuolis, skelbdavo spėjimus apie pasaulio pabaigą. Štai jis rašo seseriai laišką į lagerį: „Bronyt, nuo pirties iki topolio – paimk vidurį ir kask. Ten yra paslėpti ginklai, pristatyk man Mordovijon..."

Tai toks buvo Pilkauskas. Jis buvo partizanas, bet nepriklausė jokiam būriui. Ginklų turėjo iki valios. Ne tik šautuvą, bet ir kulkosvaidį, automatą. Vaikštinėjo vienas ir laikėsi labai nuošaliai.

Dar 1940 m., atėjus rusams, jei šiandien pasirodė Subačiuje, tai ryt jis jau bus Rokiškyje. Labai plačiai vaikštinėjo.

Kartą jis nujojo į Subačiaus geležinkelio stotį ir gerokai išgėrė. Kaip buvęs dragūnas, turėjo gerą kumelaitę. Joja atgal, o iš Viešintų į turgų važiuoja vietinis rusas. Jis tuoj jį sustabdė ir klausia: „Ką čia veži?" Dar per ausį sudavė. Mato, kad tas vežasi Stalino portretą ir raudono popieriaus ruloną. Ruskis aiškinasi: „Prieš 1-ąją gegužės norim, ponas, pasipuošti biskutį". Pilkauskas jam sako: „Kišk tą Staliną kumelei po uodega!" Ruskis ir pakišo, o kumelė laiko, uodegą pabrukusi.

Tuo metu mirė kaimynas Užusienis. Eina jis į tas laidotuves ir sutinka važiuojantį Skudų kaimo Čepę. Čepė ir sako jam: „Pilkauskai, nešk kudašių, nes jau atvažiuoja milicininkai tavęs areštuoti". Tai jis kaip ėjo – tiesiai pro Užusienio namus ir tolyn. Atjojo milicininkai ieškot Pilkausko, o Pilkauskas įlindo į kūlius ir pasislėpė. Šeimininkai milicininkus pavadino į vidų atsigert alaus. Kai tik sutemo, Pilkauskas išlindo iš tų kūlių. Ateina prie gryčios ir per langą mato, kad milicininkai sėdi už stalo, gurkšnoja šermeninį alutį. Tada jis jų arklius atrišo ir išsivarė iš kiemo, o pats parėjo namo, pasiėmė pistoletą ir ėmė šaudyti. Milicininkai puolė į kiemą, žiūri – arklių nebėra, teko pėstiems kulniuoti į Subačių. Nuo to viskas ir prasidėjo. Taip jis 1940 m. ėjo iš kiemo į kiemą, nieko nenuveikė doro, bet bolševikams baimės įvarė.

Atėjus vokiečiams, jam, kaip aktyvistui, davė nurodymą pristatyti iš pieninės į Panevėžį Dalboką. Mat Dalbokas, nors komunistas nebuvo, kažkuo suerzino vokiečius, kurie pas jį buvo užėję. Tie, žinoma, įsižeidė. Pilkauskas tą Dalboką kiek pasivedė ir paleido. Po keleto dienų vokiečiai ėmė reikalaut Dalboko. O Pilkauskas taip pat nebesirodė policijoj. Visgi vokiečiai surado jį ir uždarė. Daug kainavo jam tas Dalboko paleidimas, vežė ne vieną bekoną, kol paleido.

Išėjęs į mišką, Pilkauskas pradžioje slapstėsi su kunigu Matuliu. Kunigas Matulis buvo pabėgęs nuo tremties (Subačiaus bažnyčioje kunigavo). Taip jie abu miške kartą susitiko Budriuką iš Pasubatės (kunigas Matulis nebuvo rimtas kunigas, vėliau jis buvo pašalintas iš to luomo). Sutikę šitą bernioką, jie ėmė jį kamantinėti, ko tu čia slampinėji pamiškėse. Tas ėmė aiškintis, kad karvelių atėjęs gaudyti. Pilkauskas jau norėjo jį nušaut, bet kunigas sulaikė. Išsitraukė kryžių, davė jam pabučiuoti, prisaikdino ir paleido. Budriai gyveno mažoj gryčiutėj pamiškėje, labai geri žmonės buvo, o jų to sūnaus aš gerai nepažinojau. Apie 18 metų tada jis turėjo.

Tik grįžęs į namus, Budriukas ant arklio ir į miestelį. Netrukus šitą miškelį apsupo rusų kareiviai, kur ką tik priėmė priesaiką Budriukas, bet Pilkausko su kunigu Matuliu ir pėdos jau buvo atšalusios.

Kai tik atėjo vokiečiai, Pilkauskas nuėjo pas Budrius ir perspėjo, kad sūnus niekur iš namų nepasišalintų, bus kadien tikrinamas. Kartą Pilkauskas važiuoja iš Subačiaus stoties ir sutinka Budriuką. Pasivedė tarp eglučių, daug nesiterliodamas išsitraukė pistoletą ir nušovė.

Maždaug už pusvalandžio mes su Sabaliu atvažiavome į kapines, kur laidojo milicijos viršininką. Žmonių buvo apie du šimtus. Matome, ant kapinių tvoros pamato sėdi Pilkauskas su pistoletu rankoje, o prieš jį guli nušautas Budriukas. Jis liepė mums sėstis šalia. Mes atsisėdom. Pilkauskas liepė žmonėms atkast to milicininko duobę. Kada atkasė, paėmė Budriuko lavoną ir užmetė ant viršaus. Po laidotuvių dviračiais grįžome į namus.

Turiu pasakyti, kad tas milicininkas, kurį palaidojo, nebuvo blogas žmogus. Jis taip pat buvo apkvailintas atėjūnų, nieko blogo neįtardamas, dirbo šitą pragaištingą darbą.

Po šių laidotuvių vėliau ir ant mūsų krito šešėlis, kad ir mes atseit dalyvavome to Budriuko nužudyme. Kaip tu jiems paaiškinsi, kad nekaltas?

1944 m. Pilkauskui jau kito kelio nebuvo – tik į mišką. Nors vaikščiojo vienas, bet organizuoti partizanų būriai su juo skaitydavosi.

Pas Sankauskus kaime jis išsislapstė apie dvejus metus. Pati Sankauskaitė-Vėgelienė yra pasakojusi. Kartą atėjo partizanas Albinas Milčiukas-*Tigras* ir sako: „Taisyk gandralizdį, aš ateisiu pas tave". Sankauskaitė ėmė su juo ginčytis. *Tigras* sako: „Mažiau kalbėk, tuoj būsi šalta!" O Pilkauskas visą jų kalbą girdėjo. Sulig tais *Tigro* žodžiais išlenda Pilkauskas su dviem pistoletais ir Milčiukui: „Rankas aukštyn!" *Tigras* ir pakėlė. Pilkauskas sako: „Nešdinkis greičiau iš čia ir daugiau nesirodyk, ieškok sau lizdo kitur". *Tigras* taip pat nelabai mėgdavo ilgiau būti būryje, veikė daugiausia apie Surdegį, apie Viešintas, net iki Panevėžio atitraukdavo.

Pilkauską paėmė apie 1950 m. Latvijoj. 1955 m. aš jį buvau sutikęs Vorkutoje.

Pasakoja ANTANAS MAČIONIS

Užrašyta 1990 05

Mes su Jonu Matuzevičium 1951 m. tarnavom Taline vienam dalinyje. Ir abu kartu pabėgom iš kariuomenės. Matuzevičių palikau pas dabartinę jo žmoną, o pats patraukiau link Raguvos, maniau sutikti partizanus Blinkevičius, Deveikį. Grįžęs po savaitės, jo jau neberadau. Taip čia mes ir išsiskyrėm. Jis, kiek žinau, po to vaikščiojo su *Čerčiliu*–Šomka apie Gustonis, Bernatonius.

O aš tada sutikau Valonį su Astravu ir išėjau į mišką su jais. Gyvenom stovykloje. Valonis buvo labai šaltų nervų žmogus, geras karys ir partizanas. Jis daug kartų išsisuko iš apsupties, tiesiog stebuklus darė. Kartą apsistojo žmonos uošvynėje, va ir

pranešė šnipai, kad yra Valonis. Keli garnizonai apsupo tą sodybą, o jis vis tiek pabėgo.

1948 m. Petkūnų kaime prieš pat Kalėdas pas Stravinską Valonis užėjo. Stravinskiokas ir jo sesuo buvo Valonio ryšininkai. Sėdėjo jie visi už stalo ir valgė. Nuo namų miškas buvo už 300 metrų. Staiga per langą pastebėjo, kad aplink namus pilna prigulę kareivių, apsirengusių baltais apsiaustais. Stravinskas klausia: „Ką daryt, Juozai?" Valonis ramiai sau sako: „Nieko nedaryt. Išgerkim dar po stikliuką, palaukim, tada matysim, ką daryt". Stravinskai dreba iš baimės, nes mato, kaip kareiviai eina artyn. Vienas priėjo prie lango ir žiūri. Valonis pačiupo taburetę ir vožė į langą. Stiklai su visais rėmais išlėkė. Tada jis šovė į tą kareivį, kareivis krito vietoj, o pats šoko per langą ir bėgte. Iš kulkosvaidžių, automatų šaudė į jį, bet jis net nesužeistas išbėgo.

Kitą kartą panašiai jis pabėgo iš Laibakojo namų Pelyšėlių kaime.

Jovaruose gyveno Valonio žmona Tamošiūnaitė. Jis nuėjo pas ją, buvo surengta pasala, ir jį ten nušovė Troškūnų enkavedistai. Nuvilko prie geležinkelio, ten dar pašaudė, ir viskas. Suvaidino, kad jis neva ėjęs link geležinkelio. Troškūnuose paguldė ant bruko, po to skrebai sušalusį jo lavoną dar fotografavo.

Viktorą Sabaliauską-*Kirvį* pirmą kartą aš sutikau 1949 m. per Sekmines Petkūnų kaime. Ten buvo toks pokylis, kuriame teko ir man dalyvauti. Ta proga įvyko ir mūsų partizanų susitikimas. Susitikime dalyvavo ir Sabaliauskas, Kregždė, Pesliakas, iš viso apie 18–20 partizanų.

Tai netiesa, kaip rašė „Laisvas žodis" (Panevėžio Sąjūdžio tarybos laikraštis – *R.K.*), kad tuo metu, kada mane suėmė, Astraviuką rado pasislėpusį karste. Aš to epizodo neprisimenu.

Tai įvyko 1951 m. pas Bartulį Žviliūnų kaime. Bartulio aš asmeniškai nepažinojau, nors jis ir buvo mūsų siuvėjas. Stasys Astravas-*Rytojus* pas jį su Valoniu buvo užsakę partizanams

kostiumus. Prieš tai jie buvo nuėję pasimatuoti, po to Astraviukas pasiūlė man nueit kartu jų pasiimti. Nuėjome trise: Valonis, Astravas ir aš. Kada atėjom, dar truputį buvo šviesu. Suėjome į vidų. Bartulis sako: „Reikia uždaryt langines". Nuėjo, uždarė langines. Kaip vėliau sužinojau, ten jau prieš mus buvo atėję enkavedistai. Bartulis jau buvo pasikvietęs juos. Bartulienė paruošė valgyt, Valonis ir Astravas šnekėjosi su Bartuliu. Bartulis ant stalo pastatė „samagono" butelį, pripylė taurytes, mandagiai pasiūlė paragaut, ką mes ir padarėme. Maždaug po pusę taurytės išgėrėm, išgirdom, kad kažkas ėmė brazdėti už langinių. Valonis sukluso ir įspėjo, kad elgtumėmės atsargiai. Bartulis iš karto nei šioks, nei toks pasidarė. Mes griebėmės už ginklų, o Valonis Bartulį pastūmė į priekį ir pasakė: „Daryk duris ir eik į lauką pasižiūrėt". Tas kaip pradarė duris, taip jam ir pylė. Bartulis krito vietoje. Kareivis buvo įspėtas, kad Bartulis duos ženklą, bet, matyt, kareivėlio nervai neišlaikė. Ir šovė jis be jokio perspėjimo. Mes sukritome ant grindų. Na ir pasipylė kulkos, kaip bitės varpė sienas. Tuo metu Astravą ir peršovė kitame kambaryje. Valonis išdaužė langą, žiūrim, kad jo jau nebėra, pabėgo. Tik po kurio laiko enkavedistai suvirto į vidų. Aš pasidaviau, o Astravą sužeistą išvilko į lauką.

Man tuoj surišo rankas vielomis ir visą dar apvyniojo, mušė kiek galėjo, įmetė į mašiną ir nuvežė į Troškūnus. Troškūnai tuomet buvo rajono centras. Kada atvežė į Troškūnus, čia labai mušė jaunesnysis leitenantas Zubrinskij. Kalbėjo jis ir lietuviškai. Jis gyrėsi: „Aš jau aštuonerius metus tą darbą dirbu ir žinau, kaip jį reikia dirbti". Mušė plika ranka, su guminiu bizūnu (kabelio galu). Troškūnuose taip daužė mane dvi paras.

Astraviukui peršovė plaučius, tai jį išvežė tiesiai į Panevėžį ligoninėn.

Panevėžyje per apsirikimą mus buvo uždarę vienoje kameroje. Panevėžyje tardė NKVD vyr. leitenantas Malych. Manęs jis

nemušė, mušė jo specialistai, tik jau nebe taip kaip Troškūnuose.

1951 m. spalio 9 d. suėmė, tardė iki 1952 m. balandžio 28 d. Nuteisė pagal RTFSR BK 58 str. I B 25 metams. Mus teisė kartu su Astravu karo tribunolas Panevėžyje. Man rimtesnio apkaltinimo tardymo organai nesurado. Su mumis dar teisė man nepažįstamus keturis vyrus – Kaminską ir kitus. Jie rėmė partizanus.

Stasys Astravas-*Rytojus* su kitais partizanais atjojo raiti į Surdegio miestelį pas kalvį Atraškevičių. Astravas liko lauke saugoti, o Valonis su kitais įėjo į vidų. Atraškevičiaus sūnus berods dirbo apylinkės pirmininku. Jie jau buvo nutarę tą sūnų sušaudyt. Valonis kada šovė, jį tėvas griebė glėbin ir bandė iš jo atimti pistoletą, bet Valonis besigindamas kažkaip peršovė tėvui ranką. Tada jie per duris, ant arklio ir pabėgo.

Teismo metu mus abu su Astravu susodino, buvo kažkokie nežymūs liudininkai. Į salę įvedė Atraškevičienę ir liepė parodyti, kuris iš mūsų nušovė jos sūnų. Atraškevičienė priėjo arčiau ir pirštu parodė į Astravą. To ir užteko, nors faktiškai jis net į vidų nebuvo užėjęs. Žodžiu, visai nekaltai Astravą sušaudė.

Kalėjau Vorkutos lageriuose. Visą laiką mane laikė „štrafnam" barake už streikų organizavimą. 275 paras išsėdėjau karceryje. Du kartus pasodino pats Vorkutos lagerių viršininkas generolas Derevianka.

Teko sėdėti kartu su Lionginu Šukiu iš Miežiškių. Juos suėmė kartu su Bačeliu-*Gėbelsu*.

Pastaba. Čia gali būti netiksli pavardė, kadangi vieni mini kalvį Atraškevičių, kiti – Taraškevičių. – *R. K.*

Pasakoja AKVILĖ MARCINKEVIČIŪTĖ-BALZIENĖ

Užrašyta Alizavoje
1994 10 08

Gimiau 1924 m. Strošiūnų kaime. Mokiausi Kupiškio vidurinėje mokykloje, ją baigusi, išvažiavau į Kauną studijuoti medicinos. Dar pirmam kurse studijas teko nutraukti, kadangi namuose liko viena motina, o reikėjo, kad kažkas ūkyje dirbtų. Taip abi su motina ir gyvenom, samdydavom žmones, nes žemės buvo nemažai – 22 ha.

Pas mus metus laiko dirbo buvęs mokytojas Kazys Kalpokas, vėliau jis tapo partizanu. Tai buvo nekalbus, bet doras, darbštus žmogus. Pradžioje ūkio darbų jis nemokėjo, tačiau greit persiėmė, viską išmoko dirbti ir buvo nepakeičiamas ūkio darbininkas. Kalpokas pas mus tarnavo apie 1948 m.

Kadangi gyvenom tik dviese su motina, trobos buvo didelės, gal todėl pas mus pradėjo užeidinėti partizanai. Ruošdavom jiems maistą, per mane buvo palaikomas ryšys laiškais su kitais partizanais, nors nepasakyčiau, kad aš jiems būčiau labai jau daug padėjusi kaip ryšininkė. Tekdavo partizanų laiškus nuvežt į Kadarų kaimą ir perduot ryšininkėms Mališauskaitėms, tuos laiškus iš jų jau perimdavo Biržų krašto partizanai. O čia man juos įteikdavo Pivoravičius arba Šidlauskas. Be to, kadangi aš domėjausi medicina, bandžiau ją studijuoti, tokiu nedėkingu metu teko paragaut ir mediko duonos. Gydžiau sužeistus partizanus. Daugumai jų nusišypsojo laimė – jie pasveiko ir vėl galėjo kovoti prieš atėjūnus.

Gydžiau sužeistą partizaną Antaną Gūrą-*Šarūną*. Jį sužeidė netoli Biržų. Nakties metu atvežė pas mus vežėčiose gulintį. Aš jį gydžiau ne taip ilgai, apie savaitę laiko. Viena kulka jam buvo per šlaunį ties kirkšniu išėjusi, kita pilvo paviršiumi, žarnos nebuvo

paliestos. Taip pat gydžiau partizaną Bronių Šinską iš Čečiškių kaimo. Vėliau jį pasiėmė Janina Šablickaitė iš Žadeikių, išrūpino jam dokumentus ir išvežė į Kauną. Šinskai kulka kliudė žandikaulį ir išnešė akį. Būdama lagery, iš jo dar gavau padėkos laišką, šiuo metu jis jau yra miręs.

Pas mus dažnai lankydavosi partizanai Šidlauskai, su kuriais aš palaikiau artimą ryšį. Jie buvo trys broliai. Broniui mažai teko partizanauti, jis greit žuvo, buvo sudegintas enkavedistų savo tėviškės klojime. Jonas buvo gabus partizaninės veiklos organizatorius, Albinas šiek tiek karštakošis.

Albino Šidlausko žuvimo aplinkybės nelabai aiškios, greičiausiai ten buvo išdavystė. Vyrai kalbėjo, kad juos kvietė ateit į svečius pas Davidonį Strošiūnų kaime. Kiti nėjo, Albinas pasakė: „Jeigu kvietė, tai reikia nueiti", – ir jis vienas nuėjo. Į kambarį kažkodėl nėjo, o nuėjo į klėtį, kur miegojo Paulina Davidonytė. Ten jie atseit ilgai kalbėję, po to, pasak Davidonytės, ji išėjusi į lauką pasižiūrėt, nes išgirdusi ten kažką žvangant, pagalvojusi, kad arklys su geležiniais pančiais, ir vėl sugrįžusi atgal. Po kurio laiko išgirdę baladojantis. Kada tėvas atidaręs gryčios duris, į vidų sugarmėję enkavedistai, liepę juos vest per visus sodybos pastatus ir tuo pačiu atidaryt klėtį. Priėję prie klėties, jie ėmę Pauliną šaukt vardu, kad ta atidarytų duris. Kada Paulina atidarė duris, Albinas šoko į lauką ir dar nubėgo apie 200 metrų. Iki krūmų buvo likę keli metrai, bet jis jų jau nebepasiekė, krito pakirstas enkavedistų kulkos.

O Jonas Šidlauskas susišaudymo metu buvo sunkiai sužeistas į vidurius. Buvau ir aš nuvažiavusi pažiūrėti, iš abiejų žaizdų ėjo išmatos. Iš Kupiškio iškvietė gydytoją Maulių, kuris labai rizikavo, bet neatsisakė, važiavo dviračiu pas sužeistąjį, tačiau neprivažiavus jam buvo pranešta, kad ligonis mirė, tada jis grįžo namo. Kiek aš žinau, daktaras Maulius yra daug padėjęs partizanams.

Su Šidlauskais vienoje grupėje kartu vaikščiojo Petras Kairys-*Beržinis* iš Girsteikių kaimo (vėliau žuvo) ir Bronius Janušonis-*Špokas*.

Daug partizanų pas mus ateidavo, nors ne visų pavardes ar slapyvardžius aš žinojau. Tiesa, gerai pažinojau partizaną Albiną Tindžiulį-*Dėdę*, teko kelis kartus vežt pas jį partizanų laiškus. Tada jis laikėsi pas Rasimavičių Bakšėnų kaime, nors tuos laiškus aš įteikdavau ne jam tiesiogiai, o per Janiną Rasimavičiūtę.

Pas mus dar ateidavo partizanai broliai Bulovai – *Iksas* ir *Budrys*. Kurį laiką pas mus gyveno jų brolis Stasiukas. Kartą užėjo Jonas Šidlauskas ir paprašė, gal galėtume paglobot Bulovų broliuką; paėmė iš antros klasės. Paglobot galima, bet ką reiks sakyti stribams, kai ateis ir paklaus, iš kur tas vaikas atsirado. Sugalvojau: tai mūsų giminės vaikas, kurio tėvas neseniai mirė. Stasiukas metus laiko pas mus išgyveno. Buvo kartą užėję stribai, leitenantas Kulys iš Kupreliškio teiravosi, iš kur tas vaikas. Kulys ir prieš tai pas mus dažnai užeidavo, vis mus su mama verbavo, kad padėtume jam sugaut partizanus. Būdavo, mamą išvaro į lauką, o mane užsidaro kambaryje ir tardo, žada aukso kalnus ir raudoną rojų, tik padėk, gyvensi kaip Dievo ausy. Ir vis kiša pasirašyt tuščią lapą. Ateidavo dar iš Alizavos ir stribų leitenantas Jankauskas, vėliau jis dirbo Kupreliškyje. Jankauskas irgi ne kartą kalbino jiems padėt, bet daugiausia įkyriai lindo tai Kulys.

Tuo metu aš buvau išrinkta deputate į vietinę tarybą. Jei kur važiuodavau ir stabdydavo stribai, iškart pakišu deputato pažymėjimą, net neklausę praleidžia. Tas deputato pažymėjimas ne kartą mane gelbėjo iš keblios padėties.

Su Diana Glemžaite mes mokėmės Kupiškio vidurinėj mokykloj vienoje klasėje, labai artimai su ja bendravome. Nors mes ir nebuvome taip jau panašios, bet mūsų dažnai neskirdavo net mokytojai: mane Glemžaite pavadindavo, o ją Marcinkevičiūte. Klasėje sėdėjome abi vienam suole. Jos raštas buvo labai neaiškus,

supintas, mokytojai dažnai negalėdavo išskaityti, tada kviesdavosi mane į pagalbą.

Diana visada būdavo užsisvajojusi, kartais net pro savo auklėtoją mieste praeidavo nepasisveikinusi. Auklėtoja, atėjusi į klasę, jos klausia: „Kodėl, Diana, nepasisveikinai?" Diana greit atsiprašo, kad nemačiusi mokytojos.

Kada ji jau slapstėsi, dažnai ateidavo pas mus ir vis sakydavo: „Akvile, aš greit mirsiu..." Aš jos klausdavau, kodėl jai taip atrodo. Ji atsakydavo: „Mano tokia nuojauta". Aš ją raginau rašyt, kuo daugiau rašyt, jeigu tokia nuojauta kamuoja.

Labai nedaug išliko jos rašytų eilėraščių. Aš motinai atidaviau tris sąsiuvinius, kuriuos ji man buvo palikusi išeidama į Plunksnuočių mišką. Sąsiuviniuose buvo ir eilėraščių, ir prozos dalykėlių. Dar tokią apysaką ji man buvo palikusi. Kada žuvo, aš viską atidaviau jos motinai – Onai Glemžienei. Dar ir šiandien pamenu jos gimnazijos metais parašytą eilėraštį, kuris mano sieloje dažnai suskamba:

Vėjas – išdykęs berniokas –
Purtina klevo šakas,
Tai pasislėpęs vėl juokias
Vėjas – išdykęs berniokas,
Širdį pagrobęs išneš.
– – – – – – – – – – – – – –
Džiaugtis, dainuoti, mylėti,
Niekuo daugiau netikėt...
Vėjas – išdykęs berniokas,
Vėjas nemoka mylėt...

Kartą grūdus valėm klėtyje abi. Ji nuėjo, pasiėmė cigaretę (ji rūkydavo), užsidegė, giliai įkvėpė dūmą, paskui palengva išpūtė iš burnos, sakydama:

– Va, žiūrėk...

Sukas dūmas cigaretės
Lengvas, žydras ir gilus.
Viską dienos jau išvėtė –
Kas mylėta, kuo tikėta...
Negrąžina nieks sapnų.

Prisimenu, ilgą eilėraštį ji tada man užrašė apie tą dūmą cigaretės, prilygindama jį gyvenimui, kad viskas niekai, viskas tuščia, ir mūsų tie siekiai... Kada Diana slapstėsi ir vaikščiojo jau kartu su savo vyru partizanu Bulovu, ateidavo dažnai ir pas mus, bet neginkluota.

Stribai kartą rado pas mus Šidlausko brolį Alfonsą Švelnį, nes jie jau anksčiau jo ieškojo. Tuo metu pro mūsų namus ėjo Diana. Tie pamatė, tuoj sustabdė ir klausia, ar aš ją pažįstu. Aš taip pajuokaudama sakau: pažįstu, čiagi tokia „Marusia" gyvena, dabar gal pas mus ateina... Tada mus visus paėmė: mane, Švelnį, Dianą, nusivarė į Kuprelišką ir uždarė. Pirmiausia paleido Dianą, kadangi ji apsimetė „Marusia", po to paleido mane, tik Švelnį pasiliko.

Tuo metu Diana gyveno Girsteikių kaime pas Montvydą, vėliau prisilaikė netoli to Montvydo namų pas mano dėdę, visai šalia Pyvesos. Ten ji išgyveno visą žiemą. Kiek žinau, paskutiniu metu ji jau visai buvo nustojusi optimizmo. Kai ji atsisveikino su manimi, išeidama į mišką, aš prašiau, kad neitų, kad dar vieną žiemą pabūtų pas mus, mūsų krašte, bet neperkalbėjau. Ji pasakė:

– Jeigu žūsiu, tai su vyru, aš turiu būti šalia jo.

Atsisveikinom, atsibučiavom su ašarom akyse paskutinįkart...

Pasakoja VANDA VAIVADIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1987

Su Albinu Tindžiuliu mes mokėmės Skapiškio progimnazijoje. Pamenu, jis tada buvo ketvirtoje klasėje, o aš trečioje. Kilęs jis buvo ne iš turtingųjų, prastai aprengtas, smulkaus sudėjimo, liesas, nedidukas, šviesus šatenas, žvitrių akių, draugiškas, daug kam padėdavo moksle. Kai kurių mokinių tėvai jį net samdydavo, kad padėtų ruošt matematiką jų vaikams, iš to jis prisidurdavo vieną kitą litą, gaudavo maisto.

Kada Tindžiulis baigė Lietuvos karo aviacijos mokyklą, teko girdėt iš vyro ir iš kitų aviacijos karininkų, kad į aviaciją atėjo labai gabus aviatorius. Tada jis turėjo leitenanto laipsnį. Tarnyboje jo kariniai laipsniai greit kilo.

Apie 1936 m., švenčiant Naujųjų metų sutikimą, mes buvom susitikę Kaune, trumpai kalbėjomės, prisiminėm mokslo dienas Skapiškyje. Kitą kartą susitikome 1942 m. Utenoje. Tindžiulis atvyko pas mus į Uteną, slaptai grįžęs iš Vokietijos, pasakojo, kaip ten pateko. Mat 1940 m. keletas Lietuvos karo aviacijos karininkų su šeimomis emigravo į Vokietiją, žinoma, kurie įrodė, jog turi „vokiško kraujo". Išvykti juos leido netgi su visu turtu, kadangi 1940 m. rusai, okupuodami Lietuvą, su vokiečiais buvo susitarę, kad visus vokiečių kilmės piliečius, gyvenančius Lietuvos teritorijoje, leis laisvai išvažiuot į Vokietiją. Tuo pasinaudojo ir dalis lietuvių. Tada mes juos už tai labai smerkėme ir buvome įžeisti, kad kai kurie doriausi lietuvių tautos žmonės apsišaukė vokiečiais.

Tindžiulis pasakojo, kad jis padėjęs išsikraustyti vienai aviacijos pulkininko šeimai (Grigiškiui ar Šembergui). Padėjęs sukraut į vagoną baldus, paskui pats tarp jų pasislėpęs ir slapta išvažiavęs

į Vokietiją. Vokietijoje išbuvęs iki 1941 m. vokiečių okupacijos Lietuvoje. Tada vėl slaptai sugrįžęs Lietuvon, jausdamas, kad čia galįs būti reikalingesnis. Pas mus tada jis nakvojo vieną naktį, aiškino, kad čia irgi okupacija, kad Lietuvai padėti galima tik ką nors veikiant slaptai. Kitą dieną Tindžiulis iš mūsų išvyko. Ir daugiau apie jį man nieko neteko girdėti. 1949 m. sužinojau, kad Tindžiulis žuvo.

Pasakoja ALFONSAS SKUKAUSKAS-„ALEKSIUKAS"

Su kapitonu Tindžiuliu pirmą kartą susitikome 1945 m. pavasarį Kupiškio rajono ribose. Tada mes nuvykome girelėn už Bakšėnų su Vytautu ir Povilu Laužikais iš Astravų kaimo, Tautviliu ir Vytautu Vaitiekūnais iš Likalaukių kaimo ir Vincu Jėčiumi, irgi iš Likalaukių. Kapitonas Tindžiulis formavo partizanų būrį. Tuo metu jis prisilaikė su salamiestėnų būriu Zasinyčių girelėj, Bakšėnų kaimo pamiškėje. Iš karto kapitonas padarė labai gerą įspūdį. Suskirstė mus į keturis skyrius po 14 vyrų, paskyrė skyrininkus. Aš patekau į 4-tą skyrių. Pasijuto kariška drausmė. Tuojau mus, naujokus, susodino, išdėliojo bulves ir ėmė sudarinėti žvalgybos, sekimo, mūšių variantus. Čia pabuvę vieną dvi savaites, išsikėlėm prie Buožių kaimo jaujon. Ten šventėm Kazimierą, sveikinom varduvininkus, kadangi būryje buvo keli Kazimierai. Po to persikėlėm į tuščią namuką tarp girelės ir Puznos miško. Vieną kartą man stovint sargyboje, už miško staiga pasigirdo smarkus šaudymas, maždaug už ketverto kilometrų, toj pusėj, kur stovėjo alizaviečių būrys. Aš pravėriau duris, kapitonas šoko nuo narų ir iš karto davė komandą: mūsų skyrius lieka vietoje, kiti trys – į pagalbą. Ėjo trimis kryptimis. Mes likę viską susikrovėm į vežimą, pasikinkėm arklį ir laukėm jų grįžtant. Dar kurį laiką girdėjosi šaudymas, po to nutilo. Grįžusieji pasakė, kad alizaviečiai

buvo užstoję kelią važiuojantiems skrebams, tik vieną nušovė, kiti pabėgo.

Kitą dieną pastebėjom, kad maždaug už kilometro Zasinyčių dvarelio link nuvažiavo apie penkiolika vežimų skrebų ir rusų NKVD kariuomenės. Pasirodo, važiavo visi Vabalninko skrebai. Kažkuriam iš partizanų kilo mintis, kad Zasinyčiuos jų reiktų palaukt. Kapitonas išėjo į lauką, pavaikštinėjo, matyt, gerai apgalvojo tą planą ir pasakė „nelieskim". Po to pajutom, kad mus supa NKVD kariuomenė. Čia dalyvavo garnizonas iš Kupiškio. Tada mes pasitraukėm į Puznos mišką. Alizaviečiai stovėjo vienam miško pakrašty, mes – kitam. Tris dienas rusų kariuomenė siautė po kaimą, aplink mišką, bet miškan bijojo lįst. Po trijų dienų į Buožių kaimą atvažiavo dvi tanketės ir sustojo visai pamiškėje. Nakčia mes pasitraukėm į Rudikų kaimo jaują. Kitą dieną tanketės pervažiavo miško kvartalinėm ir nieko nerado. Po to mus kapitonas Tindžiulis išleido į namus, kadangi namuose buvo įvairiausių darbų, kuriuos reikėdavo kaip nors padaryt: pjaudavom šieną, javus, kuldavom. Keletas dar pasiliko jaujoje. Vėliau jie su būriu persikėlė Sipsalėn. Čia vidury miško stovėjo dvi gyventojų daržinės, kuriose gulėdavom ant šieno. Iš Sipsalės persikėlėm vėl į tą patį namuką Zasinyčių girelėj, kur išbuvom visą pavasarį.

1945 m. pavasarį sėdžiu eglės viršūnėje ir per žiūroną seku apylinkę. Apačioje stovi mano ryšininkas. Staiga pastebėjau, kad nuo Vabalninko pusės į Bakšėnų kaimą važiuoja keli vežimai skrebų. Sužinojom, kad jie rengiasi plėšikaut. Kapitonas davė komandą juos pasitikt. Pagrioviais, slėniais prislinkom prie Salamiesčio ir apsistojom krūmuose. Kapitonas Januška-*Rėksnį* ir Riešimą pasiuntė į žvalgybą, o pats išėjo laukt pamiškėje. Staiga atbėgo kapitono pasiuntinys ir suriko: „Aštuoni vyrai, gerai šaudantys, paskui mane!" Iš karto atsirado aštuoni savanoriai, tarp jų ir aš. Išbėgom ant kelio ir pasileidom miestelio link. Miestely pasigirdo šūviai, granatų sprogimas. Netoli miestelio mes pradėjom

bėgt užuolankom, pro paštą. Matom, vienas pašautas skrebas bėga link Vabalninko. Januška pakelia automatą, serija šūvių – ir skrebas krinta ant žemės. Toliau prie tvoros ratuose irgi į galvą peršauto skrebo lavonas. Tai vis Januškos taiklūs šūviai. Kiti skrebai spėjo pabėgt. Po to mes grįžom Sipsalėn, o kapitono būrys pasitraukė į Salamiesčio miškus iki 1945 m. vasaros.

Prasidėjo registracijos. Kapitonas Tindžiulis patarė visiems, kas tik gali, registruotis. Jis sakė: „Kol yra „ten" (jis turėjo galvoje Vakarus) kas rūpinasi mumis, privalome ir mes jėgas tausot". 1945 m. rudeniop būrys sumažėjo, dalis pasiskirstė mažesnėmis grupėmis, kiti prisiregistravo. Kadangi po karo visur įsisteigė rusų NKVD kariuomenės garnizonai, didesniais būriais jau buvo sunkiau išsilaikyt. Tindžiulis glaudėsi tai prie vieno, tai prie kito būrio.

Nuo 1945 m. Tautvilis Vaitiekūnas tris žiemas laikėsi Likalaukių kaime prie pat mūsų namų, maždaug už 400–500 metrų, nedideliuose krūmuose kalniuke, bunkeryje. Iš ten buvo labai aiškiai viskas matyti. Prie bunkerio visą laiką stovėdavo sargybinis, kuriam aš dažnai perduodavau reikiamas žinias sutartiniais ženklais.

Tam bunkeryje buvo Tautvilis Vaitiekūnas, broliai Povilas ir Algirdas Laužikai, Jonas Skardžius, Stasys Gurklys, Vincas Jėčius, broliai Balys ir Bronius Likai, dažnai ateidavo *Dėdė* – kapitonas Albinas Tindžiulis, savaitę kitą pabūdavo. Iš viso 8–10 vyrų. Per tas tris žiemas iš ten nė vienas nežuvo, tik rudeniop žuvo Vytautas Laužikas, po to žuvo Vytautas Vilčinskas ir Vytautas Vaitiekūnas – mūšyje su rusais prie Salamiesčio. Mes su Tautviliu kartu slapstėmės, buvome kaimynai. Visą laiką jis buvo tokios nuomonės: „Kas man iš tos garbės, jeigu manęs gyvo nebebus".

1946 m. žiemą prie Buožių kaimo partizanai susirėmė su dideliu rusų NKVD kariuomenės pulku. Čia kapitonas Tindžiulis buvo sutelkęs visus savo rezervus. Žuvo šeši partizanai ir keliolika

rusų kareivių bei skrebų. Partizanas Vytautas Vaitiekūnas iš Likalaukių kaimo, buvęs medicinos fakulteto penkto kurso studentas, gynėsi iki paskutinio šovinio, apsuptas tarp akmenų susisprogdino. Žuvo partizanas Vytautas Vilčinskas iš Stuburų kaimo, irgi buvęs studentas. Vėliau jų sumaitotus kūnus paguldė Vabalninke ant grindinio. Partizanas Vytautas Laužikas per susišaudymą traukėsi link vienos sodybos. Iš priekio rogėse ginkluotas automatu nuo sodybos pusės jam kelią pastojo vienas rusų NKVD kareivis, kiti supo iš šonų. Prie molinio tvarto Vytautas su tuo kareiviu susitiko akis į akį. Jau buvo sunkai sužeistas į ranką ir šoną, bet vyras nesutriko – iš kairės pro tvarto kampą sugebėjo pirmas tam rusui paleist automato seriją. Kada kareivis sukniubo, jis šoko į tas pačias roges ir puolė bėgt. Kiek pavažiavus, arklys išsikinkė (matyt, buvo rusiškai pakinkytas). Tada Vytautas nupjovė pakinktus, užšoko ant arklio ir pabėgo. Tuo metu aš buvau Salamiesty bažnyčioj. Man pranešė, kad vyksta didelės partizanų kautynės su NKVD kariuomene. Nieko nelaukęs, nuėjau į slėptuvę Sipsalėn. Jokios sargybos čia nebuvo, radau tik vieną sužeistą Vytautą Laužiką. Paėmiau gertuvę spirito, suvilgiau juo žaizdas ir perrišau. Kitą naktį susirinko gyvieji. Trūko tik Vytauto Vaitiekūno. Tada aš, pasikinkęs arklį, apvažinėjau salamiestėnus ir sužinojau, kad iš Sipsalės žuvo tik Vytautas. Visi nusiėmėm kepures ir pagerbėm jį tylos minute. Jo brolis Tautvilis į tai reagavo visai šaltai, veide nė vienas raumuo nesujudėjo. Gal dėl nevykusių vedybų jis dėl brolio nepergyveno? Ir apskritai, jis tik savo kailį sveiką stengėsi išsaugot. Vytautas Laužikas po kurio laiko išgijo ir vėl stojo į rikiuotę, pasiryžęs toliau ginti gimtąją Lietuvos žemelę nuo pavergėjų. Bet ilgiau išgyvent jam nebuvo lemta. Žuvo jis 1947 m. vasarą Rudikų kaime. Tuo metu jis užėjo į vieną vienkiemį. Kažkas pranešė, kad po kaimą slankioja įtartini asmenys, gali būti pasala. Išėjęs iš vienkiemio, per vasarojų pasuko miško link. Iš javų lauko pamiškėje pakilo raketa. Tuo

metu pasigirdo šūvis, ir Vytautas krito negyvas. Po to jo kūną atvežė į Kupiškį ir paguldė milicijos kieme.

Pas mus retkarčiais užeidavo kapitonas Tindžiulis, palaikydavo morališkai, atsiųsdavo žinių sutrauktines. Prie Bakšėnų kaimo, labai tankiam miškely, ant Pyvesos kranto jis buvo pasistatęs namuką. Čia turėjo radijo aparatą „Philips", čia jis klausydavosi žinių iš užsienio, darė vertimus, lietuviškas santraukas, čia ir buvo jo pagrindinė buveinė.

Kartą naktį partizanai susidūrė su rusų NKVD garnizonu, įvyko susišaudymas. Partizanai traukėsi to paties miškelio link. Tindžiulis, išgirdęs šūvius, pagalvojo, kad čia ateina rusų kareiviai, ir iš to namuko pasitraukė. Bėgo iš Bakšėnų per Pyvesą Sipsalės pusėn. Buvo tik pasnigta. Kareiviai, pastebėję jo pėdas, ėmė persekiot. Pasišviesdami elektriniais žibintuvėliais, vijosi apie septynis kilometrus. Aš gulėjau klėtyje. Paryčiui jis atbėga pas mane į Likalaukių kaimą ir sako: „Gelbėk, *Aleksiuk*, mane vejasi". Aš šokau iš lovos, tik ant baltinių užsimečiau kailinius, pažadinau gryčioj miegantį tėvą; pakinkėm arklį ir – per kaimą pasileidom tolyn. Nakčia brolis buvo išvažiavęs į malūną. Mes apsukom Naugarų kaimą, Didžprūdžius – mėtėm pėdas, kol atvažiavom į Ožkinių kaimą pas Augustauską. Čia aš kapitoną palikau. Grįžtant užsukau pas kalvį Pošką sušilt, nes buvau jau peršalęs. Dar prieš aušt̨ant grįžau namo. Jau iš pat pradžių man kilo įtarimas, kad namuose kažkas yra. Niekada tokiu laiku tėvas nedegdavo žiburio, o dabar šviečia visi langai, bet kažkaip apsisprendžiau vis dėlto važiuot į namus. Tik įvažiavus į kiemą, išlėkė sesuo ir suriko: „Bėk! Kareiviai laukia viduj!" Kirtau arkliui ir vėl pasileidau atgal kaimo pusėn. Pasirodo, tuo metu, kai aš grįžau, kieme stovėjęs sargybinis sušalo ir įėjo į vidų sušilt, todėl manęs ir nepastebėjo, o išėjęs pamatė dar vienas vėžes – suprato, kad aš išvažiavau. Tėvas aiškino, kad aš išvažiavau malūnan, nors jie dabar viską perprato ir apie tai perdavė Kupiškyje stovėjusiam kitam rusų

NKVD garnizonui. Nuvažiavau į Uoginių kaimą, po to atsiunčiau žvalgybą ir, įsitikinęs, kad nieko nėra, grįžau namo.

Prisimenu, 1946 m. (jau buvau prisiregistravęs) kapitonas man pranešė, kad turiu jį lydėt į Panevėžį, reikia susitikt su buvusiu prieškarinės laisvosios Lietuvos diplomatu. Jis nusiskuto barzdą ir visą dieną kaitinosi saulėje, kad veido spalva susivienodintų. Mat dokumentuose, kuriuos jis turėjo, nuotraukoje tik su ūsais, be barzdos. Į Panevėžį dviračiais išvažiavom anksti rytą. Jis važiavo priekyje, o aš šiek tiek atsilikęs nuo jo. Abu buvom neginkluoti. Panevėžyje atvažiavom į Pušaloto gatvę pas vieną žmogų. Tik įvažiavus į kiemą, mus sutiko minėtasis asmuo. Mane pasiuntė į parduotuvę, atnešiau butelį „Mūsų benediktino". Minimas diplomatas prieš pokalbį lyg ir norėjo, kad aš pasišalinčiau, bet kapitonas Tindžiulis griežtai įsakė man pasilikti, nes tuo atveju, jeigu jis žūtų, reiktų, kad ir aš žinočiau, ką pranešt likusiems. Kalba vyko apie partizanų drausmę, tvarką, organizuotumą. Diplomatas ypač pabrėžė, kad nebūtų palaida disciplina, buvo aptarta „vokiečių" provokacinio būrio veikla. Tas diplomatas apie šią grupę, supratau, irgi buvo gerai informuotas, žinojo net daugelį smulkmenų. Šnekėjomės apie keturias valandas. Diplomatas *Dėdei* siūlė vykti į užsienį, neva esanti galimybė ten patekti, bet Tindžiulis atsakė:

– Išvažiuoti gal aš ir išvažiuočiau, bet kas liks Šiaurės Lietuvoje? Liks maži vadeliai, prasidės suirutė, žudynės, kada partizanai pasijus vieniši ir supras, kad jais niekas iš aukštesnių vadų nebesirūpina...

Aš supratau, kad jie jau iš anksčiau buvo pažįstami. Grįžtant Tindžiulis mane paklausė: „Ar matei? Vienam kieme stovėjo daug kareivių". Aš atsakiau, kad ne. Tada jis mane perspėjo, kad reikia daugiau pastabumo. Kapitonas pasitikėdavo labai mažai kuo. Jis daug ko mus mokino, ypač žygio tvarkos. Jei iš kur nors būrys

grįždavo, pamiškėje jis visada palikdavo du slapukus valandai kitai, o kartais net ir visai dienai, kad kas neatsektų.

1946 m. vasarą Antaną Užubalį Stuburų kaime nušovė paprastas skrebas. Užubalis iš miško buvo parėjęs į namus pas žmoną be jokio ginklo. Staiga atsidarė durys, ir iš automato pasipylė šūvių serija. Tas skrebas jį jau iš anksto tykojo pasaloje, o kai pamatė, kad jis parėjo į namus, dar be ginklo, savo sumanymą įvykdė nedelsdamas. Antanas Užubalis buvo penkiolikos partizanų grupės vadas – skyrininkas. Ta grupė priklausė kapitonui Tindžiuliui.

Čia paminėsiu Užubalio sumanytą vieną operaciją. Tai buvo 1945 m. Užubalis parinko aštuonis savanorius su kulkosvaidžiu ir nutarė Vabalninko miestelyje susprogdint Totorį. Totoris buvo aktyvus skrebų gaujų organizatorius. Terorizavo jaunus vyrus ir ragino juos stot į skrebų batalioną. Taip jis suorganizavo iš Salamiesčio brolius Vainauskus, Talačkas, kurie vėliau parsidavė rusų NKVD. Taigi Užubalis šį tipą nutarė likviduoti. Prie jo gyvenamo namo pasiuntė keturis partizanus: du su mina iš vieno namo galo, du su prieštankinėmis granatomis iš kito galo. Bet metusieji miną pasikarščiavo, matyt, kad per langą nepataikė. Mina persisvėrė ant palangės ir nukrito žemėn lauke. Įvyko baisus sprogimas. Kitiems dviem irgi niekaip nesisekė uždegt „bikfordo virvutės", buvo sudrėkę degtukai, ir granatų susprogdinti neįstengė. Pasikėlė baisi panika: visais kraštais terškia automatai, pokši šautuvai, zvimbia kulkos, tiesiog betikslis šaudymas, chaosas, persigandusių skrebų šauksmai. Partizanai iš šito pragaro atsitraukė ramiai, be jokio šūvio ir panikos (kad savęs neišduotų).

Miške būdavo ir tokių atvejų, kai žmonės, praradę visas viltis, tų žiaurumų išvesti iš pusiausvyros, tiesiog išprotėdavo ir gyvenimą užbaigdavo savižudybe. Kartą toks Jurgiukas iš Stuburų kaimo prieina prie manęs, pakaklę smilga vedžiodamas, ir vis

klausia – „ar man čia ne kruvina?" Aš sakau, kad ne. Jo akys kažkokios nesavos. Po to, jam bestovint sargyboje, išgirdom šūvį. Žiūrim, Jurgiukas guli nebegyvas, kraujas sunkiasi iš pakaklės. Pasirodo, pats nusišovė. Palaidot jį nutarėm Salamiesčio kapinėse. Mane su kitu partizanu pasiuntė ten į sargybą. Buvo labai ankstyvas rytas, apyaušris. Staiga nuo Kupiškio pusės pamatėm ateinant ginkluotų vyrų būrį. Kai pasakiau apie tai draugui, jis šoko į krūmus ir pabėgo. Aš pasiruošiau granatą ir pistoletą, užsiglaudžiau už liepos ir laukiu. Kai tik tie priartėjo, surikau: „Stot! Kas eina?!" Atsakė, kad savi. Paprašiau, kad du prieitų arčiau ir pasakytų slaptažodį. Tie atsakė: „Kęstutis–Gediminas". Tada supratau, kad tikrai savi. Pasirodo, ėjo alizaviečių partizanų būrys. Aš juos perspėjau, kad eina labai neatsargiai, be žvalgybos. Ant granatos vėl uždėjau saugiklį, įsikišau pistoletą ir laukiau toliau. Paaiškinau jiems, kad čia turi atvežt žuvusį partizaną.

Kaip vadas kapitonas Tindžiulis mums, partizanams, davė labai daug. Jis ne tik mokė sudėtingo partizaninio karo meno, bet ir dėjo visas pastangas, kad išsaugotų mūsų gyvybes. Buvo labai judrus, per apmokymus, nors ir mažo ūgio būdamas, sugebėdavo ant menčių paguldyt net pačius stambiuosius. Kaip supratau, kapitonas Tindžiulis ne tik prieš rusus okupantus buvo atkakliai nusistatęs, bet ir prieš vokiečius. Jis sakydavo, kad mums nei tie, nei anie draugai.

Tiek aš galėjau prisimint apie buvusį Lietuvos aviacijos kapitoną, o nuo 1945 m. iki 1949 m. mūsų, penkiasdešimt aštuonių Lietuvos partizanų, grupės vadą.

Norėčiau pridurti, kad mums maistu ir pinigais labai daug padėdavo vienas Salamiesčio kunigas, gaila, kad dabar aš jo pavardės nebeprisimenu.

Kai grįžau iš lagerio, Vabalninko saugumo viršininkas Paplauskas bandė mane verbuoti, kad teikčiau jiems žinias apie Salamiesčio kunigą Jankevičių, bet kada aš nesutikau, tada piktai

nužvelgė mane ir liepė pasirašyt, kad nieko nežinau, nieko nemačiau, ir baigta kalba.

Pasakoja RUDYS

Užrašyta Kupiškio rajone
1985 m.

Apie kapitono Albino Tindžiulio išdavimą vieni šnekėjo vienaip, kiti kitaip. Žinoma, kad ir tarp pačių partizanų buvo išdavikų. Likalaukių kaiman tais metais iš kažkur buvo atklydusios dvi mergaitės, neva pabėgusios nuo tremties Sibiran, o iš tikro jos buvo pasiųstos rusų NKVD, kad išaiškintų, kur slepiasi partizanų vadai. Partizanai su tomis mergaitėmis susitikdavo, jos jų apie viską klausinėdavo. Jos netgi žinojo, kad kapitoną Tindžiulį *Aleksiukas* pas mus atvežė, kad Tindžiulis prašė jo pėdas tada arkliu užvažinėt. Jos net žinojo, kad iš už Vabalninko vežiau šautuvą Likalaukių kaimo gyventojui Vaitiekūnui. Partizanai jį laikė išdaviku, nes kur tik vykdavo partizanų susirėmimai su rusų NKVD, kiti partizanai žūva, o jis vis išeina gyvas.

Teko girdėti, jog Tindžiulį išdavęs jo brolis Pranas, kuris gyveno netoli Pandėlio, Gineišių kaime. Atseit Praną iškvietę rusų NKVD ir pagrasinę, kad išveš Sibiran, jeigu jis nepasakys, kur slapstosi brolis. Tai nesąmonė, kadangi *Dėdė* turėjo daug slėptuvių ir nė vienoje negyveno ilgiau. Jo brolis, gyvendamas už keliasdešimt kilometrų, jokiu būdu negalėjo žinot, kur yra tos slėptuvės ir pats *Dėdė*, juk broliui niekas nepranešinėjo apie *Dėdės* buvimo vietą. Tai tokia mano nuomonė. Buvo ir be brolio išdavikų...

Kapitoną Tindžiulį-*Dėdę* galėčiau apibūdinti taip: mažo ūgio, nešiojo žilstelėjusius ūsiukus, plaukai šviesoki, vyras buvo gražus,

protingas, gabus Nepriklausomos Lietuvos karo aviacijos lakūnas.

Pas mus jis turėjo radijo imtuvą ir rašomąją mašinėlę. Klausydamasis užsienio radijo laidų, kai ką užsirašinėdavo, darydavo santraukas, versdavo į lietuvių kalbą; rašydavo ir ruošdavo įvairius raštus, įsakymus, kuriuos perduodavo savo grupių vadams. Akylai sekė politinį viso pasaulio gyvenimą. Užrašinėdavo viską, ką tik suspėdavo. Rašė tiesiog savotišką dienoraštį. Apie save jis man nieko nepasakodavo, aš net nežinojau, iš kur jis kilęs. Kartą aš jo paklausiau, kodėl Lietuva liko tokia maža, nors Vytauto laikais buvo didžiulė galinga valstybė. Tai jis man atsakė: „Dėl to, kad nesteigė lietuviškų mokyklų, Vilniaus universitete, ir ten buvo dėstoma svetimom kalbom, todėl taip ir atsitiko". Plačiau jis man nepaaiškino.

Žinau, kad jis buvo gerai pažįstamas su generolu Vitkausku, labai norėjo su juo susitikt. Sakė, kad jis netikįs, jog generolas Vitkauskas tarnavęs komunistams. Kapitonas Tindžiulis buvo visapusiškai apsišvietęs, mandagus, kultūringas. Partizanams sakydavo: „Jei esi partizanas, būk vertas to vardo, partizanauk, o ne šunybes krėsk". Labai smerkė tuos, kurie žmones šaudė iš keršto.

Tuo metu iš kažkur atsivežiau seną arfą. Jis liepė man nupirkt stygų, žadėjo pamokyt ja skambint dukras, kurios ėjo viena į antrą, kita į trečią klasę. Aiškino, jog tai senas muzikos instrumentas, pats nupiešė ant popieriaus, liepė saugot.

Pamenu, 1949 m. turėjo įvykt didžiųjų valstybių kažkoks suvažiavimas. Tos dienos Tindžiulis labai laukė ir man aiškino: „Jeigu per šitą suvažiavimą nesusitars su rusais, tai mes ir liksime jų valdžioje". Bet jis tos dienos jau nesulaukė. Tiesa, dar rodė man savo dokumentus, su kuriais jis būtų legalizavęsis. Tik pavardę ranka uždengė, mačiau jo nuotrauką... Paklausė: „Ar pažįsti?"

Pasakoja JANINA IR POVILAS JANUŠEVIČIAI

Užrašyta Anykščiuose
1987 m.

Janina Januševičienė

Gimiau 1922 m. netoli Salamiesčio, Bakšėnų kaime. Tėvai turėjo 15 ha labai prastos žemės. Lankiau Salamiesčio pradinę mokyklą ir baigiau jos keturis skyrius, dvejus metus mokiausi Salamiesčio žemės ūkio mokyklos patalpose. Dotnuvoje lankiau zootechnikų kursus.

Tėvelis buvo nerūpestingas, išgeriantis žmogus. Jei ką nunešdavo į turgų parduoti, pardavęs pragerdavo. Mama buvo darbšti, rūpestinga, labai sąžininga, mylėjo gyvulius, buvo gera šeimininkė. Jos broliai gyveno Amerikoje. Kol mes buvome maži, kada trūkdavo pinigų, jie dažnai mums jų atsiųsdavo. Nuo mažumės turėjau didelį polinkį į mokslą, labai norėjau mokytis, bet mama sakydavo: „Dirbk ir gyvensi, nereikės jokių mokslų".

Pirmosios rusų okupacijos metu man buvo 18 metų. Apie žmonių gyvenimą Rusijoje mes jau buvome nemažai girdėję, kad ten sunku, prastai gyvena žmonės, o labiausiai mus baugino kolchozas. Mes rusų paprasčiausiai bijojome. Ir gėlių po kojomis jiems neklojo nė vienas lietuvis, gėles mūsiškiai nešė tik 1941 m. atėjusiems vokiečiams, kadangi vokiečius mes sutikome jau kaip išvaduotojus. Gal nesuklysiu pasakiusi, kad rusai buvo mieli tik tiems, kurie bijojo darbo. Teko ir iš arti man tada juos stebėti: apsirengę prastai, kojos subintuotos „abmotkėm", kepurės dar nuo revoliucijos laikų su „kuoru" viršugalvyje. Apie pačią jų kultūrą tada išvadų dar negalėjome padaryti, kadangi jie laikėsi nuo mūsų žmonių atokiai, po kaimus nevaikščiojo, turėjo savo stovėjimo vietas ir ten gyveno. Matyt, jiems taip buvo nurodyta.

Kartą, eidami iš Salamiesčio, matėme juos pakelėje sugulusius, ant žemės pagrioviuose susėdusius, matyt, ilsėjosi. Kas iš lietuvių šnekėjosi su jais, tai sakė, kad jie kalbėjo labai santūriai, atviresnio pokalbio aiškiai vengė. Tikrai įspūdis buvo liūdnas. Kadangi Lietuvos kariuomenę mes ne kartą buvome matę, tai šitie baisiai skurdžiai atrodė.

Per tą 1940–1941 m. laikotarpį rusai iš tikro nesėdėjo – kaip teko matyti prie Salamiesčio pagrioviuose – rankas sudėję. Tai buvo tik apgaulingas manevras. Prasidėjo areštai, baisieji trėmimai į Sibirą. Ypatingai žiauriai buvo susidorota su visa Lietuvos inteligentija. Salamiestyje tuojau pat suėmė mokytojo Vėjelio šeimą. Lietuvos Nepriklausomybės laikotarpiu jis aktyviai reiškėsi lietuviškoje veikloje (artimai bendravo su tuometiniu aviacijos kapitonu Albinu Tindžiuliu). Pirmiausia Vėjelį su vaikais suėmė, o žmoną vėliau paėmė. Nė vienas iš jų nebegrįžo, visi mirė Sibire.

Nors vokiečius sutikome kaip išvaduotojus, bet teko ir jais nusivilti. Vokiečiai uždėjo mums dideles prievoles, uždarė universitetą, biedniokus didžiašeimius vežė į Vokietiją darbams. Kai kurie iš jaunimo ir savu noru važiavo, bet, pamatę tą vokišką „rojų", iš jo bėgo atgal.

Antrąją sovietų okupaciją 1944 m. sutikome vėl slogia nuotaika, ypač jaunimas, daugelis net paniką kėlė: „Bėkim! Rusai vėl ateina ir visus pjauna!.." Kas galėjo, traukėsi kartu su vokiečiais.

Išbėgus vokiečiams ir praėjus pirmiesiems rusų armijos pulkams, po kaimus ir miškus ėmė siausti vadinamosios „ekspedicijos". Tai buvo rusų armijos specialūs daliniai, kurie gaudė ir šaudė ne tik į miškus išėjusį jaunimą, bet ir eilinius, niekur niekam nepriklausančius, jei tik jie neturėdavo dokumentų ar šiaip kuo nors pasirodydavo įtartini. Nušovė Petronio sūnų iš Gumbelių kaimo netoli kapinių, Stuburų kaime iš namų išsivedė Muroliuką, kurį irgi nušovė. Visa jų kaltė buvo ta, kad jie buvo šaukiamojo amžiaus ir nėjo į rusų armiją. Nuo čia ir prasidėjo ta partizaninė

kova. Daugelis jaunuolių pagauti buvo sušaudomi, todėl ir ėjo į miškus. Kad rusų valdžia taip ilgai išsilaikys, niekas tada netikėjo. Visi kažko laukė, o daugelis paėmė ginklą į rankas ir kovojo garbingai iki paskutinio kraujo lašo.

Apie savo apylinkės partizanus galiu pasakyti tik tiek, kad visi vyrai buvo rinktiniai, gerai pasiruošę partizaninei kovai. Jų visi ginklai buvo trofėjiniai, likę nuo karo. Iš pačių partizanų teko girdėti, kad jie eidavo kažkur į Svėdasų–Viešintų pusę parsinešti ginklų. O iš kur ten jie gaudavo, nežinau, matyt, gal nuo karo buvo likę kokie nors ginklų sandėliai.

Ir pradžių tiek kaimiečiai, tiek miestų inteligentija partizaninei kovai pritarė, bet kai pamatė, kad viskas taip užsitęsė, jokių prošvaisčių nesimato, visi lyg ir atsargesni ėmė darytis.

NKVD-istai ir skrebai, nušautus partizanus guldydami ant grindinio, norėjo įbauginti gyvuosius, parodyti jiems, kad ir jų laukia toks pat likimas. Šiems budeliams buvo malonu gėrėtis išniekintais laisvės kovotojų kūnais. Būdavo, subėga skrebų vaikai, giminės, žmonos – dantis iššiepę tyčiojasi. Ir matai, kad jie tikrai jaučia didelį malonumą.

Mūsų apylinkėse pokario metais žuvo apie trisdešimt partizanų:

1. Kazys Eidikonis iš Berniūniškių kaimo. Žuvo Tuitų kaime 1945 m. rugpjūčio 12 d. Slapyvardis – *Dėdytė*.
2. Antanas Ažubalis iš Stuburų kaimo. Žuvo 1947 m.
3. Balys Brazinskas iš Tuitų kaimo. Žuvo 1945 m. rugpjūčio 12 d.
4. Vytautas Aukštikalnis iš Tuitų kaimo (išgėręs prasitarė, kad užverbuotas; buvo sušaudytas pačių partizanų).
5. Bronius Šimkevičius iš Tuitų kaimo.
6. Bronius Masiulis iš Bartašiškio kaimo.
7. Juozas Masiulis (Broniaus brolis).
8. Vytautas Sankauskas iš Bartašiškio kaimo.

9. Jonas Devainis-*Mašinistas* iš Žilių kaimo (buvęs kap. Tindžiulio adjutantas).
10. Povilas Devainis iš Žilių kaimo (pateko į lagerį ir iš ten nebegrįžo, mirė Rusijoje apie 1992 m.).
11. Jonas Viksva-*Daktaras* iš Akmenių vienkiemio.
12. Albinas Tindžiulis-*Dėdė*.
13. Adolfas Viksva
14. Petras Viksva abu broliai, buvę gimnazistai, iš Akmenių vienkiemio.
15. Bronius Mikonis-*Cvinklys* iš Buožių kaimo (paimtas gyvas, išduotas kunigo Valantino).
16. Vitalijus Paliulis iš Žilių kaimo (žuvo 1945 11 05).
17. Jonas Petronis iš Žilių kaimo (žuvo 1945 m.).
18. Antanas Petronis iš Žilių kaimo (pateko į kalėjimą būdamas nepilnametis, žuvo autoavarijoje).
19. Antanas Bielskis, buvęs vargonininkas (žuvo 1952 m.).
20. Ona Bielskienė iš Gyvakarų kaimo (žuvo su vyru Kostu).
21. Kostas Bielskis (žuvo Gyvakarų kaimo kapinėse bunkeryje su žmona).
22. Vytautas Vilčinskas iš Stuburų kaimo.
23. Vytautas Vaitiekūnas iš Likalaukių kaimo.

Iš Salamiesčio toks Petras Banionis pradžioje stojo į partizanus, bet vėliau ėmė plėšikauti, todėl patys partizanai jį nušovė.

1945 m. po apylinkes pasklido kalbos, kad miškais traukia vokiečių belaisviai. Mano pusbrolis pasakojo: „Mes ėjome trise ir susitikome su jais, pasakė, kad jie esą vokiečių belaisviai, draugiškai pasišnekėjom ir išsiskyrėme. Jie esą tokie pat kaip ir mes, pageidavo su kitais partizanais susitikti, o labiausiai su *Dėde*–Albinu Tindžiuliu..." *Dėdė* kažkur ėjo vakare ir susitiko su vienu tokiu kalbančiu vokiškai. Jis pasakė, kad čia ne vokiečiai, prie jų nesiderinkit. O mano pusbrolis su kitais dviem jau buvo įtikinti, kad tikrai vokiečiai. Tai buvo apie birželio–liepos mėnesį. Antrą

sykį jie pasirodė maždaug už mėnesio. Vėl toje pačioje Girelėje apsistojo. Keletą vyrų, turėjusių su minėtais „belaisviais" ryšį, jie nušovė. Mūsiškiai dar vertėją pas juos nusivedė, Švelnį, kuris mokėjo vokiečių kalbą. Nušovė jie ir šitą Švelnį, ir su juo nuėjusius vyrus.

Kaip vieną iš provokatorių galėčiau paminėti buvusį partizaną Tautvilį Vaitiekūną. Paskutiniu metu jis gyveno Vilniuje (miręs). Įkliuvo jis į NKVD-istų rankas, ten jį užverbavo, nuo tada ir pradėjo jiems tarnauti. Jis išdavė ir mano brolį. Brolis jau nuo senų laikų turėjo senovinį gerokai aprūdijusį šautuvą, o Vaitiekūnas tą žinojo. Tada jis jau gyveno Vilniuje. Atvažiavo su kagėbistais ir pasakė: „Tu turėjai ginklą, atiduok..." Brolis jį ir atidavė.

Vienas kitas nuėjo tarnaut okupantams, ne visi pasirinko laisvės kovotojo kelią. Mūsų apylinkėje iš Pagudžių kaimo į skrebus išėjo du broliai Latvėniokai – Petras su Povilu. Pagudžių kaime kairiosios pažiūros jau seniai reiškėsi. Raudonosios dvasios įkvėpėjas ten buvo Totoris, kuris 1917 m. bolševikų revoliuciją sutiko Rusijoje. Skrebais išėjo broliai Vainauskai – Petras, Antanas ir Alfonsas, laikinai Salamiestyje gyvenęs toks Petronis. Jį vadino Talačkioku, nes buvo mergos vaikas. Šitas Talačkiokas tikrai „narsus" vyras buvo. Ką tik bolševikai iš mūsų apylinkės teisė, jis visiems ėjo už liudininką. Be to, jis paėmė brolį ir smarkiai sumušė, tyčiojosi – atseit tegu dabar tave išvaduoja tie tavo laisvės kovotojai. Ne vieną nekaltą auką Petronis pasiuntė į raudonąjį pragarą, ne vienam baimės ligą įvarė, ne vienam kaulus sulaužė. Tokie vėliau buvo pavadinti „liaudies gynėjais". Nė vienas iš jų nepasižymėjo pavyzdingumu, daugumos ir tėvai buvo ne iš rimtųjų – alkoholikai, vagišiai, valkatos, tinginiai.

Tuoj po karo man pačiai teko lankytis valsčiuje. Kai išėjau iš ten, galva sukosi: kur aš buvau pakliuvusi? Šlykštūs keiksmai, burnojimasis, rodos, užsikimšk ausis ir bėk. Parvažiavau į namus ir sakau: „Kaip dabar reikės gyventi prie šitos valdžios?"

Mūsų kaimas anksčiau priklausė Biržų apskričiai, Vabalninko valsčiui. Apie 1950 m. įkūrė Kupiškio rajoną. Pokario metais, kada vyko partizaninė kova, mus „šefuodavo" Vabalninko skrebai, ten jų buvo kelios dešimtys. Prieš partizanus jie atvirai vengė kovoti, daugiausia buvo rusiškų garnizonų vedliai.

Pokario metais, ypač kaime, labai paplito „samagono" gamyba, nes jis kartais kai kam ir pagelbėdavo. „Samagonu" pavaišinti skrebai nebuvo tokie priekabūs, vaišintoją mažiau persekiojo, prisigėrę greičiau pakliūdavo į partizanų pasalą ir ten gaudavo galą, nors kartais ir atvirkščiai išeidavo. Vienas kaimynas juos pavaišina, o pas kitą nuėję šunybių prikrečia.

... Albino Tindžiulio tėviškė netoli Pandėlio, Gineišių kaime. Albinas turėjo brolį Praną ir seserį. Sesuo gyveno šalia mūsų, Žilių kaime. Mes retkarčiais ruošdavom „baliukus", kuriuose dalyvaudavo ir Tindžiulis, kadangi, prisidengdami tais „baliukais", galėdavome palaikyti tiesioginį ryšį, padiskutuoti apie esamą padėtį.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu Tindžiulis pastoviai gyveno pas savo seserį, kadangi jos vyras ir duktė buvo mirę, ji gyveno viena, todėl ten jam buvo kažkaip patogiau.

1944 m. grįžus rusams, Tindžiulis pas seserį gyveno tik iki pirmo ėmimo į rusų armiją. Į rusų armiją nestojo, pradėjo slapstytis maždaug nuo 1944 m. rugpjūčio.

Apie brolį Praną, kuris gyveno Gineišių kaime, jis yra sakęs: „Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu tarnavau karo aviacijoje, turėjau kapitono laipsnį, gaudavau nemažą atlyginimą, daug padėjau broliui tvarkant ūkį, tada aš buvau brangiausias svečias jam, o dabar manęs net pažinti nenori, duonos kąsnelio neatsiunčia..." Visa tai Albinas su gilia širdgėla man išsakė. Kai dėl kalbų, kad brolis Pranas jį išdavęs, tai tikrai netiesa, tuo aš netikiu, čia tik piktų liežuvių paskalos.

Antrosios rusų okupacijos pradžioje visiems besislapstantiems apylinkės vyrams Tindžiulis primygtinai aiškino: „Vyrai, nešaudykim, kakta sienos nemuškim, kurie neturime kitos išeities, galime tik slapstytis. Gal pasikeis esamoji padėtis, mes čia nieko nepakeisime, tik mūsų žmones rusai išveš Sibiran, išnaikins jaunimą, nereiktų daryti ir didesnių susibūrimų..."

Kiek teko girdėti iš jo paties lūpų, sesuo dėl jo labai stengėsi ir aukojosi, tik tiek, kad ją persekiojo didelis baimės jausmas.

Apie Albino religinius įsitikinimus galiu pasakyti, kad jis nebuvo bažnytininkas, nors su kunigais sueidavo, bendravo su jais tolerantiškai. Jis sakydavo: „Ne kiekvieno kunigo pamokslą aš vertinu. Aš galėčiau geriau pasakyti negu tas kunigas...."

Jis buvo vispusiškai išsilavinęs žmogus, su juo galėjai kalbėti įvairiausiais klausimais. Vokiečių okupacijos pirmaisiais metais jis dar studijavo universitete žurnalistiką. Kai universitetą vokiečiai uždarė, atvyko gyventi pas seserį. Kaime dirbo visus ūkio darbus: arė, akėjo, šieną pjovė, miške medžius kirto.

Pradžioje jis kažkaip tikėjosi, turėjo viltį, kad kažkas turėtų įvykti, per radiją klausydavosi Čerčilio kalbų, aiškindavo, jog Čerčilis sakęs: norint kariauti su rusais, tai tik dabar, o paskiau gali būti vėlu. Po kurio laiko tą viltį jis prarado, netikėjo, kad mes patys išsikovosim laisvę, nebent karo atveju. Jis turėjo nemažai pažįstamų inteligentų Vilniuje, Kaune, kartais su jais susitikdavo, aptarinėjo politinę padėtį; yra sakęs, kad jį patį žmonės klausinėja, kas bus toliau, ką daryti. „Ką aš galiu jiems pasakyti, jeigu aš pats nežinau... Atvira kova ne mums su tokiu priešu kovoti, jų mes vis tiek nenugalėsime".

Labai kategoriškoms mintims jis niekada nepritardavo. Patys partizanai jį labai gerbė. Ginče, nesutarimuose tuoj kreipdavosi į Tindžiulį, tikėdamiesi išgirsti protingą patarimą ar nuomonę. Jo žodis būdavo paskutinis, net ir karštuoliai jam nusileisdavo. Kartais ir beprasmiškos kovos šalininkus atvėsindavo, net ir

kaltuosius jis stengdavosi kažkaip pateisinti, kad tik nebūtų nereikalingų žudynių, kerštavimų.

Vaikščiojo apsirengęs labai kukliai, niekuo nesiskyrė nuo eilinio kaimo žmogaus. Pamenu, kartą ateina – kelnių keliai prakiurę, sako:

– Einu per kaimą, visi mato, kad keliai prakiurę, bet niekas nepasisiūlė sulopyti...

Apylinkių partizanams jis buvo daugiau diplomatinis patarėjas, o ne tiesioginis jų vadas kovos lauke, nors patariamąjį balsą turėjo visur. Laisvalaikiu jis visada klausydavo radijo laidų, darydavo žinių santraukas, rašė lyg ir kokį dienoraštį, išsirašydavo ištraukas iš laikraščių. Bet kokiais niekais neužsiiminėjo, nors buvo linksmo būdo ir su visais mielai bendravo.

Apie metus išgyveno slėptuvėje miškelyje prie Pyvesos. Sveikata niekada nesiskundė, matyt, ji buvo gera. Okupantus ir jų pakalikus skrebus jis visada vadindavo „gudais". Sakydavo: „Jau reikia slėptis, gudai ateina". Pačios geriausios jo savybės – žmoniškumas, kuklumas, paprastumas. Jeigu kokį darbą dirbo, tai dirbo ne dėl to, kad istorija jį pagirtų, o dėl to, kad reikia tą darbą dirbti. Kartais gal ir išgerdavo kokį stiklelį, to aš nemačiau, kaip nemačiau jo nei apgirtusio, nei girto, o kitus įsismaginusius jis greitai pristabdydavo. Kadangi mes – alaus kraštas, tai alaus teko matyt jį išgeriant, tik labai nedaug. Mėgo padainuoti (turiu mintyje vokiečių okupacijos laikotarpį).

Pirmosios rusų okupacijos laikotarpiu jis buvo pasitraukęs į Vokietiją. Yra sakęs, kad vokiečiais ten labai nusivylęs, vokietis savo šunį labiau myli negu svetimtautį žmogų, nerodo jam jokios užuojautos. Gal todėl antrą kartą į Vokietiją jau nebenorėjo trauktis.

Vokiečių okupacijos metais kartą pas mus vaišinomės „pakermošėj". Vienas kaimietis prie stalo uždainavo dainą, kaip „mūsų vadai iš Lietuvos pabėgo be kovos, paliko mus varguos..." Ta daina, matyt, labai palietė Tindžiulio sielą, jis atsistojo, norėjo

kažką sakyti, bet susilaikė, tačiau iš to pokylio išėjo smarkiai įžeistas. Kada 1944 m. artėjant rusų armijai draugai ragino jį trauktis kartu su vokiečiais, jis trumpai pareiškė: „Nenoriu likti svetimu svetimoj tautoj".

Pokario metais per visą savo slapstymosi laiką Tindžiulis dažniausiai būdavo Salamiesčio apylinkėse, jį labai daug kas pažinojo, pas žmones turėjo ne vieną patikimą slėptuvę. Kiek žinome, Žilių kaime jam labai patikimas buvo Devainio kiemas.

Visų Tindžiulio žuvimo aplinkybių aš nežinau, atseit tame kieme ar kaimynystėje, kur jis žuvo, buvo atvežta iš Rusijos kažkokia moteris ir palikta tarnauti pas ūkininkus, tai ji Tindžiulį ir išdavusi.

Prieš tai mūsų namuose šventėm Tindžiulio gimtadienį. Du mums gerai pažįstami ir patikimi vyrai atsivedė dvi nepažįstamas merginas – lyg ir iš Sibiro jos pabėgusios, lyg ir iš namų nuo tremties, bet šičia dalyvavo kaip savos. Vėliau sklandė gandai, kad tos merginos prisidėjusios prie Tindžiulio išdavimo, nors jos tvirtino, kad jų broliai partizanai, todėl ir slapstosi šiose apylinkėse. Kai Tindžiulis žuvo, minėtos merginos buvo areštuotos. Gal jos buvo ir užverbuotos, kadangi maždaug po mėnesio areštavo ir mane.

Kupiškio turguje aš pirkau sviestą. Ir mane milicija sulaikė, kad aš atseit spekuliuoju. Nuvedė į milicijos skyrių. Čia apie sviestą daugiau ir kalbos nebuvo. Nuvedė į šalimais stovėjusį negyvenamą namą, kur ant grindų gulėjo sumesti keli nušautųjų lavonai. Liepė įsižiūrėti, gal galiu atpažinti. Iškart atpažinau Albiną Tindžiulį-*Dėdę*, bet šito jiems nepasakiau. Pasakiau, kad nė vieno nepažįstu, kadangi jau iš kitų buvau girdėjusi: tuos, kurie atpažįsta nušautuosius, vėliau tardo, kankina.

Ir kaimo žmonės, ir patys partizanai Tindžiulio labai gailėjo. Jei jo nebūtų buvę, tai tikrų banditų tose apylinkėse būtų buvę žymiai daugiau. Vien jo dėka Salamiesčio krašte neįvyko didesnių

žudynių. O tikrų banditų visgi pasitaikydavo, jie plėšė žmones partizanų vardu.

Mūsų kaime buvo tokia grupelė, kuriai vadovavo Ponia Uršulė Vidžiūnienė. Šitoje grupelėje veikė jos du sūnūs iš Suvainių kaimo, 20 metų už ją jaunesnis Stasys Blėka. Jie plėšė žmonių turtą ir ne vienam pasigirdavo: „Reikėjo mums seniai taip gyventi". Tindžiulio tiktai vengdavo, bijodavosi. Slidi boba buvo, „gastroliavo" apie dvejus metus. Ją ir skrebai gaudė, ir partizanai. Žmonėms ji iš anksto užsakydavo tam tikrą duoklę, paskui naktį ginkluoti atvažiuodavo su arkliais ir viską išsiveždavo. Vėliau apie ją ir sovietinėj spaudoj buvo rašyta. Ji nesiskaitė su žmonėmis, bandžiusiais pasipriešinti.

Kai 1949 m. mane areštavo kaip partizanų ryšininkę, tardytojas rusas pasakė: „Tavo nusikaltimas – kaip ir kiekvienos eilinės kaimo merginos... Tave sodinsiu, kad kitos bijotų..." Įvedęs į kabinetą, pastatė ir liepė žiūrėti į sieną. Ten buvę skrebai iš manęs ėmė šaipytis. Tris dienas aš jiems nieko nepasakiau, bet kai išdėstė, kas liudija, kuo mane kaltina, tada ir aš nebesigyniau. Sako, jei būtum iškart viską pasakiusi, būtume paleidę, o dabar negalim.

Areštinėje Kupiškyje mane laikė vienutėje. Tardytojas elgėsi mandagiai, net negrasino. Paskutinę tardymo dieną į kamerą įmetė dar vieną moterį – Bielskienę iš Salamiesčio, kadangi jos vyras slapstėsi. Prieš tai ji buvo išvežta į Sibirą, iš ten pabėgo, po to ją vėl pagavo. Areštinėje nemaitino, brolis iš namų maisto atnešdavo. Po trijų parų išvežė į Panevėžio kalėjimą. Čia išlaikė apie mėnesį ir nuvežė į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą. Lukiškėse išlaikė apie tris mėnesius. Užpuolė blakės, nuo kurių gynėmės kaip sugebėjome. Suradau naujas likimo drauges: Janiną Repečkaitę iš Rokiškio apskrities, Nastutę nuo Kupiškio ir kitas.

Teismo man jokio nebuvo, atseit nuteisė už akių Maskvos tribunolas („osoboje soveščianije"). Tik nuosprendį perskaitė –

dešimt metų, ir baigta. Po kelių mėnesių mano keliai nusidriekė link Magadano. Vežė gyvuliniuose vagonuose, kuriuose buvo įtaisyti dviaukščiai narai, leido žiūrėti per langus, duodavo valgyti. Maskvoje apie tris paras stumdė bėgiais, iš vagonų neišleido iki pat Irkutsko. Irkutske varė į pirtį, nuvežė į Vaniną, apgyvendino barakuose ir išlaikė kelis mėnesius. Plukdant laivu į Magadaną, laive sumaišė su kriminalistėmis. Šitos moterys buvo baisesnės už žvėris – mums pirštais akis badė, maistą atiminėjo. Magadane kriminalistes atskyrė.

Tarp kalinių buvo ir vengrių, ir lenkių, ir esčių, latvių, ukrainiečių. Magadane barakuose kaip silkes statinėje sugrūdo, ant narų gulėjome tik šonais susiglaudę. Vienas paskyrė dirbti kasyklose, aš likau prie statybos pačiam Magadano mieste. Į darbą ir iš darbo varydavo ginkluoti sargybiniai, ant sijono ir ant nugaros kalinėms buvo prisiūti numeriai. Teko dirbt įvairiausius darbus. Jokių mechanizmų, „kirkomis" kirtome duobes pamatams, „tačkėmis" vežėme plytas: viena prilaiko už rankenų, kita traukia iš priekio į antrą arba į trečią aukštą. Dirbome trimis pamainomis.

Mūsų lageris vadinos – „Berlag" punktas Nr. 19. Po Stalino mirties visą lagerio vadovaujantį personalą pakeitė. Prie Stalino šie kalines kaip šunis dresiruodavo, tyčiodavosi kaip išmanydami. Kartą vienas viršininkas pasikvietė mane kambario sutvarkyti ir ėmė lįsti prie manęs, bet aš ištrūkau ir pabėgau. Vėliau jis grasino išvežti į taigą.

Pagrindinis maistas lageryje buvo sorų košė, kartais duodavo ir ryžių. Duonos Magadane duodavo daugiau. Jei šiaurėje paros davinys kaliniui buvo 65 gramai duonos, tai Magadane – 800 gramų. Po metų leido gauti siuntinius. Per metus leido du laiškus parašyti. Iškalėjau septynerius metus. Po Stalino mirties nuėmė numerius, leido daugiau siuntinių gauti iš namų, leido pinigus prie savęs laikyti. Paskutiniaisiais metais auginau kiaules, truputį toliau už Magadano.

1956 m. likusią bausmę panaikino ir paleido į laisvę. Čia susituokiau su bendro likimo žmogumi ir pasilikau dar septynerius metus, kadangi vyro vis dar neišleido – jo tėvai buvo ištremti į Sibirą, ir jis galėjo tik pas tėvus važiuoti, bet ne į Lietuvą. Tik po keturiolikos metų (1965 m.) grįžome į Lietuvą.

Povilas Januševičius

Gimiau 1922 m. Tuitų kaime, Vabalninko valsčiuje. Šeimoje augome septyni vaikai. Sesutė anksti mirė, o likusieji visi užaugo ir dabar dar tebegyvena.

Baigiau Salamiesčio pradžios mokyklą. Tėvai buvo religingi, bet dideliu patriotiškumu nepasižymėjo.

1944 m. rugsėjo mėn. mane pašaukė į rusų armiją, bet aš nėjau. Iš mūsų kaimo turėjo eiti apie 20 vyrų, iš jų išėjo tik du, o visi kiti likom „po gubom" lindėti. Dauguma slapstėmės namuose, į mišką tik vienas kitas išėjo. Kai valdžia paskelbė amnestiją, mes irgi susigundėme ja, nuėjome ir prisiregistravome. Pirmas klausimas buvo – ar dalyvavai miške, ar turėjai šautuvą. Pasakė už dviejų savaičių atvažiuot atsiimti dokumentų.

Kartą mane su broliu Pranu areštavo NKVD-istai ir uždarė į rūsį. Paryčiais išvarė į lauką, lauke stovėjo pakinkytas arklys, liepė sėst ir važiuot. Nuvažiavome rinkos aikštėn, o ten guli trys nušauti. Įsakė juos sukrauti į vežimą. Mes sudėjome juos į vežėčias ir nuvežėme prie žydkapių (ten dabar sąšlavynas). Iškasėme kokio metro gylio duobę, švarku uždengėme lavonų akis ir užkasėme, dar ir kapelį, tokį kauburiuką, padarėme. Matom, kad tie mūsų palydovai skrebai nieko nesako. Įsidrąsinom, kastuvo kotu ir kryžių įspaudėm. Šitaip užkasę tuos partizanus, grįžome atgal. Per daržus važiuojant, vienas skrebas griežtį išrovė ir įmetė į vežėčias. Sako: „Valgykit, jums dabar kūda..." Areštinėje jau visą

savaitę mes buvome išgyvenę be jokio maisto. Pamąsčiau, kad ir tarp jų gal dar buvo žmoniškesnių...

Po to mano prisiregistravimo mūsų kaime įvyko susišaudymas. Nušovė kelis kaimo vyrus. Atseit Stasys Šidlauskas nugirdė tuos partizanus, po to užėjo rusų kareiviai, įvyko susišaudymas, ir šitie vyrai žuvo. Nors Šidlauskas ir valdė 30 ha žemės, bet sovietinė valdžia jį buvo paskyrusi seniūnu. Dabar sunku pasakyti, kas kaltas dėl tos tragedijos.

Kaip šiandien pamenu: buvo sekmadienio popietė, kaime pasigirdo šūviai, sukaleno kulkosvaidis. Žuvo du niekuo nekalti kaimo vyrai – Petras Latvėnas ir Vytautas Stašys, o kartu su jais ir du partizanai – Eidikonis ir Balys Brazinskas. Toje sodyboje jie visi gėrė alų. Kareiviai Latvėną ir Stašį išsivedė iš gryčios ir nušovė. Po šio įvykio mus išvarė vežti lavonų. Vežėm į Vabalninką. Kelyje dar sutikom važiuojančius registruotis brolius Rasimavičius. Juos irgi kartu paėmė šitie enkavedistai.

Vakare nuvažiavome į Pilviškių kaimą už Alizavos, čia naktį klėtyje praleidome. Sutemus dar kažkoks ruskis kareivis įvirto į tą klėtį, kai kam į kaulus įkrėtė. Aš irgi mėlynę paaky nešiojau apie dvi savaites.

Kitą dieną atvažiavo sunkvežimis. Į sunkvežimį sukrovėme lavonus ir nuvežėme į Vabalninką. Vabalninke liepė juos iškrauti rinkos aikštėje. Tuoj subėgo pulkelis nepažįstamų moterų, keletas vaikigalių. Iššiepę dantis vaikščiojo ir keiksnojosi. O mus nuvarė į skrebų būstinę ir uždarė rūsyje. Naktį užpuolė blusos. Miegas neima, nes rankomis reikia vis braukti per blauzdas ir gintis nuo tų parazitų. Čia mane su broliu išlaikė apie mėnesį. Vieną kartą šaukė tardyti. Tardė rusas per vertėją. Tėvus tuo metu ištrėmė į Sibirą. Po to mus nuvežė į Biržus. Čia gal kokį pusvalandį tardė irgi rusas, vertėja buvo lietuvė. Biržuose paguldė ant narų, užpuolė utėlės – pilnos siūlės prilindo. Po poros savaičių išvežė į Panevėžio kalėjimą. Kalėjimas sausakimšai prigrūstas. Čia jau

kamavo blakės. Panevėžio kalėjime sutikau kelis pažįstamus ir iš savo apylinkės – Antaną Viksvą, Einorį, brolius Rasimavičius. Vaclovą Rasimavičių smarkiai sumušė ir paleido. Kameron jį visą mėlyną atvedė, kaip kepalą ištinusį. Panevėžio kalėjime netardė. Po trijų savaičių traukiniu išvežė į Vilnių, į Lukiškių kalėjimą. Čia vienutėse buvo sugrūsta po 22 žmones. Lukiškių kalėjime taip pat netardė. Greit suruošė etapą iš tokių kaip aš neteistų, sugrūdo į prekinius vagonus ir išvežė. Nuvežė į Archangelsko sritį, ten išmėtė po įvairius lagerius ir ėmė varyt prie miško darbų, kai ką prie geležinkelio statybos.

Pirma žiema ypatingai buvo sunki, nes siuntinių niekas negavom. Apie lapkričio pabaigą nuvežė į kažkokią 4-tą koloną, suvarė apie 300 vyrų. Ten jau truputį erdviau, nereikėjo vienam prie kito spaustis. Patalynės jokios, maistas – 650 gramų duonos parai, sriubos ir košės kaušiukas, per pietus kartais žuvies ar silkės gabaliukas. Taip mėnesį mus išlaikė, po to pradėjo į darbus varyt, miško kirst.

Pavasariop pašaukė į 2-ą koloną ir pradėjo tardyti. Tardė rusas su vertėju apie pusvalandį. Sužinojau, kuo esu kaltinamas. Apkaltino raudonarmiečių sušaudymu 1941 m. Kalpiškių kaime, kurie, karui prasidėjus, nespėjo pasitraukti į Rusiją, atseit buvau baltaraištis ir vokiečiams talkininkavau. Nors aš visą laiką tai neigiau, bet į mano neigimus niekas dėmesio nekreipė, „štampavo", ir viskas. Po to bylą pasiuntė teismui. Kitus jau pradėjo „štampuoti", o aš laukiau, kada nuteis. Taip belaukiant, praėjo 1946 m., 1947 m., nuvežė į Komi ASSR. Ten vėl po lagerius ėmė mėtyti, dirbome prie miško darbų, man pasisekė „staliarkon" įlįsti, po to – vėl po lagpunktus, vėl tardymai. Pasirodo, kad įkalčių trūksta, nepilna byla, ir „osoboje sovieščianije" negalėjo nuteisti.

Byla buvo persiųsta į Lietuvą. Šitaip po kurio laiko ją atseit užbaigė. Tik po daugelio metų sužinojau, kad kelis įtariamus esant buožėmis net daboklėje čia, Lietuvoje, laikė, kad tik jie padėtų

parašus mano byloje kaip liudininkai. Pagaliau sulaukiau nuosprendžio: 10 metų be jokių priedų. O broliui, kadangi jis už mane 4 metais jaunesnis (kai areštavo, jam buvo tik 19 metų), bylos sudaryti negalėjo, tada jam davė 5 metus trėmimo ir išvežė į Kazachstaną, o mane į Irkutską.

Komi ASSR lageriuose mus laikė kartu su kriminaliniais, kurie iš mūsų tyčiojosi, jiems buvo duota valia, ir jie ką norėjo, tą su mumis išdarinėjo.

Tuo metu buvau labai nusilpęs, svėriau apie 55 kilogramus. Irkutsko srityje, netoli Bratsko užtvankos, pusmetį tvarkėm geležinkelį, buvom numatyti plukdyti į Magadaną. Plukdė aštuonias paras. Laivas senas, vėjas pūtė iš šono, todėl mes gal ne tiek į priekį, kiek atgal plaukėm. Laive irgi nekokios sąlygos buvo, apatinius aukštus vanduo apsėmė, visi persirgome jūros liga.

Dar būnant šiaurėje pasimirė nemažai lietuvių. Tarp jų – Alfonsas Einoris, Antanas Viksva, Bronius Janikūnas, Likas iš Miliūnų kaimo. Tai buvę mano geri pažįstami vyrai...

Magadane paros davinys buvo geresnis, nors visus politinius žiauriai ėmė į nagą, drausmė pasiutusi, viršininkai kartais prasitardavo: „Mums jūsų darbas nereikalingas, mums iš jūsų tik tyčiotis reikia, jūs fašistai nepribaigti..." Šito darbo jie ir ėmėsi. Laiškus tik du per metus galėjom gauti ir du parašyti. Stalinui mirus, viskas kiek pagerėjo. Sėdėjau iki 1954 m., iš viso nepilnus dešimt metų. Bet kai išėjau, man dar „prikabino" 10 metų trėmimo. Kas ir už ką – iki šios dienos nežinau. Po dvylikos metų trėmimą panaikino. Paklausiau, ar galiu važiuoti kur noriu. Atsakė, kad į didžiuosius miestus nepataria. O Lietuvon? Žinoma, laisvai. Bet kai atvažiavau čia, sako, neturi teisės gyventi. Ir vėl prasidėjo kryžiaus keliai – ir pareiškimus rašėm, ko nedarėm, tik per didelius vargus pasisekė prisiregistruoti Lietuvoje prie savo šeimos.

Dar norėčiau pridurti: kuo žmogus didesniam varge, tuo labiau stengiesi išlikti.

Pasakoja GAIGALAS

Užrašyta Panevėžyje
1993 m.

Gimiau 1928 m. Šeimoje augome septyni broliai.

Į mišką partizanauti išėjo broliai Povilas ir Petras. Povilas žuvo Suvaidiškių kaime, jo slapyvardis buvo *Žukovas*. Daugiausia jis vaikščiojo su Gūra. Jų būrį sudarė:

Antanas Gūra-*Šarūnas* (gim. 1921 m.), Antanas Bulovas-*Budrys*, Juozas Bulovas-*Iksas*, Bronius Janušonis-*Špokas*, Alfonsas Šakalys-*Gintautas*.

Būryje buvo 8-10 vyrų. Gūra kilęs nuo Skapiškio, buvo būrio vadas. Jie nueidavo iki Šimonių girios, o veiklos zona buvo apie Alizavą, iki Pandėlio, Skapiškio. Kai išeidavo, mes nesulaukdavome ir dvi, ir tris savaites.

Aš pats slapsčiausi beveik metus, daugiausia Suvaidiškiuose ir Laukmiškių kaime. Pas seserį slapsčiausi, kartais pareidavau ir į namus. Ginkluotas nevaikščiojau, tik vieną kartą teko dalyvauti kautynėse vasarą. Tuo metu žuvo *Uosis* iš mūsų būrio. Pamatėme, kad ateina rusų kareiviai, pradėjome trauktis, o laukai plyni, tik tolumoje rugiai pasėti. Rusai pradėjo pleškinti. Mes atsišaudydami bėgome atgal apie 5 kilometrus. Sutikom iš turgaus važiuojančius žmones, išsodinom iš ratų, pavažiavom iki Laukmiškių, arklius palikom ir per Lėvenį persikėlėm į pušyną prie Vainiūniškių ežero. Tada su mumis buvo: Gūra, mano brolis Povilas, Bronius Janušonis, *Uosis*.

1947 m. balandžio 3 d. jau iš anksčiau partizanai sutarė švęsti Šv. Velykas kartu.

Apie tai aš kalbėjausi su broliu. Buvo labai drėgni orai, šlapia, potvynis. Kiek žinau, partizanai buvo paėmę kažkieno arklius ir jojo raiti. Gūra su mano broliu Povilu. Aš tuo metu buvau

Laukmiškiuose. Man vienas ūkininkas davė arklį. Jojau nuo Laukmiškių pusės apie trečią valandą nakties. Tik staiga pasigirdo šūviai, ir raketos apšvietė kaimą. Aš buvau už pusės kilometro. Arklys išsigandęs kaip metėsi atgal, ir aš nukritau į balą. Tada ėjau pėsčias pro Laukmiškių kaimą, o arklį paleidau atgal. Padaręs didelį ratą, priėjau Lėvenį. Turėklai išlaužti ledų, vanduo ėjo per liepto viršų, apsižergiau ir „raitas" perjojau per tuos rąstus. Visas išsimaudžiau. Nuėjau į Viežgų kaimą pas ūkininką. Davė sausus drabužius, persirengiau. Apie pietus sužinojau, kad brolis ir Gūra žuvo.

Į tą sodybą Suvaidiškiuose iš anksčiau jau buvo atėję kai kurie partizanai. Pirmas susišaudymas ir įvyko su rusais, o po to į tą vietą jojo mano brolis su Gūra. Kai jie klausinėjo žmones, kas ten Suvaidiškiuose, niekas jiems nepasakė. Buvo gal ketvirta valanda ryto, dar tamsu. Kai jie abu jojo per medinį tiltelį, pasaloje sėdėję rusai išgirdo ir laukė, kas priartės. Nuo Lėvens pusės jie kėlėsi į Suvaidiškių kalną. Ir ten, prie Gintauto pirties, į juos enkavedistai paleido šūvius. Pirmiausia nušovė arklį, ant kurio jojo mano brolis. Griūdamas arklys jam prispaudė koją, matyt, ir jis pats buvo peršautas, kad žmonės girdėjo, kaip jis šaukėsi pagalbos: „Broliai, pribaikit!" Jį pribaigė, tik ne broliai, o Kupiškio skrebas Lisinskas. Kurį laiką jis tarnavo skrebu Pandėly, po to Rokiškyje, o šiuo metu gyvena Biržuose. Gūros arklį irgi nušovė, o jį patį nušovė bėgantį per lauką. Nušautųjų kūnus nuvežė į Pandėlį. Bronė Mikėnaitė tuomet suskaičiavo 80 enkavedistų, kurie dalyvavo šioj egzekucijoj. Jai tuo metu buvo 14 metų. Dauguma buvo rusų NKVD kareiviai, tik keletas vietinių skrebų. Prie šios baisios išdavystės, kaip man žinoma, prisidėjo tas pats provokatorius P. J., kuris šiuo metu ramiai sau gyvena kažkur Žemaitijoje.

Visi penki žuvusieji partizanai 1947 m. balandžio 4 d. Suvaidiškiuose buvo sumesti Pandėlio žydkapiuose į nuo karo likusius apkasus. Šiuo metu jie perlaidoti kapinėse.

Pasakoja DALIA GLEMŽAITĖ

Motiejaus Šalčio šeima gyveno Radžiūnėlių kaime, Pandėlio valsčiuje. Šeimoje augo keturi sūnai. Vyriausias – Edmundas – iki 1941 m. dirbo Kretingoje pašto viršininku. Tų pačių metų vasario 22 d. buvo areštuotas rusų bolševikų ir kalėjo Telšių kalėjime, o vėliau, prasidėjus karui, kartu su kitais kaliniais buvo nukankintas Rainių šilelyje. 1944 m., prasidėjus antrajai rusų okupacijai, likusieji trys Šalčio sūnai tapo partizanais ir išėjo į mišką. Edvardas ir Jonas žuvo 1945 m. žiemą. Likęs vienas, Lionginas Šaltis ir toliau slapstėsi nuo rusų kariuomenės ir stribų persekiojimo, slapstėsi pas žmones. Jo tėvai irgi buvo priversti pasitraukti iš namų.

Lionginas-*Zigmas* žuvo 1947 m. vasario ar kovo mėnesį. Vieną dieną prieš rinkimus bolševikai visoje apylinkėje buvo nepaprastai suaktyvėję. Tuo metu į Miliūnų kaimą atėjo trys partizanai: Lionginas Šaltis, vabalninkietis *Daktaras*–Jonas Viksva ir dar vienas. Kiek pabuvę pas Stasį Užtupą, nuėjo pas Domžą, kur tikėjosi ramiai praleisti dieną, nes žinojo, kad agitatoriai tikrai važiuos per kaimą. Jiems besėdint ir besišnekučiuojant kambary, labai netikėtai pasirodė pilnas vežimas agitatorių. Vežime važiavo vienas žydas leitenantas, komjaunuolė ir 3 ar 4 stribai. Nelauktus „svečius" vyrai pastebėjo tik tuomet, kai vežimas jau suko į kiemą. Prieš tai jie planavo: jei kas, bėgt ir slėptis daržinėje, bet dabar jau buvo vėlu. Nieko nelaukę, suėjo į kitą kambarį. Agitatoriai sugužėjo į vidų, o leitenantui parūpo pasižiūrėt, kas kitam namo gale yra. Jis priėjo prie durų, atsargiai bandė jas verti, kai iš vidaus pasigirdo automato serija. Jis susmuko vietoje. Tada kiti agitatoriai puolė laukan. Iš namo išbėgo ir Šaltis su Viksva, matyt, tikėjosi pro kitą namo pusę pasitraukt iš pavojingos vietos, bet palikto sargyboj stribo buvo nukauti. Lionginas Šaltis, pasirodo, buvo sunkiai sužeistas, bet dar gyvas, mirė už geros valandos.

Abu nušautieji partizanai gulėjo numesti Kupiškio aikštėje, o po to dar kelias dienas gulėjo milicijos kieme. Vėliau buvo nuvežti prie kapinių ir sumesti į žvyrduobes. Miliūniečiams kilo mintis išvogti žuvusiuosius ir palaidoti. Kaip prisimena Vilius Užtupas, jis su tėvu ir brolis Stasys dvejomis rogėmis nuvažiavo į Kupiškį, ten palaukė, kol sutems, ir nuvyko prie žvyrduobių. Aplink arti sodybų nebuvo. Gana greitai surado Šalčio, Viksvos ir dar trečio partizano, kuris buvo atvežtas iš kitur, palaikus. Šalčiui buvo nukirsta kairė ranka, o dešinė – ištiesta. Matyt, jį taip buvo „sutvarkę", kad tilptų į duobę. Apkloję gūniomis, žuvusiųjų kūnus tiesiai per laukus nuvežė į Gindvilių kapines, kur neseniai buvo laidotas žmogus, ten ir buvo numatyta juos palaidot. Užtupas pasakojo: „Didžiausią bėdą turėjom su *Zigmo* ranka – ji vis išsikišo ir išsikišo, bet kai privažiavom rusiškus Bagdonis ir Čekanaučiškio kaimą, tai kaip ir aprimom. Gindviliuose mūsų jau laukė vietiniai vyrai. Duobė buvo iškasta, bet dar nebuvo karstų. Karstus padarė. Kai lavonus iškėlėm, juos dar sniegu apkasėm. Laidojom kitą naktį. Šaltis netilpo į karstą, tai Stasys net ėjo pas Palėvenėlės kleboną atsiklausti, ar galima nukirsti sustingusią ranką. Klebonas leido tą padaryti. Šitaip tie vyrai ir atgulė Gindvilių kaimo kapeliuose".

Pasakoja LEONAS MARCINKEVIČIUS

Užrašyta Šepetoje
1994 10 08

Gimiau 1929 m. Kupiškio rajone, Miliūnų kaime.

Ką tik praėjus frontui 1944 m., grįžo mano mamos brolis Albertas Jakubauskas, kuris su vokiečiais bandė trauktis į Vakarus, grįžo ginkluotas, nors civiliniais drabužiais. Ir tuoj pradėjo dirbt

Skapiškio geležinkelio stotyje. Kadangi Nepriklausomybės laikotarpiu priklausė šaulių organizacijai, savam krašte vengė rodytis, tai ir pas mus kartais pabūdavo, pas kitus gimines, ėmė bendraut su Leonu ir Broniumi Stančikais nuo Skapiškio, su Antanu Gūra. 1944 m. rudenį jie jau veikė organizuotai kaip partizanai. Grįžo Petras Graičiūnas, Albinas Katelė iš Biliūnų kaimo prisilaikė pas mus, jis jau turėjo kulkosvaidį.

Vieną dieną kažkas pranešė, kad pas Danį Užtupą braunasi plėšikai. Šitie vyrai pasiėmė ginklus ir nubėgo patikrinti, kas ten yra, manė, kad rusų kareiviai plėšikauja. Apsupo Užtupo sodybą. Pasirodo, Graičiūnas grįžo iš vokiečių fronto. Vėliau jis, nors ir turėjo ginklą, su partizanais nevaikščiojo, buvo labai bailus, paskui legalizavosi; mirties bausmė tuo metu buvo panaikinta, gavo 25 metus lagerio, kiek atsėdėjo ir grįžo.

Mūsų pirtis stovėjo krūmuose nuošaliau. Kai kūrendavom, sunku buvo pastebėti dūmus, todėl čia dažnai atėję partizanai prausdavosi, o kad kas netikėtai jų neužkluptų, man tekdavo pasaugot. Mes jiems šovinių parūpindavom, fronto metu buvom sukaupę jų nemažas atsargas.

1948 m. pavasarį atėjo Julius Blėka iš Suvainių kaimo, *Šarkis*, *Cvirka* ir pasakė, kad jie apsigyvens mūsų baloje. Manęs prašė, kad aš jiems atneščiau kartais sriubos šiltos. Kitą dieną mes vėl susitikom. Nuėjom į tą balą, jie apsirinko vietą, atsinešė šiaudų ir pasidarė slėptuvę. Taip pat prisiprašė iš mūsų kaimo Joną Belecką, kad juos kiek paglobotų. Žodžiu, mus abu prašė, kad praneštume apie stribų ir rusų kariuomenės pasirodymus, atneštume šilto maisto. Taip mes ir bendravome su jais apie porą mėnesių.

O su Starkum-*Monte* aš pradėjau bendrauti nuo 1945 m. rudens. Užeidavo nemažai salamiestėnų. Kartais net po 20 ir daugiau ginkluotų vyrų ateidavo. Arba užvažiuodavo važiuoti, net trim keturiom pastotėm. Pabūna kiek, pasisvečiuoja, kartais po dvi tris dienas. O toj baloj daugiausia būdavo keturiese: *Šarkis*,

Ramunėlis, Stankus ir Julius Blėka. Prieš vienas Velykas jie man atnešė salyklo pusmaišį ir paprašė padaryti alaus. Padariau aš jiems to alaus, atšventėm Velykas.

1948 m. gegužės mėn. pas Užtupą susišaudė partizanai su rusų NKVD kareiviais. Išbėgo tik Starkus ir kitas, kurio aš nepažinau. Vėliau man Starkus apie tai pasakojo. Paklausiau Starkaus, kiek jis šovinių iššaudė.

– Nu gal apie penkiolika, – atsakė Starkus. – Aš traukiuos ir vis matau, kad vejas ir vejas du prikibę, neatstoja nuo manęs. Pagalvojau – nelaimingi jūs žmonės, kad mane vejat. Atsigręžiau, terkštelėjau vieną trumpą seriją iš kulkosvaidžio, tai vienas iškart krito, kitas dar skėryčiojosi. Tada atsikabino ir visi kiti nuo mūsų, persikėlėm per Lėvenį ir ramiai nužingsniavom Viešintų link.

Aš Starkui kartą sakau:

– Antanai, be reikalo prie kulkosvaidžio dar tas kojeles nešioji, tiek svorio prisideda.

– Ne be reikalo, – sako jis man. – Jos man reikalingos. Jei nebegalėsiu pabėgt, jei beliks viena ranka, tai kai ant kojelių, dar galėsiu gintis.

Kiek pašnekėjom, Antanas sako:

– Žinai ką, einam tvartan pasišnekėt...

Pas mus jie tada buvo užvažiavę žiemos metu, apie 1949 m., tuoj po Naujųjų metų.

Aš pasiėmiau prožektorių, nuėjom tvartan. Čia Starkus man ir sako:

– Lietuvoj organizuojamos civilių asmenų grupės, kurios nedalyvauja aktyvioj partizaninėj kovoj, bet, reikalui esant, tektų ir su ginklu stot. Dabar aš tau išduosiu pažymėjimą, pasirašyk čia po priesaikos tekstu. – Ir aš pasirašiau. Užregistravo slapyvardžiu *Ąžuolas*. Jis man paliko du priesaikos tekstus, pažymėjimą, kuriame buvo parašyta, kad priklausau „Algimanto" apygardai. Tiesa, su juo buvo dar vienas partizanas, toks juodbruvas. Dar

davė du lapukus, spausdintus mašinėle, kuriuose buvo atspausdinta darbo instrukcijos, šifras, nurodymai registruot, kur skrebai pasirodo, ką veikia, kur kratos daromos, kokios žmonių nuotaikos. Vėliau į tą organizaciją užverbavau Daną Užtupą, o paskui ir Vilių. Jie irgi pasirašė priesaikas, gavo slapyvardžius, išrašiau jiems pažymėjimus. Nuo tada aš jau buvau tos organizacijos sektoriaus vadovas. Panašių sektorių buvo ir kitur.

Daugiau su Starkumi man jau neteko susitikti. Tiesa, tuo metu, kai mes tvarte šnekėjomės, jis dar ant atskiro lapuko užrašė žodį „MALKOS", perplėšė, vieną skiautę man davė, kitą sau pasiliko, perspėdamas: „Jeigu su šito popierėlio dalimi ateis žmogus, suderinsit abi skiautes, ir jei tiks, – bus mūsų žmogus". Vėliau buvo atėjusi pas Žekonį, po to pas mane tokia tamsiaplaukė moteris, prisistatė Valės vardu, bet daugiau aš jos nebesutikau.

Per mūsų rankas perėjo kai kuri archyvinė partizanų medžiaga, kurią mes slėpėm bidonuose po žeme. Pamenu, ten buvo partizano *Ramunio*, buvusio Subačiaus vidurinės mokyklos direktoriaus, kažkokie raštai.

Dar dėl archyvinės medžiagos slėpimo. Tada mes tarėmės taip: jei slėpsim kiekvienas atskirai – didesnė galimybė įkliūt stribams, tai nutarėm viską paslėpt vienoj vietoj. Paėmiau gilzę, sudėjau tuos visus dokumentus, užsmalavau ir, išgręžęs žilvičio kelme skylę, įdėjau, užkaliau kamščiu, užpyliau žemėm. Taip ir buvo kurį laiką.

1951 m. Vilių ir Donatą Užtupus pašaukė armijon. Aš vienas likau. Registravau vis dar tą stribų veiklą, užrašinėjau ant atskirų lapelių ir slėpiau. Po to išvažiavau mokytis į mechanizacijos mokyklą. 1959 m. per gegužės šventes paleido mus į namus, tada mane ir areštavo už ginklų laikymą, gavau 3 metus.

Kada įvyko susišaudymas Užtupo namuose, Starkus su kitais dviem partizanais traukėsi. Jie dviese neišsiskyrė, o *Ramunėlis*

atsiskyrė, klėty dar paliko automato diską ir granatą. Kai Starkus su tuo kitu jau buvo nubėgę toli į laukus, *Ramunėlis* dar įbėgęs gryčion šūktelėjo:

– Aš lendu bunkerin.

Užtupas sako, kur tu lįsi bunkerin, vandens iki kelių, ten ilgai neišbūsi. Tada jis atgal pro duris. Lauke vėl pasigirdo šaudymas. Starkus nuėjo link Šeinausko sodybos, o *Ramunėlis* kažkur ten pat bandė slėptis. Vėliau Starkus pasakojo:

– Mes matom, kad *Ramunėlis* bėga ir dar, atrodo, be ginklo, o jį vienas ruskis vejasi ir šaudo iš pistoleto.

Taip *Ramunėlis* ir žuvo. Per tą susišaudymą žuvo aštuonetas rusų kareivių.

Prie Kupiškio kapinių buvo numesti nušautų trijų partizanų kūnai: Liongino Šalčio-*Zigmo*, Jono Viksvos-*Daktaro*, o trečio nepamenu. Vilius, Stasys ir Povilas Užtupai tuos lavonus nakties metu išvogė, nuvažiavę su arkliu. Povilas padarė karstus, prie kūnų dar pridėjo iš skardos padarę pirmąsias vardų raides ir palaidojo Gindvilių kapeliuose.

Pamenu, A. Šimėno buvo rašyta apie Vidžiūnienę. Per didelė garbė jai buvo suteikta. Kunigiškių kaime prie Gudonies buvo sušaudyti skrebai, neva tai Vidžiūnienės darbas, o iš tiesų tų skrebų sušaudyme dalyvavo abu Stančikai, Gūra ir dar kažkoks vienas partizanas. Gūra man pasakojo, kad nieko nebūtų likę iš tų skrebų, bet dvi granatas metė ir nė viena nesprogo.

Partizaną Antaną Gūrą gerai pažinojau. Jis žuvo Suvaidiškiuose ant tilto. Paskutiniu metu nešiojosi vokišką automatą „Šturmgevėrung". Pas mus jis tik trumpam užeidavo, ilgiau pabūdavo pas kaimyną Povilą Užtupą, ten dažnai jie apsilankydavo. Kartą Gūra man pasakojo, kad vienąkart apie Skapiškį siautė rusų NKVD garnizonas. Pas žmogų girtuokliavo atsilikę trys

kareiviai. Prisigėrę ėmė girtis, kad „my priechali železnym dorogam delati poriadku...“ O Gūra su savo vyrais apsupo tą gryčią, per langus sukišo automatus ir – „ruki v vierch“ tiems ruskiams.

Mano tolimas giminaitis Alfonsas Stumbrys, kilęs nuo Pandėlio, iš Šekštininkų kaimo, taip pat buvo partizanas. Jį rusai prie kažkokio klojimo peršovė, sudaužė automatą, todėl jis net nusišauti nebegalėjo. Tada rusų kareiviai pribėgo ir subadė durtuvais, sakė, labai rėkęs iš skausmo.

Pasakoja JURGIS TREČIOKAS-„RYTAS“

Užrašyta Debeikiuose
1992 m.

Gimtinė. Vokiečių okupacija

Gimiau 1917 m. Jotkonių kaime. Šeimoje buvom keturios seserys ir aš, pats jauniausias. Tėvelis mirė 1925 m., kada man ėjo aštunti metukai.

1930 m. mūsų kaimą išdalino į vienkiemius, o 1931 m. žiemą mirė motina. Vyresnioji sesuo buvo gimusi 1902 m., ji ir liko vadovaut ūkiui. Trobesius persikėlėme į vienkiemį, kitos seserys tarnavo pas ūkininkus, kadangi mūsų žemė (3 ha miško, 6 ha dirbamos) buvo prasta, pragyventi tokiai šeimai buvo sunku. Iki kariuomenės ir aš penkerius metus tarnavau pas ūkininkus.

Kai grįžau iš kariuomenės 1940 m., rusai jau buvo okupavę Lietuvą. Prie rusų man dar teko tarnauti devynias dienas.

Tiesa, paskutiniais metais tarnavau Adomynėje pas labai stambų ūkininką Antaną Velaniškį, su kuriuo mes gerai sutikome. Jo vienas brolis buvo kunigas, kitas kariškis, pulkininkas. Velaniškį 1940 m. rusai ėmė persekioti, norėjo ištremt į Sibirą. Tada jis atėjo

pas mane į Jotkonių kaimą ir slapstėsi mūsų namuose, kol atėjo vokiečiai.

Lankiau Visėtiškių pradžios mokyklą, tris skyrius baigiau. Mokytis nebuvo kada, nes reikėjo duoną uždirbt, ganyt gyvulius.

Vokiečių okupacijos metu aplink siautėjo raudonieji partizanai. Jų pagrindinė veikla buvo plėšikavimai. Mūsų kaime apiplėšė ūkininką Rimšą. Šimonių girioje jų buvo apie 30, Druskių kaime net į vieną vakarušką buvo atėję du ginkluoti. Ant lovos pasidėjo automatus, toks Rašimiokas, dar jaunas „pacanas", tuos jų ginklus saugojo. Rašimiokas, atėjus rusams, išėjo skrebauti į Šimonis.

Vokiečiai pasitraukė. Atėjo rusai

Traukiantis vokiečiams, mūsų apylinkėse partizanų būrių dar nebuvo, bet aš jau pradėjau slapstytis, kad traukdamiesi vokiečiai nepaimtų į kariuomenę. Kada sugrįžo rusai, mūsų vyrus vėl ėmė šaukt raudonojon armijon. Rusų kariškiai skelbė mūsų žmonėms, kad, sumušę vokiečius, nepasiliks Lietuvoje, grįš atgal į Rusiją. Jei taip skelbia patys rusai, tai kodėl mes dar turime jiems eit tarnauti ir kariaut už juos?

Pradėjau ir nuo rusų slapstytis. Iš karto gal dar ne taip stipriai ir gaudė. Kai pradėjo stipriau gaudyti, pasijaučiau esąs kaltas, nėra kaip pasirodyt.

Kada 1944 m. praėjo frontas, prasidėjo Šimonių girios „šukavimas". Daugelis mūsų besislapstančių jaunuolių tuo metu ir žuvo. Aš tada slapsčiausi namuose, manęs kažkaip ir neužkliudė.



1. Žaliosios girios partizanai: Julius Navakas-*Tilvikas, Laisvūnas* iš Mikėnų k., Antanas Mačiukas-*Tilka.*



2. Žaliosios girios partizanai: Stasys Kulys-*Briedis* ir Leonas Stakė-*Darius.*



3. Žaliosios girios partizanai: Jonas Žilys-*Poetas* iš Šakarnių k. (žuvęs 1948 m.), Jonas Šaučiūnas-*Neris* iš Mikėnų k.



4. Žaliosios girios partizanas Bronius Stašys-*Lapė* iš Banionių k.



5. Žaliosios girios partizanas Antanas Karoblis.



6. Žaliosios girios partizanas Antanas Žygas-*Aptiekorius, Jaunius.*



7. Žaliosios girios partizanas Jonas Žeimys-*Bitinas, Laimutis.*



8. Žaliosios girios partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Vytautas Balčikonis-*Gražutis*, Antanas Žygas-*Aptiekorius*, Juozas Galiauskas-*Martinas*, Stasys Kulys-*Briedis*, Juozas Šomka-*Čerčilis;* už jų – Jurgis Balčikonis-*Juozapas*, *Meška* ir Edvardas Bačelis-*Gėbelsas*.



9. Žaliosios girios partizanai: Jonas Žilys-*Poetas*, 2-as ir 3-ias nežinomi.



10. Žaliosios girios partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Antanas Tamulionis-*Žiemys*, Vytautas Krasauskas, Bronius Stašys-*Lapė;* už jų stovi ir sėdi (iš kairės į dešinę): Antanas Žygas-*Aptiekorius*, Pranas Miliauskas-*Kiškis*, *Zuikis* iš Auriliškių k., Jonas Žeimys-*Bitinas*, *Laimutis*, Kazys Mažylis-*Kazokas*, Jonas Vincevičius-*Uža*.

11. 1991 m. prie Vytauto Kaminsko Gasparėlių kaime pastatyto paminklo žuvusiems partizanams: Jurgiui Balčikoniui (g. 1908 m.), Vytautui Balčikoniui (g. 1925 m.), Petrui Dunkevičiui (g. 1930 m.), Petrui Morkūnui (g. 1932 m.).





12. Žaliosios girios partizanai su savo ryšininkėmis 1949 m. per Šv. Velykas. Klūpi Petras Dunkevičius-*Juokdarys* (žuvo 1952 02 02); stovi (iš kairės į dešinę): Apolonija Černaitė-Balčėtienė, Antanas Žygas-*Aptiekorius*, Aldona Knizikevičiūtė-Vaičiūnienė, Juozas Šomka-*Čerčilis*, Anelė Černaitė-Klementavičienė, Stasys Kulys-*Briedis*, Genovaitė Valkūnaitė-Garnienė-*Žvaigždė*.



13. Jurgis Šimkevičius-*Piernikas, Prapuolenis.* Žuvo apie 1949 m.



14. Kazys Kregždė-*Hitleris.* Fotografuota 1952 m.



15. Kupiškio ir Žaliosios girios apylinkių partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Antanas Liukpetris-*Džiugas* (žuvo 1953 m. Panevėžyje), Povilas Žilys-*Klevas* (būrio vadas), Bronius Žilys-*Saulius* (*Klevo* brolis); stovi (iš kairės į dešinę): Adolfas Valeckas-*Liudas, Ramojus,* Vladas Mėkelis-*Putinas* iš Berklainių k., Petras Šaučiūnas-*Petras* iš Mikėnų k., Vytautas Pakaušis-*Gailis* (Lukys-Lukenskas), Jonas Šaučiūnas-*Neris (Petro* brolis), Valentas Kairys-*Gegužis* ir Karpavičius-*Paukštis* (nuo Krinčino).

16. Jonas Šarkanas-*Liepa, Aras.*

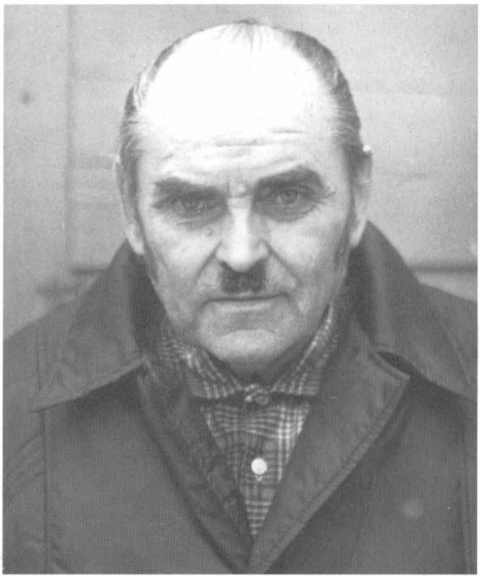



17. Svečiuose pas buvusį partizanų daktarą J. Pažemecką Margių kaime (1995 07 06).



18. Kupiškio rajono Pašepečio būrio partizanas Bronius Stukas-*Saulius*.



19. „Pilėnų" tėvūnijos partizanai. Fotografuota Biržų girioje, kada 1951 m. *Saulius, Tilvikas* ir *Zubrys* buvo atėję iš Žaliosios girios įkurt LLKS. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Adolfas Bičiūnas, Norbertas Tauterys-*Mintaudas*, Linas Kabatavičius-*Dainius*, Bronius Žilys-*Saulius*, Linas Pivoravičius-*Kanapė* (su barzda), Julius Navikas-*Tilvikas*, Tautvilis Vaitiekūnas-*Zubrys*, Kostas Kregždė-*Piršlys, Muzikantas;* stovi (iš kairės į dešinę): Edvardas Žilinskas-*Vanagas*, Bronius Krivickas-*Vilnius, Gintaras*, Jonas Krivickas-*Krivis*, Juozas Tučas-*Linksmutis*, Stepas Giedrikas-*Girietis*, Robertas Tučas-*Barzdyla*, Danielius Ruželė, Vladas Butėnas-*Vanagėlis*, Bronius Meškinis-*Devinė, Judrutis*, Emilija Lujanienė-*Martišėlis, Rūta*, Alfonsas Valentėlis-*Bankininkas Vailokaitis*.



20. Tautvilis Vaitiekūnas-*Zubrys*.



21. Pašepečio būrio partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Povilas Černius-*Garbanius*, Albertas Apšega-*Raišys*, Viktoras Sabaliauskas-*Kirvis*, Bronius Stukas-*Saulius;* už jų – Teofilis Gudas-*Eskimas;* stovi (iš kairės į dešinę): Vytautas Graičiūnas-*Daktaras*, Juozas Vosylis-*Dainius*, Mykolas Kairys, Petras Apšega-*Vilkas*, Juozas Apšega-*Strausas*.



22. Šimonių girios partizanas Gasparas Simanavičius-*Zigmas*. Žuvo 1946 01 06.



23. „Pilėnų" tėvūnijos partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Aleksas Puzinas-*Liudvikas*, Norbertas Tauterys-*Mintaudas*, Albinas Šidlauskas, Adolfas Bičiūnas; stovi (iš kairės į dešinę): Bronius Mikonis-*Cvinklys*, Linas Kabatavičius-*Dainius*, Romas Petronis-*Siaubas*, Kazys Valentėlis-*Pavasarėlis*, Jonas Baltušis-*Trimitas*, Jonas Čepulis, Bronius Vaivada, Danielius Ruželė, Stasys Liaudanskas-*Baltrus*, Vytautas Valentėlis-*Karukas*.

24. „Zubrio“ būrio ryšininkė Vanda Krisiūnaitė-*Lelija*. Fotografuota 1951 m.





25. Povilas Samuolis-*Juodas Ponas* tarp savo artimųjų.

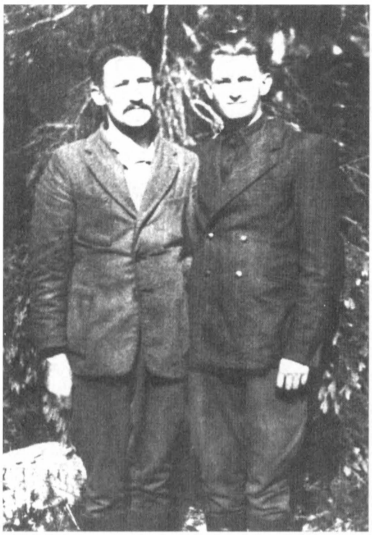

26. „Pilėnų“ tėvūnijos partizanai: Albinas Šidlauskas ir Stasys Liaudanskas-*Baltrus*.



27. „Pilėnų“ tėvūnijos partizanai (iš kairės į dešinę): 1-as ir 2-as nežinomi, 3-ias – Danielius Ruželė.



28. „Pilėnų“ tėvūnijos partizanai. Priekyje ant žemės Voldemaras Karosas-*Tautvilis*, *Margis* ir Edvardas Žilinskas-*Vanagas;* stovi (iš kairės į dešinę): Stepas Giedrikas-*Girietis*, Romas Styra-*Rėksnys*, Robertas Tučas-*Barzdyla*, Juozas Tučas-*Linksmutis*, Algis Ikamas, Mykolas Suvaizdis-*Sakalas*, Jonas Baltušis-*Trimitas*, Robertas Indrikas-*Medžiotojas*, Bronius Meškinis-*Devinė*.



29. „Pilėnų" tėvūnijos partizanai. Klūpi Voldemaras Karosas-*Tautvilis, Margis* ir Stepas Giedrikas-*Girietis;* stovi (iš kairės į dešinę): Edvardas Žilinskas-*Vanagas,* Bronius Meškinis-*Devinė,* Robertas Tučas-*Barzdyla,* Mykolas Suvaizdis-*Sakalas, Žolynas.*



30. „Pilėnų" tėvūnijos partizanai (iš kairės į dešinę): Petras Laucius-*Pumputis* iš Valiuliškių k., Stasys Liaudanskas-*Baltrus,* Romas Styra-*Rėksnys,* Jonas Baltušis-*Trimitas.*



31. Šimonių girios partizanai (iš kairės į dešinę): pirmieji trys nežinomi, Antanas Starkus-*Montė*, 5-tas nežinomas.



32. Iš kairės į dešinę: 1-as nežinomas, Jonas Kimštas-*Žalgiris*, 3-ias nežinomas.



33. Iš kairės į dešinę: 1-as nežinomas, Jonas Kimštas-*Žalgiris*.



34. „Dūmo" būrio partizanai (iš kairės į dešinę): Alfonsas Marcinkevičius-*Jokeris*, Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas*, Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Povilas Budreika-*Debesis*.



35. Janina Valevičiūtė-*Astra* ir Birutė Šniuolytė-*Ramunėlė.*



36. „Dūmo" būrio partizanai (1949 m.). Priekyje klūpi (iš kairės į dešinę): Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas,* Bronius Puodžiūnas-*Garsas,* Alfonsas Augutis-*Šeškus, Vėjas,* Vladas Matuliauskas-*Riešutas;* stovi (iš kairės į dešinę): Juozas Banys-*Šūvis,* Albinas Milčiukas-*Tigras,* Alfonsas Mickūnas-*Jaunutis,* Antanas Bagočiūnas-*Dūmas.*

37. Jurgis Urbonas-*Lakštutis*, „Algimanto“ apygardos štabo narys. Žuvo 1948 02 02.





38. „Algimanto“ apygardos partizanai (iš kairės į dešinę): Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Janina Valevičiūtė-*Astra*, Vladas Matuliauskas-*Riešutas*.

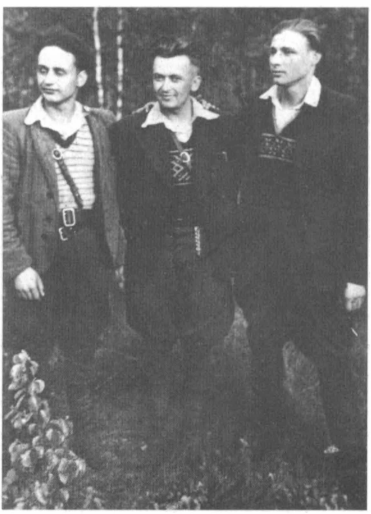

39. „Dūmo“ būrio partizanai: Vytautas Pačinskas-*Audra*, 2-as nežinomas, Albertas Pakenis-*Jūreivis*.

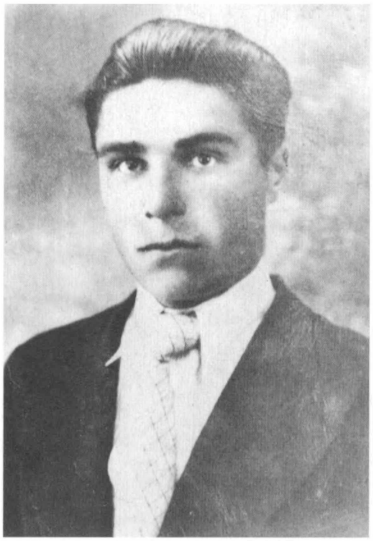

40. Stasys Gimbutis-*Tarzanas* iš Liepagirių k.

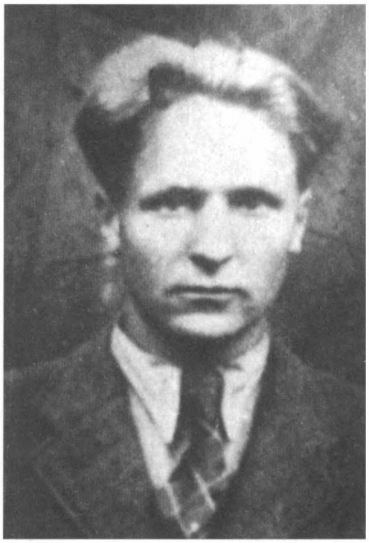

41. Jonas Pajarskas-*Rugelis* iš Drobčiūnų k.



42. Albinas Pajarskas-*Bebas* iš Jotkonių k.



43. „Tumo Vaižganto“ būrio ryšininkas Stasys Indrašius-*Drąsutis* iš Drobčiūnų k.



44. Stasys Indrašius ir Elena Petrylaitė, partizanų ryšininkė iš Verksnionių k.



45. Pranė Indrašienė, partizanų ryšininkė ir globėja.



46. Bronius Kemeklis-*Kerštas.*



47. Jonas Baltušis-*Trimitas*, būrio vadas, ir Stepas Giedrikas-*Girietis*, „Pilėnų" tėvūnijos vadas.



48. Namo-bunkerio maketas Stasio Indrašiaus sodyboje.



49. „Pilėnų" tėvūnijos partizanai (iš kairės į dešinę): Romas Styra-*Rėksnys*, Edvardas Žilinskas-*Vanagas*, Jonas Baltušis-*Trimitas*.



50. Albertas Pugžlys iš Naujasodės k.



51. Jonas Stumbrys iš Kirdonių k., Vaidakavičiaus būrio partizanas. Žuvo 1946 m.



52. „Algimanto" apygardos „Dūmo" būrio partizanai. Priekyje sėdi (iš kairės į dešinę): Jonas Marcinkevičius-*Jokeris*, Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Jonas Matuliauskas-*Adaska;* stovi (iš kairės į dešinę): Teofilis Gudas-*Eskimas*, Vytautas Mogyla-*Vairas*, Bronė Matuliauskaitė-*Rožė*, Antanas Bagočiūnas-*Dūmas*, Povilas Budreika-*Debesys*, Aloyzas Šimonis-*Šposas*.



53. Pandėlio apylinkių partizanai Jonas ir Petras Šakiai su seserimi Liuda.

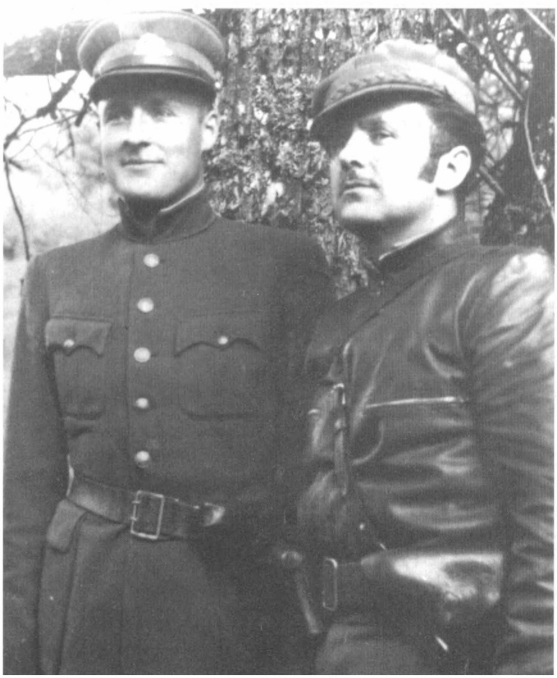

54. „Dūmo" būrio partizanai: Povilas Grumbinas-*Ąžuolas* (žuvo 1950 m.) ir Bronius Puodžiūnas-*Garsas*.

55. „Dūmo“ būrio partizanai: Juozas Banys-*Šūvis* ir Vytautas Mogyla-*Vairas*.





56. Biržų girios partizanai (iš kairės į dešinę): Petras Bagdonas-*Ilgis*, Emilija Lujanienė-*Martišėlis, Rūta,* Robertas Indrikas-*Medžiotojas*.



57. 1958 metų vasarą Kemerovo srityje, Suslovo rajone, Ozerlago lagpunkte. I eilėje (iš kairės į dešinę) šešios: Monika, Jadvyga Žardinskaitė (partizanė nuo Ramygalos), Vanda Matikytė (nuo Telšių), Irena Gadliauskaitė (iš Panevėžio), Danutė Valeckaitė, Anelė Martinkevičienė (partizanų ryšininkė *Arūnė*); II eilėje sėdi (iš kairės į dešinę) septynios: Michalina Ulickienė (partizanų rėmėja), Emilija Lujanienė (partizanė), Tvarijonienė (partizanų rėmėja), Irena (šviesiu megztuku), Krasauskienė (nuo Pumpėnų), Marijona Žiliūtė (jurbarkietė, LLKS prezidiumo pirmininko J. Žemaičio slaugytoja), Natalija Grinevičiūtė (partizanų rėmėja); III eilėje stovi (iš kairės į dešinę) devynios: Vlada Čiurlionytė, Monika Marčiulionytė-Kazilionienė, Marytė Štarolytė (partizanė nuo Ramygalos), Vlada Rudienė (partizanė), Vanda, Birutė Mažeikaitė-Ramanauskienė (*Vanago* žmona), Antanina Kurtinytė (partizanė *Liepa* iš Suvalkijos), Stasė Grumailaitė (partizanė ir ryšininkė), Bronė.

58. Emilija Miškinytė-Vaičiūnienė-*Audronė* Intoje, prie 13-tos šachtos. Fotografuota 1955 m.





59. Biržų girios partizanai (iš kairės į dešinę): Robertas Indrikas-*Medžiotojas*, Emilija Lujanienė-*Martišėlis, Rūta*, Jonas Krivickas-*Krivis*.



60. Aleksas Puzinas-*Liudvikas*, Pandėlio apylinkių partizanas.



61. Janina Puzinienė su sūnumi Antanu.



62. „Dūmo" būrio partizanai (iš kairės į dešinę): Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas*, Alfonsas Marcinkevičius-*Jokeris*, Vladas Matuliauskas-*Riešutas*.



63. Kamajai. Išniekinti žuvę „Liūto“ būrio partizanai Jaros dvare (1945 06 23).



64. Kamajai. Enkavedistų nužudyti ir išniekinti „Algimanto“ apygardos Paškevičiaus būrio partizanai.



65. Enkavedistų nužudyti ir išniekinti partizanai: Vytautas Butvilas (g. 1926 m.) iš Linkuvos ir Mykolas Jokūbaitis (g. 1927 m.) nuo Pakruojo.



66. Viešintos. Žuvęs ir enkavedistų išniekintas „Šarūno" rinktinės partizanas Stasys Jurkštas-*Pavasaris* (1950 09 30).



67. Nužudyti ir išniekinti Šimonių girios partizanai (1949 m.): Juozas Karvelis-*Jaunis*, Juozas Katinas-*Šernas*, Povilas Pečkus-*Žąsinas*, Birutė Kaulevičiūtė-*Neužmirštuolė*, Onutė Talantaitė-*Jonukas*, Zuzana Railaitė-*Birutė*.



68. Šimonys. Enkavedistų nušautas ir išniekintas „Vytenio" būrio partizanas Petras Bočiulis-*Viršila* iš Nociūnų (1948 11 10).



69. Anykščiai. Ažuožerių kaime 1949 m. žuvęs „Algimanto" apygardos „Šarūno" rinktinės partizanas Julius Griška-*Darius*.



70. Žuvę ir enkavedistų išniekinti „Dūmo" būrio partizanai (1951 04 14): Antanas Bagočiūnas-*Dūmas*, Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas*, Vytautas Pačinskas-*Audra*, Emilija ir Onutė Mieliauskaitės (ryšininkės iš Niūronių kaimo, žuvo gelbėdamos šiuos provokatoriaus apnuodytus partizanus).

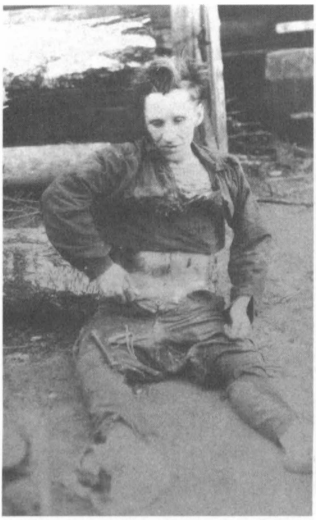

71. Enkavedistų nužudytas ir išniekintas Šimonių girios partizanas Jonas Marcinkevičius-*Jokeris.*



72. Anykščiai. Žuvę (1952 04 29) ir enkavedistų išniekinti partizanai: Antanas Morkūnas-*Diemedis,* Bronius Mozūra-*Kunotas,* Vytautas Guobis-*Viesulas.*



73. Provokatoriaus „Inkaro" nužudytas partizanas Juozas Valonis-*Merkys*.



74. Enkavedistų nužudytas ir išniekintas nežinomas partizanas.



75. Žaliosios girios partizanai (žuvę 1952 02 02, išduoti MGB provokatoriaus agento „Vairo" – K. P.): Petras Dunkevičius (g. 1930 m.), Jurgis Balčikonis-*Dainys, Juozapas, Meška* (g. 1907 m.), Vytautas Balčikonis-*Gražutis* (g. 1924 m.).

Kaip mane pirmą kartą apšaudė skrebai

Vieną kartą dirbu namuose, matau – arkliu per lauką atvažiuoja. Arklys nematytas, ne mūsų kaimo, sartas, o vežime sėdi trys žmonės.

Mūsų vienkiemis buvo visai pamiškėje. Aš greit kinkau arklį, galvoju, kiek pavažiuosiu, pasuksiu miškan ir nubėgsiu. Žiūriu, išlenda iš miško kailinukais baltais apsivilkęs, per petį matosi automato buožės galas. Kaip ir norėjau bėgt, bet jis puolė kitan galan tvarto ir užstojo kelią. Tada greit grįžau atgal, pavalkų sumatą atleidau, lanką numečiau ant žemės ir – ant arklio. Arklys buvo toks, kad iš vietos šuoliais šokdavo. Išgirdau užpakaly savęs:

– Stok!

O arklys šuoliais tiesiai miškan. Išgirdau vieną seriją iš automato, kitą, tik priguliau prie arklio nugaros, o jis, šūvių išsigandęs, dar smarkiau patraukė.

Iš vežimo anie važiavusieji irgi trinktelėjo kelis šūvius. Bet aš laimingai tuo kartu pabėgau.

Sesuo grįžo pamilžus karvę, klausia anų, kodėl jie šaudo, šie atkirto:

– O ko jis bėga nuo mūsų?

Pasirodo, jau skrebai pirmieji iš Svėdasų į kaimą išvažiavę „pamedžiot".

Man siūlo registruotis. Registravausi

Netrukus rusai išleido įsakymą registruotis. Pradžioje vis dar nesiregistravau, partizanai lyg uždraudė. Miškuose jau buvo susikūrę partizanų būriai. Mūsų apylinkės partizanams vadovavo *Žalgiris* (*Biržietis*).

Pasitarėm su vietiniais partizanais – su *Bebu*–Albinu Pajarsku, su *Lakštingala*–Juozu Jančiu, iš mūsų kaimo kilusiais. Kadangi aš buvau neturtingas, niekur neprikliuvęs, jie pasiūlė man registruotis pirmam. Jeigu viskas bus gerai, tada ir jie registruosis. Karas tai baigėsi, o čia šaudo, gaudo, jokių prošvaisčių nesimato. Nuvažiuoju registruotis į Svėdasus. O šičia skrebai su kumščiais apie nosį šokinėja: „Atnešk oružijų!" Aš dar iš karto nesupratau, kas ta „oružija", galvojau, kad kokia patranka. Mušt nemušė, bet labai įžūliai mosikavo kumščiais svėdasiškis skrebas Albertas Viršila. (Jie buvo keturi broliai, du skrebai, o du – ne.) Grįžtu iš Svėdasų, o čia manęs draugai jau laukia. Klausia, kaip reikalai. Aš jiems ir pasakiau: „Žinote, vyrai, net negalvokit. Jie turėjo mane pasveikint ir priimt kaip svečią. Jei prieš mane taip šokinėjo, jums ten ir kojos kelt negalima". Tada jau ir *Bebas* su *Lakštingala* apsiramino, atlyžo šiek tiek.

Mūšis prie Zaviškių malūno

Iš vakaro partizanai iš Zaviškių malūno išvežė miltų, o kitą dieną prisistatė skrebai.

Žalgiris (*Biržietis*) su savo būriu tuo metu stovėjo Jotkonių miške. Sužinoję, kad į Zaviškių malūną atvažiavo skrebai, nuėjo ten, iš dviejų šonų apsupo ir skrebus išvaikė. Iš Druskių kaimo kiti skrebai gabeno Mažylio turtą, kadangi Mažylio sūnus buvo išėjęs į Šimonis skrebynan, tėvai kaime jau bijojo gyventi. Nuo Mažylio namų tas malūnas gerai matėsi. Išgirdę toj pusėj šūvius, skrebai nuskubėjo į pagalbą ir pasaloje nušovė keturis partizanus.

Nors tuo metu dar sukiojausi apie namus, bet jau neramu pasidarė. Iš susišaudymo vietos pas mus atbėgo svėdasiškis partizanas. Jis man viską papasakojo, kas ten prie malūno įvyko. Kiek pasitarėm, tada aš irgi pasiėmiau šautuvą ir kartu nuėjau girion.

Girioje sutikau daug pažįstamų partizanų. Čia ėjo kalbos, kad kažkur netoli Skapiškio vyko dideli mūšiai rusų su vokiečiais ir liko daug ginklų.

Aš buvau apsiavęs tokiais batais, labai trynė kulnus, tai šautuvą padaviau Butėnų kaimo partizanui Steponui Šukiui-*Gaidžiui* ir pasiūliau jam ten eiti.

Keletas vyrų patraukė link Skapiškio atsinešt ginklų, o aš grįžau į namus.

Nuėję į Skapiškio apylinkes, mūsiškiai kažkur pateko į pasalą, ten ir žuvo *Nemunėlis*–Vytautas Kujalavičius iš Milaikiškių kaimo. Žinote, pradžioje partizanai buvo dar labai drąsūs, nesisaugodami ėjo dienos metu. Kažkas pranešė rusams, ir šie užklupo juos. *Žalgiris* ir *Nemunėlis* buvo abu geri draugai, kiek žinau, pabėgę iš fronto.

Vaikėsi rusai ir skrebai

Turėjau kuliamąją mašiną. Nuvažiavau į kaimą kult javų. Aplinkui lyg ir ramu. Lotų kaimo Pranas Striūkas taip pat slapstėsi. Sutikau aš jį, sako: „Lotose yra skrebų". Tuo kartu pasigirdo šūvis. Žiūrim, per mūsų lauką bėga rusų kareiviai. Aš palikau arklį prie kuliamosios, ir abu su Striūku tiesiai miškan.

Ten, pasirodo, vienas berniokas vežėsi arpą. Skrebai jį stabdė, o jis, arklį palikęs, pabėgo. Bebėgdami į kitą miško pusę, matome, ir tas berniokas išbėgo. Skrebai jo arklį išsikinkė ir užsėdę – tiesiai per mišką raiti takeliu. Važiavo su arkliu ir kitas berniokas. Tą sustabdė ruskiai, susėdo vežiman ir per mišką kiton pusėn, kur mes nubėgom. Tik išbėgom iš miško, išgirdom komandą: „Stok!" Bet mes net nemanom stoti. Tada iš kulkosvaidžio į mus jau ėmė genėt. Taip pridusom, apie kilometrą buvom nubėgę. Baigiam pribėgt iki kito miško, šitas raitas visai prisivijo. Aš jau nulenkiau

galvą, matau, bus blogai. Dar kiek grįžtelėjau – ruskis visas raudonas kaip burokas, tik rėkia: „Stoj! Stoj!" Matau, kad nebešaudo. Įlindom miškan, stebimės, kaip čia dabar atsitiko, net nesitikim, kad gyvi.

O buvo taip: kada šitas ruskis lipo ant arklio, arklys vietoj nestovėjo ir lipant palenkė jam automato diską. Tuo ir baigėsi visa mūsų „medžioklė".

Iš to miškelio bėgant į trečią mišką, mus dar iš kulkosvaidžio pagenėjo. Vijosi dar ir toliau, bet jau nebešaudė. Kadangi šitas mus vijosi ant arklio, anie iš užpakalio nebegali taip taikliai šaudyti, bijo, kad į savąjį nepataikytų. Grįždami vienoj vietoj radome išleistą visą kulkosvaidžio diską. Labai privaikė, pridusino ir prigąsdino. Bet po to vėl apie namus slapsčiausi. Tai buvo jau 1945 m. ruduo.

Apie *Montę*. Žuvo Eidukai

Mūsų namuose partizanai buvo surengę sąskrydį. Atėjo atstovai nuo Utenos, nuo Juodpėnų, šimoniečiai. Fotografavomės.

Vieną sykį į Jotkonių mišką, kur mes slapstėmės, ateina *Montė* ir klausia:

– Jurgi, ar nežinai, kas turi degtinės? – Aš jam pasakiau: „Nueisim į kaimą, gal ir rasim". Klausiu – kas jam, gal koks pergyvenimas? Jis ir papasakojo:

– Eidukai iš Juodpėnų buvo geri mano draugai, bet va vakare atsidarę bunkerį virė valgyt, atsitiktinai užėjo rusai. Ir žuvo. Tą pačią dieną aš buvau Gudonyse. Ten buvo Bukšys, *Vilkas*, dar keletas. Geria su mergom, vakaruškas kelia, armonika groja, po kaimą slampinėja. Užėjo skrebai, susišaudė. Kiti, iš kito vienkiemio iššokę, iš kitos pusės ėmė šaudyti, skrebus išvaikė, nė vienas nežuvo. Ir tu pasakyk, kad jūs negerkit... O čia va rimčiausiai žmonės gyveno, atsitiktinai užėjo – ir reikėjo žūt.

Nusivedžiau aš jį pas vieną žmogų. Tas pavaišino, išgėrėm butelį ir vėl grįžom į bunkerį.

Montė pas mane dažnai užeidavo. Dėl jo išgėrimų aš nieko blogo negalėčiau pasakyti. Truputį išgerdavo, bet labai su saiku. Šiaip jis buvo gana padorus, teisingas, rimtas, šunybių jau neiškrės.

Buvo tokių atsitikimų: radę jaunimą vakaruojant, partizanai išrengdavo šokėjus ir liepdavo šokti nuogiems. Aš pats girdėjau, kaip jis barė vienus partizanus: „Kad daugiau šitaip nebūtų. Iš kūno tyčiotis negalima. Nesityčiokim mes, kaip skrebai tyčiojasi". Tai buvo aukštos moralės žmogus, puikus vadas. Pavyzdžiui, žygyje būrį jis iškart padalina į dvi grupes. Mes jau žinome, kad pirma grupė susidūrimo metu tuoj gula ant žemės gintis, o antra bėga. Pabėga tokį atstumą, kad galėtų šaudyti, tokiu būdu leidžia pirmajai grupei trauktis. Pirma grupė prabėga, ir vėl palaiko ugnį.

Paskutiniu metu man teko su juo susitikus kalbėtis. Jis taip šnekėjo:

– Laikykimės dar porą metų. Žmonės maisto turės, badu nemirsim, o tada ieškosim išeities...

Tai buvo toks mūsų paskutinis su *Monte* pokalbis.

Po sąskrydžio pas mus

Tada, kai vyko sąskrydis mūsų vienkiemyje, fotografavo Eidukai. Jų kambaryje skrebai rado nuotraukas – mūsų vienkiemio trobos, aš pats, mano svainis.

Iš Jotkonių kaimo paėmė Aldoną Stukaitę tardyt. Jai parodė tas nuotraukas, kiek patardę, užverbavo ir paleido. Atėjusi ji viską mums papasakojo. Sesuo tada irgi išbėgo iš namų, viską paliko ir atėjo pas mane į bunkerį.

Žalgirį–Joną Kimštą, Šiaurės Rytų Lietuvos srities partizanų vadą, pirmą kartą aš pamačiau 1947 m., per Velykas. Tada mane besislapstantį pakvietė pas save pailsėti Grikiapelių kaiman Prūsaitės, dvi senos panos. Pas jas dar gyveno jų sesers sūnus ne visai pilno proto. Aš apsigyvenau tenai, bet tas jų sūnėnas apie mane nieko nežinojo. Tam pačiam name jie kiekvienas turėjo savo kambarį ir išeidamas tą savo kambarį užrakindavo.

Ta Prūsaitė vieną sykį ruošdamasi užmiršo užrakint mano kambarį, o jos sūnėnas, pamatęs, kad kambarys neužrakintas, pakėlė velkę ir įėjo. „O ko tu čia?" – paklausė jis manęs. Aš jam sakau: „O koks tavo reikalas?" Jis mane pažino. „Aš tave papjausiu", – sako jis man. Aš pasiėmiau pliauską, sakau: „Pamėgink! Eikš arčiau!" Bet anas atsitraukė ir išėjo. Atėjo Prūsaitė, pasakiau, kad sūnėnas buvo užėjęs ir pažino mane. Ji suprato, kad negerai, bet ką dabar bepakeisi.

Šitas pusprotis sūnėnas išsinešdino iš namų ir – tiesiai į Svėdasus. Aš irgi tada išėjau iš Prūsaičių. Iš svainio pasiėmiau arklį ir atvažiavau į namus. Nuėjau girion. Bunkery radau *Žaibą*-Antaną Jančį ir Namiejūną. Buvo Velykos. Nuėjom į bunkerį prie Ertės pievų, ten radome daugiau vyrų. Ten pirmą kartą ir pamačiau *Žalgirį*–Joną Kimštą. Man jis ypatingo įspūdžio nepadarė. Karininkas kaip karininkas. Jis labai džiaugėsi, kad profesorius Markulis dirba mūsų naudai. Nors apie Markulį tada aš dar nieko pikta nebuvau girdėjęs, bet kažkokia nerami mintis lindo į galvą. Dirba tai dirba, bet reikėtų būti atsargesniems. Nenorėjau niekam tada gadinti nuotaikos, tik sau vienas taip mąsčiau. *Montės* tuo metu nebuvo. Kaip supratau, *Žalgiris*–Kimštas buvo atėjęs pas *Briedį*-Baroną, ten buvo Lapienis-*Darius*, Galvydis, *Jokeris*, *Lakštingala*–Juozas Jančys, Valevičiūtė-*Astra*.

Aš daugiausia gyvenau su *Žaibu*–Anicetu Merkiu nuo Svėdasų.

Žalgiris–Jonas Kimštas (pas mus jį vadino *Dėde*) kurį laiką gyveno girioje, bet vėliau jie atsiskyrė, pasidarė bunkerį atskirai –

Žalgiris, Galvydis, *Darius*. Čiukų palaukėje. Mes to bunkerio ir nežinojome, jis buvo pramintas „Kolchozu". Tolimesnio Kimšto likimo aš nežinau. Tiesa, mane dar lageryje tardė ir klausinėjo, ar aš nežinau, kur galėtų būti Kimštas-*Žalgiris*. Aš tik iš tardytojo sužinojau jo pavardę. Jis labai slėpėsi net nuo mūsų, kad mes nežinotume, kur jis gyvena.

Su Markuliu jis ryšį palaikė. Markulis buvo nusikvietęs net *Šarūną* su *Miškiniu*–Kauliniu į Vilnių, bet jiems pavyko pabėgti.

Kada Markulis Joną Kimštą-*Žalgirį* per Jonines 1948 m. kvietėsi į Vilnių, Kimštas Markuliui pareiškė, kad Jonines švęsiąs Šimonių girioje. Tada Markulis ir suruošė partizanams „jonines".

Mes nešėmės į mišką alaus bačką, Merkys su sausainiais ėjo gerokai priekyje. Žiūrim, Merkys sugrįžta ir pasako mums: „Vyrai, Ertės pieva, link „Kolchozo", bėga kareiviai!" Bačką su alumi paslėpėm baloje, apdėjom gailiais, žolėmis ir atėjom prie savo bunkerio. Čia buvo *Darius* su *Briedžiu* ir dar keletas mūsiškių. Oras toks ūkanotas, kažkoks slėgimas jaučiasi, nieko negirdėt. Vienu metu tik suūžė suūžė vientisas gaudesys. Aš pagalvojau, kad šaudo, kiti sako – miškas gaudžia. Netrukus išgirdome pavienius šūvius.

Pasirodo, anie mūsiškiai prie bunkerio sėdėjo ant kelmų, ir juos ten rusai užklupo. Tuo metu žuvo Jonas Stukas, o kiti išbėgo.

Kaip *Montė* „užverbavo" skrebų karininką

Šimonyse Starkus-*Montė* buvo užverbavęs skrebų karininką. Su šiuo karininku *Montė* užmezgė ryšį per Bugailiškių kaimo gyventoją Sakalą, seniūną. Karininkas per Sakalą perduodavo *Montei* žinias net valandų tikslumu – kur ir kada, kokia kryptimi jis eis su skrebais. Praneša, kad jis eis pirmutinis. *Montė* rengia pasalas, tai du, tai tris skrebus nušauna. Šitaip vienas, kitas, trečias pasalas

suruošė, skrebų jau nemažai paklojo, ir tada šitas karininkas pradeda aiškint: „Mes va dirbam dėl Lietuvos ateities, dėl jos laisvės, bet vienas kito tai nepažįstam, mums reikia susitikti. Kaip norit – ginkluoti ar neginkluoti, pasirinkit vietą, kur jums patogiau. Mes ateisim kokie keturi, jūs irgi galit keturi ateiti, kad lygios jėgos būtų..." Bet Starkus jam atsakė: „Mes galim ir toliau dirbti, nes ir šiaip vis tiek vieni kitus žinosim, o toks susitikimas dėl pažinties dabar mums nereikalingas. Čia negarantuotas dalykas". Ir *Montė* atsisakė susitikti.

Be to, šitas karininkas leitenantas *Montei* dar išdavė kelis enkavedistų šnipus. Starkus labai norėjo sužinoti, kas Druskių kaime dirba skrebams ir enkavedistams, bet leitenantėlis pasakė, kad to jis nežinąs, nes šitas kaimas ne jo žinioj.

Paskui šitas leitenantas lyg ir išsiduoda, kad jis partizanų šnipas, Šimonių miestelyje jį viešai praeivių akyse areštuoja, nuima diržą, atima ginklą ir nusivaro į NKVD būstinę. O vėliau jį kažkas netoli Vilniaus viename miestelyje pastebėjo vaikštantį jau su kapitono antpečiais. Suprantama, kad jo tikslas tada buvo suimti *Montę*. Leitenantas padėjo, kad *Montė* nušovė 8 skrebus, bet argi jiems gaila buvo tų skrebokų, jie jų kažin kiek galėjo paaukoti, kad tik sunaikintų kokį nors aukštesnį partizanų vadą.

Montė sakydavo: „Šventam rašte parašyta, kad už vieną kaltą dešimt nekaltų kenčia. Mes, kad ir padarysim klaidą, dešimt kaltų – vieną nekaltą, Dievulis dovanos".

Sušaudėme rusų karininkus sunkvežimyje

1948 m. su *Monte* sutarėme surengti pasalas ir išvaduot į Sibirą vežamus žmones. Supratome, kad iš ešelonų mes jų neišvaduosim, nutarėm nueit prie vieškelio, kada skrebai vešis išvežtųjų turtą. Operacijai vadovavo pats *Montė*. Išsiruošėme 16 vyrų,

visi su automatiniais šautuvais; keturi kulkosvaidžiai (Starkus visada nešiojosi „Brno" čekoslovakišką kulkosvaidį). Būrys buvo bendras: svėdasiškiai, šimoniečiai, „Tigro" būrio keli.

Į numatytą vietą atėjom 12 valandą. Išsidėstėme. Į pavakarį pradėjo truputį lietus dulkt. Susirinkom vėl į būrį, tariamės, kur čia nueit užvalgyt, o šarvuotas automobilis keliu be perstojo važinėja ir dežuruoja. Skrebų nesulaukiam atvažiuojant, bet greit nuo Šimonių pusės išgirdom atūžiant sunkvežimį. Vėl greit į vietas. Matom, atvažiuoja palapinėmis apsigaubę, kėbule sėdi apie 15, dauguma karininkai, grįžtantys į Svėdasus. Pirmas įspėjamasis šūvis, ir visi vienu metu atidengėm ugnį. Iš šautuvų tik penkis šūvius paleidom, o mašina taip ir sugniužo. Prie vairuotojo sėdėjęs aukšto rango karininkas žuvo, o vairuotojas liko gyvas. Iš viso žuvo 5–6 rusai, kiti liko gyvi. Sunkvežimis dar paleido juodus dūmus, bet greit sustojo.

Tik spėjome pasitraukt, atlėkė šarvuotis ir pradėjo kapoti į mus, o mes tuo metu jau buvom miške.

Maždaug už trijų kilometrų beeidami pamatėm – kareivis po girią vaikšto, neginkluotas, basas. Pasivejam mes jį, klausiam, ko čia vaikštai, jis aiškina, kad pasiklydęs. *Montės* vyrai iškart surišo jam rankas, pasivedė balon ir... Pradžioje *Montė* lyg ir norėjo atiduot jį *Politrukui*–Baltrūnui. Šis labai mėgo ruskelius koroti, kažkoks jau nebenormalus buvo.

Pasakojo, kada anuos karininkus laidojo Stalnioniškio rusų kapinėse, baisiai rėkė ir keikė „banditus".

Pasaloje nė vieno skrebo nenušovė

Starkus, *Tarzanas*–Stasys Gimbutis, *Jokeris*, *Bebas* ir Vytas Lapienis sutarė nueit į Butėnus. Ten skrebai labai agituoja kurt

kolchozą, norėjo gerai juos pašukuot. Nuėjo, laukė laukė pasaloj gal net kelias dienas. Mato, pavakariop išsirikiavę skrebai ateina.

Mūsiškiai turėjo gal porą kulkosvaidžių, na ir užkirto tiems skrebams. Vieni nuvirto ant kelio, kiti subėgo miškelin, pradėjo atsišaudyt. Prie šitų nuvirtusių jie ir nėjo, sugrįžo atgal. Pasirodo, skrebai irgi nekvaili buvo, tik suvaidino, kad negyvi, o iš tikro visi gyvi liko.

Vėliau *Montė* stebėjosi: „Gulintiems būtume dar po seriją trukteléję, ir baigta, net negalvojom, kad jie gyvi. Apgavo mus judošiai".

Apie plėšikėlį Motiejūną

1948 m. netoli Salų teko man pačiam nuginkluoti plėšikėlį Motiejūną. Ten buvome nuėję aš, Baltrūnas-*Politrukas* ir *Briedis*–Mazarevičius iš Naujikų kaimo. Ėjom pas žmogų sužinot apie vieną apsimetėlį partizaną. Slapstosi vienas, į būrį niekur neina, turi dar porą pagalbininkų, su kuriais vaikšto po apylinkes ir plėšikauja.

Viena to Motiejūno sesuo gyvena kaime, o kita dirba medike.

Pas seserį klojime apsistojom. Su *Briedžiu* užlipome ant prėslo, o prie durų liko *Politrukas*. Netrukus jis mus perspėjo: „Žinote, pas paną klėtyje yra kavalierius". Mes jam sakom: „Pagauk! Bus butelis arielkos". Atidarė duris, žiūri – viduje Vytautas Pivoriūnas iš Rokiškio. Pastatė jis mums porą butelių. Dabar einam į tą vienkiemį, kur Motiejūnas gyvena. Kartu ir Pivoriūnas. Randam tą Motiejūną. Motiejūnas ėmė mums pasakoti visokias pasakėles, neva jis su skrebais buvo susidūręs, jo draugas žuvęs...

Tada mes jį pasiėmėm ir nusivedėm girion. Girioje staigiai griebėm, nuginklavom, atėmėm pistoletą. *Politrukas* užsispyrė, kad jis jį nušaus. Bet toks nuosprendis su *Monte* nesuderintas. Aš rėkiu – nešauk, atsakysi prieš vadovybę! O jis vis tiek savo: nušausiu, ir

gana. Vos aš jį nugyniau. Kiek apspardę palikom gulintį tą Motiejūną. Paėjom, *Politrukas* ir vėl grįžta atgal. Bet neberado, jo jau nubėgta. Aš net patenkintas, kad neberado. Kai susitikom *Montę*, šis pasakė, jog reikėjo nušauti, bet ką darysi, sutarta nebuvo.

Po šio įvykio seserys jam parūpino dokumentus, jis registravosi ir daugiau nebeplėšikavo.

Vos nepatekom į pasalą

Nuėjom kartą į Butėnų kaimą maisto pasirinkt. Čia mums šešias poras baltinių pasiuvo siuvėja Elenutė Prūsaitė-Surgautienė.

Apvaikštinėjom kaimą, užėjom pas reikalingus žmones. Kartu buvom *Briedis*, *Darius*, Galvydis, Mykolas Namiejūnas-*Rimantas*, Aleksas Matelis-*Audenis* iš Vikonių kaimo, Steponas Šukys ir aš. Nešėmės iš žmonių gavę lašinių apie septynis kilogramus. Mes su Steponu Šukiu-*Gaidžiu* nutarėm užeiti pas „Ramienę". Ten jam laiškus iš Rusijos atsiųsdavo. O Namiejūnas su Mateliu pasuko į kitą vienkiemį, kur anksčiau gaspadorius jiems buvo žadėjęs butelį. Sutarėm, kad visi susitiksim pas šitą „Ramienę".

Steponas turėjo labai gerą klausą. Jis eina pirmas, aš paskui jį. Staiga jis šoko atgal ir – bėgte. Pasivijęs klausiu, kas atsitiko. Jis sako: „Išgirdau tik, ateina ateina". O mes matėme, kad pas „Ramienę" dega šviesa. Pas ją gyvendavo tokia merga Žemaitytė. Svarstom, kas ten galėtų būti: kavalieriai ar skrebai.

Užbėgom už pirtelės. Nieko. Tylu ramu. Svarstom toliau: gerai, kad ten kokie kavalieriai, o jeigu skrebai? Mūsiškiai juk irgi eis, užsidurs ant jų. Nutarėm užeit nuo miško, iš kitos pusės, lauku, per pievą. Nešulį pasidėjom prie tvarto. Čia irgi tyku ramu. Steponas atsargiai pro tvarto galą eina kieman, o aš iš kito galo. Steponas jau vidury kiemo buvo, tik pokšt – pakilo raketa. Kai raketą iššovė, aš jau kieman nebėgau, o atgal. Žiūriu, ir Stepas

atgal neria. Palikom ir nešulį, jis pirma manęs, aš jam iš paskos. Na ir atidengė ugnį. Atsigręžęs dar bandžiau šauti, bet šovinys neįskėlė. Per griovį šokdamas nugriuvau, kepurė nukrito, šiaip taip ją pagriebiau. Steponas jau miškan buvo įbėgęs. Pagaliau ir aš įbėgau miškan. Stovim abu, klausomės. Girdim, kaip ten vaikšto ir keikiasi rusiškai. Rado mūsų nešulį. Ką gi, apsisukom ir einam gilyn miškan. Šaudymą išgirdo ir mūsiškiai, kurie buvo kituose vienkiemiuose. Jie irgi jau nėjo pas tą „Ramienę", pasitraukė taip pat į mišką. Sutikome Namiejūną su Mateliu, Vladą Baroną-*Briedį* iš Butėnų kaimo.

Kaip *Jokerio* žuvusį brolį bandėme paimti

Žuvo *Jokerio* brolis Alfonsas Lapienis. Šimonyse skrebai ant grindinio numetė juos abu su Janiuliu. Ateina pas mane *Jokeris* ir prašo padėt jam pavogt iš Šimonių miestelio brolio lavoną. Aš be jokių išsisukinėjimų iš karto sutikau. Nueinam sutarton vieton prie Žeimių kaimo. Kartu dar ir Antanas Lapienis iš Žeimių. Ten toks nežymus keliukas. Mes netoli jo susėdom ant griovio krašto, o *Jokeris* nuėjo toliau prie kryžkelės laukt pastotės, kada paprašytas jo žmogus atveš žuvusį brolį.

Saulutė gerokai pakaitino. Aš nusivilkau švarką, automatas ant žemės guli šalia, atsirėmiau pušelės, kad galva ne taip smarkiai būtų atmesta. Išgirstu ratų dundesį, pagalvojau, kad jau atvažiavo. Atsikeliu, žiūriu – du praėję, lyg ir tokiomis uniformomis, kaip mūsiškiai likę stovykloje, iš nugaros jau nebepažįstu. Tik pasisuko į mus, atkišo dešimtuką ir iškart paleido į mane seriją. Aš griebiau už automato, verčiausi ir bėgdamas paleidau į juos seriją. Jų, pasirodo, šešių būta: du praėjo, du nepriėjo, o du – tiesiai į mus. Atstumas apie 20 metrų. Kulkos tarytum bitutės aplink mano ausis zvimbia. Trečią kartą kai pasukau automatą,

tiesiai į ragelį pataikė ir išmušė jį ant žemės. Lapienį palikau gulintį, galvojau, kad jis ten ir liko, bet, žiūriu, jis dar didesniu lankstu bėga tolyn. Aš surikau jam: „Antanai, palauk! Ar turi atsarginį ragelį?" Jis sako: „Turiu". Davė jis man ragelį pilną. Dabar jau sustojau ir laukiu, nes bėgti pavojinga, ką žinai, su kuo dar susidursi. Kiek pabuvę, atsitraukėm. *Jokeris*, išgirdęs mūsų pusėje šūvius, nubėgo į kitą kraštą.

Be abejo, čia toks atsitiktinumas buvo. Skrebai ėjo pėsti, jeigu būtų buvusi išdavystė, jų kur kas daugiau būtų buvę. O šaudė į mane skrebas Jonas Vaičius iš Zubiškių kaimo, jis mane pažino.

Kaip Indriškevičių kiaulės sudraskė

Teko girdėti net tokį žiaurų atsitikimą. Į Svėdasus surištą atveže Indriškevičių iš Šventupio kaimo. Skrebas Pilkauskas jam perpjovė vidurius, jis šaukė: „Užsiūkit! Aš dar noriu gyventi!" Tada tas skrebas paleido kiaulę, kuri tą jaunuolį sudraskė.

Pas Pajėdas susitiko su skrebais

Pas Pajėdas Galvydžių kaiman nuėjo Starkus, *Briedis*, *Darius* – iš viso keturiese. Starkui Pajėdos buvo giminės. Vakare susėdo už stalo, valgo, o Pajėda kieme sargyboje. Ginklai jų padėti šalia, jie su kostiumais. Prie šeimininko kieme prieina skrebų karininkėlis Petraitis. Šeimininkas suglumo, nebežino, ką daryti. Kviečia jį į vidų. Įeina abu į vidų. Petraičio kepurės „kazirka" nusukta į kitą pusę, kad žvaigždės nesimatytų. Įėjęs į vidų, Pajėda sako: „Va jums dar vieną svečią atvedžiau". *Briedis* klausia Starkaus: „Gal čia iš jūsų?" Automatas Petraičiui ant peties užkabintas. Tada *Briedis* išsiėmė pistoletą, priėjo prie Petraičio ir griebė kita ranka

už automato. Petraitis sukosi bėgt atgal per duris, *Briedis* pasviro, nukabino automatą ir iš paskos, ėmė šaudyti į Petraitį. Nieko nelaukę, kiti irgi šoko laukan. Prasidėjo šaudymas, bet kažkas suriko: „Nešaudykit! Savi!" O skrebai buvo išsidėstę toliau. Šaudymas iškart nutilo. Tada Starkus su savo vyrais pasitraukė, ir tuo viskas baigėsi. Deja, kitą dieną lovytėje rado peršautą mirusį Pajėdų vaiką, o Petraičiui tik koją peršovė. Ėjo kalbos, kad Petraitis neva buvęs Starkaus užverbuotas ir dirbęs partizanams.

Skrebai Pilkauskas ir Peleckas

Skrebai Pilkauskas ir Peleckas nušovė Tylaitę iš Ivonių kaimo. Ir abu susiginčijo: vienas sako, kad aš, kitas, kad aš. Matyt, abu labai tos „garbės" troško.

Bunkeris šuliny. Mane norėjo skrebai areštuoti

Jau buvau prisiregistravęs. Kartą klojime ruošiu pašarus gyvuliams, ateina *Lakštingala*–Juozas Jančys ir sako: „Jurgi, man reikia plačios lentos durytėms bunkeriui". Netoli mūsų namų Jotkonių miške jie įsirengė bunkerį. Man taip graudu ir gaila jo pasidarė. Pasakiau: „Žinai, Juozai, lįsk mano bunkerin". O aš turėjau šuliny įsirengęs labai gerą bunkerį. Juozas sako: „Tai kad aš ne vienas esu, trise". O manajam bunkery vietos kaip tik trims. Tada jis atsivedė draugus, ir jie apsigyveno šuliny: Pajarskas, Jančys ir Namiejūnas. Ilgokai jie pabuvo šitam bunkery.

Po trijų mėnesių kažkas įskundė mane, kad turiu ginklą. Atvažiavo skrebai. Po Jotkonis laksto, siautėja, o pas mus ir kojos nekelia. Sesuo sako: „Jeigu būtų norėję, seniai būtų tave paėmę. Norėjo „samagono" pagert, todėl ir lakstė po kaimą". O aš su tais

trim vyrais už ginklų ir – į mišką. Kitą dieną sugrįžau į namus. Sesuo vis dar mane ramina, bet man kažkodėl jau neramu.

Buvo 1946 m. Verbų sekmadienis. Po kaimą kažkokia nepažįstama moteris dar vaikščiojo. O iš nakties apsupo mūsų sodybą. Sesuo žinojo, kuriam miškely aš su partizanais „Žalgirio" būryje. (Šis būrys prisilaikė Galvydžių, Sliepšiškio, Druskių, Alotų kaimų ribose. Tuo metu būry buvo tik Mazarevičius-*Briedis*, Pranas Galvydis-*Piršlys* ir Juozas Lapienis-*Darius* , iš viso trise. Kai mes prisidėjom, jau buvo septyni.)

Prikelia iš miego seserį anksti ryte ir klausia, kur brolis Jurgis. Ta sako: „Išėjo pas seserį į Grikiapelius". Skrebai sako: „Šiandien sekmadienis, tai gal į namus turėjo grįžti?" O sesuo aiškina jiems savo: „Gal pas mergas kur nuėjo?"

Skrebai gryčioj sėdėjo, iki išaušo, dar paklausė, kuri mano lova. Sesuo parodė. Lova užklota, aiškiai matyt, kad negulėta. Tada parašė ir paliko raštelį, kad ateičiau į Svėdasus. Į Svėdasus aš jau nebėjau, likau pas partizanus girioje.

Bunkeriai

Vieną sykį eigulys Merkys iš Čiukų girininkijos mums pranešė, kad Svėdasuose pilna rusų kariuomenės.

Maisto daug tuo metu neturėjom, tą patį pasidalinom aš, *Briedis*, Lapienis, Pranas Galvydis, Antanas Burokas-*Mokytojas*. Persiskyrėme į dvi grupes. Prie manęs liko *Jokeris*, Pranas Galvydis-*Piršlys*. Čia nedidelis kalnelis, nutarėm kast bunkerį. Mes su *Jokeriu* maišais nešam, o Pranukas kasa – po septynis kastuvus maišan. Po pietų pradėjome, ligi vakaro viskas buvo baigta, bunkeris užmaskuotas. Nubėgom į kaimą, pasirinkom maisto, sulindom bunkerin ir gulim. Bunkeris – du metrai ilgio ir pusantro metro

pločio, aukštis apie metrą, keturiese laisvai gali gulėti. Žinoma, jeigu smarkus lietus, perlyja, tada jau nelabai malonu.

Bunkerį labai patogu kasti kokiam nors įdubime. Kada iškasi, išsilygina paviršius. Jeigu yra kur, žemę būtina iš bunkerio kasimo vietos pašalinti. Vėdinimui viršuje padaroma anga, kur nors toliau po eglute. Ypatingai nakties metu labai gerai vėdinasi, o dieną, kada viršuje temperatūra daugiau 20, o bunkeryje vėsiau, jau degtuko negali uždegti, nors kvėpuodamas nejauti, kad trūksta deguonies, bet supranti: jeigu jau degtukas nedega, vadinasi, deguonies trūkumas.

O žiemą labai gerai vėdinasi, kada lauke šalta. Net mažiausius plyšelius tenka užkamšyt, oras vis tiek įsiskverbia, viduje šilta ir ramu.

Žiemos metu, kad aplink bunkerį neliktų pėdų, tenka imtis įvairiausių priemonių. Bunkeris visada būdavo iškasamas netoli kokio nors keliuko. Arba padaromas kirtimas, kad būtų žymu tampytos šakos, kapotos malkos, išvaikščiota, ištrypta. Kartą buvau pasidaręs medžiais pakeliamą „lieptą" iki keliuko.

Šimonių girioje pokario metais buvo arti šimto bunkerių. Kadangi juos reikėjo dažnai keisti. Jeigu tik kas pastebėjo, jau nebesėdim, einam į kitą.

Vasarinius bunkerius rengdavom ten, kur patogiau, žemesnius, o žiemos bunkerius darydavom aukštesnius, kad atsistot galėtum, viduje ir pečiuką pasimūrydavom, valgyt išsivirdavom. Buvo bunkerių net 5m x 5m – didžiulis kambarys, viduj šulinys, vandens nereikia nešt iš kitur, viskas vietoje, ir tualetas – sandarus bidonas.

Jau pavasariop bunkeryje pas mus atsirado vandens. Teko keltis į kitą vietą. Tada priėmiau pas save ir *Montės* pusbrolį iš Vairiškių kaimo *Gužutį*. Pamenu, kartą jie abu su *Monte* išėjo, grįžo vienas *Montė*. Klausiu, kur pusbrolis, sako: „Registravosi, gavo dokumentus". Aš sunerimau, sakau *Montei*, kad dabar reikia

bėgt iš šito bunkerio, bet *Montė* mane apramino: „Nagi gal neišduos..." Tada mes persikėlėm į tą „kolchozo" bunkerį. Jis buvo *Briedžio*. *Montė* turėjo bunkerį pas Daukų Vairiškiuose, bet tą jo bunkerį žinojo ryšininkė, o ryšininkę areštavo. Tada *Montė* iš to bunkerio išsikėlė. Pas *Lakštingalą*–Juozą Jančį užeidavo *Montė*, bet tuo metu tam bunkery jų nebuvo.

Vieną dieną rusai keturis bunkerius puolė. Ir nė vieno žmogaus nerado. Pasirodo, tas *Montės* pusbrolis *Gužutis* vedžiojo rusus, bet taip pasitaikė, kad visi jo išduoti bunkeriai tuo metu buvo tušti.

O paskutiniu metu jau visi buvom pasiruošę žiemot. Bunkeriai ką tik naujai iškasti. Aš prieš dvi dienas į tą bunkerį atėjau. Čiukų malūno savininkė Juodviršytė mane dar perspėjo, kad neičiau į tą bunkerį.

Mūsiškiai eidami susitiko Druskių kaimo gyventoją Feliksą Sanvaitį, jau pagyvenusį žmogų, bastosi vienas. *Lakštingala* ir pasikvietė jį pas save į bunkerį peržiemot.

Šimonių girios bunkeriai, kurie buvo sunaikinti:

I. „Montės" bunkeris (sunaikintas 1949 02 01)

Jį pirmiausia ir puolė. Bunkeryje buvo šie partizanai:

1. *Montė*–Antanas Starkus, gim. 1916 m.
2. *Bebas*–Albinas Pajarskas, gim. 1925 m., iš Jotkonių k.
3. *Audenis*–Aleksas Matelis, gim. 1919 m., iš Vikonių k.
4. *Stasė*–Stasė Vigėlytė, gim. 1922 m.
5. *Ramunė*–Birutė Šniuolytė, gim. 1931 m.
6. *Tardytojas*–Julius Bruneika, gim. 1918 m.

II. „Tarzano" bunkeris prie Denionių ežero (sunaikintas 1949 02 01)

Bunkeryje buvo šie partizanai:

1. *Darius*–Juozas Lapienis iš Galvydžių k.

2. *Algis*–Juozas Leškys (turėjo ir slapyvardį *Chirurgas*).
3. *Tarzanas*–Stasys Gimbutis iš Liepagirių k.
4. *Cipras*–Feliksas Niaura iš Bajorų k. (po lagerio gyveno Latvijoj. Miręs).
5. *Liutauras*–Stasys Kriaučiūnas (mirė Vorkutoje).
6. *Vilkas*–Vladas Karosas iš Drobčiūnų k.
7. *Nida*–Elena Valevičiūtė (gyvena Panevėžyje).

III. „Kęstučio" bunkeris prie Sliepšiškio kaimo (sunaikintas 1949 02 02)

Bunkeryje buvo šie partizanai:
1. *Kęstutis*–Albertas Žilys iš Čiukų k.
2. *Klevas*–Bronius Birka iš Vaitkūnų k.
3. *Genutis*–Alfonsas Niaura iš Bajorų k.
4. *Gegutė*–Juozas Pakštas iš Čiukų k.
5. *Gražina*–Vlada Vizbarienė (buvusi mokytoja), gim. 1922 m.

IV. „Ryto" bunkeris
1. *Mauzeris*–Steponas Šukys.
2. *Sakalas*–Juozas Indrašius.
3. *Gaspadorius, Žvalgas*–Juozas Rimkus.
4. *Rožė*–Rozalija Trečiokaitė.
5. *Rytas*–Jurgis Trečiokas.

V. Galvydžio bunkeris
1. *Valteris*–Pranas Galvydis, gim. 1912 m. Žuvo 1949 11 1-2 d.
2. .....
3. ..... (du broliai)

VI. „Tigriečių" bunkeris (sunaikintas 1949 11 02)
1. *Žaibas*–Antanas Jančys.
2. *Papartis*–Vytautas Kirdeikis iš Erškėtynės k.

3. Regina Jančytė.
4. *Tėvukas*– AntanasJančys (tėvas su dukra iš Liepagirių k.)
5. *Briedis*–Mazarevičius iš Naujikų k.

VII. „Tigro" bunkeris (sunaikintas 1952 10 18)
1. *Eskimas*–Teofilis Gudas, gim. 1913 m.
2. *Rimantas*–Mykolas Namiejūnas, gim. 1923 m.
3. *Dalia, Mindra*–Janina Gečiūnaitė, gim. 1924 m., iš Kušlių k.
4. *Astra*–Janina Valevičiūtė, gim. 1924 m., iš Galvydžių k.
5. *Adaska, Vaidila*–Antanas Matuliauskas, gim. 1908 m. (paimtas gyvas)
6. *Lapė*–Antanas Lapienis iš Žeimių k.
7. *Tigras*–Česlovas Čepukonis (paimtas gyvas 1952 m. spalio 16 d.).
8. *Drąsutis*–Vilius Bugailiškis, gim. 1927 m.

VIII. „Viesulo" bunkeris (sunaikintas 1949 02 02 Drobčiūnų kaime)
1. *Viesulas*–Albertas Nakutis iš Malaišių k.
2. *Rokas*–Juozas Kemeklis (išbėgo iš apsupimo ir, nuėjęs į Pamaleišio kaimą pas Juodelius, pasakė, kad iš balso atpažino Karosą-*Vilką*, kuris atvedęs prie slėptuvės angos ir, rodydamas į ją, pasakęs: „Čia įėjimas").
3. *Rūkas*–Stasys Gimbutis iš Narbučių k.
4. *Šarūnas*–Petras Miškinis iš Miškinių k.
5. *Eimutis*–Petras Dilys.
6. *Ąžuolas*–Kazys Palskys.
7. *Tigras*–Petras Černius.
8. *Caras*–Jonas Meškauskas.

„Algimanto" apygardos partizanų ryšininkai ir rėmėjai:

1. *Drąsutis*–Stasys Indrašius.
2. *Žėrutis*–Bronius Jukna.
3. *Daukantas*–Vladas Tursa.
4. *Balandis*–Rapolas Gimbutis.
5. *Pempė*–Ona Vanagaitė.
6. *Degasparis*–Gasparas Gimbutis.
7. *Lakštingala*–Pranas Paršiūnas.
8. *Geležinis*–Juozas Matuliauskas.
9. Verutė Ridikaitė.
10. Vytautas Šukys.
11. Feliksas Skardžius.
12. Steponas Pajarskas.
13. *Genutė*–Onutė Mirklaitė.

Apie partizaną B. Žukauską-*Princą*

Su partizanu Baliu Žukausku-*Komendantu* (vėliau *Princu*) aš buvau kartu Vorkutos lageryje Nr. 9-10. Su manimi jis bendravo gana švelniai, bet stengdavosi nuo manęs kuo greičiau atsitolinti. Aš dar jį paklausiau: „Ar tu negalėjai parodyti tokių bunkerių rusams, kur negyvena žmonės? Kodėl tu vedei tiesiai į tuos bunkerius, kur žmonės gyvena?" Jis pasakė: „Ne aš išdaviau. Išdavė *Rūgštymas*". – „Bet *Rūgštymas* juk nebuvo pas mus atėjęs prieš tai į girią, tik tu su *Šarūnu* buvai". Anas nei šioks, nei toks, „nevalnykas" jam tuoj paliepė kiemą pašluoti...

Šiuo metu Žukauskas gyvena Anykščiuose, bet manęs jis kažkodėl vengia. Kiek kartų teko būti Anykščių politkalinių-tremtinių klube, Žukausko nė karto ten nemačiau.

Kaip išsprogdino Šimonių šokių salę

Šimonių šokių salės išsprogdinime dalyvavo Starkus, *Jokeris*, *Bebas* ir Vytas Lapienis.

Pats Starkus užtaisė 120 mm minosvaidžio miną. Išgręžė minoje skylę ir įdėjo granatos kapsulę, padarė bandymą su bikfordo virvute, kad iki sprogimo, kai uždegs, liktų 4 sekundės.

Starkus labai norėjo įeit per vaidinimą, sakė, gal „klebonėlis" bus.

Gegužės 1-oji. Komjaunuolių vakaras. Lavonai ant gatvių išmėtyti, o čia suėję linksminasi.

Tuo metu Šimonyse buvo du garnizonai rusų kariuomenės. Prieš pat sprogimą trys skrebai išėjo iš salės.

Žinau gerai, su skrebais ten jokio ryšio nebuvo. Lygiai 12 valandą įvyko sprogimas.

Bebas su Lapieniu pasiliko toliau su kulkosvaidžiu, Starkus atidarė langinę, o *Jokeris* uždegė bikfordo virvelę ir metė per langą.

Jų buvo numatyta už 20 metrų gult už akmenų krūvos, bet iki krūvos nubėgt nespėjo, įvyko sprogimas. Po sprogimo – tyku ramu visam miestelyje. O už kelių minučių pasikėlė baisus klyksmas. Žuvo apie 20 žmonių, žinoma, tarp jų buvo ir nekaltų.

Mus paėmė

1949 m. lapkričio 1 d. anksti ryte išgirdome sprogimus, šaudymą. Sprendžiam, kas čia darosi. Nuo mūsų bunkerio maždaug už 3 kilometrų.

Pavakariop – vėl sprogimai, šaudymas. Supratome, kad Starkaus bunkerį daužo. Iš Kauno mums vis pranešdavo, kada bus ruošiamas siautimas. Šį kartą taip pat buvo pranešta. Mes žinojome, jeigu nieks neparodys, bunkerio jokiu būdu neras. Dar nebuvo

tokio atsitikimo, kad rusai rastų kokį nors bunkerį taip jau paprastai. Žinoma, kada priveda ir parodo tiksliai vietą, tada jau kasa ir ieško. Todėl mes daugiausia bunkeriuose ir slapstėmės.

Vakare šaudymas nutilo. Tariamės, ką daryti. Eit palaukėn pavojinga – gal siautimas, gal kariuomenės yra. Be to, tik pavakary baigėsi šaudymas, ką ten žmonės gali žinoti. Jeigu ir paėmė gyvus, nemanėme, kad tuoj ir išduos. Juk mes taip artimai visi buvom susigyvenę, kaip tikri broliai ir seserys, vieni kitais tikrai pasitikėjom. Mes net ant to Kimšto pykome, kad jis nuo mūsų slėpėsi.

Mūsų bunkeris naujai padarytas, jokių takų aplink, nutarėm per dieną dar pabūti, o kitą vakarą išeisim pasidairyti. Per naktį neužmigau, miegas neėmė, dar valgyt išviriau. Ryte atsikėlėm (tai buvo lapkričio 2 d.), visi pavalgėme. Atsargiai pakėliau bunkerio dangtį, apsidairiau. Tik aušo. Kažkoks lyg ir įtartinas garsas pasigirdo. Dairaus, dairaus – aplink tylu ramu. Na, gal nieko, pagalvojau. Įlindau atgal bunkerin, nusiaviau kojas, atsiguliau. Ir staiga išgirdau šūvius *Kęstučio* bunkerio pusėje, maždaug už 2 kilometrų. Jau neberamu. Atsikėliau iš lovos, ir tuo metu pokštelėjo šūvis visai netoli mūsų bunkerio. Girdim, jau trepsi virš mūsų. Pasiėmiau šautuvą, persižegnojau ir ištariau: „Gelbėk, Viešpatie, jeigu esu vertas, jeigu ne – leisk sutikt mirtį iš pirmos kulkos". Nuėjau prie angos. Palei angą iš šono pas mus buvo padarytas toks užėjimas tualetui. O baisus triukšmas, trepsėjimas, eglutes rauna, laužtuvais bado žemes. Pamačiau, kaip angon įkišo geležį. Tada per ventiliacijos angą išmečiau granatą ir laukiu – kada ji sprogs, šoksiu į viršų. Granata nesprogo. O mano draugai visi persigandę, perbalę sėdi ir nekruta. Pradėjo badyt bunkerio dureles. Šautuvą iškišau ir pokštelėjau kartą. Tuo metu ir pradėjo į mus kapot iš visokių kalibrų. Steponas Šukys sako: „Jurgiuk, aš šaunuos!" Aš jam sakau: „Palauk, nesišauk, žiūrėsim dar, kaip bus". Tik išgirdau tinn... Steponas sudejavo ir nukrito, nusišovė.

Iš kulkosvaidžių ėmė kapot tiesiai į bunkerio dureles. Jie taigi nežino, kad čia iškasta dar šone, kur gali žmogus atsistoti. Aš vis užsitaisau, iškišu šautuvo vamzdį ir – pokšt ta kryptim. Iššaudžiau apie tris apkabas.

Pagaliau ant manęs pabiro smėlis. Tada iššokau angon, atsitraukdamas dar šoviau, bet tuo metu kliudė kojos pirštą. Nuėjau į bunkerį, visi persigandę. Sesuo sako: „Ką darysit, tik manęs gyvos nepalikit". Sakau jai: „O ką darysi dabar? Persižegnok, ir nušaunu, daugiau aš nieko negaliu padaryti". Ir jeigu ji būtų sakiusi šauti, tikrai būčiau šovęs, bet ji kažkaip atsitokėjo: „Kaip bus taip, dar kol kas nešauk". Jiems pasakiau: „Jūs stokit prie šitos angos, aš einu prie galinės angos". Dar per kamino angą įmetė granatą, sprogo ta granata, bet iš mūsiškių nieko nesužeidė. Pritūpiau ir laukiu, kada darys angą, tada šoksiu viršun. Tik smėlis pabiro, ir net nepajutau, kad mane už rankų jau traukia laukan.

Pasirodo, padėjo tolo, ir visą bunkerio viršų sprogimo banga nunešė velniop, liko atvira duobė, o joje mes pritrenkti. Tada surikau kitiems, kad nebesipriešintų – rusiškų vatinukų net mėlynas miškas. Ištraukė mane laukan. Išgirdau mašinos ūžesį. Mūsų bunkeris buvo netoli pagrindinio kelio. Matau, ištraukė ir kitus leisgyvius. Visus surišo. Atėjo karininkas su pistoletu rankoj ir suriko lietuviškai:

– Kuris iš vidaus šaudė?!

Aš tuoj pasakiau, kad tas, kuris negyvas. Tada įsikišo pistoletą dėklan ir nuėjo. Kareiviai sukūrė laužą, man aprišo koją jų sanitaras, ir daugelis jų pasišalino. Netrukus išgirdau vėl šūvius ir sprogimus. Supratau, kad jau „Tigriečių" bunkerį rado. Ten buvo anga iškasta išlindimui, bet žuvo visi.

Nuvedė mus mašinon, kurioje sėdėjo aukšto ūgio žmogus, apgaubtas marška. Tai Stasiukas Kriaučiūnas arba Feliksas Niaura, kadangi tik jie abu žinojo šitą mūsų bunkerį. (Kada Feliksas

Niaura prieš mirtį jau gulėjo patale ir jo sesuo iš Klaipėdos nuvažiavo į Rygą aplankyti, jis pasakė: „Sėsk šalia, aš tau pasakysiu tai, ko niekam gyvenime dar nesakiau. Aš mirštu, bet aš mirštu su didele nuodėme..." O su kokia nuodėme – taip jis seseriai ir nebepasakė.)

Su Kriaučiūnu aš kartu buvau lageryje, klausinėjau apie šitas išdavystes, bet jis viską neigė. Kriaučiūnas žuvo šachtoje.

Po mūsų liko nepaimti *Tigro* ir *Jokerio* bunkeriai.

Iš karto nuvežė į Svėdasus. Išlaipino. Pro mus koridoriumi pravedė vieną, apgaubtą marška. Aš tuoj supratau, kad *Tarzanas*. Iš ten buvusių skrebų supratau, kad Nokučio-*Viesulo* bunkeryje visus aštuonis sunaikino.

Iki vakaro nieko nedarė, o vakare pradėjo tardyt, mušt. Pasisodino du karininkai: Davidonis ir kitas, ėmė kamantinėt, kur *Tigro* bunkeris. Aš pasakiau jiems, kad nežinau. Vienas klausia, o kitas batu kaip davė pašonėn, nukritau, vėl pasodino. Ėmė daužyt per žandus, kad žiaunos net išsineria. Pažiopsiu, pažiopsiu – ir vėl atsistato į vietą. Supratau, kad fiziškai žmogus yra labai gajus, norint užmušt žmogų, reikia labai daug mušt.

Kiek padaužę, tie karininkai atidavė skrebams. Rankos surištos, pasodintas ant žemės, o jie iš visų šonų spardo kojomis. Vienas skrebas pačiupęs už plaukų kaip kėlė aukštyn, kažkas net papoškėjo galvoje. Paleido, visi nustebę žiūri į mane, o aš nieko nejaučiu, matyt, ar oda buvo atitrūkusi nuo kiaušo, ar kas. Taip per visą naktį plūkė, daugiausia Liepagirių skrebai: Lopatkinas, Juozaponis, Rašimas, Viršila. Ryte mašinon ir – atgal girion. Apvilko Starkaus miline, uždėjo kepurę. Girioj ir vėl tą patį: „Kur *Tigro* bunkeris?"

Skrebai Rimkų labai mušė, suvedė mus akistaton. Jis pasakė: „Tu žinai Janinos Valevičiūtės bunkerį, padėjai medžiagas paruošti ir įrengti". Iš tikro tai aš nė piršto nebuvau pridėjęs prie to *Tigro* bunkerio, nežinojau net, kur jis yra. Klausė ir manęs, ar Rimkus žino tą bunkerį. Aš pasakiau, kad nei jis, nei aš nežinome to bunkerio.

Tardymo metu nusivežė mane į mišką prie *Jokerio*–Lapienio bunkerio. Prie šito bunkerio pamačiau tik Rimkų, nors Rimkus, man atrodo, *Jokerio* bunkerio irgi nežinojo. Kažkas kitas enkavedistus nuvedė prie *Jokerio* bunkerio.

Tada mane paguldė ant žemės. Ir ėmė mušti lazdomis karininkai du, abu lietuviai, tai kapitonas Davidonis, o kito pavardės nežinau. Abu iš Kauno NKVD garnizono. Rankos ir kojos man buvo surištos, kniūbsčią apvertė, retai šeria ir klausia: „Kur *Tigro* bunkeris?" Aš tik kartoju: „Nežinau". Iš tiesų aš to bunkerio ir nežinojau. Kiek atmenu, jie mane nustojo mušti. Po to aš tarytum iš miego pabudau – galva į kelmą atremta, guliu aukštielninkas, o aplink rusų kareiviai stovi. Jau kitoj vietoj, ne toj, kur mušė. Po kurio laiko atgužėjo visas būrys kariuomenės. Mane užvertė ant neštuvų ir nešė.

Po to mus susodino mašinon ir – į Kauną. Vežė mane, Eleną Valevičiūtę, *Tarzaną* ir Rimkų. Kitus – Niaurą, Kriaučiūną – anksčiau nuvežė.

Kadangi Kauno saugumietis Davidonis iššifravo visus mūsų bunkerius, be to, ir NKVD garnizonas iš Kauno buvo atvykęs mūsų paimti, todėl mus ir tardyt vežė į Kauną.

Davidonis užverbavo Kučį, kuris išdavė *Šarūną*, po to tos išdavystės pasiekė ir mus.

Kučys anksčiau slapstėsi su *Rūgštymu* ir su *Vijokliu* kartu. Prie vokiečių jis buvo raudonųjų viršininkas. Kada užėjo rusai, gyveno

prie Anykščių pas tėvus, o kitas jo brolis dirbo enkavedistu, kuris šitą savo brolį ir kišo pas partizanus. *Rūgštymas*–Kubilius labai pasitikėjo tuo Kučiu, dar supažindino su *Vijokliu* ir užmigdė. Anie atsibudo tik Kauno saugume.

Nuo čia ir prasidėjo siūlo vyniojimas. Kitą dieną jau *Šarūno* bunkeris buvo išduotas. Dėl *Šarūno* bunkerio išdavystės *Rūgštymas* kaltina *Vijoklį*, *Vijoklis* kaltina *Rūgštymą*. Taip ir neaišku, kuris iš jų išdavė *Šarūną*.

Tardymas Kauno saugume

Kai nuvežė į Kauno saugumą, paliko koridoriuje, ten aš ir sukniubau. Pasidarė silpna. Kareiviai laiko už parankių ir prašo laikytis, kad galėtų dar gyvą mane priduoti.

Po to įvedė į kabinetą pas tardytoją Panomariovą. Ant stalo stovi grafinas su vandeniu. Paprašiau gerti. Pasakė: „Negalima. Kai viską pasakysi, tada duosim". Kažko dar paklausė tas Panomariovas, bet vaizdai akyse jau pradėjo lietis. Matyt, tą jie pastebėjo, prinešė grafiną pats tardytojas ir davė atsigert. Akys iškart nušvito. Tada rankas atrišo, bet rankos taip ir liko sudėtos. Klausia, ko rankų nejudinu, pasakiau, kad negaliu, sustingę. Tada vertėjas priėjo, atlaužė, pakėlė aukštyn, pradėjau po truputį judinti.

Netrukus nuvedė į kamerą, kurioje radau Diringį, buvusį Kauno „Metropolio" vedėją, labai neblogas žmogus, čia buvo ir Rožiukas (studentas), kiti jauni berniokai, buvę ryšininkai.

Kitą dieną, kai nurengė nešt rūbus iškaitinimui „prožarkon", pats persigandau – visas margas nuo mušimo.

Vieną kartą tardytojas manęs ir klausia: „Gal žinai, kas su mūsų darbuotojais palaikė ryšį? Kitą kartą kalbėsim šita tema. Pagalvok". Pasitarėm su vyrais kameroje, šitie man pasiūlė: „Duok skrebus, tegu juos sodina, tegu karšia jiems kailį".

Nutariau įkišt tą skrebą Vaičių, kuris į mane šaudė, iš Svėdasų Kuliešą, labai bjaurų skrebą. Šitą Vaičių labai norėjo suimt Starkus, nes jie iš to paties kaimo, tas žinojo visus takelius ir vedžiojo rusų garnizoną po mišką. (Vaičius šiuo metu gyvena Anykščiuose. Jo žmona – buvusi ryšininkė Tylaitė iš Meldučių k.) Sukūriau planus galvoje: kad Starkui padėjo išsprogdint šokių salę Šimonyse, kad šovinius perduodavo Vaičius partizanams. Kai iškvietė, visa tai ir išdėsčiau Panomariovui. O Svėdasų Kuliešą nuslėpė vertėjas. Rusiškai aš nesupratau, o vertėjas, matyt, nepasakė jam.

Į tardymą visada vesdavo vakare ir išlaikydavo net po 8 valandas, o dieną miegoti neduoda.

Vieną sykį išsišaukia mane tardytojas dienos metu, toks mandagus, dar paklausė: „Ar pameni, kaip anądien sakei apie Vaičių?" Atsakiau, kad pamenu. „Ar neteko kada nors su juo susipešt? Ar nesibylinėjot?" Viską paneigiau. „Turim atsivežę Vaičių, suvesim akistaton. Ar sakysi tą patį, ką sakei?" Pasakiau, kad taip.

Durys užteptos dažais, tik mažas plyšelis, per kurį galima gerai įžiūrėti kitapus durų stovintį. Prikišau akį prie to plyšelio, žiūriu – stovi Vaičius. Paklausė, ar šitas, pasakiau, kad šitas. Atidarė duris, įėjo Vaičius. Vaičių klausia, ar jis mane pažįsta. Vaičius patvirtino, kad pažįsta. Ėmė klausinėt Vaičiaus apie mane. Tas maždaug tą patį pasakė, ką ir aš prieš tai, kad jis su manim niekada nebuvo susipykęs, nesibylinėjo. Tada paklausė manęs, ką aš apie Vaičių sakiau. Aš viską pakartojau žodis žodin. O Vaičius visą laiką: „Nepravilno. Nepravilno. On vriot".

Tardytojas supykęs ant Vaičiaus suriko: „Molči! Žmogus šešerius metus miške išbuvo ir teisybę pasakoja, o tu liaudies gynėjas buvai ir dirbai banditams!" Tada Vaičius sako: „Jis man kerštauja. Aš jį pirmas apšaudžiau". – „Tai kodėl jo nenušovei? Šaudei, kad nubaidytum kitus? Tu nenorėjai jo nušaut".

Matau, kad neduoda jam net kalbėti. Surašė akistatos protokolą. Jį išvedė, mane dar paliko. Kada ir mane išvedė, žiūriu, koridoriuje Vaičius ant žemės paguldytas, du kareiviai su atstatytais durtuvais stovi. Na, mąstau sau vienas, dabar tu svolačiau pažinsi tą rojų, už kurį taip šauniai kariavai ir mūsų ne vieną brolį į kapus be laiko nuvarei.

Kada jį mušė, jis išdavė savo svainį Jančių, kad pas jį susitikinėdavo. O tas žmogus visai niekur nieko, toks su kupryte, ramaus būdo.

Tardymas tęsiasi

Tardymo metu Panomariovas retkarčiais kumščiu užduodavo per galvą, bet tai buvo tik „švelnus" paglostymas, kai lygini su Svėdasų skrebais arba su tais lietuviais enkavedistais, kurie mušė miške.

Visą laiką buvo vertėjas. Tik vieną kartą tardė kitas tardytojas ir kitas vertėjas, jiems reikėjo kažkokių duomenų čia, mano tėviškėje. Tas vertėjas su ūsais dar gerai apdaužė.

Iš Kauno į tėviškę tardymo metu nebevežė kokiems nors atpažinimams, o *Tarzaną* ir kitus, žinau, vežė.

Vieną kartą tardytojas sako: „Tu prieš sovietinę valdžią pradėjai veikti dar 1940 m. Tavo namuose buvo štabas, slapstėsi keletas vyrų, tarp jų Velaniškis. Turėjai ginklą..."

Aš nustebęs klausiu, iš kur čia tokie gandai. „Čia senas dalykas, – sako tardytojas. – Buvo ar nebuvo, gali nesivaržydamas pasakyti. Gavome Nastės Grabštienės parodymus iš Svėdasų. Ar pažįsti tokią?" – „Taip, pažįstu. Mano pusseserė", – atsakiau.

Šita Grabštienė, kada atėję bolševikai 1940 m. biedniokams dalino svetimųjų žemes, iš Adomynės kunigo paėmė 8 ha.

Kartą, einant bažnyčion, su jos sesers dukra teko susitikti, kuri pasakė, kad jos teta Nastė pasiėmė žemės, pas ją eisianti ir ji gyventi. Aš jai pasakiau: „Tai ir pradės žmonės kolchoznike vadint". Visa tai ji savo tetai pasakė. Tai va tikra pusseserė iš kokio nieko padarė didžiausią „politiką" ir liežuvį įkišo, kad mane pražudytų.

Tardyme Kaune išlaikė du mėnesius. Po to nuvežė į Vilnių Lukiškių kalėjiman, ten be jokio teismo perskaitė seną „maldelę" – Maskvos „osoboje sovieščianije" ir pasakė, kad nuteistas 25-riems. Iš Lukiškių išvežė į Leningrado „peresylką". Čia palaikė 3 savaites. Tada atvažiavo „kupčiai" iš šiaurės, išrengė nuogai, patikrino, kas turi raumenų – dešinėn, kas nebeturi – kairėn. Ir tiesiai į Vorkutą.

1959 m., lygiai po 10-ties metų, grįžau į Lietuvą. Lietuvoje neleido registruotis, darė visokias kliūtis: tai kvadratūros maža, tai vėl ko nors trūksta...

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Stebėjimo byla
Arch. Nr. 20/105

IŠRAŠAS IŠ PAŽYMOS

1946 m. kovo 10 d.

PAŠKEVIČIAUS ALFONSO būrys veikia Svėdasų, Kamajų, Šimonių, Skapiškio valsčių teritorijose ir apima maždaug šiuos kaimus: Zūbiškių, Sliepšiškio, Druskių, Radžiūnų, Gykių, Taraldžių, Kundrėnų.

Paskutiniaisiais agentūriniais bei tardymo duomenimis nustatyta, kad būryje apie 20 žmonių, su savimi turi du rankinius kulkosvaidžius, šešiolika automatų, aštuonis šautuvus.

Pagrindinė bazė, kuria naudojasi kaip priedanga, yra Šimonių giria.

Pirminiais duomenimis, kada būrys dar tik formavosi 1945 m. kovo 1 d., jo sudėtyje buvo daugiau kaip 50 žmonių.

Per visą būrio egzistavimo laikotarpį nuo tos dienos, kada jis buvo suformuotas, būrys įvykdė 30 užpuolimų, iš jų 11 teroro aktų. Paskutinis teroro aktas įvykdytas 1949 m. sausio 21 d., kada apie 20 banditų užpuolė rinkimų apygardą Bajorų kaime, Svėdasų valsčiuje. Žuvo Svėdasų NKVD operatyvinis įgaliotinis DAUKŠYS, pagrobta 16 šautuvų.

Personalinė būrio sudėtis:

1. PAŠKEVIČIUS ALFONSAS gyvena Miškonių k., Anykščių raj.
2. PAŠKEVIČIUS JONAS gyvena Miškonių k., Anykščių raj.
3. ŠUKYS FELIKSAS gyvena Aičionių k., Pandėlio raj.
4. BUDREIKA ALFONSAS gyvena Gykių k., Anykščių raj.
5. MATAUŠAS VYTAUTAS gyvena Kunigiškių k., Anykščių raj.
6. BIRKA BRONIUS gyvena Vaitkūnų k., Anykščių raj.
7. VILUTIS VYTAUTAS gyvena Kunigiškių k., Anykščių raj.
8. ŠINKŪNAS JURGIS gyvena Kunigiškių k., Anykščių raj.
9. KEPALAS JONAS gyvena Zybolių k., Rokiškio raj.
10. GYKYS KAZYS gyvena Vaitkūnų k., Anykščių raj.
11. ŠINKŪNAS JONAS gyvena Zoviškių k., Anykščių raj.
12. BUDREIKA BRONIUS gyvena Čiukų k., Anykščių raj.
13. PILKAUSKAS JONAS gyvena Gykių k., Anykščių raj.
14. PILKAUSKAS ALBINAS gyvena Gykių k., Anykščių raj.
15. MAZŪRAS VALENTINAS gyvena Vaškuose.
16. MAZŪRAS ALBINAS gyvena Vaškuose.
17. LAPIENIS VYTAUTAS gyvena Galvydžių k., Anykščių raj.
18. JANKAUSKAS JONAS gyvena Pagojų k., Pandėlio raj.
19. JANČYS NAPALYS gyvena Pagojų k., Pandėlio raj.
20. KAUŠAKYS VYTAUTAS gyvena Pagojų k., Pandėlio raj.

Paskutiniu metu per agentūrą išaiškinta, kad PAŠKEVIČIAUS būrio sustiprinimui ir naujų žygių paruošimui sukurta pogrindinė

organizacija „Nepriklausoma Lietuva", kuriai vadovaut paskirtas VILIS KAZIMIERAS. Organizacija veikia Kamajų valsčiaus teritorijoje. Jos personalinė bei kiekybinė sudėtis nežinoma. Organizacijai išaiškinti pasitelktas vidinis agentas „SILA". Būrį seka maršrutiniai agentai „SILNYJ" ir „SIGNAL", taip pat trys informatoriai.

Rokiškio NKVD sk. viršininkas papulkininkis
/VASILJEV/
NKVD „BB" sk. viršininkas vyr. leit. /PROKOPJEV/

Versta iš rusų kalbos — Iš KGB archyvų

Išrašas iš ČEPUKONIO VACLOVO, Jono,
stebėjimo bylos Nr. 19158. Arch. Nr. P–7991–L3

TVIRTINU
Lietuvos SSR Vidaus reikalų
ministras papulkininkis –
MARTAVIČIUS
/VILDŽIŪNAS/
1953 m. liepos 15 d.

NUTARIMAS
(dėl tardymo nutraukimo)

1953 m. liepos 15 d. — Vilniaus miestas

Aš, Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk. vyr. operatyvinis įgaliotinis vyr. leitenantas GOLOVANOV, peržiūrėjęs byloje Nr. 19158 tardomąją medžiagą kaltinamojo:

ČEPUKONIO VACLOVO, Jono, gim. 1916 m. Rokiškio raj., Taraldžių kaime lietuvio, nepartinio, SSSR piliečio, raštingo, iš valstiečių vidu-

tiniokų, kaltinamo padarius nusikaltimus, numatytus RSFSR BK str. 58-1 „a" ir 58-11

RADAU:

ČEPUKONIS 1944 m. rugpjūčio mėn., vengdamas tarnybos sovietų armijoje, perėjo į nelegalią padėtį ir 1945 m. birželio mėn. įstojo į ginkluotą būrį, kuriame iki 1946 m. rugpjūčio mėn. buvo paprastu banditu, o 1951 m. paskirtas „VYTAUTO" apygardos „VAIŽGANTO" rinktinės vadu, kuriai vadovavo iki sulaikymo, t.y. iki 1952 m. spalio 16 d. Turėjo pogrindinius slapyvardžius: „AIDAS" ir „TIGRAS".

Sulaikytas ČEPUKONIS teikė smulkius parodymus apie savo nusikalstamą veiklą tuo laikotarpiu, kai jis buvo banditų būryje. Po to buvo naudojamas operatyvinėse priemonėse ieškant jam žinomų ginkluoto pogrindžio dalyvių, veikiančių Rokiškio, Troškūnų, Kupiškio rajonų teritorijose, kad būtų galima juos paimti ir likviduoti. Ryšium su tuo ČEPUKONIO byloje tardymas buvo laikinai nutrauktas.

Atlikus operacijas, aktyviai dalyvaujant ČEPUKONIUI, buvo paimta ir likviduota keletas ginkluoto pogrindžio dalyvių ir vadų.

Šiuo metu ČEPUKONIO operatyvinis panaudojimas tęsiamas, todėl tolimesnis jo laikymas arešte gali neigiamai atsiliepti ginkluoto pogrindžio dalyvių paieškai.

NUTARIAU:

ČEPUKONIO VACLOVO, Jono, tardymą operatyviniais sumetimais nutraukti, o ČEPUKONĮ paleisti.

Šio nutarimo kopiją persiųsti į MVD I-ą spec. skyrių ir pasienio apygardos kariniam prokurorui.

Lietuvos SSR MVD 4-os valdybos 3-io sk. vyr. oper.
įgaliotinis vyr. leit. /GOLOVANOV/

Suderinta: 4-os valdybos 3-io sk. viršininkas
vyr. leit. /KASAKAUSKAS/

MVD 4-os valdybos 3-io sk. viršininkas
vyr. leit. /STAŠKEVIČIUS/

MVD 4-os valdybos viršininkas
majoras /RASLANAS/
1953 m. liepos 15 d.
Tvirtinu: MVD 4-os valdybos oper. įgaliotinis
vyr. leit. /KOVČIN/

Išrašai iš bylos Nr. 19158. Arch. Nr. P–7991–LJ
1952–1953 m.

Nutarime dėl arešto pažymėta, kad ČEPUKONIS, nenorėdamas eiti į sovietų armiją, 1944 m. rugpjūčio mėn. perėjo į nelegalią padėtį ir 1945 m. birželio mėn. įstojo į ginkluotą lietuvių nacionalistinį būrį, kuriam vadovavo „LIŪTAS"– PAŠKEVIČIUS. Iki 1946 m. rugpjūčio mėn. buvo paprastas banditas, po to buvo išrinktas „KĘSTUČIO" būrio vadu. 1947 m. kovo mėn. buvo paskirtas „GINTARO" rajono vadu, o 1951 m. rugpjūčio mėn. „VAIŽGANTO" rinktinės vadu ir vadovavo jai iki sulaikymo dienos. ČEPUKONIS būryje veikė slapyvardžiais „TIGRAS" ir „AIDAS". Ginkluotas buvo PPŠ automatu, pistoletu ir granata.

1952 m. spalio mėn. 16 d. čekistinės karinės operacijos metu Šimonių miške, Anykščių raj. teritorijoje, ČEPUKONIS buvo sulaikytas.

IŠ APKLAUSOS PROTOKOLŲ

1952 m. spalio 16 d.

Aš, ČEPUKONIS VACLOVAS, Jono, gimiau 1916 m. Rokiškio raj., Taraldžių kaime, valstiečio vidutinioko šeimoje. Tėvas turėjo 11 ha žemės. Nuo 1925 iki 1929 metų mokiausi Kupiškio raj. Punkiškių mokykloje. Baigęs mokyklą, iki 1937 m. dirbau nuosavame ūkyje, 1937 m.

buvau pašauktas į Lietuvos kariuomenę, kur išbuvau iki 1939 m., turėjau jaunesniojo seržanto laipsnį. Po kariuomenės taip pat dirbau tėvų ūkyje. 1944 m., nenorėdamas eiti į sovietinę armiją, perėjau į nelegalią padėtį. 1945 m. gegužės mėn. buvau sulaikytas MGB organų ir užverbuotas slapyvardžiu „RIMKUS". Po verbavimo, nenorėdamas bendradarbiauti su MGB organais, įstojau į ginkluotą Lietuvos banditų būrį, kuriam vadovavo PAŠKEVIČIUS–"LIŪTAS". Būryje pasirinkau „TIGRO" slapyvardį. 1946 m. rugpjūčio mėn. buvau išrinktas „KĘSTUČIO" būrio vadu, 1947 m. kovo mėn. paskirtas „GINTARO" rajono vadu, kuris apėmė Kupiškio rajoną. 1950 m. buvau paskirtas „VAIŽGANTO" rinktinės štabo vadu. Tada išsirinkau antrą slapyvardį – „AIDAS". 1951 m. rugpjūčio mėn. buvau paskirtas „VAIŽGANTO" rinktinės vadu ir vadovavau iki pat 1952 m. spalio 16 d., t.y. iki mano sulaikymo. Paskutiniu metu buvau ginkluotas automatu „PPŠ", pistoletu „Valter" ir granata.

Paskutiniu metu aš slapsčiausi bunkeryje, kuris yra Kupiškio raj., už vieno kilometro nuo Inkliuzų kaimo, Šimonių miške ant kalniuko tarp trijų pušų. Iš šio bunkerio aš išėjau 1952 m. spalio 15 d. vakare. Tame bunkeryje kartu su manimi slapstėsi banditai: „ESKIMAS", „RIMANTAS", „DRĄSUTIS", „ADASKA", „ASTRA", „DALIA", „JOANA" ir „PRANCŪZAS". Kada aš atsiskyriau nuo savo būrio, banditai kalbėjo, kad jie ruošiasi pereiti į žieminį bunkerį, „PRANCŪZAS" buvo pasiruošęs pereiti į kitą būrį.

Žieminis bunkeris buvo įrengtas 1951 m. rudenį tam pačiam Šimonių miške, Anykščių rajone, už pusantro kilometro nuo Skverbų kaimo, pietvakarių kryptimi. Bunkeris uždaras, požeminis, turėjo du liukus ir dvi vėdinimo angas. Šitame bunkeryje aš slapsčiausi 1951–1952 m. Kaip pirmą, taip ir antrą bunkerį aš galiu parodyti. Šiuo metu tuose bunkeriuose slapstosi banditai: „ESKIMAS", „RIMANTAS", „DRĄSUTIS", „ADASKA", „ASTRA", „JOANA" – gali slėptis žieminiame bunkeryje, o „DALIA" – vasariniame. Kada išėjau, ji žadėjo manęs laukti vasariniame bunkeryje.

Daugiau bunkerių ir slapstymosi vietų, kuriose slėptųsi banditai, aš nežinau.

1952 m. spalio 20 d.

...Kaip jau minėjau, 1945 m. aš buvau sulaikytas MGB organų ir užverbuotas, gavau užduotį išaiškinti banditų slapstymosi vietas, man buvo suteiktas slapyvardis „RIMKUS". Po trijų dienų pas mane atėjo banditai PAŠKEVIČIUS, „PERKŪNAS", „KLEVAS" ir kiti, kurie pasiūlė man stoti į būrį. Be to, jie pareiškė, kad aš buvau sulaikytas MGB organų ir užverbuotas. Tai jie, matyt, tik įtarė. Po savaitės antrą kartą susitikau su banditais, sutikau stoti į būrį ir čia pat jiems papasakojau apie savo užverbavimą. 1945 m. birželio mėn. 14 d. aš įstojau į PAŠKEVIČIAUS vadovaujamą būrį.

Galiu išvardinti visus man žinomus banditus ir jų būrius.

„ESKIMO" būrys:

1. GUDAS TEOFILIS-"ESKIMAS", gim. 1913 m., tėvūnijos „GINTARAS" vadas, būryje nuo 1944 m.
2. BUGAILIŠKIS VILIUS-"DRĄSUTIS", gim. 1927 m., „VYTENIO" būrio vadas, būryje nuo 1948 m.
3. MATULIAUSKAS ANTANAS-"ADASKA", gim. 1908 m., būryje nuo 1945 m.
4. VARANAVIČIENĖ-KARVELYTĖ BRONĖ-"JOANA", „SNAIGĖ", gim. 1922 m., būryje nuo 1947 m.

„TIGRO" būrys:

1. NAMEJŪNAS MYKOLAS-"RIMANTAS", gim. 1913 m., „EIMUČIO" būrio vadas, būryje nuo 1944 m.
2. VALEVIČIŪTĖ JANĖ-"ASTRA", gim. 1924 m., būryje nuo 1948 m.
3. GEDŽIŪNAITĖ JANĖ-"DALIA", būryje nuo 1949 m.

Šitai grupei vadovavau aš – „TIGRAS". Visi aukščiau išvardinti

banditai likviduoti 1952 m. spalio 18 d. bunkeryje, kurį parodžiau Šimonių miške, Anykščių rajono teritorijoje.

„MOKYTOJO" būrys:

1. BUROKAS ANTANAS-"MOKYTOJAS", gim. 1919 m., „VAIŽGANTO" rinktinės štabo viršininkas, būryje nuo 1944 m.
2. KARVELYTĖ ANELĖ-"VAIVA", „TUJA", gim. 1927 m., būryje nuo 1948 m.
3. KARVELYTĖ VLADA-"LELIJĖLĖ", gim. 1924 m., būryje nuo 1948m.
4. BALTAKIS JUOZAS-"PRANCŪZAS", gim. 1920 m., „VAIŽGANTO" rinktinės štabo organizacinės dalies viršininkas, būryje nuo 1944 m.
5. BANYS JUOZAS-"ŠŪVIS", gim. 1919 m., būryje nuo 1944 m. Jis atvykęs iš „GARSO" būrio š.m. rugsėjo mėn.

Visi šie banditai 1952 m. spalio mėn. 16 d. išėjo žiemoti į Labanoro mišką Švenčionėlių rajone. Man taip pat žinoma, kad į Labanoro mišką slėptis išėjo ir „KIRVIO" būrio banditai:

1. SABALIAUSKAS VIKTORAS-"KIRVIS", „TAUTIETIS", gim. 1926m., „MINDAUGO" srities štabo narys. Būryje nuo 1944 m.
2. BALNA VYTAUTAS-"SAVANORIS".
3. ŠINKŪNAS VYTAUTAS-"KARIŪNAS".

„SAUSIO" grupė:

1. KREGŽDĖ KAZYS-"SAUSIS", „HITLERIS", tėvūnijos „VILTIS" vadas.
2. ŠINKŪNAS BRONIUS-"LAIMUTIS", 28 metų amžiaus.
3. BLINKEVIČIUS MYKOLAS-"SAKALAS", 28 metų amžiaus.

Su „SAUSIO" grupe paskutinį kartą buvom susitikę 1952 m. rugpjūčio 16 dieną Šimonių miške.

„VĖJO" būrys:

1. „DONKICHOTAS", „VĖJAS" – JONAS MACKUS, kilęs iš Ragelių, „AUŠROS" tėvūnijos vadas, gim. 1920 m.
2. „PONAS", „MASIULIS" – gim. 1912 m.

„SIAUBO"–"AUDROS" būrys:

1. „SIAUBAS"-JONAS ABUKAUSKAS. „AUDROS" būrio vadas.
2. „NARSUTIS"-ANTANAS KAZAKEVIČIUS.
3. „JAUNUTIS"–

„SIAUBO" būrys priklauso tėvūnijai, vadovaujamai „VĖJO". Šiuose būriuose iš viso yra apie 20 banditų. Su „VĖJU" ir „SIAUBU" susitikti man teko vieną kartą 1951 m. liepos mėn. Anykščių rajone, Pamaleišio kaime. Tada su jais aš išbuvau tris dienas.

Man taip pat yra žinomi vieniši banditai:

1. ŽUKAUSKAS BALYS-"ŽAIBAS", „BIELINIS", gim. 1918 m. Būryje nuo 1944 m., ginkluotas automatu, pistoletu ir granata. Nuo 1951 m. jis buvo „VAIŽGANTO" rinktinės vado „ROKO" adjutantas. Su juo teko susitikti š.m. spalio mėn. „ŽAIBAS" slapstosi prie Anykščių, Dusetų ir Rokiškio rajonų ribos.

2. VIZBARAS PETRAS-"VAPSVA", gim. 1910 m. Rokiškio raj. Būryje nuo 1944 m., ginkluotas automatu. Jis slapstosi Kamajų apylinkėse. Su juo paskutinį kartą buvom susitikę 1947 m.

Visi aukščiau išvardinti būriai įeina į „VAIŽGANTO" rinktinę, kuriai aš vadovavau.

Be to, aš pažįstamas su Lietuvos banditinio judėjimo pogrindžio vadu KIMŠTU JONU-"ŽALGIRIU", „DĖDE", „AUKŠTAIČIU". Paskutinį kartą su juo buvom susitikę 1952 m. rugpjūčio mėn. 16 d. Šimonių miške. Po to jis išėjo į Labanoro mišką.

Mano pastovus ryšių palaikymo punktas – tik su „SAUSIO" banditų grupe. Pastovus ryšio punktas iš mano pusės – VIZBARAITĖ EMILIJA, gim. apie 1920 m., iš Kupiškio rajono, Lipkiškių kaimo.

Iš „SAUSIO" pusės – KRUPELIS POVILAS (gali būti PETRAS) iš Keginių kaimo, Kupiškio rajono.

Parolė – „SAUSIO" nuotrauka, civiline apranga, perkirpta per pusę. Viena pusė pas „SAUSĮ", kita pas mane. Šis punktas numatytas susitikus su „SAUSIU" ir „KIRVIU" 1952 m. rugpjūčio 15 d., kada jis išėjo į Labanoro mišką (anksčiau jis slapstėsi kartu su „SAUSIU"). Pastarasis papasakojo, kad savo fotonuotraukos pusę jis jau įteikė KRUPELIUI ir per jį pasiuntė VIZBARAITEI laišką, adresuotą man. Tačiau pas VIZBARAITĘ aš dar nebuvau užėjęs.

Antras, atsarginis, ryšio punktas iš mano pusės – BARONAITĖ BRONĖ, gim. apie 1923–1924 metus, gyvenanti Anykščių rajone, Gudonių kaime. Iš „SAUSIO" pusės – VYŠNIAUSKAS (vardo nežinau), Dūbliškių kaimo gyventojas. Parolė nebuvo sutarta. Dėl to punkto susitarėme tuo pačiu metu – 1952 m. rugpjūčio 15 d.

Išeidamas į Labanoro mišką, „KIRVIS" pasakė, kad su „SAUSIU" naudoti šį ryšio kanalą.

Taip pat aš turiu dar iš anksčiau laikiną ryšį su partizanu „ŽAIBU". Iš mano pusės – GRICĖ PRANAS, gim. 1920 m., iš Anykščių rajono, Skverbų kaimo, iš jo pusės – JODELYTĖ VANDA, 19-os metų, iš Anykščių rajono, Pamaleišio kaimo. GRICĖ ir JODELYTĖ yra giminės. Šis ryšys nustatytas 1951 m. rudenį. Paskutinį laišką per tą ryšio kanalą aš išsiunčiau prieš tris savaites, bet atsakymo dar negavau. Per „ŽAIBĄ" galima susisiekti su „VĖJO" tėvūnija. Be to, su „VĖJO" būriu galiu susižinoti per savo giminaitį ČEPUKONĮ BALĮ, Kazio, gim. 1921 m., gyvenantį Rokiškio rajone, Taraldžių kaime. Su juo buvau susitikęs 1951 m. spalio mėn. Kupiškio rajone, Žeimių kaime (jis atvyko specialiai susitikti su manimi). Čia papasakojo, kad savam rajone jis pažįsta asmenis, kurie jam yra dar ir giminės, ryšio palaikytojus su banditais. ČEPUKONIS BALYS siūlė, jeigu reikalinga, jis galįs suvesti mane su tais banditais. Tada man būtinybės nebuvo, ir aš atsisakiau. Su kitais būriais ryšio neturiu. Su Labanoro banditais ryšį palaikė „MOKYTOJAS", su jais man teko susisiekti per jį.

1952 m. gruodžio 20 d.

KAVALIAUSKAITĘ BRONĘ, gyvenančią Kupiškio rajone, Miliūnų kaime, aš pažįstu nuo 1945 m. Būdamas būryje, kartu su „KIRVIU", „BRIEDŽIU" ir kitais nuolatos pas ją lankydavausi, jos ūkyje teko slėptis po kelias dienas, iš jos gaudavome informaciją apie MGB kariuomenės pasirodymą ir veiksmus, ji aprūpindavo mus medicininėmis priemonėmis ir kitais būtinais daiktais.

Paskutinį kartą KAVALIAUSKAITĘ BRONĘ mačiau 1949 m. spalio mėn., kai pas ją lankėmės kartu su „POLITRUKU".

Rokiškio rajono Nevierių kaimo gyventojos NEMEŠIŠKAITĖS STASĖS aš nepažįstu. Man pažįstama NENIŠKAITĖ KOSTĖ, gyvenanti Rokiškio rajone, Urlių kaime. Ji nuo 1946 m. pavasario iki 1947 m. rudens buvo mano būryje, vėliau, jai asmeniškai prašant, iš būrio ją išleidau, toliau ji slapstėsi pas valstiečius buvusiame Šimonių valsčiuje. Šiuo metu slapstosi buvusiame Užpalių valsčiuje, Dusetų rajone.

Išeidama iš būrio, NENIŠKAITĖ turėjo gauti fiktyvius dokumentus ir su jais slapstytis. Bet paskutiniu metu, kada su ja buvau susitikęs 1949 m. lapkričio mėn. pas MEŠKAUSKĄ JONĄ Geiminių kaime, Kupiškio rajone, ji pasakė, kad dokumentų dar iki šio laiko negavusi; čia teko man jai tarpininkauti, bet nebuvo galimybių ir dokumentų jai negavau. Nuo 1949 m. daugiau jos nebemačiau.

Per visą savo buvimą būryje iki sulaikymo dienos aš slapsčiausi Kupiškio, Rokiškio ir Anykščių rajonų sandūroje, Šimonių, Skapiškio, Kamajų ir Svėdasų valsčių teritorijoje. Prie Subačiaus Kupiškio rajone man niekada neteko būti.

Kada 1951 m. rugsėjo mėn. Šimonių miške buvome susitikę su „KIRVIU", jis man pasakojo, kad buvo susitikęs su banditų srities vadu „KLEVU", kuris prašė pinigų nacionalinio Lietuvos štabo išlaikymui, bet kur tas štabas yra ir kokia jo sudėtis nepasakojo, nekalbėjo ir apie savo žmonių pasiuntimą į užsienį. Kas ir kokius žmones siunčia, nesakė. „KIRVIS" paaiškino, kad tam tikslui jis „KLEVUI" davęs tūkstantį

rublių, siūlė ir man pasiųsti štaban tokią pat sumą pinigų. Kadangi tiek pinigų aš neturėjau, todėl ir nepasiunčiau. Kaip man „KIRVIS" sakė, vieno žmogaus pasiuntimas į užsienį kainuojąs 20 tūkstančių rublių.

Rytų sričiai priklausančių būrių vadų susitikime 1952 m. rugpjūčio 14–15 dienomis atvykęs iš aukščiausios Lietuvos pogrindžio vadovybės „ŽALGIRIS" man sakė, kad 1952 m. vasarą amerikiečiai nuleido parašiutininkų desantą. Desanto sudėtyje esantys lietuviai iš Amerikoje gyvenančių lietuvių atvežė dovanų Lietuvos pogrindžio dalyviams 30 tūkstančių dolerių. Tolimesniam ryšiui su užsieniu palaikyti „ŽALGIRIS" prašė reguliariai mokėti pinigus (pagal galimybę) aukštesniems vadams, kurie savo ruožtu pinigus persiųs į pogrindžio centrą.

1952 m. spalio 23 d.

Bunkerių, kuriuose šiuo metu slapstytųsi banditai, nežinau. Man žinomi keturi tušti bunkeriai Šimonių miške šalia Braknių, Druskių, Žeimių ir Alotų kaimų Kupiškio rajono ribose. Taip pat man yra žinoma, kad 1948 m. rudenį banditas „JOKERIS" paliko saugoti vokišką kulkosvaidį Jotkonių kaime, Anykščių raj. pas MOTIEJŪNĄ. Apie tai MOTIEJŪNAS papasakojo banditui „RIMANTUI". Su MOTIEJŪNU aš taip pat pažįstamas, paskutinį kartą pas jį buvau 1951 m. rudenį.

1948 m. aš, „ŠERMUKŠNIS", „BRIEDIS" ir „POLITRUKAS" turimus atsarginius ginklus – rusišką kulkosvaidį, rusišką šautuvą ir rašomąją mašinėlę palikome saugoti Kupiškio rajone pas Geiminių kaimo gyventoją MEŠKAUSKĄ ANTANĄ. Šiuos ginklus padėjome bunkeryje netoli MEŠKAUSKO namų. Tuo metu tam bunkery mes slėpėmės tris dienas. Taip pat MEŠKAUSKO lauke yra užkasta dėžė su vokiškais šoviniais, apie 300 vienetų, į MEŠKAUSKO sodybos tvenkinį yra įmestas prancūziškas šautuvas. Daugiau ginklų aš nežinau.

Vienas iš mūsų ryšininkų ir rėmėjų – Kupiškio raj. Druskių kaimo gyventojas JOČYS VLADAS, 40-ties metų amžiaus. Jis su mūsų būriu palaikė ryšį nuo 1951 m. rugsėjo. Daugiausia ryšį jis palaikė su banditu

„RIMANTU". Pastarasis jį siuntė į žvalgybą patikrinti, ar kur arti nėra stribų ar MGB kareivių. Pranešinėjo mums apie nepatikimus asmenis. Gal prieš mėnesį jis mums pranešė, kad Druskių kaimo gyventoja DILIENĖ palaikė ryšį su MGB organais, jos reiktų pasisaugoti.

1952 m. spalio 24 d.

Nuo 1952 m. iki mano sulaikymo 1952 m. spalio 16 d. aš dalyvavau dvylikoje teroro aktų prieš sovietų partinius aktyvistus, sovietų armijos kareivius ir vietinius gyventojus. Buvo užmušti 36 žmonės. Aš asmeniškai nužudžiau tik vieną valstietį, kurio pavardės nežinau. 1947 m. jis gyveno Dusetų rajone, Kušlių kaime. Banditai įtarė jį turint ryšį su MGB organais. Iki 1946 m. pabaigos, būdamas eiliniu banditu, sovietinių piliečių šaudyme aš nedalyvavau, daugiausia stovėdavau sargyboje arba stebėdavau vietovę. Nuo 1946 m. rugpjūčio mėn, kada buvau paskirtas būrio vadu, iki paskutinio laiko visi teroro aktai buvo atlikti man sutikus. Aš dalyvavau šiuose teroro aktuose:

1. 1945 m. liepos 14 d., kitą dieną po atėjimo į „LIŪTO" būrį, kuris tada buvo sudarytas iš 29 banditų ir buvo išsidėstęs Kupiškio raj., Geiminių kaime, pas mus atėjo JANČYTĖ ZOSĖ ir pranešė, kad Geiminių kaime pasirodė du rusų kareiviai. Gavę pranešimą, visa grupė pasivijom tuos rusų kareivius Punkiškių kaime ir nušovėm. JANČYTĖ ZOSĖ ištekėjo už PRANCKŪNO JUOZO ir šiuo metu gyvena Kupiškio raj., Naujikų kaime.

2. 1945 m. spalio mėn. banditai „LIŪTAS", „VILKAS" ir „VANAGAS" nušovė JANČĮ, kuris gyveno Kupiškio rajone, Galsiškių kaime. Banditai jį įtarė turint ryšį su MGB organais. Iš kur jie apie tai sužinojo, aš nežinau. Teroro akto metu aš stovėjau prie namo sargyboje.

3. Tą pačią naktį, įtariant, kad Kupiškio raj. Šerelių kaimo gyventoja BALYTĖ palaiko ryšį su MGB organais, banditas „VILKAS" ją nušovė. Tuo metu aš stovėjau sargyboje prie namo, kad ji nepabėgtų.

4. Kitą dieną „LIŪTO" būrio sudėtyje aš dalyvavau masinio teroro akte, tada buvusioje Skapiškio valsčiaus teritorijoje buvo sušaudyta 15 vietinių gyventojų, kurių pavardžių aš nežinau. Visus nužudytuosius banditai įtarė turint ryšių su MGB organais. Iš kur jie apie tai sužinojo, aš nežinau.

5. 1946 m. vasario mėn. mūsų 12-os banditų būrys, vadovaujamas „MONTĖS", užpuolėm rinkimų apylinkę Bajorų kaime, Anykščių rajone, kur nušovėme MVD leitenantą DAUKŠĮ, paėmėm 18 šautuvų ir vieną automatą.

6. 1947 m. vasarą Kupiškio rajone, Alotų kaime, man sutikus, (tada aš jau buvau būrio vadas) banditai „CVIRKA" ir „BRUNO" užmušė 14-os metų rusų tautybės berniuką. Mes bijojome, kad jis nepraneštų MGB organams apie mūsų apsistojimo vietą, nes prašėsi paleidžiamas, sakė, kad jo dėdė gyvena Šimonyse.

7. 1948 m. gegužės mėn. mūsų 15-os banditų būrys, vadovaujamas „MONTĖS", Kupiškio raj., Daukų kaime apšaudėme kariškių automašiną. Iš vietinių gyventojų teko girdėti, kad žuvo trys žmonės.

8. 1948 m. birželio mėn. Kupiškio raj., Puzionių kaime sutikome dvi rusų tautybės moteris, kurios vaikščiojo po kaimą ir rinko rinkliavą. Man sutikus, banditai „JOKERIS", „ŽAIBAS", „PRANCŪZAS" ir „PAPARTIS" jas pakorė, kad neišduotų mūsų MGB organams, kadangi jos mus rado pas Puzionių kaimo gyventoją BARAŠKEVIČIENĘ.

9. 1950 m. balandžio mėn., man sutikus, banditai „POLITRUKAS" ir „ŠERMUKŠNIS" užmušė Kupiškio raj. Vilainių kaimo gyventoją RIMŠIENĘ ir jos dukrą. „POLITRUKAS" man sakė, kad, jo turimais duomenimis, dėka jų pranešimų daug žmonių išvežta į Sibirą.

10. Banditų būrio vado „MURZIANOSIO" paprašytas, aš su keturiais banditais nuėjau pas jį padėt jam įvykdyt eilinį teroro aktą prieš vietinius gyventojus, kuriuos jis įtarė turint ryšį su MGB organais. Šiuo kartu Anykščių raj. Grikiapelių kaime buvo nušauti KULBAUSKAS ir jo žmona, apylinkės tarybos pirmininkas, kurio pavardės nežinau,

PARŠONIENĖ, ZABARSKAS, RIMKUS ir jo žmona. Sušaudant šiuos žmones, aš stovėjau sargyboje, asmeniškai jų nešaudžiau.

11. 1950 m. gegužės mėn. Rokiškio raj. Taraldžių kaimo gyventojo KEMEKLIO sodyboje sutikome valstybinio draudimo darbuotoją BALTRŪNĄ, kurį banditas „POLITRUKAS" nužudė kaip sovietinės įstaigos darbuotoją, palaikęs jį išdaviku.

12. 1951 m. rugsėjo mėn. Šimonių miške, man sutikus, banditai „ADASKA" ir „RIMANTAS" Anykščių raj. Ertėjų kaime pakorė STEKULIENĘ, kuri mus užklupo miške statant bunkerį. Bijojome, kad ji neiššifruotų mūsų bunkerio išsidėstymo vietos, kadangi mes visi abejojome jos lojalumu banditams.

1952 m. lapkričio 17 d.

Iki 1950 m. ryšį su kitais būriais palaikėme tik per pačius banditus. Tai galiu paaiškinti tuo, kad aplinkiniai būriai buvo netoli vienas kito ir dažnai netikėtai susitikdavo. Tokių susitikimų metu paskirdavome laiką ir vietą kitiems susitikimams, todėl ryšininkai nebuvo reikalingi.

Nuo 1945 m. mano būrys neturėjo pastovios vietos, todėl visą laiką vaikščiojome po Rokiškio, Kupiškio, Anykščių rajonus.

Nuo 1946 m. sausio mėn. aš su banditais „ŽAIBU", „ĄŽUOLU", „BRUNO", „PRANCŪZU", „ŠERMUKŠNIU" ir NENIŠKAITE KOSTE gyvenome Kupiškio raj. Geiminių kaime pas GALVONĄ PRANĄ. Pas GALVONĄ buvo mūsų bunkeris, kur mes slėpėmės iki pavasario. Iš mūsų produktų jis mums ruošė maistą, informuodavo apie rusų kariuomenės pasirodymą. Su „juodo tako" pradžia mes palikome bunkerį ir išėjome į Šimonių mišką. Iki 1949 m. kelis kartus lankėmės GALVONO namuose. Gyvenant 1946 m. vasarą miške, mums nebuvo reikalinga pagalba iš šalies, ir rėmėjų neturėjome. Maisto produktus ir būtiną mums informaciją teikdavo gyventojai, kada išeidavom į kaimus, todėl asmenų, kurie mums padėdavo, konkrečiai išvardinti negaliu.

1947 m. kovo mėn. mūsų bunkerį užpuolė kareiviai, ir aš su banditu „ŠERMUKŠNIU" išėjau į Šimonių mišką. Tuo metu mes persiskyrėm į dvi grupes. Kadangi miškus „šukavo" kariuomenė, mudu su „ŠERMUKŠNIU" atėjom į Beregių kaimą ir apie dvi savaites slėpėmės pas JANULĮ (jo vardo nežinau), kuris mus aprūpindavo maisto produktais ir teikdavo žinias apie kariuomenės judėjimą ir stribų pasirodymus. Iki to laiko JANULIO aš nepažinojau. Kiti banditai, išbėgę iš bunkerio, prisijungė prie „SENIŪNO" būrio ir ten gyveno. Prasėdėję pas JANULĮ dvi savaites, mes vėl išėjome į Šimonių mišką ir jo daugiau nebelankėme. Šimonių miške prisijungėm prie „BRIEDŽIO" būrio, su kuriuo išbuvome dvi savaites, po to vėl išėjome. Atsiskyrę nuo „BRIEDŽIO" būrio, aš, „ŠERMUKŠNIS", „PAPARTIS" ir „ALKSNIS" gyvenome Kupiškio raj. Šimonių miške. Tuo metu dažnai lankėmės Žeimių kaime, kur užeidavom pas KEMUNDRĮ KOSTĄ. Jis mums teikdavo informaciją apie kariuomenę, stribus ir sovietinį partinį aktyvą. Be to, KEMUNDRIS dažnai mus vaišindavo degtine, mes jam už tą degtinę ir popirosus mokėdavom pinigus. Mes jam pavesdavom parduoti arklius, kuriuos paimdavom apiplėšimų metu, už tuos pinigus jis pirkdavo odas batams siūti. KEMUNDRIS iš mūsų gavo grūdų, iš kurių išvarė „samagono" ir pakvietė mus švęsti jo gimimo dienos. Pas jį tada pokyliavo apie 20 banditų. Mes dažnai lankydavomės jo ūkyje iki 1952 m. sausio 1 d.

Išeidami iš miško į kaimus, mes dažnai lankėmės pas Puzionių kaimo gyventoją GRIGĄ JONĄ. Aš pats jam daviau užduotį sudaryti Šimonių milicijos, stribų aktyvo sąrašus, kas turi ginklus. GRIGAS tai padaryti sutiko, bet kada pareikalavau atiduoti man tuos sąrašus, jis pasakė, kad sąrašus jis sudaręs, bet pamiršęs, kur padėjęs, todėl jis man jų ir nedavė. Be to, GRIGAS pasiuvo man dvi poras batų. Jį aplankę, mes visada gaudavome iš jo mus dominančių žinių. Jo ūkį lankėme iki 1951 m. rudens. Nuo 1947 m. vasaros mes iš miško išėjome ir pradėjome gyventi Kupiškio rajone, Geiminių kaime pas MEŠKAUSKĄ JONĄ. Savo ūkyje jis turėjo bunkerį, kuriame aš su banditais „PERKŪNU",

„BRIEDŽIU" ir „BERŽINIU" slėpiausi iki 1948 m. pavasario. MEŠKAUSKAS mus informuodavo apie reikalus rajone, gamino maistą, o kartais pristatydavo ir savo produktų. 1948 m. gegužės mėn. išėjome iš MEŠKAUSKO į Šimonių mišką, bet jo ūkyje lankėmės labai dažnai, iki pat mano sulaikymo, ir visada sulaukdavom iš jo būtinos pagalbos. Šiuo metu MEŠKAUSKAS tarnauja sovietų armijoje.

Be to, rėmėjų mes turėjome ir iš jaunimo. Iš jų galiu paminėti JANČĮ KOSTĄ, kuris gyvena Kupiškio rajone, Naujikų kaime, PRANCKŪNĄ PRANĄ iš to paties kaimo, KAVOLIŪNAITĘ BRONĘ ir jos seserį PAULINĄ, gyvenančias taip pat Kupiškio rajone, Miliūnų kaime, JURKŠTĄ POVILĄ, gyvenantį Ruzgų kaime, NAMIEJŪNĄ STASĮ (bandito „RIMANTO" brolis), gyvenantį Beregių kaime, JANČĮ VLADĄ, gyvenantį Druskių kaime, BALYTĘ EUGENIJĄ iš to paties kaimo, RAŠČIŲ ALBINĄ iš Ruzgų kaimo.

Aukščiau išvardintiems banditų rėmėjams aš buvau davęs konkrečias užduotis – rinkti mums informaciją, kas prieš mus veikia, pavedžiau rinkti pinigus ir maisto produktus. Tam tikslui aš išdavinėjau pažymas, kuriose nurodyta valstiečio pavardė, ką jis turi duoti kortelės pateikėjui. Pavesdavau užpirkti rašomojo popieriaus bei kopijavimo kalkės ir kitų mums būtinų reikmenų. Visus mano pavedimus nurodytieji rėmėjai vykdė, o kartais rodė ir savo iniciatyvą, rinko mus dominančią informaciją. PRANCKŪNAS, JANČYS VLADAS ir BALYTĖ padėjo mums iki pat mano sulaikymo dienos.

1949 m. vasario mėn. aš, „ŽAIBAS", „PAPARTIS", „BRIEDIS" ir „ALKSNIS" išėjome iš Šimonių miško ir žiemos metu slėpėmės Kupiškio rajone, Vadonių kaime pas SEMĖNĄ VYTAUTĄ, kuris turėjo bunkerį. Pas SEMĖNĄ išbuvome iki balandžio mėnesio ir, atėjus pavasariui, vėl perėjome į Šimonių mišką. Be to, SEMĖNAS aprūpindavo mus maisto produktais, taip pat informuodavo apie kariuomenės judėjimą. Jau ir išėję iš SEMĖNO namų kartais pas jį dar užeidavome, paskutinį kartą buvome 1950 m. rudenį.

1952 m. lapkričio 24 d.

Šimonių miške mes išgyvenome iki 1949 m. rudens. Per tą laiką aš su savo būriu dažnai išeidavau iš miško ir dažnai lankiausi Kupiškio raj. Alotų kaime pas BRESKŲ JONĄ, kuris mus visada „linksma dūšia" priimdavo. Aš jam užsakydavau siūti man ir mano būrio vyrams drabužius. BRESKŲ mes lankėme iki 1950 m. pavasario. Kitų užduočių aš jam nedaviau, o teikti mums informaciją iniciatyvos jis nerodė.

1949 m. vasarą su savo būriu aplankiau Kupiškio rajone, Daukų kaime KEMUNDRĮ NAPALĮ ir daviau jam užduotį iš gyventojų surinkti mums maisto produktų. KEMUNDRIS sutiko įvykdyti šį pavedimą ir pagal specialias mano jam įteiktas korteles surinko produktus mūsų būriui iš keleto ūkių. Be to, kada tik lankydavomės jo ūkyje, KEMUNDRIS mus visada informuodavo apie kariuomenės judėjimą, stribus ir apie sovietinių partinių organų atliekamą darbą kaime.

1952 m. birželio mėn. aš su banditu „RIMANTU" užėjau pas KEMUNDRĮ ir paprašiau jo nuvažiuoti į Anykščių rajono Kušlių kaimą pas VILYTĘ VERONIKĄ, kuri turėjo gauti laiškus iš ištremtųjų Sibiran, prašiau, kad jis sužinotų, ar yra laiškų. KEMUNDRIS nuvažiavo pas VILYTĘ, bet laiškų mums neparvežė, nes ji dar nebuvo jų gavusi. Paskutinį kartą KEMUNDRIO sodyboje lankėmės 1952 m. birželio mėn.

1949 m. lapkričio mėn. aš su banditais „ŠERMUKŠNIU", „RIMANTU", „POLITRUKU", „ASTRA" ir „DALIA" vėl išėjau iš Šimonių miško, ir mes ėmėme slapstytis bunkeryje Kupiškio rajone, Punkiškių kaime pas VILIMĄ PRANĄ, ten išbuvome iki 1950 m. kovo mėnesio, o pavasarėjant grįžome vėl į Šimonių mišką. Tuo metu, kai gyvenome bunkeryje pas VILIMĄ, jis ruošė mums maistą iš mūsų produktų, kuriuos mes jam parūpindavome apiplėšimų metu, plaudavo mūsų drabužius ir reguliariai informuodavo apie kareivių pasirodymą, stribus ir ginkluotą sovietinį partinį aktyvą, taip pat pirkdavo mums būtiniausius daiktus. Kitokių pavedimų nei aš, nei kiti banditai jam nedavėme.

Paskutinį kartą pas VILIMĄ mes buvome užėję 1950 m. rugpjūčio mėn, kai teko eiti arti jo sodybos.

Nuo to laiko gyvenvietėse mes nesislėpėm ir bunkerių kaimuose neturėjom, gyvenome visą laiką bunkeriuose Šimonių miške.

Gyvendami Šimonių miške, mes dažnai lankydavomės Žeimių kaime KEMUNDRIO KOSTO sodyboje. Be to, mes naudojomės Druskių kaimo gyventojo AUGULIO JUOZO pagalba, jis mums bunkeriui pjovė lentas, leido naudotis jo arkliu, taip pat teikė mums informaciją. Dabar AUGULIS sėdi kalėjime.

Iki mano sulaikymo dienos aš ir mano būrio vyrai naudojomės SKRUPSKIO JUOZO pagalba, jis gyveno Kupiškio rajone, Paižinio kaime. 1952 m. pavasarį ir vasarą į jo sodybą mes buvome užėję aštuonetą kartų. SKRUPSKIS, mano paprašytas, malė miltus, kepė mums duoną, taip pat pirko mums papirosus, muilą ir kitus daiktus. Kitų įpareigojimų aš jam nedaviau. Paskutinį kartą mes su banditu „ADASKA" pas SKRUPSKĮ buvom užėję 1952 m. spalio mėn.

Tam pačiam kaime mes lankėmės pas SKRUPSKĮ STASĮ, kurį taip pat prašėme padėti mums, dėl šito buvome užėję pas jį 5–6 kartus. Jis pirko mums papirosus už mano duotus pinigus ir teikė mums mus dominančią informaciją apie kariuomenę ir sovietinį partinį aktyvą. Ką nors daugiau atlikti man ir mano būriui aš jo neprašiau, ir jis neatliko. Paskutinį kartą aš su banditu „ADASKA" pas SKRUPSKĮ STASĮ buvau 1952 m. spalio mėn.

Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos
Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo

ĮSAKAS

Dėl V. ČEPUKONIO atleidimo nuo bausmės už praeityje padarytus nusikaltimus

Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas nutaria:

Patenkinti Valstybės saugumo komiteto prie Lietuvos TSR Ministrų Tarybos prašymą ČEPUKONIUI VACLOVUI, Jono, suteikti malonę ir atleisti jį nuo bausmės už praeityje padarytus nusikaltimus.

Lietuvos TSR Aukščiausiosios
Tarybos Prezidiumo Pirmininkas J. PALECKIS

Lietuvos TSR Aukščiausiosios
Tarybos Prezidiumo Sekretorius S. NAUJALIS

Vilnius, 1960 m. lapkričio 2 d.

Su įsaku susipažinau:
1960 m. gruodžio 3 d. (parašas) (ČEPUKONIS)

Pasakoja STASYS INDRAŠIUS

Užrašyta 1990 07 18

Daug metų praėjo nuo tų lemtingų įvykių. Atmintis neišsaugojo visko, kas patirta, išgyventa. Datos, įvykiai, faktai susipynė į margą kamuolį, kurio pradžią ir pabaigą sunku surasti.

Išdilo iš atminties partizaniškos buities smulkmenos, sutiktų žmonių veidai, vardai, pavardės, bet jų kilnus siekis matyti savo Tėvynę laisvą ir laimingą vienijo visus bendrai kovai – vyrus ir moteris, vaikus ir paauglius, net negalvojusius apie save, savo šeimas, dažnai rizikavusius pačių brangiausių žmonių gyvybėmis, šventai vykdžiusius užduotis, slėpusius, maitinusius, padėjusius ne tiktai duonos kąsniu, bet ir dar daug kuo, kas sunkiai besuprantama dabar po daugelio metų.

Šie atsiminimai – tarsi praeities įvykių mozaika. Tai vieno žmogaus, buvusio partizanų ryšininko, atsiminimai ir asmeniniai pergyvenimai, konkretūs pastebėjimai ir atskirų faktų pateikimas bei vertinimas. Čia nėra kvapą gniaužiančių susidūrimų su priešu aprašymų, partizanų asmeninio gyvenimo įdomybių ir dar daug ko. Tačiau tikiuosi, kad man brangių, artimų žmonių veikla nebus užmiršta, kad atsiminimai apie rezistencijos dalyvius iš Kupiškio rajono įsilies į bendrą atsiminimų srautą ir papildys kitų ryšininkų, partizanų atsiminimus.

Gimiau 1927 m. gegužės 4 d. Drobčiūnų kaime. Buvau vienintelis vaikas. Mano tėvukas Pranas Indrašius, gimęs 1900 m. Traidžiūnų kaime, Užpalių valsčiuje, Utenos apskrityje, buvo mažažemis, šeimoje augo trys broliai ir dvi seserys, tėvukas – buvęs savanoris, jam teko kariauti ar su lenkais, ar su bolševikais, neprisimenu. Grįžęs iš kariuomenės, buvo apdovanotas dviem medaliais. Už ką buvo gauti tie medaliai, aš gerai nežinau. Dar turiu nedidelę nuotrauką, kurioje tėvukas su tais medaliais. Savanoriams buvo duodama žemės. Ir mano tėvukas 1927 m. gavo apie 20 ha iš Drobčiūnų dvaro pono Stepono Machvico. Kiek aš prisimenu, prie Smetonos buvo šaulys. Prieš antrą kartą užeinant bolševikams, žmonės vieni kitus gąsdino: kurie buvo savanoriais ar kariavo su bolševikais, buvo šauliais, visus išveš ar vietoj iššudys. Artėjant frontui, tėvukas pasitraukė iš namų, nors buvo tokių metų, kad į kariuomenę jau būtų nebeėmę, iš baimės pasitraukė į kitą rajoną. 1965 m. mirė. Kai užėjo bolševikai, klausinėjo, kur tėvas. Mano motina teisindavosi, kad vyras „pametė", o gal jį išvežė į Vokietiją darbams. Kai likau su motina, buvau labai jaunas, dar nekoks darbininkas. Prašydavome kaimynų, samdydavome sunkesniems darbams. Iš pradžių laikėme vieną karvę, trejetą bekonų, vieną arklį.

Motina Pranė Urbanavičiūtė-Indrašienė gimė 1902 m. Linskio kaime, Užpalių valsčiuje, Utenos apskrityje. Ištekėjo 1927 m. Buvo

keturi broliai ir penkios seserys. Žemės turėjo 24 ha. Vladas Smetonos laikais išvažiavo Argentinon, po kelių metų ten išsikvietė seserį Liudą. Jonas, Stasė mirė. Mano motina mirė 1967 m. spalio 2 dieną. Jos sesuo Magdė irgi mirė. 1992 m. rugsėjo 18 d. mirė brolis Napalys. Brolis Balys mirė 1994 m. sausio 15 dieną. Šiuo metu gyva sesuo Ona ir brolis Vladas (Argentinoje).

Tėvelio ir motinos artimieji nė vienas nebuvo pasižymėjęs išskirtiniais nuopelnais. Nebuvo nei partizanų, nei ištremtų į Sibirą. Tik mano motina buvo didelė patriotė, kaip galėdama padėjo partizanams, kovojo su bolševikais ne su ginklu rankose, bet visokeriopai remdama ir globodama partizanus.

1944 m., artėjant frontui, visuos kraštuos matėsi gaisrai ir girdėjosi pabūklų trenksmai. Iš bažnytkaimio atvažiavo dėdė, dėdienė su vaikais, didžiajam buvo gal 3–4 metukai, o mažajam – apie metukus. Man tada buvo apie šešiolika, o dėdei apie 35 metus.

Jau tą rudenį pradėjo vyrus šaukti į kariuomenę. Dėdė sugalvojo neiti. Reikia įrengti kokią slėptuvę. Virtuvėje išplėšė dvi lentas grindyse ir iškasė duobę po grindimis, kad tilptų žmogus. Nors man tą rudenį dar nereikėjo eit į kariuomenę pagal amžių, bet aš buvau lieknas ir aukštas.

Žmonės vis pranešdavo visokių naujienų apie ėmimą į kariuomenę prievarta. Pasakojo, kad iš vienos sodybos išsivarė jaunuolius surišę rankas ir varėsi iki pamiškės, ten juos smarkiai mušė ir nušovė. Šauta buvo į galvą, veidai subjauroti. Nušauti 1944 m. gruodžio 22 dieną: Juozas Petrauskas, gimęs 1923 m., Benonas Buitvydas, gimęs 1923 m., ir Bronius Petrauskas, gimęs 1926 m.

Tuo metu gyvenau sodyboje su mama. Tą 1944 m. vasarą uždėrėjo javai. Javus nupjauti man padėjo kaimynas su žmona. Iš manęs buvo menkas javų pjovėjas – paauglys. 1944 m. spalio 29 dieną atėjo į to kaimyno namus skrebai ir kareiviai, sumušė ir nušovė vyrą. Buvo labai baisu, kada visai nekaltas žmogus žuvo.

Labai gailėjome, kad netekome tokio gero žmogaus – kaimyno Apolinaro Vilučio. Po to ir aš pradėjau slapstytis. Namuose slėpiausi kartu su savo dėde. Tačiau vieną kartą mane netikėtai užklupo, nespėjau pasislėpti, tai su dėdės vaikais susėdę ant grindų ėmėme žaisti. Kai trobon įėjo kareiviai, tai priėjo prie manęs ir liepė atsistoti, su ranka perbraukė per smakrą – tikrino, ar neauga barzda. Šitaip nustatė, kad esu jaunutis. Dėdė suspėjo pasislėpti, palindo po grindimis į slėptuvę.

Sutikome 1945-uosius. Po Naujųjų metų atnešė man šaukimą į karinį komisariatą, į komisiją. Ten išrašė prirašymo kortelę ir paleido namo. Gavau antrą šaukimą. Pavasariop turėjau pasitikrinti sveikatą ir išvažiuoti į apmokymus. Daug jaunų vyrų surinko Rokiškio dvaran. Mokino daugiau kaip mėnesį, ruošė į frontą, į Latviją. 1945 m. gegužės pradžioje mus visus pasišaukė politrukas ir pranešė, kad karas baigėsi. Mums labai pasisekė, paleido į namus. Tai buvo didžiausias džiaugsmas.

Į Rokiškio dvarą apmokymams surinko vyrus, daugiausia gimusius 1927 m. Tarp jų buvo tokių, kurie suklastojo metus, pasijaunino. Per apmokymus nemažai vyrų naktį pabėgdavo. Jie pasiimdavo ginklus ir išeidavo į mišką. Mus mokino seržantas ir viršila. Jie buvo Lietuvos gyventojai, o leitenantai buvo rusai. Visas komandas duodavo dviem kalbom: pradžioje lietuviškai, o paskui rusiškai. Du kartu per savaitę vesdavo į Rokiškio mokyklą, kai po pietų mokinių jau nebebūdavo. Mokino pažinti rusiškas raides. Išmokome rusiškai pavardę pasirašyti.

Gavę šaukimus į apmokymus, maistu turėjome apsirūpinti patys, liepė įsidėt bulvių, žirnių.

Dažnai naktimis pakeldavo, surikiuodavo ir varydavo į Rokiškio geležinkelio stotį iškraut vagonų. Jaunam žmogui tai buvo nelengvas darbas. Kankino alkis. Vogdavom grūdus, nešdavom gyventojams, kad jie mus pavalgydintų. Dažniausiai kraudavome

avižas. Vagonuose grūdai buvo palaidi, tai tekdavo juos semti į maišus ir nešti sandėlin.

Prisimenu, Velykų rytą mus pakėlė, surikiavo, liepė nusirengt iki pusės ir išvarė į miestą. Apėjom miesto centre ratu, dainuodami „Augo girioj ąžuolėlis", ir grįžom į Rokiškio dvarą. Mieste bobutės tik šluostėsi ašaras, žiūrėdamos į mus.

Kiekvieną rytą prausdavomės prie šulinio. Karo metu dvare buvo ligoninės. Matėme pusiau užkastus į žemę vokiečių kareivių lavonus, šunų apgraužtomis kojomis. Lavonai buvo menkai apipilti žemėmis.

Mus treniruodavo netoli dvaro esančiame miškelyje. Vieną rytą ten pamatėme apkasuose priverstų lavonų krūvas. Į miškelį atvažiuota arkliais ir lavonai išmesti. Kitą rytą pamatėme vyro lavoną miške po žabais, kojos išlindę. Naktį lavonus atveždavo iš Rokiškio kalėjimo. Pavasarį žemė dar buvo įšalusi, tai lavonų ir neužkasdavo.

Kiekvieną rytą Rokiškio dvaro kieme vejodavo skrebus. Po jų treniruodavo mus. Iš apylinkių buvo surinkta apie 300 jaunų vyrų. Mus supažindino su ginklais, jų konstrukcija ir veikimu. Buvo surinkta visokių ginklų – ir rusiškų, ir užsienietiškų. Juos visus išardę turėjome vėl surinkti. Vakare ginklus tekdavo nunešti miestan ir atiduoti į sandėlį.

Dvare gyveno rusų karininkai, mes matydavome, kad jie mėgsta išgerti.

Naujokus iš eilės varydavo grindų plauti, bulvių skusti, atlikti kitus darbus virtuvėje. Maistas buvo labai prastas, visą laiką sriuba – bulvės su žirniais. To maisto mums nepakakdavo. Iš namų turėjome savo maišeliuose lašinių, tai pasislėpę užkrimsdavom. Gamintis valgį drausdavo, tekdavo labai saugotis. Iš namų taip pat turėjome įsidėję šaukštus, dubenėlį.

Miegojome ant narų dideliame kambaryje. Jame stovėjo pečiukas. Tai vienas naujokas turėjo tą pečiuką kūrenti, nes orai buvo

vėsoki. O mūsų sušlapę batai per naktį nespėdavo išdžiūti, tas visus labai vargino.

Sugrįžęs iš apmokymų į namus, dėdės jau neberadau. Jis grįžo į savo namus, pasirūpino dokumentus, kad yra ligotas, tuo apsidrausdamas nuo šaukimo į kariuomenę.

Namuose radau besislapstančius kaimynus Vladą Pakalnį iš Padvarių ir Joną Vanagą iš Narbučių kaimo. Mūsų namuose, virtuvėje, po grindimis buvo dėdės iškasta slėptuvė, bet Vladas su Jonu ja nesinaudojo, dėl ko – nežinau. Jie pasidarė laikiną slėptuvę mūsų klojime. Ten aukštai buvo sudėtos kartys, ant kurių buvo sukrauti kūliai šiaudų stogams dengti, ten jie abu ir slėpėsi. Kai užlipa viršun, kopėčias užsitraukia ir ant tų kūlių guli arba sėdi. O naktį pareidavo į savo namus pas šeimas maisto parsinešti. Abu buvo vedę.

Gal antrą slapstymosi savaitę vyrai nutarė, kad reikia saugesnės vietos. Vieną gražų vakarą paprašė mane pakinkyti arklį, kad būtų kuo išvežti iškastas žemes. Jie kasė duobę netoli klojimo, dirbamoj žemėj. Paskui iškasė tunelį iki klojimo. Iš klojimo pamatų išėmė vieną akmenį, taip atsirado anga, pro kurią galima buvo įlįsti ir vėl akmenį ton pačion vieton įdėti. Kai vyrai ruošė slėptuvę, aš buvau sargyboje. Mums bebaigiant darbą, pastebėjau, kad kažkas ateina. Ir jau nebetoli. Vladui su Jonu daviau ženklą, kad artėja pavojus, bet jie nebesuspėjo pasislėpt. Pamačiau, kad ateina du ginkluoti vyrai. Jie priėjo ir, aišku, suprato, ką čia darome. Vienas iš atėjusiųjų man buvo pažįstamas – Stasys Gimbutis-*Tarzanas*. Jis patarė, kad mes slėptuvę darytume giliau, nes greitai išaiškins, ir kvietė mus eit su jais į mišką, ten būsią saugiau. Užsirūkė, pabuvo gal pusvalandį, palinkėjo sėkmės ir nuėjo savais keliais. Tunelio viršų apvelėnavome, viską sutvarkėme taip, kad neliktų žymės, jog judinta žemė. Jau buvo praaušę, kai baigėme darbą. Atsinešęs miežių, lauką apsėjau ir apdrapakavau. Vladas su Jonu nuėjo pailsėti. Užbaigęs darbą, arklį nukinkiau ir nuėjau

miegoti. Slėptuvė buvo padaryta ariamame lauke, ir tik laikinai. Kai būdavo pavojus, vyrai lįsdavo po žemėmis, o šiaip laiką leisdavo klojime. Slėptuvę prie klojimo kasėme 1945 m. pavasarį, kada aš grįžau iš apmokymų.

Vladas ir Jonas mums ūkyje talkindavo. Vežant iš tvarto mėšlą, aš stovėjau sargyboje, o jie dirbo tvarte.

Vasaros pabaigoje, miežius nupjovęs, tą duobę užgrioviau, nes nesitikėjau, kad jinai dar bus reikalinga, juk Vladas, Jonas ir aš tą vasarą registravomės, gyvenome legaliai, nebesislapstėme. Tada viskas baigėsi laimingai.

Vieną 1945 m. rudens naktį atėjo Nakutis, Stasys Gimbutis, tas pats, kuris su draugu užtiko mus bekasančius slėptuvę prie klojimo. Stasys prašė mano motiną, kad toji priimtų jį per žiemą į savo namus. Prašėsi vienas, o atėjo dar keturi. Jie visi labai motiną prašė priimti. Ir motina sutiko, nors suprato, kaip rizikuoja. Taigi mūsų šeima pagausėjo, prisidėjo penki jauni vyrai: Stasys Gimbutis-*Tarzanas*, Stasys Gimbutis-*Rūkas*, Vladas Karosas-*Vilkas*, Jonas Pajarskas-*Rugelis* ir Albertas Nakutis-*Viesulas*.

Pirmą žiemą, kai gyveno klojime, ten labai mažai buvo vietos penkiems. Kai aš nueidavau šeštas pas juos į svečius, tai atsisėsti reikėdavo labai tvarkingai. Nunešdavau naujų laikraščių, daugiausia dienraštį „Tiesa", gaudavau gerų knygų pas žmones. Jie skaitydavo knygas, retkarčiais žaisdavo šachmatais. „Tumo Vaižganto" rinktinės būrio vadas Albertas Nakutis-*Viesulas* rakinėdavo kažką...

Albertas papasakojo, kad, priartėjus frontui, vieni vyrai išėjo į mišką, kiti savo namuose pasidarė slėptuves. Jie iki šiol slėpėsi ežere. Netoli buvo užpelkėjęs ežeras, užaugęs nendrėmis ir krūmais. Iš to ežero išteka upė Jara. Čia visos apylinkės vyrai suvarė valtis ir ežere ant valčių įsirengė stovyklą – palapines. Ten gyveno, valgyti gaminosi ant primusų. Ne tik jie penki taip slapstėsi. Ežere gyveno daug vyrų. Priėjimas prie ežero buvo sunkus –

liūnai, ne visur galima buvo persigauti, tik vietiniai žinojo saugias vietas.

Atšalus orams, artėjant žiemai, gyvenimas ežere pasidarė nebeįmanomas, teko ieškotis prieglobsčio pas žmones. Nedaug buvo patikimų žmonių, kurie ryžtųsi priimti į savo namus svetimus. Miške slapstytis nebuvo lengva, be artimų paramos, pagalbos neišsiversi.

Tuo laiku mūsų giminėje nebuvo nė vieno vyro, kuriam reikėjo slėptis arba eiti į mišką. Nežinau, kodėl mano motina ryžosi tokiam žingsniui, ką jinai tuo metu galvojo, kad į tokį pavojų pati stojo ir mano gyvybe rizikavo. Ji gerai žinojo, kad už slepiamus vyrus tektų skaudžiai sumokėti. Gyvybė žmogui yra brangiausia, bet laisvė jokiais pinigais nenuperkama. Tada aš jaunas buvau, ne viską supratau, nebijojau pavojų. Mama žinojo, kad už tai būtume atsidūrę kalėjime arba Sibire.

1944 m. prie mūsų kaimo artėjant frontui, klojime slėpėme grūdus, drabužius ir vertingesnius daiktus. Iškasėme duobę apie 2,5x1,5 m dydžio, gerai užmaskavome. Kai rusai vokiečius nuvijo tolyn, tai kaime pasiliko nemažai rusų kariuomenės. Dalis jų apsistojo mūsų kieme. Klojime buvo įvesti du telefonai, gal tai buvo jų štabas. Klojimo vidus sutvarkytas, pertvarstytas brezentinėmis palapinėmis, padaryti kambariai. Ten gyveno karininkai blizgančiais antpečiais. Kokie jų buvo kariniai laipsniai, aš tada nesupratau.

Mūsų klojime jie prabuvo apie savaitę ir išsikraustė toliau. Sode ganėsi arkliai. Dalis kareivių nakvodavo lauke. Atsimenu, vieną dieną, apie pietus, užskrido lėktuvas. Vieni rusai šaukė, kad tai savas lėktuvas, o kiti, kad vokiečių. Išgirdau riksmą – gult! Aš parpuoliau ant žemės už gyvenamo namo. Iš lėktuvo metė bombą, kuri nukrito už tvarto, už kokių 150 metrų. Bombos išmušta duobė buvo tokia didelė, kad į ją galėjai įvažiuoti su dideliu vežimu šieno ir nesimatytų. Išbyrėjo trobos langai, kai kurie

net su rėmais, nuvirto dalis kamino, visa laimė, kad neužsidegė troba.

Kai rusai išsikraustė, nuėjome į klojimą. Mūsų slėptuvės rusai nerado. Tik klojimo stogas ir skliautai buvo sukapoti skeveldrų. Dar ir dabar stovi tas klojimas su karo pėdsakais.

Frontas nutolo. Iš mūsų namų matėsi stulpai dūmų, girdėjosi triukšmas. Su mama nutarėme, kad reikia duobę atkasti, išsiimti daiktus, nes gali pradėt pelyt. Grūdus, drabužius, maistą išsiėmėme, o duobę užgriovėme ir užlyginome. Rudenį į tą vietą sukrovėme šiaudus.

1945 m. pabaigoje, kai mama priėmė penkis vyrus, visą prėslą perkrovėme, duobę atkasėme, uždėjome lubas, padarėme angą. Ji buvo prie pat pamato. Tada vėl visus šiaudus sukrovėme atgal. Dirbome visą naktį, iki sutvarkėme. Netoli angos sienoje atkėlėme tris lentas apačioje, o viršuje jos liko prikaltos. Reikalui esant, tas lentas galima atkelt ir išeit laukan. Padarėme palei visą prėslą prie žemės urvą, kuriuo galima patekt į klojimo vidurį, netoli durų į lauką. Kai paskutinis vyras įlenda į urvą, iš vidaus užmaskuoja šiaudų glėbiu. Su grėbliu nugrėbsčius prėslą, ir pats sunkiai surasdavau įėjimą į tunelį.

Laukan pro klojimo sieną išeiti ne visada buvo galima, pavyzdžiui, pasnigus – lieka pėdsakai. Tada sunkiau nuslėpti, kad klojime gyvena žmonės. Vienas klojimo kampas stovėjo tuščias. Ten atvedžiau arklį ir laikiau, kad kaimynai neįtartų, jog per dažnai vaikštau į klojimą. O aš partizanams nešu maistą kibire, lyg eičiau arklio girdyti. Be to, jei kartais užeitų kariuomenė ar skrebai, tai ne tiek akreiptų dėmesį.

Nešdamas maistą partizanams, kieme paleisdavau šunį. Apeidavau visus kiemo kampus, apžiūrėdavau, nes aplinkui augo medžiai ir mažos eglaitės. Nežinojai tada, kas gali pasislėpti ir stebėti sodybą iš krūmų. Lengviau būdavo žiemą – su slidėmis

apvažiuoju aplinkui sodybą, apsidairau ir tada nešu pusryčius arba vakarienę. Taip vyrams ir talkinau.

Atėjo Kūčios. Visi susirinkome į vidų ir pavalgėme šventą vakarienę. Arčiau gyvenantys vyrai išėjo į namus, kitiems namiškiai maisto atnešė pas mus. Kūčioms vyrai slėptuvėje eglės šakelę pasidėjo ir žvakučių turėjo.

Atėjo Naujieji metai. Juos sutikome kartu. Spėliojome, gal kitus Naujuosius metus švęsime jau laisvai ir viešai. Su baime sulaukėme Vasario šešioliktosios. Suėję sugiedojome „Lietuva, Tėvyne mūsų" ir pasimeldėme, kad Dievas greičiau suteiktų laisvę Lietuvai, kurios taip laukėme. Diena po dienos, savaitė po savaitės kalbėdavome, kad gal kiti metai bus šviesesni.

Pas mus besislapstantys vyrai turėjo savų, artimų žmonių, kurie juos remdavo maistu. Tai bulvių, tai miltų, tai duonos atveždavo. Jie ir patys važiuodavo į pienines sviesto, sūrių. Kai gaudavo didesnį kiekį, tai dalį perduodavo savo likimo draugams. Imdavo tiek, kiek galės sunaudoti. Nusavintus produktus palikdavo pas patikimus žmones. Kai kada pranešdavo, kad sviestas paliktas ten ir ten, reikia į nurodytą vietą nuvažiuot ir parsivežti. Motina pergyvendavo, kad mūsų vyrų nesusektų, kad nesužeistų. Kai po naktinių maistavimų vyrai visi grįžta atgal, lengviau atsikvėpdavome. Jiems sugrįžus, aš turėdavau arkliu nuvažiuoti į nurodytą vietą, sugrįžti atgal prie namų ir dar kartą apsukti, kad suklaidinčiau galimus sekėjus. Kartais tekdavo arklį nuvaryti į nurodytą vietą ir palikti.

Būdavo labai baisu, kai mūsų vyrai grįždavo su maistu, kad jie nesusidurtų su kariuomene, kad jų nesusektų. Mes gyvenome vienkiemyje, kaimynai buvo lojalūs, išduoti negalėjo. Aišku, kad kaimynai jautė, jog mūsų sodyboje slapstosi vyrai.

Klojime iškasta duobė penkiems vyrams buvo per maža. Ir ventiliacija bloga. Oras buvo tvankus, tamsu, tekdavo šviestis žibaline lempa, kuri orą dar pablogindavo. Vyrai rūkydavo, dėl to

jiems slapstytis buvo dar sunkiau. Po kiek laiko jie gavo akumuliatorių. Tada gyvenimo sąlygos pagerėjo: ir šviesa geresnė, ir oras tyresnis. Akumuliatorius išsekdavo per dvi savaites. Krauti jį tekdavo vežti pas kaimyną, *Rugelio* brolį. Kaimynas turėjo vėjo dinamą, bet kartais to vėjo nebūdavo, tada vėl tekdavo pasišviesti žibaline lempa.

Vyrai planavo mūsų klojime praleisti ir antrą žiemą. Sutarėme, kad teks įsirengti savo dinamą. Taip bus patogiau ir mažiau rūpesčių. Atėjo pavasaris. Sakom, reikia važiuoti į mišką parsivežti ilgą medį vėjo dinamai.

Vasarą, sutartu laiku, nuvažiavau į nurodytą vietą. Miške radau medį jau nupjautą. Vyrai padėjo užkelti ant ratų ir iš miško išvažiuoti. Medį parsivežiau dienos metu. Nuskutau žievę ir paruošiau statymui – duobę iškasiau. (Pavasariop mūsų vyrai pasitraukė į mišką.) Vieną naktį jie atėjo, ir stulpą pastatėme. Nežinau, ar kaimynai suprato, kam reikalingas tas stulpas, tada elektros dar nebuvo.

Ruošėmės ateinančiai žiemai. Aš domėjausi elektra, įvairia technika, mokėjau įrengti vėjo agregatus. Netrukus agregatas buvo įrengtas ir išbandytas, veikė gerai. Vasaros laike elektra nebuvo reikalinga, nes vyrai gyveno miške. Tik tada sugrįždavo, kai mišką „šukuodavo" kariuomenė ar užeidavo liūtys. Lengviau būdavo ir mums su mama, nes vasarą kaimuose rečiau kratydavo, manydami, kad vyrai gali slėptis tik miške.

Atėjo ruduo. Buvo bulviakasis. Kai kartą paryčiais sugrįžau iš šokių, pastebėjau, kad iš stulpo pavogta dinama. Nuėjau pas vyrus, kurie buvo pas mus, ir pasakiau. Vyrai pajuokavo – nematę, kas vogė, būtų buvęs geras taikinys...

Teko vėl ieškoti agregato. Gavau dinamą, įkėliau į stulpą, sutvarkiau kaip anksčiau buvo. Tačiau jau dabar prie stulpo nebelaikiau kopėčių, kurios ir pasitarnavo vagiui.

1946 m. pavasarį vyrai pasitraukė į mišką, įsirengė vasaros stovyklą. Stovyklos vietą žinojo besislepiančių giminės ir artimieji: broliai, seserys, žmonos ir tokia Bronė. Šita Bronė gyveno kita pavarde, slapstėsi.

Vyrai prašydavo, jei sužinočiau vertingų naujienų, jiems pranešti. Gera proga aplankyti vyrus miške būdavo tada, kai grįždavau iš šokių. Paryčiais iškrisdavo rasa, o miške buvo daug lazdyno krūmų, lapuočių medžių, todėl tekdavo nusiauti batus, pasiraitoti kelnes. Artėdamas prie stovyklos, uždainuoju, kad mano atėjimas nebūtų netikėtas, kad vyrų neišgąsdinčiau.

Šį pavasarį pirmą kartą nuėjęs į stovyklą, radau daug vyrų. Buvo sekmadienis. Radau ir svečių: *Jokerį*, *Bebą*. Kitų slapyvardžių nebepamenu. Tarpusavyje labai įdomiai kalbėjosi, pasakojo įvairius nutikimus. Vienas papasakojo, kad susidūrė su skrebais ir penkis nušovė, o pats pabėgo.

Buvo ten ir partizanas Bronius, gimęs 1925 m. Iš pradžių jo slapyvardis buvo *Lapinas*, vėliau keitėsi. Mes jį vadindavome *Valstiečiu*. 1944 m. pasitraukė į mišką, o 1947 m. pavasarį registravosi ir gyveno legaliai.

Apie 1945 m. Bronius ėjo netoli Mikėnų kaimo. Jį pamatė skrebai ar kareiviai ir pradėjo vytis raiti. Bronius ėjo ginkluotas, šaudė į raitelius, kurie, jam šaudant, nušokdavo nuo arklių ir guldavo atsišaudydami. Basas Bronius tada nubėgo apie 15 kilometrų, perbrido per Vainaikių ežerą netoli Duokiškio (dabar Rokiškio raj.). Jau buvo pašalę. Taip nuo persekiotojų nutolo ir pasislėpė. Po šitokio išsimaudymo šaltame vandenyje nesusirgo, slapstėsi. Apie tą įvykį papasakojo Broniaus Gudelio brolis. Po registravimosi Bronius gyveno namuose. Skrebai jį kvietė ateiti sauguman, tačiau jis nenuėjo. Vieną kartą buvo areštavę, bet neilgai palaikę paleido.

Kartą į Broniaus Gudelio namus atėjo leitenantas su skrebu. Leitenantas nežinia ko nuėjo už klėties. Tuo metu Bronius buvo

klėtyje. Skrebas pravėrė klėtelės duris, Bronius stvėrė už skrebo šautuvo ir jį sutrupino. Išgirdęs triukšmą, leitenantas įbėgo į klėtį, atkišo šautuvą ir ėmė grasinti, kad nušaus. Bronius nesutriko, griebė glėbin skrebą, norėdamas apsisaugoti nuo šūvio. Leitenantas atkišo šautuvą, o Bronius griebė automatą ir jį sutrupino. Sulaužęs abiejų nekviestų svečių ginklus, pabėgo iš klėties. Tai buvo 1947 m. pavasarį Mikėnų kaime (Utenos rajonas, Užpalių valsčius). Po to įvykio jis slapstėsi.

Tada aš rinkau partizanų eilėraščius, dainas. Iš partizanų gaudavau naujos medžiagos, nes jie žinojo mano pomėgį. Nemažai poezijos gaudavau iš *Jokerio*. Greitai prabėgdavo laikas partizanų vasaros stovykloje.

Vieną kartą, man pas juos besisvečiuojant, besikalbant, partizanai nepastebėjo, kaip kažkokia moteris priartėjo prie stovyklos. Aš nusigandau, kad manęs nepažintų, kniūbsčias kritau ant žemės, rankomis užsidengiau veidą. Vyrai tą moterį pasitiko ir nuvedė toliau. Iš jos sužinojo, kad ji skrebo sesuo. Kiek pabuvęs, iš stovyklos pasišalinau. Moterį išlaikė iki vakaro, o kai sutemo, ją paleido. Iš vasaros stovyklos partizanai pasitraukė ir prabuvo pas mus namuose. Rytojaus dieną, kai stovyklą užtiko ta moteris, skrebai ir kareiviai jau „šukavo" mišką.

Nuėjęs miškan, rasdavau vyrus bedirbančius. Vieni pina krepšius, kiti skuta vyteles ar šiaip ką knebinėja. Pindami krepšius, lenktyniaudavo, kuris gražesnį krepšį padarys. Darydavo uždarus maistui susidėti, grybams, uogoms. Teko matyti tankioje eglėje pakabintą krepšį su jame sudėtu maistu. Krepšius dovanodavo saviesiems arba geriems draugams, rėmėjams. Kiti droždavo grėbliams dantis. Ir man buvo pridrožę visą krepšį dantų, būtų užtekę visam gyvenimui. Kai nusibosta dirbti, tai sėda šachmatais lošti, kortuoti, klausytis radijo.

Mūsų krašte vasarą būna atlaidai. Aš eidavau į „kermošių", o po pietų, pasibaigus bažnytinei šventei, fotografuodavau, mat

turėjau fotoaparatą. Vieną sekmadienį nufotografuoju, o kitą sekmadienį atnešu nuotraukas. Taip atsirasdavo naujų pažinčių. Būdavo, ir į kitus miestelius pakviečia, nuvažiuodavau net į tolimesnius kaimus.

Rudeniop buvo atlaidai Adomynėje (prie Šimonių girios). Ten buvau užkviestas kaip fotografas. Po atlaidų pakvietė į šokius. Šokiuose susipažinau su viena mergina ir po šokių palydėjau ją į namus. Kitas jaunuolis lydėjo jos seserį. Kol parėjome, jau buvo šviesu. Jos padengė stalą, atnešė butelį „samagono", ir mes sėdome už stalo keturiese. Maždaug po pusvalandžio į duris pradėjo belstis miškiniai. Jie buvo dviese. Tuoj mus pradėjo klausinėti: kokie mes esame, ar ne komjaunuoliai, ar ne skrebai, ar ne skrebų broliai. Tardė gana griežtai. Betardant pastebėjo, kad prie namo artinasi kareiviai. Merginos greit nuo sienos nutraukė kilimėlį ir atidarė dureles. Miškiniai sulindo į kiaurymę sienoje, uždarė dureles, užkabino kilimėlį – kaip nebūta. Kilimėlis kabojo prie lovos. Aš griebiau vieną seserį, ir gulime abu susikabinę. Kita pora prie stalo geria „samagoną". Tuoj kambarin įėjo kareiviai ir skrebai ir pradėjo klausinėt, ar nėra svetimų. Šeimininkė pasakė, kad svetimi štai šie jaunuoliai. Iš mūsų paprašė dokumentų. Aš turėjau pažymėjimą, kurį man išdavė paleisdami iš apmokymų. Kitas jaunuolis parodė gimimo liudijimą. Tačiau kareiviai nuo mūsų neatstojo, klausinėjo, kur dar du, čia ne visi. Žolėje likusios brydės. Mes gynėmės, kad daugiau nieko nematėm, gal iš šokių kokia porelė ėjusi, bet pas mus neužsukusi. Kareiviai patikrino palovius, užlipo ant aukšto. Išeidami pasiėmė nuo stalo pusę butelio „samagono" ir pasuko link tvarto, kur irgi kratė, ieškojo, bet nieko neaptiko. Mes sekėme, į kurią pusę nuėjo, apžiūrėjome kiemą, ar nėra kur paliktų seklių. Kai įsitikinome, kad pavojus nebegresia, iš slėptuvės išleidome partizanus. Dabar jautėmės jau kaip broliai – pasivaišinome, padainavome. Turėjau atsinešęs fotoaparatą, merginos norėjo, kad visus nufotografuočiau, bet aš nebetu-

rėjau filmo. Po pietų atsisveikinome, palinkėjome vieni kitiems sėkmės ir išsiskirstėme. Po poros savaičių padariau nuotraukas, nuvežiau į tą miestelį, kur susitikau su ta mergina. Jai perdaviau nuotraukas, o ji mane kvietė į svečius su fotoaparatu. Antros sesers palydovo daugiau nesutikau. Vėliau retkarčiais matydavau vis tą merginą. Supratau, kad pas šitas merginas lankosi miškiniai, gal vienas iš jų buvo jų brolis, jei namuose įrengta slėptuvė.

Susitikęs savuosius vyrus, papasakojau savo nuotykius su kareiviais ir merginomis. Mūsų vyrai pažinojo tuos miškinius. Man patarė daugiau ten nesilankyti, saugotis, nes ir savuose namuose užtenka įvairiausių pergyvenimų.

Rudeniui atėjus, prasidėdavo kalėdojimai. Po kaimus vaikščiodavo varpininkas, pranešdavo, kurią dieną laukti kunigo atvažiuojant. Pasakytą dieną sulaukėme kunigo, vargonininko ir varpininko. Atidavėme jiems skirtas aukas. (Pirmieji važiuodavo vargonininkas ir varpininkas, o paskui juos kunigas su savo vežiku. Vežėjas į namus neužeina, pasilieka kieme.) Mums paliko dvi plotkeles, nes kunigas matė, kad gyvename dviese. Bebūnant kunigui, iš kito kambario pasirodė mūsų gyventojai. Klebonas Survila nustebo, paklausė, ar tai kita šeima. Atsakėme, kad šie žmonės pas mus gyvena laikinai. Kunigas suprato. Jis patarė mums visiems būti labai atsargiems. Visus palaimino, palinkėjo sulaukti taip brangios laisvės dienos ir išvažiavo. Kai tik kada kunigą sutikdavau, tai jis visada mane užkalbindavo, kviesdavo į kleboniją pasišnekėti. Kunigas patardavo saugotis, kuo mažiau vaikščioti ir degtinės negerti, nežudyti, būti atlaidiems. Linkėdavo sveikatos, ištvermės, kad sulauktume Laisvės varpo dūžių.

Rudeniop visiems kaimo žmonėms uždėjo kirtimo ir miško išvežimo prievoles. Aš gavau iškirsti 20–30 kietmetrių. Visi kaimynai susitarėme ir išvažiavome vieną pirmadienį į Šimonių girią. Dirbome bendrai: vieni nuo kelmų leidžiame, kiti šakas

genime, treti tas šakas deginame. Vakare važiuodavome pas arčiau miško gyvenančius žmones nakvoti. Šeštadienį grįžome į namus. Sugrįžęs nuėjau aplankyti savo gyventojų. Jie klausinėjo apie miško kirtimo darbus, prievolės dydį. Mums paskyrė iškirsti labai prastą miško plotą. Geresnį mišką atiduodavo nuolatiniams miško kirtėjams, o kas lieka, tai išdalindavo kaimiečiams. Dar liko darbo visai savaitei, o gal ir dviem. Vyrai labai susirūpino, nes be manęs jiems nieko niekas neatneša, patys turi rizikuoti ir apsirūpinti maistu. Sužinoję, koks eigulys vadovauja miško kirtimo darbams, nuėjo pas jį. Gal po dienos sugrįžo ir pranešė, kad nebereikės važiuoti. O kad kaimynams nekiltų įtarimas, teks sakyti, kad esu pasamdęs žmogų. Nuolatiniai miško kirtėjai turėdavo paruošę medienos pardavimui, galima buvo su jais susitarti ir šitaip nuo prievolės išsisukti.

Vyrai sugalvojo keisti slėpimosi vietą. Klojime esanti slėptuvė buvo nepatogi, toli nuo gyvenamo namo (apie 60–70 metrų). Buvo pavojinga nešioti maistą, nes niekuomet nežinojai, ką gali susitikti.

Vyrai pasirūpino lentų, nutarėme slėptuvę kasti pačiame name, tada bus saugiau ir patogiau. Nereikės su maistu lakstyti per lauką.

Buvo žiemos pradžia. Dienos metu apsižvalgiau po apylinkę, ar visur ramu, ar nėra kokių sujudimų. Vakare vyrai ėmėsi darbo. Gyvenamo namo kitame gale buvo iškasta dviejų metrų gylio duobė bulvėms laikyti. Šioje duobėje jie iškasė mažesnę duobę, uždėjo lubas, duobės pakraščius iškalė lentomis, įkasė atramas. Vienoje vietoje paliko angą (50x70 cm), įėjimui sukalė dėžę be dugno. Paruošė dar antrą dėžę, į kurią pripylė žemių, paviršių sulygino, suplūkė. Mažesnę dėžę įdėdavo į didesniąją, bulvių duobės paviršius susilygindavo, nelikdavo jokios žymės. Įtaisė dvi kilpas, kad galėtų užmaskuoti išėjimą. Kai vyrai slepiasi, tai kilpas įtraukia vidun. Dėžė su žemėmis buvo labai sunki, vienas

vyras neatkeldavo. Slėptuvės lubų tarpas buvo gal apie pusę metro, o gal ir daugiau. Taip buvo padaryta todėl, kad atėję skrebai nenustatytų, kur esama slėptuvės.

Atnešėme iš klojimo pabirų, šiukšlių, supylėme jas į bulvių duobę. Gal porą savaičių ten palaikėme vištas, kad būtų geriau užmaskuota. Iš po grindų, iš slėptuvės į kambarį buvo durelės (1x1 m). Antros durelės vedė tiesiai ant aukšto, ir kopėčios buvo atremtos. Kai dureles uždarai, tai kopėčias pastatai ant aukšto užlipti. Kol vyrai rengė slėptuvę, abu su motina budėjome lauke. Iki ryto darbai buvo baigti. Iškasta, uždengta, įrengta, užmaskuota, paruošta gyventi.

Iš klojimo vyrai persikėlė į naują slėptuvę. Kai orai nešalti, jie užlipa ant aukšto ir žvalgosi po apylinkes. Stoge buvo padaryta skylė, o skliautuose langai. Kai pastebi pavojų, tai patys gali pasislėpti, be mūsų padėjimo. Vieni budi, kiti šachmatais lošia, valgo. Kai mūsų nebūna namuose, jie vieni šeimininkauja. Išeidami ant durų užkabiname spyną. Būdavo ir taip, kad pastebime jau iš tolo artėjančius priešus, tai ant durų pakabiname spyną ir išeiname pas kaimynus. Vieną kartą einame pas vienus, kitą kartą pas kitus. Arba aš einu pas vienus, o mama pas kitus.

Mes su motina visus ūkiškus darbus nudirbdavome. Juos paliekame vienus, tik ryte motina maistą pagamindavo. Žiemos metu daugiausia būdavome kambaryje.

1946 m. vasarą vyrai išsikėlė. Visai netoli buvo miškas, vadinamas „Pridotkai" – Priedėlis. Jonas Pajarskas-*Rugelis*, Stasys Gimbutis-*Rūkas* visai prie miško gyveno.

Žiemos metu lengva būdavo nustatyti iš pėdų, kur mūsų išeita. Ne visada spyną kabindavome, kai kada duris užremdavome šluota. Jeigu skrebai ar kareiviai užklupdavo netyčia arba nakties metu, tai tada atsiduodavome Dievo valiai – kas bus, tas bus.

1946 m. liepos 11 dieną mūsų kaime nužudė Budreiką. Pas jį kartais išgerti užeidavo skrebai. Gal kieno asmeniški pykčiai buvo,

kad ramų gyventoją nužudė. Mes su mama apie tai dar nieko nežinojome. Pradėjo siausti kareiviai su skrebais. Visur kratė, buvo ir pas mus, bet mūsų vyrai spėjo pasislėpti. Nieko nerado, viskas laimingai baigėsi.

Mūsų būrio vadas Albertas labai užpyko, kad kažkoks niekšas atėjo į jų teritoriją ir pridarė šunybių. Albertas dėl Budreikos nužudymo labai pergyveno. Jis sakydavo: „Kur šeškas gyvena, vištos visos turi būti".

Už mūsų tvarto buvo duota vienam rusui žemės. Jis gyveno už penkių kilometrų, bet čia atvažiuodavo žemės dirbti. Atvažiuodavo su šautuvu, kad apsigintų nuo „banditų". Kai aria lauką, tai šautuvą laiko vežime, nesinešioja. Mūsų gyventojas Stasys juokaudavo, kad galįs nueiti ir paimti tą jo šautuvą. Būrio vadas Albertas neleido to padaryti, nes šitaip jiems saugiau būti, kai tas rusas dirba ginkluotas. Vakarui artėjant, rusas prašosi, kad priimtume pernakvoti klojime. Jis buvo įsidėjęs arkliui pašaro, tai leidom jam nakvoti. Klojime nukinkęs ir pašėręs arklį, pats atsigulė. Mūsų klojimo durys iš vidaus užkabinamos, tad rusui miegoti buvo saugu. Apie porą savaičių šitaip – vienas miega klojime ginkluotas, o kiti kambaryje.

Rusas turėjo du sūnus skrebus. Partizanas Stasys džiaugėsi, kad dabar esą ramu su apsauga miegoti, bet Albertas nebuvo ramus, kad sūnūs neatvažiuotų tėvo saugoti.

Buvo daug žmonių, kurie padėjo partizanams. Ryšininkas Vytautas gyveno kartu su tėvais. Tame kaime buvo vienas labai nerimtas žmogus: ką tik užmato ar nugirsta, kad šuo loja, tuoj domisi, klausinėja, leidžia gandus. Mėgdavo pranešinėti saugumui. Taip jį įtarė žmonės.

Rudenį, kai jau buvo lengvai pašalę, nusivedė partizanai plepųjį žmogelį prie balos ir liepė plaukti. Kai tas perplaukė, kiti partizanai liepė žmogeliui plaukti atgal. Keletą kartų šitaip. Sako,

gal karštis bus praėjęs, nereikės daugiau bėgioti su žiniomis. Nuo to karto žmogelis apsiramino.

Mūsų namus krėsdavo turbūt tada, kai gaudavo skundus. Bet tuo laiku nenustatėme, kas juos rašė. 1961 m. partizanų mūsų krašte nebebuvo. Tik tada sužinojome, kas tai darė, kai į mano rankas atsitiktinai pateko anoniminis laiškas, adresuotas kolūkio pirmininkui. Tame laiške buvo parašyta, kad aš esu „banditas", „banditų" globėjas ir jų ryšininkas, kad to paties kaimo kaimynas Mykolas Balaišis irgi „banditas". Gerai, kad prieš laiką pensiją pradėjo gauti. Pradėjo Balaišį tardyti, surado suklastotus gimimo metus, reikėjo apie metus gautą pensiją grąžinti. Bolševikams užėjus, Mykolas Balaišis pasisendino, kad nereikėtų eiti į kariuomenę. Tą laišką atidaviau jam, ir jis išsiaiškino, kad skundus rašė kaimynas J. Meginis. Manoma, kad ir sauguman rašė. Užtat ir pas mane grindis kapojo, grasino sudeginti. Prieš keletą metų tas anoniminių laiškų autorius mirė.

Kad šunys neužuostų, nieko nenaudojom. Mūsų visuose kambariuose stipriai tvoksdavo tabaku. Tais laikais mažai būdavo cigarečių, daugiausia rūkydavo naminį tabaką. Kai pamatydavau skrebus ar kareivius, tuoj užsidegdavau storiausią suktinę ir traukdavau, net dūmų kamuoliai virsdavo. Keletą kartų seklių šunys vaikščiojo virš slėptuvės, bet nieko nerado.

Kas dar turėjo namus, tėvus, seseris, brolius, tuos šelpdavo maistu. Artimuosius dar turėjo Stasys Gimbutis-*Rūkas*, Jonas Pajarskas-*Rugelis*, jų artimi kaimynai gyveno, remdavo Albino Pajarsko-*Bebo* tėvai. Jie kiek toliau gyveno. Padėdavo Albertui Nakučiui-*Viesului* svainis, tam pačiam Drobčiūnų kaime gyveno. Stasys Gimbutis-*Tarzanas* ir Vladas Karosas-*Vilkas* neturėjo rėmėjų, jie rūpindavosi patys. Iš Duokiškio valdiškos pieninės kai kada gaudavo sviesto arba sūrio. Tačiau tai būdavo retai.

Buvo 1947 m. rugsėjo 27 diena. Partizanai norėjo žiemai pasirūpinti maisto atsargų. Nuėjo į kitą kaimą, už trijų kilometrų. Užėję pas „tarybinį" žmogų, nušovė bekoną. Ten jį nusvilino, galvą ir vidurius paliko, mėsą atsinešė pas mus, sukapojo ir pasūdė. Skerdieną paliko kambaryje, nieko blogo negalvodami. Partizanai Stasys ir Jonas išėjo pas draugus su reikalais. Jie tą pačią naktį negrįžo ir nežadėjo sugrįžti. Albertas ir Vladas po nakties išvykų nuėjo miegoti į slėptuvę.

Praaušus pamatėme, kad visai prie namų sukiojasi kareiviai ir skrebai. Atėjo ir pradėjo kratyti. Tuoj pamatė mėsą ir klausia, iš kur jinai. Motina atsakė, kad pjovėme kiaulę. Tada kratytojai prašo parodyti kiaulės galvą, vidurius ir svilinimo vietą. Viso to parodyti negalėjome. Įtarė, kad mėsą atnešė „banditai". Mane prikėlė iš miego. Abu su motina išvedė laukan. Gale namo suklupdė ir spaudo šautuvo užraktus, grasina nušauti, jeigu nepasakysime teisybės.

Atvažiavo pilnas sunkvežimis kareivių ir „viliukas" su viršininkais. Motiną įvedė į virtuvę, o mane vedžioja po visus kambarius su šunimis, muša taip, kad nuo smūgių apvirstu, reikalauja, kad parodyčiau „banditus". Aš ginuosi nežinąs, miegojęs visą naktį. Nusivedė į antrą namo galą, kur po bulvių duobe buvo įrengta slėptuvė. Į bulvių duobę įleido šunį, teko įlipti ir man su vienu kareiviu. Apžiūrėjo, kad duobė tuščia, tik šiukšlių pilna, nėra jokių „banditų". Grindis kapojo kambaryje, priemenėje ir vis keikėsi, grasino, kad uždegs namus.

Mane nusivedė į klojimą, grasino nušausią. Ir šovė netoli ausies. Iš klojimo vedėsi į tvartą ir vėl atgal į trobą, į kitą kambarį. Kumščiavo, mušė, kai nugriuvau, spardė kojomis, kad greičiau atsikelčiau. Aš vis kartoju, kad miegojau visą naktį ir nieko nežinau. Taip ir buvo.

Po kambario grindimis buvo partizanų slėptuvė. Į namo pamatus buvo išvesta ventiliacija. Vyrai beveik viską girdėjo, kas čia dėjosi.

Kratą pradėjo anksti ryte, o baigė po pietų. Liepė arklį pakinkyt. Skrebai arkliu išvažiavo ir motiną kartu išsivežė. Mane įsodino į mašiną, kad su motina nepasikalbėčiau. Artimesni kaimynai stebėjo, kas darosi mūsų kieme. Mus išvežus, skrebai užėjo pas kaimynus ir paprašė, kad tie gyvulius prižiūrėtų.

Kai triukšmas liovėsi, partizanai, įsitikinę, kad nieko nebėra, išlindo iš slėptuvės. Slėptuvę uždarė, užmaskavo, o patys pasitraukė į gretimą mišką. Kaimynai partizanų išėjimą pastebėjo. Tą kartą krata praėjo laimingai.

Mane su mama nuvežė į Svėdasus. Motiną laikė antrame aukšte, o mane – rūsyje. Naktį išvesdavo tardyt. Vis klausinėjo, kur „banditai", kiek jų buvo. Grasino, kad kalėjime supūdys. Tardė NKVD viršininkas Beriozovas, vertėjavo Lietuvos rusas, rodos, Lopata (ar Lipata), gerai pavardės nebeprisimenu. Vertėjas buvo labai žiaurus, nežmoniškai piktas. Jis ne tik vertėjavo, bet mušė tardomuosius ir rusiškai keikėsi. Davė Dievas stiprybės, kad taip kankinamas neišdaviau partizanų. Dar vieno skrebo, kuris mušė, neprisimenu pavardės. Sėdėjau ant kėdės, tai kaip trenkia kumščiu, aš ir virstu ant grindų, kvapą vos atgaunu. Kai nusviedžia, tada spardo kojomis, kad atsikelčiau, atseit motina jau prisipažinusi. O aš vis kartoju, kad nieko nežinau, miegojau, nieko nemačiau. Trečią kartą kai iššaukė tardyti, nebemušė, kultūringiau šnekėjo. Agitavo, kad padėčiau jiems išsiaiškinti „banditus". Patarinėjo, kaip elgtis, atėjus jiems pasiimti mėsos. Turėjau pasirūpinti „samagono", nugirdyti partizanus ir pranešti skrebams. Už „samagono" gaminimą žadėjo nebausti.

Nebuvo jokios galimybės išsiginti, kad mėsą atnešė ne partizanai. Juk neparodėme, kur buvo svilinta kiaulė, nebuvo galvos ir vidurių, kuriuos partizanai paliko pas aną „tarybinį" žmogų.

Motiną irgi mušė. Tada jinai prisipažino, kad mėsą paliko partizanai, reikalavo apie tai niekam nepranešti, kitaip visus mus sušaudys. Motina patvirtino, kad aš apie mėsą nieko nežinau, nes tada miegojau.

Mane ir motiną išlaikė Svėdasuose tris paras. Skrebų viršininkas motiną verbavo, kad jinai padėtų sugauti partizanus, žadėjo už tai didelę sumą pinigų, jei pavyktų juos paimti gyvus. Motina prižadėjo taip padaryti, bet pažado nevykdė.

Sugrįžome į namus. Gal trečią vakarą atėjo vienas iš partizanų. Susitikę apsikabinom, pasibučiavom su ašaromis akyse. Partizanai jau nebetikėjo, kad reikalai taip pakryps. Papasakojom apie apklausas, tardymus ir skrebų reikalavimus. Partizanas, neilgai pabuvęs, išėjo. Pasakė, kad ateičiau į mišką nurodyton vieton, mėsos neėmė, taip ji ir liko pas mus „laukti" partizanų...

Kitą dieną, gerai apsidairęs, nuėjau į mišką. Susitikau savo draugus, džiaugėmės, kad per kratą likome gyvi ir sveiki, kad krata laimingai baigėsi. Partizanai nutarė, kad pas mus slėptis nebegalima, pavojinga ir mums, ir jiems.

Tą pačią dieną miške įvyko mano „krikštynos", davė man naują vardą – *Drąsutis*, už parodytą drąsą ir ištvermę. Partizanai juokavo, linkėjo man prigaminti daug „samagono" ir juos „pagauti" ir „išduoti" skrebams...

Po kratos partizanai apsigyveno miške (už trejeto kilometrų nuo mūsų). Vieną žiemos naktį buvo užėję, domėjosi, ar tebelaikome mėsą. Mėsą saugojome dėl skrebų, kol jinai visai pažaliavo ir supuvo.

Kai kada vasaros naktimis partizanai trumpam užeidavo pas mus, prašydavo pranešti jiems į mišką naujienas.

Iš jų grupės vienas partizanas (Jonas) legalizavosi. Jam parūpino dokumentus, ir jis išėjo laisvai gyventi. Nepasiliko savame kaime, išvyko gyventi kitur, kur jo nepažįsta ir nieko apie jį nežino. Bet gal jo dokumentai buvo netikri, gal šiaip kas nutiko, kad

Joną areštavo, ir jis pateko į lagerį. Kai sugrįžo, buvau jį sutikęs, tačiau mažai teko pasikalbėti, nes buvome svečiuose. Po to aš jo daugiau nebemačiau. Tikiu, kad Jonas dar gyvas.

Aš buvau partizanų „Tumo Vaižganto" rinktinės ryšininkas. Rinktinė veikė Drobčiūnų, Priedėlių, Samočiškio miškuose ir aplinkiniuose Daujočių, Mikėnų, Vilučių ir kituose kaimuose.

Pas mūsų partizanus ateidavo partizanai ir iš kitų apylinkių. Pamenu, ateidavo broliai Žiliai: Albertas-*Žirnis* ir Aloyzas-*Kęstutis* nuo Šimonių girios.

Vieną kartą, važiuojant per miestelį, skrebai paėmė mano arklį. Turėjau visą dieną išbūti miestelyje. Jie grąžino man arklį vėlai vakare, todėl Albino prašymo aš tą dieną neįvykdžiau. Kitą dieną vėl važiavau, pasikinkęs arklį netikusiais pakinktais, mažomis rogutėmis, kad skrebai nebepaimtų saviems reikalams. Žinoma, tada sėkmingai suvažinėjau, bet ir skrebų nebesusitikau. Per žiemą penketą kartų važiavau su partizanų užduotimis. Tekdavo imtis įvairių atsargumo priemonių. Partizanai įdėdavo į oblių raštelį, ir važiuodavau spaudos parvežti į Šimonių girią pas ryšininkę Mirklaitienę-*Genutę* į Kušlių kaimą. Gavęs iš jos spaudos ar laiškelį, grįždavau atgal.

Teko važiuoti pas Albino tėvą Steponą Pajarską į Jotkonių kaimą parvežti baltų drabužių maskavimuisi. Tokie drabužiai jiems buvo labai reikalingi. Kai eina per sniegą, tai tik girdisi, bet nesimato, kas eina. Pas ryšininkę Onutę važiavau daug kartų, nes ji gyveno visai prie miško. Pas ją dažnai užeidavo partizanai. Jeigu koks pavojus, užkabindavo sutartą ženklą, kad partizanai neužsuktų. Vasaros metu pas Onutę važiuodavau dviračiu. Kai kada ji mane pasitikdavo miške, netoli namų. Partizanai mane siųsdavo perduoti laiškų, raštelių, laikraščių.

Skrebai Onutę areštavo, motyvuodami tuo, kad prie miško gyvena, tai daug žino. Per tardymus ją smarkiai mušė, nuteisė

septyneriems metams kalėti. Dabar buvau pas ją nuvažiavęs, tai vos beatpažinau, jinai mane irgi sunkiai bepažino, prisiminėme praeitus laikus.

1947 m. žiema buvo nerami. Mūsų namuose dažnai lankėsi skrebai, tikrino vis, ar tebėra mėsa. Praeina koks mėnuo, motiną šaukia, tardo, klausinėja apie „banditus". Su motina dar kalbėdavo kultūringai, nebemušdavo. Taip visą žiemą. Antrą kartą pašaukta motina paklausė, kur jai dėti mėsą, kuri apipelijo, dvokia, tokios ir šuo neėstų. Enkavedistai leido mėsą išmesti. Jie stebėjosi, kodėl partizanai neateina, o gal jų gyvų nebėra. Vėliau motinos į miestelį nebešaukdavo, tik užeidavo patardyti, pakratyti, kaip kad darė visuose kiemuose.

Partizanai šiuose kraštuose nebepasirodydavo. Žmonės skrebams nebepranešdavo, kad mato miško brolius.

1947 m. vasarą Stasys Gimbutis atvedė savo sesutę, kuri buvo ištremta į Sibirą. Po kiek laiko ji pabėgo iš tremties ir apsigyveno pas savo seserį Stefą Paškonienę Abromiškio kaime, Užpalių valsčiuje. Kai sugrįžo, nesislapstė. Stribai pastebėjo, kad jinai ten gyvena, tada areštavo, sudarė bylą už pabėgimą ir nuteisė. Ji atsidūrė lageryje. Po kiek laiko vėl atbėgo į Lietuvą. Tai tuomet jos brolis Stasys ir atvedė ją pas mus, prašė mano motinos, kad ją priimtų gyventi ir slėptų. Per vasarą ji pas mus ir slapstėsi, retkarčiais brolis aplankydavo. Žiemai prasidėjus, brolis Stasys pirmas iš grupės įsidrąsino grįžti į seną lizdą, nors ir žinojo, kad labai kratoma buvo sodyba. Sugrįžo ir dar atsivedė draugą – Albiną Pajarską-*Bebą* iš Jotkonių kaimo, Svėdasų valsčiaus. Praleidus Kalėdas, Naujuosius metus, prasidėjo naujos bėdos. Mūsų Valiutė-*Piligrimas* susirgo. Brolis Stasys ėmė prašyti, kad užmegsčiau ryšį su Užpalių gydytoju Vaičiuliu. Jis geras buvo gydytojas. Tremtinys ar politkalinys, tiksliai neprisimenu. Nuvažiavau aš pas jį ir savo bėdas išdėsčiau, kad esu siųstas dėl tokio ligonio. Jis

išklausė ir pasakė, kad tokiom gyvenimo sąlygom maža vilties išgyti. Prirašė vaistų be jokios kortelės, ant recepto užrašė kažkokią pavardę ir perspėjo, kad, šiuos vaistus suvartojus, vėl reikės pakartoti. Parvažiavęs tuos vaistus atidaviau broliui Stasiui. Gal vieną kartą išgėrė, daugiau niekaip nebegalime įduoti, sako, kad mes norime ją nunuodyti. Įdeda vaistų į maistą – nevalgo, nes užuodžia, vaistai su valerijonais. Tada brolis su draugu jėga supylė, bet nuo to karto jis liko jai dideliu priešu. Kai arti ginklai, griebia ginklą, ir nežinai, ką gali padaryti. Jei pamatom, kad skrebai ar kareiviai ateina, tai jai suriša rankas ir gerklę užkiša skuduru, slėptuvėje užsidaro. Pavojui praėjus, atriša rankas, skudurą iš burnos išima, bet iš slėptuvės neišleidžia, nes paskui sunku ten ją įvesti.

Važiavau keletą kartų vaistų. Viską apsakiau daktarui. Prirašė stiprių migdomųjų. Kai sugirdo, tada partizanai nors trumpam gali išeiti. Tą žiemą labai vargome, labai stengėmės, kad Valiutė išgytų. Kartais protas jai prašviesėdavo, bet labai trumpam. Tą žiemą tik Pajarskas parėmė maistu, o šiaip mes ir maitinome, nes vyrai negalėjo niekur išeiti, atsitraukti nuo ligonio. Taip laukėme pavasario, nes žiema tikrai labai išvargino. Pagaliau atėjo ir pavasaris. Sniegas nutirpo apie balandžio pabaigą. Vyrai susiruošė išeiti. Stasys prašė dar nufotografuoti. Paskutinį kartą aš juos nufotografavau (iki dabar yra išlikusi nuotrauka). Atsisveikinom, daug kartų pabučiavo, padėkojo už visas pastangas ir pagalbą. Sakė, kai bus laisva Lietuva, būsiu nepamirštas, būsiu įrašytas į kovotojų už laisvę knygą.

Mano motina pamatė, kad brolis prisirišęs prie savęs Valiutę, ją apkabino, verkdama pabučiavo, ji suprato, koks likimas laukė šios mergaitės. Nuo to laiko daugiau jos nesutikau, tik sužinojau, kad juos išdavė. Kai kurie iš jų būrio žuvo, kitus gyvus paėmė Šimonių girioje. Albinas žuvo 1949 m. lapkričio mėnesį, Stasį paėmė gyvą. Stasio sesuo Stefa Paškonienė pasitraukė iš savo krašto.

Kai brolį Stasį paėmė, tada ją persekiojo, turėjo išsikelti. Nesužinojau ir Valiutės likimo.

Po Stasio Gimbučio-*Tarzano* ir Vlado Karoso-*Vilko* suėmimo ėmiau baimintis, kad mane išduos, būčiau gavęs 25-rius metus „atostogų", dar būtų tekę daug iškentėti per tuos tardymus. Ačiū Dievui, viskas praėjo laimingai.

Pirmą kartą Stasį Gimbutį-*Tarzaną* nuteisė 25-riems metams. Gal po metų vėl perteisė, nes Liepagirių kaimo rusai pareikalavo, kad nuteistų mirties bausme. Aš nežinau, kuo tiems rusams jis buvo nusidėjęs. Kai pas mus gyveno, tuo metu tikrai niekuo jiems nenusidėjo. Gal kada kiti juos nuskriaudė. Kai antrą kartą buvo teisiamas, matyt, buvo labai kankinamas, nes, kuo tik buvo kaltinamas, viskuo prisipažino, kad greičiau sulauktų mirties.

Stasys Gimbutis-*Tarzanas* gyveno Liepagirių kaime, visai netoli Linskio kaimo. Mano motina kilusi iš Linskio kaimo. Ji buvo maždaug tokio amžiaus, kaip ir Stasys. Jauni kartu į šokius eidavo, gerai pažįstami iš vaikystės dienų. Tuoj po karo Stasio tėvą ir seserį ištrėmė į Sibirą, namus nugriovė ir išvežė į Vyžuonas, kur ir dabar tebestovi, todėl Stasys neturėjo ir savųjų paramos.

Valiutė yra man pasakojusi apie visas baisybes, patirtas kalėjime ir lageryje: kaip pabėgo, kaip teko badauti, kęsti troškulį, slėptis miške, miegoti medyje, misti žolėmis ir uogomis. Priėjusi geležinkelio stotį, ji įlipo į krovininį traukinį, kai niekas nematė, nes buvo lagerininko rūbais, galėjo ją pažinti. Važiavo platformoje, keliavo labai ilgai, vėliau jai pavyko nuo tvoros pavogti drabužius, persirengti, važiavo „zuikiu", nes neturėjo pinigų bilietui.

Praėjo daug metų nuo tų dienų, kai Valiutė man pasakojo savo pabėgimo istoriją. Užsimiršo vietovių pavadinimai, datos, atskiros pasakojimo detalės. Ji sakydavo: „Geriau vieną kartą per

dieną valgyti duoną su vandeniu, bet gyventi savam krašte, Lietuvoje, ir laisvai".

Iš anksčiau pažinojau Juozą ir Balį. Šie vyrai ateidavo pas mano pažįstamus partizanus į stovyklą. Netoli mūsų namų buvo miškai, kuriuose slapstėsi vyrai. Kai mūsiškiai partizanai žuvo (1949 m. lapkričio 1–2 dienomis), iš aštuonių partizanų vienas Juozas gyvas ištrūko iš to bunkerio. Po to trumpam buvo užsukęs pas mane.

1950 m. partizanai Juozas ir Balys atnešė man eilėraštį. Eilėraštyje minimi visų žuvusių partizanų slapyvardžiai. Juozas žinojo, kad aš renku eilėraščius, dainas. Šitas eilėraštis buvo paskutinis, gautas iš partizanų rankų.

Žuvę partizanai 1949 m. lapkričio 1–2 dienomis Drobčiūnų miške ir paminėti eilėraštyje „Broliams septyniems", kurį gavau iš aštunto likusio gyvo partizano Juozo Kemeklio-*Roko* (1950 06 15)

1. Kazys Palskis-*Ąžuolas*.
2. Petras Dilys-*Eimutis*, apie 23 m. amžiaus, nevedęs, likęs be tėvų.
3. Stasys Gimbutis-*Rūkas*, gimęs 1921 m.
4. Albertas Nakutis-*Viesulas*, gimęs 1910 m.
5. Petras Černius-*Tigras*.
6. Petras Miškinis-*Šarūnas*, gimęs 1927 m.
7. Jonas Meškauskas-*Caras*, gimęs 1925 m.

BROLIAMS SEPTYNIEMS

Jūs žuvot tada, kai stūgavo vėjai,
Tamsų šilą dengė ūkana juoda.
Tą Vėlinių rytą tyliai varpas gaudė,
Į mišką skubėjo budelių gauja.

Miškas verkė savo tylią seną raudą...
Sukniubo eglutė, kulkos pakirsta.
Tuojau krito Tigras, Ąžuolas ir Rūkas,
Pravirko berželiai raudona puta.

Susiūbavo miškas, lenkėsi berželiai.
Viesulas, Eimutis kovėsi narsiai.
Klastingai pakirsti, krito tarp viksvelių,
Lūpos sušnabždėjo – sudiev jums, draugai.

Nustojo svaidę kulkas automatai.
Pro kiaurymes dvelkė amžina tyla.
Prie takelio pievoj Šarūną ir Carą
Giltinė sutiko, besotė sena.

Ir suklupo maldai beržai, eglės, pušys,
Drebulė liekna ir uoseliai trys.
Dėl Tėvynės laisvės čia septyni žuvot...
Atbrenda saulutė, ką ji pasakys!?

Kai pas mane atėjo Juozas Kemeklis ir Balys Žukauskas, jie pasakė, kad netoli mūsų miške nori apsistoti. Mane prašė padėti jiems atvežt akumuliatorių ir baterijas, nes jie sunkūs. Vyrai kėlėsi iš vienos vietos į kitą ilgesniam laikui, todėl jiems buvo reikalinga pagalba. Partizanai turėjo gerą radijo aparatą „Philips", jo

klausė su ausinėmis, kad mažiau būtų triukšmo. Kai turėdavau laisvo laiko, nueidavau pas partizanus į stovyklą pasiklausyti žinių. Juozas turėjo užrašų knygutę, kurioje pasižymėdavo svarbesnius įvykius, išgirstus per radiją. Iš tos knygutės ir man paskaitydavo.

Vyrų prašymą įvykdžiau, nuvažiavau į nurodytą vietą ir atvežiau akumuliatorius ir baterijas.

Tą vasarą ir man teko kreiptis į partizanus pagalbos. Žinojau, kad Juozas veterinaras. Mūsų karvė susirgo, tai jis atėjo ir pagelbėjo, mes buvom jam labai dėkingi.

Kitą kartą nuėjau pas juos į stovyklą, vyrai pasisiūlė man padėt šieną pjaut. Gavau daugiau dalgių, juos išgalandau. Atėjo partizanai Balys ir Juozas ir apie dvi valandas pjovė šieną.

Aš mėgau nuotraukas daryti. Tuo laiku artimesniuose miesteliuose nerasdavau nusipirkti fotopopieriaus bei chemikalų, reikėdavo važiuoti į Vilnių. Pasiekti sostinę buvo nelengva, nes tada nekursavo autobusai, tekdavo važiuoti į Uteną, čia sėsdavau į siauruką traukinį Utena–Švenčionėliai, o Švenčionėliuos pirkdavau bilietą jau iki Vilniaus. Vilniuje medžiagų ieškodavau pas fotografus. Kai visko prisiperku, grįžtu į namus. Vieną kartą taip jau atsitiko, kad nusipirkau bilietą iki Švenčionėlių ir atvažiavęs turėjau persėsti į kitą traukinį. Apsižiūrėjau, kad neturiu pinigų, kuriuos buvau pasilikęs kelionei. Mane apvogė, o be bilieto į traukinį neįleidžia.

Rytojaus dieną ėmiau pardavinėti fotojuosteles, fotopopierių. Milicininkai mane areštavo, iškratė, surašė protokolą, liepė pasirašyti ir paleido. Labai bijojau, kad gali sulaikyti kaip spekuliantą, nes partizanams vežiau didelį lagaminą cigarečių...

Vieną kartą užėjo Juozas Kemeklis-*Rokas*, Jonas Mockus-*Vėjas* iš Ragelių ir Balys Žukauskas-*Žaibas*. Vėliau *Vėjas* su *Roku* išėjo, o *Žaibas* liko. Aš nunešiau jam valgyt. Pašaukiau. Jis kažkaip nuo

tų karčių klojime norėjo persisvėręs pasižiūrėt žemyn, bet neišsilaikė ir krito tiesiai ant laito. Guli kaip negyvas. Parbėgau gryčion, atsinešiau kibirą vandens, užpyliau, tada pradėjo judėt po truputį. Maniau, kad susilaužė, bet atsikėlė, pasiraivė, buvo tik prisitrenkęs smarkiai. Po poros dienų atsigavęs ir jis išėjo iš mūsų.

Partizanas Juozas Kemeklis-*Rokas* buvo apsišvietęs žmogus, veterinarijos specialistas. Jo brolis – Pranas Kemeklis-*Tėvas*. *Rokas* vadovavo „Kun. Margio" rinktinei.

Apie 1951 m. nuvažiavau pas tetą ir ten susipažinau su mergina. Ji man patiko. Mergina gyveno pas tetą, nes savo namų nebeturėjo. Jų namai buvo gražūs, bet skrebai namus nugriovė, medieną išvežė, merginos tėvą areštavo ir kalėjime užmušė (dabar nežino, kur jos tėvelis ir palaidotas). Motiną pasodino į kalėjimą, o vėliau išvežė į lagerį. Šios šeimos vyresnieji vaikai patyrė tremtį ir kitus išbandymus. Buvo dvi mažos sesutės ir broliukas, tie rado prieglobstį pas gimines. Ten ir užaugo.

Su ta mergina nutarėme susituokti. Prieš vestuves iš Salų (dabar Rokiškio rajonas) mums reikėjo parvažiuoti į mano tėviškę. Važiavome dviračiais ir netoli mano namų sutikome pažįstamą žmogų, kuris perspėjo, kad siaučia kariuomenė. Patarė geriau nerizikuoti. Aš tada sugrįžau pas tetą, o mergina nuvažiavo pas mano mamą, kad paimtų reikalingus daiktus.

Kariuomenė siautė todėl, kad 1951 m. spalio 10 dieną ten buvo nužudyta keletas žmonių. Aš apie tai nežinojau. Kad būčiau žinojęs, tikrai būčiau nevažiavęs. Prieš savaitę buvau susitikęs partizanus Juozą ir Balį, dar vieną jų draugą. Jeigu jie būtų žinoję apie neramumus mano tėviškėje, jie būtų perspėję. Jie visada perspėdavo.

Kai mergina nuėjo į mano namus, paėmė fotoaparatą ir dar kitus daiktus, viską susidėjo ir ruošėsi išeiti, prisistatė kareiviai, ėmė klausinėt, iš kur ji atvykusi ir kokiais reikalais. Jinai pasisakė,

kad atvyko į vaikino namus, nes ruošiasi vestuvėms. Merginą kareiviai sulaikė, nuvarė į netoliese stovėjusią mašiną, kurioje jau sėdėjo keletas kaimynų, visus nuvežė į rajoną ir uždarė. Tardė. Mergina pasisakė neseniai grįžusi iš Rusijos, iš lagerio, nieko nepažįstanti ir nieko nežinanti. Rytojaus dieną ją paleido. Nelengva buvo jai iš rajono centro grįžti į namus, autobusai nekursavo.

Po vestuvių grįžome į mano namus, kur gyveno motina. Tada mūsų namus labai kratė. Buvo pradėję pamatus ardyt, daužyt ir griaut. Skrebai grasino, kad būtinai sudegins šį „banditų" lizdą... Motina puolė ant kelių prieš stribus ir prašė namų nesudeginti, aiškinome, kad pas mus partizanų nėra, siūlėm jiems pagyvent mūsų namuose bent savaitę kitą. Juk taip ilgai partizanai pasislėpę neišbus, vis tiek turės išlįsti, pasirodyti. Trumpam paliko mus ramybėje.

Vieną kartą jau po vestuvių atėjo kaimynas ir pradėjo bartis, mat buvo išgėręs, kumščiu stalan daužė aiškindamas, kad mano draugai norėjo jam bėdą įtaisyti. Partizanai išsikasė slėptuvę visai netoli jo namų miške. Kaimynas man siūlė eit ir užgriaut tą slėptuvę arba suieškot partizanus, kad patys užgriautų, kad kaimynui bėdos nebūtų. Ta slėptuvė taip ir pasiliko neužgriauta, turbūt ir dabar dar yra, jei laikas su žeme nesulygino.

Apie 1952 m. rudeniop užėjo Balys su Juozu ir paprašė nuvažiuot į Puodžių mišką pas vieną žmogų. Pasakė pavardę. Nuvažiavau, suradau tą namą, pasitikrinau, ar tikrai ten pakliuvau. Namuose buvo moteris. Jinai sutiko mane palydėt į mišką, supratusi kokiu reikalu aš atvažiavau. Nuėmiau dviračio balnelį ir iš rėmų išėmiau raštelį. Kartu su šeimininke nuėjome į mišką, į partizanų stovyklą. Suradęs būrio vadą, padaviau laišką. Mane gražiai priėmė ir liepė palaukti. Perskaitęs laišką, vadas parašė atsakymą. Stovykloje buvo gal apie dešimt vyrų, bet man nepažįstami veidai. Parašęs atsakymą, vadas pasidomėjo, kur įsidėsiu raštelį.

Aš pasakiau, kad paslėpsiu dviračio rėmuose. Tada laišką susuko, surišo ritinėlį ir padavė. Palydėjo iki miško pakraščio, palinkėjo laimingai sugrįžti.

Dviratį buvau palikęs pas pamiškėje gyvenantį žmogų. Nuėmęs sėdynę, įdėjau laišką į dviračio rėmus ir laimingai sugrįžau namo. Atsakymą perdaviau partizanui Juozui, belaukiančiam manęs.

Iš pradžių, kai slapstėsi mūsų name penki partizanai, o vėliau – du, tekdavo dažnai vežti jų raportus į Šimonių girią. Ten mane pasitikdavo broliai Albertas ir Aloyzas. Albertas buvo vyresnis pagal pareigas ir tą laišką įteikdavo *Šarūnui.*

Gyvenome neramiai. Kai sužinodavome apie žmonių trėmimus į Sibirą, eidavome slėptis. Nors namuose buvo saugi slėptuvė, bet aš ja nesinaudojau. Slėptuvės dangtis buvo sunkiai pakeliamas vienam žmogui.

Kai vieną kartą masiškai trėmė žmones, slėpiausi rugiuose. Vakare nueidavau, o rytą pasižvalgęs grįždavau į namus. Motina ant tvoros pakabina baltą skudurą, tai ženklas, kad pavojaus nėra.

Teko slėptis ant pirties pamiškėje. Pirtis buvo visada užrakinta. Mes su kaimynu Rapolu atplėšėme skliaute porą lentų, pro kurias užlipdavome ant pirties ir kopėčias užsitraukdavome į viršų. Lentos užsiskleidžia ir nieko nesimato. Jei darytų kratą pirtyje, ant pirties užlipti negalėtų, nes nebuvo angos. Nuo pirties pro plyšius gerai matėsi namai ir kas darosi aplink.

Vienais metais iš pat pavasario prasidėjo trėmimai į Sibirą. Naktį pašaldavo, o dieną saulė jau tirpdė sniegą. Trijų kiemų žmonės tada eidavo slėptis į mišką po egle. Nusinešėme šiaudų, šakų prisiklojome, miegodavome apsirengę. Ryte apeidavome aplinkui, jei prie namų ant tvoros kabo sutartas ženklas – pavojaus nėra. Miške būdavome iki vienuoliktos valandos, nes galvojome,

kad skrebai gali atvažiuoti naktį arba iš ryto, kai tikisi šeimas rasti namuose. Mano motina nesislėpdavo, atsiduodavo Dievo valiai.

Pas mano žmonos tėvus Petrylas Rokiškio rajone, Verksnionių kaime partizanai irgi užeidavo, namuose jie turėjo šiokią tokią slėptuvę.

Netoli jų namų partizanai nušovė du ar tris enkavedistus. Gal kas ir įskundė, kad paėmė mano žmoną su seserim, motiną, tėvą Juozą Petrylą, kurį tiesiog tardymo metu Rokiškio saugume užmušė. Motina gavo 10 metų lagerio, kita sesuo – 7 metus, o žmona – 4 metus.

Vieną rudenį, o gal jau žiemos pradžioje, skrebai į Svėdasų miestelį atvežė nušautą partizaną. Roges ir arklį buvo pasiskolinę iš miškan susiruošusio žmogelio. Rogėse buvo įtaisyta metalinė grandinė su kuolu medžiams pririšti. Roges tuoj apspito miestelio gyventojai. Skrebai tyčiojosi iš mirusiojo, geležiniu kuolu badė partizano pilvą ir akis. Lavoną numetė aikštėje. Tą pamatęs, aš papasakojau saviems partizanams. Jie tada slapstėsi po namu įrengtame bunkeryje. Vyrai paprašė atvežti iš nurodytos vietos minas ir užminavo bunkerį, kad gyvi nepasiduotų priešui.

Kai tėvai statėsi namą, tai mūrijo pečių. Pečius susidėvėjo, sutrūkinėjo, jau nebebuvo galima ilgiau naudotis. Ruošiausi perstatyti. Susipirkau visas reikalingas medžiagas ir pasikviečiau meistrus – mūrininką Bronių su sūnumi. Senąjį pečių išgriovėme ir ruošėmės statyti naują toje pačioje vietoje. Meistrai norėjo dėti naują pamatą, todėl laužtuvu tyrė pagrindą. Laužtuvas laisvai smigo žemyn. Meistrai pasidomėjo, kokios čia kiaurymės. Aš atsakiau, kad šičia būta didelių akmenų, matyt, laužtuvas ir pakliuvo tarp jų. Meistrai suabejojo, ar galima pečių statyti senoje vietoje. Aš jų abejones išsklaidžiau: jeigu jau senasis išstovėjo tiek

metų, tai ir naujajam vieta bus paranki. Gal vyrai ir suprato, o gal ir ne...

Ten buvo tunelis iš namo galo į virtuvę. Atsarginis išėjimas vedė tiesiai po pečium. Meistrai buvo patikimi žmonės, niekam nepasakojo.

Savo namuose gyvenau iki 1972 m. Namus pardaviau ir išvažiavau gyventi kitur. Palikau po namu ir slėptuvę. Trobesius nugriovė melioratoriai (1988 m.). Slėptuvės aš neužverčiau, nes joje partizanai paliko prieštankines minas. Jeigu slėptuvę skrebai būtų suradę, tai tos minos būtų sprogusios ir sulyginusios viską su žeme.

Apie *Žėrutį* žinau tik tiek, kad jis buvo ryšininkas ir aptarnavo partizanus, kaip Nakutis-*Viesulas*. Partizanai turėjo ir kitą ryšininką – partizano Stasio Gimbučio brolį Rapolą Gimbutį-*Balandį*. Su *Balandžiu* aš visą laiką bendravau, nes jis kaimynystėje gyveno. Tik aš gerai neprisimenu, ar jau buvo žuvę partizanai, ar dar ne, kai *Balandį* areštavo ir nuteisė 10 metų. Po bausmės jis grįžo į savo gimtus namus, po kiek metų mirė. Su *Žėručiu* aš mažiau bendravau, nes toliau nuo manęs gyveno, daug ko nežinau. Po daugelio metų buvau jį sutikęs.

Jonas Pajarskas-*Rugelis*, gimęs 1925 m. Rokiškio apskrityje, Svėdasų valsčiuje, Drobčiūnų kaime, dirbo ir gyveno Utenoje. 1943 m. stojo į Plechavičiaus armiją, kariavo su lenkų partizanais. Tuoj po karo žuvusius atvežė į Uteną, kai kurių kūnai buvo labai sudarkyti, nebuvo galima atpažinti. Buvo spėjama, kad ir jis žuvęs. Jau ir mišios už Joną Pajarską buvo užpirktos. Namiškiai apgailėjo, apverkė ir paminklą pastatė, kaip ir visiems jo draugams. Po kelių mėnesių jis sugrįžo į namus. Net broliai ir seserys nebetikėjo, kad jis gyvas, kadangi buvo patekęs į lenkų nelaisvę. Jie buvo šešiese ir sužinojo iš vietinių gyventojų, kad atseit juos sušaudė. Lenkai juos laikė klėtyje, kuri buvo aptverta stačių lentų

tvora, gulėdavo ant grindų, ant pamestų šiaudų. Vienas kuris prisimesdavo, kad serga, tai nevesdavo į darbą. Likęs klėtyje – tuos šiaudus atkeldavo ir pjaudavo grindis. Kitą dieną jau kitas vyras apsimesdavo sergąs. Dirbo dieną ir naktį pamainomis, kol išpjovė lentą. Taip lietuviai pabėgo iš lenkų nelaisvės ir sugrįžo į namus sveiki ir gyvi.

Kai rusai okupavo Lietuvą, Pajarskas į kariuomenę nestojo, sugrįžo į savo gimtinę ir ten slapstėsi namuose, o paskui įstojo į partizanų gretas, turėjo slapyvardį *Rugelis*, su kitais partizanais slapstėsi mūsų sodyboje. Kai sodybą krėtė, tai laikinai slėpėsi miške, bet greit buvo areštuotas ir nuteistas 25-riems metams lagerio. Pusę skirto laiko atbuvęs, sugrįžo į Lietuvą. Labai nenoriai čia jį priregistravo, sunkiai gavo darbo. Buvo visą laiką stebimas. Vedė, sukūrė šeimą ir dabar ūkininkauja žmonos tėviškėje.

Kad pas mus klojime slėpėsi partizanai, nujautė ir mūsų artimas kaimynas Antanas Dapkus, bet apie tai jis niekam neprasitarė. Vėliau jis man yra pasakojęs: kada eidavęs pro mūsų klojimą, dažnai jausdavęs tabako dūmų kvapą, o kartais vienoj vietoj – siena apšerkšnijusi.

Regis, ir aš pats labai saugodavau, kad tokios žymės neišduotų slėptuvės, nuvalydavau pasirodžiusį šerkšną.

Dapkumi aš labai pasitikėjau, pasitikėjo ir jis manimi. Iškilus pavojui, jis man tuoj pranešdavo. Jis gerai mokėjo rusų kalbą ir atidžiai sekdavo, kas dedasi „plačiojoj tėvynėj", dažnai ateidavo pas mane pasiklausyt žinių iš užsienio, labai pergyveno dėl prarastos laisvės ir laukė geresnių laikų Lietuvai. Deja, išsvajotos laisvės neteko jam sulaukti, mirė 1955 m. vasario 6 d.

Laiškas iš Petro

Gerb. STASY! 1992 03 14 Vygėliai

Rašau apie Žukauską Balį-*Žaibą*, apie jo likimą. Apie tai pasakojo Juodelienė, dabar gyvenanti Vaineikių kaime. Anksčiau gyvenusi Pamaleišio kaime. Pas juos dažnai lankydavosi partizanai: *Žaibas, Rokas* ir kiti. Reikėtų pasitikslinti, bet 1952 metais žiemą užėjo Baliukas pas Juodeles atsisveikinti, sakė išvažiuojąs į Minčios miškus, atsinešė suvyniotą palapinę ir mazgelį su maistu, pasidėjo ant stalo. Bekalbant vienas iš lydėjusių pašaukė į lauką pro duris. Tai kai išėjo ir nebesugrįžo. Išėjęs į lauką, pastebėjau, jų būta atvažiavusių su rogėmis. Taip liko palapinė ir tas maisto ryšuliukas. Vėliau sužinojau, jog pakalnėje ant plento laukusi mašina ir nuvežusi jį greičiausiai į saugumą. Teismas vyko tik 1954 metais ir liudininku buvo pakviestas Pajėda Jurgis (be rankos) iš Kyšūnų. Reikėjo jo parodymų.

Su pagarba. *Petras*

Partizanas Jonas Mockus-*Vėjas, Donkichotas* gimęs 1923 m. Rokiškio apskrityje, Ragelių bažnytkaimyje. Žuvo Kamajų valsčiuje, Kuosių kaime 1952 m. gruodžio 12 dieną. Buvo išduotas, jį nušovė Dusetų skrebai ir nuvežė į Dusetas.

Apie 1955-1956 m. rudenį nakties metu man nelabai žinomas ryšininkas Vytautas Šukys atvedė du ginkluotus nepažįstamus vyrus, kad pamokyčiau fotografuoti. Susitarėme kur ir kada susitikti. Rytojaus dieną nuėjau į Priedėlių mišką sutarton vieton su fotoaparatu „Moskva". Išaiškinau, kaip juo naudotis, visą filmutę išfotografavau. Jie prašė išryškinti. Sutarėme vakare ateiti į mūsų pirtį, nes vasarą daugiausia pirtyje dariau nuotraukas. Labai patogu – tik vienas langas, jį uždengdavau. Chemikalus buvau jau paruošęs. Vienas iš jų stovėjo sargyboje, o kitam aiškinau fotografavimo paslaptis. Sutarėme susitikti kitą vakarą daryt

nuotraukų. Nuotraukas aš darydavau prie žibalinės lempos, įdėtos į fanerinę dėžę, iš vieno šono – raudonas stiklas. Padarėme po kelias nuotraukas, dar šlapias išsinešė. Išeidami prašė manęs nupirkti filmučių, popieriaus ir chemikalų, žadėjo sugrįžti. Po poros savaičių atėję viską pasiėmė, atsidėkojo ir vėl išėjo. Nuo to laiko aš jų daugiau nebemačiau, nebemačiau ir kitų partizanų. Paskutinis iš partizanų, sutiktas apie 1953 m., tragiškai žuvo, palaidotas Utenos naujose kapinėse Rašėje.

Iš Juozo Gudelio laiško

Utena
1991 12 05

Ką aš prisimenu apie savo brolį Bronių Gudelį, gimusį 1924 m., prisimenu iš jo paties pasakojimų. Vieną dieną brolis sėdėjo ant prieklėčio ir ardė kažkokį šaunamąjį ginklą. Tuo metu į mūsų kiemą įvažiavo „liaudies gynėjai". Jų buvo du ir, kaip visada, ginkluoti automatais. Bronius greit pašoko nuo prieklėčio, įbėgo į klėtį ir įmetė ginklą į aruodą. Tuo pat metu į klėtį įbėgo vienas iš „gynėjų" ir užsimojo automatu, nes šauti negalėjo, buvo per arti. Bronius čiupo už automato, trenkė jį į prieklėčio akmenį ir papylė į šipulius. Tada „gynėjas" stvėrė Bronių į glėbį, Bronius partrenkė ir jį ant žemės. Tuo tarpu įbėgo kitas „gelbėtojas" ir atsuko automatą, tačiau Bronius užstojo save pirmuoju užpuoliku, kuris atsikėlęs nuo grindų nebebuvo jau toks vikrus. Šis bandė pirmąjį gelbėti, bet, vengdamas nušauti draugą, užsimojo automatu. Bronius viena ranka laikė pirmąjį už apykaklės, kita staigiu judesiu ištraukė automatą iš antrojo ir taip pat sutrupino į akmenį. Nelaimingi „liaudies gynėjai" susirinko automatų likučius ir keikdamiesi sugrįžo į Užpalius.

Žmonės kalbėjo, kad jiems buvo paskirta bausmė: „gulk-kelk, gulk-kelk". Kur tai matyta, 23 metų bernelis, neginkluotas, nuginklavo du „liaudies gynėjus", du „liaudies patriotus", apsiginklavusius automatais. Tai buvo 1947 m. balandžio mėnesį. Po to Bronius jau turėjo slapstytis.

Skrebiškos vestuvės

Buvusiame Drobčiūnų kaime gyveno žmogus, pavarde Budreika. Jis turėjo du sūnus. Vienas gimęs 1927 m., vardu Bronius, o kitas jaunesnis. Tėvai bijojo, kad Broniaus nepaimtų į kariuomenę. Kai išgirdo, kad jį traukia įskaiton, sugalvojo sūnui nukirsti du rankos pirštus. Taip ir buvo padaryta. Bet ir po to kažkas pagrasino, kad vis tiek paims. Tuomet tėvas ėmė varyti „samagoną" ir girdyti stribus. Tie tapo labai dideliais šių žmonių draugais.

Partizanai, gal bijodami, kad Budreika neišduotų stribams, jį nušovė. Po tėvo nužudymo sūnūs išėjo tarnauti stribais į Svėdasus. Bronius, gyvendamas Svėdasuose, sumanė vesti. Susirado iš Pamaleišio tokią merginą ir su dviem liudininkais nuėjo pas Svėdasų apylinkės pirmininką, kad sumetrikuotų. Šis, neprašęs parodyti pasų, paklausęs tik jaunųjų ir jų liudininkų pavardžių, surašė ant popieriaus skiautės tariamą metrikacijos aktą. Paspaudęs ranką, šį popierėlį atidavė jauniesiems. Apie tai juokdamiesi pasakojo liudininkai.

Pagyvenęs keletą mėnesių, su savo žmonele Budreika išsiskyrė, nes jau visas žmonos turtas buvo pragertas, nebeįdomus liko gyvenimas. Vedė kitą moterį ir persikėlė gyventi į Vyžuonas.

Tai tokios buvo skrebiškos vestuvės anais sovietiniais laikais.

1944 m. okupavus bolševikams Lietuvą, į Šamošiškio dvaro rūmus sugužėjo skrebų šeimos. Tėvai, broliai, seserys iš dvaro plotų gavo žemės ir plačiai apsigyveno. Tai buvo Svėdasų miestelio skrebų šeimos. Dvaro rūmų kambariai ne visi buvo apgyvendinti. Kai kuriuose pylė javus, laikė gyvulius, o kai kurie buvo tušti. Vienas, vadinamas salonu, buvo toks didelis, kad net su dviračiu galėjai važinėtis. Tame salone ir buvo ruošiami šokiai. Seniau jaunimo neleisdavo su blogu apavu, kad nebraižytų grindų. O kai apsigyveno skrebų šeimos, niekas jau nebekreipė dėmesio, galėjo trypti nors ir išvirtusiais padais.

Į šokius susirinkdavo jaunimas iš visos apylinkės: Mikėnų, Aulelių, Drobčiūnų, Narbučių ir Trumpučių kaimų. Apsilankydavau ir aš, o grįžęs saviesiems partizanams smulkiai papasakodavau, kas ten dėdavosi. Išklausę partizanai pasakydavo: „Tai niekis, ką jūs ten šokot, jūs dar nesat matę tikrųjų Ievos ir Adomo šokių". Partizanai juokavo, kad reikėtų kada tokį pasilinksminimą surengti. Taip ir buvo padaryta. Aš apie tai žinojau, man nebuvo staigmena.

Pamenu, buvo žiemos laikas. Jaunimas tame dvare šoko, dainavo. Tik staiga prasivėrė durys, ir pasirodė baltai apsirengę ginkluoti vyrai. Pasigirdo komanda: „Šokiai baigti! Muziką nutildyt! Vaikinai – į dešinę, merginos – kairėn. Tikrinami dokumentai". Kai kurie iš ten buvusių pagalvojo, kad tai kareiviai ar stribai. Bet tuoj paaiškėjo, jog tai partizanai. Aš juos pažinau iš balso. Dokumentus patikrino, kai kuriems liepė nusiaut kojas. Neaplenkė ir manęs, kad nebūtų įtarimo. Išvedė į kiemą, susodino sniegan, klupdė ir statė kartu su stribų seserimis, po to liepė grįžti į vidų. Mane paleido paskutinį, visų akivaizdoje dar įspėjo, kad nedraugaučiau su bolševikais. Visus perspėjo, kad iki

ryto neitume į namus, parėję nieko nepasakotume apie tai, kas čia buvo, o patys sėdo į vežimus ir išvažiavo.

Po vidurnakčio grįžau į namus ir ilgai negalėjau užmigti, akyse vis mačiau praėjusios nakties vaizdus. Aš nežinojau, ar partizanai jau grįžę, nes jie patys, per langelį įkišę ranką, atitraukdavo durų skląstį.

Ryte mane pažadino mama, liepė apeit gyvulius ir ateit pusryčiaut. Prie stalo atėjo ir partizanai, linksmai nusiteikę juokavo ir klausinėjo manęs, kokios jaunimo nuotaikos, kas buvo kalbėta.

Kitą dieną po apylinkę jau slampinėjo stribai ir kamantinėjo žmones apie praėjusios nakties vakarušką dvare. Matyt, stribų seserys pranešė, nors žmonių iš apylinkės tardyt nešaukė, tuo viskas ir baigėsi.

Panašus įvykis, kiek pamenu, buvo ir Utenos rajono Mikėnų kaime, Jono Skardžiausko sodyboje. Šokių metu per langus pasipylė šūviai, užgeso lempa, viduje kilo sąmyšis. Iš jaunimo niekas nenukentėjo, bet po pusvalandžio šokėjai išsiskirstė. Rytojaus dieną atvažiavo Užpalių stribai, klausinėjo namo šeimininką apie tos nakties įvykius, bet daugiau nieko apie tai ir neteko sužinoti.

Pasakoja ADOMAS PESLIAKAS

Užrašė St. Indrašius
Utenoje 1990 11 19

1944 m. lapkričio 1 d. į Drobčiūnų vienkiemį Anykščių rajone atėjo du ginkluoti kareiviai, kurie buvo vežami į frontą ir pabėgo iš karinio ešelono Ignalinos geležinkelio stotyje. Sakėsi, kad abu nuo Žiemelio. Vieno pavardė Karabevičius, o kito nebepamenu.

Pas mus jie užėjo apie 16 valandą, paprašė valgyti. Ir tuo metu atėjo trys partizanai: Nakutis, Maleišių Antanėlis ir Vilutis. Davėm

jiems valgyt. Kiek pabuvę, visi išėjo. Mes partizanų paprašėm, kad šituos kareivėlius jie pravestų pro Kunigiškių kaimą, kadangi ten buvo stribų.

Tų kareivėlių tolimesnio likimo aš nežinau. Vėliau teiravausi, klausiau vieno savo pažįstamo, ar jie grįžo į tėviškę, man pasakė, kad negrįžo.

1944 m. gruodžio mėn. iš 24-os į 25-tą naktį Žaliamišky bunkeryje slėpėsi partizanai: Guzas (buvęs kultūrtechnikas.), Stukas iš Denionių kaimo, Maleišių kaimo Nakutis ir Šalaka. Tuo metu į tą bunkerį Galvydžių kaimo gyventojas Pajėda atvedė rusų kareivius, kurie atidengė bunkerį ir įsakė vyrams pasiduot. Stasys Nakutis pasiūlė nusišauti, bet Guzas sulaikė.

Tuo metu link bunkerio ėjo dar du partizanai: Albertas Nakutis ir Galvydžių kaimo Lapienis. Baigia prieit prie bunkerio, žiūri, kad kareiviai stovi ir maskuojasi, matyt, norėjo juos prisileist arčiau. Tada jie apsisuko ir nėrė atgal, o rusai į juos atidengė ugnį ir bandė vytis, paleido šunį, bet šunį Albertas Nakutis nušovė, ir jie laimingai pasitraukė.

Buvusieji bunkeryje visi keturi partizanai pasidavė gyvi:

1. Balys Stukas, gim. 1919 m. Denionių kaime. Žuvo 1948 m. Kraslage.
2. Jurgis Guzas, gim. 1912 m. Mirė 1953 m. sausio 17 d. Kolymoje.
3. Stasys Nakutis (Alberto brolis) iš Maleišių kaimo. Mirė 1947 m. gruodžio 15 d. Kraslage.
4. Romas Šalaka, gim. 1926 m. Pauriškių kaime. Šiuo metu gyvena Kaune.

Kada partizanus ištraukė iš bunkerio, visiems surišo rankas vielomis ir varėsi pėsčius iki sunkvežimio, kuris stovėjo tolimesniam vienkiemy. Stasys Nakutis bandė iš tų vielų išsilaisvint, bet rusai pastebėjo ir dar tvirčiau surišo jam rankas. Suguldė į

sunkvežimio kėbulą, užtiesė brezentu, o ant viršaus sulipo kareiviai. Šitaip iki Panevėžio juos kareiviai trypė ir maigė. Panevėžyje atskyrė vienus nuo kitų, visi gavo po 25 metus lagerio.

Guzas buvo vyresnio amžiaus žmogus, daugiausia sau „kaltę" prisiėmė. Tik pats jauniausias – Pauriškių Šalaka – liko gyvas, kiti iš kalėjimų nebegrįžo.

Nakutis buvo išvežtas į Dudinkos persiunčiamąjį lagerį, ant Jenisiejaus upės kranto. Iš ten jis mums buvo parašęs laišką. Siuntėm jam vieną siuntinį, po to dar gavome vieną laišką, ir ryšys su juo nutrūko. O visą šitą paslaptį, kaip juos rusai rado miške bunkeryje, kaip mušė, kankino, vėliau man pasakojo Romas Šalaka.

Tada jie penkiese, kartu su Pajėda, buvo išėję į kaimą valgyt kūčių. Pakūčiavę keturiese grįžo į bunkerį, o Pajėda dar trumpam pasiliko. Kada Pajėda išėjo, jį sulaikė ir paėmė rusai, o paėmę, matyt, rado būdą jį priverst parodyt, kur miške jų bunkeris.

1944 m. lapkričio 27 d. rusų NKVD kariuomenės dalinys Maleišių kaime apsupo Antano Nakučio namus. Kadangi namuose žmonių nerado, nušovį šunį, pagrobė naminius paukščius, kiaules ir dalį turto. Kitą dieną atvažiavo kelios pastotės išvežt likusio turto. Išdraskė ir išvežė net namo langus ir duris. Po sodybos sunaikinimo broliai Albertas ir Stasys Nakučiai išėjo į mišką.

Narbučių kaime gyveno keturi broliai Žemaičiai: Antanas buvo geras sodininkas ir medžiotojas, Jonas – žemdirbys, ūkininkavo, Pranas – žemdirbys ir geras muzikantas, mokėjo bendrauti su žmonėmis, rasdavo kalbą ir su senu, ir su jaunu, Juozas buvo savotiško būdo žmogus – savo namo stogą apdengia ir reikalauja iš žmonos užmokesčio, jeigu ta nesumoka, tada ją duoda į teismą, vienu žodžiu, buvo žmonių juokintojas.

Kada 1941 m. atėjo vokiečiai, Juozą Žemaitį išvežė į Vokietiją darbams, o kai bolševikai antrą kartą okupavo Lietuvą, Juozas

pasidarė dideliu stribų rėmėju. Jo sodyboje buvo negyvenamas pastatas. Ten jis įrengė pečių, padarė gultus, žiemos metu pakūrendavo, o po naktinių žygių ten dažnai užeidavo stribai sušilt, išsidžiovint šlapių drabužių ir pailsėt.

Kaimynams sakė, kad keletą kartų pas jį buvo užėję ir partizanai, jo ieškoję, bet neradę. Turbūt gerą slėptuvę turėjo pasidaręs. Jo dukra buvo ištekėjusi už Alfonso Miškinio, tai kartą užėję partizanai nušovė ją su vyru ir sūnų Vladą. Tai įvyko 1951 m. rugsėjo mėn., o Juozas kažkaip išsisuko.

1973 m. Narbučių kaimo kapinaitėse jis išsikasė duobę, išmūrijo ir pasidarė sau mauzoliejų. Pasistatė paminklą ir ant to paminklo dar iškalė žodžius: „Juozas Žemaitis – komunistas, nepartinio bloko narys..."

Rajono valdžia labai susidomėjo šituo Žemaičio mauzoliejumi, buvo atvažiavę apžiūrėt, norėjo lyg ir viską išgriaut, bet paliko, sakė – nenorėję Žemaičio nervuot.

Kada Žemaitis numirė, vaikai šalia to mauzoliejaus iškasė duobę ir jį palaidojo, o mauzoliejų užvertė. 1990 m. kapinėse atšlietas į tvorą tebestovėjo tas paminklas su visais užrašais.

Tėvas a.a. buvo savotiškas, nors vaikai jam ir sakė: tėveli, iš tavęs žmonės juokiasi, bet vaikų jis neklausė, darė kaip jam galvoj švietėsi...

Pasakoja ONA RAMONIENĖ-„RŪPINTOJĖLĖ"

Užrašė St. Indrašius
Pelenių kaime 1992

...Mūsų partizanų grupė bazavosi Labanoro miške prie Šnieriškių, kur dažnai lankėsi ir *Siaubas*. Vieną kartą apsupo juos, kitą kartą, todėl partizanai nutarė iš ten pasitraukt ir įsikurt kitur.

Keletas atsiskyrė ir įsikūrė Pelenių miško raiste:

1. *Liepa*–Jurgis Graužinis iš Vidžiūnų kaimo.
2. *Slapukas*–Julius Jakutis iš Kanapauzos kaimo.
3. *Rokas, Rimtutis, Granitas*–Juozas Kemeklis iš Šarkių kaimo.
4. *Daumantas*–Jonas Laurinavičius.
5. *Viesulas, Garsas*–Julius Čipinys (vadas).
6. *Žalgirė*–Vanda Laurinavičiūtė.

Partizanų slėptuvė buvo įrengta raiste, samanomis apdėtame namelyje. Niekas negalėjo įtarti, kad tokioj klampynėj slepiasi partizanai.

Vieną kartą Juozas Kemeklis atėjo su *Siaubu*, atėjo dar ir antrą kartą. *Siaubas* prasitarė, kad jis žiemosiąs kartu, tuo pačiu atšvęsią ir Šv. Kalėdas, bet su kažkuriuo kitu dar išėjo nevą neilgam. Ir jau po dienos iš nakties partizanai buvo apsupti. Visi bandė veržtis. Laurinavičiūtei peršovė koją, po to ranką, ir ji pateko gyva. Nuvežė sunkvežimiu į Uteną, ten gydė, po to teisė. O *Rokas, Viesulas, Liepa, Slapukas* ir *Daumantas*, žuvę 1951 m. gruodžio 22 d. Pelenių miške, buvo nuvežti Utenon ir numesti aikštėje išniekinimui.

Kiek man teko girdėti, Utenoje yra paminklas, ant kurio yra ir Juozo Kemeklio-*Granito* pavardė ir slapyvardis. Matyt, *Siaubas* pakišo šitą *Granito* slapyvardį, kad taip pėdsakai dingtų.

Dar man žinoma viena *Siaubo* išdavystė: kada jis išėjo su *Liepa*–Urbonu, kuris sužeistas irgi pateko į čekistų rankas. Po šitų išdavysčių Labanoro girioje dar liko gyvi: *Dagys*–Jurgis Trinkūnas iš Pelenių kaimo, *Vaidotas*, *Vaidilutė*–Elytė Trinkūnaitė (ryšininkė).

Pasakoja VYTAUTAS ŠILAIKA-„ŠILAS"

Užrašyta 1990 05 29

1941 m. traukiantis rusams, mūsų apylinkėse jau buvo partizanų grupė: Antanas Starkus iš Vairiškių kaimo, Pranas ir Kazys Minkevičiai iš Obonių kaimo (vėliau Kazys Miegonyse išdavė partizanų bunkerį), Feliksas Starkus (Antano brolis), Vladas ir Jonas Arūnai (Vladą 1943 m. sušaudė namuose raudonieji banditai) iš Vairiškių – Zubiškių kaimo (Zubiškiais buvo vadinama rusų caro laikais, o dabar – Vairiškiais).

Traukiantis rusams, Punkiškių kaime raudonieji politrukai susirėmime su vietos partizanais nušovė Geiminių kaimo Grucę, Antanui Starkui peršovė ranką ir pilvą. Vladas Arūnas metė granatą ir užmušė visus tris politrukus. Prie vokiečių Vladas Arūnas už narsumą kovojant su bolševikais buvo apdovanotas medaliu.

Antaną Starkų (vėliau *Montę*) nuvežė į Kupiškio ligoninę, o Grucę palaidojo.

Tada aš dar buvau vaikėzas, mus ruošė prie pirmos komunijos. Kaip šiandien pamenu, Grucę laidojo nedažytų lentų karste, ant karsto buvo padėta jo kepurė lietuviška, merginos tautiniais rūbais stovėjo garbės sargyboje, tarp jų buvo ir Vlado Arūno sesuo. Ją vėliau (1946 m.) nušovė partizanai, kadangi ji pradėjo draugauti su skrebu Juozu Baltrūnu – Sintecku. Ją likvidavo Antanas Starkus-*Montė*.

1943 m., kada raudonieji nušovė Arūną, nuėjo nušauti ir Antano Starkaus. Beldžia į duris. Starkaus namai nedideli, viduje po grindimis bunkeris, į kitą pusę iškastas urvas išlįst vidury sodo. Motina atidarė duris. Įeina du rusų kareiviai ir prašo užrūkyt. Už pečiaus paruoštas kulkosvaidis, o rankoje Antanas laiko pistoletą. Paduoda jiems degtukus, tie užsidegė cigaretes, nė

šautuvų nenusiėmė nuo pečių ir išėjo. Antanas pasakė: „Jeigu dabar manęs nenušovė, tai daugiau nebenušaus".

1944 m., artėjant rusų frontui, Antanas su broliu Feliksu, kuris prie vokiečių tarnavo policijoje, pasitraukė kartu su vokiečiais. O Antaną Eiduką paėmė gyvą. Jis Šimonyse nuovados būstinėje budėdamas užmigo. Atėję rusai jį suėmė, pavedę į mišką, liepė išsikast duobę, o kai išsikasė – paleido į namus. Tuomet jam buvo 21 metai. Pas juos gyveno rusai – „bežancai", ir jie įskundė vėl, kad jis dirbo policijoje, ir vėl jį suėmė. Nusivarė į Svėdasus ir vėl liepia duobę išsikasti. Bet šį kartą, iki išsikasė duobę, pražilo.

Šimonyse policijos viršininku paskutiniais vokiečių okupacijos metais buvo Alfonsas Gogelis, kuris su kitais aktyvistais, tarp kurių buvo ir Antanas Starkus, pasitraukė su vokiečiais.

Penki broliai Dapšiai buvo. Vieni partizanai, kiti į Plechavičiaus rinktinę išėjo.

1944 m. rugsėjo mėnesį įvyko susišaudymas už Bagdonavos, prie Juodpėnų kaimo. Keturi Papilių partizanai apšaudė rusus. Ateina pas mus ginkluoti, mes iš mokyklos parėję. Visi lietuviškomis uniformomis apsirengę, paprašė mamos valgyti...

1945 m. sausio mėnesį pravažiuoja pro Obonis trys mašinos, pilnos kareivių. Mūsų kaimo vyrai ėmė bėgt ir slėptis kas kur, nes pranešė, kad vyks gaudynės. Kiti rusai atėjo nuo Skapiškio ir Kundrėnų. Tada nušovė Kazį Mažylį iš Šileikių kaimo. Bernardas Speičys buvo komjaunuolis, ir tą nušovė, Stasį Eiduką iš Obonių peršovė trylika kartų, mirė nukraujavęs, o Antanas Eidukas, tas buvęs policininkas, nušovė rusų politruką ir pats susisprogdino granata. Nušovė Joną Lukošiūną iš Obonių ir Žeimių Grucę. Juos enkavedistai prisileido visai arti iš už pirties. Jie ėjo į Puknius, nešėsi dar lengvąjį kulkosvaidį, bet jiems jau neteko net iššauti. Tuo metu enkavedistai ant Paliesio pieninės šulinio dangčio buvo pasistatę kulkosvaidį ir pliekė mūsų vyrus prie Kundrėnų. Vienus nušovė vietoj, kiti nukraujavę mirė. Visus surinko ir

palaidojo tėvai. Stasį Eiduką ir Antaną rado partizanai gulint grioviuose vandeny. Kai Pranas Minkevičius grįžo iš Rokiškio kalėjimo balandžio mėnesį, kaukolės jau buvo nulestos paukščių. Aš tada į ketvirtą klasę ėjau.

Tik po šito Obonių partizanų ir kitų vyrų sušaudymo – iš Vokietijos lėktuvais 1945 m. sausio pabaigoje buvo permesti Antanas Starkus ir Gogelis. Juos parašiutais nuleido prie Palėvenėlės.

Kada vokiečių darbininkai jiems viską dėjo, jie prašė, kad dėtų kuo daugiau sprogmenų. Vokiečiai juos perspėjo, kad parašiutai neatlaikys. Vienas, matyt, buvo perkrautas ir sprogo žemėje. Jų nusileidimo vietą apsupo Kupiškio ir Palėvenėlės skrebai. Kai viską, kas liko po nusileidimo, desantininkai susikrovė į roges ir vežėsi, jiems kelią pastojo šitie skrebai. Susišaudymo metu desantininkai tris skrebus nušovė, tris sužeidė. Peršovė ir Gogelį, jis iškrito iš rogių. Tada jį pagavę skrebai nurengė, nuvežė Palėvenėlėn ir paguldė lauke, o tuos skrebus nušautus nunešė klebonijon. Vienas skrebas Gogeliui sudavė šautuvo buože per galvą, ir tas sujudėjo. Pamatę, kad dar gyvas, taip pat įnešė į vidų. Gogelį atpažino Jonas Didžiariekis – Kupiškio gimnazijos komsorgas (kurį laiką jis dirbo Panevėžio dramos teatro direktoriumi). Jie su skrebu Domu Jankausku abu lakstydavo po kaimus.

Kada atpažino Gogelį, tada paprašė Kanišauskų pagalbos. Kanišauskai buvo dideli komunistai, Julius – majoras, Petras – partorgas Kupiškyje (jam partizanai buvo įmetę granatą į kambarį, bet jo neužmušė, tik skeveldrų privarė).

1940 m., kai atėjo rusai, Kanišauskai turėjo tris kuliamąsias, tris „Blakston" motorus, vėjinį malūną, o žemės tik 8 ha, laikė save biedniokais. Jie organizavo visą komunistinį pogrindį Juodpėnuose. Prie jų prisidėjo ir Speičys, kuris turėjo malūną.

Petras Kanišauskas iš pistoleto šaudė į kryžių, peršovė nukryžiuotąjį Kristų virš kelių. Prasidėjus karui, bėgo į Rusiją, bombar-

davimo metu jam nutraukė kojas toj pačioj vietoj, kaip tai Kristaus kančiai, į kurią jis šaudė, ir mirė.

Antanas Starkus laimingai pasiekė Obonių kaimą. Jo jau laukė vietos partizanai: Dapšiai, Grižas, Tubiai iš Mieliūnų kaimo ir kiti. Starkus atsivežė bent du radijo siųstuvus. Rašomąsias mašinėles parūpino mokytojas Vytautas Deksnys iš Šimonių valsčiaus.

Kada Antanas Starkus buvo išbėgęs į Vokietiją, iš Pakepurnės vienkiemio Antanas Inčiūra, neturtingas žmogus, prie Smetonai Zūbiškių pieninėje sukdavo pieną prie pat Starkaus namų, kitoj pusėj kelio (kitas Antanas Inčiūra iš Vairiškių, buvęs policininkas, žuvo su Vladu Dapšiu ir Vytautu Deksniu). Šitas pieno sukėjas Inčiūra globojo visą Starkaus ūkį, šėrė gyvulius, šelpė partizanus, trumpai sakant, buvo partizanų rėmėjas ir globėjas.

Kai pirmą kartą Vladas Dapšiukas 1947 m. išdavė partizanus, rusai rado 13 bunkerių. Vieni bunkeriai buvo Briedžiakalny, o kiti Juozo Gogelio sklype. Tada Vladas Dapšys išėjo į mišką ir pasakė partizanams apie tą išdavystę. Visi laimingai pasitraukė. Ant bunkerių dangčių uždėjo minas, bet kai atvarė rusai Juozą Šilaiką (mano tėvą) ir Oną Eidukaitę, minas partizanai buvo nuėmę. Ona atkasė bunkerį, kareiviai su automatais tėvui liepė lįst į vidų, o iš paskos – kareivis su šuniu. Kada įlindo į bunkerį, ėjo urvu 30 metrų, urvas buvo lenktas, išėjimas į Antano Eiduko sklypą, kitas išėjimas buvo Kvetkaus sklype, o trečias – Grižo sklype.

Dar bunkeriai buvo Kvetkaus ir Gogelio sklype, vienas Starkaus-*Montės*. Gogelio rūsyje buvo iškastas bunkeris su išėjimu į griovį. Iš griovio įlendi ir eini į kalną aukštyn, žemė smėlėta.

Pirmiausia skrebai su enkavedistais atėjo pas mus. Man įrėmė automatą ir liepė nešt pieno, nešt dešros. Gerai paėdė, o po to ėjo bunkerių ieškoti. Kai rado bunkerius, suėmė Kvetkų, o mano tėvui liepė saugoti gyvulius, kadangi jis dirbo dešimtininku. Iš vieno bunkerio krovė šautuvus, šovinius, milines. Kitame bunkeryje buvo kalvė, remontuodavo ginklus. Tris vežimus pakrovė

amunicijos ir išsivežė. Su ta visa amunicija skrebai išsivežė Grižo kiaulę, dingo vienas jo arklys, o už trijų dienų išsivarė ir karves, išsivežė visą turtą.

Pas Joną Kvietkauską atvažiuodavo jo pusbrolis milicininkas Vytautas Skrupskis. Mes galvodavom – kaip čia Skrupskis važiuoja pro tą visą partizanų knibždėlyną. Pasirodo, Skrupskis visas žinias perduodavo arba tiesiai Starkui, arba per Joną Kvietkauską. Todėl *Montė* visą laiką žinojo, kur eis skrebai, kur siaus garnizonas. Jam žinias teikdavo ir skrebas Vaičius, teikdavo ir skrebas Šimkūnas, kuris per Šimonių girią važiuodavo į Andrioniškį dviračiu.

Budreika, milicininkas, buvo bjaurus, bet su Skrupskiu važiuodavo, ir niekas jų neliesdavo.

Šimonių šokių salės puolimo metu partizanams buvo nurodyta, kad skrebai ir garnizonas bus išvesti į Nociūnus, todėl jie drąsiai atėjo nuo Šimonių kapelių. Du paliko saugoti šventoriuje, o trise priėjo prie salės ir sumetė minas per langą. Žuvo daug komjaunuolių, žuvo ir visai nekalti – Motuza, muzikantas, ir dar du kažkokie. Iš viso žuvo 16 žmonių. Po to jau prasidėjo bunkerių naikinimai. Šimonyse suėmė Vladą Dapšį. Suėmė milicijos viršininką Vytautą Skrupskį, paskui jį nuteisė 25 metams (atsėdėjo 10 metų, atrodo, gyvena Migonyse).

NKVD Šimonių garnizono viršininkas Danauskas *Montei* atvežė kalkės, rašomojo popieriaus, dešimt pusautomačių, dvi rašomąsias mašinėles. Skrebus paliko, o su *Monte* susitiko pas Vytautą Eiduką už klojimo. Kitą kartą buvo susitikę už Jono Eiduko klojimo. Buvo ir daugiau susitikimų – pas Buzėną Beregiuos. Kai jį susekė, tas pats viršininkas viską išdavė. Pas Buzėną labai

kratė, Buzėnui liepė bučiuot kryželį. Tuomet viršininkas jau buvo Demičevas.

Ėjo kalbos, kad Danauskas žaidė dvigubą žaidimą, norėjęs Starkų gyvą paimti, bet tai netiesa. Per tiek susitikimų ne kartą jis galėjo Starkų sunaikinti arba paimti gyvą.

Kada Antanas Inčiūra globojo *Montę* Pakepurnėje, kartą Inčiūrienė sako: „Dar palauk, neišeik, pareis Antanas, pasikalbėsim". Bet *Montė* atsakė: „Man taip neramu". Ir išėjo. O tas Antanas parvedė 11 skrebų ir rusų garnizoną. Starkus naktį grįžta, sausio mėnuo, šaltis didelis. Kada viduj pabūna, ginklas sušyla. Kulkosvaidis apšerkšnijo, eina į vidų, bet čia jam kelią pastoja balta maskuote enkavedistas. Tokia pat maskuote buvo ir *Montė*. Pakėlė kulkosvaidį, bet tas neiššovė, kareivis į jį bandė šauti, – ir tam neiššovė. Tada *Montė* pabėgo, bet pametė desantininko pirštinę dviem pirštais. Kareivis įbėgo į vidų ir suriko:

– Blia! Starkus!

Visi skrebai sukrito ant grindų ir laukia, kada į vidų miną mes, šaudyt jau nebėr kada. Starkus, pasitaisęs kulkosvaidį, paleido kelias serijas Čiviškių miškan, išėjo prie Obonių Eiduko ir Juozo Šilaikio kelio.

Ruskiai tą *Montės* pirštinę kitą dieną nešiojo po kaimą, rodė žmonėms ir klausinėjo:

– Ne znajete, kto etu perčiatku poterial?

Viskas laimingai praėjo, bet jau Inčiūra nepasiliko namuose – atvažiavo skrebai su keliom pastotėm, susikrovė jo turtą ir išvažiavo.

Atvažiuoja skrebai į Starkaus namus, mato, viskas sutvarkyta, langai sudėti. Kaip darė duris, ir sprogo mina, sužeidė tris kareivius ir užmušė šunį. Karininkas rėkia: „Geriau tris kareivius būtų užmušę negu šunį!" Šaudydami padegamosiomis,

sudegino tvartą. Starkaus motina jau buvo pasitraukusi iš namų (mirė 103-jų metų).

1946 m. Mičiūnų kaime Gasparo sodyboje partizanai nušovė atvažiavusius tris Skapiškio skrebus, o patys ir ūkininkas Gasparas išbėgo laimingai ir pasitraukė į mišką. Mes žinojome, kad Skapiškio skrebai labai bjaurūs buvo.

Kitą sykį iš to paties ūkio partizanai toliau nei per kilometrą šaudė į važiuojančius skrebus, tai tik stipinus ratų sudaužė. Geru taiklumu pasižymėjo Starkus. Jis iš kulkosvaidžio apšaudė prie Zūbiškių kaimo už dviejų kilometrų važiuojančius skrebus. Tada skrebai vežėsi išvežtųjų turtą. Čia irgi sudaužė ratų stipinus ir vienam skrebui pirštą nukirto. Skrebai visi į vandenį pakelėje suvirto. Su Starkumi buvo Bruneika-*Tardytojas* ir Dapšys.

1949 m. į Juodpėnus atvažiavo Kupiškio MGB viršininkas Janinas. Jis ten gėrė, prisikirto Grucės kopūstų ir važiavo namo, o *Montė* su *Jokeriu*–Lapieniu iš Puzionių kaimo ir Januliu, taip pat iš Puzionių, pastojo kelią. Nukalė du skrebus, Janiną peršovė. Keliu ėjo Mičiūnų Sabalys, Janinas paprašė paduoti pistoletą, kadangi jam petys buvo sutrupintas. Tas padavė pistoletą, išėmęs iš dėklo. O *Montė* pasakė:

– Nėra čia ko, vyrai, pokšėti, einam toliau.

Tuo metu Janinas pakėlė pistoletą ir peršovė *Montei* koją. Tada *Montė* su savo vyrais pribaigė šitą Janiną, paėmė Bagdonavos eigulio Jurgio Raugalos arklį, atvažiavo iki Obonių, paėmė komunistų Totorių arklį, burokus išvertė. Raugalos arklį iškinkę paleido į namus, o šitą perkinkė, iš tėvo paėmė antklodę, pagalvę, obuolių paprašė, gert atnešėm, perrišom *Montę*, ir išvažiavo.

Ateina Totorienė – Kanišauskaičia ir sako: „Arklio nebėr". Mes pasakėm: „Ne vagys pavogė, atsiras".

Už poros savaičių turgaus dienoj arklys ir parėjo namo.

Šileikių kaime enkavedistai apsupo Viktoro Mažylio namą. Į kambarį įėjo ruskis, *Montė* jam iš kulkosvaidžio paleido seriją, ir tas nukrito, kiti jau buvo suėję priemenėn. Šokant per langą, vieną partizaną nušovė, trise pabėgo.

Kai atvažiavo daugiau enkavedistų, Mažylį suėmė ir nuteisė. Kai bėgo partizanai, toks Šlekys skrebams parodė, kad „čia čia"... Už tą „čia čia" Šlekį partizanai ir nušovė. Nors Šlekys ir parodė, kur partizanai nuvažiavo, bet jų daugiau nė vieno nepaėmė.

Šaulinskaitė iš Vėderiškių kaimo draugavo su partizanu Eiduku ir gavo 10 metų kalėjimo, o jos brolį ir tėvą enkavedistai užverbavo. Pas Mėlynį buvo laidotuvės. Po laidotuvių atėjo partizanai ir pavalgė. Šaulinskas pranešė, kad buvo miškiniai atėję, kad valgė. Taip pat ir Joną Starkų iš Zūbiškių įskundė, jį išvežė Sibiran. Kada Sibire būdami jie pamatė Šaulinskų parašus, tai 1947 m. per Žolinę juos ir iššaudė už tą išdavystę. „Frontavikui" Tumoniui nuėmė medalius ir pririšo prie alksniuko, kadangi jis biednas buvo, ubagas, bet nekaltas, o Šaulinskus išvedė prie liepos, perskaitė partizanų karo lauko nuosprendį ir sušaudė.

Kupiškyje gyveno Emilija Čereškaitė. Ji turėjo kalkės, popieriaus. Partizanai man įdėdavo 20 červoncų, šeštadienį aš viską parnešdavau su knygomis – tą popierių, kalkę.

Montės bunkeriai buvo Obonių kaime, Grižo ir Gogelio sklypuose. Kelios rašomosios mašinėlės buvo Grižo bunkeryje. Naujai ir gerai įrengtas bunkeris buvo Gogelio sklype.

Daugiausia raštvedyba užsiiminėjo Vytautas Deksnys. Jis spausdindavo, prieš rinkimus rašydavo atsišaukimus, kad žmonės nebalsuotų ir kad į kolchozus nestotų, rašydavo pranešimus apie partizanų veiklą.

Montei patikdavo prancūziški kulkosvaidžiai, vokiški, rusiški lengvieji rankiniai, su juostomis arba diskiniai. PPŠ automato *Montė* nemėgo, sakydavo, kad tai ne ginklas. Per susišaudymą Bagdonavoje, kai nušovė Janiną, *Montė* turėjo kulkosvaidį, o jo draugai – du vokiškus karabinus.

Montės žmona Bronė Eidukaitė dar tebėra gyva, nors jau senyvo amžiaus. Jie kartu negyveno. Bet kartą *Montė* atėjo pas žmoną, ir Obonis apsupo rusų NKVD garnizonas. *Montė* pasakė:

– Aš tai, švogeriuk, išeisiu, bet kaip tu gyvensi – nežinau.

Jis atidarė duris, lietuvišką kepurę į užantį, o iš ten išsitraukė rusišką ir užsidėjo. Rankoj pistoletas, o už nugaros – kulkosvaidis. Kareiviai suėjo į vidų, o jis – laukan, mato, už jazmino krūmo tupi kareivis, jis iš kitos pusės atsitūpė, paskiau palengva palengva link tvarto, miškan ir pabėgo. Starkus buvo dviejų metrų ūgio. Jo sūnus, irgi Antanas, taip pat buvo aukštas, mirė nuo vėžio.

Montę dažnai tekdavo susitikti uogaujant. Užeidavo ir į namus, palikdavo kokiai savaitei pašert arklį.

Pas mus saviesiems vaikščioti po miškus partizanai nedraudė, draudė nepažįstamiems. Tik perspėdavo, kad liežuvį laikytume už dantų. *Montė* sakydavo: „Vaikščiok žemiau žolės, tykiau vandens, nebūk karštas – sudegsi, nebūk saldus – praris, nebūk kartus – išspjaus".

Montė kiekvienam žmogui stengėsi padėti, patardavo, kokia išeitis geriausia, buvo didelis patriotas. Įtariamąjį pirmiausia perspėdavo, kartais net iki trijų kartų, o jei nepadeda – šalindavo. Jei kuriuos ir sušaudė *Montės* nurodymu, buvo faktais įrodyta, kad dirba NKVD.

Tokie trys Kelmai Juodpėnų kaime turėjo net ginklus, Puteikiai taip pat turėjo ginklus, vienas dirbo MGB, tuos irgi iššaudė.

Pas Puteikius partizanai suvirto per langus, kad tie nespėjo net ginklų pasiimt.

Bagdonavos kaime Jurgis Raugalė dirbo eiguliu ir palaikė ryšį su *Monte*. Jo eiguvoje rusai rado bunkerį ir smarkiai Raugalę sumušė.

1946 m. į Bagdonavos mišką pas partizanus atėjo ryšininkė Olesė Palavenskaitė iš Bagdonavos kaimo, pernakvojo bunkeryje, o kai tik pasitraukė, ryte bunkerį ėmė supti enkavedistai. Tarp jų buvo NKVD majoras, kuris vadovavo operacijai, jį Starkus nušovė. Atsišaudydami partizanai atsitraukė. Rusai prisikvietė dar daugiau pastiprinimo, atvažiavo net šarvuotis. Dvi savaites davėsi nuo Vairiškių lig Juodpėnų, per Obonis, kareiviai ant stogų gulėjo, stebėjo, ar neateis partizanai, bet jų kaip nėr, taip nėr – nei *Montės*, nei jo partizanų, kaip į žemę prasmego.

Partizanai po susišaudymo ramiai per Obonių mišką iš Bagdonavos tarp Vairiškių ir Obonių kaimų netoli savo namų praėjo ir pratūnojo vieni bunkeriuose, kiti baloje. Nors bunkerius mindė stribai, bet neužėjo. Per tas dvi savaites nieko nerado ir nepaėmė.

Vladas Dapšys, Antanas Inčiūra ir Vytautas Deksnys, to milicijos viršininko brolis, žuvo Šepetoje. Juos Varliažerin sumetė, po to išgriebė ir perlaidojo Kupiškio kapinėse.

Jonas Dapšys mėgo išgert, truputį ir patriukšmaudavo. Kada jį apsupo skrebai, numušė pusautomačio buožę, liko tik gaidukas ir vamzdis. Jis užšoko ant arklio ir raitas bandė bėgti. Jeigu ne Pandėlio skrebai, būtų pabėgęs, bet tie irgi ant arklių vijosi ir nušovė. Vijosi nuo Skapiškio link Laičių. Jis tik užsitaiso ir kerta arkliui, lekia kiek įkabina atsišaudydamas.

Skapiškyje keli buvo sumesti į šulinį, ten gali būti ir Jonas Dapšys įmestas. Arba Pandėly, arba Skapiškyje.

Iš Dapšių jis nerimčiausias buvo. Dapšiai buvo aukšti, gražūs, liekni vyrai. Palskiai buvo Starkaus kaimynai, turėjo 30 ha žemės.

Kuomet nušovė Palskienę, klausėme *Montės*: „Kodėl nušovėte ją?" Jis pasakė, kad ją nušovė ne jie, o Inčiūra – kaip šnipę. O Palskytę ir Palskiuką atseit nušovęs Jonas Dapšys ir jų kūnus sumetęs į pieninės šulinį netoli Starkaus namų.

Kada tardė *Montės* svainį Antaną Eiduką, liepė jam nusirengti. Ir skrebas tada jį mušė telefono laidu. Kai užduso bemušdamas, perdavė kitam. Prakapojo odą, visą sumušė, suspardė.

Starkaus-*Montės* motiną sumušė skrebai, bet motina pasakė: „Aš nieko nežinau apie sūnų". Matyt, Inčiūra viską perdavinėdavo skrebams apie *Montę*.

Inčiūra miškinių vardu sušaudė savo kaimynę Januškienę, Palskienę iš Vairiškių ir Stepanovą (vietinį rusą).

Rapecko dvare už Vėderiškių įvyko partizanų susišaudymas su rusų NKVD garnizono kareiviais. Dvare buvo apie 50 partizanų. Juos rusai apsupo ir ėmė šaudyti. Tada žuvo Paulauskas iš Puknių. Labai narsiai gynėsi, persiplėšė baltinius jau peršautas, kalė iki paskutinio šovinio, pabaigęs šovinius, granata dar tris ruskius užmušė. Prie jo klupdė visus suimtuosius iš apylinkės. Ten taip pat žuvo Jurgis Dapšys, Samuolis, Tubis iš Mieliūnų kaimo.

Tučius, Mieliūnų kaimo gyventojas, ėjo perkėlęs arklius, tą nušovė. Nors ir ne partizanas buvo, bet ir jį kartu su partizanais Šimonyse laikė ant gatvės numetę. Savieji pavogė ir palaidojo.

Jonas ir Antanas Eidukai iš Užusienių, Grižas ir Burneika gyveno bunkeryje. Tą dieną Grižas su Burneika sėdėjo bunkeryje, o Eidukai po kūlimo atėjo. Ir garnizonas juos apsupo. Paleido

enkavedistai šunį, šuo ėmė kastis į vidų. Tada partizanai per bunkerio dangtį iš vidaus paleido šūvius. Pirmas išlindo Grižas, jį nesunkiai sužeidė, ir jis pabėgo, o kiti žuvo.

1947 m. lapkričio 1 d., t.y. keliom dienom anksčiau, paėmė Praną Eiduką, žuvusių partizanų brolį.

Enkavedistai iš Kamajų apsimetė partizanais ir atėjo pas Eiduką. Jie žinojo, kur slepiasi Eidukas. Užėjo, sako – mus iššaudė, neturim kur pasidėti, o Eidukas patikėjo jais ir pasakė:

– Aš rytoj jus į bunkerį nuvesiu.

Tada jį griebė ir surišo, nusivedė į Kamajus, smarkiai sumušė, atsivedė į Ožkalnį, kuris yra tarp Vėderiškių ir Vizbarų, prie Paliesio. Čia Eidukas jiems ir parodė tą bunkerį. *Montė* tuo metu buvo pas Urboną Vizbaruose su savo vyrais. Išgirdę netoliese šaudymą, pasitraukė į Obonių balą.

Sužinoję, kad žuvo Dapšys, partizanai po 10 dienų nuėjo ieškoti dar kito – Grižo, žinojo, kad Dapšys su juo buvo kartu. Ir Vizbarų miškelyje atsarginiam bunkeryje rado Grižą mirusį. Tada mes iškasėm duobę ir palaidojom jį Obonių kapuos.

1944 m. Samuolis iš Mieliūnų kaimo prisirašė skrebu. Starkus ir Tubiukai atėjo pas jo tėvą ir pasakė:

– Na, Samuoli, išleidai sūnų skrebynan, pasakyk, kad jis greičiau iš ten išeitų.

Tėvas pakalbėjo su sūnumi. Tas išėjo į sargybą vieną naktį ir dingo. Kada dingo Samuolis, po trijų dienų atvažiuoja skrebų tuntas, tėvą paima, o sūnus, ką tik pavalgęs, – į krūmus. Buvo gegužės mėnuo (1945 m.). Apsupo Samuolių namus, viską iškratė, visą jų turtą susikrovė į pastotes, išsivarė gyvulius, padegė namus, tą senuką pririšo prie ienos ir, kol nuvarė iki Šimonių, buožėm užmušė.

Ateidavo ir plėšikai. Kai eina į tuos kiemus, kurie biedni, apsimeta miškiniais, o kur turtingesni – apsimeta Skapiškio skrebais. Jie imdavo viską, kas pakliuvo: lašinius, batus, paltus, kepures, pinigus.

Kanišauskus apiplėšė apsimetę miškiniais. Atėjo per Obonis dviese balandžio pirmąją pas mano tėvą, nulaužė spyną, pasikinkė arklį, susikrovė, kas jiems reikalinga, ir išvažiavo. Išaušus atjoja Antanas Šilaika, klausia: „Juozai, pas tave nieko nebuvo?"

– Nieko.

– Mus apiplėšė, lašinius išsivežė...

Tėvas žiūri, kad spyna nuplėšta. Nei ratų, nei arklio. Ir klėtis iššvarinta. Antanas Šilaika pranešė milicijai. Atvažiavo iš Šimonių milicija su skrebais. O tėvas nusekė už Taraldžių ir pamatė, kad miškelyje stovi arklys, pilni ratai prikrauti. Tėvas grįžta ir čia pat susitinka skrebus. Pasakė jiems, kad vežimas miškelyje netoliese, o skrebai sako: „Į miškelį mes nelįsim".

Po kurio laiko tuos vagis – Motiejūną ir Joną Zabulį – Salų bažnyčioje per atlaidus atpažino žmonės, pas kuriuos Motiejūnas buvo atėjęs kartą apsimetęs skrebu, kitą kartą – miškiniu. Motiejūnas dirbo Rokiškyje „Plūgo" fabrike. Atvažiuodavo į Skapiškį ir eidavo plėšikauti su draugais.

Tas Motiejūnas tris kartus stojo į partizanus. Bet partizanai juo nepasitikėjo.

Ateina *Montė* pas mano tėvą ir klausia:

– Pavogė arklį?

– Pavogė.

– Yra vagis, bet jis į partizanus įstojo.

– Jeigu tokius į partizanus priimsim, tada nebėr ko gyvent Lietuvoje...

Po kurio laiko vėl ateina *Montė* ir sako:

– Juozai, tavo arklio nėra, bet ir to vagies nebėra, daugiau nebeateis, būk ramus.

Tą Motiejūną nušovė ir įmetė į balą. Jeigu jis būtų įstojęs į partizanus, dar būtų keršijęs tiems, kuriuos apiplėšė ir kurie jį skundė partizanams.

Po kurio laiko tėvą pasišaukė į miliciją. Mes jau žinojom, kad vagis likviduotas. Jį Kupiškio milicija prieš tai buvo paėmusi, bet jis „pabėgo".

Pokario metais „bežancus" partizanai taip pat pradėjo likviduoti, kadangi jie, apsiginklavę peiliais, ėmė ūkininkus plėšt. Naktį atėję išlauždavo duris, vogdavo gyvulius, maistą ir kitą turtą.

Tuoj po karo iš Rusijos čia ėmė plūst visokie valkatos, apsimetę elgetomis. Dieną elgetauja, apsižiūri, o vakare atėję plėšikauja. Juos mūsų žmonės vadino „bežancais". Matyt, tai buvo speciali banga užkariautojų, kuriuos pasiuntė bolševikiškasis KGB. Suprantama, jie ir būtų likę čia nuolatiniam gyvenimui, bet kai daugeliui iš jų partizanai pasvilino padus, kitiems praėjo noras važiuot į Lietuvą plėšikaut.

Montės štabas davė nurodymus dėl jų likvidavimo. Daugelis iš jų plėšdavo partizanų vardu. Smilgiuose jie nudūrė Serapinioką. Lindo į gryčią plėšt, jis neleido, davė peiliu į smilkinį – ir gatavas.

Vokiečių okupacijos laikotarpiu į Šimonių girią buvo nuleista iš užfrontės atgabenta raudonųjų banditų grupė.

Lapienis, eigulys, rado parašiutus. Tuo metu vokiečiai apsupo Šimonių girią. Lapieniukas pabėgo, tėvą vokiečiai tardė, peršovė nosį, išdavė jis jų bunkerius. Vokiečiai visus Lapienius iššaudė. Lapieniukas išėjo miškan pas raudonuosius, o kai rusai 1944 m. grįžo, dirbo Šimonyse pasų stalo viršininku. Giminėms bei seserims padarė frontininkų dokumentus, kad turėtų privilegijų ir gautų personalines pensijas.

Dalį raudonųjų vokiečiai sunaikino, kiti išbėgo ir slapstėsi. Jie nieko gero nenuveikė, tik plėšdavo gyventojus. Ruzgų kaime iš

mezgėjos atėmė siūlus, kiaules iššaudė. Daugiausia plėšdavo stambesnius ūkininkus. Plėšikaudavo ir veždavo į miškus, o iš ten perduodavo spekuliantams, kurie perpardavinėdavo. Bandoje buvo rusų ir lietuvių, pabėgusių su rusais 1941 m.

Šituos banditus matėme du kartus – 1942 ir 1943 m. Daugiausia juos gaudė Plechavičiaus batalionų kareiviai. Šitie „raudonieji" pasižymėjo dar ir žiaurumu. Pagavę auką kankindavo, nulupinėdavo nagus, lytinius organus subadydavo...

Kada 1946 m. per Velykas nušovė keletą partizanų, tarp jų ir Anicetą Jančį, jų kūnus nuvežė į Svėdasus ir numetė ant gatvės, paskiau nuvežė į pušynėlį prie Adomynės ir ten numetė.

Po to važiavo partorgas, kuris „numirė", arklys jį parvežė į Svėdasus vieną be ginklo lineikoje, o anie išniekintieji „atsikėlė". Taip tada juokavo kaimiečiai. O iš tikro partorgą partizanai sušaudė, o išniekintuosius brolius surinko ir su artimųjų pagalba palaidojo Punkiškių kapinėse.

Šimonių girioje daugiausia partizanų buvo Inkliuzuose, Obonyse, Bugailiškiuose, Puzionyse. Būrius pradžioje sudarė po 20-30 partizanų.

Pasakoja KAZYS JUKNEVIČIUS

Užrašyta Panevėžyje
1990 03 05

1940-ieji. Pirmasis bolševikmetis

Gimiau 1912 m. Šimonių valsčiuje, Lanauskų kaime. Šeimoje augome trys sūnūs. Nuo 1936 m. gyvenau Kvetkuose.

1940 m. apie gegužės mėnesį per Kvetkų miestelį pervažiavo rusų tankai. Po to greitai visos padugnės pakilo į paviršių. Vienas, žinau, klebono grūdus vogė, pragręžęs grindis, kitas kontrabandą varė. Miestuke padoresnių žmonių buvo nemažai, tik inteligentų šiek tiek mažiau. Trys mokytojai, pieninės buhalteris, pienininkas ir vienas šaltkalvis, tikrai padorus žmogus. Tos padugnės į mus pradėjo labai kreivai žiūrėti. Apylinkėje gyveno keli senesni komunistai, toks Gasiūnas net nuo 1917 m. veikė kaip komunistas. Jis buvo jau pastatytas prie duobės sušaudyti, bet klebonas Salučka jį išgelbėjo.

Ruskiai suruošė „mitingą". Nuo Biržų atsivežė pilną sunkvežimį prisirinkę tokių valkatų, lakstė po vienkiemius ir varinėjo ūkininkus klausyti. O mes patvory sustoję pasišaipėm ir nuėjom. Nuo to laiko šitie komunistėliai pradėjo mane persekioti. Vienas atėjo ir pasakė:

– Ant tavo kelių nėra lopinių, tu mums netinki.

O į 1941 m. jau jie taip įsidrąsino, kad ateidavo po du tris ir į kambarį pasižvalgyt, ką mes veikiam. Aš ir kiti mano bendraminčiai priklausėm Lietuvos Tautinio Darbo Aktyvistų organizacijai. Šitą organizaciją mes įkūrėm Kvetkų miestelyje abu su šaulių vadu Poviloniu. Per pirmąjį žmonių vežimą į Sibirą to Povilonio brolis pieninėje dirbo kūriku. Aš pas jį nueidavau pasikraut akumuliatoriaus, kadangi turėjau radiją ir klausydavau žinių iš užsienio. Vieną rytą nueinu pasiimt akumuliatoriaus, žiūriu – netoli miestuko stovi pakinkytas vežimas, o į jį sukrauta visa mano kaimynų Prano Kalpoko šeima.

Kalpoką (buvęs Seimo atstovas) aš buvau perspėjęs, kad jį taip pat veš. Vienas valkata, kuriam daviau išgert puslitrį, pasakė, kad iš Kvetkų numatyta išvežti į Sibirą Kalpokus ir pasienio policijos viršininką Balčiūną. Nors ir perspėjau, Kalpokas atsisakė trauktis. Jis pasakė: „Aš nesitrauksiu niekur". Bet jo sūnūs visi pasitraukė ir išliko gyvi.

Prano Kalpoko šeimą vežant saugojo tik vienas skrebas. Mes su Lionginu Poviloniu pasitarėme, kad reikėtų jį nuginkluoti, bet prie Kalpokų negalim prieit ir pašnekėt. Sargybinį nuginkluosim, o jeigu jie nebėgs? Taip ir liko tas mūsų sumanymas neįvykdytas.

Po to aš su žmona ir Kvetkų pieninės buhalteris pasitraukėme, namuose nebenakvojome. Mums papasakojo kaimynai, kad iš Rokiškio buvo atvažiavęs sunkvežimis, ieškojo mūsų, bet nerado.

Kurį laiką pasislapstėme, paskui viskas aprimo, grįžome namo. Sekmadienį prasidėjo karas. Panemunio viršaitis Ušeckas nurodė man tą pačią dieną į Panemunį pristatyti motociklą. Visaip svarsčiau, bet nuvažiavau. Čia jau buvo prisirinkę „juodos" publikos, man net neberamu pasidarė. Kadangi iki Kvetkų 15 km, tai aš paprašiau, kad duotų kokį dviratį parvažiuoti, bet tie komunistėliai tik pasišaipė. Tada, sakau, pavežkit kas nors mane iki Kvetkų. Atsirado toks vienas, pavežė. Kvetkuose dar „pareguliavau" motociklą, kad toli nenuvažiuotų. Išleidau aš jį, iki geležinkelio pavažiavo ir sustojo.

Pirmadienį ryte iš Kvetkų aš visai pasitraukiau. Nuėjau pas savo vyrus: Povilonį, Morkūną. Pasiėmiau iš Morkūno dviratį ir grįžau dar į namus perspėti žmonos, kad ji taip pat pasitrauktų iš namų.

Pervažiavau per miestuką. Mes gyvenome atskirame klebonijos namelyje. Sutikau kleboną, ir kalbamės. Įvažiuoja į miestuką motociklas, sustoja ties paštu, ir tiesiai eina dviese pas mus. Aš į vidų, per kitą pusę šventoriun ir palindau po alyvų krūmu. Jie įėjo į vidų ir klausia žmonos, kur vyras. Žmona pasakė, kad manęs nėra, išvažiavęs dar vakar. Jie tuoj šoko: „Kam meluoji?! Va, dviratis stovi! Tik parvažiavo! Kur jis yra?!" Žmona nesutriko, aiškina, kad manęs tikrai nematė. Tada jie išėjo, vienas apėjo aplink šventorių, atsistojo už kampo ir dairosi, o aš jį stebiu iš po alyvų krūmo. Išsiėmiau iš kišenės pistoletą, pasiruošiau dėl visa

ko ir žiūriu. Jei tik pastebės, galvoju, aš jau nelauksiu... Matau, jie vėl sugrįžo į kambarį ir ten vėl ėmė grasinti žmonai. Paskui trumpam kažko išėjo iš gryčios. Tada ir žmona – per kitą namo pusę į lauką ir pasislėpė avietyne. Taip tą kartą laimingai baigėsi.

Tada mes susirinkom netoli Kvetkų, kaime: Povilonis, Morkūnas, aš ir dar keli vyrai, ten ir laikėmės kurį laiką. Pas mus vokiečiai užėjo tik penktadienį. Iš klebono sužinojau, kad vietiniai komunistėliai tris paras saugojo mūsų namą. Grįžę radome išplėštas duris, viskas išvežta, išvogta, net šaukštai paimti.

Kaime įsitaisėm sekimo punktą pušyje. Aš turėjau gerus žiūronus, įlipu į tą pušį, visas miestukas ir apylinkė matosi kaip ant delno.

Vieną dieną pasirodė autobusas. Netoli mūsų būstinės užvažiavo į vienkiemį. Nueinam mes pas tą šoferį. Autobusas iš Kauno. Jis vežęs ruskių aktyvistus, nuvažiavęs į Latviją, autobuso variklį tyčia sugadinęs, kad nebeužsivestų. Visi susėdom į tą autobusą ir važiuojam į Kvetkus gaudyt komunistėlių. Atvažiavom į miestuką, o ginkluoti tik pistoletais – menka jėga. Pieninėj paruošėm kambarį suimtiesiems. Žiūrim, ateina būrys ginkluotų rusų kareivių. Susistabdėm. O aš rusiškai tai nemoku. Tris pastačiau prie priemenės, kad už mūro spėtų užsiglausti, jei ims šaudyti, kad pačiam gali tekti – nepagalvojau. Tuoj prisistatė vertėjas. Ėmėm aiškintis, pareikalavau, kad numestų ginklus. Karininkas iškart numetė parabelį ant žemės, o vienas, pamačiau, su kulkosvaidžiu – į griovį, supratau, kad čia jau nebe juokai. Jeigu griovyje užims poziciją, mums gali liūdnai baigtis. Pareikalavau, kad jie neitų į miestuką, trauktų per lieptą, kitapus Nemunėlio. Tegu kur nori eina. Jie mūsų paklausė ir į miestuką nėjo. Pasiliko Švedas, Morkūnas ir Povilonis miestuke, o aš nulydėjau autobusą atgal. Jiems bebūnant, atvažiuoja apie 50 milicininkų dviračiais nuo Biržų, o jiems iš paskos – vokiečiai. Milicininkai pradėjo bėgt, vokiečiai ėmė į juos šaudyt, tikras sumišimas pasidarė.

Palikę dviračius ir šautuvus, milicininkai šoko į Nemunėlį ir perplaukė, bet už Nemunėlio juos vokiečiai pasivijo, ten nušovė kelis, kelis atsivarė ir nušovė prie Kvetkų kapinių. Mūsų šitie trys vyrai irgi pateko į tą sūkurį.

Prasidėjo vokiečių okupacija

Mus visą laiką per radiją perspėjinėjo: „Nesipainiokite vokiečiams po kojų, jau yra daug nekaltų aukų". Mums nė vienam neatėjo į galvą, kad reikia užsirišt baltą raištį. O vokiškai nemokam. Vokiečiai šituos mano draugus taip pat suėmė. Švedas buvo apsirengęs lietuviška kariška uniforma, Povilonis šaulio uniforma, o Morkūnas – juodu kostiumu. Išgirdęs triukšmą ir šaudymą, aš bėgte į šitą pusę. Matau, pilnas kelias vokiečių. Atbėgau į miestuką su pistoletu, ant kaklo žiūronai, pusbutelis spirito, bintas pirmai pagalbai. Mane tuoj sulaikė vokiečiai ir viską atėmė. Žiūriu, tie mano draugai jau sėdi ant pievos susodinti. Vienas studentas atėjo, iš jo irgi atėmė ginklą.

Jeigu nebūtų pasipainioję šitie milicininkai, gal būtų kitaip buvę. Dar blogiau, kad vertėju atvedė žydą. Vokietis tuoj iš karto pažino: „Jud!" Man ryte išeinant žmona ant kaklo uždėjo rožančių. Aš atsisegiau baltinius ir parodžiau vokiečiui. Vokietis jau kitaip į mane pradėjo žiūrėti, bet aš vis tiek atsisėdau šalia savo draugų. Pradėjau prašyti, kad pašauktų kleboną, nes jis mokėjo truputį vokiškai. Pašaukė kleboną, tas kiek pašnekėjo su jais, po to pašaukė mokyklos vedėją Joną Vilemą, kuris irgi mokėjo šiek tiek vokiškai, bet ir tą nuvarė tolyn, o mus paliko vienus. Povilonis sako: „Gal mus čia palaikys, patardys ir paleis?" Aš jam pasakiau, kad mūsų niekur neveš, nes iškart supratau, kas mūsų laukia. Karo metas, pirmutiniai daliniai, jie nenorės čia su mumis terliotis.

Netrukus atėjo vokietis ir ėmė mus rinktis. Vieną pasistatė, kitą, priėjo prie manęs, pažiūrėjo, priėjo prie Morkūno, vėl grįžo prie manęs, Morkūną pasistatė, mane paliko. Kiek pasivarė juos, Švedas dar bandė bėgti, tą vietoj iš automato nušovė. Studentą, žydą ir Morkūną nuvarė prie pieninės sienos ir sušaudė visus.

Čia ir pasibaigė mūsų džiaugsmas. Paskutinę minutę, kai jau žmonės buvo išsigelbėję, su didele viltimi laukę išvaduotojų, kentėję nuo bolševikų, dabar turėjo žūti.

Koks pergyvenimas buvo. Grįžau juodas kaip žemė. Klebonas pamatęs klausia, kas atsitiko, pasakiau, kad visus sušaudė, o mane išgelbėjo rožančius.

Vėliau mes įtarėme mokytoją. Jis su Poviloniu anksčiau buvo susipykęs, be to, pasirodo, kad ir tas Jonas Vilemas buvo veidmainis. Lietuvos laikais jis bažnyčioje ant abiejų kelių klūpojo, užėjus bolševikams, į bažnyčią nė kojos nebekėlė, paskui dar paaiškėjo, kad jis bolševikinę slaptą literatūrą gabeno iš Rokiškio ir platino Kvetkuose.

Aš labai gailėjau savo bendraminčių draugų, buvau taip giliai sukrėstas tos tragedijos, kad dar visą savaitę kaip apdujęs vaikštinėjau.

Po šio įvykio Kvetkuose visi komunistai užsikabino rožančius, net tas senas 1918 m. komunistėlis Vilemas, ir tas nešiojo rožančių.

Kvetkų komendantas prieš vokiečių atėjimą turėjo mums įteikti baltus raiščius, bet jis to nepadarė, mes neturėjome raiščių, todėl taip viskas ir atsitiko.

Kada vokiečiai pasitraukė, mes persikėlėme gyventi į Kupiškio rajoną.

Pandėlyje turėjau pažįstamų skrebų: Romą Krivicką, Juozą ir Alfonsą Kalnučius. Alfonsas pradžioje tarnavo skrebu Skapiškyje, po to persikėlė į Pandėlį. Kalnučiai buvo kilę iš Vilniaus kaimo. Alfonsas pas mano tėvus kažkada dar piemenavo, su juo mes gerai buvom pažįstami, tiesiog draugai. Kartą Alfonsas netoli Pandėlio nakvojo pas ūkininką ir kažkas pranešė partizanams. Partizanai atėjo ir pradėjo belsti į duris. Alfonsas suprato, kad juokai menki ir šoko bėgti pro duris, partizanai šovė į jį, bet patamsyje tik koją peršovė, ir jis pabėgo.

Tuoj po karo iš Ukmergės aš atėjau pas savo dėdę Steponą Juknevičių į Stasiūniečių kaimą (tarp Skapiškio ir Pandėlio), kadangi čia prie miško patogiau buvo slapstytis. Skapagirio miške įsirengėm bunkerį, kuriame aš ir slapsčiausi. Bunkeryje slapstėsi nemažai vyrų iš visos tos apylinkės: Petras ir Bronius Rasiuliai, Julius Puluikis, Glemža (buvusio Lietuvos pieno centro valdytojo Jono Glemžos sūnus, studentas), jo draugas nuo Panemunėlio (irgi studentas), Motuzai iš Skapiškio vienkiemio (vieną iš jų enkavedistai nukankino).

Kada mus pasiekė žinia, kad miškus siaus rusų NKVD kariuomenė, prie mūsų dar prisijungė ir iš kitų vietų atėję vyrai. Nuo Rokiškio atėjo Petras Vaidakavičius, mokytojas, buvęs Lietuvos atsargos karininkas. Atėjo skapiškėnai, buvęs Vilniaus krašte policininkas Kiaulėnas (kilęs iš Žiogų kaimo) su savo būriu (apie 10 vyrų), nuo Laičių, Jokšių atėjo nemažai vyrų, susidarė apie 50–60 žmonių būrys, neblogai ginkluoti visi automatais ir kulkosvaidžiais. Šitam visam būriui vadovavo mokytojas Vaidakavičius. Buvo posėdis, suėjom į kitą bunkerį, kadangi čia turėjom tris bunkerius, visi trys jau buvo užpildyti. Sustiprinom sargybą ir nutarėm priešintis. Iš vakaro pas mane iš Vozgučių buvo atvažiavusi žmona (ji kilusi iš Totoriškių dvaro). Gal ir nereikėjo

mums priešintis tokiai rusų jėgai, bet kautynėse mūsiškių žuvo dar palyginti nedaug. Vaidakavičius mus suskirstė grupėmis. Mano grupėje buvo tie du studentai, aš ir Julius Puluikis.

Mes sudarėme kovos planą. Miškas buvo „L" raidės formos. Už mūsų liko Notigalės pelkė ir miškas visu ilgiu. Rusai slinko nuo Tvirų, pro Žiobas į miško tarpą. Man buvo duotas nurodymas apeiti iš kito šono ir patikrinti, ar rusai nesuėję į mišką iš užnugario. Atėjom iki bokštinio žymeklio („majoko"), po to – kvartaline linija. Netoli Notigalės pastebėjom, kad trijų grįžta į mišką iš lauko. Sustojom ir tariamės: sekti pėdomis ar ne? Jeigu seksime, mus gali iš karto nušluoti, mes gi jų nematysim. Nutarėm nesekti. Grįžome prie „majoko" ir patraukėme gilyn miškan. Į štabą Vaidakavičiui reikia pranešti, kad trys rusai yra įėję į mišką. Savanoriais pasisiūlė eiti šitie abu studentai. Aš juos išleidau. Atsistojau tarp krūmų ir stebiu, kaip jie tolsta. Kitiems liepiau gulti. Jie sugulė ant sniego ir guli. Staiga pasigirdo kulkosvaidžio serija. Aš dar nesusigaudžiau, iš kurios pusės – iš šono ar iš priekio, tik šakelės ėmė kristi palei kojas ant sniego. Apsidairiau, bet nė vieno žmogaus nesimatė. Pasiūliau trauktis. Ir traukėmės apsidairydami. Mūsų studentai štabo nepasiekė. Vieną sužeidė, tada antrasis sužeistąjį vedė. Vėliau mes juos radome enkavedistų nukankintus: nupjautos varpos, į gerkles prikišta automato šovinių, abu sudaužyti, sulaužyti. Kadangi iš priešingos pusės mūsiškiai jau susikirto su rusais, tie, kuriems vadovavo Kiaulėnas, prasilaužė iš apsupties, iš jų žuvo tik vienas Valenta iš Mikniūnų kaimo. Pradėjom trauktis į Notigalės pusę, bet čia mus pradėjo atakuoti rusai, iš pamiškės pasipylė automatų serijos. Sniego virš kelių, bėgti tiesiog neįmanoma, bet per didesnį atstumą kulkos mūsų nekliudė. Šiaip taip išėjome į pamiškę kitoje pusėje, netoli Daupelių kaimo, pas vieną gyventoją. Ten kiek pabuvome ir pradėjome trauktis link Kazliškio. Vaidakavičius pas mus buvo atėjęs su kazliškėnais. Per naktį laukais sukorėm nemažą kelio galą.

Pakelyje dar užėjome pas vieną gyventoją, užvalgėm, išsidžiovinome autkojus. Temstant atsivijo mus rusai. Ryšininkai pranešė, kad vienkiemį supa. Apsirengėm, viską pasiruošėm. Gretimoj sodyboj bunkeryje slėpėsi tos sodybos savininkas su savo sūnumi. Tėvas tuo metu buvo namuose. Iš priešingos pusės atjojo raiti rusai, tai šitie jiems iš to bunkerio paleido keletą kulkosvaidžio serijų. Į tuos ruskius nepataikė, tik, matyt, išgąsdino. Vėliau šitie rusai uždegė ir sudegino tą sodybą su visais gyvuliais.

Kada visai sutemo, naktį mes grįžome vėl į tą patį mišką, į Skapagirį.

Iš mūsiškių žuvo Valenta, Bronius Rasiulis ir tie du studentai. Bronius prieš tai man pasakė: „Jeigu mane sužeis, aš gyvas nepasiduosiu". Mes jį radome be galvos, granata susisprogdinusį. Netoli mūsų bunkerio buvo eketė, iš kurios semdavome vandenį, čia jo būta ateita, kadangi ant sniego buvo kraujo žymės. Netoli tos vietos mes jį ir radome.

Tiesa, tuo metu enkavedistai nukankino netoli mūsų bunkerio kelis niekuo nekaltus vyrus: Belecką, Tijušą ir Kirstuką.

Po viso to siautimo iš mūsų mažai kas ir beliko miške. Puluikis tuoj važiavo registruotis, kiti grupės vyrai išsiskirstė.

Iš apylinkės pirmininko brolis gavo tokį pažymėjimą, kuriame buvo nurodyti gimimo metai. Mane pasendino 13 metų, kad nereiktų eit į kariuomenę. Nuvažiavau į Kamajus, padaviau tą pažymėjimą komisijos pirmininkui. Tas pasižiūrėjo, perskaitė, suplėšęs įmetė į šiukšlių dėžę ir paklausė už mano nugaros stovėjusio žmogaus, kuriais metais aš gimęs. Žmogus panašiai ir pasakė. Tada šis nusišypsojo, išrašė man naują, ir išėjau patenkintas. Po to vis tiek aš dar vengiau viešai rodytis, todėl kurį laiką slapsčiausi. Kadangi buvau kiek sukliuvęs 1941 m., todėl vietiniai raudonieji aktyvistai manęs ieškojo.

1944 m. spalio pabaigoje sutarėm užpulti Skapiškio skrebus. Mums vadovavo tada Kazimieras Krisiūnas, kilęs iš Daupelių

kaimo, anksčiau tarnavęs Lietuvos policijoje. Prie mūsų prisidėjo skapiškėnai broliai Motuzai, Naujikai, Šakalys iš Gineišių kaimo (vėliau žuvo Viežgų kaime), iš viso apie 20 vyrų. Susitikę vienkiemyje netoli Skapiškio, sudarėme puolimo planą. Visa Skapiškio skrebynė buvo mūriniame Suvaizdžio name. Svarbiausia norėjom sunaikint skrebų vadą Perkūną. Vieni nuėjo iš priekio palei daržus, o mes – nuo kelio. Vos tik pradėjus eiti į miestelį, vienam žiopliui iššovė šautuvas. Lipo jis per spygliuotą vielą, ir koja užsikabino už šautuvo. Būtume tyliai priėję, o tas šūvis viską sugadino. Sargybinis stovėjo kiek tolėliau nuo pastato. Išgirdęs šūvį, šoko bėgti pastato link. O iš antro aukšto per skliauto langą į mus pasipylė kulkosvaidžio serijos, kulkos smigo į žemę už mūsų nugarų. Tada mes pasidavėme dar į priekį. Krisiūnas atsigulė už betoninio tvartuko pamato ir ėmė į langą šaudyti iš kulkosvaidžio, kadangi į mus šaudė jau ir iš pirmo aukšto langų. O rūsyje sėdėjo uždaryti keliolika areštuotųjų. Aš turėjau granatsvaidį, paleidau, bet nepataikiau, perėjo per stogą ir sprogo kitoj namo pusėj. Kitą kartą bandžiau. Pamatėme, kad nieko nepadarysime, kadangi namas mūrinis. Krisiūnas davė komandą, kad skrebai, esantys viduje, pasiduotų, bet, pasirodo, prie durų tas Perkūnas su pistoletu rankoje atsistojo ir nė vieno skrebo neišleidžia. Viduje buvo keletas sužeistų. Kai pamatėm, kad mūsų puolimas neduoda rezultatų, po pusiaunakčio pradėjom trauktis. Be to, pašte telefono tai mes irgi neatjungėm, o jie, mūsų užklupti, šaukėsi pagalbos iš kitur, iš artimesnių rusų garnizonų. Pajutę, kad nebešaudome ir traukiamės, skrebai dar viena ilga serija iš kulkosvaidžio mus palydėjo Skapagirio link. Tik iš valsčiaus pastato išnešėme visus dokumentus, rašomąją mašinėlę, kurią vėliau atidavėm skapiškėnams partizanams.

Dar vienas mūsų planas buvo užpulti netoli Pandėlio Kvedariškio kaime rusus, kadangi iš to kaimo daug buvo išėję į skrebus. Šitą užpuolimą organizavo pandėliečiai, o mus tik į pagalbą kvietė.

Nuėjom į Pandėlio girią, kur ir kiti buvo susirinkę, bet per ryšininkus gavome pranešimą, kad tą dieną į Kvedariškį rusai skrebai neatvažiuos, o į Papilį tuo kartu nedrįsome eiti, kadangi ten stovėjo didelis NKVD kariuomenės garnizonas. Taip mes ir grįžome atgal į savo kraštą.

Kada nušovė mano dėdę Steponą Jukневičių Stasiūniečių kaime, jo marčios brolis atėjo daryt karsto. Mano pusbrolis savo namuose taip pat turėjo slėptuvę, kadangi ir jį rusai norėjo į armiją paimt, todėl reikėjo ir jam slapstytis. Ta marti ėmė raginti vyrą važiuot į Rokiškį registruotis, o jos pusbrolis Rokiškyje dirbo saugume tardytoju. Nuvežė ji savo vyrą ir mano pusbrolį ir atidavė enkavedistams tiesiai į rankas. Jos vyrą Praną Jukневičių ir tą mano pusbrolį iš Stasiūniečių kaimo uždarė rūsyje. Pranuką skrebai labai sumušė betardydami. Kalinius vedė į pirtį, o jį paliko sėdintį kampe, nes jis jau nebepaėjo; grįžę iš pirties – jo neberado.

Vieną sykį Skodinių kaime atėjo *Kirvio* vyrai ir apsistojo Melnikų sodyboje, kur ir mes gyvenome. Melnikai nuomojo žemę iš Balčiūno. Nuo to laiko ir užsimezgė mano ryšiai su *Kirviu*. Po šio susitikimo jis dažniau pradėjo užsukti pas mus ir į Šepetą. Susitikdavome ir kitose vietose. Aš, tiesa, nesisiūliau jam padėti, be to, ir jis to manęs neprašė.

Po *Špoko* suėmimo *Kirvis* buvo užėjęs pas mane ir pasakojo, kaip jie likvidavo Laužikus. Jis taip sakė: „Pas Laužiko kaimyną vyko kūlimas. Mes juos abu pasiėmėm su žmona ir atsivedėm į jų namus. Jie suprato, kad įkliuvo, tada vienas kitą ėmė kaltinti. Žmona šaukė, kad Jonas kaltas, o Jonas, kad žmona kalta. Iš tiesų kalčiausia ir buvo žmona. Žmonės pastebėjo, kad ketvirtadieniais ji eina neva į turgų, bet pirmiausia užeina į NKVD būstinę".

Pas Laužikus gyveno tarnaitė, pagyvenusi mergina, ji taip pat viską žinojo. Apie šią išdavystę ji ir pranešė *Kirviui*. *Kirvio* vyrai abu Laužikus sušaudė, vaikus ir tarnaitę paliko. Egzekucijoje jie

dalyvavo keturiese. Grįžtant, kada aš juos sutikau, Viktoras man dar pasakė: „Negalvok, kad taip lengva žmogų nušaut..."

... Mūsų, stasiūniečių, būrys ėjome į Pandėlį „auklėti" skrebų. Kartu ėjo ir Šiupiniai. Mums pranešė, kad skrebai ruošiasi važiuot į Rokiškį. Ėjom laukais, pakrūmėm, pagrioviais ir išėjom į vieškelį Pandėlys–Rokiškis. Perėjom į kitą vieškelio pusę. Netoli vieškelio augo toks jaunas miškelis (Gerkonių eglynas). Čia ties Šakalio vienkiemiu posūkyje mes ir išsidėstėm. Kai tik pastebėsim atvažiuojant nuo Pandėlio skrebus, atidengsim į juos ugnį. Laukėm laukėm – niekas neatvažiuoja. Praėjo geras pusdienis. Vėliau sužinojom, kad jie važiavo ne tuo keliu. Jie atvažiavo į Vaidiškio vienkiemį (netoli Lydžiūnų) ir ruošėsi pas ūkininkus „šeimininkauti", visai netoli Notigalės pelkės. Skrebų nesulaukę, mes persikėlėm vėl į tą pačią vieškelio pusę ir dienos metu grįžom atgal link Notigalės. Atėjom prie Notigalės, tokiam miškely jau ruošėmės nakvoti, bet mums pranešė, kad čia vienam vienkiemy pilna skrebų. Tada mes nuo miškelio apsupom tą sodybą, abu Šiupiniai paėjo į priekį, ant kalniuko pasistatė kulkosvaidį. Tas, kuris buvo tarnavęs vokiečių kariuomenėje, su automatu patraukė į žvalgybą. Priėjo iki vienkiemio ir susidūrė su skrebais. Mes tik išgirdom šūvių serijas. Bet laimingai tuomet jam pasisekė ištrūkt, net nesužeidė.

Aš slėniu palei pelkę ėjau. Pastebėjau, skrebas išbėgo iš gryčios ir užsiglaudęs už kertės šovė į mane. Pajutau, kaip kulka visai netoli manęs priekyje ištėškė purvą. Net nusijuokiau: matai, kaip gerai taiko skrebas... Dar žengiau kelis žingsnius, pakėliau šautuvą ir nusitaikęs paleidau šūvį į tą patį kampą, už kurio buvo užsiglaudęs šovėjas. Pastebėjau, kad kiti mūsiškiai ėmė trauktis ir bėgti atgal. O trauktis nereikėjo, reikėjo tik atsišaudyti, kadangi buvo ir kulkosvaidis, galėjom laikytis. Kai skrebai pamatė, kad mes bėgam, iš karto suaktyvėjo. Kulkosvaidininkus Valių Pivoriūną iš Kirdonių kaimo ir Stumbrį iš Gerkonių prie kulkosvaidžio ir

nušovė. Tada mums vadovavo buvęs Lietuvos kariuomenės atsargos karininkas Milaknis. Vėliau jį į kaklą sužeistą enkavedistai paėmė gyvą, bet paskui paleido. Karo metu jis čia buvo atvažiavęs pas gimines. Prie to karininko paleidimo prisidėjo partizanas Kazys Krisiūnas. Jis gavo statinaitę medaus, kurią perdavė to karininko žmonai, o ji medų nuvežė į Rokiškį, nuvežė dar „samagono", pinigų, ir už tai Milaknį paleido. Jis aiškino, kad su partizanais nebuvęs susidėjęs, tik tekę juos sutikt atsitiktinai. Ir taip išsigynė. Faktiškai jis darė visą planą ir vadovavo tam užpuolimui. Tada, deja, mes palūžom, tą reiktų pripažinti...

Partizanas Kazys Krisiūnas Daupelių kaime užėjo pas brolį, o jo būrys pasiliko netoliese miškelyje. Matyt, kažkas pastebėjo, kad tą miškelį apsupo enkavedistai. Pasigirdus šaudymui, brolis jį dar norėjo paslėpti kambaryje, bet Kazys, pašokęs nuo suolo, pasakė: „Aš negaliu pasilikt, mano šventa pareiga". Ir nubėgo netoli miškelio, atsigulė į griovį ir iš po tiltelio priedangos paleido kulkosvaidžio seriją į enkavedistus. Taip jis išgelbėjo visus savo draugus, o pats žuvo.

Areštas

Mane areštavo Linkuvos durpyne 1952 m. Linkuvos skrebai. Aš dirbau durpyno vedėju, o žmona dirbo parduotuvėje. Kad aš esu tame durpyne, skrebus informavo Kupiškio NKVD leitenantas Zagarodinas, nes aš buvau apstatytas šnipais. Mane šnipinėjo Kazimieras Malinauskas (šiuo metu miręs) ir Kazimieras Balčiūnas, kuris tuo metu dirbo Šepetoj parduotuvėje. Kiek jie pasidarbavo atėjūnams, aš nežinau.

Areštavę iš karto atvežė į Kupiškį. Vienas viršininkas čia apdaužė galvą ir ėmė tardyti. Jie viską žinojo apie mane, kaip aš

padėjau *Kirviui*, kadangi vienas jo būrio partizanas pasidavęs viską išpasakojo. Tą, kuris iš manęs vežė statybines medžiagas, taip pat areštavo. Nebuvo tikslo gintis, tik stengiausi, kad neišduočiau daugiau žmonių. Tas partizanas, kuris pasidavė gyvas, asmeniškai manęs neskundė, tik tiek, kad parodė *Kirvio* bunkerį.

Kai pasakiau, kad daviau „Kirvio" būriui ruberoido ir kitų medžiagų, enkavedistai griebė durpyno direktorių Bronių Vaitiekūną, čekistai matavo visus stogus, kurie buvo remontuoti, tikrino, kiek ruberoido sandėliuose.

Kupiškyje vyko paruošiamasis tardymas, atpažinimui su kvetkiečiais statė akistaton. Po visų akistatų nuskuto barzdą, kurią buvau užsiauginęs, ir išvežė į Panevėžį. Panevėžyje tardė tris savaites, nes iš Šepetos aš registravausi Panevėžio durpyne, žodžiu, mėčiau pėdas. Panevėžyje buvau uždarytas į rūsį (dabartinėj Vasario 16-osios gatvėj). Tardė naktimis, dieną neduodavo miegoti. Po to pervežė į Šiaulius. Iš viso tardyme išbuvau šešis mėnesius.

Teisė „Pograničnyj tribunal NKVD". Davė 25 metus ir 5 metus be teisių pagal BK 58-1a straipsnį.

Kada 1953 m. kovo 5 d. mirė Stalinas, aš dar buvau Šiaulių kalėjime. Teko sėdėti Vetlage 3 metus, po to išvežė į Vologodsko sritį, į Šekšnos lagerį. Čia išbuvau beveik metus. Daugelį paleido į namus, o manęs net nekvietė į perteisimo komisiją, nes byloje buvo užrašyta „sunkus nusikaltėlis". Čia man „pasitarnavo" tardytojas majoras Batajevas, Šiaulių NKVD tardymo skyriaus viršininko pavaduotojas.

Iš Šekšnos pervežė į Mordovijos 5 ir 7 lagerius. Čia aš visai pabaigiau savo sveikatą, išvažiavau su kriukiu. Sutraukė mane raumenų ir nervų uždegimas. Daugiau nei pusmetį išgulėjau ligoninėje. Kada paleido į namus, ne tik į Lietuvą, bet net į Pabaltijį neturėjau teisės grįžti. Tik su gydytojų komisijos pagalba atsirado

galimybė grįžti į Panevėžį. Grįžus mieste neregistravo, prisiregistravau Nendrės durpyne, po to Piniavoje susiradau tokią apylinkės tarybos pirmininkę, labai mėgstančią išgerti, ji mane ir priregistravo senamiesčio vienkiemyje, o kur tas vienkiemis, aš ir šiandien nežinau.

... Kada aš buvau Vilniuje persiuntimo punkte Rasų gatvėje, tuo metu į mūsų kamerą atvedė ir įmetė vieną jaunuolį iš Žemaitijos. Jis ėmė klausinėt, ar nėra čia kupiškėnų. Prisistačiau, kad aš esu. Jaunuolis ėmė sakyt, kad buvęs partizanas *Kirvis*–Viktoras Sabaliauskas prašė pranešt, jeigu teks sutikt ką nors iš šio krašto, kas jį išdavė. Kada jis ėjęs į susitikimą, buvę sutarta, kur palikt susitikimo ženklus (medžio drevėje). Sabaliauskas pasakojęs: „Aš einu ir randu medžio drevėje laiškelį, kuriame prašo pažymėti susitikimo vietą. Parinkau susitikimo vietą ir užrašiau ant lapelio. Po kurio laiko atėjau į tą vietą. *Siaubas* manęs jau laukė. Pasisveikinom, susėdom pasišnekėt. Nutaikęs progą, *Siaubas* mane pritrenkė, aš kritau be sąmonės. Kai atsipeikėjau, aplink mane jau stovėjo enkavedistai". (*Siaubas* – Bronius Kalytis. – *R.K.*)

Pasakoja VLADAS ČYVAS-„JAZMINAS"

Užrašyta
1990 m.

Mūsų apylinkėse prie Kurklių veikė „Beržo" būrys. Jo ryšininkas buvo *Naras* – mokytojas. Taip pat buvo dvi seserys ryšininkės Tamulionytės, kilusios nuo Kavarsko. Jos būdavo Staškūniškyje pas Misiūną. Aš daug kartų lankiausi pas Misiūnaites, nešiau iš jų partizaninę spaudą, laiškus. *Naras* mokytojavo Skiemonių

valsčiuje, netoli Leliūnų. Vėliau *Naras* tapo išdaviku ir 1947 m. išdavė visus tose apylinkėse, tarp jų ir mane. Pašiliuose dar vieną mokytoją ryšininkę išdavė, nors aš ir ta mokytoja iš Pašilių spėjom pabėgti. Kiek teko girdėti, *Narą* taip pat provokatoriai išaiškino. Atėjo pas jį apsimetę partizanais enkavedistai ir išprovokavo.

Pas mus nuo Leliūnų ateidavo partizanai Bičionių kaiman pas Šaltenį. Ten mes su jais susitikdavome. Ateidavo *Bunkeris* ir dar du partizanai.

Nakties metu rusai apsupo namą. *Bunkeris* išėjo į lauką, jį griebė ruskis rankomis, matyt, norėjo paimti gyvą. Jis išsitraukė pistoletą, šovė tam ruskiui, bet kaip ten sau pataikė tiesiai į vidurius. Kelias dienas dar pagyveno ir mirė.

Matyt, buvo tokia nuojauta. Dar anksti rytą atbėgo tėvukas ir sako: „Kelkis, kažkur netoliese šaudo". Aš greit atsikėliau, apsiprausiau, ant dviračio ir išvažiavau. Nuvažiuoju netoli Anykščių į Bičionių kaimą pas giminaitį Bronių Šaltenį. Jis buvo mūsų ryšininkas. Jo tėvas ir brolis jau buvo areštuoti, jų namuose buvo bunkeris.

Ten praleidau vieną dieną ir nutariau važiuoti į Užunvėžius prie Kurklių pas tetą Antosę Puodžiūnienę. Ji irgi turėjo pirtyje bunkerį, kuriame slapstėsi vienas rusas, pabėgęs iš raudonosios armijos, ir vienas lietuvis.

Nuvažiuoju, o teta jau nebe savam kailyje. Pamačiusi mane, sako: „Greičiau bėk iš čia, ką tik buvo skrebai atėję, tavęs ieško". Supratau, kad man jau viskas. Ką daryti? Į kurią pusę dumti? Tada nuvažiuoju į Peslius, pas tas ryšininkes Tamulionytes (Bronė Tamulionytė pati nusišovė). Čia suradau tokį Semėną, pas kurį gyveno du partizanai. Aš norėjau prie jų prisidėti, bet jie mane atkalbėjo, kadangi turėjau dokumentus.

Po to nuvažiavau į Panevėžį, susitikau Juozą Andrijauską, Genį. Genys man dokumentus padarė, priregistravo Gybo pavarde.

Įsijungiau į pogrindinę veiklą. Padirbinėjau dokumentus, susitikinėjau ir su partizanais, jiems padėdavau. Ta mūsų antitarybininkų grupė vadinosi „Geležinis kelias". Klijuodavom ant stulpų ir namų sienų proklomacijas, palaikėm ryšį su partizanais. Ką mums partizanai įsakydavo, čia mieste mes vykdėme visus jų nurodymus. Šitaip darbavomės trejus metus.

Ne kartą teko susidurti ir su enkavedistais. Stabulankių stotelėje netoli Utenos, atsimenu, nuėjau sušilti. Kadangi Panevėžyje Juozas Andrijauskas man buvo įdavęs nuvežti tokį paketėlį partizanams (Andrijauskas kilęs iš Geležinės kaimo, netoli mano tėviškės). Paketėlį aš nuvežiau, bet ten, matyt, jau buvo išduota. Aš ką tik įteikiau paketėlį, ir pamatėme ateinant skrebus. Šokom bėgt, o netoliese, mūsų laimei, buvo miškas. Anie buvo keturi, o aš penktas. Bandėm atsišaudyti. Ir taip ramiai pasitraukėme. Aš nuėjau po to savo keliu, sustabdžiau sunkvežimį ir nuvažiavau, nes turėjau dokumentus ir kokių nors tikrinimų nebijojau.

Rusas iš tetos bunkerio išvažiavo registruotis, nes jam labai jau atsibodo tenai lindėti. Jį, žinoma, priregistravo ir pareikalavo pasakyti, kur jis slapstėsi. Jis ir pasakė, kur slapstėsi.

Pas Puodžiūnienę vyko kūlimas, ir rusai apsupo tą pirtį. Reikalauja, kad teta parodytų bunkerį pirtyje. Ji pasakė, kad už pirtį neatsakanti, ten gal ir pats nelabasis galėtų gyventi, ką ji žinanti, kas ten yra.

Tada rusai ėmė šaukti, kad esantys pirtyje pasiduotų. Ten buvęs tas partizanas išlindo iš bunkerio ir pasidavė. Jį teisė, gavo 25 metus. Teta turėjo daug vaikų, vyro neturėjo, jos neteisė.

Vėliau aš vaikščiojau jau ginkluotas. Nuvažiavau į Uteną, o ten mane ir išdavė buvęs mano mokslo dienų pažįstamas. Jis, mane pamatęs, ėmė rėkti: „Banditas! Banditas!" Aš puoliau bėgti, bet ant kalnelio stovėjo rusų garnizonas, apsupo kvartalą. Įbėgau į tokį tvarteliuką, bet pro duris kareivis įkišo galvą, aš jam

šoviau, kareivis puolė ant manęs, trenkė pistoleto rankena į galvą, ir aš netekau sąmonės. Atsipeikėjau jau „KPZ". Pradžioje tardė Utenoje 15 parų vyr. leitenantas rusas Mazanovas. Smarkiai mušė, kelis kartus netekau sąmonės. Panevėžyje prie tardytojo buvo vertėjai Kaukėnas ir Varnevičius, kurie mane taip pat mušė ir kankino (Kaukėnas, kiek žinau, vėliau nusišovė). Ypač žiaurus buvo Varnevičius, tai tikras NKVD sadistas. Gavau 15 metų, atsėdėjau septynerius.

Su buvusiu partizanu Aleksu Velaniu-*Tigru* mes susitikome lageryje Kazachstane. Nei aš, nei kiti lietuviai su juo lageryje bendros kalbos neradom. Jis visą laiką buvo kažkoks uždaras, su lietuviais nebendravo. Daug kartų mes jį kvietėm į savo būrį, manėm, kad jis, buvęs partizanų vadas, ir čia galėtų mums daug ką patarti, bet Velanis liko nuošalėje.

Kada per Karagandos lagerius nusirito streikų banga, tai ji neaplenkė ir mūsų lagerio. Mes, lietuviai, vieningai su kitų tautų kaliniais stojom į sukilėlių pusę, o Velanis net iš barako neišėjo, prie pečiaus ant narų gulėjo ir nė iš vietos.

Džezkazgane Velanis jau nebuvo vienišius. Šalia jo atsirado dar vienas, kurį kaliniai vadino *Tigriuku*. *Tigriukas* buvo *Tigro* dešinioji ranka.

Aš tik žinau, kad *Tigriuką* paėmė Anykščiuose užnuodytą (*Tigriukas* tai buvo Albinas Milčiukas).

Su Aleksu Velaniu lageryje aš išbuvau apie dvejus metus. Pradžioje jie abu tik su Milčiuku bendravo. Kiek vėliau Milčiukas pradėjo bendrauti ir su kitais lietuviais kaliniais, o su kai kuriais pradėjo ir draugauti. Lageryje neteko girdėti, kad jie būtų buvę užverbuoti, šito niekas nepastebėjo.

Pasakoja EMILIJA ŽEMAITYTĖ-ŠIAUČIULIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1990 08 14

Gimiau 1916 m. Lašinių kaime, Andrioniškio valsčiuje. Kada ištekėjau, persikėliau gyventi netoli Debeikių į Kurtinių kaimą.

1945 m. rusai mano vyrą Antaną Šiaučiulį suėmė. Debeikių skrebai jį išsivedė, bet iš jų jis pabėgo ir grįžo vėl į namus. Jo vienas brolis priklausė šaulių sąjungai, kitas išvyko į užsienį, o jį patį dar siekė metai į armiją, kadangi buvo 1909 m. gimęs. Matyt, kas nors sekė, kad jis pabuvo dieną namuose, ir prisistatė vėl skrebai. Vyras puolė jiems po kojų, prašė atsiklaupęs, kad pasigailėtų, kadangi mažylis buvo dvejų metukų, vyresnioji dukra šešerių, bet skrebas Gogelis spyrė jam koja į veidą, net dantys išbyrėjo. (Gogelis – „Jaška" – buvo kilęs iš Mickūnų kaimo, nuo Debeikių. Nusišovė Troškūnuose per dukters vestuves.) Vaikai verkia, griebia tėvui už drabužių, kad skrebai neišsivestų, bet anie jį pririšo prie rogių ienos ir išsivarė. Nuo to laiko mes jo daugiau nebematėme.

Mūsų giminietis Vytautas Jozėnas man buvo davęs tokį pažymėjimą, kad mes esam karių šeima, nes skrebai nedavė ramybės nei dieną, nei naktį. Kada kartą aš jiems parodžiau tą pažymėjimą, man atsakė:

– Tavo vyras dezertyras, jis užmuštas kaip šuva, be jokio dokumento.

Niekas nepasakė, niekas negirdėjo apie mano vyrą, apie jo likimą, tik viena aišku, kad jį Debeikių skrebai nukankino. Kiek kartų po to jie mūsų namuose darė kratas, nešė, vogė kas tik po ranka pakliuvo. Tikri siaubai buvo Lebeda, Dragūnas, Zaikauskas, Stasiškis. Ypatingai žiaurus buvo Stasiškis. Būdavo, ateina, vaikus suveja ant pečiaus, o mane išsiveda kamaron ir plūkia. Aš

girdžiu, kaip vaikai ten cypia, rėkia nesavais balsais, o kaip skauda širdį, aš gi tai motina.

Debeikiuose šiuo metu dar tebegyvena skrebas Stasys Puodžiūnas, bet apie jį ką nors pasakyti negaliu, tada nepažinojau.

Maždaug po metų namuose po grindimis įrengėm bunkerį, kuriame apsigyveno partizanai. Vaikai, būdavo, per dieną laksto po lauką ir saugo, kad kas neateitų. Jei ateina, tuoj bėga į vidų ir pasako.

Pas mane tame bunkeryje gyveno: Teodoras Kviklys-*Klajūnas*, kilęs iš Vyžuonų miestelio, Povilas Jankausas-*Alksnis* iš Palepšės kaimo, visai netoli Debeikių, Kazys Ivanauskas-*Aras* iš Jurzdiko kaimo, taip pat šalia Debeikių, Bronius Mozūra-*Kūnotas*, Ona Paulavičiūtė iš Anykščių miesto (gyvena Panevėžyje) ir Elena Sprindžiūtė.

Antanas Sprindys – Elenos tėvas – iš Debeikių vienkiemio buvo suimtas ir pasodintas, taip pat už bunkerį, kurį rusai rado jų namuose.

Jankauskas vėliau registravosi ir išvažiavo į Sibirą pas ištremtus tėvus. Ten nusikvietė ir Eleną. Jankauską Sibire areštavo, atvežė atgal į Vilnių ir teisė kaip partizaną 15-kai metų. Kadangi tardymo metu Jankauskas prisipažino, kad pas mane bunkeryje slapstėsi, todėl ir mane kvietė į teismą Vilniun – kaip bendrininkę. Su Jankausku kartu teisė ir partizaną Burkauskiuką iš Janonių kaimo, kuris buvo grįžęs atostogų iš rusų armijos ir išėjo į mišką. Jam tik 5 metus davė, o Jankauskui – 15. Iš Lašinių kaimo Jonas Banys veikė Kemeklio būryje.

Iš anų partizanų, kurie pas mane bunkeryje slapstėsi, žinom, kad gyvas dar Jankauskas. Iš jų registravosi tik Jankauskas ir Burkauskiukas. Kiek teko girdėt, *Klajūną* Varkujų kaime kažkokie mokytojai užmigdė ir paėmė jį gyvą.

Mano brolis Stasys Žemaitis (gyvena Anykščiuose) slapstėsi pas kunigą Inkūnuose bunkeryje su dviem broliais iš Pavarių

kaimo. Kunigas juos pakvietė iš bunkerio vakarienės, o aplink jau buvo apsupta enkavedistų. Kaip išėjo iš vidaus, taip juos ir paėmė.

Skrebai atėję pas mus be perstojo vis kratydavo ir ieškodavo „banditų". Mane, būdavo, daužo, o paskui liepia pasirašyt, kad pranešinėsiu jiems apie partizanus, o partizanai sėdi bunkeryje ir girdi, kaip mane tie nevidonai kutavoja.

Vyrai dar išeidavo į kaimą, o tos mergos visą laiką sėdėdavo bunkeryje. *Klajūno* būryje buvo daugiau partizanų, bet jie laikėsi kitoj vietoj, o *Klajūnas* pas mus bunkeryje gyveno apie metus.

Mano vaikai buvo labai atsargūs. Jei tik manęs nėra namie, jie gryčią užrakina ir sėdi kieme, o jei kas ateina – nieko nėra, nieko nežinom, klauskit mamos.

Mūsų kaimynė Marijona Varnienė mėgo liežuvį palaidyt. Man žmonės pranešė, kad Marijona visiems kalba, kad pas mus gyvena partizanai. Matanti dažnai vaikštančius. Už tai partizanai ją truputį papurtė, daugiau ji jau liežuvio nebelaidė.

Paulavičiūtės brolis gyveno Vilniuje. Sakė mums, kad ten jis kažkoks viršininkas. Kartą atvažiavo pas mus, nuėjom į mišką. Ten buvo sutarta susitikti. Tas Paulavičius pasakė: blogai, vyrai, blogai, pražudysit jūs šitą moterėlę su vaikais, reikia registruotis.

Į Sibirą manęs neišvežė ir neteisė, laikė, kad aš padariau gerą darbą – užregistravau keturis partizanus, todėl man už tai dovanojo.

Mano vyresnioji duktė Vandutė nešiodavo laiškelius, ji kaip ryšininkė buvo. Tada jai buvo aštuoneri metukai. Ateidavo Kviklio sesuo. Ji žinojo, kad mes su jos broliu susitinkame, bet kad jis pas mus bunkeryje gyvena – nežinojo.

Pasakoja POVILAS JANKAUSKAS-„ALKSNIS"

Užrašyta Alantoje
1993 08 15

Gimiau 1922 m. Debeikių valsčiuje. Šeimoje augome septyniese: trys sesutės ir keturi broliai.

Brolis Juozas taip pat buvo partizanas, priklausė „Aro" būriui, kuris veikė Aknystų kaime.

1949 m. Danišiūnų kaime žuvo keturi partizanai: Jonas Kemeklis-*Tauras* iš Leliūnų kaimo, Juozas Adomonis-*Rytas*, Juozas Jankauskas-*Vanagas* (mano brolis) ir *Kudela*–Alfonsas Vinciūnas, ką tik neseniai atėjęs iš Lašinių kaimo.

Iš vakaro jie išėjo pasirinkt maisto ir užėjo pas tokius du neturtingus senukus tam pačiam Danišiūnų kaime. Grįžtant atgal, visai netoli tų senukų namų pateko į ruskių pasalą.

Krūmai buvo pilni sniego, labai šlapia, kadangi buvo jau kovo 15 diena. Rusai į juos atidengė ugnį iš kulkosvaidžio. Mes tada gyvenom prie pat Debeikių miestelio pas Antaną Sprindį, pas jį turėjom įsirengę bunkerį, kuriame ir slėpėmės. (Jo dukra Sprindytė vėliau taip pat buvo partizanė.) Bunkeris buvo įrengtas klojime po prėslu, gerai užsidarydavo. Tuo metu bunkeryje buvo likę dar du partizanai, kurie tą šaudymą aiškiai girdėjo. Kai šituos pasaloje užkluptuosius keturis rusai nusivijo toliau, tie du iš bunkerio išėjo, užmaskavo landą ir pasitraukė. Kitą dieną skrebai, darydami kratą, viską išvertė, bet bunkerio nerado.

Brolį susišaudymo metu sužeidė į kaklą. Jam dar pasisekė išbėgt ir pasislėpti Niauros vienkiemyje, kuriame gyveno Steponavičius. Matyt, negiliai užsimaskavo, nes rusai su šunimis visgi susekė, ėmė badyt durtuvais šiaudus, brolis iš pistoleto dar šovė į rusą, bet nepataikė, tik grėblin teko.

Kad tai buvo išdavystė, mes negalime teigti, bet greičiausiai taip ir buvo.

Kartą vasario mėnesį mes buvome užėję pas tokią Julę Rožanskaitę-Baltakienę, kuri gyveno Sterkiškio kaime. Ji mus pavaišino – pastatė ant stalo pusbutelėlį, užkandžio padėjo mėsos. Ta mėsa atrodė labai gražiai, nors truputį dvokė plėkais. Visa laimė, kad aš nesėdau valgyti, tik stačiom truputį užkandau. Netrukus pajutau, kad man krypsta kojos. Prieš tai ši moteris mums kažkada buvo gavusi vokišką pistoletą, atseit jai broliai sukombinavo Vilniuje. Prie to pistoleto dar dvi atsarginės apkabos, keletas šovinių. Tą pistoletą susiremontavo ir nešiojo Adomonis-*Rytas*. Vėliau ji mums siūlėsi sukombinuoti nedidelę spausdinimo mašinėlę. Ir vis tą pačią 1949 m. žiemą. Ji nebuvo mūsų ryšininkė, nebuvo net rėmėja. Mes pas ją retai užsukdavom, po vieną niekada neidavom, nes visiškai ja tai nepasitikėjome. Nežinau, gal ji ir anksčiau jau buvo paruošusi mums šituos nuodus, bet, matyt, nebuvo tinkamos progos, nes sargybą visada palikdavome lauke, o tą kartą buvo šviesi mėnesiena, labai gerai viskas matėsi pro langus.

Mano brolis suvalgė tos mėsytės nedidelį gabalėlį, nes ji jam nepatiko, nors ir šviežia atrodė. Aš degtinės negėriau (partizanaudamas apskritai stengdavausi visai negerti), o brolis šiek tiek išgėrė.

Į lauką išėjau durų įsitverdamas, pažiūrėjau į mėnulį – visas raudonas buvo, sniegas, ir tas raudonas. Mes čia buvome užėję penkiese: aš, *Tauras*, *Kudela*, *Rytas* ir *Vanagas*. Besiramstydamas rankomis sienų, prie šitos Baltakienės pasakiau: „Vyručiai, tuoj čia bus rusai. Greit bėgam iš čia!" O Baltakienė užsidarė lauko duris ir dejuoja:

– Dievuliukai Dievuliukai... Kas čia jiem dabar yra? Kas čia jiem dabar yra?..

Per Baltakienės pievas tekėjo upelis Lunka. Man jau labai silpna pasidarė. Tos pievos rudenį užtvinsta, o žiemą būna ištisas ledas. Brolis mane vargais negalais pervedė tuo ledu, kitoj pusėj maždaug už 50 metrų buvo nedidelė sodyba. Čia galvojom gaut arklį ir trauktis kuo toliau nuo šių vietų, bet aš parkritau, ir nutrūko sąmonė. Kiti nuėjo irgi kažkur padrikai, tiesiog be jokios orientacijos. Dar vienas mūsų bunkeris buvo pas Kulikauską Peštinių kaime, kuriame buvo likę du ar trys partizanai: Teodoras Kviklys-*Klajūnas* ir Kazimieras Ivanauskas-*Aras*.

Mano brolis nubėgo pas Kulikauską, pakėlė jį iš miego, liepė kinkyt arklį. Žmogus greit pakinkė arklį, atvažiavo prie manęs, kur gulėjau, išbudino, įkėlė į roges, nors sakė, kad aš dar kliedėjau. Apvažinėjo ir surinko kitus partizanus, nes tose pievose visi jau buvo iškritę, niekas nebepaėjo. Atvežė mus Kulikauskas pas save į bunkerį. Čia atsigavom, tarėmės ką daryt toliau. Kemeklis kūrė planus, kaip paimt Baltakienę. Jis planavo gaut snaiperį ir „nuimt" ją iš toliau. Bet taip ir neteko mums jos nubaust, nes kovo mėnesį keletas mūsų vyrų žuvo, tarp jų ir Kemeklis, ir mano brolis Juozas.

Tolimesnio Baltakienės likimo aš nežinau. Kada legalizavausi, ji gyveno Anykščiuose. Kartą ėjau gatve ir sutikau ją, bet nuo manęs Baltakienė tiesiog bėgte nubėgo, net neatsisuko.

Rusams niekas nenorėjo tarnauti. Tada jie mus pradėjo gaudyti, o mes nuo jų slapstytis. Pradžioje dar skrebų nebuvo. 1944 m., būdavo, ateina po du kareivius, palei vienkiemius vaikšto ir renka jaunuolius, garnizonų irgi nebuvo.

Mūsų kaimynystėje Černaučyznoj visi, kurie slapstėsi nuo rusų, pradėjo rinktis pas gyventoją Putrimą, kuris buvo labai nepalankus rusams. Vieta ten labai patogi, tarp krūmų nėra jokių keliukų. Putrimas pats mums pasakė, kad pas jį žada susirinkt vyrai, besislapstantys nuo rusų, ateisiąs Jakštonis iš Šileikių kaimo.

Pas tą Putrimą susirinkome apie 20 vyrų iš Černaučyznos, Šileikių, Aušros ir kitų kaimų. Kai kurie turėjo jau ir ginklus. Nusinešiau ir aš tokį šautuvėlį, kuris, būdavo, kartais šauna, kartais nešauna. Putrimas mums ėmė aiškint, kad reikia kurt partizaninę organizaciją, apsiginkluot, rengt pasalas prie kelių, be reikalo niekur nešaudyt, vengt bet kokių išsišokimų, kur nereikia. Kai šitaip mus „apšvietė", priėmėm priesaiką. Priesaikos tekstas buvo trumpas. Mes atsistojom, Putrimas paskaitė maldą; po viso to išsiskirstėm. Išsiskiriant buvo duotas nurodymas dienos metu nejudėt, kad nebūtų jokių įtarimų, slapstytis pavieniui. Po kurio laiko susiradom šiek tiek daugiau ginklų, bet pavieniui slapstėmės, iki valsčiuose buvo suorganizuoti skrebų būriai. Mus pasiekdavo žinios, kad tai vienoj, tai kitoj vietoj atvažiavę skrebai rado besislapstančius vyrus ir paėmė. Negana to, jie paimtuosius pradėjo šaudyti. Leliūnų kaime nušovė visai jauną bernioką Labonį, kurį rado savo namuose. Nušovė ir daugiau, kurių aš dabar jau nebeprisimenu.

1945 m. kovo mėn. sutarėme sudaryti partizanų kuopą. Vadu išsirinkom visai jauną, dar kariuomenėj netarnavusį vyruką iš Troškūnų Slučką. Slapstydamasis pas pažįstamus, jis atėjo iki mūsų. Pradžioje būrį sudarė apie 30 vyrų. Pavieniui slapstytis jau buvo nebeįmanoma, nes skrebai, kur tik užeidavo, vis ką nors suimdavo.

Tada aš nuėjau Šileikių kaiman pas Zabulionį, kurį man nurodė Putrimas.

Kartą Slučka sumanė nuvažiuot ir pasirodyt savo tėviškėj Troškūnuose. Išvažiavo trise, gerai ginkluoti, turėjo automatinius ginklus, nemažai šovinių įsidėjo. Ten dieną pabuvo ir vėl grįžo. Kai jie išvažiavo, mes buvom Šileikių kaime, Zabulionio vienkiemyje, ir išgirdom Černaučyznos kaimo pusėj pavienius šūvius. Supratom, kad ten šaudo skrebai. Mūsiškių – 32 vyrai, turėjom kulkosvaidį, daug kitokių ginklų, žinoma, jie mums nusispjaut.

Zabulionis, pas kurį buvom apsistoję, dirbo Utenoje MGB vairuotoju (vėliau jis žuvo Utenos mieste su žmona ir su vaiku). Žiūrim, atvažiuoja vežimas. Šeimininkas sako – nėr ko laukt gryčioj. Su visais rėmais išdaužė langą, liepė šokt į lauką ir užimt pozicijas. Vežimas priartėjo, žiūrim – Putrimas su Vitoniu. Putrimas sako:

– Puola, skrebai Černaučyznoj renka arklius...

Ignotas Vitonis slapstėsi pas Putrimą, o Putrimas turėjo desantininkų automatą. Jie stovi klojime su Vitoniu, žiūri, ateina klojiman stribai, su savim dar vedasi arklį, iš tvarto pasiėmę. Kai tik darė klojimo duris, Putrimas iš automato ir davė stribui, stribas krisdamas tik spėjo ištart „job..." Kitas stribas buvo šiek tiek toliau nuo klojimo, bet ir tą Putrimas tuoj nukirto. Kadangi Vitonis neturėjo šautuvo, jis iškart pasigriebė to skrebo „dešimtuką" – SVT, ir abu atlėkė į šitą vienkiemį pas Zabulionį.

Putrimas atsiskaičiuoja 10 vyrų, pasiima kulkosvaidį ir patraukia link savo namų. Nepriėjus Putrimo namų, skrebai pradėjo apšaudyti. Buvo sutarta kulkosvaidžio griebtis tik paskutiniu atveju, iš šautuvų tik po kartą iššaut. Likusieji 20 vyrų persiskyrėm per pusę: vieni iš vienos pusės, kiti iš kitos išsidėstėm palei Putrimo vienkiemį. Skrebų, pasirodo, daugiau būta ne Debeikių pusėj, o Vyžuonų. Pradžioje iš mūsiškių tik vienas du vyrai, o kai dešinysis sparnas pasuko iš šono skrebams, tada mūsiškiai į juos atidengė stiprią ugnį, į darbą paleido kulkosvaidį. Skrebai jau lyg ir norėjo mus supt iš Debeikių pusės, bet čia Putrimas iš šautuvo iššovė kelis kartus, kiti dar po kartą kitą iššovė, skrebai apsisuko ir sugrįžo atgal Vyžuonų pusėn. O mes traukiam ir traukiam iš šono, niekas nebėga. Mūsų grupėj buvom devyni. Žiūronų neturėjom, nors matom, kad iš šono į mus kažkas šaudo, negalim suprast kas, o gal savi? Buvo labai šlapia, grioviai pilni vandens, ūkininkų arimai suarti. Skrebai kaip užėjo arimais prieš tokį kalniuką, tai vos begalėjo pajudėt, tuoj šeši ir pasidavė. Į nelaisvę

mes jų neėmėm, nes neturėjom kur dėti, vietoj sušaudėm, o jų ginklus susirinkom. Jų šautuvai, automatai užkimšti moliu, be šovinių. Vieną iš Starkų kaimo stribuką dar pasivijo *Ąžuolas*–Kazys Morkūnas ir iš automato nušovė.

Tada žuvo 13 stribų, bet mes radom ir paėmėm tik 11 ginklų. Visi stribai buvo iš Vyžuonų miestelio. Po šių kautynių Vyžuonos liko be stribų. Utenoj tada rusų kariuomenės nebuvo. Mes galutinai nuvargome per tą pusdienį, atsitraukėm Šileikių kaiman į tą patį vienkiemį, aptarėm kautynių rezultatus. Visi sveiki ir gyvi, net mažiausiai sužeisto nebuvo. Kadangi tą dieną Slučkai buvo „išeiginė", visai kautynių eigai vadovavo Putrimas (Putrimas apie 40 metų amžiaus, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje).

Po Vyžuonų stribų iššaudymo dar buvo atvažiavę Debeikių stribai, bet visą reikalą sugadino vienas mūsiškis, kuris buvo apsirengęs Plechavičiaus armijos uniforma. Jie per žiūronus pastebėjo jį, apsisuko ir išvažiavo. Tiesiai mums į rankas būtų papuolę, gaila, ir „digteriovo" kulkosvaidį turėjo, penkiese vežime sėdėjo. Dar pašaudė jie į mus iš pusantro kilometro ir dingo. Apie tuos stribus mums vėliau papasakojo vienas mūsų užverbuotas skrebas. Debeikiuose mes turėjom du skrebus užverbavę, su jais susitikinėdavome. Tai Misiūnas ir Perevičius. Misiūnas buvo jau pagyvenęs žmogus, jo, matyt, nebėra gyvo, o Perevičiaus likimas taip susiklostė: kada pasidavė gyvas Vincas Kažukauskas-*Zubrys* iš Šventupio kaimo, jis išdavė Perevičių, kurį vėliau nuteisė 25 metams lagerio. Grįžęs iš lagerio, Perevičius mirė 1992 m. Anykščiuose. Kiek jis mums daug gerų žinių perduodavo. Iš Misiūno tai mes nieko gero nesužinodavome. Jis labai nenorėjo būt skrebu. Bet jam atsikrausčius gyvent Starkų kaiman į Stakio sodybą, vieną kartą atėjo tokių puskvailių „šaika" ir jį apimušė. Tada jis pasitraukė miestelin. Jo brolis Misiūnas gyveno Kurtinių kaime. Per šitą brolį mes su juo ir susitikome.

Aš nebaigiau pasakot iki galo, kaip ten baigėsi Černaučyznoj. Kai susirinkom visi, ėmėm dalintis stribų ginklus. Vyrai rinkosi ir džiaugėsi gautais trofėjais.

Tame kaime Kiliaus vienkiemy dar keturi stribai išlindo sutemus iš klojimo, bet mūsų ten jau nebebuvo, apie tai mums papasakojo pats Kilius.

Tada nutraukėm už Vyžuonų į vieną kaimą (kuriame vėliau žuvo *Miškinis*). Apsistojom vienkiemyje, ten jau išsišnekėjom, išsidalinom įspūdžiais...

Kai sniegas nutirpo, susidarė „skrajojantis" būrys. Būdavo, užeinam į kurią sodybą kaime ir sėdim per dieną. Lauke paliekam sargybą – kurį nors moteriškais rūbais aprengiam, vaikšto jis sau aplink sodybą kaip niekur nieko.

Mūsų kaimynas Dominykas Jakštonis mėgdavo arklius prižiūrėt. Paskutiniu laiku turėjom septynis vežimus, turėjom nemažai maisto atsargų prisirinkę, daugiausia lašinių. Kiti jodinėdavo raiti. Ir važinėdavom tik nakties metu, buvom net į Šimonių girią nusikraustę ne kartą. Už Žaliosios miško yra du kaimai: Linskis ir Vilkabrukiai, Vyžuonų valsčiui priklausantys.

Mūsų kuopą, kuriai vadovavo Slučka, sudarė per 180 žmonių. Atvažiavom mes į tuos kaimus. Vienam mūsiškiui ištrūko arklys. Žaliosios miškas didelis, tas žmogelis vijosi savo arklį per mišką ir pastebėjo, kad mūsų pėdomis seka rusų kareiviai. Tada jis grįžo atgal ir pranešė, kad rusai atseka. Žinoma, gal mums reikėjo sėdėt, iki atras. O kareiviai kaip ėjo ir užėjo prie keliuko stovinčią 3-čio būrio vyrų kuopą, apie 40 žmonių. Kai tik rusai prisiartino, tie vyrai nebeiškentę paleido šūvius. Bet kariuomenė yra kariuomenė, už nosies jų nepavedžiosi. Iškart pasigirdo amerikoniškų „študbekerių" kriokimas, į mūšio vietą atskubėjo rezerviniai rusų daliniai. Nors 3-čias būrys buvo gerai ginkluotas, turėjo sunkųjį kulkosvaidį, bet tą kukosvaidininką tuoj nušovė. Mūšio metu dar viena nenumatyta bėda atsirado: 3-čias būrys už

kilometro, o viena dėžė su kulkosvaidžio šoviniais (400 šovinių) pas mus būryje. Kol mes išsidėstėm kovos pozicijoj, atvažiavo rusų kariuomenės papildomi daliniai ir ėmė pliekt iš minosvaidžių. Mes gulim ant žemės už tokio vieškelio ir matom, kaip už mūsų sproginėja minos, tik smėlio stulpai kyla aukštyn, maždaug už 30 metrų. Supratom, kad reikia trauktis. Bet visas mūsų 2-as būrys (apie 50 vyrų) likome užnugary, o 1-as ir 3-ias būriai išbėgo tiesiai ant plynės tarp Linskio ir Vilkabrukių kaimų, jiems nebuvo kur slėptis. O kai mes stovėjome šone ir jokių keliukų šalia mūsų nebuvo, tai mums kita išeitis. Iš 2-o būrio niekas nežuvo. Kulkosvaidžių ugnis tiesiog guldo mus prie žemės, neleidžia galvos pakelt. 1-as būrys viską paliko: vežimus, maistą, amuniciją. Daugelis išsilakstė, mūsų tik 16 liko. 2-am būriui vadovavo *Kirvis*–Vincas Laucius iš Stabulankių kaimo, Leliūnų valsčiaus, 1-am būriui vadovavo *Vilkas*–Povilas Stasilionis iš Aušros kaimo, 3-čiam būriui vadovavo man jau nepažįstamas vyžuoniškis.

Šiose kautynėse žuvo 9 partizanai, o kurie liko, išsiskirstėme. Po kautynių pastebėjome, kad rusai leidžia raketas Vyžuonų pusėn ir traukiasi. Jų mašinos liko, o patys pėsti išėjo. Ėmė aušt, ir mes atsargiai prislinkom prie Garunkščio vienkiemio Vilkabrukių kaime. Čia radom paliktus savo arklius, vežimus, dar ir kulkosvaidį radom prie sienos pastatytą. Arkliai buvo visai sveiki, tik namas ir aviliai sušaudyti. Viską susirinkom. Kažkuris iš mūsiškių žinojo kelius, kaip apeit apie Svėdasus, ir visi 16-ka nesustodami traukėm visą dieną. Svėdasus apėjom visai netoli Adomynės, padarėm gana didelį ratą ir atėjom į Miškinėlių kaimą (nuo Svėdasų 7 kilometrai), į vienkiemį, bet jau nebebuvo kam stovėt sargyboj, visi sėdėjom ir sėdėdami miegojom. Galiu dar pridurt, kad anoms kautynėms labai sumaniai ir energingai vadovavo Povilas Stasilionis, buvęs policininkas, dar vokiečių okupacijos metais Eišiškių rajone narsiai kovojęs su raudonaisiais banditais. Šiose kautynėse dar eiliniu kovotoju dalyvavo ir vėliau

tapęs „Vytauto" apygardos vadu Vincas Kaulinis. Labai gerai aš jį pažinojau, tai puikus žmogus, gabus organizatorius. Vincas Kaulinis-*Miškinis* kilęs iš Biliūnų kaimo, Vyžuonų valsčiaus.

Miškinėliuose šiek tiek pasėdėjom, numigom valandą kitą, pailsėjom. Dienos metu į tą vienkiemį užvažiavo rusų telefonistai, jie irgi buvo ginkluoti, susišaudėm. Tada mes – skersai kelio ir į Šimonių girią. Atėjom iki Mickūnų ir grįžom į tėviškę. Tą naktį ir aš parėjau namo, įlindau savo slėptuvėn, kuri buvo įrengta virš lubų pastogėje tarp dvigubo skliauto (labai jau nesaugi vieta, jeigu šautų – priedangos jokios).

Kitą kartą buvom sukviesti dar Šimonių girion. Susirinkom per 80 vyrų netoli ežeriuko Denionių kaime. Toj vietoj mes ir anksčiau esam stovyklavę. Tai buvo 1945 m. vasarą.

Šitam susirinkime atstatydinom kuopos vadą Slučką, laikinai eiti pareigas buvo paskirta Mykolui Brilingai iš Aušros kaimo. (Legalizavosi su padirbtais dokumentais, pasitraukė į Kauną, buvo teistas 25 metams. Šiuo metu gyvena Vilniuje.) Brilinga aiškino, kad vasara ateina, prasidės rusų kariuomenės siautimai, mus išmedžios visus, reiktų kažką kitaip daryti. Visi jam pritarė. Buvo nutarta skirstytis mažais būreliais, ieškotis tinkamų vietų, rengtis bunkerius ir juose gyventi.

Tada ėjom kas kur per žmones, palei tinkamus krūmus ir kasėmės bunkerius. Mes su broliu pasirinkom tinkamą vietelę Janionių miškelyje prie Šventosios upės. Miškelis nedidelis, 3 kvartalai. Čia buvo keletas ir iš vietinių, kurie dar nebuvo įstoję „skrajojančion" kuopon. Nors aplinkiniai žmonės buvo nepažįstami, bet su jais greit susipažinom. Susitikom partizaną Teodorą Kviklį-*Klajūną*, susipažinom su juo. Ir čia pradėjom organizuot „Aro" būrį. Tris kartus rusų kariuomenė siautė Janionių miškelį, aš nesuprantu, kaip jie mūsų nerado, o mūsiškių jau buvo apie 18 vyrų. Kai kurie dar namuose slapstėsi.

Kartą, girdim, kriokia sunkvežimiai. Žinom, kad bus siautimas, tikriausiai kas nors apie mus jau pranešęs. Pasitaikė labai įdomi diena – tokia stipri perkūnija, lietus kaip iš kibiro pila, perlijo net bunkerį, visi šlapi sėdėjom po žeme. Pamiškėje gyveno žmogus, be kurio žinios į paviršių mes niekada nelįsdavom. Ateina, praneša, kas apylinkėj dedasi. Jeigu ramu – galima lįst į paviršių. Tą kvartalą tuo metu siautė apie 300 rusų kareivių, 13 sunkvežinių buvo suvažiavę, žemes teisiog rankomis draskė. Miške buvo keli bunkeriai. Nė vieno nerado. Mes sėdėjom šešiese, kituose buvo po keturis, po penkis. Vieni turėjo išsikasę bunkeriuką po šaknimis (tokius bunkerius vadinom raustiniais: paprastai iškasamas šulinėlis ir iš jo rausiamas urvas į šoną po šaknimis), tai jiems tikrai buvo liūdna – žemės iš viršaus krenta, vanduo bėga ant galvų, o į viršų išeit negalima, bet tuo metu nė vienas nežuvo.

„Aro" būrį kūrė ir jam vadovavo Teodoras Kviklys. Nors ir jaunas vyras buvo, bet Morkūnas nebuvo patenkintas tokiu vadu vien dėl to, kad jaunas, be gyvenimo patirties.

„Aro" būryje veikė šie partizanai:

1. Algirdas Varnas-*Gaidelis* iš Varkujų kaimo.
2. Povilas Jankauskas-*Alksnis* iš Varkujų kaimo.
3. Juozas Jankauskas-*Vanagas* iš Aušros kaimo, Debeikių valsčiaus. Žuvo 1949 m. kovo 15 d.
4. Juozas Adomonis-*Rytas*. Žuvo 1949 m. kovo 15.
5. Kazimieras Ivanauskas-*Aras* iš Jurzdiko kaimo. Paimtas gyvas 1952 m., teistas mirties bausme.
6. Teodoras Kviklys-*Klajūnas* iš Vyžuonų kaimo. Paimtas gyvas 1952 m., teistas mirties bausme.
7. Vincas Kažukauskas-*Zubrys* iš Šventupio kaimo (gyvena Šventupio kaime).
8. Vytautas Zelionis-*Vikšras* iš Šventupio kaimo.
9. Žvirblis-*Bortukas* iš Šventupio kaimo (mirė nuo kaulų džiovos).
10. Žvirblis-*Radvila* iš Šventupio kaimo.

11. Alfonsas Vinciūnas-*Kudela* iš Lašinių kaimo. Žuvo 1949 m. kovo 15.
12. Julius Barauskas-*Vijoklis*, gim. 1932 m.
13. Elena Sprindytė-*Alytė*, gim. 1926 m.
14. Ona Paulavičiūtė, gim. 1929 m.
15. Bronius Morkūnas-*Diemedis*, gim. 1932 m.
16. Bronius Mozūra-*Kunotas*.
17. Antanas Morkūnas-*Jaunutis* (*Diemedžio* brolis).
18. Vytautas Gobužas-*Viesulas*.

Du dar iš Intapų kaimo buvo atėję, iš anapus Šventosios upės. Nors jie prie savo namų turėjo bunkerius, bet dažnai glausdavosi ir pas mus.

Mūsų krašte rusai bunkerių nesurado. Pas Kulikauską buvo bunkeris, kurio iki šios dienos niekas nežinojo, netoli jo irgi dar buvo vienas. Mūsų būrys jokių dokumentų nekaupė ir neturėjo paslėpęs, kaip kad darė kiti būriai. Visus dokumentus nedidelėj planšetėj su savimi nešiojosi *Klajūnas*. Kada jį suėmė, paėmė ir tuos kelis dokumentus.

Gerkonių kaime visai netoli bunkerio Kviklys nušovė partizaną Kairį iš Šileikių. Tai įvyko per apsirikimą. Kviklys užėjo pas mūsų ryšininkę į sodybą. Buvo tik pritemę. Mes lindom bunkerin, o Kviklys sako: „Aš va minutei užbėgsiu tan kiemelin". Tik jis įėjo į sodybą, ir pasigirdo šūviai. Bunkeris dar buvo atviras, mes iššokom laukan suglumę. Sugulėm, laukiam, kas bus toliau, bet daugiau jokių šūvių. Atbėga Kviklys ir sako: „Skrebai buvo užėję". Nutarėm, kad reiktų eit pažiūrėt, kur tie skrebai. Prieinam prie gryčios, žiūrim – guli savas nušautas, partizanas Kairys.

Pasirodo, jie su Laucium ėjo Šimonių girion ir ne į tą kiemą pataikė. Kadangi *Klajūnas* buvo gryčioj, kai tik šitie vyrai atidarė duris, šeimininkė iškart išsižiojo:

– Skrebas! Skrebas!

Klajūnas tada nieko nelaukęs ir kirto.

Netrukus iš kažkur apie šį įvykį sužinojo skrebai. Šeimininkas kulkų padarytas skyles sienoje užglaistė ir dažais užtepė, todėl skrebai kulkų žymių nerado.

Klajūnas, būdamas miške, šiek tiek susikompromitavo. Viskas prasidėjo nuo Kairio nušovimo. Kai kurie buvo nepatenkinti juo, nes vieną kartą jis be mūsų žinios buvo sumanęs legalizuotis vienas, mes tam pasipriešinom. Ir *Klajūną* pašalinom iš būrio vado pareigų. Vietoj jo siūlėm Kažukauską, bet *Radvila*–Žvirblis, labai aktyvus partizanas, ėmė priešintis, kad Kažukausko nereikia. Tada rinktinės vadas paklausė: „*Aksni*, sutinki vadovaut „Aro" būriui?" Aš iškart sutikau, ir mane paskyrė to būrio vadu. Susirinkimas vyko Papšių kaime bunkeryje. Kita vertus, aš nelabai norėjau būti vadu, kadangi mažai raštingas, siūliau „Pitkavą" („Pitkavo" pravardę Kažukauskas turėjo dar prieš partizanavimą). Jį dar vadino ir „Cukriniu". Pasakojo, kada jo mama nusipirkdavo cukraus, nuo jo niekaip negalėdavo paslėpti, jis vienas tą cukrų prarydavo. O „Pitkavu" jį vadino *Bortukas*–Žvirblis.

Šitas „Pitkavas" į būrį atėjo neteisėtai. *Klajūnas* norėjo surinkt daugiau žmonių, todėl jį ir atsivedė, bet mes buvom nepatenkinti, kodėl mūsų neatsiklausė. Kada „Pitkavas" grįžo po karo iš vokiečių belaisvės, stojo dirbti miške dešimtininku, nuo daugelio ūkininkų jis nusuko prievoles ir pasinaudojo sau. Kai nueinam pas žmones, „Pitkavas" stovi už durų, o žmonės varo ant jo, kad jis juos apvogė.

„Aro" būrys priklausė „Vytauto" apygardai, „Liūto" rinktinei, „Beržo" kuopai.

„Aro" būrio vadu buvau paskirtas 1950 m. ir išbuvau juo apie dvejus metus.

„Vytauto" partizanų apygardos vadas buvo Vincas Kaulinis-*Miškinis*. Po jo apygardai vadovauti buvo paskirtas Bronius Kalytis-*Siaubas*. *Siaubą* MGB paėmė gyvą 1951 m. gruodžio mėnesį ir

užverbavo, nors žmonėse sklido gandai, kad jis anksčiau jau išdavinėjo partizanus. Bet tai netiesa. Tą aiškiai rodo ir dokumentai, rasti KGB archyvuose. Pas mus Kalytis dažnai ateidavo, kadangi jis į Šimonių girią eidavo pro mus.

Vincą Kaulinį aš pažinojau kaip labai gerą žmogų. Buvo mėgėjas pajuokaut, su juo nebuvo nuobodu. Kiti vyrai sakė, kad paskutiniu metu jis buvęs smarkiai nervingas.

Žuvo jis visai netoli Utenos, Nolėnų kaime, 1949 m. kovo 24 d. masinio vežimo į Sibirą metu. Kaip dabar jau žinoma iš dokumentų, jį išdavė artimas šeimininkų, pas kuriuos jis slapstėsi, giminaitis, buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas Liudvikas Šimonėlis, Nepriklausomybės metais jis vadovavo gusarų pulkui Kaune. Apie tą išdavystę mes žinojom jau ir tada, tuoj po Kaulinio sunaikinimo.

Kaulinis tuomet atėjo į susitikimą su šituo Šimonėliu. Man dar yra paskojęs Laucius–*Kirvis*, labai nenorėję leist Vinco į tą susitikimą, bet jis jų nepaklausęs ir išėjęs.

Tas bunkeris, kuriame Kaulinis žuvo, buvo įrengtas prieš du mėnesius pas Šimonėlius, o to Šimonėlio – šeimininko – dėdė ir buvo Liudvikas Šimonėlis, kuris paskutiniaisiais metais ramiai sau gyvenęs Kaune, manoma, kad šiuo metu jis jau miręs.

Tuo pačiu metu ten žuvo du broliai Beivydai iš Luknių kaimo (tas, kuris be rankos, slapyvardžiu buvo *Klimašauskas*), ryšininkas Dominykas Bagočiūnas-*Vergas*, Jonas Gobužas-*Šamas* (Gobužai buvo 4 broliai partizanai, jų tėvą rusai nušovė).

Provokatorių mes vengdavome, kadangi daug žinojome apie juos. Iš Molėtų krašto eidami į Šimonių girią, kartais jie pas mus apsistodavo. Vieną kartą Varkujų kaiman buvo atėję tikri provokatoriai ir apsistoję prie Niauros vienkiemio. Nors jie ir buvo apsirengę partizaniškais rūbais, vietiniai ūkininkai juos įtarė. Vėliau jau mes išsiaiškinom, kad tai buvo provokatoriai.

Pažinojau ir garsųjį provokatorių Alfonsą Radzevičių, kartu lageryje sėdėjom. Kada slapstėmės, teko susitikti ir su Kalyčiu, vėliau apie jį apylinkėse negeros kalbos sklido.

Radzevičius man yra pasakojęs, kad jį paėmė miške, kad jo slapyvardis buvęs *Tarzanas*, bet kad jį KGB buvo užverbavę, nesakė. Kai nuvažiavom į lagerį, ten jau atsirado žmonių, surištų jo rankomis. Vienąkart vyrai jį buvo smarkiai sumušę, veidas atrodė net juodas. Priėjęs aš paklausiau: „Gal chuliganavai, kad visas sumuštas?" Jis atsakė:

– Baisus čia daiktas, sumušė, ir viskas...

Kiek žinau, per kažkokį Bernotą, kuris Nepriklausomybės metais sėdėjo kalėjime už raudonos vėliavos iškėlimą, Kviklys išrūpino dokumentus partizanui *Bortukui*, nes jis sirgo kaulų džiova ir būtinai jį reikėjo vežt į Vilnių. Bernotas buvo kilęs nuo Vyžuonų. Juo Kviklys kažkaip pasitikėjo. *Bortuką* į Vilnių nuvežė mašina toks Niaura iš Varkujų kaimo su kitu kaimynu ir paguldė į ligoninę, bet iš ligoninės apie jį mes jokių žinių negavom. Bernotas mums tik pranešė, kad *Bortukas*–Žvirblis mirė.

Mums skrebai rengdavo pasalas, bet ir mes nesnausdavome. 1950 m. Bebarzdžių vienkiemyje, netoli Debeikių, suruošėm pasalą. Vidurdienį iš Anykščių važiavo skrebų vežimas, tarp jų viena skrebė. *Klajūnas* tada šaudė iš kulkosvaidžio. Per tą skrebę perėjo keturiolika kulkų, ir ji liko gyva. Vežime sėdėjo šeši skrebai, o mes į juos kirtom iš visai netoli, visus smarkiai sužeidėm, bet nė vieno nenušovėm. Bandėm pasiimti ginklus, tačiau vienas skrebas pradėjo atsišaudyti. Nebebuvo kada veltis į kautynes, nes už gero puskilometrio – Debeikiai. Laukais, krūmeliais pasitraukėm, ir rusai mūsų nebepasivijo.

Labai žiaurus skrebas buvo Paliūnas, buvęs Nepriklausomybės kovų savanoris. Mano namiškių jis nemušė, bet ateidavo pas Vitonį, tai jo namiškius šitas skrebas labai mušdavo.

Kartą iš Ramaldavos miškų atėjo vienas partizanas į Anykščius ir nušovė seniūną. Buvo turgaus diena. Nušovęs seniūną, pabėgėjo keliu, sėdo vežiman ir nuvažiavo. Kai atėjo rusai ir pradėjo sekt, kur tas partizanas nuvažiavo, nuėjo jie visai į kitą pusę, į kitą kaimą. Surado kažkokį jauną vyruką ir apkaltino, kad jis nušovęs seniūną. Tą jaunuolį labai kankino, nulaupė nagus, visą subadė kažkokiais aštriais įnagiais. Kada atsivedė akistaton to nušauto seniūno žmoną, ji pasakė, kad ne tas, o vaikinas jau buvo „prisipažinęs".

Kalvelių kaime yra toks miškas, kurį Girele vadina. Tam miškely mes paėmėm 70 000 rublių. Prieš tai buvom sutarę šaudyt tik į mašinos ratus, į variklį, bet, matyt, atšokusi kulka kliudė ir žmogų, žuvo pieninės direktorius Ašurka.

Diena buvo lietinga. Apsistojom Kalvelių kaime pas vieną žmogų. Tą dieną turėjo vežt pinigus, kuriuos aktyvistai buvo surinkę iš išbuožintų žmonių.

Tas žmogus mus suguldė į vežėčias, apdėjo šienu ir taip vežė, o miškelyje išlindom iš po šieno ir iššokom. Pasaloje laukėme šešiese: aš, *Rytas*, *Ąžuolas*, mano brolis, Žvirblis-*Bortukas* (Žvirbliai buvo du – tėvas ir sūnus, tėvas išėjo į Morkūno būrį ir ten žuvo) ir *Klajūnas*.

Matomumas nekoks, kai tik mašina pasirodė, taip ir kirtom į variklį. Ji iškart sustojo. Peršovėm baką, benzinas bėga, šoferis išvirto į purvyną, guli ir atsargiai kelia galvą. Mes jam šaukiam: „Kelkis, niekas tau nieko nedarys!" Aš pirmas priėjau prie mašinos, *Klajūnas* ėjo iš šono ir pastebėjo, kaip vienas šoko iš mašinos ir pasileido bėgti, bandė į jį šauti, bet automatas užsikirto. Žiūrim, mašinoj sėdi moteriškė, kažkaip pasvirusi į vieną šoną, klausiu – kas yra, gal sužeista, bet ji sako, kad ne. Matau, per koją kraujas bėga. Šalia maišelis. O kas čia? Ji sako: „Oi Dieve mano, neimkit, čia banko pinigai, man bus kalėjimas". Mes ėmėm juoktis, o moteriškė pravirko. Mes jai sakom: „Jūs tik susikabinkit už rankučių ir

eikit pėstute į Anykščius". Taip jie ir padarė. O mes su tuo maišeliu pinigų apėjom didžiulį ratą ir parsinešėm jį. Tai buvo vienintelis mūsų didesnis grobis, tik gaila, kad negavom nė vieno šaunamo ginklo. Kada paklausėm, kodėl jie be ginklų, pasakė, kad gal direktorius ir turėjęs ginklą. Po šio įvykio tą kraštą labai siautė rusai.

Partizanas Vincas Kažukauskas-*Zubrys* šiuo metu gyvena Jonavoje (jis, kaip minėjau, mūsų informatorių skrebą Perevičių išdavė). Kažukauskas buvo sužeistas ir gydėsi bunkeryje. Deja, labai nedrausmingas partizanas buvo, mėgo išgert, dėl ko mes ne kartą jį esam gerokai apibarę. Kartą partizanas Juozas Zelionis-*Vikšras* su Kažukausku Varkujų kaime gerokai išgėrė ir sutarė nueit į Šventupį, o ten dažnai būdavo rusų kareiviai, atvažiavę iš Vyžuonų. Ką gi, ėjo vyrai ir užsidūrė ant tų kareivių, Zelionį vietoj nukirto, o Kažukauskas išbėgo su peršauta dešine ranka.

Iš Perevičiaus infomaciją gaudavome per Gerkonių kaime gyvenančią Kavaliauskienę-*Dilgę*. Jei būdavome kur išvykę, tada ji laišką perduodavo *Gaideliui*. *Gaidelio* kalba buvo gadinta. Jį kartą Vyžuonų skrebai labai mušė. Rado jis lietuvišką milinę (milinė buvo *Klajūno*), ją pamatė skrebai, bet *Gaidelis* sugebėjo išsiteisint, kad pirko turguje. Niaura ir dar vienas paliudijo, kad tikrai jis tą milinę pirkęs turguje, šitaip *Gaidelis* išsisuko, nors į kailį ir gavo.

Pažinojau partizanus Antaną ir Teofilį Limbas iš Padborkos vienkiemio nuo Leliūnų. Antanas-*Bunkeris* 1946 m. sunkiai sužeistas mirė, patys partizanai jį palaidojo, bet skrebai visgi sužinojo, iškasė jo palaikus ir paguldė Vyžuonų miestelyje ant bruko. Jis ėjo krūmais ir užėjo ant rusų pasalos, jį peršovė, bet sugebėjo dar kažkur pasislėpt.

Vytautas Šauklys-*Šauksmas* vienu metu vaikščiojo kartu su *Klajūnu*.

Po to, kada mus ta moteris buvo užnuodijusi, mes vis negalėjome jos užmiršti. Šauklys su keliais vyrais tuokart buvo apsistoję

tokiame klojime. Vieni ilsisi, o jis vaikšto po klojimą ir šneka: „Na, Baltakien, tikrai nušausiu tave". Visgi ką reiškia žmogaus neatsargus elgesys su ginklu. *Gaidelis* užsivedė „valterį", nusitaikė ir – tiesiai širdin Šaukliui. Šauklys tik spėjo ištart: „Ką tu padarei?!"

Starkų-*Montę* aš gerai pažinojau. Ne kartą teko su juo susitikt ir bendraut. Iš kitų apie jį esu girdėjęs įvairių kalbų.

Partizanai kartą nutarė, kad reikia suteikti partizano didvyrio vardą. Vyko triukšmingi svarstymai. Kiek žinoma, *Montė* buvo visur labai gerai pasižymėjęs, bet su juo išėjusių partizanų daug žuvo, gal toks atsitiktinumas, gal ne dėl jo kaltės, niekas šito juk nepatvirtins, tačiau *Montei* didvyrio vardo suteikimas buvo atidėtas. Nors *Montė* buvo tikrai narsus, gabus ir protingas partizanas, fiziškai stiprus, geros orientacijos, tarnavęs vokiečių kariuomenėje, dalyvavęs fronte, kautynėse, baigęs žvalgybos mokyklą, žmogus su didele kovos patirtimi.

O mes išėjom partizanaut – žiopliai, kėkštai, gėda ir prisimint, net šautuvo į rankas nemokėjom paimt.

Kai susikūrė mūsų „skrajojantis" būrys, Denionių laukuose kovos meno mus mokė puskarininkis *Kirvis* – Laucius.

Apie Kalytį, kada jis dar buvo neužverbuotas, atsiliepimai nebuvo blogi, apie *Šarūną*–Slučką daug blogesni buvo. Kalytis turėjo gerą balsą, gražiai dainuodavo, sugebėdavo ir smagų anekdotą pasakyt.

Gerai pažinojau vieną iš paskutiniųjų Lietuvos partizanų Antaną Kraujelį-*Siaubūną*. Su juo už Burbiškių sušaudėm ginkluotus kolchozų pirmininkus. Kraujelis gimęs Kaniūkų kaime, Alantos valsčiuje. Žuvo Utenos valsčiuje, Papiškių kaime 1965 m. kovo 10 d., jau Brežnevo valdymo metais.

Lageryje teko būti su 14 metų partizanavusiu partizanu nuo Obelių – Juozu Žaržojumi. Labai geras vyras, kartu vienoj brigadoj lageryje dirbom, buvom dideli draugai.

Dar prieš kariuomenę miškelyje dėliojo kilpas zuikiams, ir jį pagavo skrebai. Varosi tie skrebai jį į miestelį – vienas priekyje, kitas iš paskos, prisirišęs ta pačia kilpa už kojos. Kita ranka jis išsitraukė peiliuką iš kišenės ir bandė tą kilpą nupjaut pasilenkęs. Kaip pasilenkė, tas iš paskos ėjęs paleido iš automato seriją tiesiai į ėjusį priekyje, o Žaržojui net nekliuvo.

Tada skrebai įsiutę sudegino Žaržojų namus, išvežė visą turtą. Paskutiniu metu jis slapstėsi Rokiškio rajone pas Januška. Apie suėmimą jis man ne kartą yra pasakojęs: „Gulėdavau tokiam kambariuke pas Januška. Kartą įeina Jonas Januška ir sako: „Kažkokia šviesa neaiški". Prisėdo jis prie manęs ir paėmė už rankų. Sako: „Ko tu čia kėtojies?" Aš pakėliau jo ranką ir norėjau peštelėt už plaukų, bet kai kėliau ranką – keturi skrebai ant manęs taip ir užgriuvo. Į smilkinį įrėmė pistoletą. Iškart ėmė klaust, kur mano pistoletas. O mano pistoletas buvo parankiui, prie lovos, tik skurliu pridengtas, bet pasiekt aš jo jau nebegalėjau. Greit mane ištraukė iš lovos, surišo rankas, išvedė į lauką, įsodino į „Vilį". Ir šitaip surištom rankom vežė į Vilnių. Aš sėdžiu, o skrebai iš šonų, už virvių galų laiko. Mašina paslydo, jie paleido virves ir griebėsi mašinos šonų, paskui kaip čiupo mane, galvojo, kad aš jau šoksiu iš mašinos ir bėgsiu. Kai mane teisė, teisme teisėjas pasakė Januškai (tėvui): „Tu šitą banditą slėpei ir liuobei". O Januška jam atkirto: „Mano sūnai jums jį ir pardavė..." Tėvas kiek galėdamas mane teisino teisme, sakė: „Pas mane jis pavalkus remontuodavo, batus siūdavo, lopydavo, žmonių nemušė, nevogė, visai nekaltas žmogus. Kam jūs jį teisiat?" Pas Januškas aš ir šiandien dar tebesėdėč, jei ne tas Januškos Jonas..."

Lageryje buvau sutikęs Liudą Simutį. Labai daug teko su juo išsikalbėt, kokie mes jauni buvom, be patirties, nors jau žinojom, kad rusai prieš mus ruošia įvairias provokacijas, stengiasi po vieną sugaut, todėl eidavome po tris, jei kas – šaudavome nieko nelaukę, turėjom slaptažodžius susitikimams.

Žaržojus po lagerio gyveno Obelių vienkiemiuose. Nusipirko vieną galą gryčios ir ten gyveno. Atvažiavo dviračiu kartą pas jį tas pats Januškos Jonas ir sako: „Iš kur tu ištraukei, kad aš tave už rankų laikiau, kai tave suėmė?" Žaržojus jam atsakė: „Taigi tavo tėvas teisme paliudijo, kad jo vaikai mane čekistams atidavė". Januškiokas nieko daugiau nesakęs, apsisukęs ir išmovęs.

Zabulionis 1945 m. vasarą žuvo Utenoje, prieš tai jis dirbo MGB vairuotoju. Jo tėviškė – Šileikių kaimas. Zabulionis buvo tiesioginis mūsų ryšininkas, labai daug ir vertingos informacijos jis mums perduodavo. Kažkas jį dar perspėjo, kad slėptųsi, nes MGB nori suimti, tačiau pasislėpt jis jau nebespėjo, apsupo jo namus kariuomenė. Susišaudymo metu žuvo žmona, dukra ir jis pats.

Ona Paulavičiūtė pirmiausia pasirodė Varkujų kaime, lyg ir nuo ištrėmimo slapstėsi pas savo gimines; vakarais mes pas tuos jos gimines užeidavome. Ir su Ona susipažinom artimiau, o dar artimiau ji ėmė bendrauti su *Klajūnu*. Ji mums prisipažino, kad ją MGB užverbavo ir pasiuntė agituot mus legalizuotis. Be to, žinojome, kad jos brolis mokytojas „smarkiai raudonas". Pats *Klajūnas* buvo nepatenkintas tuo jos broliu, bet pajuokaudavo: „Kartais ne tik galima, bet ir reikia komunistu pasinaudot".

Kiek žinau, Paulavičiūtės tėvai buvo ištremti į Sibirą, vienas jos pusbrolis nukankintas enkavedistų.

Klajūnui negirdint, mes tarp savęs pašnekėdavome: „Jei Ona dabar ištrūktų iš *Klajūno* bunkerio, tai būtų tikras tarybinis žmogus". Bet viskas kitaip susiklostė. *Klajūną* paėmė ir sušaudė, apie Anykščius ji nebeturėjo kur gyvent, pas tuos gimines nebenorėjo, todėl teko važiuot į Sibirą pas savus.

Su *Klajūnu* Ona ginčydavosi tiesiog isteriškai, stengėsi jį paveikt, įkalbėt, kad tas jo slapstymasis, tas partizanavimas yra betikslis, reikia viską mest ir legalizuotis. Mes į jų ginčus

nesikišdavom. Koks mūsų reikalas. Su mumis ji irgi nesiginčydavo, matyt, vengė mūsų, nes sėdėjom toj pačioj duobėj: jei mums mirtis, tai ir jai mirtis, nors legalizuotis išėjom pagal jos norus. Jeigu ji viena būtų nuėjusi legalizuotis – kalėjimas, o kai nuėjo su mumis – MGB-istų užduotį įvykdė.

Varkujų kaimo žmonės labai sunerimo ir buvo nepatenkinti. Jie sakė: „Liuobėm liuobėm, o jie va nuėjo ir užsiregistravo". Žinoma, žmonės labai bijojo, kad tų, kurie mus „liuobė", neišduotume.

Kai legalizavomės, iš Vilniaus atsikvietėm jos brolį mokytoją – Bronių Paulavičių. Legalizuotis 1951 m. spalio 23 d. važiavome iš Gerkonių kaimo penkiese: aš, Ona Paulavičiūtė, Bronius Morkūnas-*Diemedis*, Elena Sprindytė-*Alytė*, Julius Baršauskas-*Vijoklis*.

Paulavičiūtė jokio slapyvardžio neturėjo, visi ją Ona vadinom. Po to, kai ją MGB užverbavo, ji atėjo pas mus, bet *Klajūnas* jos iš bunkerio nebeišleido. Visą tą mūsų legalizaciją asmeniškai tvarkė MGB generolas Vaupšasov. Kada Ramelis apnuodijo *Klajūną* ir Ivanauską iš Varkujų kaimo, su „viliu" atvažiavo pats Vaupšasov ir juos išsivežė į Anykščius.

Bronių Paulavičių iš Vilniaus pasikvietė pati Ona, nes mes vieni nesutikom važiuot, sakom, grįžtant be ginklų skrebai kur nors surengs pasalas ir supils mus, o Bronius Paulavičius buvo jau tikras tarybinis žmogus, jo skrebai nelies. Paulavičių vežėmės pasisodinę vidury, jei kas – jam pirmiausia kliūtų.

Klajūnas su *Aru* net negalvojo eit legalizuotis. Vaupšasov ragino, kad mes juos įkalbėtume, siuntė jiems laiškus per mus. Mes tik vieną laišką *Klajūnui* nunešėm į Janionių miškelį, pakalbėjom dar kiek su juo, ir viskas.

Kitą laišką Anykščių MGB man įteikė, aš turėjau jį nunešt ir perduot netoli Šimonių girios nepažįstamam žmogeliui. Toks laiškų nešiojimas labai nepatiko, bet tarp girnų patekęs – niekur nedingsi. Tik laukiau, kad žiema greičiau praeitų. Nuėjau Bebarzdžių kaiman pas seserį. Čia kiek pagyvenau, pradėjau dirbti

kolchoze. Prieš tai manęs ieškojo kažkoks pilietis Anykščiuose ir kvietė į susitikimą. Apie tai pranešiau į MGB, jie mane perspėjo, kad su niekuo nesusitikinėčiau.

Galiausiai situacija pasikeitė. *Klajūną* su *Aru* paėmė, todėl ir mūsų reikalai pakrypo visai į kitą pusę. Nutariau važiuot į Sibirą prie šeimos. Į Sibirą išvykau kartu su Paulavičiūte. Ji iš Krasnojarsko patraukė į vieną pusę, aš į kitą. Jos šeima taip pat buvo ten ištremta. Čia irgi neilgai teko džiaugtis laisve. Netrukus mane Krasnojarske areštavo (1956 m.) ir grąžino į Vilnių. Teisė 1957 m. Vilniuje saugumo kalėjime išbuvau apie pusmetį.

Varkujų pradžios mokykloje mokytojavo Ramelienė. Jos vyras nemokytojavo, lyg ir ieškojo vis darbo. Matyt, jis jau anksčiau buvo užverbuotas, tik progos ieškojo. Bet šičia priminsiu dar vieną epizodą. Kada aš legalizavausi, po kelių dienų nuėjau į Anykščius. Užsukau valgyklon pavalgyt, žiūriu, įeina Ramelis. Papietavo ir išėjo. O po dviejų dienų išgirdom, kad Kviklį paėmė su Ivanausku gyvus. Matyt, tada jis buvo atvažiavęs į Anykščius šituo reikalu. Jis mane pažinojo, kadangi prieš tai mes vis pas juos užeidavom.

Iškart po tų vyrų apnuodijimo Rameliai iš ten išbėgo. Mes jais per daug ir nepasitikėjom, nes mums buvo pranešta, kad šitoj mokykloj nei nakvot, nei ilgiau užsibūt negalima.

Kai *Klajūnas* dar buvo kalėjime, mane kartą paėmė skrebai ir nuvežė į kalėjimą parodyt, kad jis gyvas ir sveikas. Tada jo dar netardė, nemušė. Kada mus suvedė, jis man ausin sušnibždėjo:

– Štrumija tik žodžiu... Mokytojas Ramelis mus apnuodijo, jei gyvas išeisiu, aš jį savo dantimis sugriaušiu...

Manoma, jog Ramelienė nežinojo, kad jos vyras vaišina užnuodyta degtine, nes ir ji buvo gerokai apnuodyta. Iš žmonių teko girdėti, kad Rameliai pasitraukė gyvent į Kretingą. *Klajūną* ir Ivanauską nuteisė aukščiausia bausme – sušaudyti.

Klajūnas man trumpai pasakojo, kaip juos su *Aru* apnuodijo mokytojas Ramelis. Pavaišino skania šaltmėtine degtine, kurią gėrė ir Ramelio žmona. Po šito ji net dvi savaites nedirbo mokykloje, gulėjo ligoninėje. Tuo metu ji buvo nėščia, teko nutraukti net nėštumą.

Mordovijos lageryje išbuvau 15 metų. Du kartus buvau 7-ame, du kartus 11-ame, vieną kartą 3-iame lagpunkte.

Po 15 metų lagerio grįžau į Lietuvą, bet čia neleido prisiregistruot, teko kraustytis Latvijon. Žaržojus man surado vietą Stučkos rajone, Zelvų apylinkėje. Dirbau miške, ten mane už gerą darbą apdovanojo net keliais garbės raštais.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Arch. Nr. 40/1
1951–52 m.
Byla Nr. 23
4-as tomas

Sekimo procese iš agentų „BERŽO" ir „SENELIO" nustatyta, kad ryšininkas ir „ARO" bunkerio laikytojas yra BARŽAUSKAS JULIUS, Mato, gim. 1932 m., gyvenantis Anykščių rajone.

1951 m. BARŽAUSKAS buvo slaptai paimtas ir prisipažino, kad jis yra „ARO" būrio ryšininkas. Įgijo pasitikėjimą išvardindamas atskirus rėmėjus ir buvo užverbuotas, kad „ARO" būrį užvestų ant pasalos. Paleistas BARŽAUSKAS mus išdavė ir įstojo į „ARO" būrį. Tardymo metu nuslėpė, kad namuose laiko bunkerį.

1951 m. buvo areštuoti keli „ARO" ryšininkai, tarp jų ir dviguba agentė, banditų rėmėja ir „ALKSNIO" meilužė TYLAITĖ ZOSĖ, Mato, gim. 1929 m. Meldučių kaime, Anykščių rajone.

TYLAITĖ tardymo metu pasakė keletą ryšininkų, rėmėjų ir parodė bunkerio vietą. Operacijos metu bunkeris buvo rastas tuščias.

1951 m. spalio 16 d. „ARO" būrio vadas „ALKSNIS" per savo meilužės seserį TYLAITĘ ELENĄ, dirbančią brigadininke „AKNYSTOS" sovchoze, atsiuntė Anykščių MGB viršininkui laišką.

Pranešu jums, kad aš sutinku legalizuotis su sąlyga, jeigu bus sugrąžinta laisvė TYLAITEI ZOSEI, taip pat jeigu ir aš pats nebūsiu nuteistas. Tuo pačiu metu su manimi eis legalizuotis dar keturi iš „ARO" būrio, kuriems prašau duoti garantiją, kad jie nebus nuteisti.

Visa tai darau įtikintas PAULAVIČIŪTĖS ONOS. Prašau duoti greitą atsakymą.

Per tą pačią „ALKSNIO" ryšininkę buvo duotas atsakymas, kuriame nurodyta, kad niekas iš sutinkančių legalizuotis nebus areštuotas, kad legalizacijos dieną areštuotoji TYLAITĖ ZOSĖ bus paleista. Legalizacijos diena buvo paskirta 1951 m. spalio 18-oji.

Čia pažymėta, kad pasiųstas žmogus pas PAULAVIČIŪTĖS ONOS brolį PRANĄ PAULAVIČIŲ, kuris prašomas atvykti, kai tik jis atvyks, tada visi banditai su juo prisistatys į Anykščių MGB.

PAULAVIČIUS PRANAS buvo žinomas 2-ai MGB valdybai, po jo sesers ONOS išėjimo antrą kartą į būrį, jis buvo pasiųstas į paiešką.

1951 m. spalio 23 d. 7 val. 45 min. „ARO" grupė, penki banditai, kartu su lydinčiais TYLAITE ELENA ir PAULAVIČIUMI BRONIUMI privažiavo prie MGB pastato ir buvo priimti operatyvinių darbuotojų.

Atvyko legalizuotis:

1. „ARO" būrio vadas „ALKSNIS" – JANKAUSKAS POVILAS, Juozo, gim. 1922 m. Aušros kaime, Anykščių rajone.

2. „DIEMEDIS" – MORKŪNAS BRONIUS, Jono, gim. 1932 m. Barkuškių kaime, Anykščių rajone.

3. „VIJOKLIS" – BARAUSKAS JULIUS, Mato, gim. 1932 m. Janonių kaime, Anykščių rajone.

4. PAULAVIČIŪTĖ ONA, Kazio, gim. 1929 m. Anykščiuose. „KLAJŪNO" žmona.

5. „ALYTĖ" – SPRINDYTĖ ELENA, Jono, gim. 1926 m. Debeikių vienkiemyje, Anykščių rajone.

Legalizacijos metu atiduota:

Automatas PPŠ,

2 šautuvai,

2 pistoletai,

170 šovinių.

Iš „ARO" būrio nesilegalizavo „ARAS" ir „KŪNOTAS", pastarasis perėjo į „GAIDELIO" būrį. „GAIDELIO" slapstymosi vietą žino „KLAJŪNAS".

Banditas „ALKSNIS" paaiškino, jog „KLAJŪNAS" legalizacijai ruošia šią grupę:

1. „ARAS" – IVANAUSKAS KAZYS, Juozo.

2. „KŪNOTAS" – MOZŪRA BRONIUS, Alekso.

3. „GAIDELIS" – VARNAS ALGIRDAS, Jurgio. Rajono vadas.

4. „VIESULAS" – GOBUŽAS VYTAUTAS.

5. MORKŪNAS ANTANAS, Jono (išėjusio legalizuotis „DIEMEDŽIO" brolis).

Be to, „KLAJŪNAS" gali palenkti legalizuotis banditų vadą „GARSĄ", kurio grupėje keturi žmonės.

Tą pačią dieną buvo paleista „ALKSNIO" meilužė TYLAITĖ ZOSĖ.

Tolimesnės priemonės dėl legalizacijos vykdomos per buvusius banditus JANKAUSKĄ POVILĄ ir PAULAVIČIŪTĘ ONĄ.

Agentūrinių operatyvinių priemonių dėka į legalizaciją įtraukta pagrindinė „KLAJŪNO" banditų ryšininkė „NAŠLAITĖ" – KUNČINAITĖ JANINA, Povilo, gim. 1926 m. Vyžuonų kaime, Utenos rajone.

1950 m. sausio mėn. buvo užverbuota perdavimui „NAŠLAITĖ". Per ryšininkų ir rėmėjų areštus 1951 m. gegužės mėn. iš „KLAJŪNO" būrio buvo gauta papildoma medžiaga apie jos ryšį su banditais. Todėl buvo gauta sankcija KUNČINAITĘ areštuoti. Jos areštą numatėme per

vieną susitikimą su ja Utenoje, bet į susitikimą ji neatėjo ir perėjo į nelegalią padėtį.

Pasakoja BRONISLOVAS KEMEKLIS-„KERŠTAS"

Užrašyta Šiauliuose
1989 m.

Gimiau 1927 m. balandžio 30 d. Leliūnų kaime, Debeikių valsčiuje, Utenos apskrityje (dabar Anykščių rajonas).

Tėvas – Juozas Kemeklis, motina – Karolina Kemeklienė, vaikai: Kazimieras ir Juozas (pirmosios žmonos), Jonas, Povilas, Bronislovas, Antanas (antrosios žmonos).

Kazimieras 1930 m. baigė Utenos gimnaziją, vėliau – aukštąją miškininkystės mokyklą ir dirbo Žagarės apskrityje girininku. Juozas, nebaigęs pradžios mokyklos, dirbo ūkyje prie tėvų. Povilas mokėsi Anykščių gimnazijoje, bet jos nebaigė ir pasiliko dirbti ūkyje. Jonas baigė Utenos gimnaziją, buvo pradėjęs mokytis inžinierium, bet mokslų nebaigė. Aš mokiausi Anykščių gimnazijoje, 1945 m. baigiau 4 gimnazijos klases, tuo mano mokslai ir baigėsi. Antanas taip pat mokėsi Anykščiuose, baigė 5 klases.

1945 m. po neilgo slapstymosi brolis Jonas bandė registruotis, bet kai nuvyko į Uteną, iš vieno pažįstamo sužinojo, kad dokumentų negaus, tada pabėgo iš Utenos.

Po trijų dienų tarybų valdžios agentai konfiskavo visą mūsų turtą. Visa gyvenamam namui statyti skirta mediena buvo supjauta į malkas, pasidarbavo Debeikių valsčiaus aktyvistai.

Praleisti vasaros atostogų neturėjau kur, važiavau į Leliūnų gimtąjį kaimą, bet tėvas pakinkė arklį ir nuvežė mane į Punkiškių kaimą pas savo seserį Marytę Kemeklytę. Ten bebūdamas, išsimaudžiau Jaros upėje, ir gal nuo nešvaraus vandens išbėrė visą

odą. Nusprendžiau grįžti į savo kaimą gydytis. Kaimą pasiekiau vakarop, ir motinos brolis pasiūlė nakvynę. Anksti rytą sodybą apsupo Debeikių aktyvistai ir rusų kareiviai. Kartu čia buvo ir motina.

Šautuvo buože į pašonę pakėlė mane, liepė skubiai rengtis, nuvedė į trobą, kur taip pat vasariškai apsirengusi sėdėjo motina. Po pusvalandžio atvedė ir brolį Juozą, kuris tame pačiame kaime darė žmogui langus (buvo stalius).

Išvedė mus visus kaip stovime. Dėdienė mamai įbruko maišiuką su gabalu lašinių ir dviem džiovintais sūriais. Taip prasidėjo mūsų kelionė į nežinią.

Kažkur netoli Utenos–Ukmergės plento viename dvarelyje išlaipino iš vežimų mus sodelyje, liepė sėdėt ir laukt. Pradėjo atvežinėti daugiau ir daugiau žmonių. Tie, kuriuos paėmė sąžiningesni žmonės, turėjo maišus su daiktais, maisto, o mes trys neturėjome net duonos gabalėlio. Motina šluostėsi ašaras. Kada suvežė daugiau, patys aiškinomės savo baisų likimą. Tą pačią dieną nuvežė į Vilnių, susodino nedideliais būreliais ant pabėgių. Enkavedistai apstojo su durtuvais iš visų pusių ir saugojo, iki atvarė prekinių vagonų sąstatą, apraizgytą spygliuota viela ir užkaltais langais.

Pradėjo varyt į vagonus. Riksmas, keiksmai. Į mūsų vagoną patekom iš įvairių Lietuvos vietų. Nuo Trakų keletas buvo labai turtingų. Viena šeima vežėsi net žąsis krepšyje ir keletą maišų grūdų. Kiti klausinėjo mus, kodėl mes nieko neturim, ir nenorėjo tikėti, kad mes taip šlykščiai buvom apgauti. Mums sakė, kad veš į kalėjimą, o, pasirodo, į Sibirą.

Bevažiuojant kitą dieną brolis pareiškė, kad bėgsiąs, jei tik atsiras bent mažiausia galimybė. Vagono grindyse buvo plaštakos dydžio skylė, matyt, karo metu pramušta. Brolis ėmė ją didinti, o kai tikrindavo vagoną, ant skylės užstatydavo krepšį su žąsimis. Prie mūsų prisidėjo dar vienas jaunas vaikinukas iš Utenos,

prekybininko sūnus. Jis irgi važiavo su motina, taip pat neturėjo jokio maisto. Nužiūrėję, kad traukinys sustoja laukuose prie upelio, o porą žmonių iš vagono varo parnešt vandens, ryžomės pasinaudoti tuo stabtelėjimu. Pradėjus judėti, kol traukinys įsibėgės, spruksime. Pavažiavus už Polocko, saulei tekant traukinys sustojo prie tokios balos. Persilaužėme su broliu sūrį per pusę, atsisveikinom su ašarojančia motina, kuri taip pat laimino mūsų pasiryžimą grįžti į Tėvynę. Pirmas išlindo brolis ir čia pat gulė tarp bėgių, antras tas vyrukas iš Utenos, o aš – paskutinis. Mane dar bandė sugriebti, tačiau spėjau išsmukti ir, įsikibęs į išlaužos kraštą, dar bėgau drauge su besismaginančiu traukiniu. Matydamas, kad traukinys lekia, mečiausi į šoną, koja užkliuvo už bėgio, ir aš nuriedėjau nuo pylimo žemyn.

Prasidėjo šaudymas – medžioklė. Traukinį pradėjo stabdyti, mane su tuo bernaičiu įvijo į raistą. Bridau, kiek buvo galima, o paskui prisidengiau galvą lūženomis ir žolėmis, kas bus – tebūnie. Tas vyrukas sutriko ir, nors buvo nubėgęs toliau, o gal nebuvo ten tiek gilaus raisto, pasidavė. Kaip žiauriai daužė jį kareiviai: duoda šautuvo buože į nugarą – krinta, pakelia už parankių, veda ir vėl – keiksmai, vėl smūgis. Į traukinį jau tempte nutempė, nes eit nebegalėjo. Kai traukinys nuvažiavo, dar sėdėjau raisto vandenyje, nedrįsau išlįsti, bijojau šaukti ir brolį, nes aplink krūmai, nieko nesimato.

Broliui pabėgimo džiaugsmas baigėsi greitai: susitiko su tėvu savo klojime, „geras" žmogus davė žinią, ir buvo apsupti. Tėvas bandė bėgti, bet jam peršovė koją, o paskiau Debeikių skrebai jį pribaigė. Juozą suėmė ir išvežė į Kudymkarą, Permės sritį. Ten jis vėliau mirė. Kur palaidotas – nežinau. Tėvo vis dėlto nevežė į miestelį ant grindinio. Gimtojo kaimo žmonės jį palaidojo tose pačiose kaimo kapinaitėse, kurios siekėsi su tėviškės sodybos svirnu. Apie tai aš sužinojau tik po tėvo palaidojimo, gyvendamas Vaiveriškių kaime, Kurklių valsčiuje. Ten pragyvenau iki 1945-

ųjų rudens, o paskui parsisamdžiau už berną Skiemonių valsčiuje prie Nevėžos ežero pas Mortą Vitkūnienę (jos vyras be teismo buvo įkalintas Vorkutoje, žemės jie turėjo 10 ha). Metus pradirbau, grįžo šeimininkas, likau nebereikalingas. Ir išeik. Kur? Kažkas pasiūlė, ir sulygau pas Desiukiškių kaimo Matelienę (vėliau ji pasikorė). Jos žentas Jonas Riauba net nesumokėjęs išvarė. Vėl ieškojau, kur prisiglausti, vėl bėdos ant kulnų lipo. Suradau dar vieną žmógų, seną, jau nebepajėgiantį savo 10 ha apdirbti – Juozą Malinauską Kurklių valsčiuje. Čia jau be sulygtos algos, už stogą virš galvos ir duonos kąsnį. Deja, vieną kartą užėję skrebai pamatė ant sienos mano nuotrauką, kurią šeimininkas buvo pasikabinęs. Nusiėmė, išsinešė ir vėliau ėmė ieškoti ir tikrinti. Man tai buvo jau paskutiniai legalaus gyvenimo metai. Kuomet su paslėptais automatais atėjo trečią kartą (nors aš vis pasprukdavau), šeimininkas išsigando ir pasakė bijąs daugiau mane laikyti. Liko vienas kelias – prašytis pas miško brolius. Atsibasčiau prie Kurklių šilo, susiradau žmogų, kuris pažadėjo padėt susitikti. Sulaukiau. Pasikalbėjome, pasiguodžiau, kad niekas nebenori laikyti, namų neturiu, esu kaip stoviu. Pažadėjo kitą kartą užeiti. Po keleto dienų atėjo ir tamsią, lietingą rudenio naktį pasiėmė su savimi. Argi tai ne išvarymas žmogaus į mišką, kad vėliau galima būtų su juo susidoroti? Kokius nusikaltimus padarė keturių klasių moksleivis, kad reikėjo atimti iš jo laisvę, duoną ir gyvenimą? Jau besislapstant, pasiekė žinia, kad taip pat slapstydamasis žuvo brolis Jonas. Jonas irgi buvo išvarytas į mišką, kaip ir šimtai kitų pačiuose gražiausiuose gyvenimo metuose. Buvo gabus, gerai mokėsi, deja... Tiesos neradau niekur...

Malinausko žmonos brolis *Kūgis* man liepė nueit pas Juozą Gudelį Pašilių kaiman. (Kaip vėliau sužinojome, tas Gudelis buvo baisus išdavikas.)

Užeinu pas tą Gudelį. Jis mane mielai priima, ir aš pas jį apsistoju. Naktį pabeldė į langą, įėjo į vidų ginkluoti vyrai ir paklausė

mano pavardės. Aš pasakiau savo pavardę. Tada jie pasakė, kad žino mane. Bet dabar labai skuba, pažadėjo užeiti kitą kartą. Aš ramiai likau laukti jų. Atėjo maždaug už poros savaičių – *Girininkas*, *Nemunas*, *Žentas*, *Žvalgas*, iš viso apie septynis. Aš greit apsiaviau, ir išėjome. Davė man vokišką karabiną, tokią „kačergą". Svarbiausia, kad aš jau „namus savo" suradau, nes tie visi persekiojimai įgriso.

Pasirodo, partizanai gyveno Kurklių šile dviejuose bunkeriuose. Mane patalpino kartu su *Žvalgu*, *Žentu*, *Slapuku*. Aš buvau *Kerštas*.

Bunkeris įrengtas pagal paskutinį technikos žodį: įėjimas slaptas, gerai užmaskuotas, atidaromas tik davus tam tikrą ženklą, kol ženklo neduosi, pats ir neatsidarysi. Į medį pabeldi sutartus kelis kartus, ir tik tada atidaro įėjimą. Naktį susitikus kur nors netikėtai su nežinomu asmeniu, negi šauksi: „Ei, kas ten eina?", turi iš karto pasikeisti sutartais ženklais. Jei atsakymo iš kitos pusės neišgirsi, tada jau: „Stok, rankas aukštyn!"

Kada iš bunkerio visi išeina, angą tenka palikti atidarytą ir užmaskuotą kokiais eglišakiais ar lapais, samanomis. Bunkerio uždarymas buvo labai praktiškai įtaisytas. Jeigu iš vidaus neatidarys, tai iš viršaus ir plėšte jo neišplėši. Dangtis užfiksuojamas specialiai ant kablių.

Vėdinimui viena anga iškasta palei grindis eina bunkerio pasieniu, o kita – iš bunkerio paviršiaus nuo lubų. Ventiliacija labai gera. Jeigu rūkai, dūmai nespėja viduje net išsisklaidyti, juos staigiai ištraukia į lauką.

Vieną bunkerį turėjome pasidarę ant lapių olų, tai ten toks traukimas būdavo, kad neįmanoma miegoti. Viduje sausa, net dulka, o įėjimas buvo įtaisytas palei pat upeliuko paviršių.

Taip mes po keturis gyvenome šiuose bunkeriuose. Ateidavo partizanai nuo Molėtų, nuo Alantos ateidavo *Liūtas*, labai smarkus vyras, tarnavęs vokiečių armijoje Rytų fronte. Jį tas pats provokatorius Radzevičius gyvą paėmė, pirmiau peršovęs.

Slapuko sodyba prie kryžkelės Anykščiai–Skiemonys–Ukmergė–Utena. Tada jie nuėjo į namus pas seserį pasikalbėti, užtruko, pasuko į krūmus link Skiemonių. Ir jį tuose krūmuose apsupo enkavedistų garnizonas. Iššaudęs visus automato šovinius ir pistoleto apkabą, susisprogdino pats granata, kad neatpažintų.

Kitame bunkeryje buvo *Girininkas, Nemunas, Žilvinis*. Jie visada turėdavo vietos netikėtai atėjusiems svečiams. Dažniausiai ten ateidavo rinktinės vadas nuo Ukmergės *Plienas*–Alfonsas Morkūnas. Jis vaikščiodavo kartu su *Naručiu, Bebru* ir *Krienu*.

Vasarą enkavedistai ir skrebai daugiausia knaisiodavosi po miškus, tada mes gyvendavome sodybose. Žiemą, kada krečia sodybas, persikeliame gyventi į mišką. Pirmą ir antrą žiemą pragyvenome miške, niekas nebuvo užėjęs, niekas neskundė. Galima sakyti, tie mūsų bunkeriai išsilaikė po dvejus metus, ir net lapė nesulojo.

Tik vėliau sužinojome, kad iš Kurklių pas Juozą Gudelį pradėjo ateidinėti skrebas. Ir jį, matyt, užverbavo. Pirmiausia išdavė mūsų su *Žvalgu* bunkerį. Kai enkavedistai sprogdino, tuo metu mes buvome išėję pasideginti saulėje. Pasidarėme kitą. Anam bunkeryje, parugėje, pražuvo ir mano rašomoji mašinėlė. Kitą bunkerį išsikasėm taip pat Kurklių šile, bet arčiau girininkijos. Po to pasidarėme dar vieną bunkerį arti upės Jogėlų miške. Prie Kurklių šilo yra toks privatus miškas. Priklausė jis Jogėlai. Po mūsų pirmojo bunkerio išsprogdinimo užėjome pas tą patį Juozą Gudelį. Jau žinojome, kad jis išdavė, bet jis jokiu būdu šito neparodė. Juk to mūsų bunkerio niekas nežinojo, tik Gudelis. Kartą jis atvažiavęs prie to bunkerio kirto šakas, o mums kirtimo garsas pasirodė kaip signalas, kadangi laukėme ateinant draugų, ir atidarėme bunkerį. Žiūrim, už kokių 20 m šitas Gudelis su vežimu stovi. Mes juk visą laiką buvome kaip draugai, Gudelienė mums ir

duoną kepdavo. Šeimyna jų buvo didelė, būtų badu išmirę. Partizanai aprūpindavo ir miltais, ir mėsa. Būdavo, partizanams paruošia ir patys prasimaitina. Bet žmonės jau pradėjo mums pranešinėti, kad pas Gudelį ateina kažkoks skrebas, po to dar kažkoks leitenantas, jau ir pirtyje porą kartų maudėsi. Vėliau jis išdavė *Žento* ir *Ilgūno* bunkerį, kurį taip pat enkavedistai susprogdino.

Mes vis dar delsėm, tyrėm ir nešaudėme to Gudelio. Šitaip belaukiant, ir apsupo *Nemuno* bunkerį, žuvo septyni partizanai. *Nemuno* sesuo buvo atėjusi tik vienai dienai, kitą dieną būtų išėjusi. Tuo metu žuvo: *Girininkas*–Petras Kukta, *Nemunas*–Antanas Šulckus, *Nemuno* sesuo – Šulckutė, *Žilvinis*–Jonas Juras, *Ereliukas* (svečias iš Balninkėlių), *Ilgūnas* (svečias iš Želvos valsčiaus).

Iš savo bunkerio mes buvome išėję į tankų tankų eglyniuką. Kada prasidėjo kautynės, ėmė tratėti kulkosvaidžiai, šokome bėgti visi keturi: aš, *Žentas*, *Žvalgas* ir *Slapukas*. Nubėgome į bunkerį, bet čia irgi nebuvome tikri. Jei aną išdavė, gal ir mūsiškis jau žinomas enkavedistams. Nieko nelaukę, įsispyrėm į batus ir išbėgom per Jogėlos mišką. Matėme, kad prie klojimo gulėjo dešimt kareivių, stovėjo kulkosvaidis. Pakilome į kalną, o nuo ten Vaiveriškiai kaip ant delno.

Enkavedistai, kurie paliko mašinas Vaiveriškių kaime, atvažiavo nuo Anykščių, o mašinos, atvažiavusios nuo Ukmergės ir nuo Utenos, stovėjo palei beržyną ant plento. Miškas buvo supamas iš visų pusių vienu metu. Po šito septynių bunkerio paėmimo rusų kariuomenė pusantro mėnesio išstovėjo miške, iš miško niekur nesitraukė. Laužai degė per dienas ir per naktis. Tas Gudelis, aišku, būtų atsiėmęs už tokias šunybes, jo išdavystes paliudijo trys žmonės, bet enkavedistai jį saugojo. Kada kariuomenė pasitraukė iš miško, Kurklių skrebai jį saugojo dar du tris mėnesius. Tada mes jau vaikščiojom apie Balninkus, o jis vis dar buvo saugomas. Kaip žinia, už kiekvieną nušautą partizaną jis gavo po 3 tūkstančius rublių – iš viso 21 tūkstantį.

Kartą girtas parėjęs Gudelis kaimynui Kazanavičiui iš Pašilių sakė:

– Man gyvenimo vis tiek nebėra, anksčiau ar vėliau ateis ir nudobs.

Gudelis dar tebegyvena ir šiandien, kažkur Anykščių rajone, ir, atrodo, visai neblogai gyvena.

Minėtos kautynės prasidėjo ryte, o mes vakaro sulaukėme krūmuose ir patraukėme link Anykščių. Pratūnojome prie Nevėžos ežero, paskui pasukome atgal ir tiesiog per Kurklių malūno lieptą perėjom upelį, kad nereiktų sušlapti, ėjom link Ukmergės, įėjome į kažkokį raistą ir pasiklydome. Žvalgas nors ir žinojo tas vietas, išeiti iš raisto niekaip nepasisekė. Sugulėm krūmeliuose ir nutarėm laukti ryto. Naktį atrodė – miškas, o kai išaušo, žiūrim, miestelis kaip ant delno, pasirodo, išėjome į tokią pakriaušę. Per visą dieną ten išgulėjom, negalėjom net atsistoti – sušalę pernakt, dantys barška. Vakare nuėjom pas žmogų. Išvirė mums katilą bulvių, pavalgėm su rūgpieniu. Žmonės papasakojo, kaip *Giriniką* atvežę paguldė Kurklių miestelyje, paguldė numautu sijonu *Nemuno* seserį, o ant viršaus – jos brolį... Ilgai taip pralaikė.

Tą visą vasarą ir rudenį susitikinėjome su Želvos būriais, Balninkėlių partizanais. Netoli Balninkėlių susiradome labai puikų kaimą, kur mums patiems nereikėjo net eit sargybos. Kai tik ateinam, tuoj išsiuntinėja pamiškėmis vaikus, jeigu kas – duoda ženklą. Tiesiog visas kaimas labai vieningas buvo ir patriotiškai nusiteikęs. Būdavo, jeigu pas vieną atėjai, tai vakare būtinai visas kaimas sueina, jie vienas kito nebijojo absoliučiai. Čia mes išbuvome iki rudenio. Rudeniop jau reikėjo kažką galvoti, kur glaustis.

Buvome keturiese: *Žentas*, aš, *Ereliukas*, ketvirtojo pavardės neprisimenu. *Ereliukas* ir *Žydrūnas*, matyt, buvo iš vienos vietos, jie abu ir vaikščiodavo. Kada pradėjome su jais susitikinėti, *Ereliuką* prisikalbinome pas save.

Žilvinis–Jonas Juras – buvęs medicinos studentas, propagandos skyriaus viršininkas. Jis gyveno pas *Girininką* bunkeryje. *Plienas*–Alfonsas Morkūnas turėjo kapitono laipsnį, buvo karininkas. Tuo metu jo žmona Morkūnienė gyveno Kaune, vėliau buvo lageryje.

Nutarėme grįžti atgal. Batai bunkeryje, o pasidarė jau šalta. Išėjome į plentą ir susistabdėme mašiną. Pasitaikė „viliukas", kuris vežioja Ukmergės NKVD vadą, o pats vairuotojas važiavo į kaimą pas tėvus. Mano trys draugai su automatais, aš pats su suomišku „dešimtuku". Atvažiavome į Kurklių šilą, nuėjome į bunkerį, pasiėmėm batus, radijo aparatą ir kitus daiktus. Po metų visgi enkavedistai sužinojo šitą mūsų bunkerį, apsiautė mišką, bet mes jau buvome persikėlę gyventi į kitą kraštą, gale Kurklių beržyno, o bunkerio taip ir nerado, kad ir kaip ieškojo.

Vieną bunkerį mes kasėme dviese su *Žvalgu* visą mėnesį, tada abu ir bebuvome likę. Tai buvo jau 1950 m. prie Jogėlų miško, šalia upelio, kuris išteka iš Nevėžos ežero. Iškasėme visai pakrantėje. Kada malūnas dirba, vanduo pakyla ir bėga tiesiai į bunkerį, o kada malūną sustabdo, viršuje vanduo tvinsta, o pas mus išnyksta. Kas šešios valandos mes bunkeryje turėjome vandens, nereikėjo iš niekur nešti. O upelis švarus, gali gert kada nori. Kasėme visą mėnesį per mažą angą, tik žmogui įlįsti. Keturiems įrengėm gultus, stalą. Lauke netoli gulėjo plokščias akmuo, juo mes uždengėme ventiliacijos skylę. O žmogus tą akmenį jau anksčiau buvo nusižiūrėjęs sau parsigabenti prie slenksčio. Girdim, kažkas atėjo ir trepsi ant to mūsų bunkerio, sako: „Čia būta jau kokio velnio". Mes tik dureles virstelėjom ir įsitraukėm jį su dvylikamečiu vaiku. Maždaug nuo ryto devintos išlaikėme iki vakaro. Žmogus ir prakaitavo, ir juodavo, ir žaliavo. *Žvalgas* specialiai ant stalo išsiardė pistoletą ir kalba: „Reikia gerai išsivalyt, vakare gali prisireikt". Mes jį pažinojome, senų žmonių jis buvo vadinamas „čeraunyku". Jis mums prisiekinėjo, kad neišduos. Ir šiaip

svarstėm, ir taip. Gaila įdėto darbo. Kur dėtis? Vėl iš naujo reikia viską dirbti. Pasitikėti negali, o nušauti irgi negalima. Vakare išleidom, bet pasakėm: tavimi nepasitikim, gali čia žegnotis ar nesižegnot, rytoj atsivesi arklį su pakinktais, užkabinsi už atramų ir ištrauksi jas, kad bunkeris užgriūtų. Šią užduotį jis atliko be priekaištų. Mes persikėlėm prie Kurklių šilo. Ten susiradom tokį žmogelį, žmogus buvo labai geras (jo gyvo jau nėra). Tai pulkininko Dundulio, kuris tarnavo Ukmergėje, buvęs adjutantas. Pas jį mes pagyvenom ilgai, vėliau likau vienas. Kazys Tubis-*Žvalgas*, tas mano bendražygis, nuvažiavo į Kauną radijui baterijų, o ten jį kažkas pažino ir suėmė. Jis žinojo tą bunkerį, kur aš gyvenau, bet manęs neišdavė. Aš dar metus gyvenau tame pačiame bunkeryje ir nebijojau, kad jis išduos. *Žvalgą* nuteisė sušaudyti.

Gimtajame *Žvalgo* kaime gyveno du broliai Šuminskai, vienas savanoriu tarnavo vokiečių kariuomenėje. Kada jis grįžo į namus atostogų, mes su tuo pačiu *Žvalgu* tada buvome užėję pas jį, ir jis mums davė 9-to ir 6-to kalibro šovinių. Kada traukėsi vokiečiai, kartu traukėsi ir Šuminskas, o broliui paliko automatą. *Žvalgas* tą žinojo. Žmonės šituo Šuminsku pokario metais labai skundėsi, kad jis enkavedistų informatorius, be to, jis, atrodo, buvo dar ir kažkoks deputatas. *Žvalgas* nutarė iš Šuminsko atimti tą brolio dovanotą automatą. Jis jį keletą kartų įkalbinėjo, kad atiduotų, bet Šuminskas nesutiko. Tada mes abu kartą nuėjome pas tą Šuminską. Aš buvau viename kambaryje, o *Žvalgas* Šuminską nusivedė į kitą kambarį. Netrukus išgirdau šūvį. Žodžiu, Šuminską jis nušovė.

Žvalgo brolis taip pat gyveno tame pačiame Trakinių kaime, jis ir informuodavo apie Šuminsko išdavystes. Šuminskas netgi sekė, kas iš kaimiečių slapta užsiaugina prieauglį – telyčaitę, apie tai jis iš karto praneša ten, kur reikia. Išdavystės išdavystėmis, bet nušovimo priežastis buvo visgi tas ginklas.

Mūsų būrys priklausė „Kęstučio" rinktinei, rinktinės vadas buvo *Plienas*–Morkūnas.

Pagal *Plieno* komandą mums priklausė visas Kurklių valsčius, pusė Balninkėlių valsčiaus iki Janonių kaimo, Alantos valsčiaus du kaimai ir Anykščių už Nevėžos ežero iki antrųjų Kurklelių dvaro. Tai čia buvo mūsų teritorija, į kurią be mūsų žinios niekas iš partizanų negalėjo ateiti, mes irgi neturėjom teisės ką nors daryti už savo ribų.

Mūsų būrio vadas buvo *Girininkas*–Petras Kukta (jo vienas brolis kunigas).

Partizanavimo metais man teko bendrauti su daugeliu partizanų. Tai:

Nemunas–Antanas Šulckus.

Levutė Šulckutė iš Maskoliškio kaimo, Kurklių valsčiaus.

Žilvinis–Jonas Juras.

Girininkas–Petras Kukta iš Trakinių kaimo, Kurklių valsčiaus.

Žentas–Vaclovas Morkūnas iš Valų kaimo, Balninkų valsčiaus.

Vanagas–Stasys Morkūnas iš Valų kaimo.

Žvalgas–Kazys Tubis iš Moliakalnio kaimo.

Erelis–Alfonsas Aukštuolis iš Balninkų.

Žydrūnas–Adolfas Šerelis nuo Balninkų.

Klajūnas–Teodoras Kviklys nuo Alantos.

Tarzanas–Alfonsas Radzevičius.

Ilgūnas iš Želvos valsčiaus.

Rytas–Juozas Adomonis iš Meldučių kaimo, Debeikių valsčiaus.

Tauras-Jonas Kemeklis.

Plienas-Alfonsas Morkūnas.

Bebras–Vytautas Strazdas iš Ukmergės. Žuvo 1948 m. gruodžio 28 d. Jogvilų kaime, Butkiškių miške.

Krienas–Bronius Medelskas iš Butkiškių kaimo.

Narutis–Bronius Dūda.

Tėvas–Antanas Imbrasas iš Lyduokių apylinkės.
Kombainas–Pranas Grigas nuo Lyduokių.

Būdavo, nori užeiti pas žmogų, o jis tavęs neleidžia. Kartais todėl, kad nepažįsta, o kartais pažįsta ir neleidžia. Matai, kad tikrai pažįsta, bet apsimeta. Tai ką tada? Vienas kišeniniu žibintuvėliu pašviečia per langą, kitas – šautuvo buože į rėmus ir į vidų.

Kartą taip šokant man vos neužvažiavo per galvą „pielyčia", gerai, kad *Žvalgas* pastebėjo. Pliupt kelis šūvius iš automato į lubas, tada tas numetė šitą geležį. Keisčiausia, kad dar geras *Žvalgo* pažįstamas. Jis mane perspėjo, kad šitas žmogus gali mūsų neįsileisti. Aš jam pasakiau: kam mes tą vardą nešiojam, kad mūsų neįsileistų? Du kartus pasiprašėm, o trečią – patys įėjom.

1950 m. rudenį netoli Kurklių miestelio *Žentas*, *Žvalgas* ir aš ėjome iš *Žvalgo* tėviškės. Tik išėjome į plentą, mums reikia eiti į pakalnę, tuo metu iš miestelio prieš kalną – devyni skrebai. Mes manėme, kad čia kas nors iš vakaruškų. Tyliai paklausėm: „Kas čia?" Jie tik subruzdo ir atsakė – savi savi. Savi tai savi, bet mes iš karto išgirdom trakštelint ginklų spynas. Ant plento juk negulsi. *Žentas* bandė paleist seriją iš automato, bet tas užsikirto. Mes ėjome vorele vienas nuo kito per keturis metrus. *Žentas* metėsi per griovį į miško pusę, bet bėgti mums liko tik viena kryptis – į Kurklių miestelį, o ten miškas. Pribėgę pamiškę, sugulėm. Na tada ir pradėjo į mus pliūšint. Mes tylime, kadangi tamsu, šovinius reikia taupyti. O skrebai davė davė, davė davė, mums net ausys apkurto. Šaudyt šaudo, bet galvos nė vienas neiškiša. Ką jie šaudo? Kur šaudo? Neaišku. Tik ugnys blyksi nuo plento, o kulkos skrenda į „Dievo langus". Mes kiek pagulėję pakilom ir nuėjom, nebelaukėm galo jų šaudymo. Nuėjom į Balninkėlių pusę. Tada dar buvom užėję pas vieną merginą, ji ryte nubėgo pažiūrėti prie

plento, kas ten taip šaudė. Atnešė mums pririnkusi šovinių, kuriuos naktį skrebai buvo išmėtę.

Kitą kartą prie Balninkėlių susikirtom su skrebais. Vieni nuo kitų buvom maždaug per puskilometrį. Tada mes iš jų vieną sužeidėm, o iš mūsų nė vienas nenukentėjo. Jų buvo apie 16. Mes nuo pamiškės pusės, o jie kalno atšlaitėje. Sugulę jie šaudė ilgai, bet mes ilgesniam mūšiui nesiryžome, pasitraukėme, kadangi buvo dienos metas, galėjo ir rusų kariuomenės garnizonas atvažiuoti.

Valų kaime skrebai vijosi *Ereliuką*. Sužeistas bėgo, netoli kaimo pasislėpė atsiplėšęs nuo skrebų, o kareiviai ant mūsų užsidūrė. Mudu su *Žentu* tūnojom klojime sulindę. Skrebai įėjo, pasistatė kopėčias ir lipo jau ant prėslo, o mes abu pasiruošę klūpojome su automatais rankose. Bet skrebai kažkodėl persigalvojo, palypėjo kiek ir nusileido žemyn. Buvom sutarę: kai tik galva pasirodys, ir trenkt, buvom ir skylę stoge prasipešę. Skrebai laisvai po kiemą vaikšto, ten juos dar galima užklupt, o miškas nuo klojimo už 20 metrų. Girdim, skrebas raportuoja kieme: „Leitenante, tiek laiko vijomės, būtų uždusęs, dabar nieko nesigirdi". Visi pasikėlė ir nuėjo. Nespėjome išlįsti iš klojimo – nuo Ukmergės atvažiuoja trys mašinos rusų kariuomenės. Kai mišką pasiekėm, visą kaimą iš karto apsiautė: ir viena, ir kita puse ėmė „šukuoti", sodybas žiedais tik supa, tik supa. O mes per Valų mišką perėjom išilgai, nusileidom į paupį ir nukeliavome savais keliais.

Kažkuriuo metu pas mus buvo atėję *Darius* ir *Girėnas*. Dar anksčiau, lankydamasis pas alantiškius partizanus, buvau susitikęs su *Dariumi*. Jie buvo savotiški. Į būrį nėjo, veikė vieni patys – ką vienas padarysi, daugiau niekas nežinos. O būriuose į tai buvo žiūrima labai griežtai. Plėšikaut jie neplėšikavo, bet kur jau užeidavo, gaspadorius būtinai turėdavo statyti „samagono" butelį. Jie abu netoli Kurklių prie Nevėžos ežero apsigyveno, Užunevėžių

mokykloje (pastatas mūrinis). Žodžiu, ten juos priglaudė tos mokyklos mokytoja. Padarė lentų sieną, išklijavo tapetais, įsirengė slėptuvę už tos sienos. O ta mokytoja gyveno su dvylikamečiu sūnumi, buvo našlė. Pas kaimynus eidavo pirkt pieno, bet tie žmonės buvo plepiai, jų visi vengė, pas juos niekas neužeidavo. Mokytoja iš jų ėmė po 6–7 litrus pieno. Jiems kilo įtarimas – viena gyvena, o tiek pieno ima. Ir paleido liežuvius. Netrukus suvažiavo skrebai, enkavedistai mokyklos kratyti. Atsitiktinai leitenantas pabarškino sieną, siena barška, o mūras juk nebarška. Viskas aišku. Suprato, kad čia bunkeris. Atsinešė kirvį, kirviu griaus šitą sieną. Šalia sienos stovėjo lova, o po lova – durelės įlindimui į slėptuvę. Kai tik sienon smogė, tai tie iš vidaus pliekė. Leitenantą ir vieną skrebą nukirto vietoje, kiti ištrūko laukan. Tie, kurie aplink mokyklą buvo apstoję, pasiruošė kovai. Mes tuo metu buvome Kurklių šile, girdėjom visą šaudymą. Kautynės vyko daugiau kaip šešias valandas. Kadangi po pirmų šūvių *Darius* ir *Girėnas* užvaldė skrebų kulkosvaidį, šovinių dar savo turėjo, tai ir kitus ginklus užsikariavo. Enkavedistai bandė uždegti mokyklą, bet sienos mūrinės, niekas neišėjo. Tuo metu, pasirodo, *Darius* dengė, o *Girėnas* bėgo. Nubėgo jis maždaug 400 metrų. Bulvių lauke jį nušovė. Po truputį jau pradėjo temti. *Darius* nutarė irgi bėgti į upės pusę. Paupe nubėgo daugiau nei kilometrą, enkavedistai jį vijosi, bet jis, matyt, šovinių pritrūko. Mes matėme, kaip jį visai jau baigė prisivyt enkavedistai, jis atsigręžė ir krito aukštielninkas. Vyrai žuvo tikrai vyriškai. Jų kulkų pakirstus Ukmergėje laidojo keturis skrebus, Kurkliuose du ir keletą Anykščiuose.

Jeigu mes juos būtume sutikę, būtume išvarę, kadangi kiekvienas būrys turėjo savo rajoną, o jie mūsų rajone įsitaisė savavališkai.

Vieną provokatorių mums bandė įkišt. Atėjo nuo Alantos jaunas gimnazistas ir ėmė prašytis, kad priimtume į būrį. O mes dar

Girininkui gyvam esant buvom gavę nurodymą, kad naujų nepriimtume. Buvo pasakyta, kad glaustųsi prie žmonių, slėptųsi kur nors, bet į mišką neitų, kadangi padėtis vis blogėjo, kam jauni žmonės turi žūti. Bet šis taip įkyriai lindo. Vieną dieną mes jį vis dėlto pasiėmėm ir pasivedžiojom po mišką, pas žmones užsivedėm. Kur tik užeinam, jis vis stengiasi sužinoti žmogaus pavardę. Iš karto įtartina pasidarė. Tai prie vieno, tai prie kito pripuolęs klausia, kaip pavardė. Šito jam tikrai nebūtina žinoti. Mes jį apibarėm ir paklausėm: „Kam tau tos pavardės reikalingos? Kas tu toks?" Žmogelis suglumo. Paprašėm kuo greičiau nešdintis savais keliais.

Pas mus ateidavo partizanas nuo Alantos, slapyvardžiu *Klajūnas*. Žmogus buvo lyg ir nieko. Jį gyvą paėmė provokatorius. Ir jis, matyt, sutiko padėt jam paimti mane. Tada į susitikimą mane iškvietė *Klajūnas*. Jeigu ne *Klajūnas*, aš būčiau niekur nėjęs. 1952 m. prieš Šv. Velykas atėjo ryšininkas ir pasakė, kad mane nori pamatyti *Klajūnas*. Ateinu į susitikimo vietą, o ten jau laukia keturi: *Klajūnas*, tas Radzevičius ir dar du. Jie visi buvę partizanai, po to paimti gyvi, užverbuoti. Mes anksčiau buvome gavę perspėjantį raštą, kad Vilniuje iš paimtų gyvų partizanų yra sukurta provokatorių grupė, kuriai vadovauja kažkoks Sokolovas. Jie man ėmė pasakoti, kad kažkur netoliese vienas žmogus turi dešimtšūvį šautuvą, reiktų iš jo paimti, jiems atseit jis gali neduoti, paprašė, kad padėčiau. Ko čia nepadėt? Draugai prašo, vadinasi, reikia. Pats paėmiau arklį iš gerai žinomo žmogaus, ir važiuojam. Įvažiavus į mišką, aš jau pajutau, kad čia kažkas ne taip. Bandžiau griebtis už nagano, bet dėklas naujas, ankštas. Tuo metu *Klajūnas* kaip davė buože į nugarą iš užpakalio, o Radzevičius griebė už tos rankos, kuria bandžiau išsitraukti lenkišką naganą, kita prispaudė pistoletą prie pakaušio. Radzevičius sako: „Tu vienas partizanauji ir plėšikauji, dabar vešime pas partizanų vadovybę,

gausi bausmę". Aš jam atkirtau: „Ką tu čia durnių volioji, dar nori mane apgauti, aš jau žinau, kur aš važiuoju".

Tiesa, mums bevažiuojant, priešakyje pastebėjau pulkelį žmonių, o partizanas tokiu atveju iš karto griebiasi ginklo, neturi reikšmės, kas ten eitų. Bandžiau užsitaisyti dešimtšūvį šautuvą, bet spyna nebeužsidaro, supratau, kad kažkas įgrūsta į šovinio lizdą. Ir tada mane visą persmelkė, kad čia ne partizanai. Dar norėjau prašyti, kad sustotų, eisiu nusišlapinti. Jeigu partizanai – nešaus, o jeigu skrebai – šaus. Aš tada irgi dėsiu atgal. Bet kai paprašiau sustoti, jie mane jau ir griebė.

Pasakoja EMILIJA MIŠKINYTĖ-VAIČIŪNIENĖ-„AUDRONĖ"

Užrašyta Ukmergėje
1997 03 11

Gimiau 1928 m. Kališkų kaime, Kurklių valsčiuje, Anykščių rajone. Šeimoje buvom dviese su broliu Bronislovu. Tėvai turėjo 8 ha žemės.

Kada vokiečiai traukėsi į Vakarus 1944 m. ir artėjo rusų armija, tuo metu aš gyvenau prie pat Alantos (Aluntos) miestelio Kazlų kaime, kur tarnavau pas ūkininką. Tada man buvo 15 metų. Kai užėjo rusai, aš dar iki rudens prabuvau pas ūkininką, paskui grįžau į namus, į Naujasodžio vienkiemį. Brolis buvo gimęs 1926 m., jį jau lietė armija, bet jis pasakė:

– Aš į rusų armiją neisiu, – ir išėjo į mišką, į „Aro" būrį.

Netoli mūsų Padembės vienkiemyje gyveno tokie Bagdonai, jų šeimoje buvo keturi sūnūs – Alfonsas, Rapolas, Povilas, Jonas – ir dukra. Pirmieji trys išėjo į mišką. Alfonsas jau buvo po kariuomenės.

Visi priklausė jaunalietuvių šaulių sąjungai, kažkada vaikščiojo uniformuoti.

Šitie Bagdonai (kartu ir mano brolis) laikėsi apie Balninkus, Želvą, daugiausia Ažumakių miške, Daubariškių, Meilūnų kaimų teritorijoje.

Mano brolis „Aro" būryje ilgokai pabuvo, bet vieną kartą pateko į didelį susišaudymą su rusų garnizonu. Po to susišaudymo Alfonsas Bagdonas-*Aras* įsakė visiems skirstytis mažom grupelėm, o jei kas gali, tegu pasidaro dokumentus ir grįžta į namus. Brolis ir grįžo, pasidarė dokumentus, kad gimęs 1928 m. Taip kurį laiką gyveno namuose.

Tiesa, traukdamiesi vokiečiai sudegino mūsų namus. Jojo vokietis, prisirinkęs iš Pakeršių kaimo kiaušinių, o mūsų jaunuoliai sumanė jį pagąsdinti. Radę šautuvą miške, kelis kartus iššovė. Arklys pasibaidė, tuos kiaušinius pintinėje sudaužė, vokietį apdrabstė. Tas persigandęs nulėkė pas kaimynus Jogėlas ir pasakė, kad čia daug rusų banditų, šaudo, mes kaimą sudeginsim. Jogėlos dukra ir žentas tuomet dirbo Linkaičių ginklų fabrike ir mokėjo neblogai vokiškai. Jie ėmė prašyt vokietį, kad nedegintų, kad jų maži vaikai. Vokietis atsivedė pulką kareivių, Jogėlos namą paliko, bet sudegino kitus ūkinius pastatus, uždegė visą kaimą; suliepsnojo ir mūsų namai. Tada persikėlėm į Merečiškių kaimą, Žemaitkiemo valsčiuje. Ten gyveno vietiniai rusai Zubrickai, pas juos vokiečių okupacijos laikais rinkdavosi raudonieji partizanai.

Brolis Bronislovas, kada pasidarė dokumentus, gyveno legaliai, bet su partizanais visą laiką palaikė ryšį ir dirbo jų ryšininku kartu su buvusio Lietuvos savanorio Jogėlos sūnumi Vytautu. Aš tuo metu su partizanais dar nesusitikinėjau. Tai buvo 1944 m. pabaiga ir 1945 m. pradžia. Merečiškių kaime išgyvenom iki 1945 m. rudens. Nuo vasario mėnesio mus jau labai pradėjo persekiot stribai. Jie beveik visi buvę mūsų kaimynai,

gerai pažįstami. Iš gretimo Čipiškio kaimo ateidavo du stribai – Repečka ir Mackonis. Pradžioje jie stribavo Žemaitkiemyje, po to persikėlė į Vidiškius.

Atėjo kartą jie pas mus ir porina:

– Mums žmonės sakė, kad ant jūsų tvarto sėdi Bagdonas su kulkosvaidžiu. Oi, kaip bijojom pro jus praeit...

Šituose pačiuose namuose gyveno dar moteris su vaikais, kurios vyras buvo stribas ir su ja kartu negyveno, buvo Žemaitkiemy. Kartą jis atvažiavo su stribais pas žmoną, pabuvo kiek, pasiėmė vyriausią sūnų 16-os metų ir išsivežė kartu su savimi. Atseit čia jam nesaugu, ateis miškiniai ir nušaus. Motina labai nenorėjo išleist sūnaus, bet tėvas buvo neperkalbamas. O kai jie važiavo atgal, ties Rudžiais partizanai pasaloje jų palaukė ir visus sušaudė, kartu ir tą berniuką. Liko žmona su dviem vaikais. Tada jie pas mus ir persikėlė. Pasiuntė kartą tuos vaikus į miškelį, kad pripjautų beržinėms šluotoms šakų. Tie vaikai nuėjo, bet greit grįžo tuščiomis. Žiūrim, pasikinkė arklį ir jau ruošiasi išvažiuot šita moteris su vaikais. Mes paklausėm, kur ji išsiruošė, tai ji pasakė, kad vaikai miškely išgirdę kažką kalbant, gal miškinius, išsigandę parbėgo namo, ir dabar visi išvažiuoja, nes bijo partizanų, kad atėję nesušaudytų. Taip jie ir išvažiavo, o kitą dieną jau pas mus atlėkė stribai.

1945 m. rudeniop kartą nueinu į Merečiškių kaimą pas Jurgį Ališauską. Jo sūnus buvo stribas, o vėliau jie kažkur vogė kiaules ir susišaudė su rusais, kurie tuo metu buvo išėję į operaciją. Kada išaiškėjo vagystė, dalį tų stribų pasodino, tarp jų ir to paties Jurgio sūnų Stasį. Namuose liko dvi dukros – Salemutė ir Paliutė Ališauskaitės. Įeinu gryčion, žiūriu, stovi prieš mane vyras su kulkosvaidžiu ir kviečia užeit į vidų. O viduje pilna vyrų, ant suolo pasieny sėdi kažkokia mergaitė, moteris pagyvenusi. Iškart supratau, kad partizanai. Kai kurie ir ant pečiaus sėdi,

kartu ir tos mergaitės, kiti sėdi aplink stalą ir lošia kortom. Kas ateina, to jau nebeišleidžia iki vakaro. Pasirodo, visam kaime gryčiose taip po keletą partizanų apsistoję ir laukia vakaro. Ateina rusas iš Garų kaimo. Vienas iš tų lošėjų, kurį vadino Bronium, nors aš žinojau, kad tai Bronius Degutis-*Liepsnas*, paprašė mane prisėst šalia, atseit jam geriau „korta eis". Aš prisėdau šalia jo, o tas rusas įėjęs irgi atsisėdo už stalo. Prie jo priėjo vienas iš partizanų ir sako:

– Ar tu nežinai tokio „bandito", jis tavo kaimynas?

Rusas sako:

– Žinau, kaipgi nežinosiu...

– Tai tu jį pasek, kada jis ateina į namus, mes jį sutvarkysim.

– Jeigu aš jį pamatyčiau, savo rankom pasmaugčiau, – sako rusas.

Praeina dešimt minučių, žiūrim, ateina tas „banditas", kurį šitas rusas žadėjo savo rankom pasmaugt.

Ruskelis visai sutriko, pradėjo verkt, suprato, kad čia ne tie, kuriais juos palaikė...

Vakare pradėjo išleidinėt namo. Visus apklausinėjo. Tokia Kiškytė buvo ir viena moteris, kurios vyras tarnavo stribu Balninkuose. Ją ėmė griežtai, pasakė, kad galėtų ir nepaleist, o ji pradėjo savo vyrą koneveikt, koks jis nedoras, kaip jis ją ir jos vaikus skriaudžia, tada paleido. Kažkuris iš partizanų parodė į mane ir pasakė kitam, kad aš esu *Kardo* sesuo, turbūt išgirdo ir ta stribo žmona.

Kada grįžau į namus, partizanai, pasirodo, pas vietinius rusus Zubrickus dar suruošė vakarušką. Zubrickas Makaras mokėjo groti armonika, buvo neblogas muzikantas. Pas juos partizanai dažnai užeidavo. Grįžusi mamai viską papasakojau ir nuėjau miegoti. Ryte auštant einu šertis, pradarau tvarto duris – ir į mane įrėmė automatus keliese.

– Vesk, kur banditai! Kur tavo brolis?!

Nugrūdo į klojimą. Pirma mane varo, o stribai su rusais iš paskos. Apėjo visus prėslus, nieko nerado. Jaučiau, kad nieko nėra, bet ką gali žinoti, gal naktį atėjo ir apsistojo. Tada vėl iš naujo:

– Kur brolis?

– Išvažiavo į Radviliškį.

– O ko jis ten išvažiavo?

– Nori įsidarbint...

Kiti tuo tarpu nuėjo gryčion. Man liepė rengtis. Ateinu iš klojimo, žiūriu, mama visa kruvina, perkirsta galva, kraujas iš žaizdos bėga. Aš apsirengiau, ir mane išsivarė. Pasivedė kiek ir paleido:

– Eik, brolį atvesk!

Grįžau atgal. Vėliau sutikau brolį ir pasakiau jam, kad man liepė jį atvest. Tuo metu jis slapstėsi netoli Kurklių. Aišku, brolio aš nenuvedžiau. Tada mums pranešė, kad stribai ruošiasi konfiskuoti mūsų turtą. Matom, kad reikia bėgt iš namų, nes vis tiek ištrems arba į kalėjimą pasodins. Pasikinkėm arklį ir išvažiavom už Anykščių į Trakinių kaimą. Trakinių miške 1945 m. vasarą žuvo 32 partizanai. Ten partizanus rusų kariuomenė apsupo nuo plento pusės, o iš kitos pusės – upė Virinta ir kalnas į Trakinių kaimą. Kada juos išvarė iš miško, prie Virintos buvo išstatyti rusų kulkosvaidžiai. Kai vyrai kėlėsi į tą kalną, ten juos visus ir iškapojo, gal tik du trys išbėgo gyvi. Buvo trečiadienis, žmonės važiavo iš turgaus. Kareiviai ėmė pastotes ir vežė lavonus netoli Kurklių, prie tokio kalnelio, ten varė žmones jų užkast. Iškasė ilgą duobę ir guldė – vieno kojos, kito galva, kad daugiau tilptų.

Kartą buvau nuėjusi pas dėdę Petrą Miškinį, motinos brolį. Paėmiau baltinius ir einu nuo Kališkų kaimo pusės pas *Žilvinį*, nešu juos broliui. Kartu nešuosi dar ir kitus, padėvėtus. Einu

pakalnytėn prie Virintos. Tik išlindau iš miškelio, žiūriu, Kurklių stribai prie pirties žuvį muša. Meta granatas į vandenį ir sprogdina. Man jau nebėra kas daryt. Atgal bėgsiu – vysis. Kaip niekur nieko einu pro juos nesparčiai, per petį vis pasižiūriu, matau, kad du atsiskyrė, pribėgo prie šalikelėj stovėjusios bričkutės, atsisėdo į ją. Privažiuoja prie manęs ir klausia:

– Gal kur toli eini, sėsk, pavėžėsim...

Aš jiems sakau, kad galiu ir pėsčia eit.

– Sėsk, sėsk! – paragino. Matau, jau nebeprašo, liepia.

Atsisėdau. Ėmė klausinėt, kur einu, pasakiau, kad į Anykščius.

– Tai parodyk, ką čia krepšy turi?

Tuoj vienas paėmė, žiūri – baltiniai vyriški.

– Tai kur vaikštinėji? Gal banditams neši?

Turėjau nuotrauką, kurioje buvau nusifotografavusi su tokiu Adomėnu iš Klabinių kaimo, kuris dirbo apylinkės seniūnu. Pamatęs tą nuotrauką, stribas sukluso:

– Kieno čia nuotrauka?

– Čia mano berniokas...

– O kur jis gyvena?

– Anykščiuose. Buvau pas siuvėją, baltinius jam pasiuvo.

– O kam tie vilkėti?

– Čia primatavimui buvau nunešusi.

Iš kur tie žodžiai tada man atsirado, aš pati dabar negaliu pasakyti, turbūt didelė baimė juos padiktavo.

Jie dar ilgai mane klausinėjo, reikalavo paso. Aš parodžiau jiems metrikus. Žiūrėjo žiūrėjo, matyt, nieko nesuprato ir įsikišo juos į kišenę kartu su ta nuotrauka. Privažiavome prie vieno vienkiemio. Pribėgo žmogus ir sako:

– Užeikit, turiu alaus...

O šitą žmogų aš iškart pažinau, supratau, kad ir jis mane pažino. Jis žinojo, kad slapstausi. O stribams, matyt, parūpo alus. Jie man ir sako:

– Tu eik į Kurklius ir palauk mūsų. Tada tau dokumentus atiduosim.

Aš jiems padėkojau ir – atgal, tiesiai pas *Žilvinį*...

Kartą mama manęs paprašė, kad parvežčiau grūdus, kuriuos buvom palikę Čipiškio kaime pas Jurgį Mackonį, ir iš savo klojimo atvežčiau truputį šieno. Pasiėmiau iš Pilkos arklį su rogėmis, užvažiavusi paėmiau maišą grūdų iš Mackonio. Iš tolo matau, kad prie mūsų namų stovi prikrautas vežimas šieno ir tokio Gribulio arklys pakinkytas. Pagalvojau, kad jis atvažiavo mūsų šieno. Nieko blogo neįtardama, apsigręžiau ir važiuoju prie savo klojimo. Privažiavau prie vežimo, iš kitos pusės pastačiau arklį ir einu prie durų. Praveriu atsargiai, žiūriu, vidury grendymo stovi dar kitas vežimas. Stribai krauna iš prėslo į jį, o šautuvai ir automatai sustatyti ant žemės kitapus prėslo. Vienas buvo apačioj, toks Stancelis iš Rundžių kaimo, tarnavo Žemaitkiemio stribyne. Jis tuoj priėjo prie manęs ir klausia:

– Ko tu čia? Pasą turi?

– Turiu, – sakau.

Paduodu jam pasą, o pati iš lėto žengiu žingsnį atgal. Jis dar paklausia:

– Tu čia gyveni?

Aš dar žingsnį ir – į roges, eržilą kaip trūktelėjau, spėjau pamatyt, kad klojimo durys prasivėrė, nuo vežimo nušoko kitas stribas, mūsų kaimynas Repečka. Jis ant mūsų baisiai pyko dėl to arklio, kurį jis, prieš išeidamas į stribyną, mums paliko, o partizanai jį iš mūsų paėmė ir išjojo. Mes likom dėl to arklio kalti. Tai šitas Repečka kai patraukė kelias serijas iš automato į mano pusę, tik sniegas sudulkėjo, bet aš jau buvau už kokių dviejų šimtų metrų nuo klojimo, padariau tokį lanką, kadangi man reikėjo grįžti atgal. Šitas stribas dar bėgo, norėjo tiesiai kelią užstoti. Užbėgo jis pas tokį Grybą, baisiai keikėsi, kad manęs nenušovęs. O man didžiausias nuostolis, kadangi praradau pasą, jokio kito

dokumento neturėjau. Po kiek laiko brolis man vėl padarė metrikus. Nežinau, iš kur jis juos gavo. Dar labiau pajaunino, kad pasas būtų nereikalingas, o pavardę irgi pakeitė: Vildžiūnaitė iš Vildžiūnų kaimo. Tas kaimas netoli Kurklių. Su tuo popieriuku aš kol kas ir vaikščiojau. Nueidavau pas partizanus, ten, kur mano brolis laikėsi. Pamenu, ten buvo *Žilvinis* – Jonas Juras iš Burios kaimo, *Tigras* – Bronius Darulis iš Paželvių kaimo. *Žilvinio* bunkeris buvo Skapiškių kaime pas Veršelį. Jo sūnus Antanas-*Lapė* irgi slapstėsi, o žentas jau buvo žuvęs. *Žilvinis* su savo būriu daug metų laikėsi Žvirblanių, Skapiškių, Gudonių kaimų teritorijoje. Tas vietas mes vadinom „Marijos žeme", nes ten būdavo labai ramu. Vienoj pusėj Šventosios Kavarsko miestelis, o kitoj pusėj, truputį už miško, tie kaimai.

1945 m. žiemą išsikraustėm už Anykščių į Pavarių kaimą, kuris buvo Dobulio miške. Netoli Stakių kaimas, partizanų dainiaus *Lakštučio* – Jurgio Urbono gimtinė. Mes ten apsistojom. Namai dideli, o juose tik viena sena močiutė gyveno. Čia aš sutikau Jogėlaitę Genę-*Žibutę*, partizanų ryšininkę iš Naujasodžio kaimo. Tuo metu jos brolis Vytautas buvo areštuotas, o ji pabėgusi iš namų ir apsigyvenusi ten pat miškuose. Tada mes jau abi dirbom ryšininkėmis.

Vieną dieną mums pranešė, kad po kaimus vaikštinėja Anykščių aktyvistai ir surašinėja gyvulius. Aš pasiėmiau dvi savo karves ir veduosi į Pavarių kaimą. Veduosi palei Vario upelį tas karves, žiūriu, išeina du ginkluoti. Iškart pamaniau – partizanai *Lakštutis* ir *Tauras* (partizano Broniaus Kemeklio brolis Jonas). Jie manęs klausia:

– Tai kur dabar leki, mergaite?

– Aktyvistai turi ateit surašinėt gyvulių, noriu tas karves paslėpt.

– Iš kur tu atsiradai? Mes tokios čia niekur nematėm...

– Mes čia neseniai atsikraustėm...

Aš jiems papasakojau, kas mes ir iš kur, pasakiau, kad su *Žilviniu* gerai pažįstama.

– Tai gal ir mums galėsi padėt?

Sutarėm kitą dieną susitikt ir viską aptart galutinai, o tuo metu taip ir išsiskyrėm. Kitą dieną aš nuėjau į Dobulio mišką netoli Jono Milčiuko namų, Šienraisčio vienkiemin. Į susitikimą atėjo ir daugiau partizanų, buvo ir Pranas Rimkus-*Naras*. *Lakštutis* pasakė:

– Ryšininkės, kurios pas mus dirba, visos duoda priesaiką. Aš išduosiu tau ryšininkės pažymėjimą, bet turėsi prisiekt.

Jis surašė priesaikos žodžius dviem egzemplioriais: vieną pasiliko sau, kitą padavė man. Aš perskaičiau tą priesaiką – tapau jų ryšininke. Vėliau iš Radviliškio atvažiavo ta mano draugė *Žibutė*.

Tada pasitraukėm dar giliau į Dobulio mišką, į kitą tuščią vienkiemį, kuriame ir apsigyvenom. Netoli to vienkiemio buvo partizanų stovykla, buvo keletas bunkerių miške. Vienas toks paviršinis, apdėtas velėnom, prie pat stovyklos, kad būtų kur nuo lietaus pasislėpt. Kitapus upės jau buvo Šimonių giria. Iki 1947 m. čia partizanai išgyveno gana ramiai. Būriui vadovavo *Lakštutis*. Tų pačių metų rudenį *Lakštutis* būrio vadu paskyrė Joną Staškevičių-*Aušrą*, o pats persikraustė pas *Šarūną* – Antaną Slučką.

Šitoj grupėj dar buvo *Dūmas* – Antanas Bagočiūnas.

Mes čia dažnai lankydavomės, kada reikėdavo, maskuodavom jų bunkerius, pranešdavom, kas kur eina, taip pat atidarinėdavom tuos bunkerius, apžiūrėjusios, kad tikrai nėra rusų kareivių.

Visi, kurie norėdavo susitikt su partizanais, ateidavo pas mus. Arba atnešdavo laiškus, spaudą.

Be to, mes dar susitikinėdavom Anykščiuose turgaus dieną su ryšininkais, kai būdavo daug žmonių. Reikėdavo pasikeist spauda. *Lakštutis* leido partizaninį laikraštį „Neįveiksi sūnaus šiaurės". Į Anykščius mums atnešdavo *Žilvinio* spaudą. Pas *Žilvinį* dažniau lankydavosi ryšininkė Janė Tamulytė-*Vaiva* iš Dapkūniškių kaimo. Jos brolis ir tėvas žuvo miške, jų sodybą sudegino, jos seserį Vaclovą išstūmė iš važiuojančio traukinio ir nužudė. Kada mane tardė, Anykščių MGB operatyvininkas Suchovėj (mes jį vadinom šnipų karalium) pasakė:

– Mes Vacę pasiuntėm, ir ji kaip išvažiavo, taip ir nebegrįžo.

Jis pasistūmė nuo stalo su kėde net iki pat sienos, žvengdamas arkliško juoku, atrodė, baisiai didelį darbą padarė, kad tą mergaitę sunaikino. Anykščiuose tada buvo du didžiausi niekšai: Grigorjevas ir Suchovėj. Jie žmones baisiai kankindavo, tardydami užmušė partizano Alberto Pakenio tėvą iš Ramaškonių kaimo.

Toj sodyboj mes gyvenom keturios: motina, aš, mano sesutė ir Jogėlaitė.

1947 m. rudenį Niūronių kaime įvyko išdavystė. Kažkas išdavė ryšininkus, kad jie dirba su mumis. Areštavo Juozą Biliūną (dabar gyvena Jonavoj), Juozą Sankauską, Antaną Pelenį. Gal ir visi po žodį sumetė, bet daugiausia kaltino Sankauską, atseit jis išdavęs visus, kartu ir mus. O kas jį išdavė – neaišku. Atvažiuodavo iš Anykščių ir tokių komunistėlių į kaimą pašniukštinėt, jo brolis su seserim buvo komjaunuoliai. Kada juos areštavo, mes nežinojom.

Nebuvo tos dienos, kad mes nenueitume į stovyklą arba jie pas mus neateitų, nes labai netoli namų, tik per pievą reikėjo pereit. Ir tą kartą išėjom su *Žibute* į stovyklą. Jau pavakariop išgirdom – mūsų šuo loja, išbėgęs į mišką. Supratom, kad kažkas atėjo į namus ginkluoti, nuo partizanų jis nebėgdavo. Jau ruošiamės grįžt į namus, o Staškevičius ir Jonas Šimonis-*Šposas* sako:

– Jūs neikit dabar, nes prieblanda, mes nueisim į pakraštį ir pažiūrėsim.

Jie nuėjo pažiūrėt, o ten jau pilna kareivių – viską verčia, matyt, kažko ieško. Kai šitaip, mes pasilikome stovykloje, pernakvojom, kitą dieną parėjom į namus. Mama pasakė, kad labai ieškojo mūsų, pranešta, kad gyvena dvi mergaitės. Mūsų pavardžių niekas nežinojo ten, nes mes su *Žibute* ne to krašto gyventojos. Stribai atėję rado tik mažą mergaitę. Mama jiems pasakė, kad čia jos viena mergaitė, o kita tarnauja Alantoj. Jie viską išvertė ir išėjo. Tada supratom, kad namuose jau nebegalima būti, pasiėmėm drabužių ir kartu su partizanais naktį išsikėlėm į Šimonių girią. Prie Jasinsko malūno mus kažkokie žmonės su valtim perkėlė per Šventąją į kitą pusę. Kai nuėjom į Šimonių girią, tą naktį pasnigo. Žiūrim ryte – jau žiema.

Netoli Jasinsko malūno buvo sodyba, kurioje gyveno senbernis Pranas su seserim, tokie pusamžiai žmonės. Lyg Pilkauskas pavardė, dabar tiksliai nebepamenu. Toj sodyboj skiedryne padarė mums bunkerį. Kada dėžę užstato ant landos, užpila ją skiedromis, nežinodamas net neįtarsi, kad ten kas galėtų būti. Taip mes ir apsigyvenom tam bunkery: aš su Jogėlaite, *Aušra*, *Šposas*, *Lakštutis*, Povilas Kisielius-*Sakalas*. Retkarčiais atvažiuodavo Andrioniškio kunigo Šermukšnio giminaitė Otilija. Nors ji turėjo dokumentus, bet buvo mūsų ryšininkė.

Žiemos metu kartą atidarė bunkerį tas Pranas ir pasakė, kad žuvo *Lakštutis*. Tai buvo 1948 m. vasario 2-oji. Jie tada iš bunkerio buvo išėję su *Sakalu*, važiavo arkliu kažkur prie Andrioniškio ir pakliuvo į rusų pasalą. Juos ėmė vytis. Per tiltą išvažiavo į Dobulio miško pusę, *Lakštutis* iššoko iš rogių ir bėgo į mišką, bet netoli miško jį nušovė.

Tam bunkery prabuvom iki pavasario. Dar, tiesa, vieną kartą Pranas buvo atidaręs bunkerį ir pasakė, kad žuvo du partizanai. Mes supratom, kad *Aušra* su *Šposu*. Vadinasi, liekam kaip ir be

prieglobsčio, vienos. Nutarėm išeit iš to bunkerio, bet buvo pats potvynis. O nusibodo, apstojo blusos ir utėlės, ilgiau gyvent ten jau buvo nebeįmanoma. Ypač kada ramus oras – ventiliacija beveik neveikia, tvanku, nėr kur dėtis, net žvakė gęsta, trūksta deguonies.

Po *Lakštučio* netrukus tą dieną žuvo ir *Sakalas* kažkur Pirmalinio kaime. Buvo kambaryje, stribai jį kelis kartus peršovė jau gulintį ant grindų, bet jis jiems vis dar kartojo: „Užteks! Užteks!"

Dar visiems čia gyvenant kartu, naktimis tas Pranas bunkerį atidarydavo, mes su *Žibute* nueidavom į kaimą pas mergaites, atsinešdavom knygų paskaityt, nes labai nuobodu buvo be užsiėmimo sėdėt šitoj landynėj. Tas Pranas buvo šveplas ir labai lėto būdo, atėjęs į bunkerį, kol sudėliodavo žodžius:

– Višuj... baišu. Ruškiai yra, šunys loja...

Tada mes paprašėm dėdę Praną, kad mus perkeltų per upę. Kitoj pusėj buvo Magilų miškas ir kaimas. Tam miške buvo bunkeris, kurį mes labai gerai žinojom. Ginkluotos buvom tik naganais. O kaip persikelt, kai toks potvynis? Paprašėm, kad padarytų plaustą, nes valties jis neturėjo. Sutiko. Gal jam, žmogui, tos baisybės irgi nusibodo – atidaryk, uždaryk, valgyt nešk. Visą dieną jis dirbo tą plaustą. Pavakariukais atidarė bunkerį, pasakė, kad plaustas padarytas, atneštos dvi ilgos kartys, parodė, kaip nueit prie jo. Tokia didelė pakriūtė nuo tos sodybos. Jis mus palydėjo. Sulipom ant plausto, pasiėmėm kartis ir pradėjom irtis. Saulutė visai nusėdo, pasidarė prietema, kitam krante jau nebebuvo galima pažint žmogaus.

Plaukiam mes ta upe, o upė tokia srauni, neša mus tiesiai į Jasinsko malūną – o ten užtvanka, didžiulis krioklys. Vidury upės mes net nesusigaudom, kad mus smarkiai neša, ramiausiai sau stovim ant plausto, palengva kartimis pasispiriam. O Pranas jau pamatė, kad mus neša į tą užtvanką, lekia krantu, mojuoja

rankomis ir šaukia, bet mes net negalvojam, kad čia jis, tik girdim kažką rėkaujant. Pasistumdamos kartimis, pradėjom artėt prie kito kranto. Kadangi upė išsiliejusi, karklai apsemti, mes užsikabinom už tų karklų, o mūsų plaustą apsuko aplink, plaustas iširo, ir mes beveik iki kaklo atsidūrėm vandeny. Šiaip taip išbridom į krantą, išpylėm iš batų vandenį, išsigręžėm drabužius, vėl apsirengėm ir nuėjom į Magilų mišką. Ateinam prie to bunkerio, o bunkeris užšalęs. Kur dabar eit? Žinojom, kad Magilų kaime gyveno Šimonio-*Šposo* dėdė. Jis prižiūrėdavo bunkerius. Nuėjom pas tą dėdę, pasakėm, kad žuvo Šimonis su Staškevičium. Jis mums sako:

– Tik vakar jie buvo pas mane atėję – Šimonis, Staškevičius ir dar kažkokie nematyti.

Mes paprašėm, kad padėtų mums iškirst landą į tą bunkerį. Pasiėmė jis kirvį, nuėjom, prakapojo landą. Sulindom į bunkerį, ten kažkiek šlapio šieno pridėta, o iš viršaus dar laša vanduo. Jis uždarė bunkerį ir nuėjo. Mes sėdėjom sėdėjom ant šieno ir užsnūdom. Pamiegojom iki ryto. Saulė jau gal gerokai buvo pakilusi, girdim – kažkas trept trept virš bunkerio. Ir ne vienas. Kelis kartus subeldė. Supratom, kad duoda sutartinį ženklą. Tada mes atidarėm bunkerį, žiūrim, kad ne mūsiškiai. Pažinau Vytautą Magilą-*Vairą* iš Magilų kaimo, atėjęs su keliais vyrais. Jis žinojo šitą bunkerį, nes pirmą kartą jis mus ir buvo čia atvedęs. Tai buvo po susišaudymo 1946 m. vasarą, kada žuvo *Lakštučio* brolis. Jie nesitikėjo čia mus rasti, ėmė klausinėt, kodėl mes čia sėdim. Paaiškinom, kad buvo susišaudymas, kad žuvo Šimonis su Staškevičiumi. *Vairas* pasakė, kad niekas nežuvo. Tada mes išlindom į paviršių. Čia susirinko daugiau partizanų, tam pačiam Magilų miške pasidarėm dar porą bunkerių, kur ir apsigyvenom. Tai buvo 1948-ųjų vasarą.

Nuo Andrioniškio į Anykščių pusę, kitapus upės, buvo mūsų gyvenamoji vieta. Pragyvenom čia beveik visą vasarą. Tuo metu

buvom išėję į Dobulio mišką. Atėjo *Dūmas* su savo partizanais į svečius. Mūsiškių čia buvo šeši vyrai ir mes su *Žibute*. Iš vakaro abi buvom nuėjusios pas seseris Pečiūrytes – Danutę ir Teresę. Ta Danutė mums sako:

– Dabar dygsta grybai, mes jums jų rytoj prigrybausim ir iškepsim, bet jūs atsineškit lašinių, nes mes neturim.

Pečiūrytės gyveno netoli tos sodybos, iš kurios buvom išėjusios. Kai mes išėjom į mišką, mano mama su sesute irgi iš ten išvažiavo, kad neištremtų į Sibirą. Apsistojo Kurklelių kaime, netoli Kurklių. Tie namai liko tušti. Ten dar buvo vienas vienkiemis, kuriame gyveno Jonas Milčiukas su žmona ir su dukryte. Tai ta Danutė pasakė, kad tuos grybus jos keps pas Milčiuką. Tiesa, į tą susitikimą su manimi dar turėjo ateit mano sesutė, Aldona Saugūnaitė ir ryšininkė Zosė Avižaitė iš Gražumyno kaimo, irgi netoli Kurklių.

Dabar, kada atėjo pas mus dar *Dūmas*, nutarėm nueit pasivaišint tais grybais. Turėjom gabaliuką lašinių, susivyniojom į laikraštį ir išėjom. Einam per mišką, netoli Milčiuko namų praėjom tokį nedidelį atskirą miškelį, keliuku pamiške iki namų liko apie du šimtus metrų. Iš vienos keliuko pusės tankus pušynėlis, o iš kitos pusės tuščias laukas ir rugiai.

Kaip vėliau pasakojo Avižaitė, prie ano mūsų vienkiemio pievoje buvo pririštos Milčiuko avys. Kada ten susirinko Pečiūrytės, Avižaitė, mano sesutė, kol mūsų nėra, Milčiukienė nutarė perkelt avis. Ji su Pečiūryte ir nuėjo avių perkelt. Rusai jas paėmė ir uždarė mūsų klojime, kuriame, pasirodo, sėdėjo visas jų garnizonas ir laukė pasaloje ateinančių partizanų. Likusios Milčiuko vienkiemyje laukia nesulaukia anų dviejų, kurios nuėjo perkelt avių. Eina pažiūrėt. Nuėjo mano sesuo su Avižaite. Jas irgi paėmė ir uždarė tam pačiam klojime. Namuose nebeliko nieko, nes paties Milčiuko tuo metu nebuvo.

Mes atėjom iki ežiaženklio miške. Visi vyrai susėdo apie jį, *Žibutė* irgi ten liko, o aš jau einu pas Milčiuką. Rankoj nešuosi tuos lašinius, prie šono naganas, einu keliuku palengva, skaitinėju laikraštį, į kurį lašiniai įvynioti, tik girdžiu:

– Stoj! Stoj!

Žiūriu, kareivių galvos iš rugių pasirodo ir vėl dingsta. Supratau, kad jie mus matė, kai ėjom, dabar tik mane mato, nes aplink miškas. Aš, žinoma, išsigandau. Kaip laikiau tuos lašinius rankoje – ir paleidau į jų pusę, į rugius. Rusai pagalvojo, kad granatą mečiau, sukrito ir laukia, kada sprogs. Aš greit atgal į pušynėlį, juk mūsiškiai tai nežino, kad čia kareiviai rugiuose. Pasirodo, jie pirma manęs pamatė tuos kareivius. Kai įšokau į pušynėlį, pasukau staigiu kampu link ežiaženklio, o rusai – tiesiai. Ir išlindo į kitą pusę pas Kavaliauską. Aš tada išbėgau į aukštą mišką, žiūriu, toliau degimas, o per jį bėga ir visa mano kompanija. Pas tą Kavaliauską išvertė visur, galvojo, kad aš ten pasislėpiau. Kada mūsiškiai mane pamatė, palaukė, kol atbėgau prie jų. Vyrai klausia, ar aš mačiau šunis su kareiviais. Pasakiau, kad šunų nemačiau. Tada nutarė susėst kiek pailsėt ir palaukt, kas bus toliau. Tik žiūrim – jau atrūksta: šuo prieky ir kareivių pulkas. Tada pasikėlėm ir sparčiu žingsniu patraukėm į Andrioniškio pusę. O ten upė, kažin kur nenueisi. Priėjom eigulio namus. Upė jau irgi čia pat, aukšti skardžiai. Aš einu paskutinė ir girdžiu, kad kažkas treška visai už manęs. Žiūriu, kareiviai ir šuo. Tada jau nebeiškentusi surikau:

– Atsišaudykit, nes tuoj šuo pagriebs!

Tada visi sustojo, trenkė į tuos ruskius. Pamačiau, kad kareivis, kuris vedėsi šunį, pargriuvo už ėglio ir šunį prisitraukė. Tada mes skardžiu, palei upelį, iš *Dūmo* dar paėmėm planšetę nešt, nes jis ir šiaip buvo labai nestiprus. Tuo upeliu dar pabridom, po to – prieš tokį kalnelį ir vėl į slėnį, o rusai atsiliko, matyt, pabijojo

mūsų pasalos. Tada apėjom didelį lanką ir pasukom į Magilų mišką. Čia buvo mūsų keturi bunkeriai, bet į bunkerį negi lįsi, kai vejasi su šunimi. Vidury miško buvo didelis smėlingas laukas, o per tą lauką ėjo keliukas. Tuo keliuku paėjom ir sulindom vėl į mišką. Tada jau susėdom ir nutarėm palaukt. Jeigu vejasi, mes juos pamatysim, kai išeis į šitą lauką. Aš nuėjau su gertuve vandens pasemti. Žiūriu, atlekia vienas, sako, greitai einam, jau atrūksta per smėlyną. Rusai pradėjo mus vejot pačiam vidurdienį, o vasaros laikas, diena ilga. Tada metėmės į Smalinos pusę. Ten tokia Juodbala. Neišbrendami raistai į Inkūnų bažnytkaimio pusę. Brendant per raistus, batus prikabinom dumblo, vos kojas gali pakelt. Bridom bridom, kol pradėjo temt ir pakilo rasa. Tada susėdom, nes kojos jau visai nebeklausė. Kiek pailsėję, ėjom pas *Dūmą* į svečius. Jie laikėsi Smalinos, Ramuldavos miškuose. To būrio vadas buvo *Dūmas*–Antanas Bagočiūnas.

Tą pačią naktį mes jau nebegrįžom į savo kraštą. Tuo ir baigėsi tas mūsų grybų valgymas... Didelis Pečiūryčių noras pavaišint mus grybais greičiausiai buvo gerai suplanuota išdavystė, kad patektume į rusų pasalą, nes pati Pečiūrytė, kiek žinojom, buvo užverbuota. Ten miškuose visi miškų gyventojai buvo užverbuoti. Nors jie ir nepranešinėdavo, bet kai juos prispirdavo, gal ką ir pasakydavo, kad savo kailį išgelbėtų. Milčiukas dažnai grįždavo sumuštas. Jis irgi buvo užverbuotas, apie tai jis pats mums pasakojo: šaukia ir vis reikalauja, kad ką nors pasakytum.

Tiesa, kada viskas aptilo, mes dar buvom sugrįžę į Magilų mišką. Gyvenom bunkeriuose. Tai buvo jau 1948 m. ruduo. Vieną vakarą, jau pritemus, su *Žibute* sutarėm eit pasivaikščiot keliuku į Magilų kaimo pusę. Einam abi mišku, o vyrai irgi išsivaikščioję kas kur. Žiūrim, kažkas šmėkštelėjo ant keliuko, o jau tamsu. Mes manėm, kad *Jūreivis*–Albertas Pakenis, ir abi ėmėm šaukt: „Albertai! Albertai!" O tas žmogaus šešėlis dingo ir nebepasirodė. Tada

atėjom prie bunkerio. Sugrįžo ir vyrai, jų klausiam, kuris ten vaikščiojo, bet, pasirodo, nė vienas iš jų ten nebuvo. Kilo įtarimas, kad kažkoks šnipas mus sekė. Bet išeit iš bunkerio neskubėjom, nes nebuvo ir kur. Čia mus Šimonis, *Šposo* dėdė, prižiūrėdavo, pranešdavo apie stribų ar rusų pasirodymą. Pasilikom dar savaitei, kitai, nors jau buvo neramu. Prieš tai dar buvo sunkvežimiais atvažiavęs rusų garnizonas, tuos sunkvežimius apkaišiojo įvairiom šakom ir stovėjo visą parą.

Mūsų būrio vadas buvo *Aušra*–Jonas Staškevičius, o kitam bunkery buvo *Vairas*–Vytautas Magila, su juo *Ąžuolas*–Povilas Grumbinas iš Juodbalos kaimo, *Jokeris*–Alfonsas Marcinkevičius, Vinciūnas-*Adomėnas*, Bronė Matuliauskaitė-*Rožė*, Vlada Magilaitė, Albertas Pakenis-*Jūreivis*, Vladas Matuliauskas-*Riešutas*. Iš viso šeši žmonės. Mes irgi buvom šešiese. Tą vakarą iš mūsų bunkerio visi išėjo į kaimą. Aš likau viena. *Aušra* su *Žibute* išėjo pas siuvėją Desevičienę (prie Magilų miško ji gyveno, turėjo du sūnus). Pasakė, kai sugrįš – pasitarsim, reiktų būtinai iš čia išsikelt. O *Šposas*–Jonas Šimonis, *Riešutas*-Vladas Matuliauskas, *Jūreivis*–Albertas Pakenis išėjo į Ramaškonis. Likusi viena, skaičiau bunkeryje knygą basa ant narų. Netikėtai grįžta *Žibutė*. Ji sako:

– Miškas apsuptas. Pas Desevičienę nueit negalėjom, nes pilna kariuomenės. *Aušra* nuėjo į aną bunkerį perspėt jų, kad išsikraustytų, o mums liepė palaukt. Kai tik sugrįš vyrai iš Ramaškonių, dar prieš aušrą reikia išlėkt iš miško.

Staiga pasigirdo smarkus šaudymas. Pagalvojau, kad su rusais susišaudė mūsiškiai, kurie išėjo į Ramaškonis. Numečiau knygą, puoliau prie bunkerio angos ir išlindau į lauką. O lauke šviesu kaip dieną, šaudymas baisiausias. Riktelėjau *Žibutei*: „Pas mus šaudo, greit lėk!" Apsiaut jau nebebuvo kada. Iššokom iš bunkerio. *Žibutė* tiesiai į griovį, o griovys pilnas vandens. Dar tamsu, tik paleistos raketos viską nušviečia. Išgirdau, kažkas at-

bėga. Staškevičius. Jis jau nebespėjo prieit prie ano bunkerio, o anam bunkery buvę partizanai išgirdo, kad kažkas praėjo pro šalį. Tada *Ąžuolas* iškišo galvą, atsistojo angoj su automatu, mato, kad kažkas juda. Kareiviai, matyt, pagal šnipų parodymus apsupo, bet tikslios vietos nežinojo. Jie būtų paryčiais mus užpuolę, bet kažkoks žioplys ėjo iš vienos pusės į kitą. Ten buvo toks kirtimas, iš abiejų pusių – jaunuolynas. Kai *Ąžuolas*, išlindęs iš bunkerio ir pamatęs judantį šešėlį, paklausė, kas ten, tas atsakė: „Čevo?" Kaip „čevo" – *Ąžuolas* ir kirto iš automato, šaukdamas: „Bėkit iš bunkerio!" Ir prasidėjo šaudymas. Kadangi jie bunkerių tikslios vietos nežinojo, tai pleškino kur papuolė, matyt, manė mus išprovokuos ar išgąsdins. Nė vienas iš mūsiškių tada nežuvo. Mes išbėgom į palaukę trise: aš, *Aušra* ir *Žibutė*, o tie, kurie buvo Ramaškonyse, pamatę, kad miške verda pragaras, į mišką visai negrįžo. Nuėjo į Andrioniškio pusę, persikėlė per upę ir įėjo į Magilų mišką. Mes patraukėm pas *Dūmą*, į tą pusę. Palaukė irgi buvo apsupta, bet rusai mūsų nepastebėjo. Tik plynam lauke, kai mėnulis išlindo iš už debesies, pamatė, bet mes jau buvom gana toli nuo jų. Tada jie vėl atidengė į mus pragarišką ugnį. Per naktį nuėjom pas *Dūmą*. Ten išbuvom apie mėnesį, iki užsnigo. Jie turėjo didelį bunkerį, turėjo radijo aparatą. Pas *Dūmą* buvo *Aušros* brolis *Ūdras*–Juozas Staškevičius. Tai jie abu ir *Žibutė* išėjo kažkur į Dabužių pusę žiemot, ten atseit jų savas kraštas, ten jie buvo numatę pasidaryt bunkerį. Su jais, tiesa, išėjo dar vienas vyras. Kiek žinau, jie buvo nuėję į Balninkų pusę, į *Žibutės* tėviškę, Naujasodės kaimą. Man su jais daugiau susitikt nebeteko. O mes šešiese apsigyvenom Juodbalos miške: aš, *Jūreivis*, *Šposas*, *Žibutė*, *Aušra*, *Riešutas*, bet jau pasnigo, ir prasidėjo šalčiai.

Dieną, kai šalta, kūrenam laužą, o naktį norisi pamiegot. Iš šakų buvo padaryta būda. Laužas kūrenasi prieš būdą, mes sulindę į ją truputį pamiegam, o šalta... Kartą ryte išlendu iš

būdos, žiūriu, *Jūreivis* tupi pelenuose, kojas šildosi. Čia išbuvom, kol visai užsnigo. Po to kai kurie persikraustė už upės į Pirmalinį, ten buvo bunkeris padarytas, o aš pasilikau miške. Dar pas mamą buvau nuvažiavusi, ten kiek pagyvenau ir 1949 m. pavasariop grįžau vėl į mišką. Tą pavasarį Šventojoj prigėrė Šimonis ir *Jaunutis*–Alfonsas Mickūnas, o *Jūreivis* išplaukė. Juos rusai apsupo ir išvijo į upės pusę iš Pirmalinio kaimo. Aš su jais tą dieną nebuvau, kartu su jais buvo Vlada Magilaitė-*Našlaitė* (jos su partizano Matuliausko seserim Brone-*Rože* laikėsi „Ąžuolo" būryje).

Kadangi upe ėjo ledai, Šimonis ir *Jaunutis* iškart nuskendo, o Vlada dar laikėsi už lyties, bet ledai jai rankas sutrynė, nebeišsigelbėjo.

Išplaukęs Vladas Magila nubėgo pas Vlados motiną ir pasakė, kad jos dukra nuskendo. Ją greit rado, o vyrus vanduo nunešė toliau, juos rado tik 1949 m. birželio mėnesį.

1948 m. žiemą atėjo *Tauras*–Jonas Kemeklis, Alfonsas Augutis-*Vėjas* ir pasakė:

– Tu eik registruotis, nes iš mūsiškių registravosi Alfonsas Jakštonis-*Švyturys* (jis buvo labai aukšto ūgio ir jau senyvo amžiaus žmogus, kilęs kažkur iš Beržoniškio kaimo). Iš jo nieko nereikalavo, viskas praėjo gana švelniai. Gautum pasą, tada ir mums galėtum padėti, ir slapstytis nereikėtų... Eis *Vėjo* žmona, atvažiuos dar ryšininkė *Aušra*. Jus nuves Inkūnų kunigas Kučinskas (jis tada kunigavo Inkūnuose). Kaip nors nuvykit į Anykščių kleboniją, ten rasit kunigą Kučinską, jis ir nuves registruotis į MGB trečiadienį.

Trečiadienį nueinu į Anykščių kleboniją, susitinku ten kunigą, randu *Vėjo* žmoną, o *Aušra* neatėjo. Klausiau kunigo, kodėl ji neatėjo, tai jis man pasakė, kad ji pabijojo, atseit gali nepaleist. O mus jis užtikrino, kad viskas bus gerai, nes esąs įpareigotas iš Vilniaus saugumo ministerijos vieno aukšto pareigūno. To

pareigūno ryšininkas buvo atvažiavęs į susitikimą su Kemekliu-*Tauru* į Varkujų kaimą, ten buvo ir ryšininkė Stasė Labonaitė, suruošė tokį baliuką jam, jis parašė laišką *Taurui*, kurį nunešė Stasė į mišką ir atnešė atsakymą iš *Tauro*. Bet tai buvo tik farsas. Jam tik reikėjo įsitikinti, ar Stasė tikra partizanų ryšininkė, nes po dviejų savaičių areštavo jos seserį, šeimą ištrėmė į Sibirą, o ji spėjo pabėgt.

Veda mus tas kunigas registruotis. Aš visa drebu iš baimės, bet kunigas garantuoja, kad mus paleis, ramina visaip. Žiūrim, eina iš apmokymų naujokai ir nešasi raudoną vėliavą. Kunigas man sako:

– Va, kaip būtų gražu, jeigu visi partizanai pasiimtų raudoną vėliavą ir su ginklais ateitų registruotis...

– Iš tos gėdos aš tikriausiai pradėčiau verkt, – sakau jam. – Kaip šitaip nusižemint ir su raudona vėliava eit registruotis...

Aš jam dar priminiau Jakštonį. Senas žmogus buvo, bunkery visą laiką sėdėjo, todėl jį ir paleido, bet dar neaišku, kaip toliau bus...

Nueinam į MGB būstinę. Įvedė į tokį kambarį, kur iškart prisistatė du čekistai: kapitonas Grigorjev ir operatyvininkas Suchovėj. Padėjo storą knygą ant stalo ir pasakė:

– Va *Audrone*, čia tavo visi „griekai" surašyti, kiek mes žinom, o kiek nežinom, būtų dar kita tokia knyga...

Man tik šiurpuliai per kūną perėjo, galvoju, gerai nesibaigs. Čia kiek pabuvom, veda į antrą aukštą. Priveda prie vieno kambario durų, o ten pilna kariškių, baisus triukšmas ir keiksmai. Pastatė mus, mes stovim ir laukiam. Kunigas sako man:

– Tu palauk, tegul pirma eina *Vėjo* žmona.

Atidarė duris ir rusiškai šūktelėjo:

– *Audrone*, zachodi!

Įeinu į kambarį, na ir prasidėjo...

– Mes žinom, tave atsiuntė banditai registruotis, tu neturi dokumentų, todėl sėdi bunkeryje, o kai turėsi dokumentus, vėl dirbsi jiems kaip dirbai. Jeigu neišduosi ryšininkų, nepasakysi, su kuriais bendravai, mes tau paso neišduosim, o jei pasakysi, suteiksim visas galimybes gyvent legaliai tau ir tavo šeimai, apie tai niekas daugiau nežinos, tik tu, mes ir va šitos keturios sienos, tu ir kunigui nieko nesakyk.

Kiek galėjau, ėmiau gintis, kad nieko nežinau, su niekuo iš ryšininkų nebendravau, sėdėjau bunkeryje, ir viskas... Pradžioje aukso kalnus žadėjo, o paskui stalą ėmė kumščiais daužyt, vis kartojo:

– Tavo laimė, kad mes dar tavęs negalim areštuot...

Liepė man paimt popieriaus lapą ir rašyt. Aš ėmiau aiškint, kad naktis, manęs namuose laukia mama, pažadėjau kitą kartą parašyt. Tada jie lyg ir atlėgo, liepė viską surašyt ir ateit kitą trečiadienį.

– Jeigu ateisi viską surašiusi, iškart išduodam dokumentus, galėsi laisvai gyvent. Jeigu bijosi Lietuvoj, galėsi gyvent Rusijoj...

Ir mane išleido. Kai tik išėjau, tuojau pašaukė *Vėjo* žmoną, o kunigas iškart paklausė:

– Ką jie tau sakė?

Pasakiau, kad liepė visus ryšininkus surašyt, kurie padėjo, ir atnešt jiems, tik po to žadėjo pasą išduot, žadėjo auksinį gyvenimą...

– Aha... Kai išeisim, tada pašnekėsim, – pasakė kunigas.

Tą moteriškę – Augutienę visai neilgai išlaikė. Išeina verkdama. Jos kunigas irgi klausia, kas atsitiko. Ji turėjo tris vaikus, pasirodo, ir ją prigraudeno, prigrasė, kad vyras žus, liks tie vaikai našlaičiai, tegul atseit ateina vyras ir pasiduoda su ginklu, o Augutienė pasakė, kad vyras tikrai neis, tiesiog tragiška situacija.

Išeinam į gatvę. Augutienė pasakė, kad ji pasiliksianti Anykščiuose, nes turinti pas ką pernakvoti. O manęs taigi niekas nelaukia, aš tik čekistams taip sakiau, kad motina laukia. Einam su kunigu klebonijos link, jis sako man:

– Tai žiūrėk, trečiadienį aš vėl atvažiuosiu, tu viską surašyk ir atnešk. Aš paskaitysiu, tada abu nunešim...

Aš jam ir sakau:

– Na ką aš rašysiu? Kaip jums atrodo? Tiek metų mus penėjo, rengė, ir dabar imsiu ir išduosiu šituos žmones... Aš taip negaliu, man sąžinė neleidžia, kita vertus – aš gi priesaiką daviau...

– Nebūk durna, – sako kunigas. – Tu stumk viską nuo savęs ir surašiusi ateik trečiadienį...

(Kunigas Kučinskas vėliau kunigavo Kaune, kur ir mirė.)

Išsiskiriant jis manęs klausia, kur dabar eisiu, bet aš jam jau nebesakau, kur eisiu, kažkaip pradėjau lyg ir bijot jo. Taip mes ir išsiskyrėm. Jis nuėjo į kleboniją, o aš patraukiau į Šlavėnus, kur turėjau pažįstamus bendrapavardžius Miškinius (jų vienkiemis buvo pirmas už miesto). Ten pernakvojau, rytą nuėjau pas mamą ir nieko neparašiau. Kitą trečiadienį vėl ateinu į Anykščius klebonijon, žiūriu, tas pats kunigas jau vaikšto, laukia manęs. Kai tik pamatė, pasisveikino ir iškart paklausė, ar atnešiau. Pasakiau, kad nieko neparašiau ir neatnešiau.

– Kodėl? – nustebo.

– Neturiu ką parašyt, – atsakiau. – Jie reikalauja iš manęs to, ko aš visai negaliu padaryt.

– Ir nieko nerašei? – dar kartą pabrėžtinai jis manęs paklausė.

– Nieko nerašiau, – pakartojau.

– Tai einam dabar...

– Neisiu. Aš nieko nerašiau ir neisiu... Jei nueisiu, jie manęs nebepaleis... Ką aš jiems pasakysiu, jeigu neturiu ką pasakyt?

– Ar tu durna? Versk viską ant kitų, vaduok save, savęs gailėkis, o ne kitų, – tiesiog į kampą ėmė spirt mane šitas kunigas.

Aš jau persigandau ne juokais, dabar, galvoju, išsitrauks ginklą ir pagrasins, kad taip turi būti, o ne kitaip, man jau aišku pasidarė, kas čia per kunigas. Tada aš tik apsisukau, net kelis kartus pasakiau sudie ir – pro duris.

Grįžau vėl pas mamą. Pas partizanus eit į tuos bunkerius, kuriuose jie žiemojo, nenorėjau, o į savo kraštą eit irgi buvo pavojinga, nes ten galėjo ieškot manęs.

Išėjau į mišką. Čia vėl susitikau su *Žilviniu*, su *Marsu* ir kitais partizanais. Jie laikėsi pas Šapolą Kurklelių kaime. Vėliau areštavo septyniolikmetį Šapolos sūnų Petriuką. Labai geras ir doras vaikas buvo. Kaip man mama pasakojo, jį išdavė pats tėvas, kažkam išgėręs išsiplepėjo. Pas juos buvo bunkeris, bet to bunkerio rusai nerado, kratos metu rado dainų sąsiuvinį, paslėptą už paveikslo. Petriukas vienintelis buvo pas tėvus. Kai jį areštavo, labai mušė Anykščiuose tas Grigorjevas, sulaužė nugarkaulį, vėliau mirė kalėjime nuo kaulų tuberkuliozės. Dar Anykščiuose tardymo kameroje būdamas, motinai slaptai parašė laiškelį ir prašė, kad ji perduotų jam kokių nors nuodų.

Kada atėjau į Dobulio mišką, čia susitikau su Stase Labonaite-*Eglaite*. Mus supažindino Antano Bagočiūno brolis Jonas. Jis buvo ryšininkas, ateidavo į tą didelį bunkerį. Bagočiūnai buvo keturi broliai. Vienas žuvo 1946 m., du registravosi, vienas iš jų (Jonas) buvo užverbuotas. Šiandien, kaip matau, jį daugelis vertina kaip narsų ir garbingą žmogų, kaip žuvusių partizanų brolį, kuris aniems žuvusiems pastatė kryžių...

Kada mes buvom pas *Dūmą* miške, jis ateidavo ir pasakydavo, kad va šiandien ten ir ten bus susitikimas su Grigorjevu ir Suchovėjum, atnešdavo iš Grigorjevo laiškus partizanams ir savo broliui, juose čekistai ragino mus registruotis, nes mes nieko gero nesulauksim, nuo mūsų nusigręžė Vakarai ir visas pasaulis, mes

vis tiek žūsim. *Dūmas* prie manęs rašė atsakomąjį laišką Grigorjevui, parašęs paskaitė visiems partizanams. Prisimenu, jis skundėsi, kad jie labai kankina, labai muša žmones, kaip pas juos eit? Vienintelis išsigelbėjimas nuo jų – arba žūt, arba išgyvent, jokių derybų negali būti. Tą laišką jis padavė broliui Jonui, kad nunešt Grigorjevui.

Man kažkaip ir gaila to Jono. Kai grįžau atgal į mišką, prieš tai turėjau surast ryšį su partizanais. Žinojau, kad Šimonio nebėra, bet pirmiausia užėjau pas jo motiną, nes, kai jis buvo gyvas, mes su juo draugavom ir buvom įsimylėję... Motina mane apsikabinusi verkė ir kalbėjo, kad jos visa viltis buvau aš, ji vis netikėjo, kad jos sūnus žuvo, manė, kad jis pas mane slapstosi. Aš pasakiau, kad jo pas mane nebuvo ir nėra, ieškokit jo upėj...

Ieškodama ryšio, nuėjau į Smalinos miškus ir užėjau pas Joną Bagočiūną, o jis gyveno su broliu. Jonas keistai nustebo, mane pamatęs:

– Tu čia atsiradai?

– Taip, aš čia atsiradau, – atsakiau.

Paaiškinau, kad noriu susitikt su *Dūmu*. Jis pasakė, kad pas jį jie jau labai seniai bebuvo. Tada jis manęs klausia:

– O kur tu būsi? Kur tu eini?

– Noriu užeit pas Lukoševičių Pirmalinin, gal ten juos rasiu?

Aš žinojau, kad Pirmalinio kaime yra bunkeriai ir ten žiemoja partizanai. Su Lukoševičium mes buvom pažįstami, dirbom ryšininkais, jis turėjo seserį ir motiną, tėvas buvo miręs. Su *Žibute* tarp savęs mes jį vadinom „Luku-Kuku". Taigi Jonui aš pasakiau, kad tikriausiai pas Lukoševičių pernakvosiu. Jis sako:

– Tai gerai... Jeigu jie užeis, aš pasakysiu.

Išėjau iš Bagočiūnų sodybos visai saulei leidžiantis. Užėjau pas Dusevičių, jo sūnaus paprašiau arklio, kad mane perkeltų per upę. Jis davė arklį, persikėliau per upę, paleidau jį atgal ir

nuėjau savais keliais. Kita puse upės einu pas Lukoševičių. Jau nebetoli jo namų, žiūriu – ateina *Jūreivis* ir *Audra*–Vytautas Pačinskas (kilęs iš Paandrioniškio kaimo). Pasisveikinam, klausia, kaip aš čia atsiradau, pasakiau, kad atėjau, ir viskas. Jie pasakė, kad eina kitapus upės. Tada ir aš prie jų prisidvailijau. Nebeužėjau nei pas Lukoševičių. Persikėlėm per upę (buvo jau gerokai sutemę), atėjom į Dobulio mišką netoli Milčiuko. Ten buvo tokia gili duobė, užaugus avietėm iš visų pusių. Sakau jiems, kad toj duobėj pasiliksiu, o jie pasakė, kad eis pas *Dūmą* ir praneš jam apie mane, kadangi be *Dūmo* žinios neturi teisės manęs pas jį vest. Taip jie ir nuėjo, o aš pasilikau. Prasėdėjau šitoj duobėj apie savaitę, o jų nesulaukiu. Kaip čia yra? Nutariau eit pasiklaust Jono Bagočiūno, kodėl jie neateina. Nueinu pas Joną, ir tas nieko apie juos nežino, atseit niekur partizanų nėra. Tai aš jam ir pasakiau:

– Kaipgi nėra, aš neseniai su jais buvau susitikusi, mes persikėlėm per upę prieš savaitę į šitą pusę...

– Tai tada jie čia, matyt, kur nors netoliese, aš jiems pasakysiu, kad užeitų, – pasakė Jonas.

Aš pasakiau, kad jie žino, kur esu, ir nesakau jam, kur manęs ieškot. Jis dar paklausė, kur aš nakvoju ir ar buvau pas Lukoševičių. Pasakiau, kad nebuvau.

– O ar tu žinai, kad paryčiais apsupo rusai Lukoševičių sodybą ir ieškojo tavęs? – paklausė Jonas. – Lukoševičiuką su seserim išsivarė.

Jonas kažkaip lyg ir nusistebėjo, kodėl manęs ten ieškojo. (Tai kas gi, be Jono, galėjo pranešt, kad aš pas Lukoševičių?)

Aš vėl grįžtu į tą pačią duobę. Dar savaitė praeina, bet partizanų kaip nėr, taip nėr. Kas dabar atsitiko? Pagaliau ateina partizanai, bet *Dūmo* nėra. Ateina *Naras*–Pranas Rimkus ir *Jūreivis*. Prie tos duobės mes susitinkam, jie klausia manęs:

– Tu gerai pagalvok ir prisimink, kam tu sakei, kad mes persikėlėm per upę?

Aš jiems ir pasakiau, kad apie tai su niekuo nekalbėjau, tik su Jonu Bagočiūnu.

– Na, dar pagalvok... Gal dar kam sakei? – tiesiog prisispyrę klausia.

Aš jiems kelis kartus pakartojau tą patį, be to, jie jau žinojo, kad Lukoševičių sodyboje manęs ieškojo. Tada jie tyliai kažką tarpusavyje pasišnekėjo, po to *Naras* garsiai paklausė:

– Kažin ar ne jis pats tiktai?

Aš galvoju, kas gi tas „jis pats"? Juk apie tą persikėlimą per upę tikrai daugiau niekam nesakiau, o kad Bagočiūnas galėtų pasakyt – man nė minties tokios nebuvo.

Po to atėjo ir daugiau partizanų, bet *Dūmas* nepasirodė...

Vieną kartą aš vėl užeinu pas tą patį Joną. Jis man sako:

– Žinai, tau vienai labai liūdna...

O aš jau ginklo neturiu ir neprašau, nes pajutau, kad kažkas čia ne taip. Jonas tęsia toliau:

– Yra viena mergaitė... Ji pabėgo nuo trėmimo, neturi kur dėtis, jūs galėtumėt abi slapstytis, dviem būtų smagiau, gyvena čia netoli pas kaimyną Petronį... Aš tave su ja supažindinsiu...

– O kokia jos pavardė? – klausiu.

– Labonaitė, – sako Jonas.

– Tada aš ją jau seniai pažįstu, tik nežinojau, kad jos šeimą ištrėmė, o ji pabėgo, – pasakiau jam.

– O, tai gerai, aš tave pas ją nuvesiu, – nudžiugo Jonas.

Nueinam pas Petronį, susitinkam su Labonaite. Ji labai apsidžiaugė, kad aš atėjau, bet apie mane nieko neklausinėjo, gal jai kas buvo sakyta jau. Ji pasakė:

– Man taip atsibodo, kai jie visi žiūri pro langus, visi manęs bijo, aš neturiu kur dėtis. Stribai viską surinko, kai atvažiavo tremt, jokio dokumentėlio neturiu...

– Einam su manim ir būsim miške, – sakau aš jai. Ir mes abi išėjom. Miške susitikom partizanus. Jie pasakė, kad dėl mūsų padarę du bunkerius, kuriuose pakaitomis galėsim gyvent, pažadėjo pristatyt maisto. Vienas bunkeris buvo netoli Milčiuko namų, o kitas netoli Niūronių kaimo, prie Grebnickienės sodybos. Bunkeriai gana patogūs, ir mes su šita Stase-*Eglaite* čia apsigyvenom. Partizanai tai vieni ateina, tai kiti. Pas mus pradėjo lankytis *Tigras*–Albinas Milčiukas ir *Audra*. Jie visi mumis labai rūpinosi. Kartą abi su *Eglaite* nuėjom aplankyti jos devynerių metukų broliuko, pasislėpusio trėmimo metu ir likusio Lietuvoje. Grįžtam atgal per Ramuldavos miškus į Leliūnų kaimą. Kadaise tame kaime Stasė gyveno. Čia mes užsilaikėm iki rudens. Kartą buvo atvažiavęs Jono Bagočiūno brolis Vytautas (šiuo metu gyvena Panevėžyje), buvo dar ir jo pusbrolis. Tada mes visi susitikom per atlaidus Debeikiuose ir nusifotografavom. Po to su Stase nueinam į jos gimtąjį kaimą, ji man ir sako:

– Tu nuvažiuok į Karajėdų kaimą pas fotografą ir parvežk nuotraukas.

Nuvažiuoju pas tą fotografą, pasiimu nuotraukas ir važiuoju atgal. Tik už posūkio – pilnas kelias stribų. Tai kaip leidau dviratį per jų vidurį, visu svoriu spausdama pedalus, dar vienas stribas mestelėjo komplimentą, bet jie manęs nestabdė.

Grįždamos iš tenai, užeinam pas tą patį Petronį (jis buvo Stasės giminaitis). Petronienė pamačiusi tik už galvos susiėmė:

– Viešpatie! Vaikeliai, jūs gyvos?

– Kaip matot, – sakom mes jai.

– Aš už jus jau seniai poterius sukalbėjau, man pasakė, kad jus partizanai sušaudė...

Mes labai nustebom, kodėl gi mus partizanai turėjo sušaudyt... Ji mus tuoj pakvietė į vidų, davė pavalgyt, pievoj prisiskynėm gėlių, ji dar sūrį įdėjo, ir mes išėjom. Beeinant išgirdom, kad

per mišką kažkas ratais atvažiuoja. Paėjom į šoną nuo kelio, užsiglaudėm už kelmo ir žiūrim, kas čia pravažiuos. Matom, važiuoja Jonas Bagočiūnas, o jam iš paskos ant arklio joja brolis Vytautas. Tada mes išlindom iš už kelmo ir pasirodėm. Jie klausia, kur buvom, ar tik ne pas Petronį. Pasakėm, kad pas Petronį buvom užėjusios. Jonas ir sako:

– Viešpatie, ką jūs padarėt!.. Tai ką, jūs nežinot, kad Petronis užverbuotas? Jis dabar nulėks į Anykščius ir pasakys, kad jūs gyvos, o ten buvo pranešta (supratau, kad pats Jonas į MGB pranešė, kadangi jis irgi jiems dirbo), kad partizanai jus sušaudė.

Kuris ten pranešė, aš dabar negaliu pasakyt, bet Petronis buvo bukas žmogus, ko gero, išgirdęs tokią naujieną, galėjo ir jis pranešt. Jonas dar pridūrė:

– Kadangi jūs „sušaudytos", Anykščių MGB jūsų nebeieško...

Tada aš jam sakau:

– Kaip dabar suprast? Anykščiai žino, kad mes „sušaudytos", o mes nežinom. Gal reikėjo pirmiausia mums apie tai pasakyt, kad saugotumės ir nesirodytume žmonėms, o dabar... Kodėl šito niekas mums nepasakė?

Tada Jonas dar klausia:

– Tai kur jūs dabar būnat?

O mes dvi kvaišelės... Kaip mes juo taip pasitikėjom ir pasakėm, kad apie Niūronis. Jonas galvą palinksėjo, atsisveikino, ir išsiskyrėm.

Po keleto dienų išlendam iš bunkerio, žiūrim – smėlynas aplink ištryptas, visur kareiviškų batų pėdos, bet per daug nekreipiam dėmesio, maža kas čia vaikščiojo. Buvo jau ruduo, spalio 27 diena. Naktį girdim sunkvežimių riaumojimą. Stasė tupi kampe, o aš visą naktį išstovėjau angoj ir klausiausi, ką išgirsiu. Sakau, čia kažkas negerai. Pasirodo, tą dieną Butkiškių kaime pas Jovaišas apsupo *Šarūno*–Antano Slučkos štabą ir sunaikino ten buvusius partizanus.

Kitą dieną ateina pas mus *Tigras* su *Audra*. Jie, pasirodo, apie *Šarūną* nieko nežinojo. Kaip vėliau sužinojom, jie irgi tam pačiam miške turėjo bunkerį, tik kitoj vietoj. Tą naktį jie pas mus nakvojo. Paryčiui sapnuoju, kad stoviu kažkokioj palaukėj, o man visai prie veido vilkas snukį prikišęs. Atsibudau ir sakau, kad kažkokį baisų sapną sapnavau, net neramu pasidarė. Tai buvo spalio 29-oji. Labai graži diena. Apie 12 valandą saulutė šviečia, sakom, eisim į netoliese bunkerio esančią stovyklą, ten pasėdėsim, įkvėpsim gryno oro. Pirmiausia vyrai patraukia į tą stovyklą. *Tigras* atsigręžęs mums dar priminė, kad kortas pasiimtume, palošim tūkstančio. Aš įlindau atgal į bunkerį, paėmiau kortas, išlendu iš bunkerio, jau ruošiuosi maskuot angą, girdžiu tik trekšt trekšt už nugaros, atsigręžiu – ogi du stribai jau visai čia pat. Tada jau nieko nelaukusi šokau bėgt šaukdama: „Šaudykit!" Vyrai ėmė šaudyt. Ir stribai pradėjo šaudyt. O mes su Stase bėgam kiek galim. Aš bėgu ir galvoju, kodėl manęs taip ilgai nenušauna. Keliuku rusų kareivių pulkas lekia į tą pusę, iš kur girdisi šaudymas. Ėmė visi pliekt, o mums iš priekio užbėgo ir pagavo. Tik peiliukus turėjom, daugiau nieko. Kiek pašaudę, sugrįžta kareiviai, niekur nėr „banditų". Supratom, kad jie išbėgo.

Išvarė mus į pamiškę, suklupdė ant dirvono, atnešė vadžias, perpjovė pusiau, surišo rankas, nuvedė prie bunkerio ir pririšo prie medžio. Iš bunkerio ištraukė paklodę, pagalvę, kelias knygas ir klausia, kur mūsų turtas, po kuriuo medžiu užkastas.

– Gal jums prisisapnavo, kad mes tokios „bagotos"? – sakau aš jiems.

Atvarė iš Niūronių kaimo tokį Girelinį su pastote, susikrovė savo kulkosvaidžius, sumetė į vežimą tuos mūsų skudurėlius, o kartu ir mus išsivarė surištom rankom. Padarė tokias kilpas, už tų kilpų įsitvėrę stribai vedė mus tarytum dramblius.

Niūronių kaime gyveno Balys Miliauskas. Jis mums į bunkerį buvo atnešęs patalynę. Jo dvi seserys vėliau žuvo miške, o jį areštavo ir jis žuvo Vorkutoje. Jį išdavė Petras Janukėnas – jų kaimynas (gyveno Kaune).

Nusivarė mus į Anykščius. Stasę paliko valsčiuje, skrebų būstinėje, o mane nuvedė pas Grigorjevą. Atvarė į tą patį kabinetą, kur kadaise klausinėjo, dvigubas duris uždarė, na ir prasidėjo... Paguldo ant žemės, Suchovėjus atsistoja ant rankų, vertėjas, stambus vyras (Lietuvos rusas), užmina kerziniais batais mano kojas, o Grigorjevas sėdi fotely, rankoj turi lazdą gumbuotą, iš nugenėto ėglio padarytą, ir kerta... Taip kapoja, kad aš čia prarandu, čia atgaunu sąmonę. Pasodina visą sukapotą ant kėdės, pakėlę už plaukų, aš ir sėdėt nebegaliu, nuo pakinklių iki juosmens kūnas tarytum stora pluta pasidengęs. Ir vis reikalauja kalbėt. Kai tik nekalbi, vėl guldo ant žemės. Gerai prikapoję, nuvedė į kitą kabinetą, kur sėdėjo kažkoks kariškis – jaunas leitenantas, jam prisakė mane saugot iki ryto, o patys išėjo, matyt, kitų mušt. Aš visa permirkusi krauju, rūbai sustirę, taip ima miegas, jėgos visai išseko, o snaust tas čekistas neduoda. Tik pradėjo aušt, jau ateina „nadziratelis", vėl veda į tą patį kabinetą, kur sėdi Grigorjevas, Suchovėjus už stalo, čia pat stovi ir tas vertėjas. Šitas „nadziratelis" priėjo ir kažką pašnibždėjo Grigorjevui į ausį. Grigorjevas pasižiūrėjo į mane ir pasakė:

– Vedi v kameru!

Nuvedė į kamerą. Viešpatie, galvoju, vis nors kiek nusitolins mušimas.

Rūsyje uždarė į 4-tą kamerą vieną, o Stasę pasiliko viršuje. Ją irgi smarkiai mušė, visą galvą sudaužė (dabar ji Jusienė, gyvena Garliavoj), ji neteko klausos. Po to dar atvedė į kamerą seselę, kuri apžiūrėjo mano žaizdas, nusipurtė ir išėjo, nieko nepasakiusi. Įėjusi į kamerą, sukniubau ant narų. Tuoj ėmė lazda duot į duris,

pasakė, kad negalima miegot. Atsistojau prie sienos ir snaudžiu stovėdama. Galvoju, jei pakvies antrą kartą tardyt, tikrai neiškentėsiu. Galvoje ėmė suktis mintys, kad reiktų nusižudyt. Stasė man buvo davusi šilkinį šalikėlį, aš jį suplėšiau, surišau galus, matau, palubėj grotelės, dengiančios elektros lemputę. Pasistojau ant „parašės", kaip verčiausi su ja... Išgirdusi bildesį, tuoj atbėgo virėja ir viską iš manęs atėmė.

Per kitus tardymus jau nebemušė lazdomis, tik vieną kartą dar ranka į sprandą smarkiai trenkė Grigorjevas, o kitą kartą šėrė vertėjas. Anykščiuose išlaikė du mėnesius, po to išvežė į Panevėžio kalėjimą. Iš Panevėžio nuvežė į Lukiškių kalėjimą, kur ir teisė mus su Stase, abi gavom po 10 metų. Lageriuose Rusijoj atsėdėjau pusseptintų.

...Kada mes susitikom miške su Jonu Bagočiūnu ir Vytautu, aš jiems papasakojau, kad manęs, važiuojančios dviračiu, miške vos nesulaikė Anykščių stribai. Kai mane tardė, Grigorjevas paklausė:

– Kur tu važiavai, kai sutikai Anykščių liaudies gynėjus?

Ką man galvot? Čia jau aišku, kad apie tai pasakė tik Jonas. Jį tiek tegaliu pateisint: matyt, kada aš išėjau, jį pasišaukė ir pasakė, kad paleidom užverbuotą *Audronę*, ji sutvarkys tavo brolį ir tave. Aš manau, kad taip viskas ir buvo. Galbūt jį spyrė, kodėl jis manęs nesuranda.

Dūmas žuvo Dobulio miške netoli tos vietos, kur mus paėmė. Po to *Dūmo* partizanai atsikraustė į Dobulio mišką ir čia gyveno, kur juos ir išdavė Petras Janukėnas su Žiliu. Žilio tėvas pasakojo, kad jie abu darė užnuodytas cigaretes.

Janukėnas su Žiliu apnuodijo 5 partizanus. Tada žuvo:

Povilas Budreika-*Debesys*, gimęs 1930 m. Ramaškonių k.

Albertas Pakenis-*Jūreivis*, gimęs 1929 m. Ramaškonių k.

Vytautas Pačinskas-*Audra*, gimęs 1925 m. Andrioniškio k.

Emilija Mieliauskaitė-*Vaiva*, gimusi 1929 m. Niūronių k.

Ona Mieliauskaitė, gimusi 1931 m. Niūronių k.

Antanas Bagočiūnas-*Dūmas*, gimęs 1927 m. Smalinos k.

Justinas Puodžiūnas-*Šerkšnas* iš Juodbalos k. (*Garso* brolis), gimęs 1925 m.

Mieliauskaitės ruošė vakarienę, o vyrai išėjo į susitikimą su Janukėnu. Pasakė, kad jis atneš kažkokius ginklus, todėl jie ir nuėjo susitikt su Janukėnu ir Žiliu netoli Janukėno namų. Mieliauskaitės laukė laukė, joms kilo įtarimas. Vakarienė paruošta, o jų vis nėra. Ėjo ieškot. Beeidama Emilija susitiko *Jūreivį*. Jis bėga, bet jau griūdamas. Pribėga prie jos ir sako:

– Emilyt, mes pražuvę! Mus apnuodijo, – ir vietoje krito.

Tada jos su seserim Ona pasikinkė arklį ir nuvažiavo į tą vietą, kur jie buvo. Radusios iškritusius vyrus, sukėlė juos į ratus, sukrovė ginklus ir išvažiavo. Pakely pasiėmė *Jūreivį* ir per Dobulio mišką bandė juos visus išvežt į saugią vietą, bet pasivijo rusų garnizonas su šunimis. Emilija dar atsišaudė iš kulkosvaidžio, o Onutė laikė vadžias. Nušovė arklį ir jas sušaudė. Taip žuvo paskutiniai „Dūmo" būrio partizanai.

Mano brolis Bronius-*Kardas* žuvo 1947 m. sausio 20 dieną netoli Žemaitkiemio. Jų bunkeris buvo Alunčių kaime pas Stričką klojime. To Stričkos sūnus tarnavo stribyne, bet jie juo kažkodėl labai pasitikėjo. Bunkeryje slėpėsi keturiese. Naktį buvo išėję, gal juos atsekė. Paryčiais apsupo namus rusų garnizonas. Atėjo tiesiai, duris atidarė, matyt, gerai žinojo, kad klojime jie. Liepė pasiduot. Jie nepasidavė. Brolis išbėgo iš klojimo, dar kulkosvaidį nešėsi, bet kai rusai pamatė, kad jis pabėgs, tada jau kirto ir nušovė, o kiti žuvo vietoje: Nikodemas Liškalis-*Beržas* (iš Balninkų), Zigmas Žukauskas-*Plaktukas* (iš Sargūnų), Vladas Raugalas-*Žilvitis* (iš Martnonių). Visus juos atvežė į Vidiškius ir numetė prie šventoriaus.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Išrašas iš bylos Nr. 1344
Aprašas Nr. 15. L. 2–3

AKTAS

1945 m. liepos mėn. 6 d. mes, žemiau pasirašę Šimonių valsč. NKVD skyriaus valstybės saugumo vyr. leitenantas MOZDAKOV, oper. įgaliotinis PUSTELNIKOV, kariai-naikintojai (stribai – *R. K.*) BUDREIKA ALFONSAS ir JASAITIS BRONIUS, surašėme šį aktą.

Š. m. liepos 6 d. buvo atlikta operacija Šimonių valsč. NKVD sk. ir 86-to pasienio pulko 35-to bataliono kariuomenės pajėgomis; jos metu Šimonių rajono ribose, gretimai išsidėsčiusiuose kaimuose buvo sunaikinti „baltieji banditai", kurie priešinosi ginklu. Vietinių gyventojų ir karių-naikintojų BUDREIKOS ir JASAIČIO buvo atpažinti:

1. PAŠKEVIČIUS BRONIUS, Juozo. Iš Miškinėlių kaimo, Adomynės apyl., Šimonių valsč. Būrio vado brolis.
2. VILIMAS KAZYS, Juozo. Iš Punkiškių kaimo, Šimonių valsč.

Šį aktą laikyti NKVD valsčiaus skyriaus bylose.

Šimonių NKVD valsč. sk. viršininkas valstybės saugumo vyr. leitenantas MOZDAKOV, oper. įgaliotinis PUSTELNIKOV

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų
Byla Nr. 1344
Aprašas Nr. 15. L. 2

...Šimonių miško rajone Kamajų ir Šimonių valsčių teritorijų sandūroje buvo atlikta operacija, kurios metu nukauti du banditai,

pasipriešinę ginklu, ir trys banditai nukauti kitų karinių dalių. Jų lavonai surinkti iš miško ir atvežti į Šimonių gyvenvietę...

Buvo atpažinti šie žuvę banditai:

1. DAPŠYS JURGIS, Kazio
2. MIKĖNAS JONAS, Antano, – „MAŽYLIS"
3. TRUBIS JONAS, Juozo
4. RIMKUS
5. SAKALAS JONAS

Pastaba. Šis protokolas surašytas 1945 m. birželio 21 d. Po juo pasirašo Šimonių valsč. NKVD skyriaus vyr. leitenantas MOZDAKOV ir NKVD 2-o sk. viršininkas kapitonas BERNIKOV, taip pat Šimonių stribai DARONDA ir VELENIŠKIS bei karinės dalies vadas leitenantas MASLOV. – *R. K.*

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų
Byla Nr. 1344
Aprašas Nr. 15. L. 235

Agentai, kurie seka STARKAUS būrį:

1. „JAKNYS" – informatorius
2. „DOBILAS" – informatorius
3. „GENYS" – informatorius
4. „DAVYDOV" – informatorius
5. „BALTAKYS" – informatorius
6. „JAŠIN" – informatorius
7. „JAGA" – informatorius
8. „PETRAS" – informatorius
9. „MAŽUTIS" – informatorius
10. „NAUJALIS" – informatorius

11. „SAKALAS" – informatorius
12. „KAZIMIR" – informatorius
13. „BARANOV" – informatorius
14. „MOKRYJ" – informatorius
15. „STORSIS" – informatorius
16. „KOROLIOV" – agentas
17. „MYKOLAS" – informatorius

Šimonių valsč. MVD sk. viršininkas
MOZDAKOV

ANTANO STARKAUS būrio, veikusio Kamajų ir Šimonių valsčių teritorijose, sudėtis

1945 m. duomenys

(Pastaba. Sudarant sąrašą, pasinaudota KGB archyvų byla Nr. 1344 L. 7 ir 8 bei kitais šaltiniais. – *R. K.*)

1. STARKUS ANTANAS, gim. 1916 m. Zūbiškių kaime, Šimonių valsč. Būrio vadas.
2. PAŠKEVIČIUS ALFONSAS, Juozo, gim. 1919 m. Miliūnų kaime. STARKAUS pavaduotojas.
3. PALUBICKAS VIKENTIJUS, Antano, 24 m. amžiaus.
4. PALUBICKAS JONAS, Antano, gim. 1924 m. (VIKENTIJAUS brolis).
5. PALUBICKAS JONAS, Stasio, gim. 1923 m.
6. INČIŪRA ANTANAS, gim. 1919 m. Zūbiškių kaime.
7. DAPŠYS JONAS, Kazio, iš Vėderiškių kaimo – „LAZDYNAS".
8. DAPŠYS KAZYS, Kazio, 25 m. amžiaus, iš Vėderiškių.
9. GRIGAS PETRAS, Petro, iš Puzionių kaimo.

10. JANULIS ALFONSAS, Antano, iš Puzionių kaimo.
11. TRUŠKINSKAS MYKOLAS iš Sokonių kaimo.
12. STARKUS FELIKSAS, 30 m. amžiaus (ANTANO brolis).
13. ČERNIUS JUOZAS, Dominyko, iš Butėnų kaimo.
14. PAŠKEVIČIUS JUOZAS, Juozo, iš Miškiniškių kaimo.
15. SAKALAS JONAS iš Butėnų kaimo.
16. VAŠKONIS VLADAS, Igno, iš Jurgeliškių kaimo.
17. SKORTUS PETRAS, Kazio, iš Jurgeliškių kaimo.
18. DŪDA JONAS iš Milaišių kaimo. (Žuvo 1947 m.)
19. DŪDA MOTIEJUS
20. MALINAUSKAS

Be šio būrio, dar veikia atskira grupė, kuri taip pat pavaldi STARKUI, jai vadovauja GUDAS TEOFILIS.

21. GUDAS TEOFILIS, Jono, 35 m. amžiaus, iš Nociūnų kaimo.
22. DAUKAS ALEKSAS, Alekso, 25 m. amžiaus, iš Nociūnų kaimo.
23. BOČIULIS PETRAS, Petro, gim. 1910 m., iš Nociūnų kaimo.
24. GABRYS (GABRĖNAS) POVILAS, Viktoro, 22 m. amžiaus, iš Miegonių kaimo.
25. BOČIULIS POVILAS, Adomo, 30 m. amžiaus, iš Nociūnų kaimo.
26. BOČIULIS BRONIUS, Stasio, 32 m. amžiaus, iš Nociūnų kaimo, buvęs Šimonių policijos viršininkas.
27. BURKAS ANTANAS, Adomo, gim. 1918 m., iš Nociūnų kaimo.
28. STUKAS BRONIUS, Prano, gim. 1926 m., iš Nociūnų kaimo.
29. KAIRYS MYKOLAS, 25 m. amžiaus, iš Miegonių kaimo.
30. STASIULIS VIKTORAS, 24 m. amžiaus, iš Linkiškių kaimo.

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Rokiškio rajonas, 1944 m.

Išrašas iš agentūrinės bylos „RAZBOINIKI"

Agentūrinė byla „Razboiniki" užvesta 1944 m. spalio mėn. Lietuvos SSR NKVD „BB" skyriuje būriui, kuris veikia miškuose bei Rokiškio apskrities, Pandėlio valsčiaus EIDŽIONIŲ ir BUIVĖNŲ kaimų teritorijose.

Būrio organizatoriai ir vadai yra broliai BRONIUS ir JONAS KAZLAUSKAI iš EIDŽIONIŲ kaimo.

Į būrio sudėtį įeina buvę baltagvardiečiai, policininkai, vokiečių statytiniai, Raudonosios armijos dezertyrai. Būrys susideda iš 30 žmonių, jo dalyviai yra:

1. KAZLAUSKAS BRONIUS, Prano, gim. 1921 m.
2. KAZLAUSKAS JONAS, Prano, gim. 1923 m. Abu iš Eidžionių kaimo. Būrio vadai.
3. KIUKYS STASYS, Alfonso, gim. 1920 m. Kilęs iš Raikėnų kaimo, baltagvardietis, tarnavo vokiečių kariuomenėje.
4. BALTUŠIS JONAS, Povilo, gim. 1913, iš Buivėnų kaimo.
5. ŠAUČIŪNAS PETRAS, gim. 1925 m., iš Gineišių kaimo, buvęs policininkas.
6. VARŽA VLADAS, gim. 1920 m., iš Stanikūnų kaimo, tarnavo vokiečių kariuomenėje.
7. DABUŽINSKAS PETRAS, gim. 1920 m., iš Stanikūnų kaimo.
8. KILIUS ROMAS, gim. 1923 m., iš Stanikūnų kaimo.
9. ČEPULIS ADOLFAS, gim. 1924 m., iš Stanikūnų kaimo.
10. ČEPULIS JONAS, gim. 1921 m., iš Stanikūnų kaimo.
11. JUREVIČIUS ALFONSAS, gim. 1922 m., iš Stanikūnų kaimo.
12. ŠAKYS PETRAS, gim. 1915 m., iš Eidžionių kaimo, buvęs baltaraištis.

13. ŠAUČIŪNAS ALFONSAS, Jono, gim. 1922 m., iš Eidžionių kaimo.

14. ŠAUČIŪNAS ALBINAS, Jono, gim. 1920 m., buvęs policininkas iš Eidžionių kaimo.

15. KAUNIETIS PETRAS, gim. 1921 m., iš Eidžionių kaimo, buvęs baltaraištis.

16. KETVIRTIS JONAS, gim. 1915 m., iš Eidžionių kaimo.

17. NAVULIS ALFONSAS, Albino, gim. 1925 m., iš Eidžionių kaimo.

Apie kitus būrio narius duomenų nėra. Atrodo, kad būrys gana atkaklus, ginkluotas kulkosvaidžiais, automatais, šautuvais ir granatomis.

Būrys aktyviai veikia ir savo veiklą derina su kitais būriais.

Būrys aktyviai propaguoja antisovietines idėjas, nukreiptas prieš valstybės prievolių vykdymą, šaukimą į Raudonąją armiją, propaguoja savo eilių augimą.

Pandėlio valsčiaus teritorijoje pastaruoju laikotarpiu buvo įvykdyti kriminaliniai nusikaltimai:

Š. m. rugsėjo 9 d. nenustatyti būrio dalyviai netoli Gerkonių kaimo kelyje apšaudė Pandėlio valsčiaus apylinkės milicijos įgaliotinį drg. VERŠILĄ ir lengvai jį sužeidė. Spalio 31 d. naktį ginkluotas būrys (iki 35 žmonių) užpuolė Pandėlio valsčiaus vykdomąjį komitetą, milicijos skyrių ir paštą. Į valsčiaus pastatą buvo įmestos trys granatos, apšaudė jį, milicijos skyrių ir paštą apšaudė iš kulkosvaidžių ir automatų, iš milicijos „KPZ" išlaisvino 6 sulaikytus žmones, kurie slapstėsi nuo tarnybos armijoje. Po to kartu su jais pasislėpė. Aukų nebuvo.

Banditai, įtardami, kad ŠAKALIŲ kaimo gyventojai palaiko ryšį su NKVD ir teikia paramą išaiškinant ir sulaikant juos, spalio 3 d. paliko anoniminį raštelį, kuriame reikalaujama, kad gyventojai nedelsiant išvyktų iš tos vietovės, jeigu ne – grasinama iššaudyti visas šeimas.

Dėl aktyvios banditų veiklos Pandėlio valsčiaus teritorijoje visiškai nutrauktas visų valstybinių prievolių vykdymas.

Šiems būriams likviduoti š. m. lapkričio 14 d. į Rokiškio apskrities teritoriją išsiųsta NKVD operatyvinė karinė grupė.

Lietuvos SSR NKVD sk. „BB" viršininkas
papulkininkis /GUSEV/
Lietuvos NKVD I-o sk. viršininkas
saugumo kapitonas /NIKITIN/

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Išrašai iš b. b. Nr. 15354
Arch. Nr. 14531/3
1948 12 17

Pastaba. KGB archyve esanti ši baudžiamoji byla padeda geriau susipažinti su Rokiškio apskrityje veikusiais partizanų būriais, jų sudėtimi. Byla užvesta Petro Sukausko vardu. Su pačiu Sukausku jau nebeteko pašnekėti, jis mirė staigiai ir netikėtai 1995 m. Tikslinant pavardes bei vietovardžius, teko pasinaudoti ir kitais šaltiniais: žmonių prisiminimais, žinynais. – *R. K.*

SUKAUSKAS PETRAS, Antano, gim. 1915 m. Rokiškio apskrityje, Pandėlio valsčiuje, Buivydiškių kaime. Gyveno Suvaizdžių kaime. Veikė Pandėlio, Panemunio valsčių teritorijose, daugiausia GRUNSKIO POVILO, kilusio iš Pagojės kaimo, Panemunio valsčiaus, vadovaujamame būryje.

Šio būrio pavaduotojai buvo: SUKAUSKAS PETRAS ir ČIŽIŪNAS JONAS.

Būrį sudarė:

1. ŠIMANAUSKAS ROMAS, kilęs iš Suvaizdžių kaimo. Turėjo čekoslovakišką šautuvą.

2. MEŠKAUSKAS ALGIRDAS, Vitoldo – „GINTAUTAS", kilęs iš Mikalinavos kaimo. Gim. 1922 m. Ginkluotas rusišku 1943 m. karabinu.
3. ŠERKŠNIOVAS JAKOVAS – (TRIPILIS JOKŪBAS), kilęs iš Apaščios kaimo. Ginkluotas šautuvu ir pistoletu.
4. ŠAKALYS POVILAS, Augusto – „ŠKIRPA", kilęs iš Eidžionių kaimo. Gim. 1920 m. Gyveno Pandėlyje, Vilniuje. Ginkluotas rusišku automatu.
5. VIPLENTAS JUOZAS, kilęs iš Panemunio miestelio. Pastovaus savo ginklo neturėjo, naudojosi kitų ginklais.
6. ŠARKIŪNAS ADOLFAS – „VANAGAS", kilęs iš Naujasodės kaimo, Panemunio valsčiaus. Ginkluotas buvo rusišku „PPŠ" automatu ir pistoletu „Parabelum".
7. RUŽELĖ VYTAUTAS, kilęs iš Šniukštų kaimo, Panemunio valsčiaus. Ginkluotas rusišku šautuvu. Žuvęs.
8. ŠAPRANAUSKAS BRONIUS, kilęs iš Naujasodės kaimo, Panemunio valsčiaus. Ginkluotas buvo rusišku automatu „PPŠ".
9. RUŽELĖ DANYS, kilęs iš Šniukštų kaimo, Panemunio valsčiaus. Ginkluotas buvo rusišku šautuvu.
10. JANUŠONIS VLADAS, Kazio – „KLIMAS". Šiuo metu (1948m.) gyvena Šeduvoje. Ginkluotas prancūzišku ir vokišku šautuvais. Gim. 1919 m. Andrišonių kaime, Panemunio valsčiuje.
11. GRUNSKYS PETRAS, kilęs iš Pagojės kaimo, Panemunio valsčiaus. Ginkluotas rusišku šautuvu „SVT".
12. SUKAUSKAS JONAS, Antano – „TRAVINAS", kilęs iš Buivydiškių kaimo, Pandėlio valsčiaus (PETRO brolis). Ginkluotas dviem granatomis ir vokišku šautuvu.
13. SUKAUSKAS PETRAS, Antano – „BIRŽIETIS", kilęs iš Buivydiškių kaimo, Pandėlio valsčiaus. Gim. 1915 m.
14. ČIŽIŪNAS JONAS, Juozo, kilęs iš Dauniūnų kaimo, Panemunio valsčiaus. Gim. 1916 m.
15. GRUNSKYS POVILAS

16. KLIMKA BRONIUS, kilęs iš Suvaizdžių kaimo.

...SUKAUSKAS PETRAS palaikė ryšį su SUSNIO ir ČIBINSKO būriais, kurie veikė Suvainiškio apylinkėse.

...1945 m. ruppjūčio mėn. SUKAUSKAS PETRAS nacionalistinio pogrindžio nurodymu legalizavosi, kad išsaugotų pajėgas ir ginklus. Be to, jis rašė ir laikė antisovietines dainas.

...1947–48 m. SUKAUSKAS PETRAS palaikė ryšį su KANOPOS JUOZO, kilusio iš Kebelių kaimo, Panemunio valsčiaus, būriu.

...SUKAUSKAS PETRAS dalyvavo Panemunio miestelio užėmime 1945 m.

...SUKAUSKAS PETRAS būryje išbuvo nuo 1945 m. pavasario iki 1945 m. rugpjūčio mėnesio, paskui legalizavosi.

Iš SUKAUSKO JONO parodymų

...Pas mus į būrį dažnai ateidavo ZEMLICKAS VLADAS, ČIBINSKAS, PETRUŠONIS LIUDVIKAS iš SUSNIO JONO būrio, kuris veikė Roksalės miške.

...Mūsų būrys – GRUNSKIO POVILO – buvo pavaldus ir priklausė SUSNIO JONO ir KALPOKO KAZIO būriams. Ryšį palaikėme vieni kitus lankydami.

...Čedasų apylinkėse veikė KAMINSKO KAZIO būrys, su kuriuo ryšį palaikėme taip pat, iš jų gaudavome nurodymus. Su mumis palaikė ryšį to būrio nariai ZEMLICKAS VLADAS, ČIBINSKAS ir PUTRINSKAS, kurie pas mus ateidavo.

...Man asmeniškai teko savaitę pabūti ir KRISIŪNO KAZIO būryje 1944 metų rudenį.

...KANOPA JUOZAS suorganizavo rezervinį būrį, jo visi nariai gyveno legaliai. Reikiamu momentu šis būrys, susijungęs su SUKAUSKO PETRO (t. y. su GRUNSKIO) būriu, turėjo veikti palei geležinkelį Šileikių–Vyžeičių kaimų teritorijose ir Gindvilių geležinkelio stoties teritorijoje, 6 km nuo Rokiškio geležinkelio stoties.

...KANOPOS JUOZO vadovaujamas būrys, kuris veikė 1946 m. Rokiškio, Juodupės ir Ragelių valsčių teritorijose, buvo sudarytas daugiausia iš Rokiškio valsčiaus gyventojų.

1. KANOPA JUOZAS, Jono – „VYŽŪNAS", gim. 1923 m. Kebelių kaime, Panemunio valsčiuje.
2. PAUTIENIS JONAS, Kosto, gim. 1926 m. Vyžeičių kaime, Rokiškio valsčiuje.
3. VAITKEVIČIUS ANTANAS, Jono, iš Bismarkiškių kaimo, Rokiškio valsčiaus.
4. ŽEVELIAUSKAS IZIDORIUS iš (Kundeliškio) vienkiemio, Rokiškio valsčiaus.
5. VARNAS BRONIUS, Petro, iš (Palernos kaimo) Rokiškio valsčiaus.
6. SAULYS ADOLFAS, Petro, iš Vyžeičių kaimo, Rokiškio valsčiaus.
7. PAVAREŠKIN JEKIPSIM ANUFRIJEVIČ iš Kurklietiškio kaimo, Rokiškio valsčiaus.
8. MEDINECKAS STASYS, Stasio, iš Meškinės kaimo, Rokiškio vals- čiaus.
9. MEDINECKAS ANICETAS, Stasio, iš Meškinės kaimo, Rokiškio valsčiaus.
10. KURKLIETIS JUOZAS, Antano, iš Bučelių kaimo, Rokiškio valsčiaus.
11. LATVĖNAS STASYS, Juozo, iš Petriškio vienkiemio, Rokiškio valsčiaus.

12. PAVAREŠKIN ANUFRIJ FIODOROVIČ iš Kurklietiškio kaimo, Rokiškio valsčiaus.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Išrašai iš bylos Nr. 2338. 1945 m.
Arch. Nr. 41165/3

Pastaba. Renkant Aukštaitijos partizanų prisiminimus, neteko sutikti likusio tų dienų liudininko, kuris galėtų plačiau papasakoti apie partizaninę veiklą pokario metais Panemunio, Suvainiškio, Kvetkų, Čedasų apylinkėse. Iš rastų baudžiamųjų bei operatyvinių bylų KGB archyve galima spręsti, kad tame krašte partizaninis judėjimas irgi buvo gana aktyvus, daug apylinkės vyrų buvo išėję į miškus. Čia pateikiamos trumpos ištraukos iš baudžiamosios bylos, užvestos Juozo Mikėno ir dar 20 žmonių vardu. Bylą sudaro 4 tomai. – *R. K*

Teisiamojo PUGŽLIO ALBERTO parodymai

...Panemunio užpuolimo metu buvau bunkeryje Viršilų miške. Mūsų grupę sudarė 10 žmonių, bazavomės mes šiame miške netoli Ajutiškių vienkiemio:

1. KALPOKAS ALGIRDAS, Juozo, 25 m. amžiaus, iš Vilkolių kaimo, mokytojas.
2. KALPOKAS VYTAUTAS, Juozo, 22 m. amžiaus, iš Vilkolių kaimo.
3. KLIAUGA JUOZAS, Juozo, 20 m. amžiaus, iš Vilkolių kaimo.
4. KUBILIUS DANIELIUS, 20 m. amžiaus, iš Vilkolių kaimo.
5. PALUBINSKAS VLADAS, 18 m. amžiaus, iš Vilkolių kaimo.
6. MULOKAS ROMAS, Viktoro, 21 m. amžiaus, iš Ajutiškių kaimo.

7. PUTRINSKAS VIKTORAS, Viktoro, 18 m. amžiaus, iš Ajutiškių kaimo.

8. Aš – PUGŽLYS ALBERTAS, Antano, gim. 1919 m. Naujasodės kaime.

...Paskutiniu metu prie mūsų prisijungė dar 11 žmonių, iš jų pamenu JASIŪNĄ, pabėgusį iš Rokiškio ligoninės.

Šią grupę sudarė du skyriai, turėjo vieną vokišką kulkosvaidį, 3 automatus ir šautuvus ir 15 granatų. Skyriaus vadas buvo KALPOKAS ALGIRDAS. Panemunio užpuolime mūsų skyrius nedalyvavo, užsiiminėjo mokomuoju šaudymu. (Čia, matyt, Pugžlys bando švelnint situaciją, vėliau jis jau aiškina kitaip. – *R. K.*)

... Aš Panemunio puolimo metu dalyvavau kratant butus, ieškant milicijos darbuotojų ir tarybinių aktyvistų.

Panemunio puolimo būriui, kurį sudarė 220–230 vyrų, vadovavo KAZYS KALPOKAS. Būrys buvo sujungtas į vadinamąjį batalioną, kurį sudarė 4 būriai. Būrių vadais buvo:

I būrio – GALVANAUSKAS JONAS iš Biržų,

II būrio – KALPOKAS ALGIRDAS,

III būrio – vado pavardės nežinau, jis buvo iš Pandėlio,

IV būrio – BALTUŠIS KAZYS, buvęs policininkas, jo būryje buvo apie 50–60 vyrų.

Be to, šie būriai dar buvo suskirstyti į skyrius.

II-am skyriui vadovavo LIAUŠKA POVILAS, 26 m. amžiaus, kilęs iš Pavyžuonių kaimo.

Kitų skyrių vadai buvo:

BLĖKA ANTANAS iš Pavyžuonių kaimo,

KALPOKAS JURGIS,

KARALIŪNAS,

SAMULĖNAS JUOZAS iš Nemunėlio vienkiemio,

KRISIŪNAS KAZYS iš Daupelių kaimo, buvęs Pandėlio policijos vachmistras.

...Prieš savaitę iki Panemunio užpuolimo KALPOKAS ALGIRDAS surinko visus savo skyriaus narius ir pareiškė, kad reiktų užpulti Panemunio miestelį. Pasitarimas vyko Viršilų miške bunkeryje. KALPOKAS ALGIRDAS pasakė, kad reiktų susijungti su kitais skyriais, užpulti Panemunį, ten sunaikinti miliciją ir aktyvistus, kad po to mes gyventume laisvi ir niekas mums netrukdytų. Po šio pasitarimo KALPOKAS visus susirinkusius vyrus išsiuntinėjo į kitas grupes ryšiui užmegzti. Jis pats išėjo į Biržų apskritį, KUBILIUS išėjo į Pandėlį, ZEMLICKAS su KALPOKO broliu VYTAUTU išėjo į Čedasus. Kiti išėjo į kitus būrius ir skyrius. Šiame pasitarime buvo numatyta ir Panemunio užpuolimo diena – pirmadienis, o susirinkimo vieta numatyta netoli Ajutiškių vienkiemio Viršilų miške. Pirmadienį baigė rinktis visi, čia iš kažkur atvyko KALPOKAS KAZYS. Susirinko apie 220–230 žmonių. Iš Biržų atvyko 60 žmonių. Ir antradienį 3-ią valandą ryte (1944 m. gruodžio 12 dieną) KALPOKAS visus pakėlė ir pasakė: „Dabar eisim į Panemunį ir paimsim jį į savo rankas, išmušim miliciją ir aktyvistus, tada, jei netrukdys kariuomenė, išsiskirstysim ir ramiai gyvensim namuose". Be to, KAZYS KALPOKAS pareiškė, kad po šio puolimo pažiūrėsim, ar bus iš naujo atkurta sovietų valdžia ir ar lietuviai vėl eis iš naujo tarnaut tai valdžiai. Po to jis būrių vadams davė parolius ir susirinkimo ženklus. Savo ruožtu – būrių vadai išaiškino skyrių vadams, o pastarieji eiliniams. Susitikus su savu, parolis buvo „septyni", o atsakymas „dešimt". Susirinkimui signalas turėjo būti balta raketa. Prieš pradedant žygį, buvo pasiųsta 10-12 žmonių žvalgybinė grupė, vadovaujama buvusio policininko BALTUŠIO, o po dviejų valandų visi persikėlėme per VYTUNKOS upelį Skodiškio kaimo teritorijoje ir laukėme žvalgybos.

Po kurio laiko žvalgai grįžo ir pranešė, kad Panemunyje rusų kariuomenės nėra, tada visi pajudėjome Panemunio kryptimi, ir apie penktą valandą ryte Panemunis buvo apsuptas.

Panemunio puolime dalyvavo:

1. MIKĖNAS JUOZAS, Juozo, gim. 1917 m. Panemunio valsčiuje, Gačionių kaime. 1944 m. būrio vadas.
2. KISIELIS ANTANAS, Prano, gim. 1904 m. Panemunio valsčiuje, Ratkūnų kaime. 1944 m. būrio vadas.
3. PUGŽLYS ALBERTAS, Antano, gim. 1918 m. Panemunio valsčiuje, Naujasodės kaime. Kalpoko Kazio būrio narys.
4. LISAUSKAS VYTAUTAS, Juozo, gim. 1925 m. Panemunio valsčiuje, Vilkolių kaime.
5. PALUBINSKAS VLADAS, Romo, gim. 1925 m. Panemunio valsčiuje, Vilkolių kaime.
6. MULOKAS ROMAS, Prano, gim. 1912 m. Panemunio valsčiuje, Vilkolių kaime.
7. KAIRYS ALGIRDAS, Mykolo, gim. 1925 m. Panemunio valsčiuje, Darotiškio kaime.
8. BUTĖNAS POVILAS, Romo, gim. 1924 m. Panemunio valsčiuje, Roksalės kaime.
9. GASIŪNAS EDMUNDAS, Broniaus, gim. 1923 m. Panemunio valsčiuje, Jusiagirio kaime.
10. VAIČIUS VITALIJUS, Mykolo, gim. 1918 m. Leningrade. 1944 m. dezertyravo iš Raudonosios armijos ir įstojo į K. KALPOKO būrį.
11. PILYPAS PRANAS, Stasio, gim. 1916 m. Panemunio valsčiuje, Andrišonių kaime.
12. RABLIAUSKAS JULIUS, Jono, gim. 1923 m. Panemunio valsčiuje, Pusiauskylių vienkiemyje.
13. BAUBLYS POVILAS, Jurgio, gim. 1924 m. Panemunio valsčiuje, Ažubalių kaime.
14. KILIUS ALGIRDAS, Prano, gim. 1928 m. Subatėje, Latvijoje, gyveno Suvainiškyje.
15. GUŽAS JONAS, Romo, gim. 1924 m. Rokiškio valsčiuje, Kurkliečių kaime. Gyveno Panemunio valsčiuje, Sičiūnų kaime.

16. KLIAUGA PETRAS, Antano, gim. 1918 m. Panemunio valsčiuje, Sičiūnų kaime.
17. KLIAUGA JONAS, Juozo, gim. 1925 m. Panemunio valsčiuje, Vilkolių kaime.
18. VILČINSKAS PETRAS, Kosto, gim. 1912 m. Jakabpilio apskrity je, Latvijoje, gyveno Vilkolių kaime.

...Po Panemunio puolimo išsiskirstėme atskiromis grupelėmis po įvairias vietoves: Vilkolių kaime pasislėpė 10 žmonių grupė, jai vadovavo KALPOKAS ALGIRDAS. Grupėje buvo: KALPOKAS VYTAUTAS, PALUBINSKAS, MULOKAS, KUBILIUS, KLIAUGA, KISIELIAI (du broliai).

Jie visi pasislėpė pas KLIAUGĄ daržinėje po šienu. KLIAUGOS namai 150–200 metrų nuo Krioklių miško.

...Antroji septynių žmonių grupė pasislėpė Naujasodės kaime: ŠAPRANAUSKAS DANIELIUS, ŠAPRANAUSKAS BRONIUS, KUDŪKIS KAZYS, BULOVAS ROMAS, BULOVAS STEPONAS ir kiti. Jie dažnai užeina pas ŠAPRANAUSKĄ DANIELIŲ ir būna bunkeryje, kuris nuo ŠAPRANAUSKO namų yra už 100 metrų krūmuose. Ginkluoti vienu automatu, pistoletu ir trim šautuvais.

...12–15 žmonių grupė yra netoli Aukštadvario ČIBINSKO miške bunkeriuose, netoli ŠNIUKŠTŲ ir ŠILAGALIO vienkiemių, iš kitos pusės MINKŪNŲ kaimas. Grupėje yra du broliai GRUNSKIAI, iš jų vienas – POVILAS, MIKALAUSKAS, KUPČIŪNAS. Jie užeina pas GRUNSKIUS į Pagojų vienkiemį, nuo Aukštadvario 3 km. Vienas GRUNSKIS turi kulkosvaidį, kitas turi automatinį šautuvą. Šiuos bunkerius aš gerai žinau. Iš viso yra šeši bunkeriai. Man pasakojo ZEMLICKAS, kad pas VAJEGAS Raikėnų kaime slapstosi 10–12 vyrų.

...KALPOKAS KAZYS, kaip pasakojo man BALTUŠIS, su 60 vyrų grupe slapstosi netoli Andrišonių kaimo Roksalės miške. Šiame miške yra specialiai įrengti bunkeriai. Apie juos man dar anksčiau pasakojo KALPOKAS ALGIRDAS.

...1944 m. gruodžio 25 d. GURKLIO motina man pasakojo, kad Daliečių miške slapstosi 20 vyrų grupė, jie dažnai būna Daliečių kaime pas GURKLĮ POVILĄ. Šioje grupėje yra: BLĖKA, KALPOKAS JURGIS, KALPOKAS PETRAS, LIAUŠKA PETRAS, LIAUŠKA POVILAS, KASTĖNAS JONAS (gal KASTINAUSKAS? – *R. K.*).

Kad šie žmonės ten slapstosi, man sakė SAMULĖNIENĖ. Jos sodyba likviduota, kadangi jos vyras ir du jo broliai yra miške.

SUSNIO JONO parodymai

SUSNYS JONAS, Romo, gim. 1909 m. Panemunio valsčiuje, Taručių kaime, slapstosi Limos miške, Panemunio valsčiuje.

KAIRYS ALGIS iš Kairių kaimo, Panemunio valsčiaus, areštuotas.

JAKULIS DALIUS iš Suvainiškio kaimo. Žuvo 1944 m. rudenį.

JAKULIS ALFONSAS iš Taručių kaimo. Žuvo 1944 m. rudenį.

JAKULIS VLADAS iš Taručių kaimo. Žuvo 1944 m. rudenį.

RABLIAUSKAS ALFONSAS iš Bareikiškio vienkiemio, Panemunio valsčiaus, legalizavosi.

RABLIAUSKAS JURGIS iš Bareikiškio vienkiemio, pasitraukė į Rytus.

Būrys, vadovaujamas ČIBINSKO LIONGINO, bunkerių neturėjo, slapstėsi Limos miške arba pas pažįstamus sodybose. Šis būrys 1945 m. sausio mėn. buvo beveik visas sunaikintas.

Likusieji gyvi (aš – SUSNYS JONAS, ČIBINSKAS LIONGINAS ir RABLIAUSKAS ALFONSAS) trise du mėnesius slapstėmės spec. bunkeryje Aukštašilio miške, Panemunio valsčiuje. Po to perėjom į bunkerį Roksalės miške, kur išgyvenom iki 1945 m. rudens.

1945 m. rudenį RABLIAUSKAS ALFONSAS išėjo iš bunkerio ir legalizavosi, o ČIBINSKAS išėjo į Onuškio valsčių, kur ir žuvo. Aš pats, dar kiek pagyvenęs vienas bunkeryje, pasitraukiau į Latviją, į Solonių kaimą, pas VERĄ SOLONĮ, kurio ūkyje dirbau iki 1946 m. kovo mėnesio.

Po 3–4 mėnesių vėl grįžau į Lietuvą, į Roksalės mišką. Čia sutikau JONĄ ir JUOZĄ BIČIŪNUS. JONAS man davė vokišką šautuvą, 15 šovinių, ir pradėjom statyt bunkerį Taručių miške, kuriame slėpėmės iki 1947 m. kovo 25 dienos.

Pastaba. Apie Panemunio apylinkių partizanus šiek tiek parašė ir atsiuntė iš Klaipėdos POVILAS BULOVAS. – *R. K.*

Užrašyta 1996 09 26

...Rokiškio rajono, Panemunio valsčiaus, Naujasodės kaimo partizanai: broliai Steponas ir Alfonsas Bulovai, Lionginas Bulovas, Danielius Šapranauskas, Bronius Šapranauskas, Albertas Pugžlys, Adolfas Šarkiūnas.

Steponas ir Alfonsas Bulovai, buvę vidutiniai ūkininkai, nuo pat pirmųjų rusų okupacijos dienų išėjo į mišką. Alfonsą enkavedistai pagavo gyvą. Kadangi neišdavė draugų, kalėjime nukankino, o Steponas žuvo, bet kur – nežinau.

Lionginas Bulovas kilęs iš Steponių kaimo, Panemunio valsčiaus. Jis gyveno mano kaimynystėje pas savo merginą Danutę Bisturytę. Buvo narsus partizanas, sugebėdavo išsisukti iš sudėtingiausių padėčių. Vienam mūšy buvo sunkiai sužeistas ir atvežtas pas mus, ant tvarto gydėsi. Kasdien lankė jo žmona Danutė, kuri netoli mūsų namų gyveno. Sužeistąjį lankė ir partizanų gydytojai. Aš iš Rokiškio parnešdavau vaistų, slaugiau jį. Pasveikęs jis vėl išėjo į mišką. (Kiek man žinoma, buvo Biržų girioje.) Viskas tada praėjo laimingai, nors ne kartą į kiemą buvo sugarmėję rusų garnizono kareiviai, ateidavo su kokiais nors reikalais sovietiniai pareigūnai. Kopėčios visada būdavo užtrauktos ant tvarto, o Lionginas gulėjo, šalia pasidėjęs automatą.

Danielius ir Bronius Šapranauskai buvo mūsų kaimynai. Ką tik atėjus rusams, 1944 m. jie Rokiškyje įstojo į miliciją, bet iš ten greit pabėgo

ir išėjo į mišką. Jaunesnysis brolis Bronius labai bijojęs eit į mišką, bet Danielius jį privertęs. Netrukus Bronius ir žuvo, buvo atvežtas į Panemunio miestelį ir numestas ant grindinio. Danielius tose apylinkėse jau buvo likęs vienas, jo visi bendražygiai buvo žuvę. Pas mus žmonės kalbėjo, kad jis atėjęs į Papiškių kaimą pas Nagelę, pavakarieniavęs, kažkiek išgėręs ir išėjęs gult ant šieno daržinėn, o atsigulęs rūkęs. Berūkant užsidegė šienas. Kilus gaisrui, subėgo kaimynai gesint gaisro. Jis pamatęs daug žmonių, pagalvojęs, kad jį apsupo kareiviai. Tada šokęs nuo šieno, išbėgęs į kiemą, šovęs sau į galvą ir įšokęs į šulinį.

Pastaba. Ši operacija čekistų buvo gerai apgalvota ir įvykdyta. Vis dėlto kaimo žmonės patikėjo tais gandais ir ta čekistų gudriai sukurta istorija. Tikroji Danieliaus Šapranausko sunaikinimo versija pateikta pirmojoje „Aukštaitijos partizanų prisiminimų" dalyje, p. 898. – *R. K.*

Albertas Pugžlys kilęs irgi iš gausios šeimos. Jie buvo keturi broliai ir sesuo Eugenija. Vyresnysis brolis Petras svajojo tapti kunigu, įstojo į kunigų seminariją, jau buvo klierikas. Atostogaudamas vasarą tėviškėje, vieną dieną pasiėmė knygą, atsisėdo netoli kelio pievoje ir skaitė. Staiga pamatė, kad nuo Panemunio atjoja du ginkluoti stribai. Tai buvo Kanopa ir Vogulis. Nenorėdamas atkreipti jų dėmesio, atsikėlė ir ėjo tolyn nuo kelio. Tada šitie stribai šovė į jį. Petras krito negyvas, o stribai sau ramiai nujojo tolyn. Vėliau brolis Albertas, norėdamas atkeršyti už nekaltai nužudytą brolį, išėjo į mišką. Likęs brolis Alfonsas su tėvais buvo ištremtas į Sibirą. Tėvai Sibire mirė. Albertas buvo paimtas gyvas Viršilų kaime, kai ėjo per lauką pas Kalnietį.

Adolfas Šarkiūnas, ką tik atėjus raudonajai armijai, stojo politruku. Aš pamenu, kai jis su uniforma stovėjo ant tilto, o mes visi žiūrėjom į jį. Po kurio laiko jis numetė tą politruko uniformą ir išėjo į mišką pas partizanus. Vėliau žuvo, bet kur ir kokiomis aplinkybėmis – tiksliai nėra žinoma.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Fondas – 3
Arch. Nr. 10/1. L. 3
1946 m.

Dėl Rokiškio raj. Panemunio būrio bandito DUBAUSKO J.

1946 m. vasario 4 d. iš Rokiškio NKGB agento „ISKATEL" („IEŠKOTOJAS") buvo gautas agentūrinis pranešimas, kad pas pil. KAVALIAUSKAITĘ LIUDĄ Suvainiškyje specialiai įrengtame bunkeryje namo sienoje slapstosi vienas iš Panemunio valsčiuje veikiančio banditų būrio vadų DUBAUSKAS JUOZAS, Antano, gim. 1902 m. Suvainiškyje.

Pagal tuos duomenis 1946 m. vasario 7 d. buvo išsiųsta čekistinė karinė grupė, kuriai vadovavo Panemunio valsčiaus NKVD-NKGB vyr. oper. įgaliotinis jaun. leit. drg. KAZAKOV.

Apsupimo ir kratos metu KAVALIAUSKAITĖS namuose banditas DUBAUSKAS buvo sulaikytas, iš jo paimtas pistoletas „Parabelum".

DUBAUSKAS tardomas NKGB kaip penkiolikos banditų būrio vadas. Dar 1944 m. rugsėjo mėn. karinis dalinys, bandydamas sulaikyti DUBAUSKĄ, jo bute darė kratą, tuo metu nuo stogo buvo nuimta siųstuvo antena, skirta vokiškai radijo stočiai...

Pasakoja KAZIMIERA MIKŠYTĖ-KEMEKLIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1998 01 17

Gimiau Rokiškio apskrityje, Čedasuose 1932 m. Tėvai turėjo 25 ha žemės, šeimoje buvome dvi seserys ir du broliai: Vladas, gim. 1926 m., ir Liudvikas, gim. 1923 m. Kada 1944 m. rusų

armijos, vydamos vokiečius, grįžo į Lietuvą, visi Maineivų kaimo vietiniai rusai juos sutiko gana džiaugsmingai, su gėlėmis. Kaip šiandien pamenu: mes, vaikai, stovėjom gatvėje ir žiūrėjom, o nuo Maineivų pusės visas pulkas tų rusų ir dar keletas vietinių komunistuojančių lietuvių, tarp jų Pranas Meilus, rankomis mojuodami ir dainuodami „Pirmyn, vergai nužemintieji", ėjo į Čedasus. Susirinko į mokyklos kiemą ir ten šūkaudami rusiškai ir lietuviškai linksminosi, sakė kalbas, o mūsų žmonės vaikščiojo galvas nuleidę, smarkiai susirūpinę – kaip čia bus toliau, nes mes jau žinojom, kas yra bolševikai, 1941-aisiais jie parodė savo nagus: mokytojų Kumpausko ir Gervės šeimas ištrėmė į Sibirą, mano mamos giminės Šedžiai iš Pavyžuonių kaimo turėjo pasitraukti iš savo namų, nes ir juos būtų išvežę, todėl 1944-aisiais mes jų su gėlėm ir nesutikom.

1944 m. Čedasuose mokytojavo labai aktyvus žmogus Kazimieras Kalpokas, irgi Čedasų miestelio gyventojas. Jis iškart organizavo vietos jaunimą jungtis į būrius, ginkluotis ir tiesiog ginklu priešintis įsiveržusiems į Lietuvą rusams. Pirmiausia į Kalpoko organizuojamą pasipriešinimo grupę išėjo mano jaunesnysis brolis Vladas. Liudvikas dar prie vokiečių buvo įstojęs į Plechavičiaus armiją, tarnavo Marijampolėje. Kada vokiečiai tą armiją išvaikė, jis grįžo į Dūkštą ir ten mokytojavo su pusbroliu Albinu Galvanausku iš Kavolių kaimo, bet kai pajuto, kad jį gali areštuoti, parbėgo į namus ir kokį pusmetį slapstėsi namuose su kitu pusbroliu Juozu Galvanausku, o po to išėjo į mišką, į Kalpoko būrį, nes namuose slapstytis buvo pavojinga. Dažnai atvažiuodavo stribai, darydavo kratas ir vis ieškodavo besislapstančių brolių. Ne kartą tie stribai buvo smarkiai sumušę mūsų tėvelį ir mus, vaikus, prigąsdinę. Visokiais bjauriais žodžiais iškeikia, išbjauroja, pasitranko ir vėl išvažiuoja, prigrasinę, kad tuos mūsų bernus – „banditus" jie vis tiek suras ir nušaus.

Kalpoko būrys daugiausia laikėsi Suvainiškio miške. Broliai kažkada yra sakę, kad jie nueidavę ir į Žaliąją girią prie Vabalninko.

Kiek man žinoma, iš mūsų apylinkių į mišką buvo išėję: Antanas Blėka, Petras ir Povilas Liauškos (broliai), Tinkūnas, Vladas Mikšys, Liudvikas Mikšys, Vladas Zemlickas (žuvo 1947 m.), Juozas Galvanauskas, Liudas Putrinskas (nuo Panemunio), Kazys Kalpokas, Vilhelmas Milaknis (iš Mitragalio k., žuvo 1947 m.).

Kada užėjo rusai 1945 m. pavasarį, mūsų lauku ties Labados grioviu važiavo kareivių sunkvežimis, ir partizanai tuos kareivius sušaudė, sudegino sunkvežimį. Likę gyvi kareiviai nubėgo į Juodupę ir pranešė. Tada atėjo iš Juodupės NKVD garnizonas, apsupo Čedasų miestelį ir, kiek tik rado, visus vyrus suėmė – ir senus, ir jaunus, suvarė į buvusio žydo tvartą ir ten uždarė. Vėliau senukus paleido, o jaunesnius išvežė į Rokiškio kalėjimą. Ten vyrai suorganizavo pabėgimą. Nešdami į lauką „parašę", mano brolis Vladas ir Jonas Krisiūnas, irgi iš Čedasų, tą „parašę" užmovė sargybiniui ant galvos, o patys šoko bėgt. Bet Krisiūnas dar sugrįžo į kamerą pasiimt kailinių, kuriuos ten buvo palikęs. Žmogui, matyt, pagailo gerų kailinių. O kai jau su tais kailiniais, gerokai atsilikęs nuo pirmųjų, šoko per tvorą, taip jį ir nušovė vietoje.

Pranas Meilus buvo mūsų kaimynas, mūsų žemės ribijosi. Jis turėjo apie 15 ha. Ir turėjo dukrą Rožę ir sūnų Albertą. Tai buvo jau prieškarinių laikų komunistas. Pas juos atvažiuodavo Paleckis, Sniečkus ir kiti Maskvos tarnai. Nepriklausomybės ir vokiečių okupacijos metais jis turėjo radijo aparatą su ausinėmis, klausydavosi žinių iš Maskvos. Mums, aišku, tėvas to nerodydavo, bet kai tėvų namuose nebūdavo, Albertas pasikviesdavo ir duodavo pasiklausyt rusiškų žinių, kurių mes visai nesupratom, kadangi rusiškai nemokėjom, bet vis tiek buvo labai įdomu.

Mūsų žemes skyrė Vyžuonos upelis. Vokiečių okupacijos metais pas Meilus slapstėsi raudonieji partizanai. Jie juos šelpė ir globojo, tą žinojo visas kaimas, bet niekas jų neskundė, nenorėjo, kad kas blogo žmogui atsitiktų. O kada 1944 m. grįžo raudonoji armija, Pranas Meilus Čedasuose buvo vienas iš aktyviausių sovietinės bolševikų valdžios aktyvistų. Jį iškart rusai paskyrė Panemunio valsčiaus viršaičiu. Kur tik eidavo ar važiuodavo, su savim visada tempėsi šautuvą arba automatą, ant kupros užsikabinęs. Paprastai jį vežiodavo arkliu. Jo didžiausi idėjos draugai ir bičiuliai buvo visi Maineivų kaimo rusai, Čedasuose tik pora kiemų su juo artimai bendravo, visi kiti Meilaus vengė ir bijojo. Meilus aktyviai dalyvavo mūsų apylinkės žmonių trėmime.

1947 m. Meilus važiavo iš Suvainiškio į Panemunį, ten partizanai Vilkolių kaimo lauke jį nušovė. Vežime rado tris automatus, juos pasiėmė, o arklį su Meilaus lavonu paleido, arklys jį nuvežė į Panemunį. Šitaip Meilus susilaukė mirties.

Į Sibirą mus išvežė 1945 m. liepos 22 d. Iš namų vežė rusų kareiviai, lietuvio nebuvo nė vieno. Nuvežė į Kupiškio geležinkelio stotį. Čia buvo pririnkta tremiamųjų beveik iš visos Aukštaitijos. Iš jų visų gal tik mūsų šeima nepatyrė to žiaurumo ir patyčių trėmimo metu, kadangi mus vežė rusai. Ką rado, viską sudėjo į maišus, sukrovė į mašinas, sakė, kad visko mums ten prisireiks, net du kiaulius papjovė, sudėjo į bidonus mėsą ir susūdė. O tiems, kuriuos vežė lietuviai stribai, beveik nieko nedavė pasiimt. Kas ką į rankas spėjo pasigriebt, su tais ryšulėliais ir išvežė.

Nuvežė į Komijos respubliką, į miškus, netoli „pasiolkų" Kadžerom ir Dozmer, Kožvos rajone. Apgyvendino „zemliankose": dalis pastato žemėse, dalis virš žemės. Kirtom medžius, statėm barakus, kūrėmės ilgam ir pastoviam gyvenimui. Pirmais metais labai daug tremtinių išmirė. Kadangi jokių šulinių nebuvo,

vandenį sėmėm iš upės, žmones užklupo dizenterijos epidemija. Pusė žmonių išmirė, kiekvieną dieną tai vieną, tai du laidojom. Po dviejų mėnesių mirė ir mūsų tėvelis, paskui ir mano tėvelio pusbrolis Antanas Šedys mirė. Nebuvo jokios medicininės pagalbos, jokių vaistų, žmonės viduriuodavo, kol nusigaluodavo.

Aš ten išgyvenau dvejus metus. Labai skurdžiai maitinomės, visą laiką gyvenom pusbadžiu, tiesiog jau laukėm, kada ateis galas ir pasibaigs tie visi mūsų vargai. Susitarėm dviese su Zina Navickaite (kilusi nuo Geležių), kad reikia bėgt. Kiekvieną dieną turėdavom registruotis pas komendantą. Išeit kur nors toliau buvo draudžiama. Jei norėjai nueit iki Kadžeromo arba iki Dozmero (ten buvo apie 10 kilometrų), privalėjai gauti iš komendanto leidimą. Tada mes pasiprašėm komendanto leidimo nuvažiuot į Kožvą nusipirkt maisto. Iš Kožvos sėdom į traukinį ir patraukėm link Lietuvos. Geležinkelio stotyje milicininkas dar patikrino mūsų dokumentus. Aš parodžiau prie vokiečių man išduotus lietuviškus metrikus, mano draugė parodė Panevėžio amatų mokyklos moksleivės pažymėjimą. Milicininkas pavartė pavartė tuos popierius, numojo ranka ir, grąžinęs juos mums, pasakė:

– Jezdžiajte...

O daugiau tų dokumentų kelionėje niekas nebetikrino. Prie Skapiškio Kandrėnų kaime gyveno mano teta Stefanija Lapašinskienė, tai aš pas ją apsistojau, nors dažnai nuvažiuodavau ir į Latviją, ten padirbėdavau pas ūkininkus. Dvejus metus pragyvenau Lietuvoje. Per tą laiką, žinoma, manęs ieškojo ir, radę Kandrėnuose, Skapiškio stribai areštavo. Panevėžyje buvo teismas. Lagerio negavau, bet išsiuntė atgal į Komiją. Kol ten nuvežė, persiuntimo kalėjimuose teko išbūt devynis mėnesius. O ta mano draugė gavo trejus metus lagerio, o po lagerio turėjo grįžti vėl į tą pačią vietą, iš kur buvo pabėgusi.

Iš Sibiro grįžom 1956 m. Tėviškės namus radom nugriautus. Atvažiavom su vyru į Panevėžį, bet Panevėžyje mūsų neregistravo. Tada grįžom atgal į Uchtą, o po penkerių metų jau su dviem vaikučiais atvažiavome į Panevėžį ir apsigyvenom pas vyro motiną. Vyro neregistravo, septyniolika metų jis išgyveno Panevėžyje neregistruotas, o mane tik po septynerių metų priregistravo.

Mano brolis Vladas Mikšys žuvo 1946 m. vasario mėnesį. Jie devyniese slapstėsi kažkur netoli Latvijos pasienio ir buvo užėję tuo metu į vieną sodybą, į klojimą. Pasirodo, ką tik buvo apiplėšti tų šeimininkų kaimynai. Milicija atvažiavo ieškot plėšikų. Šito jie visai nežinojo. Tie kaimynai apkaltino partizanus, kad jie juos apiplėšė. Milicininkai su stribais kažkaip pajuto, kad tam klojime yra partizanai. Įvyko susišaudymas. Vieni laimingai pasitraukė, o mano broliui sprogstamoji kulka pataikė į vidurius, tada jis nusišovė, kad gyvo nepaimtų ir nekankintų. Vėliau jo kūną rado patys partizanai ir pamiškėje palaidojo.

O brolis Liudvikas žuvo 1947 m. pavasarį, važiuojant į Suvainiškį, Čedasų pusėj, vadinamam Zablockio (kitur Zabločiaus) dvare pas gyventoją bunkeryje. Tuo metu ten žuvo keturi partizanai: Liudvikas Mikšys, Vilhelmas Milaknis, Vladas Zemlickas ir Petras Liauška. Rusai apsupo dvaro pastatus, liepė jiems pasiduot, bet jie nepasidavė – trys nusišovė, vienas dar bandė bėgt, šoko per langą, bet ir tą nušovė.

Kaip yra žinoma, ten juos išdavė buvęs partizanas, vėliau legalizavęsis A.Š.

Prieš tai jie slapstėsi Vilkolių kaime pas Janiną Misiūnaitę. Ji buvo išnuomojusi žemę kažkokiems atėjūnams, kurie juos įskundė. Kai sužinojo, kad juos čia jau susekė, tada persikėlė į tą dvarą.

Visi keturi buvo Panemunyje ant grindinio suguldyti. Kai kuriuos žmones stribai varė atpažint. Buvo ir mūsų giminaitė

Antanina Bulovienė atvaryta. Jeigu kas ir atpažino, bijojo pasisakyt, nes tada grėsė Sibiras už tokius dalykus. Paskiau tuos lavonus po du surišo, parišo akmenis, nuvežė į Janikūnų ežerą ir paskandino. Du neiškilo, o mano brolis su Zemlicku iškilo, matyt, akmuo atsipalaidavo ir nukrito. Žvejys žvejodamas juos ištraukė, pranešė Zemlicko seseriai, bet ji kažkodėl atvažiavo tik po trijų dienų, kai abu jau buvo palaidoti mums ir po šiai dienai nežinomoj vietoj, visai prie pat ežero.

Mano vyras Boleslovas Kemeklis buvo kilęs iš Panevėžio. Gimė jis 1919 m. rugpjūčio 8 d. Armavire, Krasnodaro krašte. Jo tėvas dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą tarnavo Rusijos Imperatorienės garbės pulke. Gimus Boleslovui, kada jam suėjo vieneri metukai, su visa šeima grįžo į Lietuvą, į Panevėžį.

Kai 1941 m. Lietuvą užėmė vokiečiai, Boleslovą norėjo paimt į kariuomenę, bet mūsų kaimynas geležinkelininkas Rybakovas jį išvežė į kaimą pas tetą, o kada 1944 m. grįžo rusai, jį paėmė į rusų armiją, bet netrukus paleido. Ir jis grįžo į namus, į Panevėžį. Čia jį pradėjo verbuot vienas saugumietis dirbt agentu, bet jis atsisakė, tai vėl paėmė į armiją. Nuvežė kažkur netoli Leningrado į kaimą Litva, kur tarnavo vyresniuoju seržantu „chozzvode" – ūkio dalyje. Ten iš Panevėžio tarnavo toks Katinas, kuris buvo nepatenkintas, kad Boleslovą paskyrė prie maisto dalinimo. Jis ėmė ir įskundė dalinio vadovybei jį ir tokį Ratniką (irgi iš Panevėžio), kad jie tarnavo vokiečiams. Tuomet Boleslovą ir tą Ratniką areštavo. Nuvežė juos kažkur netoli Tulos į lagerį, kur išlaikė kelis mėnesius be teismo. Boleslovas, radęs progą, kai sargybinis nematė, palindo po traukinio vagonu ir pabėgo iš to lagerio, o Ratnikui buvo teismas, jį išteisino, ir jis grįžo į namus.

Iš Tulos Boleslovas beveik visą laiką keliavo pėsčiomis, labai nusilpo, nes kelionė buvo nepaprastai sunki, su daugybe įvairiausių nuotykių. Atėjęs į Vilniaus kraštą, kažkur miške atsigulė

ir užmigo. Jį rado vienuolės. Porą savaičių tos vienuolės jį slaugė ir maitino, vėliau jos atvedė ryšininkus, kurie jį pasiėmė ir nuvedė į Ukmergės rajoną, į partizanų būrį – „Didžiosios Kovos" apygardos „Plieno" rinktinę. Čia jis buvo paskirtas kuopos vadu, slapyvardžiu *Klajūnas*. Kiek teko girdėti iš jo paties pasakojimų, tas būrys, kuriame jis buvo, veikė Želvos apylinkėse. Be to, yra pasakojęs, kaip jie keturiese lankėsi Vilniuje pas Markulį. Po vaišių suguldė juos dviese, jie buvę labai nedaug išgėrę, pistoletus pasidėję po pagalvėm ir visą laiką stebėję, kas bus, nes jau iš pat pradžių jiems kilęs įtarimas, kad čia gali būti spąstai. Nuojauta, pasirodo, jų neapvylė. Po kurio laiko prasiskyrė užuolaidos ir įėjo keliese ginkluoti. Tik pasakė: „Ramiai! Jūs suimti!" Tada jie iš po pagalvių išsitraukė pistoletus ir šovė į tuos čekistus, o patys per langą iššoko iš antro aukšto ir abu su tuo draugeliu pabėgo, o kitus du paėmė gyvus. Vėliau dažnai Boleslovas prisimindavo Markulį, visą laiką jį vadino didžiausiu ir baisiausiu Lietuvos išdaviku.

Miške Boleslovas išbuvo dvejus metus. Paskutiniu metu laikėsi Želvos valsčiuje pas ūkininką sodyboje, kur juos išdavė. Jo draugai nusišovė, o jį paėmė gyvą iš bunkerio. Tardymo metu jis bandė pasakoti, kad jis „mergos vaikas", neturi tėvo ir nežino, kas jis toks, kad motina valkata, jo nežiūrėjo, kad jį atsitiktinai vagiliaujantį paėmė miškiniai ir už bausmę laikė pas save. Gal ir sėkmingai būtų išsisukęs šitaip iš čekistų nagų, bet kažkas jį atpažino ir pasakė, kas jo motina ir kur ji gyvena. Tada čekistai atvežė motiną ir suvedė su sūnumi į akistatą. Jis dar bandė sakyt, kad jis tos moters nepažįsta, bet motina pripuolė prie jo, apkabino, vadino vardu... Tada jau čekistams tapo aišku, ir visa byla kitaip pakrypo.

Lageryje Boleslovas išbuvo daugiau nei dvylika metų. Nors iš lagerio išleido su leidimu registruotis Panevėžyje, bet čia jo neregistravo. Panevėžio KGB saugumiečiai pateikė sąlygas:

užsiverbuok agentu ir bendradarbiauk, tada jie leis registruotis. Boleslovas griežtai atsisakė jų paslaugų ir iki savo gyvenimo pabaigos (1982-ųjų metų) gyveno neregistruotas. Pašlijo sveikata, o neregistruotas negali nei pas gydytoją kreiptis, nei į sanatoriją išvažiuot, ir šiaip įvairiausių problemų atsirado. Žmogui nervai nebeišlaikė. Ir po šiai dienai Nepriklausomos Lietuvos žeme tebevaikščiojančių didžiųjų mūsų tautos nusikaltėlių – buvusių čekistų ir jų pakalikų – dėka 63-jų metų žmogus turėjo užsinert kilpą ant kaklo ir taip užbaigt savo vargus gimtoj Tėvynėj, už kurią jis kovojo, aukojosi ir kentėjo.

Pasakoja ONA JAKUBONYTĖ-„SENELĖ"

Užrašyta Miliūnuose
1994 10 08

... Mes visą laiką gyvenome Kupiškio rajone, Miliūnų kaime. Tėvai turėjo 22 ha žemės, kurią dirbome savo rankomis, sunkiai vargome, tiek tėvai, tiek ir vaikai.

Pokario metais daugelis mūsų apylinkių jaunų vyrų paėmė ginklą į rankas ir išėjo į miškus kovot prieš atėjūnus bolševikus. Vėliau jie dažnai užsukdavo ir pas mus. Su partizanu Stasiu Liaudansku mes draugavome, jis dažnai pas mus ateidavo. Ateidavo Mikonis, Jonas Baltušis, Romas Petronis, Linas Pivoravičius, Albinas Šinska iš Čekiškių kaimo nuo Alizavos ir daugelis kitų, kurių vardų ir pavardžių aš jau nebeprisimenu.

Paskutinį kartą su Stasiu Liaudansku mes išsiskyrėme gana liūdni. Atminimui jis man dar padovanojo nedidelį paveikslėlį „Jėzus prakartėlėje", pastatė ant lango ir su ašaromis akyse išėjo į susitikimą su kunigu Valantinu, kuris tuo metu kunigavo

Kupreliškyje. Aš Stasį dar bandžiau atkalbėti, kad neitų, buvo kažkokia negera nuojauta. Stasys minėjo, kad prieš tai jie kunigui Valantinui aiškinę, jog netinkama vieta susitikimui, bet kunigas buvęs labai užsispyręs, visaip įtikinėjęs – anksčiau žmones atseit požemy mokydavo, dabar gyvenam miške tarytum visai natūralioj aplinkoj... Stasys tada sakė:

– Manęs ten taip netraukia, dar su tuo neaiškiu zakristijonu. Bet kaip neisi, jeigu jau sutarta. Kunigas vis su tuo zakristijonu visur vaikštinėja, o per išpažintį primygtinai klausinėja žmonių pavardžių, kurie remia partizanus, iš kur partizanai kilę, kokios jų pavardės. Kunigas daugiau tardė mus, o ne mūsų nuodėmių klausėsi...

Po šio išsiskyrimo daugiau su Stasiu taip ir nebesusitikau. Tuos partizanus, kurie nuėjo į susitikimą, kunigas Valantinas apnuodijo ir išdavė enkavedistams. Du žuvo vietoje, penkis paėmė gyvus. Partizanas Bronius Mikonis atsibudo Vabalninke. Tuo metu Vabalninko kalėjime buvo uždarytas Navickas iš Laukmiškių. Į tą pačią kamerą įmetė ir jau atsibudusį Mikonį, kuris Navickui ir papasakojo, kaip kunigas Valantinas juos užmigdė.

Būdama partizanų ryšininke, kažkokių ypatingų užduočių aš nevykdžiau, daugiau teikiau informaciją apie skrebų ar rusų MGB kariuomenės pasirodymus apylinkėje. Daugiausia partizanai laikėsi pas Oną Černienę Einorių kaime, pas Eufemiją Glemžienę Čekiškių kaime, Onos seserį (šiuo metu gyvena Biržuose). Jeigu kas pasirodydavo mūsų ar gretimam kaime – tuoj eidavau pas tas moteris ir apie viską pranešdavau.

Tiesa, aš truputį užsiiminėjau siuvėjos amatu, todėl tekdavo dažnai pabūt ir pas svetimus žmones. Nežinau, ar kas nors pranešdavo, ar šiaip sutapdavo: kai tik išeinu iš namų pas žmones siūti, iškart prisistato stribai ir paima brolį Vladą. O kada grįžtu, jį paleidžia. Aš jo klausdavau, gal, sakau, jį bandė verbuot, bet

brolis apie tai nieko nesako. Manęs nebuvo nė karto areštavę, dėl to keista buvo net man pačiai. Tik vėliau, matyt, žinodami apie mano ryšius su partizanais, bet neturėdami tam rimtos informacijos, kaip supratau, jie paprasčiausiai buvo sugalvoję mane sunaikint. Kad šiandien dar gyva vaikštau žeme, turiu būti dėkinga Vytautui Binkiui, kuris šiuo metu dar tebegyvena Panevėžyje. Tada pas mus Binkys dirbo „Lėvens" kolchozo pirmininku.

Pirmiausia aš gavau neva iš sesers telegramą, kad atvažiuočiau pas ją švęst josios vyro Petro vardadienio. Man šiek tiek buvo neaišku, kodėl kviečia mane tik vieną ir taip greit – už trijų dienų. Su ta telegrama nuėjau pas Stasį Užtupą pasiaiškinti, kodėl tik vieną kviečia. Tas pečiais pagūžčiojo, jam irgi neaišku. Grįžau į namus. Atvažiuoja iš milicijos apylinkės įgaliotinis Zalagubovas iš Palėvenėlės su pirmininku Binkiu. Įgaliotinis klausia, ko aš nevažiuoju į švogerio vardines, juk gavau telegramą. O mano brolis Vladas kitam kambary guli ant lovos ir miega jau gerokai išgėręs. Prieinu prie brolio, tas sako: „Tau yra telegrama, kaiminka atsiuntė, kviečia greit atvažiuot, nes mirė sesuo Paulina". Sesuo tada gyveno Kretingoje. Aš net nepamačiau kaip ant įgaliotinio kepurės atsisėdau. Matau, Binkis tik akimis vedžioja į šonus. Tuo metu įgaliotinis išėjo į kiemą. Tada Binkis man jau tiesiai:

– Niekur iš namų nevažiuok, gali tau blogai būti...

Brolis taip pat ėmė mane tramdyti, kad niekur nevažiuočiau.

Grįžęs iš lauko įgaliotinis tik kalbina mane, siūlosi nuvežti iki Kupiškio su lineika, bet aš griežtai pasakiau, kad niekur nevažiuosiu. Kiek vėliau jis dar kartą buvo atvažiavęs, tada irgi paklausė:

– Ona, kodėl nevažiavai? Nu nu nu, – pagrasė pirštu.

Paskiau man pasakė, kad kažkur ant kelio manęs laukė mašina. Ir kur jie mane būtų padėję, vienas Dievas težino.

Kaip vėliau išsiaiškinom, nei į jokį švogerio vardadienį, nei į sesers laidotuves niekas iš mano artimųjų nekvietė, jokios telegramos nesiuntė, o sesuo Paulina dar ir šiandien tebegyvena. Suprantama, kad ten enkavedistų buvo kažkas sumanyta.

Nesvarbu, kad mūsų partizanų gyvenimo sąlygos nebuvo linksmos, nesvarbu, kad kiekvieną dieną jų tykojo mirtis. Mokėjo jie dar ir linksmintis – surengdavo vakaruškas, padainuodavo, Bronius Mikonis turėjo armoniką, pagrodavo. Pakviesdavom merginų ir iš gretimos apylinkės. Tėvai mane bardavo, kad aš labai neatsargi, labai bijojo įskundimų, bet ką darysi, gyvenimas yra gyvenimas. Prieina pilna kamara vyrų, tai reikia daugiau ir merginų, kokia vakaruška be jų. Daug tokių vakaruškų teko praleist, bet nė karto nepasitaikė, kad kas būtų įskundęs. Dabar man tai net keistai atrodo – vyrai visi sueidavo gryčion, nepalikdavo lauke jokios sargybos, bet kai tik išeina, tada ateina stribai. Stribai išeina, ateina partizanai. Ir nė karto nepasitaikė, kad susitiktų, atrodo, kaip susitarę.

Partizanai dažnai ateidavo prie Lėvens. Būdavo, sugula pievoj, per žoles nieko nesimato. Tada mes jiems ruošdavom maistą ir nešdavom ten prie upės, įsidėjusios į kibirą, vaizduodavom, kad einam karvės melžti. Ėjau taip, ir ne kartą ėjau, bet vėliau, matyt, kažkas sekė nuo kaimyno Domžos tvarto stogo, kadangi į Lėvens pusę buvo išpešta skylė šiauduose, per ją, matyt, stebėjo apylinkę.

Versta iš rusų kalbos Iš KGB archyvų

Iš baudžiamosios bylos Nr. 668
Arch. Nr. 26657/3

Svarbesnės datos ir įvykiai:

1. KALPOKAS KAZYS, Jurgio, gim. 1907 m. Rokiškio raj. Jokūbiškio kaime, mokytojas, išsilavinimas – vidurinis.

2. 1944 m. lapkričio mėn. įstojo į ČĖRKOS būrį ir buvo jo pavaduotojas.

3. 1944 m. gruodžio mėn. sudarė 40–50 vyrų būrį, kuriam vadovavo ir tuo metu užpuolė Panemunio miestelį.

4. 1944 m. gruodžio mėn. dalyvavo Bagdalavos kaimo užpuolime.

5. Nuo 1944 m. gruodžio iki 1945 m. pavasario slapstėsi, o paskui įsijungė į ginkluotą būrį Vabalninko rajone Kupreliškio apylinkėse, jam vadovavo ir veikė jame iki 1945 m. gruodžio mėn. Po to iš būrio išėjo ir gyveno nelegaliai RABAŠAUSKO BOLIAUS, Danieliaus, pavarde. Dokumentus gavo 1946 m. sausio mėn. per KAZIŪNĄ POVILĄ, kuris 1948 m. buvo ištremtas iš Biržų raj., Geidžiūnų kaimo.

6. 1945 m. vasarą dalyvavo Kvedariškio kaimo užpuolime.

Pastaba. Tuo metu šiame kaime gyveno beveik vien rusai, kurie aktyviai veikė stribų batalionuose ir visokeriopai rėmė sovietinę valdžią. Tie rusai čia buvo apgyvendinti po 1863 m. sukilimo, kada vietiniai šio kaimo gyventojai – sukilėlių rėmėjai – buvo ištremti į Sibirą. – *R.K.*

7. 1945 m. vasarą K. KALPOKAS su savo būriu užėmė Kupreliškį, sukvietė žmones į miestelio aikštę ir jiems pasakė kalbą.

8. K. KALPOKĄ laikė nelegaliai ir rėmė Biržų rajono Zastaučių kaimo gyventojas VAITEKONIS LINAS, Kostanto, gim. 1932 m., buvęs KPSS narys.

9. 1950 m. kovo mėn. K. KALPOKAS buvo sulaikytas Biržų MGB, bet, vežant į Vilnių, 1950 04 07 Žaslių stotyje iš vagono pabėgo ir iki

1951 12 07 gyveno Rygoje ir Vilniuje JAKUČIO ALFONSO, Stepono, ir ŽEMAITAIČIO JUOZO, Tado, pavardėmis. Rygoje gyveno pas lietuvį Elnis g. 19-3.

Trumpa autobiografija

Aš, KALPOKAS KAZYS, Jurgio, gim. 1907 m. valstiečių šeimoje. Tėvas turėjo 12 ha žemės. 1917 m. pradėjau lankyti Čedasų pradinę mokyklą. 1922 m. įstojau į Rokiškio gimnaziją, kurią baigiau 1928 m. 1929 m. įstojau į Kauno kunigų seminariją, 1930 m. iš seminarijos išėjau ir įstojau į pirmą prezidento karinę mokyklą Kaune. Po dviejų mėnesių susirgau ir buvau atleistas.

1932 m. pradėjau dirbti mokytoju Žaidelių pradžios mokykloje Kupiškio apskrityje. Po metų perėjau mokytojauti į Vėžionių pradžios mokyklą. Čia išdirbau iki 1938 m. Po to perėjau į Apaščios pradinę mokyklą Rokiškio apskrityje ir čia išdirbau iki 1940 m. Dar vėliau perėjau į Žiobiškio pradžios mokyklą Rokiškio apskrityje, kur dirbau iki karo pradžios. Vokiečių okupacijos metais vadovavau savisaugos daliniui.

1944 m. slapsčiausi pas DRAGŪNĄ JUOZĄ, o 1944 m. gruodžio pabaigoje išėjau iš jo į Girbučių kaimą pas mokytoją ŠILIŪNĄ JONĄ sužinoti padėties. Pas jį sutikau kitą mokytoją – INČIŪRĄ, taip pat Girbučių kaimo gyventoją. INČIŪRA man papasakojo, kad jis ruošiasi važiuoti į Pandėlį pasiteiraut dėl darbo. Aš likau pas ŠILIŪNĄ laukti INČIŪROS. Grįžęs iš Pandėlio, jis man pasakė, kad man grįžti dirbti mokytoju negalima, nes manęs ieško ir gali areštuoti. Išklausęs INČIŪROS, nutariau stoti į ginkluotą būrį. Tą pačią dieną sutikau Girbučių kaimo gyventoją GLEMŽĄ, papasakojau jam apie savo padėtį, jis man pasakė, kad miške daug ginkluotų vyrų. Jis irgi buvo ginkluotas šautuvu ir nuvedė mane į Pandėlio mišką. Miške sutikome arti 60 ginkluotų vyrų.

1944 m. lapkričio mėn. Pandėlio girioje veikė ŠAKIO PETRO (40 metų amž.) vadovaujamas būrys ir KAUPELIO ADOLFO (35 metų amž.) vadovaujamas būrys.

Šios dvi grupės pagal veiklą sudarė vieną būrį. ŠAKIO PETRO būryje buvo Nepriklausomos Lietuvos armijos kapitonas ČĖRKA, kuris į būrį atėjo šiek tiek anksčiau už mane. Mes tada pasiūlėme jam vadovauti būriui, ir jis sutiko, o man jis pasiūlė būti jo pavaduotoju. Aš sutikau.

Paminėsiu keletą, kurie tada įėjo į kap. ČĖRKOS būrį:

1. ŠAKYS JONAS (42 metų amž.) iš Eidžionių kaimo.
2. ŠAKYS PETRAS (40 metų amž.) iš Eidžionių kaimo.
3. KAZLAUSKAS JONAS, gim. 1926 m., iš Eidžionių kaimo.
4. KAZLAUSKAS JULIUS iš Eidžionių kaimo.
5. SUKAUSKAS PETRAS (40 metų amž.) iš Pandėlio valsčiaus.
6. SUKAUSKAS BRONIUS (38 metų amž.) (PETRO brolis).
7. ŠAPRANAUSKAS VYTAUTAS (30 metų amž.) iš Panemunio valsčiaus.
8. KALPOKAS KAZYS iš Jokūbiškio kaimo.
9. GLEMŽA KAZYS iš Girbučių kaimo.

Būrys sparčiai augo ir po kelių dienų jau buvo apie 120 vyrų. Iš Pandėlio miško mes perėjome į Panemunio mišką. Čia broliai ŠAKIAI man davė rusišką automatą.

1944 m. gruodžio mėn. būrys gavo žinių, kad sovietų organai rengiasi iš Panemunio tremti į Sibirą lietuvius. Todėl buvo nutarta užpulti Panemunio miestelį, paimti sovietinių įstaigų dokumentus ir taip sutrukdyti numatytą žmonių vežimą į Sibirą. Užpuolimo vykdymui būrys buvo perdislokuotas į artimesnį mišką ir persiskyrė į tris grupes.

Turiu pasakyti, kad kapitonas ČĖRKA su mumis nėjo, todėl jo būriui vadovavo kitas, kurio pavardės aš nežinau, kilęs kažkur nuo Biržų. Jį vadino „BIRŽIEČIU". Kada būrys pasidalino į tris grupes, tada kiekvienai grupei buvo paskirtas vyresnysis. Šiuos vyresniuosius skirstė „BIRŽIETIS". Vienai iš tų grupių vadovauti buvau paskirtas ir aš, kitai

vadovavo „BIRŽIETIS", trečiai grupei vadovavo „PANEVĖŽIETIS" (40 metų amž.), kurio vardo ir pavardės nežinau, tik žinau, kad jis buvo kilęs kažkur nuo Panevėžio. Aš vadovavau 40-ies vyrų grupei. Panemuniečių būrį sudarė apie 50 vyrų, jam ir vadovavo minėtas „PANEVĖŽIETIS".

Buvo sukomplektuota vadinamoji smogiamoji grupė, kuriai vadovavo „BIRŽIETIS". Į ją suėjo savanoriai iš panemuniečių, biržiečių ir keletas iš pandėliečių būrių. Tai grupei buvo duota užduotis tiesiog įeiti į Panemunio miestelį ir ten sukelti sąmyšį. Grupę sudarė apie 30 vyrų. Pamenu, šioje grupėje buvo: broliai ŠAKIAI, KAZLAUSKAS, broliai SAMULĖNAI ir kiti. Prieš įeinant į miestelį, panemuniečių būrys turėjo nutraukti visus telefono laidus, išvedžiotus iš Panemunio.

Kiti turėjo apsupti miestelį nuo vieškelio iki geležinkelio, einančio į Pandėlio pusę. „BIRŽIEČIO" likučiai įsiliejo į „PANEVĖŽIEČIO" būrį, ir šis būrys turėjo apsupti Panemunį nuo kelio, einančio iš Panemunio į Rokiškį. Mano ir „PANEVĖŽIEČIO" būriams buvo nurodyta neleisti niekam nei išeiti, nei įeiti į Panemunį. Visus įeinančius ir išeinančius sulaikyti, į bėgančius atidengti ugnį. Jei pasirodytų rusų kariuomenė nuo Rokiškio pusės ar dar nuo kur nors, stoti į mūšį ir suteikti galimybę smogiamajai grupei pasitraukti iš miestelio. Po to pasitraukti iš miestelio į Panemunio mišką.

Rusų kariuomenės pasirodymo atveju ir operacijos nutraukimo metu paleisti signalinę raketą. Šį signalą turėjau duoti aš.

Aušant pradėjome puolimą. Pirmoji į miestelį įėjo ryšių nutraukimo grupė, po to smogiamoji, vadovaujama „BIRŽIEČIO", o po jų aš ir „PANEVĖŽIETIS" apsupome miestelį. Mūsų grupė užėmė geležinkelio stotį, kita grupė puolė nuo Rokiškio pusės. Miestelį užėmėm anksti, dar saulei netekėjus. Puolimas vyko iki 12 valandos. Įėję į miestelį, mes užėmėm sovietines įstaigas: valsčių, milicijos skyrių, spirito fabriką, liaudies gynėjų būstinę, naikinome visas įstaigų bylas. Nukovėme apie 12 sovietinių pareigūnų. Prie geležinkelio stoties buvo padegtas valdžiai suvežtas šienas. Šieną padegiau aš, į stirtas iššovęs raketą baigiantis

operacijai. Sovietų valdžios pirmininkas buvo nušautas prie NKVD pastato, kada ėmė atsišaudyti. Susišaudymo metu žuvo būrio vadas „BIRŽIETIS". Tada jį pakeitė Panemunio būrio vadas „PANEVĖŽIETIS". Smogiamoji grupė paėmė ir išsivedė su savimi į mišką vieną sovietinės valdžios aktyvistą ir ten jį sušaudė.

Atsitraukiant iš Panemunio, išgirdau važiuojančio sunkvežimio ūžimą, pamaniau, kad tai kariuomenė, paleidau raketą, t.y. daviau signalą atsitraukti. Tuo metu dalis vyrų pasitraukė į geležinkelio stotį ir nuvažiavo įsėdę į traukinį, kuris buvo atvykęs iš Suvainiškio. Puolimo pradžioje aš pats buvau tą traukinį sulaikęs. Ši grupė išsivežė ir tris nukautuosius iš „PANEVĖŽIEČIO" būrio. Kita grupė pasitraukė į Panemunio mišką. Su „PANEVĖŽIEČIO" grupe pasitraukė ir kita grupė, kuri išsivarė ir aną sovietinį aktyvistą. Turiu pasakyti, kad, užėmus spirito varyklą, kai kurie vyrai smarkiai nusigėrė, tarp jų ir „PANEVĖŽIETIS", todėl traukiantis jau tokios tvarkos nebebuvo. Išvažiavusieji traukiniu su savimi pasiėmė ir spirito likučius. Į sutartą vietą dauguma vyrų susirinko pavakariop, o vadas „PANEVĖŽIETIS" grįžo tik kitos dienos ryte.

Mums būnant Panemunyje, buvo atvestos dvi sulaikytos merginos ir pristatytos: RINKEVIČIŪTĖ NASTAZIJA (30 metų amž.), kitos nepažinau. Pirmąją aš pažinojau iš anksčiau, ji Čedasų gyventoja. Mes ją ištardėm ir paleidom.

Miške mūsų būrį apsupo ir išblaškė rusų kariuomenė. Aš su KAUPELIU ir kitu nepažįstamu išėjome į Pandėlio girią. Iš čia KAUPELIS ir tas nepažįstamas grįžo į namus, o aš susitikau ir susipažinau su broliais PRAKOPAIS: ANTANU ir POVILU ir su jais nuėjau į jų namus Čečiškių kaime. Jų sodyboje šiene išsirausėm bunkerį ir iki 1945 m. balandžio mėn. ten slapstėmės. 1945 m. balandyje su POVILU PRAKOPU išėjau į Pyvesos mišką, kur susitikom su 15-os vyrų būriu, kuriam vadovavo broliai JONAS ir ALBINAS ŠIDLAUSKAI. Apie mėnesį išbuvau pas juos. Po to susitikau su kuprelišķėnų būriu, kurį sudarė 5–6 vyrai ir 1945 m. gegužyje perėjau pas juos. Būriui vadova-

vo mokytojas KAMINSKAS KOSTAS. Čia išbuvau iki 1945 m. spalio mėnesio.

1944 m. spalio mėn. Girsteikių miške įvyko būrių vadų susirinkimas. Šiam susirinkime dalyvavo keturių būrių vadai: AUDICKAS ANTANAS, ČEIČYS VYTAUTAS, MORKŪNAS LEONAS, VAIVADA ANTANAS. Jie mane paskyrė vadovauti vyrų kuopoms Kupreliškio valsčiuje. Šiame jungtiniame būryje, kuris tuo metu bazavosi tam pačiam Girsteikių miške, veikė arti 50 kovotojų.

1. MORKŪNO LEONO (32 metų amž.) grupė – iki 8 asmenų. Ją sudarė Vabalninko valsčiaus, Purleškių kaimo vyrai. Ji ir vadinosi Purleškių grupe. (MORKŪNAS L. legalizavosi.)

2. BURBULIO (35 metų amž.) grupė. Grupę sudarė Vabalninko rajono, Galvokų kaimo vyrai. 1945 m. liepos mėn. BURBULIS žuvo. Tada jį pakeitė ČEIČYS VYTAUTAS (33 metų amž.).

3. VAIVADOS ANTANO grupė. Ją sudarė Žadeikių kaimo vyrai. Ji ir vadinosi Žadeikių grupe – būriu.

4. AUDICKO ANTANO grupė. Ją sudarė Kupreliškio apylinkės vyrai.

Šių jungtinių būrių vadu aš išbuvau tik savaitę. Po Kvedariškio kaimo užpuolimo pradėjome veikti atskirai. Atskiriems būriams vadovauti liko ČEIČYS, MORKŪNAS ir VAIVADA. Aš likau vadovauti 20-ies kuprelišķėnų būriui, kurį sudarė:

1. KALPOKAS KAZIMIERAS. Būrio vadas.
2. PETRONIS ROMAS (40 metų amž.) iš Žadeikių kaimo. Buvęs žadeikiečių grupės vadas, veikė ir alizaviečių būry. Buvęs Saločių policijos viršininkas.
3. VAIVADA ROMAS (43 metų amž.) iš Žadeikių kaimo. 1948 m. gavo dokumentus ir iš būrio pasitraukė.
4. VAIVADA ANTANAS (35 metų amž.) iš Žadeikių kaimo. Būrio vado pavaduotojas.
5. VAIVADA PETRAS (45 metų amž.) (ANTANO brolis).
6. AUDICKAS ANTANAS iš Žadeikių kaimo. Legalizavosi Biržuose.

7. VALENTĖLIS BRONIUS (30 metų amž.) iš Kupreliškio kaimo. Žuvo 1945 m.
8. KAMINSKAS KOSTAS iš Kupreliškio valsčiaus, Šlevardavos vienkiemio. Žuvo 1945 m.
9. VALENTĖLIS ERNESTAS iš Kupreliškio valsčiaus, Mikalaitiškių kaimo. Žuvo 1945 m. su Kaminsku K.
10. VALENTĖLIS (43 metų amž.) iš Kupreliškio valsčiaus, Mikalaitiškių kaimo. Žuvo 1945 m.
11. PALIULIONIS JONAS iš Kupreliškio valsčiaus, Janušiškių kaimo. 1945 m. legalizavosi.
12. PALIULIONIS JERONIMAS (32 metų amž.) iš Kupreliškio valsčiaus, Janušiškių kaimo. 1945 m. legalizavosi.
13. PALIULIONIS ALFONSAS (40 metų amž.) iš Kupreliškio valsčiaus, Janušiškių kaimo.
14. VALENTĖLIS KAZYS (37 metų amž.) iš Kupreliškio. 1945 m. legalizavosi.
15. VALENTĖLIS KAZYS (35 metų amž.) nuo Kupreliškio.
16. KAIRYS PETRAS iš Kupreliškio valsčiaus, Mantvidų kaimo.
17. GRICIŪNAS ERNESTAS iš Galvokų kaimo.
18. BARTAŠIUS JONAS (27 metų amž.) iš Vabalninko rajono, Lomsolių vienkiemio. Būrio virėjas. Būry buvo iki 1948 m.
19. JANUŠEVIČIUS ALFONSAS (23 metų amž.) iš Papilio miestelio.
20. ŠINSKA ALBINAS (30–32 metų amž.) iš Pandėlio valsčiaus, Čečiškių kaimo.
21. JANIŪNAS PETRAS
22. IVAN – baltarusis, pasitraukęs iš sovietinės armijos. Vėliau jis išėjo į savo tėvynę Baltarusiją.

Kupreliškio valsčiuje 1944–45 m. dar veikė šie būriai:

1. TINDŽIULIO ALBINO, buvusio Lietuvos aviacijos kapitono, grupė. Ši grupė vadinosi salamiestėnų būriu. Būryje buvo apie 20 vyrų.
2. ŠIDLAUSKO JONO (33 metų amž.), kilusio iš Patrakės kaimo,

grupė. Ši grupė veikė Alizavos apylinkėse ir vadinosi alizaviečių būriu. Būryje buvo iki 20 vyrų.

3. ČEIČIO VYTAUTO grupė. Ši grupė veikė Galvokų kaimo teritorijoje, Kupreliškio valsčiuje. Kai ČEIČYS legalizavosi, grupei vadovavo BURBULIS, kuris žuvo 1945 m.

4. MORKŪNO LEONO (LEVOSIAUS) grupė veikė Kupreliškio valsčiuje, Purleškių kaimo teritorijoje. 1945 m. MORKŪNAS legalizavosi.

Tuo metu bendro visų grupių vadovavimo nebuvo.

Būriui, kuris veikė Kupreliškio valsčiuje, aš vadovavau nuo 1944 m. spalio mėn. iki 1945 m. pabaigos. 1945 m. rudenį dalis Kupreliškio būrio legalizavosi, dalis žuvo, o aš likau su dviem vyrais: KAMINSKU KOSTU ir VALENTĖLIU ERNESTU. Tuo metu nutarėme Papyvesių miške įsirengti bunkerį, bet mus apsupo rusų kariuomenė. Veržiantis iš apsupimo, KAMINSKAS ir VALENTĖLIS žuvo, man pasisekė išbėgti, nors bėgdamas pamečiau pistoletą.

Iš MIKŠIO JONO, Jono, parodymų

K. KALPOKO būrį 1944 m. sudarė šie Panemunio ir Čedasų apylinkių banditai:

1. KALPOKAS KAZIMIERAS.
2. JODELIS STASYS iš Pavyžonių kaimo, Panemunio valsčiaus.
3. JODELIS ANTANAS (35 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo.
4. ŠEDYS ANTANAS (25–30 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo.
5. SUKAUSKAS BRONIUS (30–35 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo.
6. ZEMLICKAS VLADAS iš Panemunio valsčiaus, Naujasodės kaimo. Žuvo 1947 m.
7. BLĖKA ANTANAS (25–30 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo. Žuvo 1946 m. rugsėjo mėn. Pavyžonių kaime.
8. LIAUŠKA PETRAS (20–25 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo. Žuvo 1947 m. sausio mėn. už Čedasų slėptuvėje kartu su MIKŠIU LIUDU, MILAKNIU VILHELMU ir ZEMLICKU VLADU.

9. LIAUŠKA POVILAS (25–30 metų amž.) iš Pavyžonių kaimo. Žuvo 1945 m. sausio mėn. Vilkolių kaime. Šešiese sudegė po prėslu.
10. MIKŠYS LIUDAS iš Čedasų. Žuvo 1947 m. už Čedasų, Zabločiaus dvaro bunkeryje pas gyventoją.
11. MILAKNIS VILHELMAS nuo Čedasų, iš Mitragalio kaimo. LŪŽOS ALFONSO žmonos brolis. Gimė 1917 m. Žuvo 1947 m.

Iš SUKAUSKO JONO parodymų

1948 m. gruodžio 20 d. GRUNSKIO POVILO vadovaujamą būrį, kuris veikė Pandėlio ir Panemunio valsčiuose 1944–45 m., sudarė:

1. SUKAUSKAS PETRAS, Antano, iš Suvaizdžių kaimo, gim. 1915 m. Žuvo pabėgimo metu iš lagerio ELGEN-UGOL Kolymoje. Buvęs būrio vado GRUNSKIO pavaduotojas.
2. SUKAUSKAS POVILAS, Antano, iš Suvaizdžių kaimo. (Suimtas 1944 m. ir teistas. Mirė Latvijoje, Subatėje 1995 m. – *R.K.*)
3. SUKAUSKAS JONAS, Antano, iš Suvaizdžių kaimo, gim. 1910m. (Kitur pažymėta, kad gimęs Pandėlio valsčiuje, Buivydiškių kaime. Visi SUKAUSKAI buvo broliai. – *R.K.*).
4. ŠERKŠNIOVAS JAKOVAS iš Apaščios kaimo.
5. MEŠKAUSKAS ALGIRDAS iš Pandėlio valsčiaus, Mikalinavos vienkiemio.
6. GRUNSKYS POVILAS iš Pagojės kaimo, Panemunio valsčiaus. Būrio vadas.
7. ČEPULIS PETRAS iš Stanikūnų kaimo.
8. ČIŽIŪNAS JONAS iš Dauniūnų kaimo, Panemunio valsčiaus, irgi GRUNSKIO pavaduotojas. (Registravosi. Areštuotas, bet paleistas. Dirbo Pasvaly Rajkoopsąjungoj vairuotoju. – *R.K.*)
9. ŠAKALYS POVILAS iš Pandėlio miestelio. (Areštuotas, sėdėjo lageryje. Mirė 1976 m. kovo 23 dieną. Palaidotas Pandėlyje. – *R.K.*)

10. VIPLENTAS JUOZAS iš Panemunio miestelio.
11. ŠARKIŪNAS ADOLFAS iš Naujasodės kaimo, Panemunio valsčiaus.
12. RUŽELĖ VYTAUTAS iš Šniukštų kaimo, Panemunio valsčiaus. Žuvęs.
13. RUŽELĖ DANYS iš Šniukštų kaimo.
14. ŠAPRANAUSKAS BRONIUS iš Naujasodės kaimo, Panemunio valsčiaus. (Žuvo su SAMULĖNU JUOZU, 1945 m. gegužės mėn. patekę į pasalą. – *R.K.*)
15. JANUŠONIS-KLIMAS VLADAS, gyveno Šeduvoje, buvo areštuotas, grįžo iš lagerio.
16. PRUNSKUS PETRAS iš Pagojės kaimo, Panemunio valsčiaus.

Bernatiškėnų būrys, t.y. ČIBINSKO grupė, 1944–45 m. taip pat veikė Panemunio valsčiaus teritorijoje. Ją sudarė:

1. ZEMLICKAS VLADAS iš Naujasodės kaimo.
2. PUTRINSKAS LIUDVIKAS iš Ajutiškio kaimo, Panemunio valsčiaus.
3. ČIBINSKAS iš Bernatiškių kaimo.

Panemuniečių būrio dalis 1944 m., kuriai vadovavo K. KALPOKAS Panemunio miestelio puolimo metu:

1. SAMULĖNAS JUOZAS, 40 metų amž. (Žuvo apie 1946 m. netoli Žiobiškio, prie Baublių ežero. – *R.K.*)
2. SAMULĖNAS ALBERTAS, 35 metų amž. (Žuvo apie 1949 m. Pradžioje slapstėsi Kuprelišky su NAUDŽIŪNU JUOZU bunkery jų namuose. – *R.K.*)
3. SAMULĖNAS VYTAUTAS, 32 metų amž. (Visi SAMULĖNAI – broliai.) Žuvo 1944 m. Pažąselių kaime, Kazliškio apylinkėje.
4. PUTRINSKAS, 30 metų amž.
5. PUTRINSKAS, 28 metų amž. (Abu PUTRINSKAI – broliai, gyveno sodyboje miške netoli Vilkolių kaimo.)

6. KRISIŪNAS KAZYS iš Daupelių kaimo, įėjo į smogiamosios grupės sudėtį.
7. KARALIŪNAS DANIELIUS iš Grikiškio kaimo, Panemunio valsčiaus.
8. LIAUŠKA POVILAS, 32 metų amž., iš Pavyžonių kaimo.
9. BLĖKA ANTANAS, 30 metų amž., iš Čedasų. Jis veikė KARALIŪNO grupėje.
10. KALPOKAS ALGIRDAS, 35 metų amž., iš Vilkolių kaimo, buvo pradžios mokyklos mokytojas Vilkoliuose (ne KAZIMIERO brolis).
11. GLEMŽA KAZYS iš Girbučių kaimo. Jis veikė ir pandėliečių būryje.

Iš KAZIMIERO KALPOKO parodymų

1950 m. kovo mėn. mane areštavo Biržų MGB. Pradžioje laikė Biržų MGB skyriuje, o 1950 m. pirmosiomis balandžio mėn. dienomis su antrankiais traukiniu etapavo į Vilnių.

Pasinaudodamas tuo, kad konvojus užsnūdo, išėjau iš vagono ir, einant traukiniui, iššokau. Vietovė man buvo nežinoma. Pasirodo, iššokau aš už 4–5 kilometrų nuo stoties, esančios į Vilniaus pusę. Tai buvo Žasliai. Pasikėliau nuo žemės ir patraukiau į kairę pagal traukinio nuėjimą. Nuėjęs nuo geležinkelio apie 500 metrų balomis ir laukais, priėjau sodybą. Pabeldžiau į duris, prieš mane išėjo vyras. Aš jam pasakiau, kad buvau areštuotas kaip politinis kalinys, bet pabėgau ir kad mano rankos surakintos, paprašiau padėti nuimti antrankius. Jis man parodė gretimą sodybą maždaug už 200–250 metrų ir pasakė, kad tas žmogus yra geležies specialistas, turi įvairių įrankių ir galėtų padėt juos nuimti.

Nei vardo, nei pavardės aš to žmogaus nežinojau ir neklausiau, kadangi buvo naktis, net veido negalėjau įsižiūrėti. Jis mane įsivedė į

kambarį, uždegė šviesą, atsinešė savo šaltkalviškus įrankius ir su dilde ėmė dilinti. Tokiu būdu jis man nuėmė antrankius. Tai buvo 40–50 metų amžiaus vyras, vidutinio ūgio. Be jo, dar buvo moteris ir du 8–10 metų vaikai. Kada man nuėmė antrankius, aš šitam žmogui padėkojau ir išėjau.

Nuėjus nuo sodybos apie 2–3 kilometrus, pradėjo švisti. Užėjau į vieną sodybą ir paprašiau valgyt, trumpai paaiškinęs, kad esu bėglys. Po to nuėjau į artimiausią mišką ir ten kurį laiką būdamas galvojau, kaip ir kokiu būdu kuo greičiau ir kaip galima toliau pasitraukti nuo tos vietos. Bebūnant miške atėjo mintis, kad reiktų važiuoti į Rygą, nes Rygoje turėjau pažįstamų. Tai VERNERIS, kuris gyveno Turgenevo gatvėje, PAZARIENĖ, 60 metų amžiaus moteris, gyvenanti Odesos gatvėje, JANKUS, gyvenantis Maskvos gatvėje, BALČIŪNAS JUOZAS gyveno su žmona dviese...

Tada aš nuėjau į Žaslių geležinkelio stotį, sėdau į traukinį ir patraukiau į Rygą, be jokio bilieto, nes neturėjau pinigų.

Rygoje susipažinom su BOLESLOVU BALTAPLUNKSNIU, o jis mane supažindino su lietuvaite, vardu ANTOSIA. 1951 m. balandžio mėn. pirmą kartą aš iš Rygos bandžiau nuvažiuoti į Vilnių. Kada pasirengiau važiuoti į Vilnių, ANTOSIA parašė laišką ir įdavė man, kad nuvežčiau į Vilnių IRENAI, gyvenančiai Algirdo gatvėje. Atvažiavęs į Vilnių, nuėjau pas šitą IRENĄ, kiek pabuvau ir tą pačią dieną grįžau į Rygą.

1951 m. gruodžio 7 d. buvau areštuotas.

Pasakoja STASYS TRAINYS

Užrašyta Pagurių kaime
1985 04 02

Taip žuvo Antanas Kondrašius

... Pagurių kaime gyveno Kondrašių šeima. Sūnus Antanas nepakluso rusų raginimams ir nėjo tarnaut į jų armiją. Su savais partizanais ryšių jis irgi nepalaikė, namuose gyveno, nesiregistravo, slapstydavosi nuo skrebų bei rusų NKVD persekiojimo. Vyrukas buvo drąsus ir mėgo rizikuoti.

Tai įvyko apie 1951 m. Kartą, jam dar gulint lovoje, prieina motina ir sako:

– Antanuk, slėpkis. Ateina kažkokie trys ginkluoti.

Jis pakėlė galvą nuo pagalvės, pažvelgė per langą ir sau ramiai pasakė: „Ai, čiagi Pandėlio skrebai". Ir vėl padėjo galvą. Įėję skrebai liepė Antanui keltis, rengtis ir išsivedė. Kankino jį apie du mėnesius. Matyt, kad jo nervai nebeišlaikė. Vieną dieną į Kondrašių namus atbildėjo 46 rusų NKVD kareiviai su šunimis. Kartu atsivežė ir Antaną. Pasirodo, nebepakeldamas kankinimų, ėmęs aiškint, kad žino, kur yra ginklų, gali parodyt. Šitaip galvojo užsitikrint enkavedistų pasitikėjimą, po to rast progą ir pabėgt. Rankos jo buvo surištos, visas apgaubtas karišku apsiaustu be rankovių. Jis aiškino, kad kažkur miške žino ginklų. Nuvedė jį į mišką, bet ten nieko nerado, tai grįžo vėl atgal į namus. Grįžus į namus, Antanas paprašė gert. Sesuo pasėmė iš šulinio vandens ir padavė pilną stiklinę, bet vienas skrebas pagriebė, pusę stiklinės nupylė, sakydamas: „Jam daug nereikia, užteks ir tiek". Tada Antanas sako: „Klojime po pamatu yra užkastas kulkosvaidis". Enkavedistai nuvedė jį ten, atri-

šo rankas, padavė kastuvą ir liepė kast. Pradžioje jis kasė iš vidaus, po to perėjo iš lauko pusės. Bekasdamas staiga atgalia ranka kastuvu trenkė į galvą čia pat su automatu stovėjusiam skrebui, tas nugriuvo, o pats šoko bėgt. Enkavedistai ėmė pliekt iš automatų aukštyn. Antanas vis bėga ir bėgdamas nusirenginėja, meta drabužius, kad lengviau būtų. Vis tolsta ir tolsta Raščiūnų miško link. Enkavedistai paleido šunį. Šuo pasivijo, šoko jam ant krūtinės iš priešakio, o jis jį numušdamas kumščiais vis bėga pirmyn. Vienas skrebas užlėkė pas ūkininką Lapinską. Kieme stovėjo arklys, tada skrebas įbėgo į vidų, atėmė iš gaspadoriaus kamanas, užmovė arkliui ir, užšokęs ant jo, galvojo vytis, bet arklys kaip užburtas – tik aplink kaituliu sukas, nė iš vietos. Skrebas labai supyko, numovė kamanas ir jomis trenkė šeimininkui per galvą. Enkavedistai, matydami, kad Antanas pabėgs, o jis jau buvo gal už poros kilometrų nuo namų, ant kalniuko pasistatė kulkosvaidį ir ėmė šaudyt. Nelemtos kulkos vis dėlto Antaną pasiekė, ir jis krito ant žemės negyvas.

Lino Kabatavičiaus-*Dainiaus* žūtis

Linas Kabatavičius gimė apie 1918 m. netoli Pandėlio, Sipelių kaime. 1950 m. pabaigoje slapstėsi Pagurių kaime pas Juozą Greviškį. Partizanų pragyvenimui parūpindavo pinigų, kuriuos jis konfiskuodavo iš ką tik sukurtų kolchozų. Greviškio žmona už vyrą buvo gerokai jaunesnė, apsukri ir gudri moterėlė. Gerai žinodama partizano Kabatavičiaus padėtį, stengėsi prie jo prisimeilinti ir išvilioti daug pinigų, aiškindama, kad ji juos paslėpsianti ir galėsianti ilgesnį laiką remti kitus partizanus. Kabatavičius, be abejo, ja pasitikėjo. Kiti kalbėjo, kad Greviškienė buvusi ir Kabatavičiaus ryšininkė, bet vėliau ji Kabatavičių įskundė.

1953 m. žiemą pas Greviškius vyko javų kūlimas. Netikėtai atvažiavo penki enkavedistai, sustabdė kūlimą ir įsakė viską nuvilkt tolyn nuo daržinės. Daržinė ir tvartai molio sienomis buvo po vienu stogu. Tvartuose tuo metu stovėjo apie dvidešimt kolchozo telyčių. Adolfui Suvaizdžiui iš Raščiūnų kaimo enkavedistai liepė lipt ant tvarto lubų ir pasakyt ten pasislėpusiam partizanui, kad jis liptų žemyn ir pasiduotų geruoju. Po kelių minučių Suvaizdis grįžo ir pranešė, kad su partizanu neradęs bendros kalbos. Po to siuntė kitą, bet tas irgi grįžo nieko nesusitaręs. Tada pasiuntė vieną skrebą. Skrebui belipant kopėčiomis aukštyn, pasigirdo automato serija, ir skrebas kaip maišas krito žemyn su peršautu dešiniu petim. Enkavedistai, supratę, kad partizanas Kabatavičius nepasiduos geruoju, ėmė šaudyt į stogo čerpes, kurios nuo kulkų trupėjo ir byrėjo žemėn. Netrukus atvyko dar daugiau rusų NKVD kariuomenės. Daržinę ir tvartus apsupo žiedu iš visų pusių. Buvo įsakyta iš tvartų išvest telyčias. Bevedant viena telyčaitė suklupo tarpduryje. Skrebų viršininkas liepė ją kelt, o tuo metu iš viršaus Kabatavičius paleido tiesiai į nugarą jam seriją iš automato. Viršininkas krito vietoje negyvas. Tada jau kiti skrebai nieko nelaukė, šovė raketą į pelus ir juos uždegė. Užsiliepsnojo daržinė ir tvartai. Daržinė su javais sudegė visai, tvartai degė lėčiau. Artėjo jau ir vakaras. Įgriuvo tvarto stogas, o Kabatavičiaus – nė gyvos dvasios. Skrebai manė, kad jį liepsnos jau seniai palaidojo. Visai baigiant degt tvartams, žiūri – Kabatavičius dideliais šuoliais bėga per kiemą link klėties. Bebėgdamas į visas puses dar paleido kelias serijas iš automato ir bandė palįst po klėtimi, tačiau nebespėjo, kažkuris iš skrebų jį peršovė, staiga prišoko ir už kojos ištraukė atgal laukan. Po to prišoko dar vienas skrebas ir paleido tris šūvius Kabatavičiui į nugarą.

Enkavedistai pasiėmė Kabatavičiaus ir savo viršininko lavonus ir išsivežė į Pandėlį.

Apie šį įvykį vėliau manęs klausinėjo partizanai Jonas Baltušis ir Romas Styra. Aš viską jiems apie tai ir papasakojau, ką mačiau. Greviškienei žemė degė po kojomis. Ją per žiemą, per visą vasarą, net iki rudens saugojo pakaitomis Pandėlio bei Papilio skrebai nuo likusių partizanų keršto. Dienomis saugojo po du, naktimis būdavo net po penkis. Dienomis jie meškeriodavo Apaščios upelyje, vaikai jiems turėdavo nešiot automatus, kad patiems nereikėtų tempt tokios sunkenybės ant pečių, nes nebuvo įpratę prie ko nors sunkaus. Rudeniop Greviškienė su dukra ir sūnumi paliko savo gimtinę ir išsidangino į Panevėžį. Greviškienė buvo gudri ir sukta moteriškė. Apie tokį jos būdą ne tik artimi giminės, bet ir tolimesni kaimynai žinojo. Tiesa, po partizano Kabatavičiaus sunaikinimo Sipelių kaime gyvenusi jo sesuo bandė atkeršyti valdžiai už nužudytą brolį. Tuo metu kolchozo fermoje ji dirbo melžėja. Paakinta keršto, dvidešimčiai kolchozo karvių nupjovė spenius. Aišku, gyvulėliai nebuvo kalti. Ir taip daryt jai nederėjo, bet kerštas visada temdo žmogui protą.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Byla Nr.44
1953 m. Arch. Nr. 308/1

Pranešimas apie Pandėlio MGB viršininko
JUCHNEVIČIAUS B. K. žuvimą likviduojant banditą
KABATAVIČIŲ

1953 m. sausio 19 d. Pandėlio raj. kriminalinės paieškos MGB milicijos leitenantas ALEKSAITIS su dviem milicijos darbuotojais išvyko į „Spalio pergalės" kol. Pandėlio raj. ir atvyko į Pagurių k. Jie užėjo į

kolūkio kontorą, kur jį sutiko Pagurių k. gyventojas ABAZORIUS LIONGINAS. Jis ALEKSAITĮ išsivedė į lauką ir pasakė jam, kad pas jį – pas ABAZORIŲ – buvo atvažiavusi PAGURIŲ k. gyventoja PAULINA GREVIŠKIENĖ, kuri pasakė, kad virš tvarto šiauduose yra ginkluotas banditas, apie tai ji prašė ABAZORIŲ pranešti į MGB. Greviškienė yra patikimas milicijos asmuo.

ALEKSAITIS nuėjo pas skaityklos vedėją DAUKĄ ir su rašteliu jį pasiuntė į Pandėlio MGB, kuriame parašė apie esantį GREVIŠKIENĖS sodyboje banditą, o pats ėmė stebėti sodybą.

Pagal gautą pranešimą į Greviškio sodybą išvyko operatyvinė 8 žmonių grupė su operatyviniu darbuotoju KULŠA ir dviem gynėjais, vadovaujamais MGB viršininko leitenanto JUCHNEVIČIAUS. Buvo blokuota Greviškio sodyba. Tvarte buvo laikomi kolūkio gyvuliai, jie buvo išvesti ir banditui pasiūlyta pasiduoti, bet atsakymo nebuvo. Viršininkas JUCHNEVIČIUS ėjo į tvartą ir iš automato buvo mirtinai sužeistas. Tvartas buvo uždegtas, susišaudymo metu banditas iš tvarto iššoko ir už 20 metrų buvo nukautas. Tai buvo „SIERAKAUSKO" tėvūnijos vadas KABATAVIČIUS LINAS.

Trumpos ištraukos iš KGB operatyvinių bylų apie KABATAVIČIŲ LINĄ

1. KABATAVIČIUS 1952 m. gegužės 12 d. nužudė MGB agentę „KREGŽDĘ" – TABALKEVIČIŪTĘ OLGĄ, Petro.
2. MGB agentė „VIESULO DUKTĖ" pasiųsta likviduoti banditą KABATAVIČIŲ.
3. ROKSALĖS miške Latvijos teritorijoje veikianti banditų grupė, kuriai priklauso PANEMUNIO ir PAPILIO valsčių teritorijos.

1. KABATAVIČIUS LINAS, 26 metų amž., būrio vadas.
2. TAUTERIS NORBERTAS-„SLIBINAS", 23 metų amž., kilęs iš Miliūnų k.

3. BIČIŪNAS ADOLFAS-„DAINININKAS", 30 metų amž., kilęs iš Medeikių k.
4. JASIŪNAS STASYS-„GIRIŲ KARALIUS", 50 metų amž.
5. RUŽELĖ DANAS-„KIRVIS", 23 metų amž.

Taip jau buvo lemta, kad nespėjau užrašyt Emilijos Lujanienės-*Rūtos* pasakojimo. Tik nuotraukos išliko, išliko šiek tiek laiškų, rašytų artimiesiems, ir tų žmonių prisiminimai, su kuriais ji bendravo. Visi šią drąsią partizanę, Rusijos lagerių kankinę prisimena kaip taurią patriotę, turėjusią jautrią širdį kitų nelaimėms ir vargams. Gal todėl, nenorėdama ligoje tapti kitiems našta, sava valia pasitraukė iš gyvenimo... Tebūna jai lengva jos kovos brolių krauju aplaistyta gimtoji žemė.

R.K.

Pasakoja DANUTĖ IVANAUSKAITĖ-TABAKIENĖ

Užrašyta Panevėžyje
1995 02 27

Partizanė Emilija Lujanienė buvo mano tėvelio sesuo, kilusi iš Pakruojo rajono, Klovainių valsčiaus, Siečių kaimo. Šeimoje jų augo aštuoni vaikai. Tai gana gausi šeima ir nelabai turtinga, bet visi buvo dideli patriotai. Nepriklausomybės metais priklausė šaulių organizacijai, buvo labai aktyvūs, dalyvaudavo visokiuose jaunimo rateliuose, choruose. Teta, pamenu, turėjo labai gražų diplomą, išpieštą auksinėm raidėm, kuriuo ji buvo apdovanota Kaune, šaulių suvažiavime užėmusi pirmą vietą šaudymo varžybose. Be to, jos tėvas buvo medžiotojas, kartu su juo ir mažoji Emilija mėgdavo po miškus lapes ir vilkus pagainioti.

Ji ištekėjo už Lujano, kurio tėvai irgi buvo dideli patriotai, pokario metais palaikė ryšius su partizanais.

Aš pas juos buvau nuvažiavusi 1945 m., dar prieš tuos didžiuosius rusų NKVD kariuomenės siautimus, tai pati mačiau, kaip kieme susėdę ant suolų valgė septyni partizanai. Tarp jų buvo Jonas Žagrakalis, kilęs netoli nuo Lujėnų kaimo, ir Antanas Mikašius iš Kočėnų kaimo, N. Radviliškio valsčiaus. Žagrakalis Nepriklausomybės metais dirbo Pasvalio rajono policijoj.

Vėliau Žagrakalis ir Mikašius pas Lujanus Lujėnų kaime sodyboje po šienu įsirengė bunkerį ir ten gyveno. Kažkas, matyt, įskundė, kad pas Lujanus slapstosi partizanai. Rusai apsupo sodybą ir įsakė pasiduot, grasino padegt trobesius. Matydami, kad išeities nebėra, partizanai išlindo iš po šieno ir pasidavė. Tolimesnis jų likimas nežinomas. Lujaną Petrą – tėvą ir Petrą – sūnų areštavo, o Emilija Lujanienė tuo metu iš namų pabėgo. Tėvą Lujaną Nemunėlio Radviliškyje stribai užmušė, o sūnų teisė, kuris vėliau iš lagerio jau nebegrįžo.

Lujanienė, pabėgusi iš namų, nuėjo į mišką pas partizanus Tučius, su kuriais pradžioje ir vaikščiojo, o vėliau perėjo į Jono Krivicko būrį. Su Krivicku ateidavo ir pas mus gana dažnai. Jono brolis Bronius pas mus buvo atėjęs kokius tris kartus, vėliau, kiek žinau, jis išsikėlė į Panevėžio girią, tada mes jo jau ir nebematėm. Tuo metu jį dar matė mano sesuo, jis buvo atėjęs į mūsų kraštą iš Panevėžio girios, sesuo jį matė kartu su Giedriku ir Alfonsu Valentėliu. Sesuo tada dirbo Pasvaliečiuose mokykloje, sakė, Bronius jai dar skaitė savo eilėraščius.

Kiek teko šnekėtis su teta Lujaniene, ji daug pasakojo apie partizanavimo laikotarpį, visko aš jau ir nebeprisimenu.

Maždaug po metų partizanavimo ji buvo suimta, grįžo iš Biržų NKVD nudegintais kojų padais, nudegintomis rankomis. Greit nubėgo į mišką pas partizanus ir pasakė, kad ją užverbavo, tik

tokiu būdu ištrūkusi iš jų nagų. Tada, kiek žinau, netrukus ji perėjo į Jono Krivicko būrį. Buvo be galo drąsi moteris, matyt, ir mirė be jokio baimės jausmo.

Apie paskutinį savo suėmimą ji pasakojo man ne vieną kartą, nes daugeliui mūsų buvo įdomu.

Kurį laiką jie gyveno Latvijos miškuose. Buvo pavasaris, prieš pat Velykas. Nesulaukdami maisto, kurį jiems turėjo atvežti patikimas žmogus, jie išleido Robertą Indriką į žvalgybą pasitikslinti, kodėl tas neatveža maisto. Velykų antrą dieną teta Emilija su Jonu Krivicku buvo lauke, o dar vienas partizanas sėdėjo bunkeryje po žemėmis. Emilija su Jonu sėdėjo ant kelmo šalia vienas kito, Jonas atsikėlė ir nuėjo pažiūrėt arčiau į kelio pusę. Tuo metu pastebėjo, kad jie jau apsupti. Lujanienė automatą laikė ant kelių. Kai tik išgirdo pirmą seriją, griebė ji už automato ir paleido kelias serijas į tą pusę, į kurią Jonas šaudė, bet Jonas greit krito, kadangi buvo išėjęs į pliką aikštelę, be jokios priedangos. Kai Lujanienė pamatė, kad ji liko viena, tada atsišaudydama ėmė trauktis į kitą pusę, o čekistai jau buvo užėję iš priešakio ir ruošėsi ją paimt. Pajutusi, kad baigėsi automato šoviniai, griebėsi pistoleto, po kiekvieno šūvio skaičiuodama, kad vienas liktų sau. Bet paskutinis užsikirto ir nebeiššovė. Tada griebė granatą, bet granata nesprogo. Tik pajuto, kaip į nugarą kažkas trenkė. Po smūgio atsigavo jau surištomis rankomis ir kojomis. Partizanas, kuris buvo likęs bunkeryje, susisprogdino.

Kadangi jau buvo polaidis, Nemunėlyje plaukė ledai, o tilto nebuvo, žuvusius ir ją rusai kėlė per upę valtimi. Perkėlę per Nemunėlį, atvežė į Biržus. O kada paėmė Robertą Indriką ir Robertą Tučių, Lujanienę kaip liudininkę buvo atvežę net iš lagerio į Lietuvą apklausai.

Daugiausia laiko ji praleido Mordovijos lageriuose, buvo Chabarovske išvežta, iš viso iškalėjo 11 metų, o buvo gavusi 25.

Iš lagerio grįžo į savo tėviškę prie pat Lujėnų kaimo, apsigyveno pas Zablackus ir įsidarbino senelių namuose Latvijoje. Vėliau ji sutiko seną pažįstamą Lapinskienę, kuri, pasitarusi su vyru, priėmė gyventi ją pas save. Paskutiniu metu gyveno Lidako namuose, turėjo savo ūkelį, laikė gyvulius, kuriuos ji labai mylėjo. Pajutusi, kad liga prikaustė prie lovos, matyt, nujausdama savo beviltišką padėtį, Lujanienė 1985 m. rugpjūčio 17 dieną nusišovė. Tai buvo tragedija mums – giminėms, jos artimiesiems draugams ir bendražygiams.

Emilijos brolis Jonas Ivanauskas-*Dėdė* taip pat buvo partizanas ir žuvo apie 1949 m. Partizanavo Pakruojo rajone apie Klovainius. Paskutiniu metu jis prisilaikė pas ūkininkus Avinus bunkeryje. Jo žuvimo aplinkybės tiksliai man nėra žinomos, tik žinau, kad vyko susišaudymas su stribais, partizanai nušovė kelis stribus, kiti pasitraukė. Jonas, manydamas, kad gulintys ant žemės stribai jau negyvi, ėjo jų ginklų susirinkt. Vienas stribas, pasirodo, buvo dar gyvas, tik sužeistas, bet sugebėjo paleist seriją iš automato į Joną ir jį nušovė, nors ir pats greit mirė.

Netoli N. Radviliškio Padvariečių kaime pokario metais slapstėsi ir į rusų armiją nėjo Juozas Dagys, kaimo muzikantas, ir Voldis Ulonas, vienturtis sūnus, jo tėvas buvo miręs.

Kartą tėtis pjovė šieną. Aš jam tuo metu nešiau valgyt ir pamačiau, kaip rusai nusivarė anuos du jaunuolius surištom rankom už nugaros. Netoliese buvo iškastas didelis melioracijos griovys. Pasivarė juos iki to griovio, ir mes išgirdom šūvius. Po to dainuodami „katiušas" rusai nuėjo tolyn. Mes nubėgom su tėveliu į tą vietą ir radom ant griovio krašto abu berniokus – nušautus ir dar durtuvais subadytus.

Pasakoja ROBERTAS INDRIKAS

Užrašyta Panevėžyje
1995 05 18

Kiek teko girdėti, Emiliją Lujanienę jos pirmojo vyro motina vadindavo *Martišėliu*, o partizaninis slapyvardis, atrodo, buvo *Zylė*, nors tvirtinti negaliu.

Didelis partizanų rėmėjas buvo Emilijos pusbrolis Jonas Zavatskas, paskutiniu metu gyveno Biržuose (dabar jau miręs), po lagerio ją dažnai lankydavo, iš Biržų veždavo maistą.

Bunkery, būdavo, Emilija sėdi ir rašo. Rašo, kuria ir vis tariasi su Jonu Krivicku, kaip čia geriau parašius, kokius žodžius parinkus. Jonas jai padeda. O kai parašo visą eilėraštį, tada jau ir mums garsiai paskaito.

Nors Emilija Lujanienė buvo bemokslė, bet ji labai norėjo kurti eilėraščius, tiesiog pavydėjo Broniaus Krivicko talento. Ir kartais sėdėdama ant kelmo girioje, automatą pasidėjusi šalia, rašė, kūrė eiles.

Rytais, būdavo, ji pirmoji keliasi, išeina iš bunkerio ir stebi tekančią saulę, vaikšto netoli bunkerio klausydama paukštelių giesmės. Dažnai eidavo į sodybą, visas užduotis atlikdavo be priekaištų. Labai mėgo dainuoti. Turėjo neblogą balsą, bunkery dažnai padainuodavo lietuvių liaudies dainų. Ypač ji mėgo Beatričės Grincevičiūtės dainuojamas dainas, stengdavosi jas atkartoti. Be to, buvo labai gera šeimininkė, skaniai ruošdavo maistą. Kadangi bunkery turėjom įsirengę pečių, tai čia pat ji ir duoną kepdavo.

Kada Emilija Lujanienė buvo areštuota, 1953 m. čekistai padėjo jai ant stalo popieriaus lapą ir liepė rašyti įvairius tarpusavy nesusijusius žodžius. Tai vienus, tai kitus partizanų vardus liepė paminėti, tarp jų ir mano. Tada ji nesusiorientavo, kam tas

reikalinga, tik gerokai vėliau suprato, kad tai buvo panaudota čekistų operatyvinėse priemonėse. Tuoj po šitų rašinėjimų ją nuvežė į Spalviškių kaimą pas Petrą Banį. Čia ją pasodino ant kėdės kambaryje lyg ir be jokio tikslo. O kai čekistai išsivarė ją iš Banio namų, Banys po ta kėde, ant kurios sėdėjo Lujanienė, rado numestą raštelį, rašytą jos ranka – sakiniai buvo suklijuoti iš atskirų žodžių ir aiškiai ten buvo parašyta, kad Robertas Indrikas yra išdavikas. O aš prieš tai kaip sykis ką tik lankiausi pas Banį ir papasakojau, kaip įvyko to mūsų bunkerio užpuolimas Surgienių miške, kurio metu žuvo Jonas Krivickas ir Povilas Dagys, o Lujanienę paėmė gyvą. Aš tuo metu buvau išėjęs.

Žinoma, čekistams labai palankus momentas buvo paverst mane išdaviku, kad savieji sunaikintų.

Tiesa, aš dar ne kartą po to buvau užėjęs pas Banį, bet apie tą raštelį jis man net neužsiminė. Neteko ir iš kitų partizanų išgirsti, kad būtų kam nors rodęs Banys tokį raštelį. O kai Emilija Lujanienė grįžo iš lagerio ir susitiko su Baniu, tada jis jai viską papasakojo, tada ir paaiškėjo, kam jai liepė rašyti tuos atskirus žodžius.

Po lagerio su Lujaniene mes susitikdavom gana dažnai. Tuo metu ir ji gyveno Latvijoje. Kadangi į Lietuvą jai vietiniai komunistai neleido grįžti, ji apsigyveno Bauskės rajone, Panemunės apylinkėje, dabartinėj Butbergėje.

Palaidota Emilija Lujanienė Bikšų kapinėse, Latvijoje.

Pasakoja NIJOLĖ GAŠKAITĖ

Šiauliai
1995 m.

... Apie Emilijos Lujanienės partizanavimą mažai ką žinau. Tik įspūdingą pasakojimą prisimenu, kai ji pasakojo apie gaudynes.

Išbėgo į miško pakraštį visa išsitaršiusi, įkaitusi, uždususi ir susidūrė tiesiai su rusų kareiviu. Matyt, kareivis nesitikėjo išvysti moterį, pats išsigando ir sutriko. Milė išsitraukusi pistoletą bandė nusišaut, bet ginklas užsikirto, ir ją paėmė gyvą.

Ar tai tiesa – nežinau. Ji turėjo polinkį fantazuoti. Visiems sakė, kad jos duktė yra Modesta (tai brolio duktė, ištremta į Sibirą). Matyt, jautė motinystės alkį. Buvo sukūrusi istoriją apie sūnelį, kurį auginusi moteris nusiskandino, o tą sūnelį čekistai išvežė į Leningradą, į lakūnų mokyklą (atrodo, tai irgi buvo giminaitis, kuris paskui su ja palaikė ryšius, bet nebuvo joks lakūnas). Ir lageryje, ir vėliau, susirašinėdama su jaunesniais vyrais, norėjo, kad ją vadintų *Motinėle*.

Labai mylėjo Joną Krivicką. Jis žuvo 1953 m. Latvijoje, Surgienių miške, kur turėjo slėptuvę. Jei Milė suimta tą dieną, kai jis žuvo, tai vargu ar galėjo taip bėgti per mišką. Jonuką laikė savo vyru.

Lujanas buvo suimtas 1941 m. Apie jį neturėjo jokios žinios, todėl laikė mirusiu. O pasirodo, kad jis šiaurėje turėjo kitą šeimą. Milė buvo buvusi Lujano samdinė ir už jo ištekėjusi.

Nepaisant tokių truputį keistų būdo bruožų, Emilija Lujanienė buvo labai tvirta, įsitikinusi patriotė. Visas lagerių šventes jinai organizuodavo, prie Šv. Kūčių stalo partizanų maldelę kalbėdavo. Buvo labai nekokios sveikatos, bet labai tvirtos dvasios. Mėgo telkti, organizuoti žmones. Grįžusi iš lagerio, ne kartą buvo

sukvietusi į svečius buvusius lagerininkus. Labai mylėjo kovų bendražygį Robertą Indriką, ilgai susirašinėjo su Petru Plumpa, kuriuos laikė lyg savo vaikais.

O mirė tragiškai – nusišovė savo vyro latvio medžiokliniu šautuvu, kurį iš anksto buvo pasidėjusi į lovą po čiužiniu tam atvejui, jei nebegalėtų atsikelti, taptų našta aplinkiniams (tikrų artimųjų ir nebebuvo aplink).

Emilijos Lujanienės eilėraščiai

Yra išlikęs Emilijos Lujanienės atskiras sąsiuvinėlis, kuriame mašinėle atspausdinta šešiolika eilėraščių. Žinoma, tie eilėraščiai gal nėra aukšto meninio lygio, bet jie atspindi neramią partizanės prigimtį, jos troškimus ir siekius.

R.K.

PRIE PALINKUSIO SMŪTKELIO

Seniai čia stovi palinkęs kryžius,
Ne kartą glaudžiaus aš prie jo,
Daug kartų meldžiaus, galvą nuleidus,
Prašiau ramybės amžinos.

Palengvink, Dieve, mano vargą,
Priduok nelaimėj man jėgos,
Kad būč kantri ir ištverminga
Pakelti ginklą visados.

Nors mano – moters – silpnos rankos,
Bet ginklą laiko jos tvirtai,
Kad ir suklupčiau pakelyje,
Tik, Dieve, duok man amžinai...

Kad nepatekč į priešų rankas,
Dievuli, to labai prašau,
Kad neišklysčiau iš to kelio,
Kuriuo lig šiolei aš ėjau.

LIETUVA VERGIJOJ

Ir vėl rūpestėliai mūs gimtinę spaudžia,
Vėl už lango svyra liepa palaužta,
Kada jūs žydėsit tėviškės palaukėj,
Kada pinsit, sesės, vainikus, kada?

Dabar vėjai laužo soduose alyvas.
Ir paukštelį neša ne savi sparnai.
Alyvų šakelės dar tebėra gyvos,
Rengiasi paukšteliai pagiedot linksmai.

Rasa sidabrinė nuo medelių krenta –
Tartum ašarėlės nuo šaltų veidų...
Lietuvos artojau, vargo iškankintas,
Ar palūš tau jėgos, ar ištversi tu?

Žalią pievą mindo, žalius laukus trypia,
Išplėštos sodybos, nearta dirva...
Verkia juodas kryžius pakely pakrypęs,
Į vergiją baisią eina Lietuva.

Į apleistą lauką takeliu gimtuoju
Grįš vėl iš vergijos broliai ištremti.
O sode prie vartų obelis linguoja, –
Sveikins vėl artoją laukeliai gimti.

Pasakoja ALFONSAS ŠVELNYS (ŠIDLAUSKAS)

Užrašyta Naujamiestyje
1991 04 25

Gimiau 1918 m. rugsėjo 7 d. Biržų apskrityje, Vabalninko valsčiuje, Patrakės kaime. Gyvenom labai vargingai. Mirė tėvelis, mane dėdė Švelnys paėmė pas save už augintinį, įsisūnijo, todėl ir mano pavardę pakeitė. Šidlauskų šeimoje buvome penki broliai: Jonas, Bronius, Alfonsas, Albinas ir aš.

1944 m., grįžus rusams, Jonas ir Albinas išėjo į mišką, o Bronius liko namuose, prie ūkio. Dienos metu apie namus darbuodavosi, o naktį slėpdavosi bunkeriuke. Kartą atėjo skrebai ir jį paėmė. Nusivarė į Vabalninką, ten savaitę išlaikė ir paleido su sąlyga, kad atsives brolius Joną ir Albiną, nors jie griežtai atsisakė ten eiti. Grįžęs iš Vabalninko skrebynės, Bronius atėjo pas mane. Kai aš paklausiau, kaip jam ten sekėsi, tai jis tik marškinius pakėlė ir pasakė:

– Va, pasižiūrėk! Ką aš tau daugiau pasakysiu?

Kūnas buvo visas mėlynas nuo mušimo.

– Kada nualpstu ir parkrintu ant žemės, tada vandens kibirą šliūkšteli ant galvos, atsigaunu, ir vėl duoda.

Po to Bronius jau ėmė rimčiau slapstytis, bet į mišką nėjo. Kartą mato, kad atvažiuoja rusų kareiviai. Jis nubėgo į klojimą ir atsigulė ant prėslo. Rusai nieko nelaukę uždegė klojimą, o ten ir brolis sudegė. Mama dar tebegyveno irgi namuose. Apdegusius brolio kauliukus sudėjo į paklodę ir išsivežė. Kur palaidotas – nežinom. Tai įvyko 1945 m. spalio pabaigoje. Po brolio sunaikinimo skrebai vėliau dar tvartą sudegino. Motina namuose nebegalėjo ilgiau gyvent, išėjo pas žmones.

Jonas mirė 1949 m. spalio pabaigoje, o Albinas 1950 m., irgi spalio pabaigoje.

Skrebai važiavo arkliu į Biržus, o Jonas su savo vyrais surengė jiems pasalą netoli Anglininkų kaimo. Įvyko susišaudymas. Jonui peršovė vidurius. Partizanai jį dar atsivežė į Puznos mišką, bet vakare jis mirė. Vokiečių okupacijos laikotarpiu Jonas dirbo seniūnu Alizavos apylinkėje.

Jonas su Albinu pokario metais išėjo į Albino Tindžiulio-*Dėdės* būrį ir laikėsi daugiausia Puznos miške, kuris sudarė trikampį Salamiestis–Alizava–Kupreliškis, Zasinyčių girelėje. Brolis Albinas prie vokiečių buvo išėjęs į Plechavičiaus armiją.

Kartą vakare Albinas išėjo pas Povilą Davidonį Strošiūnų kaime. Ir tuo metu Davidonio namus apsupo skrebai. Yra žinoma, kad Albiną išdavė Davidonio sesuo Paulė Davidonytė. Albinas šoko pro duris šaudydamas, nušovė dar tris skrebus, baigė pribėgt prie miško, bet ten stovėjo pasaloje skrebai, kurie jį ir nušovė. Jo kūną nuvežė prie Vabalninko ir įmetė Žydbalon, o vakare savieji išsikasė ir perlaidojo Alizavoje, kapinėse. Šiuo metu Albinas ir Jonas palaidoti Alizavos kapinėse, vienam kape.

Turiu pasakyti, kad Jonas buvo mąstantis žmogus, viską labai gerai apgalvodavo, o Albinas šiek tiek karštesnio būdo.

Abejutų kaime Albinas, Jonas ir pandėlietis partizanas Bulovas (*Iksas*) nuėjo pas Napalį Glemžą. Klojime pernakvojo. Ryte gaspadorius nuėjo šert gyvulių, žiūri, kad šitie vyrai klojime. Jis juos ėmė kviest gryčion. Atėjo vyrai gryčion, papusryčiavo. Jonas ir Bulovas grįžo klojiman, o Albinas su gaspadoriumi liko gryčioj. Šnekasi, alų gurkšnoja. Tik šuo sulojo. Glemžienė dar išėjo į lauką pažiūrėt, žiūri, kad jau kieme skrebai. Ji tuoj gryčion, skrebai iš paskos. Mato, Albinas už stalo sėdi. Gaspadorius irgi šoko į lauką. Skrebai Albino klausia, kas toks būsi, jis sako:

– Švelnys.

– Švelnį mes pažįstam, – jie pasakė.

Tada Albinas kai vertė ant jų stalą ir visus penkis partrenkė ant žemės, partorgui peršovė šlaunį ir išbėgo, o Jonas su Bulovu pamatė, kad skrebai sueina gryčion, tai pasiruošę jų laukė. Tik išbėgęs, Albinas lauke pasislėpė už medžio. Skrebai iš paskos. O anie abu nuo klojimo paleido serijas iš automatų. Skrebai išsigando ir puolė kas kur – su visais drabužiais per Pyvesą kiton pusėn. Kas matė, už pilvų susiėmę juokėsi iš tų skrebų.

1945 m. liepos mėnesį partizanai stovyklavo Puznos miške. Sargybiniai pastebėjo, kad rusų kariuomenė supa Puznos mišką. Tada partizanai ėmė trauktis link Vainiūniškio ežerėlio.

Su partizanais kartu miške vaikščiojo toks Pranas Ožys iš Alizavos, kuris palaikė ryšį su skrebais. Iš Puznos partizanai persikėlė girelėn. Iš girelės nakčia traukėsi jau prie Vainiūniškio ežerėlio. Kada prie ežerėlio rusai apsupo partizanus, šitas Ožys staigiai perbėgo pas enkavedistus, dar prieš susišaudymą. Tuo metu buvo 18 vyrų. Du gyvus paėmė – Kazį Gabrėną ir Petrą Kiškį. Gabrėnas į apsupimą pateko atsitiktinai, jis nebuvo partizanas. O septyni, tarp jų – ir abu mano broliai, prasimušė iš apsupimo. Prasimušimui vadovavo Jonas. Tuo metu žuvo Petras Jakubka iš Dičiūnų kaimo.

Pasakoja GENĖ VAITIEKŪNIENĖ

Užrašyta Pandėlyje
1994 10 08

Partizanus Joną ir Antaną Šiupinius iš Daupelių kaimo aš gerai pažinojau. Jonas ateidavo pas mus su austru *Jumba*, kuris slapstėsi Notigalėj su partizanais.

Mano tėvukas truputį mokėjo vokiškai, su Jumba susišnekėdavo. Prieš žuvimą jie buvo atėję, ir *Jumba* klausė, ar jis negalėtų kartu ateit pakūčiaut. Sutarė, kad ateis. O va gruodžio 12-os ryte – tik pavalgėm pusryčius, išėjom klojiman kūlio krėst ir išgirdom baisų šaudymą. Tuo metu Notigalėj žuvo dvylika vyrų, tarp jų ir *Jumba*, Jonas Šiupinys. Antanas išbėgo. Pradžioje Jono niekas negalėjo atpažinti, kadangi kai su arkliais traukė pririštus lavonus, smarkiai sumaitojo.

Daug metų prabėgo, bet mes to niekada nepamiršim, būsimosios kartos apie tuos laikus skaitys istorijos knygose ir baisėsis tokiu žmonių žiaurumu.

Neseniai atkasinėjom partizanų palaikus Pandėlyje iš Mendelio malūno šulinių. Ten buvo sukapoję ir sumetę Pandėlio stribai pokario metais. Tai 1946 m. Notigalės baloje dvylikos žuvusiųjų partizanų kūnai, kurie prieš tai buvo išniekinti ir sumesti viduržiemį ant grindinio Pandėlio miestelyje netoli šventoriaus.

Tada su seserim Onute priėjom arčiau ir iškart pažinom *Jumbą*, jam kojos pirštas buvo prieš tai sužeistas ir aprištas, o Blažio Igniuko kojos suriestos, vėjas kelnes kedena... Atpažinom Vladą Žalkauską, jam nuo dešinės rankos piršto vestuvinis žiedas kaip trauktas, taip ir nusmaukta su visa oda.

Pandėly buvo toks stribas Baltušis, kilęs iš Vozgučių ar Šiekštininkų kaimo, paskutiniu metu vis dar gyveno Pandėlyje, tai jį

visi vadindavo „Kapočium", nes jis partizanus sukapojo. Mat Pandėly buvo tokia stribų tvarka: tas, kuris veždavo, sukapodavo ar kaip kitaip sudorodavo nuo grindinio paimtus partizanų lavonus, tam jų viršininkai skirdavo tris išeigines dienas, nereikėdavo eit į kaimus ieškot „banditų". Pradžioje tą Baltušį vadino „Pypkorium", kadangi tokią didelę pypkę rūkydavo, o po partizanų sukapojimo praminė „Kapočium".

1946 m. Šv. Kūčių naktį tie partizanų palaikai dingo nuo grindinio. Netrukus pasklido kalbos, kad jie sumesti į šulinius. Išgirdę šitas kalbas, mes iškart ėjom pasižiūrėt, ar tikrai jie ten sumesti. Atėję radom visus šulinius primestus žmonių kūno dalių. Kai kitą kartą atėjom, tų šulinių nė žymės nelikę – užversti, užlyginti kaip nebuvę.

Tada mes slaptai kartais atnešdavom ir padėdavom tose vietose gėlių.

Iš Einorių kilusios Paliulionytės gyveno Milaknio namuose, tai jos vėliau ant tų šulinių buvo nunešusios ir padėjusios net vainikus. Ypač tuo rūpinosi Eugenija Paliulionytė-Stasiūnienė (jau mirusi). Visi tie žuvusieji vyrai – mūsų vaikystės ir jaunystės draugai, mūsų šventa pareiga buvo pagerbti juos mirusius, nes jie tiek prisikentėjo.

Būdavo, kupreliškiečiai su notigaliečiais rengdavo susitikimus, prošal eidami užeidavo ir pas mus: vieni kelio pasiklaust, kiti pasiteiraudavo, ar rusai kur nepraėjo, ar ramu apylinkėj. Ne kartą buvo užėję partizanai Bulovai, daug ir nepažįstamų užeidavo, buvo užėjęs partizanas Gaigalas, dažnai užsukdavo Jonas Baltušis.

Kada Puznos miške įvyko išdavystė, kai kunigas Valantinas užmigdė partizanus, Baltušis su Styra pas mus tada atėjo ir tris paras gulėjo ant šieno. Tuo metu kieman sugarmėjo Pandėlio stribai. Stribas Skruodys dar alaus paprašė, tai mes į šulinį parodėm:

va kur mūsų alus. Tada Skruodys priėjo prie šulinio, atsigėrė, o mūsų mama ėjo nuo tvarto link klojimo. Stribai klausia:

– Moč, ar banditų nėr?

Mama sako:

– Kur čia, vaikėl, šitam lauži bus „banditai", jie pakrūmam, pas bagočius, kur čia ais pas tokius biednus...

O Baltušis su Styra ant šieno guli.

Pas mus kartą gryčioj sėdėjo partizanai: Styra, Baltušis ir Linas Kabatavičius. Tada aš jiems iš Leningrado buvau parvežusi diagonalo medžiagos. Viską jie greit pasiėmė, sako, labai neturim laiko, reikia eit. Tik išėjo, paėjo kiek iki pirties, šuo kaip ėmė lot, supratom, kad stribai arba rusai čia pat. Girdim, jau į langus daužo, liepia įleist. Atidarom duris – kolchozo brigadininkas Vladas Sirbiškis, o už jo akiniuotas Pandėlio stribas Sausis. Turėjau daug pripirkto sviesto, kadangi rengiausi važiuot Leningradan, pilna dėžė. Pamatę Sausį, persigandom: kad nesusidurtų su ką tik išėjusiais partizanais, be to, pas mus šitiek sviesto, netoli šimto kilogramų. O Sausis sako: „Dirbkit, dirbkit, mes ne dėl to čia atėjom". Tėvas gulėjo ant pečiaus, tai jį tuoj pakėlė, liepė eit „sabranijon".

O partizanai už pirties girdi, kaip stribai kieme šūkauja. Tada jie pagurom pagurom ir nuėjo, kur jiems reikia. Dievo laimė, kad tarpduryje su stribais nesusitiko. Jei dar kokias tris minutes būtų uždelsę, mums ir jiems liūdnai būtų pasibaigę.

Trečias panašus atvejis buvo, kai mamos pusbrolis partizanas Napalys Blažiūnas iš Jusiagirio kaimo pas mus slapstėsi.

Pradžioje jis registravosi, o vėliau pasitraukė į mišką. Vienu metu jis slapstėsi pas savo pusbrolį Paževiškių kaime, paskui atėjo pas mus ir gyveno apie mėnesį. Suprato, kad mūsų šeima didelė, sunkiai verčiamės, sako: „Reiks eit pas draugus". Jie su

mano broliu dirbo siūlams vyt stakles, abu juokauja, Napalys ir sako:

– Juokas juokais, bet jeigu stribai, kur man reiktų staigiai kavotis?

Ten tokia garinė iš plytų buvo pamūryta. Brolis ir sako: „Va ten užlįsk, gal tilpsi..." Jis tuoj įlindo už tos plytų sienos – viskas gerai, telpa.

Gal už trijų dienų žiūrim per langą – nuo Daupelių atvažiuoja dvi pastotės stribų. Šautuvai jų rankose, pasiruošę šaut. Šuo ėmė lot, tai aš net nemačiau, kaip Napalys žaibo greitumu įsmuko ton kamaron kaminan. Tik bar bar į duris ir sugriūna į vidų Pandėlio stribokai, prieky Binkevičius, už jo toks apžlibėlis Ramanauskas primerktom akim. Stribo vardas jau toks nemalonus, o dar išvaizda siaubinga – aš galutinai persigandau. Pakaišiojo pakaišiojo nosis į visus gryčios kampus ir išėjo.

Napalys Blažiūnas vėliau žuvo Biržų girioje, ten jis ir palaidotas. Tada dar biržiečiai partizanai norėjo mus nusivest į tą vietą ir parodyt, kur jį palaidojo, bet mes kažkaip susilaikėm ir nėjom. Blažiūnas, kiek mums žinoma, vaikščiojo su biržiečiais partizanais, tam krašte jis ir žuvo.

Aš dažnai važiuodavau į Leningradą su sviestu ir tuo pačiu iš ten partizanams atveždavau įvairiausių dalykų. Jie man duodavo pinigų, užsakydavo, ko jiems reikia. Daugiausia veždavau Jonui Baltušiui. Ypač jiems reikėdavo žalios spalvos medžiagos, vadinamojo diagonalo, iš kurio vyrai siūdindavosi uniformas. Pradžioje važiuodavau su draugėm, o vėliau ir viena. Keista, bet nė karto niekas manęs nepakratė nei traukinyje, nei autobuse. Tos kelionės buvo labai rizikingos, bet baigdavosi laimingai.

Leningrade labai nemėgdavau važiuoti tramvajumi. Eidavau pėsčia. Pamatau kokią krautuvėlę – tuoj užeinu. Kartą vienoj krautuvėlėj pamačiau žiūronus ant prekystalio. Paprašiau parodyt. Parodė. Paklausiau, kiek kainuoja, kaip juos parduoda. Pasakė,

kad laisvai. Ai, galvoju, reikia nusipirkt, bus pasižiūrėt, kai stribai eis nuo Pandėlio. Ir nusipirkau aš tuos žiūronus. Jie buvo įdėti į labai gražią dėžutę. O krautuvė, pasirodo, buvo kariška, ten visokių diržų, antpečių, žvaigždučių. Atsivežiau aš tuos žiūronus ir pasidėjau ant siuvamosios mašinos. Atėjo Baltušis su Styra ir dar trys partizanai. Baltušis pamatė mano žiūronus, pasiėmė ir išėjo laukan pasižvalgyti. Grįžęs klausia:

– Kur tu juos gavai?

– Leningrade, – sakau.

– Ar laisvai?

– Laisvai, – atsakiau.

Tada Baltušis paprašė atvežt jų daugiau. Užsakė net penketą žiūronų.

Nuvažiavau aš Leningradan. Iškart negi pirksi visus penkis. Pavaikštau pavaikštau, vėl nueinu kaip nors kitaip apsitaisiusi, kad neįtartų. Ir šitaip nupirkau, kiek reikėjo. Pirkdavau ir antpečių, žvaigždučių, diržų ir vis gabendavau Lietuvon partizanams, o diagonalinių kelnių jiems pripirkdavau Leningrade komiso krautuvėse.

Tekdavo kai ką ir pasiūt partizanams. Labai mėgau jiems ant rankovių išsiuvinėt lietuviškus Vyčio kryžius.

Kartą prie Užubalio stotelės buvo užstoję stribai. Vienam krepšy nešiausi medžiagos partizanams, o kitam jurginus. Tai tą krepšį su jurginais numečiau griovin ir tiesiai Užubalio stotelėn įbėgau. Ten gyveno toks Baranauskas. Jis tuoj tą krepšį paslėpė. O prie ano, kur griovy, pribėgo stribas Staniulis, ėmė verst ir tikrint, kas ten yra. Nebėra jau jo gyvo, kojas patiesė žmonių krepšiuose ir stalčiuose „banditų" beieškodamas.

Pasakoja JANINA VALAŠIMAITĖ-PUZINIENĖ

Užrašyta Kaune
1996 05 04

Gimiau 1916 m. liepos 7 d. Pandėlio valsčiuje, Gudelių kaime. Šeimoje augome penki vaikai: keturios seserys ir brolis Alfonsas. Kada mirė mama, man buvo 11 metų, o tėvelio visai neatmenu, po Pirmojo pasaulinio karo mirė šiltine. Buvau vyriausia, ištekėjau būdama 18 metų, o brolis, sesuo Aldona išėjo tarnaut pas ūkininkus. Kadangi mama dar buvo ištekėjusi už Šakalevičiaus, tai brolis ir sesuo Aldona buvo jau kito tėvo, o Valašimytės buvom mes dvi.

Kada 1944 m. užėjo rusai, brolis Alfonsas tarnavo tam pačiam Gudelių kaime pas ūkininką Karaziją, bet jis jau buvo pašaukiamas kariuomenėn. Nenorėdamas tarnauti rusų kariuomenėje, pasitraukė į mišką pas partizanus.

Pirmiausia į mišką išėjo mano vyras Aleksas. Savaitę ar dvi prieš tai jis dar buvo išėjęs į stribyną, bet pamatęs, kokia ten velniava dedasi, pasiėmė ginklus ir pasitraukė į mišką. Po to pas Aleksą į būrį išėjo ir brolis. Aleksas ir mane ragino pasitraukti iš namų. Išgabeno didumą drabužių, patalynę, užkasė į dėžes sudėjęs kalviškus įrankius, slėpė nuo stribų.

Gudelių kaime visai netoli mūsų gyveno tokie Janušoniai. Dar Nepriklausomybės metais jų žemę nupirko žydas, o kai Janušonių sūnus Bronius išėjo miškan, seserys jo irgi pasitraukė iš namų. Pas juos iš Pandėlio atsikraustė stribas Juodeika su šeima ir apsigyveno. Kas žino, kaip ten buvo, bet tuos Juodeikas, vyrą su žmona, kažkas sušaudė. Tiesiog dieną atėjo vyrai, tie lauke sėjo javus, abu vietoje ir nušovė.

Pas mane tuomet buvo sesuo Aldona atėjusi. Ji sėdėjo prie lango ir sako man:

– Žinai, Janyt, nuo Liongino Valašimo kalniuko, matau, ateina daug stribų. Tu pasiimk kibirą ir eik link krūmų, lyg karvės melžt...

Aš greit paėmiau kibirą ir einu, o stribai nuo manęs buvo maždaug už trijų šimtų metrų. Nieko nesakę jie ėmė į mane šaudyt. Aš atsiguliau ant žemės, kulkos tik zvimbia aplink. Kai jie priėjo arčiau, ėmė šaukt, kad atsikelčiau. Įdūkę rėkia:

– Kur banditai?! Kur banditai?!

Aš jiems sakau, kad jokių „banditų" čia nėra.

– Išjojo raitas banditas! – šaukia stribai.

O aš jiems vėl aiškinu, kad čia niekas nejojo.

– Kaip niekas nejojo! Tavo banditas nušovė Juodeikas! Deginsim trobas!

Aš ėmiau prašyt, kad trobų nedegintų, kad trobos ne Puzino, o mano tėvo.

– Nieko mes nežinom!

Ir kažkuris iš jų liepė uždegt gryčią... Mums su seserim liepė susitvert rankomis ir nesidairant keliaut tolyn. Mes nusisukom ir einam link klojimo. Stogai trobesių buvo šiaudiniai. Kai padegamom kulkom ėmė šaudyt į namo stogą, tas kaipmat suliepsnojo. Septynmetis sūnus Antanukas tuo metu buvo išėjęs, tai jis vaikas matė, kaip stribas iš tvarto stogo prisiplėšė šiaudų, susuko grįžtę, surišo, padegė ir pakišo pastogėn. O mes su seserim kiek paėję išgirdom, kaip viščiukai tvarte ėmė cieksėt, bet bijojom atsigręžt, nes manėm, kad į mus šaus. Kai namas su tvartu įsiliepsnojo, tada mums liepė atsigręžt. Mane paėmė ir išsivarė Pandėlin, o seserį paliko.

Varėsi mane stribai – Julius Ladinauskas (jį partizanai vėliau nušovė Abelių kaime), Skruodys ir Baltušis („Pypkorius"). Pandėlin atsivarę, įkišo į daboklę, o vakare išvedė tardyt.

Tardymo metu ypač mušė mane tas pats Julius Ladinauskas. Atrakina daboklės duris, pasišaukia, nusiveda kabinetan ir

liepia gultis. Na ir pradeda ruožuot nuo blauzdų iki galvos dratiniu bizūnu.

Septynias paras taip iš eilės tardė, mušė, visaip tyčiojosi, nedavė nei gert, nei valgyt. Ir tik aštuntą parą paleido. Kai išleido, užėjau pas tetą, tėvelio seserį Valašimytę Elzbietą. Ta pasiūlė nueit į pirtį nusipraust. Kai pirtyje moterys pamatė mano kūną, mėlynėm nusėtą, visos baisiai persigando, stebėjosi, kaip aš iškentėjau. Nežinau ir aš pati, kaip iškentėjau, bet iškentėjau, nieko nepasakiau. O stribai mušė ir reikalavo pasakyt, kur prisilaiko mano vyras Puzinas, pas ką užeina.

Po to paėmė ir seserį Aldoną. Ją taip pat smarkiai mušė ir liepė pasakyt, kur brolis slapstosi, kur Puzinas. Buvo paėmę ir mano pusseserę Mikšienę, kurią irgi tardė ir mušė.

Tiesa, prieš paleidimą atėjo stribų viršininkas Romas Krivickas. Daužo į langą ir, girdžiu, kviečia mane:

– Puzinien! Puzinien! Prieik prie lango arčiau!

Aš klausiu jo, kas tu toks ir ko tau reikia. Tai jis pasisakė, kad Krivickas ir nuramino mane:

– Tu nesikrimsk, tave greit paleis...

Kitą dieną pavakare tikrai ir paleido mane. Taip ir nesupratau, kokiu tikslu tas Krivickas ramino.

Būdavo, kai pakviečia į tardymą, visą kūną tiesiog drugys ima krėst, o stribas matydamas dar tyčiojasi:

– Nedrebėk nedrebėk, kaip šalčio krečiama, kai nueisi, tai tuoj bus šilčiau...

Tardė Alasevičius ir Blinovas. Suprato, kad iš manęs nieko neištrauks. Tada Alasevičius pasiūlė: jis parašys laišką, o aš jį perduosiu savo vyrui. Aš kategoriškai atsisakiau bet kokį laišką priimt, pasakiau, kad tikrai nežinau, kur yra mano vyras, su juo visai nesusitinku. Jis tiesiog per prievartą man tą laišką įdėjo į rankas, bet aš jį numečiau ant stalo ir išėjau. Tuo viskas ir baigėsi. Daugiau Pandėly manęs į tardymą nebešaukė.

Tris kartus jie mane buvo suėmę. Pirmą kartą tuoj po Alekso išėjimo į mišką. Tuomet su juo kartu vaikščiojo toks Feliksas Lisinskas, geras žmogus. Atėjo per Velykas, dar pavalgė ir išėjo su tuo Lisinsku, nepasakęs, ar grįš, ar negrįš. Lisinskas buvo mūsų kaimynas, tų pačių metų su Aleksu. Abu buvo išėję į stribyną, o po to į mišką kartu pabėgo, bet Lisinsko vienas sūnus gyveno Klaipėdoje ar Šiauliuose, tai jis Aleksui paliko ginklą, o pats išbėgo pas sūnų, taip ir liko čekistų nepaliestas.

Aleksas turėjo kalvę ir joje dirbo. Lebedžiūnų kaime gyveno toks Kazys Kalvelis (vėliau jis buvo ištremtas). Kartą jis atvažiavo kalvėn, mano vyras ir sako:

– Kazy, tu patark, ką man daryt? Turiu šaukimą kariuomenėn. Mane kviečia stot stribuos. Kur man eit – frontan ar stribuos?

Kalvelis buvo protingas žmogus, jis jam ir patarė:

– Žinai, Aleksai, jeigu tu būsi doras, tai ir stribuos nebus blogai, bet tu nieko negirdėk, nieko nematyk, galėsi ten kaip nors praleist tą laiką, o jei išeisi kariuomenėn, tai gali ir nebegrįžt.

Jis jo ir paklausė, išėjo stribynan. Į namus pareidavo kiekvieną dieną, bet po kelių tokių parėjimų ėmė sakyt, kad stribu daugiau nebus. Aš jo paklausiau kodėl, tai jis taip atsakė:

– Man sąžinė neleidžia. Buvom va Radžiūnėliuose, žmogus išlindo per langą ir bėga link miško, aš pasistengiau lyg ir nepastebėti jo, o kiti stribai ėmė šaudyt. Nesupratau, kodėl jie į tą visai nekaltą žmogų šaudė? Jei kariuomenėn eisiu, vis tiek žūsiu, tada jau geriau žūt savoj žemelėj...

Beveik dvi savaites Aleksas išbuvo Pandėlio stribyne. O po šio susitikimo jau kitą dieną atėjo stribų šutvė ir mane išsivedė, reikalavo pasakyt, kur Aleksas.

Netrukus gavau žinią iš Alekso tėvų, kurie gyveno Spiegų kaime, kad Aleksas jau pas partizanus. Tada pasikinkiau arklį, nuvažiavau pas jį. Pasikalbėjom. Jis pasakė, kad namo nebegrįš.

Sutarėm, kada ir kur susitiksim kitą kartą. Maždaug po pusmečio susitikom. Tada jis jau manęs prašė, kad namuose nebebūčiau, nes gali išvežt Sibiran. O po to, kai trobas sudegino, Spieguose padarė alaus ir bačką nuvežė į Pandėlį stribams, kad mane paleistų. Pasirodo, už tą bačką alaus tada stribas Krivickas mane ir ramino, kad nesikrimsčiau, nes greit paleis...

Aleksas miške vaikščiojo kartu su Broniumi Janušoniu, su Ignu ir Feliksu Blažiais iš Gudelių kaimo, su Jonu Baltušiu-*Trimitu*. Alekso slapyvardis buvo *Liudvikas*. Dažniausia Aleksas vaikščiojo su Petru Žemaičiu-*Vargdieniu*. Su jais abiem man teko susitikt du kartus Vainiūniškio kaime. Tiesa, kartu su jais vaikščiojo ir mūsų brolis Alfonsas Šakalevičius-*Gintautas*. Pažinojau brolius partizanus Čepulius, iš Eidžionių du brolius partizanus Šakius, Kazį Glemžą, jo brolis šiuo metu gyvena Alizavoje. Teko kelis kartus sutikt partizaną Antaną Gūrą-*Šarūną*. Pažinojau partizaną Lionginą Šaltį iš Radžiūnėlių kaimo. Jie buvo keturi broliai, iš jų trys – partizanai. Du iš jų, Albertas ir kitas, slapstėsi Spiegų kaime pas Vitartą. Juos bėgančius rusai nušovė tam pačiam kaime. Abu palaidoti Spiegų kaimo kapinėse. Lionginas išsilaikė ilgiau ir žuvo pas Domžas Miliūnų kaime. Slapyvardis jo buvo *Zigmas*. Pažinojau ir partizaną Povilą Gaigalą iš Baroninės kaimo, jo broliai Petras ir Alfonsas partizanavo maždaug ketverius metus ir žuvo 1947 m. su kitu partizanu nuo Vabalninko, trečias išbėgo gyvas. Abu buvo Kupišky sumesti į Varliažerį. Vėliau su patikimo žmogaus pagalba iš ten juos ištraukėm. Tą vabalninkietį irgi pasiėmė sesuo.

Brolis Alfonsas žuvo Virbališkių kaime pas Vajegytes. Jos buvo dvi seserys senmergės ir slėpdavo partizanus. Matyt, kažkas įskundė. Kai apsupo, brolis šoko per langą, tuo metu jį ir nušovė.

Su Aleksu, kada jis išėjo į mišką, mes susitikinėdavom, nors kartais ir retokai. Aš jį vis kalbindavau, kad legalizuotųsi, gal

būtų lengviau ir man, ir vaikui, o dabar reikia slapstytis, saugotis, kad neištremtų Sibiran, bet Aleksas buvo neperkalbamas:

– Atgal kelio nėra, ir apie jokį registravimąsi negali būti nė kalbos. Mes turim žinių, kad okupacija ilgai nebesitęs, klausom „Amerikos balso", ten viską pasako, greit viskas baigsis, – tokiais žodžiais jis tada ramino mane ir save.

1950 m. sūnų palikau pas Navicką ir su Birute Navickaite važiavom į Kupiškį. Jai reikėjo pas dantų gydytoją, o aš šiaip važiavau, be jokio reikalo. Grįžtant gerokai suvėlavom. Baigiant privažiuot Jutkonis, išgirdau šaudant. Jau buvo prietema. Kiek pavažiavę, žiūrim, kad grioviai enkavedistų prigulę, visi apsisiautę baltom maskuotėm. Privažiavom prie Čiurlio namų, ant kelio stovi du kareiviai. Sustabdo mus ir klausia, kur važiuojam. Birutė sako, kad namo.

– O kur jūs buvot? – tie dar klausia.

– Kupišky buvom.

– Kodėl taip vėlai važiuojat?

– Susivėlinom, – sako Birutė.

– Tai va dabar sukit kieman, nušovėm du banditus, reiks nuvežt.

Man visas kūnas apmirė. Įvažiavom kieman, apsigręžėm, liepė išlipt, išlipom, paklausė, ar dar toli mums iki namų, pasakėm, kad nebetoli, ir liepė man eit. Tik pradėjau eit, grįžt į šalį, žiūriu – Aleksas guli prie klėties, o gryčios priemenėj girdisi dejuoja dar vienas sužeistas. Einu ir nejaučiu žemės kojomis, tarytum stabo ištikta. Kai parėjau, Navickienė klausia, kur mes taip ilgai buvom. Tik tada pradėjau verkt balsu ir pasakiau, kad nušovė Aleksą, Birutę paėmė vežt.

Po keleto valandų grįžusi Birutė patvirtino, kad tikrai Aleksas nušautas. Ryte anksti atsikėlėm, išvalėm ratus – labai daug kraujo pribėgę šiauduose ir ant užtiesalo, viską sudėjom į vieną vietą, nunešėm į Laukminiškių kapelius ir užkasėm. Po to pasiėmiau

sūnų ir per Lėvenį nuėjau pas Povilą Naką. Pas juos kiek pabuvom ir vėl keliavom toliau.

Vėliau jau žmonės ėmė kalbėt, kad Aleksą ir Algį Stankūną išdavė tas pats namų šeimininkas Čiurlys. Prieš tai buvusį kolchozo pirmininką partizanai nušovė, konkrečiai Stasys Liaudanskas, kadangi tas pirmininkas buvo didelis sovietų valdžios patriotas, nešiojosi ginklą. Po to pirmininku paskyrė iš vietinių stambesnių ūkininkų tą Čiurlį. Atrodė, kad žmogus savas, rėmė partizanus, o va, pasirodo, buvo užverbuotas, čekistai žinojo, ką darė.

O Balys Gabužis tarnavo rusų armijoje prieš tai, jo žmona buvo Marijona Jonušaitė. Kadangi jie žinojo, kad mes nuėjom pas Gabužio brolį Stasį į Miliūnus, tada ir pranešė. Čekistai gudrūs, šitą užverbuotą jo brolį Stasį, pas kurį mus rado, teisė ir pasodino, sudarė tokį vaizdą lyg ir jis mus išdavė, kadangi jis viską šnekėjo atvirai, galvojo – kuo daugiau prisakys, tuo greičiau paleis, o jo brolio Balio į jokias akistatas nekvietė, jokiu liudininku nestatė, nors pas jį lankydavausi dar dažniau negu pas Stasį.

Po mano suėmimo Marijona Gabužienė netrukus iš namų pasitraukė ir išvažiavo gyvent į Latviją. Jos vyras Balys dar kurį laiką gyveno čia. Grįžusi iš lagerio, ėjau į Viežgus pas savo pusbrolį, pakely sutikau Balį. Jis labai nustebo:

– O, labas Jane, labas... Tai tu jau grįžai?

– Grįžau, – sakau jam.

– Na, kaip tau ten sekėsi? – klausia jis.

– Labai gerai, – sakau.

– O, pagražėjus, pasitaisius...

– Taip, pagražėjau nuo valdiškos duonos.

Aš apsisukau ir einu. Jis manęs klausia:

– O kur tu dabar eisi?

Pasakiau, kad pas Navickienę eisiu, nors pirmiausia nuėjau pas pusbrolį, o tik pavakare pas Navickienę nuėjau. Raudodama kieme ji mane pasitiko, apsikabino, sako: „Dieve, Dieve, kaip mes laimingi buvom, kad tu apie mus nieko nepasakei, mūsų nepražudei. Kaip mes bijojom, kai tave paėmė, ypač baisu buvo, kad vaiko tik nepaimtų..."

Dar prieš tai pas Navickus buvo atėję partizanai ir ilsėjosi ant šieno daržinėje, be sargybos, be nieko. Tuo metu užvažiavo stribai pas Navicką ir pradėjo kratą daryt. Vienas kopėčiom lipo ant prėslo. O partizanai, matyt, miegojo ir nepajuto, kad po daržinę stribai šliaužioja. Kažkuris iš partizanų prabudo ir šovė iš pistoleto į tą stribą. Tada kiti stribai sugulė ant žemės nuo vieškelio pusės, o partizanams nebuvo kaip iš daržinės išeit. Kadangi daržinė ir tvartas buvo po vienu stogu, partizanai bandė pereit į šitą tvartą. Belipant tvarto lubomis, vienas įlūžo ir įkrito į kiaulių gardą. Tada vyrai surišo diržus ir šitą įkritusį ištraukė. Kada per skliauto galą visi nušoko žemėn, ėmė bėgt tolyn ir trauktis, vienas kažkaip atsiskyrė, ir jį peršovė. Jis guli sužeistas ir atsišaudo, stribai niekaip prie jo negali prieit. Atsikvietė iš Kupiškio rusų garnizoną. Kareiviai ant sunkvežimio kabinos pasistatė du kulkosvaidžius, tik tada tą partizaną nušovė. Pavardės jo nepamenu, tik žinau, kad slapyvardis buvo *Putela*. Po to Navicką areštavo ir teisė.

Kartais aš Viežgų kaime su vaiku užeidavau pas Marijoną Gabužienę. Ji, atrodo, tokia maloni mums būdavo, duodavo pavalgyt ir dar kviesdavo dažniau užeit. Sakydavo:

– Ateik ateik pas mane, čiagi taip ramu, nei skrebai ateina, nei rusų enkavedistai...

Vieną kartą 1951 m. ateinu su sūnumi pas šitą Marijoną. Pavalgėm, toliau mūsų buvo numatyta eit į Daukučių kaimą pas Alekso pusseserę Stasę Liauškienę. Aš jai ir pasakiau, kur mes eisim. Pakeliui dar užėjom pas jos giminaitį Miliūnų kaime Stasį

Gabužį (Gabužiai buvo broliai, vienas gyveno Viežguose, kitas Miliūnuose), sūnui pasakiau, kad dar užeitų pas Janulionį, o kai ateis, eisim į Daukučius. Sūnus išėjo, o aš sėdžiu pas šitą Stasį Gabužį. Lyg ir norėjau jau eit, bet pagalvojau – ateis vaikas, tada abu pavakare ir išeisim. Milda Gabužienė dar pasiūlė lipt ant pečiaus pailsėt. Aš tik užlipau ant to pečiaus – ir suvirsta gryčion enkavedistai. Pase buvo mano mergautinė pavardė įrašyta. Padaviau jiems tą pasą, paskaitė, sako: „Mums tokios ir reikia". Supratau, kad įkliuvau. Dar kiek paklausinėjo, liepė rengtis – važiuojam. Taip ir išsivežė Kupiškin.

Kupišky išlaikė tris savaites. Tardė, mušė ir reikalavo, kad pasakyčiau, kur Aleksas, pas ką pasidedu drabužius. Pasakiau, kad pas Šeinauską Miliūnuose, o jie buvo išvežti, ir apskritai sakiau tik tų pavardes, kurių nebėra. Dvi paras nedavė nei valgyt, nei gert, pastatė su kailiniais prie karšto pečiaus ir liepė stovėt. Nežinau, kiek aš išstovėjau, kol apalpusi parkritau ant žemės. Po to jau atnešė duonos kriaukšlę ir kažkokio juodo gėrimo. Pramerkiau akis – dviese mane kelia nuo grindų...

Kameroje sėdėjom trise. Viena moteris buvo iš Einorių, vėliau, kiek žinau, ji gavo 10 metų, o mane po to išvežė į Šiaulius. Šiauliuose statė į akistatą su Stasiu Gabužiu, su Marijona Gabužiene, kuri mane išdavė, su Jonu Janulioniu.

Stasys Gabužis tardytojui aiškino, kad pas jį dažnai užeidavo „banditai", kad iš jo reikalaudavo maisto, drabužių. Jis aiškino, kad ir Algį Stankūną su Aleksu matęs pas Užtupus, pas Marcinkevičių. Šnekėjo žmogus daug ir be reikalo. Todėl čekistai už tą didelį žinojimą ir jam 25 „užsūdė".

Iš Šiaulių pervežė į Lukiškių kalėjimą. Čia perskaitė nutarimą kažkokį, pagal kurį aš gavau 25 metus lagerio.

Lageryje išsėdėjau beveik ketverius metus. Pradžioje patekau į „peresilką" netoli Uralo kalnų Sverdlovske, kur išbuvau daugiau kaip pusę metų. Po to pervežė į Krasnojarsko sritį, teko dirbt miškuose. Čia išbuvau beveik metus. Vėliau nuvežė į Archangelską. Archangelske žiemą varydavo dirbt į miškus, o vasarą šieną pjaudavom su dalgėm, grėbdavom, kraudavom į stirtas.

Į Lietuvą grįžau 1954 m. Pradžioje registravausi Kaune, bet iš Kauno greit išvijo. Parvažiavau kaiman į Gudelius, ištekėjau antrą kartą už Baltušio, ten pragyvenau 18 metų.

Pasakoja BRONĖ ŠIUPINYTĖ-MEDZEVIČIENĖ - „STIRNIUKĖ"

Užrašyta Pažagieniuose
1996 08 25

Gimiau 1928 m. Pandėlio rajone, Daupelių kaime. Tėvų šeimoje mes buvome keturi vaikai: Ona, Jonas, Antanas ir aš. Tėvai turėjo 5 ha žemės. Nuo mažens gyvenimas mūsų nelepino.

Mūsų vienkiemis siekėsi su Lydžiūnų, Barzdžių, Daupelių kaimais. Artimiausi mūsų kaimynai buvo Vytautas, Kazys, Petras Grikieniai, Jonas ir Petras Bakanai, Lionginas Narbutas.

Kada 1944 m. atėjo rusai, broliai Jonas ir Antanas buvo šaukiamojo amžiaus, todėl jiems iškart įteikė šaukimus į rusų armiją. Dar vokiečių okupacijos metais brolį Joną buvo paėmę į armiją, šitaip jis pateko į rusų–vokiečių frontą. Kada frontas traukėsi atgal į vakarus, Jonas ties Ašmena atsiskyrė nuo savo dalinio ir grįžo į namus. Net nuo Lydos iš Baltarusijos per miškus pėsčias grįžo į tėviškę.

O kada frontas pasitraukė į vakarus, rusai pradžioje dar gražiuoju kalbino eit kartu su jais, bet Jonas griežtai atsisakė, nes jis Rusijoje matęs tik didžiulį badą, daugiau nieko. Tada jau Jonas visiems kaimynams, pažįstamiems aiškino ir pasakojo apie tai: „Čia, Lietuvoje, mes dar vandens gauname iš šulinio atsigert, mėsos ir duonos gabalą nutversi kur nors, o ten jau – mirk. Rusijoj moterys už kepaliuką duonos atiduoda viską, ne tik pinigus, bet ir savo garbę, kad tik gautų pavalgyt. Aš mačiau, kaip jie kariavo: varė politrukai žmones nuogais durtuvais prieš vokiečių kulkosvaidžius, griuvo vieni ant kitų lavonų kalnais..."

Brolis Antanas, gailėdamas mūsų, žadėjo stot į rusų armiją. Kartu su juo išėjo Puluikių kaimo Sanvaičiai, Geniškio Julius Puluikis. Visi važiavo į Kamajus, po to grįžo atgal, o jau kitą dieną turėjo išvažiuot į frontą. Nuėjo Antanas pas Sanvaičius tartis dėl išvažiavimo, o Jonas atėjo su Petru Žemaičiu-*Vargdieniu* atsisveikint. Tuo metu pas Petrą ir Kazį Grikienius atvažiavo iš Pandėlio apie 30 stribų. Jau gerokai prisigėrę. Toks Petrovas, Kanopa ir dar trečias man nepažįstamas atėjo pas mus – atseit Antanas, prieš išeidamas armijon, turi atiduot šautuvą. Mat prieš tai jis buvo trumpai išėjęs miškan, o kai legalizavosi, jokio ginklo neatidavė, tai tiems stribams labai jau parūpo tas jo ginklas.

Tuokart Žemaitis išėjo į lauką ir pamatė atbėgant nuo miško tris vyrus. Jis pasišaukė Joną. Kai Jonas išėjęs paklausė, kas bėga, anie iškart gulė už medžių. Tada Jonas grįžo maltuvėn, pasižvalgė per langą miško pusėn, išdaužė langą ir paleido kelis šūvius į tą pusę. Jonas taikliai šaudė, kadangi vokiečių kariuomenėj tarnavo snaiperių dalinyje, tai čia tais šūviais iškart ir patiesė vieną stribą. Kaip vėliau sužinojom, tai buvo Kanopa. Tada jau nieko nelaukdami jie abu su Petru ėmė trauktis į Daupelių pusę, nes į miško pusę bėgt buvo pavojinga, pamiškė galėjo būti užstota.

Jonas pamatė, kad Žemaitis bėga be šautuvo, tada jis dar sugrįžo atgal, paėmė Žemaičio numestą šautuvą ir ramiai pasitraukė. Susitiko jie visi vadinamam Kybartų kaime, prie Puluikių kaimo, kur buvo Adolfo Puluikio sodyba. Iš viso ten buvo trys kiemai, kuriuos ir vadino Kybartais.

Buvo sausio 9 diena, pats viduržiemis. Prasipūčiau stiklą ir pamačiau šliaužiantį į miško pusę žmogų, o ant sniego matėsi tamsi dėmė. Aš persigandau, ėmiau šaukt motiną, pagalvojau, kad brolis Jonas peršautas. Užsimoviau Antano veltinius, net be kaliošų, užsivilkau kasdienį paltą, o mama pusnuogė išbėgusi laukan, girdžiu, šaukia:

– Joneli, čia tu?!

Tai stribas tik atsuko šautuvą, ir iškart trenkė šūvis. Kulka mamai netoli kažkur pro šalį prazvimbė. Tada supratom, kad čia ne Jonas, o stribas. Petrovas su kitu stribu jau lėkė pas Grikienius. Pamačiau, kad nuo kalniuko ateina Antanas, bet jis sustojo, pamatė šliaužiantį stribą, apsisuko ir grįžo atgal. Mama ėmė verkt. Kitam gale gryčios gyveno tokie Puluikiai, aš liepiau mamai eit pas juos, o pati norėjau irgi bėgt iš namų. Mama ėmė prašyt, kad jos nepalikčiau vienos, aš ir pasilikau. Pamatėm, kad mūsų namus jau supa iš visų pusių. Ir taip šaudo, kad net visas namas dreba, o kulkos tik sukasi degdamos ant grindų. Girdim, lauke jau šaukia:

– Išeikit! Visi, kas esat, išeikit!

Išėjom. O kai išėjom, puolė stribai mus kaip žvėrys. Aš gi dar jauna mergičkutė buvau, tai mane taip sudaužė šautuvų buožėm ir kumščiais, visa mėlyna buvau. Mamai priekinius dantis išmušė, šautuvo buože sulaužė krūtinkaulį. Visi girti, kiti vos ant kojų laikosi, tik rėkia, keikiasi rusiškai. Kada pradėjo mušt Puluikius, Petrovas pasakė, kad čia mūsų gyventojai, jų nemuškit. Tada dvi Puluikytes ir jų tėvą atskyrė nuo mūsų, o mus audė kiek galėjo ir buožėm, ir kumščiais. Nulėkę į tvartą, tuoj išvedė karvę su telyčia,

arklį, du paršus papjovė, o tvartą uždegė. Iš gryčios išnešė viską, kas jiems po ranka pakliuvo. Namas jau irgi degė. Tada pagalvojau: geriau jau ir aš čia sudegsiu, bet į Sibirą manęs neišveš. Ir puoliau į degančią gryčią, bet iš paskos pasivijo mane stribas Žalnieriūnas ir atitraukė atgal. O kai uždegė klojimą, kaip ėmė sproginėt granatos, šoviniai, kadangi broliai karo metu ten buvo jų daug prisislėpę. Stribai tik krūpčioja nuo tų sprogimų ir vis pasikeiksnodami šūkauja:

– Tai va kur banditų lizdas!

Po to mus susodino į roges ir vežėsi link Petro Žemaičio namų. Netoliese gyveno toks Pliksnys, jis buvo atėjęs užkuriom nuo Biržų, vedęs Puluikytę, labai neturtingi žmonės buvo, tai jį irgi paėmė, o gryčią uždegė. Žemaitienę prikėlė iš miego, įmetė į roges, gryčią irgi uždegė, o sūnelį paliko pas Bičiūną.

Naktis buvo šalta. Tai buvo 1945 m. sausio 9-osios naktis. Veža mus, visa padangė raudona nuo gaisrų pašvaistės...

Nuvežė į Pandėlį. O kitą dieną išvežė į Rokiškį, patalpino tokiam namely Vykdomojo komiteto kieme. Čia sutikom daug panašaus likimo. Pamenu, čia buvo Suvainiškio daktarė, vieno girininko žmona, Liusė ir Aldona Kujelytės nuo Suvainiškio. Patalpa kimšte prikimšta, kada sugulam, nė kur pasiverst. Ypač sunku buvo mamytei, kadangi jai krūtinkaulis buvo sulaužytas, gydyt jos niekas negydė, dvi savaites išvis valgyt negalėjo, tik vandenį gėrė, be to, ten niekas ir nedavė valgyt, atveždavo „sriubos" – supuvusių kopūstų...

Rokišky mus išlaikė iki pat Šv. Velykų. Buvo jau balandžio pradžia, kai paleido. Aš šlapiom kojom pėsčia grįžau į tėviškę, o mamytės parsivežt važiavo kaimynai. Namai – nei kur gult, nei kuo apsirengt, nei kuo apsiaut. Bet žmonės buvo geri: vieni vieną naktį priglaudė, kiti kitą naktį, vienas vieną daiktelį davė, kitas kitą, taip ir pradėjom keliaut iš kiemo į kiemą. Daugiausia mus

glaudė Stasiūniečių kaime Remeikiai, jie daug mums padėjo, Daupeliuose priglaudę buvo Kalpokai. Žinoma, bijojo žmonės, bet nakvynės niekas neatsakė, pavalgyt visada duodavo. Stasiūniečiuose pas Puluikytes kiek pagyvenom, pas Barzdžių kaimo Kazimierą Narbutą, pas Banį Daujotiškio kaime netoli Salagalio, kur Skrebai gyveno, pas Dugnus.

Kada grįžom iš Rokiškio, pradėjom susitikinėt su broliais. Pranešinėjom jiems, kur stribai arba rusų garnizono kareiviai vaikšto, viską iš lūpų į lūpas pranešdavom miškuose besislapstantiems partizanams. Reikėjo su laiškais eit iki Beržuonių. Už Pandėlio su mamyte pas jos seserį gyvenom, buvau trumpai į Kauną išvažiavusi ir vėl grįžau, mamytės sveikata prastėjo.

Ne kartą teko lankytis Notigalėj pas brolius prie bunkerių. Pavasariop partizanai laikėsi bunkeriuose prie Stasiūniečių, žiemą persikeldavo į Beržuonių pusę ir pasidarydavo naujas slėptuves. Bunkeriai miške buvo gerai įrengti – iškloti sienojais viduje, ant viršaus storas žemės sluoksnis. Notigalės miškų masyve tuo metu laikėsi apie 20 partizanų būrys. O to bunkerio, kuris paskutiniu metu buvo rastas ir sunaikintas, aš nežinojau, nes jis buvo įrengtas visai naujai. Notigalės būriui vadovavo mano brolis Jonas. Teko ir man jiems nemažai padėt. Ryšio reikalais lankiausi net Šimonių girioje, Starkaus būryje, laiškus nešiau Čivonių kaiman pas Zulonus, už Juodpėnų pas Bardišauskus. Reikėdavo ir žodžiu pranešt, kur bus susitikimas, kokiu laiku ir t.t. Ėjau į Suvaidiškius pas Gurklytę ryšio reikalais, pas Valę ir Alę Mikėnaites.

Šimonyse teko susitikti su partizanu Jonu Mozūra-*Cvirka*, jis veikė Starkaus būryje. Mozūros sesuo Aldona Januškienė šiuo metu gyvena Kupiškyje, o brolis Albertas Panevėžyje.

Ryšio reikalais dažnai susitikdavau su Žiaugriene, su Stase Kazlauskaite. Pas Žiaugrienę gyveno dvi mokytojos Morkūnaitės, kurios mokytojavo Kazlišky, su jomis palaikiau ryšį.

Kada 1945 m. rusų NKVD kariuomenė buvo apsiautusi Skapagirio mišką, tuo metu, kiek žinau, žuvo keturi partizanai: Bronius Rasiulis (iš Paževiškių k.), Jonas Narbutas (iš Lydžiūnų k.), Jonas Naujikas (iš Daugiškių k.), Alfonsas Naujikas (iš Daugiškių k.).

Jono Šiupinio-*Bermono* būrio sudėtis (1944-1946 m.)

Būrys veikė daugiausia Notigalės miškų masyve ir apėmė maždaug šiuos kaimus: Daupelių, Stasiūniečių, Paanglinės, Salagalio, Beržuonių, Degenių, Stukonių, Laičių, Daugiškių, Kepurių, Gūrų, Geniškio, Daujotiškio, Šakalių, Lydžiūnų, Barzdžių, Sriubiškių, Palėveniečių ir priklausė „Algimanto" apygardai.

1. Jonas Šiupinys-*Bermonas*, gimęs 1918 m. Daupelių kaime. Žuvo 1946 m. gruodžio 12 d. Notigalėj. Būrio vadas.
2. Antanas Šiupinys-*Rickus*, gimęs 1921 m. Daupelių kaime. Žuvo 1947 m. sausio 9 d. Stukonių kaime.
3. Ignas Blažys-*Batiuška*, gimęs Raikėnų kaime. (Blažiai – broliai.)
4. Feliksas Blažys-*Meškiukas*, gimęs Raikėnų kaime.
5. Vladas Žalkauskas-*Astras*, gimęs Sriubiškių kaime.
6. Bronius Naujikas-*Žiogas*, gimęs Daugiškių kaime. Žuvo ties Laičių kaimu 1946 m. gruodžio 12 d.
7. Antanas Repšys-*Uosis*, kilęs nuo Skapiškio (iš Kreipšių). Žuvo 1946 m. gruodžio 12 d. Notigalėj.
8. Balys Jasiūnas-*Lokys*, kilęs iš Kavolių kaimo (nuo Panemunėlio). Žuvo 1947 m. sausio 9 d. Stukonių kaime.
9. Julius Puluikis-*Auksaburnis*, kilęs iš Geniškio kaimo. Žuvo 1946 m. gruodžio 12 d. Notigalėj.
10. Jonas Kaunietis-*Joniukas*, kilęs iš Gineišių kaimo.

11. Petras Čižiūnas-*Dėdė*, gimęs Panemunyje. Žuvo 1947 m. sausio 9 d. Stukonių kaime.
12. Antanas Žeižys-*Vanagėlis*, kilęs nuo Juodupės.
13. Jonas Dugnas-*Linelis*, gimęs Daujotiškio kaime (kur gyveno Skrebai ir Dugnai). Jį paėmė gyvą ir nukankino Pandėlio enkavedistai.
14. Stefan Hofman-*Jumba*, iš Austrijos. Buvęs vokiečių lakūnas.
15. Petras Žemaitis-*Vargdienis*.
16. Jonas Viduolis, kilęs nuo Panemunėlio.
17. Riūka, kilęs nuo Juodupės.
18. Juozas Zoluba, kilęs iš Kavolių kaimo.
19. *Šarūnas*, kilęs nuo Moškėnų.

Iki 1946 m. pabaigos šis būrys visai sunyko.

Kiek man žinoma, partizanai per tą laikotarpį ne kartą kovėsi su rusų NKVD garnizonais, su stribais. Vienąkart, pamenu, jie traukėsi, vejami dešimteriopai didesnių rusų kariuomenės pulkų. Tuo metu traukėsi ir mano broliai Jonas, Antanas, Jonas Dugnas. Pro Geniškio kaimą bėgant, Dugnas išsinarino koją, ir enkavedistai jį paėmė gyvą. Dvi savaites Pandėlyje kankino, rankas ir kojas išsukiojo, panages ir sąnarius adatų privarė. Tada jų bunkeris buvo netoli Geniškio kaimo, prie Vaido namų. Kai Dugną paėmė, visi iš to bunkerio pasitraukė. Kaip ir tikėtasi, be abejo, tas žmogus neišlaikė kankinimų, matyt, pasakė, kur jų bunkeris, nes jį stribai atsivežė prie to bunkerio, nors jame jau nė vieno partizano nebuvo likę. Žmonės matė, kaip jis žiauriai buvo užkankintas, nebegalėjo net iš vežimo išlipt. Po dviejų savaičių Jonas Dugnas mirė. Tėvams atidavė jo palaikus, kuriuos palaidojo Kazliškio kapinėse. Nepakėlęs to skausmo, po savaitės mirė ir jo tėvas.

Kadangi 1947 m. aš pati iškentėjau tuos Pandėlio stribų ir rusų enkavedistų kankinimus, labai gerai žinau, ką tai reiškia. Žiauriausi ten buvo Laginauskas (senis) ir Romas Krivickas. Jie buvo ir mano vertėjai tardymo metu. Ypač žiaurus buvo Laginauskas. Tai ne žmogus, o žvėris, nes žmogus tikrai negalėtų taip elgtis, kaip jis elgėsi, jo ir du sūnūs buvo stribai. Laginauskas, versdamas mano parodymus tardytojui, aiškindavo visai kitaip, negu aš pasakydavau. Jei tik bandau ką nors paneigt, tai ir puola su kumščiais, kartais net pats tardytojas rusas už alkūnės jį sulaiko.

Tuo metu vežė žmones į Sibirą. Kadangi aš slapsčiausi, mane išdavė Geniškio kaime gyvenantis Petras Puluikis, nes stribai už tai pažadėjo atleisti jį nuo prievolių valstybei, neišvežt Sibiran ir t.t. Bet ta jo išdavystė nei man, nei jam nieko gero nedavė, jį vis tiek išvežė Sibiran.

Aš tada slapsčiausi pas Leonytes Stukonių kaime, pas dabartinę Vandą Pūtkienę-*Skruzdėlytę* (gyvena Sriubiškių kaime). Tik užėjau pas jas, o Petras Puluikis ėjo į Pandėlį ir kai grįžo, užėjęs ėmė taip jau maloniai kalbint, kad tik aš niekur neišeičiau, kad pasilikčiau jam bulvių padėt sodint. Vakare po vakarienės mano širdis jau buvo labai nerami, kažkokia keista nuojauta – greičiau eit iš šitų namų. Bet dar ir Puluikienė meilikaudama ėmė prašyt:

– Neik, vaikeli, neik... Kur tu eisi?

Ir aš pasilikau. Tik nespėjau atsigulusi užmigt, ir prisistatė stribai. Iškart jie mane pakėlė iš lovos, ėmė klausinėt, kas aš tokia. Aš jiems aiškinu, kad aš Salagalytė (o pasą prieš tai po gėlių vazonu pakišau). Liepė apsirengt ir vest juos į savo namus. Aš dabar galvoju: jeigu mane ves Salagalynėn, įėjusi į mišką tikrai pabėgsiu. Bet į Salagalynę manęs nevedė, paprašė dokumentų ir aiškiai pasakė: „Mes gi žinom, kas tu tokia, tik atiduok pasą". Kas man beliko daryt? Parodžiau, kad po vazonu pasą pakišau.

Paėmę pasą, jie mane išsivedė. Vedė per Stasiūniečius, per Daupelius. Ir visiems gyrėsi, kad dabar tai sužinosim iš tos mergos, kur „banditų" lizdas. Nusivedė į Ažubalio geležinkelio stotelę.

Kaip jau minėjau, Pandėlyje šitie stribai mane plūkė kaip reikiant, ne kartą buvau nukritusi be sąmonės. Ruskis tardytojas skiausčia ranka kai trenkia į sprandą, taip ir griūnu ant grindų. (Toks stambus buvo tas tardytojas, kiti aiškino, kad ką tik atsiųstas iš toliau vežt žmonių į Sibirą.) Tik pajuntu, kad visa šlapia, perpilta vandeniu, o tas ruskis išsišiepęs su tuščiu kibiru rankose jau stovi ir šaukia:

– Govori! Govori! Govori!

Akis pramerkiu ir galvoju, kad tik sakydama nepamirščiau šito žodžio „nežinau". Vis klausė, kur „banditai" laikosi. Kaip vėliau sužinojau, pasirodo, prieš tai jau buvo paimta partizanų ryšininkė *Lakštingala*–Čepukaitė (buvusi medicinos seselė Rokiškio ligoninėj), ji ir pasakė, kad aš žinau, kur laikosi partizanai. Kiek teko girdėt, ją labai smarkiai kankino. Matyt, neatlaikė mergaitė, išdavė ir Žiaugrienę, ir mokytojas Morkūnaites. Prieš tai ji buvo atlikusi nemažų žygdarbių – artimai palaikė ryšį su partizanais, padėjo jiems vaistais, pagelbėjo vokiečių belaisviui Stefanui Hofmanui pabėgti iš ligoninės pas partizanus, tada buvo nušautas vienas enkavedistas. Taigi čekistai su ja daug nesiterliojo, pagavę kankino kiek galėjo.

Rokiškyje mane išlaikė apie mėnesį. Nors ir labai daug teko iškentėti, bet bylos nesudarė. Kameroje laikė vieną uždarytą. Išleidžiant teko pasirašyti dėl bendradarbiavimo, kitos išeities tada ir nebuvo... Davė slapyvardį „Lena".

Po to jau nebesislapsčiau, gyvenau Laičių kaime pas Matijosus, pas Ridiką, pas Visockus, įstojau į kolūkį.

Kartais nakties metu atvažiuodavo čekistai ir išsiveždavo. Vieną sykį nuvežė į Rokiškį ir įmetė į kamerą. Kitą sykį teko

Pandėlyje pasėdėt bendroj kameroj. Prieš įmesdami į kamerą, Rokiškyje pasakė:

– Čia yra tokia viena k... va, reikia iš jos kai ką sužinot...

Pasirodo, toj pačioj kameroj buvo įmesta dar viena šnipė, o ta vadinamoji k... buvo nuo Juodupės. Man įsakė ją gerai išklausinėt. Iš jų aš nepažinojau nė vienos. Ką ta kita kalbės, liepė neimt į galvą. Iš to ir supratau, kas ana per paukštytė. Aš tai „paukštytei" turėjau pritart, o ta juodupietė tylėjo, nė žodžio nepasakė. Kai ryte įėjom į tualetą, aš taip suorganizavau, kad ta šnipė pirma išeitų, o kai ji išėjo, šitai moteriškei pasakiau:

– Tylėk, tik tylėk, kiek gali...

– Kodėl tu taip sakai? – paklausė ji manęs.

– Tu manęs nežiūrėk, – aš jai pasakiau. – Tik tylėk...

Kai reikėjo parašyt informacinį pranešimą, apie tą mergą prirašiau net kelis lapus, o apie tą juodupietę visai nieko.

– Apie šitą mes viską žinom, – perskaitęs mano raštą, dar nusikeikė tardytojas ir liepė drožt namo.

Ir vėliau vis dar kvietinėdavo. Bet kai įstojau kolūkin, tada jau atsikabino. Tik skubėjau ištekėt, kad pakeisčiau pavardę, kad daugiau jie manęs nebekvietinėtų.

Po tų visų žudynių Notigalės pelkėje Žalkauskas ir Naujikas į Panemunėlį buvo dar gyvi nuvežti. Žalkauską iš balos tempė stribai arkliu, už kojos pririšę, nes jis iš Notigalės buvo nubėgęs plotan. Nuo jo rankos piršto traukdami žiedą, stribai nutraukė su visu pirštu. Į Panemunėlį buvau ir aš nuėjusi. O kai nuvežė į Pandėlį, ten savieji jau bijojom eit, kad nepastebėtų stribai.

Kada 1946 m. gruodžio 12 dieną Notigalės miške žuvo 12 partizanų, tuo metu aš gyvenau Sriubiškių kaime pas Vaitiekūnaites. Čia žuvo ir mano brolis Jonas, o Antanas spėjo pasičiupt kažkokį neveikiantį šautuvą ir, bėgdamas pro rusų kareivį, net nebandė į jį šaut. Rusas, supratęs, kad į jį nešauna, irgi nešovė,

šitaip jis ir išbėgo, nors, deja, ir jam nebeilgai teko partizanaut, sausio 9 dieną žuvo Stukonyse trise pas Leonytes. Kartu su juo tada žuvo Balys Jasiūnas-*Lokys* ir Petras Čižiūnas-*Dėdė.*

Tada juos išdavė Rudokas. (Apie šią išdavystę šiuo metu gali paaiškinti Matiukas.) Rudokas buvo vedęs Čižiūno seserį. Petras Čižiūnas čia buvo atėjęs nuo Panemunio, jau vyresnio amžiaus žmogus. Pas Leonytes juos nakties metu apsupo, jie gulėjo ant tvarto. Brolis Antanas dar spėjo išbėgt, bet ant kalniuko į Laičių pusę jį nušovė. Taip pat buvo peršauta ir Emilija Leonytė, kuri, vežant į Kupiškį, mirė. Ten tuo metu buvo ir Čižiūnienė. Po to Čižiūnienę ir Verutę Leonytę nuteisė 25 metams lagerio. Kiek žinau, Verutė iš lagerio grįžo po septynerių metų.

Vienu metu mane buvo priglaudę tokie Jakštai Degenių kaime.

Kada pradėjau dirbt kolūkyje, mamytė irgi prie manęs prisiglaudė. Tik koks ten tas mūsų gyvenimas buvo, nieko neturėjom – jokio gyvulio, jokio rakando. Pradžioje pradėjau dirbt apskaitininke. Nors darbadienių uždirbu daug, bet už tuos darbadienius nieko nemoka. Daug ir žmonės šelpė. Mamytė pas gimines nuvažiuodavo, ten padėdavo. Namuose po darbo ėmiau megzt megztinukus, nusipirkau mažą ėriuką iš kolūkio, tokį nususųsį, po to paršiuką, o kai nusipirkau ožkytę, ką tu, tada aš jau buvau turtinga. Žinoma, ne mes vienos tokios buvom, kada suvarė į kolūkius, žmonės visi buvo nusigyvenę, stribų apvogti ir apiplėšti, „nubuožinti".

Mamytė mirė 1957 m. Ją dar buvo kartą paėmę stribai. Tada ji buvo pas pusseserę Dirvonišky, netoli Panemunio. Atėjo stribai ir paėmė išvežt į Sibirą. Pusseserė įdėjo lašinių gabaliuką ir du kepalus duonos. Nuvežė į Panemunį, o ten rusai ją pamatė ir klausia:

– Tak toliko odna babuška?

Mamytė jau vos ant kojų besilaikė po tiek išgyvenimų, netekus ne tik gimtos pastogės, bet dar ir dviejų sūnų. Tada rusai liepė stribams pagaut dar ir dukrą, atseit mane, tuomet per kitą vežimą išveš. Tuo kartu jie motiną ir paleido.

Mamos mergautinė pavardė buvo Burokaitė. Kotryna Burokaitė, gimusi Daupelių kaime. Tėvukas buvo kilęs iš Kazliškio, mirė gana jaunas, kai man buvo vos treji metukai.

Bronius, Jonas Sanvaičiai iš Puluikių kaimo, Stasys Stasiūnas tuoj po karo išėjo į mišką, po to legalizavosi; juos rusai paėmė į armiją, o kai grįžo – areštavo ir pasodino už tai, kad dar prieš išeidami į armiją buvo miške.

Julius Puluikis ką tik išėjęs į mišką legalizavosi. Ir jį rusai paėmė armijon, bet iš armijos jis pabėgo į namus ir vėl išėjo į mišką. Pradžioje dar kurį laiką slapstėsi pas Kazimierą Narbutą Barzdžių kaime, o paskui nuėjo į Notigalę.

Apie Petrą Žemaitį-*Vargdienį* galiu tiek pasakyti: jis buvo labai silpnų nervų, ir toks gyvenimas jį visai išvedė iš pusiausvyros. Jis jau net mane norėjo nušaut, kad aš išdavikė... Eidamas apsirengdavo išvirkščiais kailiniais, šautuvą maišan įsikišdavo, tiesiog pusiau pamišęs buvo paskutiniu metu.Kadangi Žemaitis nebuvo disciplinuotas partizanas, buvo labai baikštus, dažnai vis ką nors keistai padarydavo, partizanai jį iš būrio išvarė, todėl jis vaikščiojo vienas. Jį nušovė Grauželių kaime pas Eugeniją Stasiūnienę. Susišaudymo metu sužeidė ir Stasiūnienę, peršovė jai kojas. Stasys Stasiūnas tuo metu buvo išvežtas į Rusiją.

Vėliau Žemaičio žmona su sūnumi išsikėlė į Biržus, sūnus išprotėjo.

Pažinojau ir partizaną Romą Šakalį iš Gineišių kaimo. Kiek žinau ir iš kitų pasakojimo, Šakalys dar prie vokiečių buvo didelis

veikėjas. 1941 m., kada vokiečiai puolė, ištisi rusų būriai, numetę ginklus, traukėsi į Rytus. Tokie du bėgliai užėjo pas Šakalį. Jis arė lauką. Kažko jo paklausė, jis parodė, o paskui greit parėjo namo, pasiėmė peilį ir pasivijęs subadė juos peiliu. Tada labai jau negeros kalbos nuėjo per kaimą apie tą Šakalį.

Partizaną Kazį Krisiūną iš Daupelių kaimo taip pat gerai pažinojau. Kiek man žinoma, 1946 m. Kazys ir dar du buvo užėję pas Bickų Daupeliuose ir pamatė, kad nuo kapų ateina stribai. Tada partizanai bėgo per miškus link Šakalių dvaro pro Juozonių sodybą. Kažkur prie Šakalių balos Kazys palindo po tilteliu ir iš po to tiltelio bandė atsišaudyt, bet žuvo. Kazys su mano broliais bendravo, bet jie buvo skirtingose grupėse. Dar prie vokiečių Kazys dirbo policijoje Pandėlyje.

Į mišką buvo išėjęs ir Dominykas Petronis iš Paanglinės kaimo, bet vėliau jis legalizavosi ir nuo kalėjimo kažkaip išsisuko.

Visai netoli mūsų buvo likusi tuščia Margevičių sodyba, kurioje ir apsigyveno Šaučiūnai. Tai buvo apie 1944 metus. Vėliau tuos namus nupirko Apšegos, o Šaučiūnai išsikėlė Skapiškin. Šaučiūnai buvo du broliai ir dvi seserys, po to dar gimė viena mergaitė – Janina, kuri su motina dabar gyvena Pandėlyje.

Šaučiūnai broliai Romas ir Stasys (Stasys nusišovė), seserys Aldona ir Irena. Romas ir Stasys buvo stribai. Skapišky mane tada ir pamatė, tuoj Romas prisistatė ir pareikalavo dokumentų.

Prieš Lietuvai atgaunant Nepriklausomybę, Romas su savo pusbroliu, irgi buvusiu stribu, Mečislovu Rimavičium atsidūrė Akmenėje. Šiuo metu Romas atsikėlė pas dukrą į Kauną. Aldona išbėgo į Latviją, o Irena ištekėjo už Naujiko, irgi buvusio stribo Skapiškyje.

Krioklių kaime buvo net trys broliai Mikalauskai stribai. Šiuo metu to kaimo jau nebėra, išnykęs, dabar jis vadinasi Geniškis. Iš

Krioklių kilęs buvo ir tas stribas Kanopa, kurį Jonas nušovė. Mikalauskai, apsimetę partizanais, naktimis plėšikavo.

Labai žiaurūs buvo Pandėlio stribai Jonas ir Petras Buivydai. Ypač žiaurus buvo Petras. Žiaurumu pasižymėjo Žalnieriūnas, jis ir mamytę smarkiai sužalojo.

Stribas Nagrelėnas – buvęs arkliavagis.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Fondas – 3. Aprašas 64/11
B. 1730. L. 72-75
1952 07 14
1955 02 08

(Iš ataskaitinių pranešimų. – *R. K.*)

...Paėmus „PIRŠLIO" būrio vadą ir jį panaudojus operatyvinėse priemonėse, norėta su jo pagalba paimti „PILĖNŲ" tėvūnijos vadą GIEDRIKĄ, po to likviduoti likusius banditus. Tam tikslui buvo vykdomos priemonės per „PIRŠLĮ" susisiekiant su GIEDRIKU per jo ryšių punktus. Lankantis ryšio punkte Vinkšninių kaime, Biržų rajone ir susitinkant su bandito „KARALIAUS" meiluže KLIBAITE MARIJA, ši pranešė apie susitikimo vietą su GIEDRIKU, kur jis žadėjo ateiti su kitais banditais. Susitikimas turėjo įvykti netoli mūsų agentės „MŪŠOS" gyvenamosios vietos tuščioj daržinėj.

Prieš dieną iki susitikimo su banditais daržinėje buvo palikta Lietuvos SSR MVD spec. grupės agentų smogikų pasala, kad paimtų arba likviduotų atėjusius banditus. Tačiau dėl nežinomų priežasčių numatytu laiku banditai į susitikimą neatėjo, o atėjo, kaip vėliau buvo nustatyta, pavėlavę ir į tą daržinę, kurioje pasalavo mūsų grupė, nėjo.

Vėliau GIEDRIKAS paskyrė susitikimą banditui „PIRŠLIUI" per mūsų agentę „MŪŠĄ" jos ūkyje liepos 8 d., apie tai agentė mums ir prane-

šė. Tuo remiantis, liepos 8 d. „PIRŠLYS", lydimas septynių agentų smogikų, buvo pasiųstas į susitikimą. Prieš prisiartinant prie agentės namų, spec. grupės vyresnysis du agentus smogikus paliko už daržinės. Pastebėjęs arti namų du nepažįstamus vyriškius (GIEDRIKĄ ir MEŠKĖNĄ) ir vieną moterį (mūsų agentę „MŪŠĄ"), juos pašaukė, po to pasiruošė automatą; banditai, palikę vieną agentę, pasislėpė krūmuose.

Susitikimo metu „MŪŠA" pranešė, jog pas ją atėjo du banditai – GIEDRIKAS ir MEŠKĖNAS, kurie „PIRŠLIUI" paskyrė susitikimą liepos 12 d. toj vietoj, kur remontavo automatą. Su „PIRŠLIO" pagalba buvo nustatyta susitikimo vieta. Tai Biržų rajone, Dirvoniškio kaimo gyventojo KLUSO vienkiemis.

Į minimą ryšių punktą liepos 12 d. operatyvinė grupė su banditu „PIRŠLIU" atėjo auštant, ir du banditai – GIEDRIKAS ir MEŠKĖNAS, nesulaukę „PIRŠLIO", išėjo, palikę raštelį, kuriame paskyrė naują susitikimą kitoje vietoje. Remiantis šiuo iškvietimu, nakties metu liepos 14 d. „PIRŠLYS" kartu su anksčiau paimtu banditu „DAGILIU", lydimi keturių agentų smogikų, buvo pasiųsti vėl susitikti su banditais. Artinantis prie susitikimo vietos, trys banditai – GIEDRIKAS, MEŠKĖNAS ir VALENTĖLIS, pastebėję ateinant mūsų grupę, sušuko:

– Kas eina?!

„PIRŠLYS" atsakė, jog jis –KOSTAS. Po to banditai, matyt, pastebėję, kad „PIRŠLYS" eina ne vienas, o su grupe jiems nepažįstamų žmonių, iš krūmų ėmė trauktis už daržinės. Matydamas, kad banditai traukiasi, vienas iš agentų smogikų paleido seriją iš kulkosvaidžio ir vieną banditą užmušė, du likusieji metėsi į rugius ir pasislėpė. Įvykio vietoje nebuvo karinės priedangos grupės, todėl banditų persekiojimas buvo suorganizuotas tik po valandos. Tarnybinis šuo, sekdamas pėdomis, priėjo iki kelio, toliau pėdų „nebeėmė". Organizuotas papildomas sekimas teigiamų rezultatų nedavė.

Užmuštasis atpažintas, tai – VALENTĖLIS ALFONSAS, Jono, – „MILŽINAS" (čia, matyt, supainiotas slapyvardis, nes Valentėlio

slapyvardis visą laiką buvo *Bankininkas Vailokaitis.* – *R. K.*), gimęs 1930 m. Vabalninko rajone, Kupreliškyje. Dirbdamas miškų ūkyje, 1951 m. pagrobė 9 tūkstančius rublių ir įstojo į būrį, buvo „PILĖNŲ" tėvūnijos visuomeninės dalies viršininku.

Iš jo paimta: vienas automatas, pistoletas, susirašinėjimo laiškai, „PILĖNŲ" tėvūnijos antspaudas, fotonuotraukos, nuodų (strichnino ampulė).

Tokiu būdu dėl nemokšiško agentūros duomenų panaudojimo ir nemokšiškų MVD spec. grupės veiksmų buvo paleisti banditų rajono štabo vadai, dėl šios priežasties iššifruotas banditas „PIRŠLYS", kurio panaudojimas ateityje likusiems banditams likviduoti neteko prasmės, dalinai buvo iššifruota vertinga agentė „MŪŠA". Duomenis dėl „PIRŠLIO" ir agentės „MŪŠOS" iššifravimo tikriname per kitą agentūrą, nuo to priklausys, kaip bus sprendžiamas tolimesnis jų panaudojimas „PILĖNŲ" tėvūnijos dalyvių paieškoje. Lygiagrečiai su agente „MŪŠA" banditų būrio sekime naudojami agentai: „MIKOLIŪNYTĖ", „KAIRYS", „ANTONOVA" ir kt.

Iš agento „KAIRIO" per banditų rėmėją TUMĖNĄ JONĄ buvo gautos žinios, jog š. m. liepos mėn. pirmoje pusėje pas jį lankėsi TUČAS ROBERTAS su kitais dviem jam nepažįstamais. Kaip papasakojo agentui TUMĖNAS, pas jį būdami banditai domėjosi šaltiniu ir žadėjo jį aplankyti. Pas agentą anksčiau ne kartą lankėsi banditai, palikdavo saugoti jam daiktus, kurie dar ir dabar tebėra ten, pas jį išgėrinėjo spiritinius gėrimus.

Kadangi jis gana palankiai nusiteikęs mūsų atžvilgiu ir nori išduoti mums banditus, pasiūlyta jam, kai šie apsilankys, pavaišinti juos spiritiniais gėrimais, turima mintyje – per jį panaudoti „neptūną" paimant banditus.

Iš agentės „MIKOLIŪNYTĖS" buvo gauti duomenys, jog po bandito VALENTĖLIO likvidavimo pas ją atėjo bandito MEŠKĖNO sesuo MEŠKĖNAITĖ, kuri domėjosi, kas buvo užmuštas iš banditų. Agentė atsakė, kad ji nežinanti, kas užmuštas. Po šio pokalbio MEŠKĖNAITĖ

prašė šaltinio nueiti į miestą ir kaip nors sužinoti, kas užmuštas. Agentė atsisakė, tada pati MEŠKĖNAITĖ nuėjo į Biržų miestą, po to grįžo atgal pas agentę ir papasakojo, kad užmuštas vienas nežinomas jaunas gražus banditas, kad jį atseit mačiusi viena moteris auksiniais dantimis, bet iš ko konkrečiai ji sužinojo ir kas ta moteris, kuri matė banditus, MEŠKĖNAITĖ nepasakė. MEŠKĖNAITĖ mieste nusipirko medžiagos dvejiems marškiniams. Prašė agentės gauti jai dvi planšetes.

Agentei duota užduotis: kadangi MEŠKĖNAITĖ pasitiki ja, susitikus bandyt nustatyti banditų slapstymosi vietą.

„PILĖNŲ" tėvūnijos dalyvių paieškoje taip pat galvojama panaudoti ir patvirtintą agentę „MAIRONIS", kuri asmeniškai pažįstama su banditu GIEDRIKU. Jos pranešimu 1953 m. balandžio mėn. buvo likviduoti trys banditai, tarp jų jos vyro brolis – būrio vadas KRIVICKAS. Po minėto banditų užvedimo ant „operatyvinio smūgio" ir mūsų užduoties įvykdymo „MAIRONIS" ėmė vengti susitikimų su mumis ir nenoriai vykdė užduotis. Atsižvelgiant į agentės galimybes tolimesnėje banditų paieškoje, panaudojant turimą sankciją jos areštui, jai buvo pasiūlyta sąžiningiau dirbti ir išduoti banditus, priešingu atveju ji bus areštuota.

Per agentą „STASIŪNĄ", naudojamą banditų paieškoje, buvo gauti duomenys apie vieno nelegalo pasislėpimą Vabalninko rajone, Jasiuliškių kaime IZABELĖS LEŠKEVIČIENĖS sodyboje. Tikrinant LEŠKEVIČIENĖS sodybą, liepos 28 d. operatyvinė grupė kartu su Biržų ir Vabalninko raj. MVD skyriaus liaudies gynėjais tvarte po lubomis rado specialiai įrengtą bunkerį, iš kurio buvo paimtas BALČIŪNAS ANTANAS, Jurgio, gimęs 1917 m. Vabalninko rajone, Mieliūnų kaime.

BALČIŪNAS gyveno nelegaliai nuo 1944 m. Vabalninko raj. MVD skyriaus duomenimis, vokiečių okupacijos laikotarpiu buvo baudžiamojo būrio dalyvis. Ginklo su savim neturėjo.

...Po Lietuvos išvadavimo nuo vokiečių BALČIŪNAS įstojo į banditų būrį, 1945 m. sausio mėn., ginkluotas automatu, atėjo kartu su banditais pas KAČALKINĄ kaip pas naujakurį, jį sumušė, uždraudė jam dirbti iš buožės gautą žemę, grasino sušaudyti...

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Pandėlio rajonas
B. 1890. Fondas – 3
Aprašas 64/13. L. 72–74
1952 04 17
1955 01 25

Lietuvos SSR MGB 2N valdybos I-o skyriaus
valstybės saugumo majorui
drg. SNAKIN

Vilniaus miestas

ATASKAITINĖ PAŽYMA

dėl 1952 m. gegužės mėn. sudaryto agentūrinių-operatyvinių priemonių plano vykdymo likviduojant TAUTERIO, PETRONIO ir MARCIUKO būrius

Pirmas plano punktas: numatomas buvusio būrio vado VAIDAKAVIČIAUS – NAGAIČIO VINCO, Stasio, areštas.

Panaudojus agentūrines priemones, VAIDAKAVIČIUS – NAGAITIS buvo sulaikytas š. m. gegužės 12 d. Šiaulių rajone. Jį sulaikė Pandėlio rajono MGB skyriaus operatyvinė grupė.

Antras punktas: paimti arba fiziškai sunaikinti banditus KABATAVIČIŲ ir JASIŪNĄ per agentą „SEVERNYJ".

Remdamiesi patikrinimo priemonėmis, rajono MGB skyrius kartu su MGB 2N skyriumi išaiškino agentą „SEVERNYJ" veidmainiaujant, dėl to jis 1952 m. rugsėjo mėn. buvo areštuotas ir nuteistas 25-iems metams pataisos darbų lageriuose.

Trečias plano punktas: numatomas bandito KABATAVIČIAUS paėmimas per agentę „VIESULŲ DUKTĖ", tačiau, nors agentė ne kartą bandė kviesti pas save į susitikimą KABATAVIČIŲ, jis į susitikimą kol kas neina.

KABATAVIČIUS užmezgė ryšį su agente „ANGELE", esančia tremtyje Irkutsko srityje ir priklausančia Terecho rajono MGB skyriui, per kurią jis bando užmegzti ryšį su ištremtais lietuvių tautybės jaunuoliais ir verbuoti juos į būrį.

Pagal gautą „ANGELĖS" pranešimą nustatyta, kad banditas KABATAVIČIUS su ja susisiekė per Ratkūnų kaimo gyventoją ŠMERGELYTĘ.

Pandėlio raj. MGB skyrius kartu su Terecho rajono MGB skyriumi per agentę „ANGELĘ" stengiasi nustatyti KABATAVIČIAUS slapstymosi vietą žiemos metu, kad būtų galima jį paimti arba likviduoti.

Dirbant su agentu „GRANITU", kuris panaudojamas ieškant banditų BALTUŠIO ir STYROS, turimi faktai leidžia įtarti, kad jis veidmainiauja. Agentas nuo mūsų užduočių vykdymo šalinasi. Šiuo metu „GRANITAS" tikrinamas per kitą agentą, jei minėti faktai pasitvirtins, bus sprendžiamas klausimas dėl jo arešto.

Iš naujai užverbuotos agentės „BRONĖS" gauti duomenys apie tai, kad banditai BALTUŠIS ir STYRA slapstosi Kupiškio rajono teritorijoje ir 1952–53 m. žiemai ruošia bunkerį kolchozo kiaulių fermoje.

Agentė „BRONĖ" yra buvusio PETRONIO būrio dalyvio STASIO LIAUDANSKO sesuo. Pastarasis užmuštas PETRONIO ir kitų banditų paėmimo metu 1951 m. spalio mėn.

Verbuojant „BRONĖ" prisipažino apie savo ryšį su banditais ir pareiškė, jog ji gali tarpininkauti nustatant banditų slėpimosi vietą per JAKUBONYTĘ ONĄ. Todėl š. m. liepos ir rugpjūčio mėn. Pandėlio raj. MGB skyrius agentę „BRONĘ" pasiuntė pas JAKUBONYTĘ, per kurią agentei pasisekė nustatyti, jog banditai BALTUŠIS ir STYRA su kitais banditais JAKUBONYTĖS viensėdžio teritorijoje periodiškai organizuoja banditų susitikimus.

Be to, banditas STYRA turi meilužę SAMULĖNAITĘ JULĘ, kuri gyvena Vabalninko rajone, Dobromislio vienkiemyje pas JONĄ KALNUTĮ. KALNUTIS nori SAMULĖNAITĘ vesti, bet kadangi pastaroji užmezgė ryšį su banditu STYRA, tarp jų atsirado nesutarimų. STYROS motina taip pat nuolat slapstosi JAKUBONYTĖS vienkiemyje. Pas ją pastoviai gyvena KAUNIETYTĖ-EINORIENĖ, buvusi Miegonių kaimo gyventoja.

1948 m. jos namuose buvo užmušti trys banditai, o jai su kitais banditais pavyko pasislėpti. Jos vyras EINORIS areštuotas kaip banditų rėmėjas ir nuteistas.

Kitos agentūros duomenimis, EINORIENEI dokumentus KAUNIETYTĖS vardu parūpino banditai. Šiuo metu KAUNIETYTĖ dirba kolchozo kiaulių fermoje Miliūnų kaime, Kupiškio rajone.

Pokalbio metu JAKUBONYTĖ agentei „BRONEI" papasakojo, kad banditai BALTUŠIS, STYRA, KREGŽDĖ š. m. spalio 10 d. Miliūnų kaime, Kupiškio rajone išgėrinėjo JANUŠAUSKO sodyboje.

Š. m. spalio 11 d. vakare JAKUBONYTĖS namuose agentė „BRONĖ" pati susitiko su BALTUŠIU ir STYRA, kurie tuo metu prausėsi pas JAKUBONYTĘ pirtyje ir pasiliko pas ją nakvoti daržinėje.

Pagal šeštąjį plano punktą – besislapstantis nuo arešto buvęs Pandėlio raj. MGB skyriaus agentas „PANEVĖŽYS" š. m. pavasarį MGB 2N valdybos 2-o skyriaus buvo išaiškintas, kad gyvena Vilniaus mieste, bet paskui iš agentūros akiračio jis vėl dingo, todėl liko nepaimtas.

Dėl tolimesnės agento „PANEVĖŽIO" paieškos pasiųsta Pandėlio raj. MGB agentūra. Nustačius jo gyvenamąją vietą, jis bus neakivaizdžiai paimtas ir per jį bus vykdomos banditų paėmimo arba likvidavimo priemonės.

1952 m. liepos mėn. banditai BUTĖNAS ir KAROSAS įvykdė teroristinį aktą prieš kolūkietę PALMANAITĘ. Agentūrinių tardymo priemonių dėka banditai BUTĖNAS ir KAROSAS buvo rasti besislapstantys Pandėlio rajone Latvygalos kaimo gyventojo MAIŠĖNO sodyboje. Čekistinės karinės operacijos metu banditas BUTĖNAS buvo užmuštas,

o KAROSAS sužeistas, jam pasisekė pasislėpti. Šiuo metu gaunamos agentūrinės žinios, kad banditą KAROSĄ įtaria kiti du banditai, jog jis palaiko ryšį su MGB organais, neva jis esąs BUTĖNO likvidavimo kaltininkas.

KAROSAS slapstosi Latvijos SSR teritorijoje ir Biržų rajone. Apie tai gauti duomenys iš Biržų raj. MGB skyriaus. Jo paiešką vykdo Pandėlio raj. MGB skyrius kartu su Biržų raj. MGB skyriumi.

Agentūrinių-operatyvinių priemonių planas dėl banditų paieškos Pandėlio raj. Jums bus išsiųstas papildomai.

Šiaulių srities MGB 2N skyriaus viršininkas
Valstybės saugumo majoras (parašas) ČURAKOV

1952 m. gruodžio 25 d.
Išsiuntė 2 egz. MICHAILOVA
1 – adresatui
2 – į bylą Nr.

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Pandėlio rajonas
B. 1890. Fondas – 3
Aprašas 64/13. L. 159-163
1952 04 17
1955 01 25

Priėmė 2-as KGB sk. Nr. 3143
1954 08 03

KGB 4-os valdybos prie Lietuvos SSR Ministrų tarybos 2-o sk. viršininkui papulkininkiui drg. VUKULOV

Vilniaus miestas

PAPILDYMAS PRIE SPEC. PRANEŠIMO

dėl banditų IKAMO ir MEŠKĖNO likvidavimo

Banditų IKAMO ir MEŠKĖNO likvidavimo operacija buvo atlikta taip:

Š. m. liepos 15 d. 11 val. agentė „LAKŠTINGALA" pranešė, kad banditas IKAMAS kartu su kitu jai nežinomu ginkluotu yra jos sodyboje. Išeis jie tik vakare. Agentei buvo pateiktos fotonuotraukos, kuriose ji atpažino aną nežinomą banditą MEŠKĖNĄ.

Banditų paėmimui buvo nutarta per agentę panaudoti „literines" priemones. Apie tai buvo informuota komiteto vadovybė, kuri sutiko su spec. preparatais atsiųsti pas mus vyr. leitenantą BOBINĄ.

Vyr. leitenantas BOBIN į Pandėlį atvyko 22 val., ėmė ruošti degtinę ir saldainius. Būtina pažymėti, kada su degtine sumaišė preparatą „NEPTUN-22", degtinė iškart patamsėjo ir įgavo medikamentų kvapą. Butelyje liko baltų nuosėdų. Kai buvo atitinkamai paruošta degtinė ir saldainiai, dar kartą painstruktavome agentę ir 23 val. automašinomis nuvykome į vietą, kur buvo banditai.

Agentė nuėjo į namus, o mes šalia jos sodybos išstatėme keturias pasalas po 5–6 žmones. Pasalas išdėstėm todėl, kad banditai negalėtų pasišalinti tuo atveju, jeigu jie negers degtinės arba išeis be agentės signalo.

Veikimo planas buvo numatytas šitoks: kada banditai pavartos preparatą ir užmigs, agentė turės pranešti man ir vyr. leitenantui PONOV. Mes pasilikome sutartoje vietoje netoli vienkiemio. Tokiu būdu mes galėjome surinkti visą operatyvinę grupę ir paimti banditus. Liaudies gynėjams pasakytume, kad banditų nebuvo ir paleistume juos į

namus. Tuo atveju, jeigu banditai be agentės signalo eis iš namų, mūsų pasalautojai imsis priemonių juos likviduoti.

Prie sodybos pasėdėjom apie dešimt minučių. Kas tuo metu buvo namuose, mes nežinojom. Pasigirdus automato serijai, ėmėm leisti raketas ir pradėjom aiškintis, kas čia yra. Pasirodo, du žmonės išėjo iš namo ir patraukė ta kryptimi, kur buvo leitenanto LISINSKO pasala. Kaip jis aiškina, pradžioje banditų negalėjęs atpažinti – buvę tamsu, ginklų nepastebėjęs. Visą laiką bandęs nustatyti: banditai čia ar ne. Ir leidęs jiems praeiti pro pasalą.

Tik tada, kai jie praėjo, LISINSKAS pastebėjo ginklus ir atidengė į juos ugnį, bet banditams nekliuvo, jie pasislėpė aukštuose javuose. Po to jie greit suorganizavo banditų paiešką, užėjo pas agentę. Ji papasakojo, kad kai grįžo į namus, banditai jau rengėsi išeiti. Agentė ėmė jiems aiškinti, jog abiturientai suorganizavo išgėrimą, liko truputis degtinės, tai ji atsivežusi vieną butelį. Pasiūlė banditams išgerti prieš kelionę. Pradžioje jie nesutiko, bet paskui nutarė išgerti. Išėjo jau „sušilę". Abu banditai išgėrė maždaug po 150 gramų degtinės, agentės motina apie 10 gramų. Be to, banditas IKAMAS sučiulpė vieną saldainį, o MEŠKĖNAS – du. IKAMAS ir agentės motina pareiškė, kad degtinė labai karti, nešvari. Agentė jiems juokaudama pasakė maždaug taip: „Kas gimnazistams duos gerą degtinę, jie geria tokią, kokią gauna". Banditai išgėrinėjo apie 10 minučių. Išeit iš namo agentei nebuvo galimybės, išgėrę degtinę, banditai iškart išėjo.

Sužinoję apie tai, mes aktyviai ėmėmės ieškoti banditų. Į paiešką įjungėm Lietuvos MVD vidaus apsaugos 50 kareivių.

Po keleto valandų pasėliuose radome banditų kuprines, pistoletus, lietpalčius. Toj pačioj vietoj buvo matyti vėmimo žymių.

Liaudies gynėjai banditus pastebėjo tik 9-tą valandą ryte. Jie buvo nedideliuose krūmuose, maždaug už pusantro kilometro nuo agentės namų.

Pastebėję gynėjus, banditai ėmė bėgti, o banditas MEŠKĖNAS dar paleido kelis šūvius. Gynėjui ŠINKŪNUI peršovė kelnes. Gynėjai

atidengė ugnį. Banditas IKAMAS iškart buvo nušautas, o MEŠKĖNAS sunkiai sužeistas. Jam bandėme suteikti medicininę pagalbą, bet tai nieko negelbėjo, jis mirė.

Tokiu būdu banditų IKAMO ir MEŠKĖNO paimti gyvų mums nepasisekė, jie buvo likviduoti .

Agentas nebuvo iššifruotas, jokio įtarimo dėl jo nėra.

KGB įgaliotinis prie Lietuvos SSR MT Pandėlio rajonui
leitenantas (parašas) RUPŠYS

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Pandėlio rajonas
B. 1890. Fondas – 3
Aprašas 64/13. L. 126
1952 04 17
1955 01 25

Lietuvos SSR
MVD 4-os valdybos 3-io skyriaus viršininkui
vyr. leitenantui drg. STAŠKEVIČIUI

Vilniaus miestas

Atsakydamas į 1954 m. kovo 17 d. gautą raštą Nr. 4/3 – 3875, siunčiu agentės „LAKŠTINGALOS" – PALIULIONYTĖS BRONĖS, Felikso, asmeninę ir darbo bylą Nr. 1689 ir iš asmens bylos išrinktą ją kompromituojančią medžiagą patvirtinimui, nustatymui ir bylų perdavimui į archyvą.

Priedas: dvi bylos ir dešimt lapų kompromituojančios medžiagos.

Pandėlio MVD RS viršininkas
(parašas) /RUPŠYS/

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Visiškai slaptai

Pandėlio rajonas
B. 1890. Fondas – 3
Aprašas 64/13. L. 53-54
1952 04 17
1955 01 25

Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro pavaduotojui
pulkininkui drg. POČKAJ I. B.

SPEC. PRANEŠIMAS

Š. m. liepos 25 d. Pandėlio raj. MGB sk. turimais duomenimis prie ribos su Biržų rajonu, netoli banditų rėmėjų ANTANO MARGEVIČIAUS ir PETRO MARGEVIČIAUS viensėdžių, esančių Latvygalos kaime, Pandėlio rajone, buvo paliktos dviem parom dvi liaudies gynėjų pasalos. Vienai grupei vadovavo vyr. oper. įgaliotinis kapitonas RABEJEV, o kitai – oper. įgaliotinis leitenantas SABALIAUSKAS, kad likviduotų buvusios MARCIUKO bandos dalyvius, kurie dažnai lankėsi MARGEVIČIŲ viensėdžiuose.

Liepos mėn. 23 d. ryte abi grupės pasitraukė iš pasalos ir ėmė tikrinti aktyvių banditų rėmėjų viensėdžius.

Tikrinant MAIŠĖNO VIKTORO ūkį Žolynės kaime, Pandėlio rajone, operatyvinės grupės, vadovaujamos kapitono RABEJEV ir leitenanto SABALIAUSKO, daržinėje aptiko banditus.

Liaudies gynėjas SMATAVIČIUS, einant į daržinę, tuoj buvo dviejų banditų apšaudytas ir užmuštas, po to banditai, iššokę per daržinės perplėštą stogą, bandė slėptis. Organizuotai persekiojant, vienas banditas buvo užmuštas, o kitas sužeistas metė šautuvą ir pasislėpė netoliese esančiame miške, jo paieška buvo be rezultatų.

Užmuštasis atpažintas, tai –

BUTĖNAS VLADAS, Stasio, – „VANAGĖLIS", gimęs 1933 m. Latvygalos kaime, Pandėlio rajone. Būry nuo 1949 m., eilinis MARCIUKO būrio banditas.

Paimta du šautuvai „AVT", 116 kovinių šovinių ir banditų dokumentai.

(Toliau išvardinti partizano BUTĖNO keli žinomi „teroristiniai" aktai. – *R. K.*)

Sužeistojo bandito sekimui pasiųsta agentūra. Dėl bandito pabėgimo atliktas tyrimas. Tyrimo išvados jums bus pristatytos artimiausiu metu.

Šiaulių srities MGB Valdybos viršininkas
pulkininkas /V. JAROCKIJ/

1952 rugpjūčio 4/7
Nr. 2N/2653

Visiškai slaptai
Egz. Nr. 1
Serija „K"

KGB 4-os valdybos prie LSSR MT
2-o skyriaus viršininkui drg. MARTUSEVIČIUI

Vilniaus miestas

Siunčiu medžiagą patvirtinimui apie įvykusį A. B. STRIŠKOS verbavimą.
Priedas: 100 lapų teksto.

Lietuvos SSR prie MT Biržų raj. KGB skyriaus viršininko pavaduotojas papulkininkis (parašas) TIMOFEJEV

Visiškai slaptai

KGB pirmininkui prie Lietuvos SSR MT
pulkininkui drg. K. LIAUDIS

1954 09 28

Vilniaus miestas

RAPORTAS

1954 m. rugsėjo 21 d., gavus agento „KLEVO" (Adolfo Striškos iš Pagervės k. – *R. K.*) duomenis ir jam pačiam dalyvaujant, buvo paimtas būrio vadas TUČAS ROBERTAS, o po keturių dienų buvo

likviduotas „PILĖNŲ" tėvūnijos vadas GIEDRIKAS STEPONAS – „GIRIETIS".

Prašau Jūsų leidimo apdovanoti agentą „KLEVĄ" tūkstančio rublių premija.

Lietuvos SSR prie MT Biržų raj. KGB skyriaus viršininko pavaduotojas papulkininkis (parašas) TIMOFEJEV

Versta iš rusų kalbos

Iš KGB archyvų

Pandėlio rajonas
B. 1890. Fondas – 3
Aprašas 64/13. L. 94
1952 04 17
1955 01 25

Visiškai slaptai
Serija „OK"

Pandėlio raj. MVD viršininkui
drg. RUPŠIUI

Pandėlio miestas

Kombinacinį planą dėl „NEPTŪNO" panaudojimo paimant gyvą banditą KAROSĄ per agentą „GENĮ" grąžiname be Lietuvos SSR MVD vadovybės patvirtinimo.

Plane būtina: agento ryšį su operatyviniu darbuotoju išanalizuoti taip, kad agentas galėtų bet kuriuo paros metu su juo susitikti; jeigu agentas pats gers degtinę, sumaišytą su preparatu, kaip ir kokiu būdu tada jis galės pranešti; kad nebūtų iššifruotas agentas „GENYS", numatyti perkėlimo priemones, jeigu banditas būtų paimtas dienos metu.

Prieš išduodant preparatą, reiktų patikrinti gaunamą iš agento „GENIO" informaciją apie KAROSO likvidavimą operacijos metu š. m. spalio 8 d., po to bus sprendžiamas klausimas, kaip sėkmingai paimti banditą su agento pagalba.

Priedas: 6 lapai.

Lietuvos MVD 4-os valdybos, 3-io skyriaus viršininkas
leitenantas STAŠKEVIČIUS

MVD 4-os valdybos, 2-o skyriaus, 3-io poskyrio viršininkas
majoras

1953 m. lapkričio mėn. Tikėti: (parašas)
BLOCHAS

TURINYS

Vietoj įžangos. Romas Kaunietis 5
Pasakoja Apolonija Morkūnaitė-Vaitulionienė 9
Pasakoja Birutė Alikauskaitė-Karoblienė 18
Pasakoja Nelė Kuokalaitė-Kazlauskienė 25
Pasakoja Augustina Skupaitė 29
Pasakoja Janina Čingaitė-Bambonienė-*Varlė* 34
Pasakoja Kazys Karalevičius 40
Pasakoja Antanas Karoblis-*Ąžuoliukas* ir jo žmona Stasė Miknytė-Karoblienė 63
Pasakoja Apolonija Valkūnaitė-Riaubienė, Ona Dunkevičiūtė ir Stasė Dunkevičiūtė 67
Pasakoja Stasė Morkūnaitė-Kazilionienė 84
Iš archyvų 100
Pasakoja Bronius Aleknavičius-*Braumanas* 162
Pasakoja Bronius Urbonas 176
Pasakoja Jonas Pažemeckas 182
Pasakoja Jonas Šarkanas-*Liepa, Aras* 184
Iš archyvų 200
Pasakoja Petronėlė Galaburdienė-Kairienė 202
Iš archyvų 204
Pasakoja Danutė Pesliakaitė-Mačionienė 208
Pasakoja Vanda Krisiūnaitė-*Lelija* 215
Iš archyvų 231
Pasakoja Vytautas Pakaušis-*Gailis* 271
Iš archyvų 296
Pasakoja Bronius (Balys) Navarskas 310

Pasakoja Marcelinas Užkurėlis-*Klusnutis* 316
Pasakoja Alfonsas Masilionis-*Auksaburnis* 327
Iš archyvų 330
Pasakoja Stasė Kemeklytė-Taparavičienė 331
Pasakoja Vincenta Samuolytė-Petrulienė 341
Pasakoja Povilas Kosmauskas 348
Pasakoja Povilas Skudas 361
Pasakoja Antanas Jėčius 362
Pasakoja Petras Nalivaika 365
Pasakoja Juozas Bugailiškis 367
Pasakoja Antanas Mačionis 372
Pasakoja Akvilė Marcinkevičiūtė-Balzienė 376
Pasakoja Vanda Vaivadienė 381
Pasakoja Alfonsas Skukauskas-*Aleksiukas* 382
Pasakoja Rudys 390
Pasakoja Janina ir Povilas Januševičiai 392
Pasakoja Gaigalas 407
Pasakoja Dalia Glemžaitė 409
Pasakoja Leonas Marcinkevičius 410
Pasakoja Jurgis Trečiokas-*Rytas* 415
Iš archyvų 445
Pasakoja Stasys Indrašius 464
Pasakoja Adomas Pesliakas 503
Pasakoja Ona Ramonienė-Rūpintojėlė 506
Pasakoja Vytautas Šilaika-*Šilas* 508
Pasakoja Kazys Juknevičius 522
Pasakoja Vladas Čyvas-*Jazminas* 536
Pasakoja Emilija Žemaitytė-Šiaučiulienė 540
Pasakoja Povilas Jankauskas-*Alksnis* 543

Iš archyvų 564
Pasakoja Bronislovas Kemeklis-*Kerštas* 567
Pasakoja Emilija Miškinytė-Vaičiūnienė-*Audronė* 582
Iš archyvų 614
Pasakoja Kazimiera Mikšytė-Kemeklienė 632
Pasakoja Ona Jakubonytė-*Senelė* 640
Iš archyvų 644
Pasakoja Stasys Trainys 656
Iš archyvų 659
Pasakoja Danutė Ivanauskaitė-Tabakienė 661
Pasakoja Robertas Indrikas 665
Pasakoja Nijolė Gaškaitė 667
Emilijos Lujanienės eilėraščiai 668
Pasakoja Alfonsas Švelnys (Šidlauskas) 670
Pasakoja Genė Vaitiekūnienė 673
Pasakoja Janina Valašimaitė-Puzinienė 678
Pasakoja Bronė Šiupinytė-Medzevičienė-*Stirniukė* 687
Iš archyvų 700

AUKŠTAITIJOS PARTIZANŲ PRISIMINIMAI
II dalis, 2 knyga

Redaktorė *S. Budrytė.* Dailininkas ir meninis redaktorius *L. Spurga*
Korektorė *L. Girevičienė*

Užsakymas 252
Išleido Leidykla VAGA, 2600 Vilnius, Gedimino pr. 50
Spausdino AB „Vilspa", Viršuliškių skg. 80,
2056 Vilnius



Gimiau 1944 m. Rokiškio rajone, Buivydžių kaime. Mano tėvams teko Sibiro tremtinių dalia, todėl skaudi buvo ir manoji vaikystė. Jaunystėje rašiau liūdnokus eilėraščius, kuriuos vėliau čekistai atėmė ir sunaikino. Gal tas paskatino domėtis mūsų laisvės kovotojų prisiminimais. Daugiau nei prieš dvidešimt penkerius metus pradėjau užrašinėti juos, skatinamas vidinio balso: čia tavo pareiga, jei tu šito nepadarysi, būsimosios kartos nesužinos, ką iš mūsų padarė bolševikmetis. Ėmiau rašyti ateičiai. Artėjantis Atgimimas buvo geriausias mano sąjungininkas. Negaila bemiegių naktų, tam darbui praleistų dienų ir metų, tik gaila, kad sparčiai retėja dar nepakalbintų žmonių gretos. Jie nusineša į kapus savo kančią ir mūsų visų skaudžios istorijos dalelę...

Romas Kaunietis

9 785415 013401